EBUBEKİR CÂBİR EL-CEZÂİRÎ

En Kolay TEFSİR

mektup

اَعُوذُبِاللّه مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَن الرَّحِيمْ

Ebubekir Câbir el-Cezâirî
Mescid-i Nebevî-i Şerif Vâizi

EN KOLAY TEFSİR
(EYSERU'T-TEFÂSİR)

Mektup Yayınları: 39

Yayına hazırlayan
RECEP ÖZKAN,
EMİNE ÖZKAN ŞENLİKOĞLU

Arapça adı
EYSERU'T-TEFÂSİR

Yayın Danışmanı
ZİYA ERYILMAZ

Türkçe Kontrol
KAMİL DORUK

Tashih
FİKRİ CUMHUR

Dizgi-Mizampaj
MET & FAN

Baskı
Emre Matbaacılık
İstanbul 1995
Tel: (0212) 544 86 57

Cilt
SEZGİN NEŞRİYAT
Tel: 517 79 88

Mektup Yayınları

Yavuzselim Caddesi No: 19 34240 - Fatih-İSTANBUL
Tel: 525 27 06 - 521 83 10 - Fax: 534 18 71

Tercüme Kurulu

Ziya ERYILMAZ
Salih UÇAN
Vahdettin İNCE
Ahmet ÖZDEMİR
Ali KELEŞ
Ahmet VAROL

3. CİLT

ÇEVİRİ: Üçüncü Cilt

Ahmet ÖZDEMİR
Vahdettin İNCE
Ali KELEŞ
Ziya ERYILMAZ

قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ
إِنْ أَتَىٰكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ
إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا
إِلَىٰ أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ
يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَٰكِنْ
قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾
فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا
فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾
فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٥﴾

40- De ki: "Hiç kendinizi düşündünüz mü? Size Allah'ın azabı gelse, ya da o kıyamet saati gelse, Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız? Doğru sözlü iseniz söyleyin."

41- Hayır, yalnız ona yalvarırsınız; o da dilerse kaldırmasını istediğiniz belayı kaldırır. Ve o zaman ortak koştuğunuz putları unutursunuz.

42- Senden önce de ümmetlere elçiler göndermiştik. İnkârlarından dönüp bize yalvarsınlar diye onları darlık ve sıkıntı ile yakalayıp cezalandırmıştık.

43- Hiç olmazsa kendilerine böyle baskınımız geldiği zaman yalvarsalardı! Fakat kalpleri katılaştı. Ve şeytan onlara yaptıklarını süslü gösterdi.

44- Kendilerine yapılan uyarıları unutunca üzerlerine her şeyin kapılarını açıverdik. Kendilerine verilenle sevince daldıkları zaman da ansızın onları yakaladık, birdenbire bütün umutlarını yitirdiler.

45- Böylece haksızlık eden milletin ardı kesildi. Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun.

SÖZLÜK

اَرَاَيْتَكُم	Ne dersiniz; görüşünüz nedir? Bana haber verin.
اَلسّاعَةُ	Kıyamet günü.
يَكْشِفُ	Kaldırır, uzaklaştırır, kurtarır.
اَلْبَأسَاءُ وَ الضَّرّاء	Zorluk ve meşakkat. Harb ve hastalık cinsinden afetler ve kötü durumlar.
يَتَضَرَّعُون	Umuyorlar. Huşû içinde ve tevazu halinde Rablerine ibadet ederek onun rızasını umuyorlar.
بَغْتَةً	Aniden, habersizken.
مُبْلِسُون	Ümitsizliğe düştüler, üzüldüler.
دَابِرُ اَلْقَوْمِ	Kavmin sonu. Yani başından sonuna kadar helâk edildiler.
اَلْحَمْدُ لِلّه	Hamd Allah içindir. Güzellik, övgü ve şükür Allah'a aittir.

AÇIKLAMA

Âyetler, Allah'a putları ve taşları denk tutan müşriklerin hidayetini isteme konusunda devam etmektedir. Allah, Rasûlüne: Ey Rasûlüm, bize putları eş tutan şu kimselere "de ki: "Düşündünüz mü kendinizi hiç?"(1) bana haber verin "Size," bugün sizden intikam almak için "Allah'ın azabı gelse veyahut da o saat gelse" ki o saatte kıyamet gününün azabı vardır. Sizi azaptan kur-

(1) Kurtubi diyor ki: "Bu âyet bir yaratıcısı bulunduğunu kabul eden müşriklerle münakaşa hakkındadır. Onlara: "Siz sıkıntı zamanında Allah'a dönüyorsunuz; kıyamet gününde de Allah'a döndürüleceksiniz. Bolluk içindeyken Allah'a şirkde niye ısrar ediyorsunuz?!" deniyordu. Müşrikler putlara ibadet ediyor, kendilerinden azabı def etmesi için Allah'a yalvarıyorlardı.

tarması ve sizden azabı çevirmesi için "Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız?" Şayet ilahlarınızın fayda ve zarar vereceği, kötülüğü engelleyip hayrı getireceğinde "doğru sözlüyseniz, söyleyin!" demektedir. Cevap malûmdur. Siz o ilâhlara, icabet etmelerinden ümit kestiğiniz için yalvarmazsınız. Sizin yalvaracağınız sadece Allah'tır. Dilerse sizin istediğiniz belayı ortadan kaldırır ve siz, şirk koştuğunuz putları, onlar yanınızdayken bile unutursunuz. Dolayısıyla siz putların hakir ve zayıflığı sebebiyle size karşılık vermelerinden ümit kestiğiniz için putlara yalvarmazsınız... 40 ve 41. âyetlerin içerdiği mâna budur.

42. âyette Allah, Rasûlüne: "Senden önce de ümmetlere elçiler gönderdik." ifadesiyle haber vermektedir ki: Peygamberleri o kavimlere imanı ve tevhidi emretti. Onlar ise kâfir oldular ve isyan ettiler. Biz de onları yaptıklarından dolayı harpler, açlıklar ve hastalıklar gibi sıkıntılarla cezalandırdık. Ta ki, onlar bize boyun eğsinler, küfürden sonra imana, şirkten sonra tevhide, isyandan sonra itaate dönsünler. Bunu yapmadıklarında Allah, "hiç olmazsa kendilerine böyle baskımız geldiğinde yalvarsalardı!.." sözüyle onları kınamaktadır. "Ancak kalpleri katılaştı ve şeytan onlara yaptıkları şirk ve isyanı güzel" gösterdiğinde tersi oldu: Rasûllerinin kendilerine hatırlattığı şeyi unuttular. Ona yönelmeyerek yüz çevirdikleri halde ameli terkettiler. Bütün bu yaptıklarına rağmen süre tanımak için Allah onlara bütün hayırların kapılarını açtı, hatta onlar bununla sevindiklerinde(1) ve kalpleri hoşnut olduğunda ve aralarında kurtuluş ehli kalmadığında Allah şöyle dedi: "Biz onları şiddetli bir azapla ansızın yakaladık. Birden kurtuluş ümitlerini yitirdiler. Böylece haksızlık eden milletin ardı kesildi; azapla onların kökleri kurutuldu ve işleri sona erdi. "Hamd, dostlarına yardım eden, düşmanlarını helâk eden Alemlerin Rabbi Allah'adır." Bu sebeple ey Rasûlümüz; bu olayları kavmine hatırlat. Umulur ki onlar Allah'ın dosdoğru yoluna dönerler; kendisine yalvardıkları hakka dönerler.

SONUÇ

1- Müşrik insanın bolluk ve huzur anında dua ettiği batıl ilâhların hiç bi-

(1) Ahmet'in bin Hambel'in Ukbe b. Amir vasıtasıyla Rasûlüllah'tan rivayetine göre o şöyle dedi: "Allah'ın, isyanlarına karşılık bir kişiye dünyadan istediğini verdiğini gördüğünde, bu ancak istidrac demektir" dedikten sonra Rasûlüllah şu ayeti okudu: "Hatırlatıldıkları şeyi unuttuklarında biz onlara her şeyin kapısını açarız..." (İstidrac: Kâfirin istediği gibi dünya refahına ermesi, küfür ve isyanını arttırır, böylece çekeceği azap ağırlaşır.)

rine sıkıntı anında dua etmeyip sadece Allah'a dua etmesi, şirk'in batıl ve asılsız olduğunun apaçık bir delilidir..

2- Âyetler, Allah'ın geçmiş ümmetleri helâk edişteki kuralını açıklamaktadır.

3- Bir ümmetin Rabbinin ve Rasûlünün emrinden çıktığı, azaptan ibret almayıp isyan üzere devam ettiği halde Allah'ın onlara rızkını genişlettiğini, onların üzerine hayrı bollaştırdığını görürsen bil ki helâka adım adım yaklaşmaktadırlar ve bunlar helâk olucudurlar.

4- Zulüm kötüdür ve zalimler helâk olur.

5- Her işin sonunda Allah'a hamd etmek gerekir.

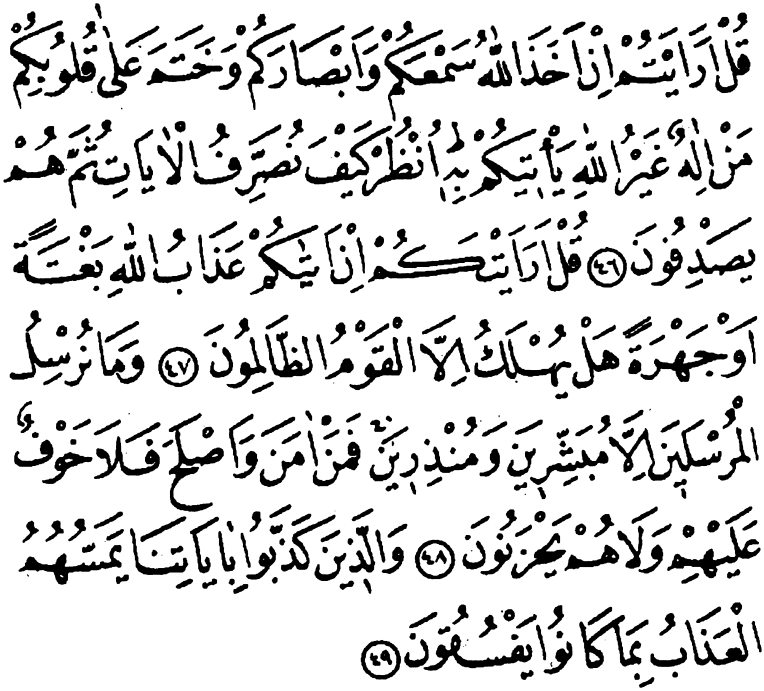

46- "De ki: "Söyleyin bana, eğer Allah işitme duyunuzu ve gözlerinizi alsa, kalplerinizin üstüne de mühür vursa, Allah'tan başka bunları size getirip verecek ilâh kimdir?" Bak, nasıl âyetleri döndürüp türlü türlü açıklıyoruz; sonra yine onlar yüz çevi-

riyorlar."

47- "De ki: "Hiç kendinizi düşündünüz mü? size Allah'ın azabı ansızın, ya da açıkça gelse, zalim toplumdan başkası mı helâk edilir?"

48- "Biz elçileri sadece müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kim inanır ve uslanırsa onlara korku yoktur ve onlar mahzun da olmazlar."

49- "Ayetlerimizi yalanlayanlara da yaptıkları fenalık yüzünden azap dokunacaktır."

SÖZLÜK

اَرَاَيْتُمْ	Gördünüz mü? Bana haber verin. Bu ifadede bir çeşit hayret ve azarlama vardır.
أَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَ اَبْصَارَكُم	Sizi kör ve sağır yapsa.
وَ خَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُم	Kalplerinize mühür vursa, yani kalbinizi hiç bir şeyi muhafaza edemez ve anlamaz kılsa.
نُصَرِّفُ الْآيَاتِ	Âyetleri açıklıyoruz. Daha iyi açıklama ve izah için çeşit çeşit uslûp kullanıyoruz.
يَصْدِفُونَ	Yüz çeviriyorlar.
بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً	Bildirmeden ve önceden bir işaret olmadan ansızın veya bildirerek ve onu göstererek bir alâmetle, açıkça.
هَلْ يُهْلَكُ	Helâk eder mi?. Yok edilmez.

AÇIKLAMA

Âyetlerin akışı Rablerine putları denk tutan kimseleri tehdide devam etmektedir. Allah(c.c), Rasûlüne, müşriklerin batıl düşüncelerini boşa çıkaracak delilleri şöyle bildirmektedir: "De ki "ey kavmim!" Bana söyleyin: Allah sizin işitme duyunuzu alsa" sizi sağır yapsa "ve gözlerinizi alsa" "kalplerinize mühür vursa" siz bir şey düşünmeyen ve anlamayan kişiler olsanız. Allah'ın sizden aldıklarını hangi ilâh size verebilir? Cevap, hiçbiridir. Öyleyse sizin duyma ve işitme duyularınıza ve içinizde ve yanınızda olana sahip olan Allah'a ibadeti nasıl terkediyor ve bunlardan hiç birine sahip olmayana ibadet ediyorsunuz?! Hangi sapıklık bu sapıklıktan daha büyüktür?!.. Sonra Allah, Rasûlü-

ne şöyle diyor: Ey Rasûlüm "bak, biz nasıl ayetleri tekrar tekrar açıklıyoruz..." yani açıklanmasında ve onunla delili ortaya koymada güçlendirme yapmak için üslûbu çeşit çeşit yapıyoruz. "Sonra onlar" Rablerine, hiç bir fayda veya zararı olmayan şeyleri denk tutarak "yüz çeviriyorlar."

47. âyette Allah, Rasûlüne, müşriklere şöyle demesini emrediyor: "Onlara de ki: Bana haber verin" haktan yüz çevirmekle üzerinize gelmesini gerekli kıldığınız "Allah'ın azabı size" önceden herhangi bir alâmet olmadan "ansızın(1) veya" size onu hatırlatacak daha önceden bir alâmetle "açıktan" gelse, zalim olan kavimden başkası mı helâk olur? Yani ibadeti hak etmeyen batıl ilâhlara ibadet ederek, kendisine farz olan ibadeti terkedip zulmeden kavimden başkası mı helâk edilecek?(2) İbadete hakkıyla lâyık olan ise sadece Allah (c.c.)'dır.

Sonra Allah, Rasûlünü "biz elçileri yalnızca müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz"(3) diyerek teselli etmektedir. Yani, biz onları, inanan ve düzgün işler yapan kimselerin kurtulacağı ve cennete gireceği müjdesinden ve inkâr edip kötü işler yapanları uyarmaktan başka bir şeyle yükümlü tutmayız. Allah şöyle buyuruyor: "Kim iman edip, güzel işler yaparsa, onlara korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar. Rasûllerle gönderdiğimiz "ayetlerimizi yalanlayanlara" ona inanmayıp salih amel işlemeyenlere de "yaptıkları fenalık yüzünden" yani, âyetleri yalanlayıp, bize ve Rasûlümüze itaatten dönmeleri sebebiyle "azab dokunacaktır." Çünkü onlar Allah'ın âyetlerine inansalar, O'na ve Rasûlüne itaatten ayrılmazlardı. Dolayısıyla onların uğursuzlukları yalanlamalarındadır. İşte bu da cezalarıdır.

SONUÇ

1- Kul işitmesi, görmesi, kalbi ve bütün hayatı için Allah'a muhtaçtır ve onun sadece Allah'a ibadet etmesi gerekir.

2- Zalimler hemen veya daha sonra helâk olacaklardır, bundan kurtulu

(1) "Ansızın ve alenen" kelimeleri, gece ve gündüz olarak da tefsir edilmiştir. İkisi de uygundur.

(2) Âyetteki soru, onlar aleyhine zulmü kaydederek ve helâk sebeplerinin kendi zulümleri olduğunu bildirerek, helâkin sadece zulüm sahipleri hakkında geçerli olduğunu ifade etmek içindir.

(3) "Müjdeleyici ve uyarıcılar" kelimesi gramer olarak, "Peygamberler" kelimesinden hâldir. Bu iki kelimede peygamber göndermenin sebebi mevcuttur. Müjdeleme kelimesinin mânası gizli bir işi haber verme; uyarma kelimesinin mânası ise ister dünyevî ister uhrevî olsun zararlı bir haberi iletmedir. Burada her iki kelimeden maksat Âhiretin nimet ve azabıdır.

yoktur.

3- Peygamberlerin vazifeleri, itaat edeni müjdelemek, isyan edeni uyarmaktır. Hidayet ve karşılık verme sadece Allah'a aittir.

4- Allah'a ve Râsulüne itaatten ayrılmak inkârın, itaat ise imanın semeresidir.

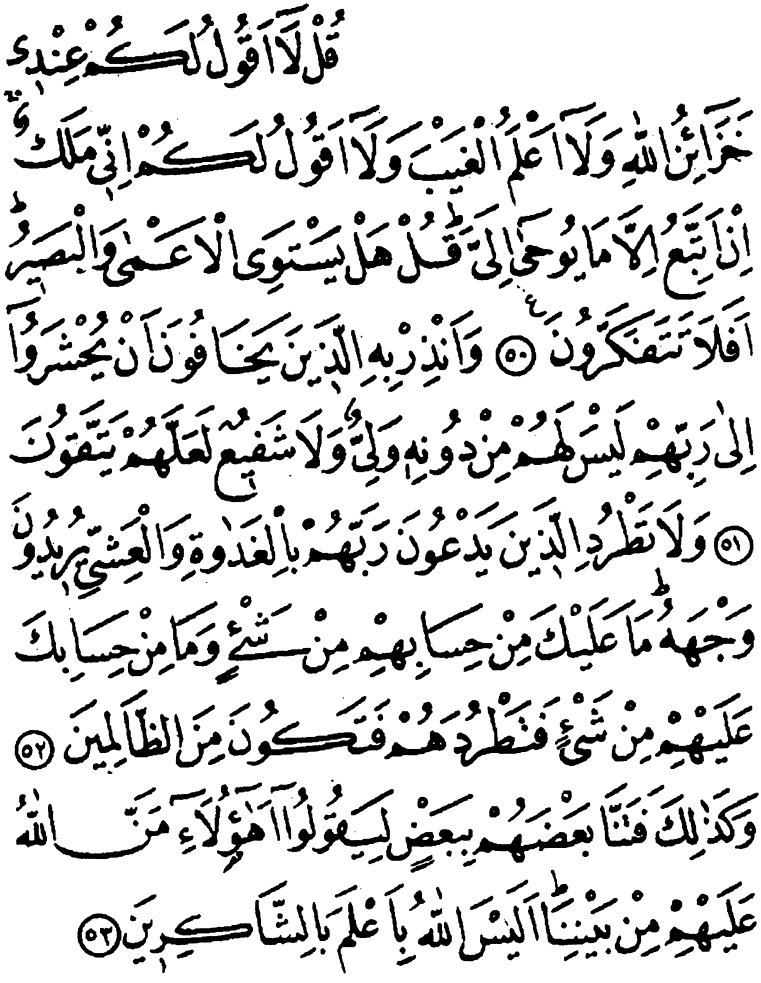

50- De ki: "Ben size Allah'ın hazineleri yanımdadır demiyorum. Gaybı da bilmem, size ben meleğim de demiyorum." "Ben sadece bana vahyolunana uyarım." De ki: "Körle gören bir olur mu? Düşünmüyor musunuz?"

51- Rablerinin huzuruna toplanacaklarına inanıp bu durumdan

korkanları onunla uyar ki, kendilerinin, O'ndan başka ne dostları ne de bekçileri vardır. Onları uyar, umulur ki, korunurlar.

52- Sabah akşam Rablerinin rızasını isteyerek O'na yalvaranları Kureyş büyüklerinin arzusuna uyarak kovma. Onların hesabından sana bir sorumluluk, senin hesabından da onlara bir sorumluluk yok ki, onları kovup da zalimlerden olasın!

53- Böylece biz onların kimini kimiyle denedik ki: "Allah aramızdan şunlara mı lûtfu layık gördü? "desinler. Allah, şükredenleri daha iyi bilmez mi?

SÖZLÜK

خَزَائِنُ	Hazineler. Bir şeyin kendi içerisinde saklanıp muhafaza edildiği şeye denir.
اَلْغَيْبُ	Gayb. Gözlerden uzak ve göğüste (insanın içinde) meydana gelen şeye denir. İki kısımdır. Birincisi hakiki gayb, ikincisi izafi gaybtır. Hakiki gayb sadece Allah'ın, izafi gayb ise bir kısım insanların bilip, bir kısmının bilmediği bilgilerdir.
أَنْذِرْ بِهِ	Onunla uyar. Kur'an'la korkut.
اَلْغَدَاةُ	Fecrin doğmasından güneşin doğmasına kadar olan zaman.
فَتَطْرُدَهُمْ	Kovarsın. Onları toplantı yerinden uzaklaştırasın.
فَتَنَّا	Denedik. Bir kısmını bir kısmıyla, zengini fakirle, şerefli olanı zelille imtihan ettik.
مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا	Allah onlara lütufta bulundu (müslüman etti).
بِالشَّاكِرِينَ	Şükredenler. Salih amel işleyip ve iman ettikleri için Allah'ın lütuf ve fazlını hakedenler.

AÇIKLAMA

Âyetler, Rablerine putları denk tutan ve Muhammed'in peygamberliğini inkâr eden kimseleri anlatmağa devam etmektedir. Allah, Rasûlüne onlara şöyle demesini emrediyor: "Ben size yanımda Allah'ın rızık hazinelerinin olduğunu söylemiyorum ve gaybı da bilmem."(1) "Ben size, meleğim de demi-

(1) Âyet müşriklerın çeşitli şeyler istemelerine karşılık olan cevaptır. Allah, Rasûlüne: "Ben Allah'ın rızık hazinelerine sahip değilim ki sizin istediklerinizi verebileyim. Gaybı da bilmem ki beklediğiniz azabı haber verebileyim. Ben sadece bana vahyedileni haber veririm..." demesini buyuruyor.

yorum." Ben sadece elçi bir kulum; Rabbimin bana vahyettiğine uyarım ve onun vahyi gereğince konuşur ve amel ederim.(1) Sonra Allah, Rasûlüne onlara şöyle sormasını söylüyor: "De ki: Hiç körle gören bir olur mu?"(2) Cevap, hayırdır. Aynı şekilde mü'minle kâfir, hidayette olanla sapık bir olmaz. 50. âyetin işaret ettiği mâna budur.

51. âyete gelince, Allah (c.c), Rasûlüne Kur'an'la âsi mü'minleri uyarmasını emrediyor ve diyor ki: "O Kur'anla Rablerinin huzuruna" kıyamet günü günahkâr oldukları halde "toplanmaktan korkanları uyar." Onların Allah'tan başka dostu ve şefaatçileri yoktur.(3) Bunlara senin Kur'an'la uyarman fayda verir. Yalanlayan kâfirlere gelince, onlar ölü gibidirler, çağrıya icabet edemezler. Bu Allah'ın Kaf suresindeki şu âyetinin benzeridir: "Azap tehdidinden korkanları Kur'an'la uyar." İşte bu kimseleri uyarırsan ey Rasûl, belki Allah'a ve sana karşı gelmekten sakınırlar, "Umulur ki sakınırlar" âyetinin anlamı budur.

52. âyete gelince: "Sabah akşam Allah'a yalvaran, O'nun rızasını isteyenleri kovma." Çünkü müşriklerden bir kısmı Mekke'de Rasûlüllah'a etrafından, Bilal, Ammar, Suheyb gibi fakir mü'minleri uzaklaştırmasını, bundan sonra onun yanına gelip oturacaklarını ve dinleyebileceklerini teklif etmişlerdi.(4) Rasûlüllah da bu müşriklerin hidayete ermelerini umarak teklifi gerçekleştirmeye karar vermiş, bu âyetle Allah, Rasûlünü bundan vazgeçirmiştir. Yani sabah namazında ve ikindi namazında, kendilerinden hoşnut olması için, onları dostlarına yaklaştırıp, onlardan yapsın diye Allah rızasını isteyerek, Al-

(1) Bu ifade Rasûlüllah'ın ictihad etmesini ortadan kaldırmamaktadır. Çoğunlukla Rasûlüllah ictihad eder, hakkında nas bulunan konuya kıyas ederdi. Fakat hak olmayan ve Allah'ın razı olmayacağı şeyde karar kılmazdı.

(2) Bu soru şeklindeki hitapta mü'minle kâfir arasında tam bir farklılık olduğuna işaret vardır. Müslüman görendir, kâfir ise kör olandır. Dolayısıyla onlar düşünemez ve küfür karanlığından çıkamazlar.

(3) Âyette putların, ibadet edenlerine şefaat edemeyeceğine delil vardır. Aynı şekilde "Biz Allah'ın oğullarıyız, bize babamız şefaat edecek diyen ehl-i kitabın iddiasını iptal söz konusudur. Kıyamette şefaat, Allah'ın şefaat edene izin, şefaat edilene razı olmasıyla olacaktır.

(4) Müslim'in Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayetine göre o şöyle demiştir. "Biz bir gün altı kişi Rasulullah'la beraberdik. Müşrikler Rasulullah'a dedi ki: "Şunları yanından uzaklaştır." Onlar kovmak için bize karşı cesaret edemedikleri için peygamberin bizi kovmasını istiyorlardı. Bu altı kişi şunlar idi: Ben, İbn Mesud, Huzeyl'den bir adam, ve ismi olmayan iki kişi ve Bille beraberdik. İşte bu olay üzerine Allah Teâlâ şu ayetini peygamberine indirdi: "Sabah-akşam Rablerinin rızasını isteyerek dua edenleri Kureyş büyüklerinin arzusuna uyarak kovma..."

lah'a yalvaranları kovma. Bu düşünceden vazgeçirmede aşırılık sağlamak için "onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur." Yani onların hatası varsa, onlardan sen sorumlu değilsin, onlar da senden sorumlu değil, öyleyse onları niye kovuyorsun, demektedir.(1) "Onları kovupta zalimlerden olmayasın..." Böyle yapma!.. Rasûlüllah, onların dediklerini yapmadı.

53. âyette şöyle denir: "Biz onların bir kısmını bir kısmıyla denedik." Böylece onların bir kısmını bir kısmıyla imtihan ettik. Şu zengindir, şu fakirdir, şu rezildir, şu şereflidir, şu kuvvetlidir, şu zayıftır. Ta ki iş dönsün ve şerefli zenginler, müslümanlardan zayıf fakirlere, onları hakir görerek ve hafife alarak şöyle desinler: "Bunlar mı aramızdan Allah'ın, hidayet ve rüşdle kendilerine ihsanda bulunduğu kimseler?!" Allah da şöyle der: "Şükredenleri en iyi bilen Allah değil midir?" Evet şükreden kimseler, Allah'ın hayırla nimetlendirmesini hak edenlerdir. Kâfirlere gelince, nimete nankörlükleri ve şükretmemeleri yüzünden onlara hiç birşey verilmez ve artırılmaz.

SONUÇ

1- Rasûl de bir insandır.

2- Peygamber gaybı bilemez ancak Allah'ın bildirdiği kadarını bilir ve Peygamber âlemde hiç bir şeyde tasarrufta bulunamaz. Ancak Allah'ın müsaâde ettiklerini yapar, esası vurgulanmıştır.

3- Mü'min ve kâfir eşit değildir. Çünkü mü'min hakkı görür, kâfir ise hakkı örttüğü için kördür.

4- Yoksul, takva ve iman sahibi kişilerle oturmak iyidir.

5- Zengin-fakir, soylu-garip, kuvvetli-zayıf insanların var olmasının hikmeti imtihandır.

6- Şükredenler nimetin artmasını, kâfirler ise nimetin eksilmesini ve yok olmasını hak eden kimselerdir.

وَإِذَا

جَآءَكَ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِنَا فَقُلْ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ

(1) Âyette, insana makam ve elbise sebebiyle saygı göstermenin, adı sanı olmaması ve elbisesinin eski olması sebebiyle hakir görmenin caiz olmadığını işaret ediyor.

رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۙ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ
ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤﴾ وَكَذَٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾ قُلْ إِنِّي
نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ قُلْ لَا أَتَّبِعُ
أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾
قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ ۚ مَا عِنْدِي
مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ
الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ لَوْ أَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ
الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۗ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ ﴿٥٨﴾

54- Âyetlerimize inananlar, sana geldikleri zaman "size selâm olsun," de. Rabbiniz kendi üzerine rahmeti yazmış, yarattıklarına acımayı prensip edinmiştir. Sizden kim, bilmeyerek kötülük yapar da sonra ardından tevbe eder, uslanırsa muhakkak ki o, bağışlayandır, esirgeyendir.

55- Böylece âyetleri tekrar tekrar açıklıyoruz ki suçluların yolu belli olsun.

56- De ki: "Ben, Allah'tan başka yalvardıklarınıza tapmaktan men olundum." De ki: "Ben sizin keyiflerinize uymam, çünkü o takdirde sapıtmış ve yola gelenlerden olmamış olurum."

57- De ki: "Ben, Rabbimden gelen açık bir delil üzerindeyim. Siz ise onu yalanladınız. Acele istediğiniz azab da benim yanım-

da değildir. Hüküm vermek, yalnız Allah'a aittir. O gerçeği anlatır ve O, davayı çözüp ayırdedenlerin en iyisidir.

58- De ki: "Eğer acele istediğiniz şey benim yanımda olsaydı, elbette benimle sizin aranızda iş, şimdiye kadar çoktan bitirilmişti." Allah zalimleri daha iyi bilir.

SÖZLÜK

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ — Size selâm olsun. Bütün kötülüklerden emin olmakla dua etmek anlamınadır. Bu söz Dünyada ve Âhirette mü'minlerin selâmıdır.

كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ — Rabbiniz kendi üzerine rahmeti yazmıştır. Bu sebeple ancak uyardıktan sonra azap eder ve tevbe edenin tevbesini kabul eder.

سُوءًا — Kötülük. Kendine kötülük yapacağı bir günah işlerse.

بِجَهَالَةٍ — Bilmeyerek. Cehalet çeşitlidir. Onlardan biri de günahın sonunun ne olacağını takdir edememe ve Rabbinin büyüklüğünü unutmadır.

تَسْتَبِينَ — Belli olsun, ortaya çıksın.

نُهِيتُ — Men edildim. Yani Rabbim putlara ibadet etmeme engel oldu.

تَدْعُونَ — İbadet ettiğiniz.

بَيِّنَةٍ — Apaçık gerçek. Yapmak veya yapmamakla hüküm vermeyi gerekli kılan akla dayalı açık delil.

إِنِ الْحُكْمُ — Hüküm ancak... Hüküm verme yetkisi sadece Allah'a aittir.

يَقُصُّ الْحَقَّ — Hakkı haber verir.

خَيْرُ الْفَاصِلِينَ — O ayırdedenlerin en hayırlısıdır. Fasl kelimesi hükme bağlama anlamındadır. "el-Fasılu fi'l-kadıyye" ifadesinin anlamı, sözde ayırıcı sözün doğru mu veya yanlış mı olduğuna hükmeden, demektir.

AÇIKLAMA

Allah, hidayete ermelerini umarak kâfirler yanına gelsin diye kendi meclisinden mü'minleri uzaklaştırma niyetinden Rasûlünü alıkoyduktan sonra, kendine davette ideal yolun nasıl olduğunu Rasûlüne göstermektedir. Allah şöyle

demektedir: "Âyetlerimize inananlar sana geldikleri zaman"(1) yani senin peygamberliğini, kitabını ve getirdiğin hak dini tasdik edenler sana geldiği zaman, her ne kadar işlemiş oldukları günahları olsa da, "onlara selâm ver."(2) Allah onlara haber verdi ki, O kendine rahmeti yazdı.(3) Dolayısıyla nefislerinize itaati yerleştirdikten, imanla Allah'a yöneldikten ve tevbe ettikten sonra günahlardan sakınırlar. "Sizden kim bilmeyerek bir kötülük yapar da sonra ardından tevbe eder" af dileyerek ve pişman olarak günahtan vazgeçerse, iyi işlerle kendini düzeltirse, şüphesiz ki Rabbi gafûrdur, rahîmdir. Bu sebeple onu affedecek ve merhamet edecektir. Kurtuluş yoluna eren bir müslüman kendisine gelen herkesi, azarlayarak, iterek kakarak değil de selâmla, güler yüzle ve müjdeyle karşılar. 54. âyetin işaret ettiği mâna budur.

55. âyete gelince, Allah, Peygamberini, büyüklenen müşriklerin tekliflerriyle müslümanları kovmaktan alıkoyduktan, zengin-fakir, kuvvetli-zayıf insanların var olma hikmetini ve bütün bunlardan sonra tevbe eden kimseyi karşılamada ideal yolu açıkladıktan sonra şöyle diyor: "Böylece âyetleri açıklıyoruz." Yani bu açıklamanın benzeriyle, isteyen hidayete ersin ve Allah'ın yolu açığa çıksın diye ilahi hidayeti açıklamaya yönelerek âyetleri açıklıyoruz. Dolayısıyla onlara uyulmasın ve onlara uymaya engel olunsun. Çünkü bu helâk ve yok olma yoludur. 55. âyetin ifade ettiği anlam budur.

56, 57 ve 58. âyetlere gelince; bu ayetler, Rabbine davet yolunda Rasûl için ilahi hidayetin var olduğu mânasını taşıyor. Bu âyetlerden her biri "de ki" diye başlıyor, yani kendi şirklerine seni uymaya ve benden başkasına ibadet etmeye çağıran şu müşriklere de ki: "Ben men edildim." Beni, Rabbim sizin çağırdığınız(4) şeylere ibadet etmekten menetti. Onlara deki : "Ben, sizin gibi sapık olan babalarınızdan size miras kalan; Allah'tan başkasına ibadette sizin arzularınıza uymam! Şüphesiz ben bunu yaparsam doğru yoldan sapmış olurum ve kurtuluş yoluna erişenlerden olmam." De ki: "Ben Rabbimden bir

---

(1) Evdeyl b. Abbas'tan rivayete göre: Müslümanlardan bir grup Rasûlüllah'a geldi ve biz günah işledik bizim için af dile, dediler. Rasûlüllah onlardan yüz çevirdi ve bu âyet indi.

(2) Yani, Allah size din ve canınız konusunda da emniyet lûtfetsin. Rasûlüllah onları görünce önce selâm veriyordu ve şöyle diyordu: Ümmetimden, kendilerine önce selâm vermemi isteyen kimseler çıkaran Allah'a hamdolsun."

(3) Buradaki "yazma" farz kılma manasınadır.

(4) Burada dua lafzî söylenmiş ve ibadet kastedilmiştir. Çünkü duada, Allah'a kulluğun ortaya konması söz konusu olduğundan, dua ibadet ve ibadetin özüdür.

delil üzerindeyim." Yani Allah'a inanma, bir olduğu ve ona davet etmek gerektiği hususunda kesin bir bilgi üzerindeyim. Halbuki siz, ben sizi korkuttuğumda azabı ve bütün bunları inkâr ettiniz. Oysa sizin aceleyle istediğiniz azap benim yanımda değildir. Eğer benim yanımda olsaydı, size gelirdi ve işiniz biterdi. Fakat hüküm verme yetkisi başkasına değil Allah'a aittir. Allah, Rasûlleri aracılığıyla azab isteyen geçmiş ümmetlerin haberlerini size anlattı. Siz, azabın onlara nasıl geldiğini gördünüz. "Allah hakkı anlatır, o ayıranların en iyisidir." Dolayısıyla Allah benimle sizin aranızda hüküm vermeyi isteyince, şüphesiz ki o ne güzel hüküm ve adalettir ve O hüküm verenlerin en iyisidir. Ey Rasûlüm onlara de ki: "Eğer sizin çarçabuk istediğiniz azab benim yanımda olsaydı" zalimin yok edilmesiyle "benimle aranızdaki iş bitirilmiş olurdu." "Allah zalimleri daha iyi bilir." Onlardan başkasını helâk etmez. Çünkü zalimler zulümleri sebebiyle azabı hak eden kimselerdir.

SONUÇ

1- Fetva isteyenlere yumuşak ve nazik davranıp, kaba ve katı davranmamak gerekir.

2- Nefsin arzusuna göre hareket eden kimseye uymak kişiyi saptırır ve helâk eder.

3- Allah'ın yoluna davet eden müslümanın Allah, tevhid, vaad, vaid ve dini hükümler hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekir.

4- Davetçilerin, sapık kişilerde gördüğü batıl taklitlere sabır ve tahammül etmesi gerekir.

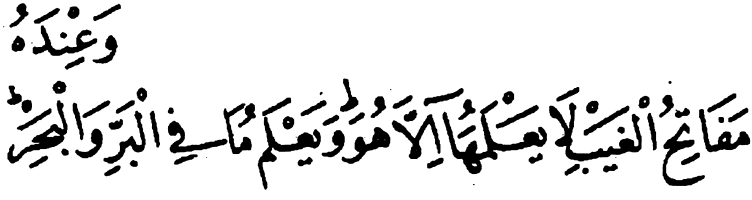

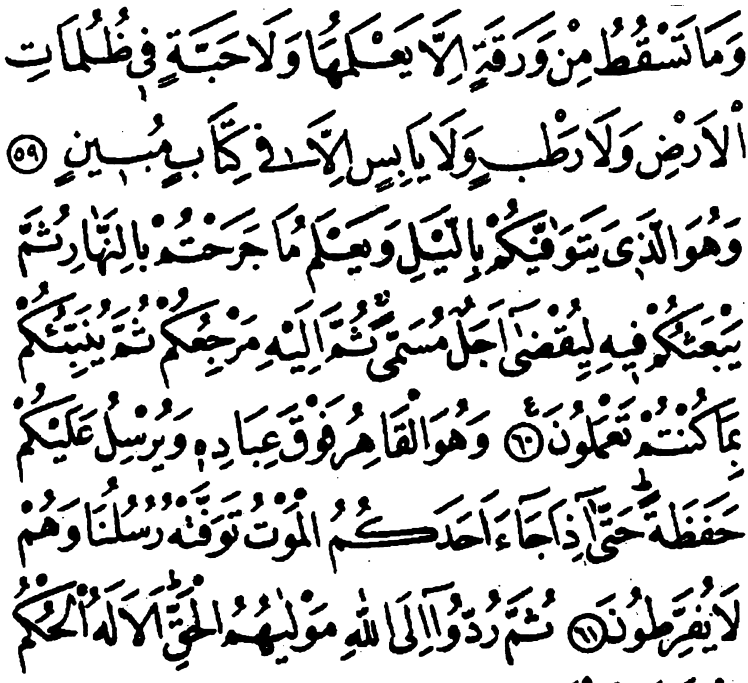

59- Gaybın (görünmez bilginin) anahtarları onun yanındadır, onları O'ndan başkası bilemez. O, karada ve denizde olan her şeyi bilir. Düşen bir yaprak, –ki mutlaka onu bilir– yerin karanlıkları içinde gömülen dane, yaş ve kuru hiç bir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta olmasın.

60- O, geceleyin sizi öldürür gibi uyutur, gündüzün ne işlediğinizi bilir, sonra belirlenmiş süre geçirilip tamamlansın diye gündüzün sizi diriltir. Sonra dönüşünüz O'nadır, sonra O, dünyada yaptıklarınızı size haber verecektir.

61- O, kullarının üstünde tek hakimdir. Size koruyucu melekler gönderir, nihayet birinize ölüm gelince elçilerimiz onun canını alırlar, onlar bu hususta hiç geri kalmazlar.

62- Sonra o canları, gerçek ilahları olan Allah'a döndürülüp götürülürler. Doğrusu, hüküm yalnız onundur. O, hesap görenlerin en çabuk olanıdır.

SÖZLÜK

مَفَاتِحُ الْغَيْبِ Gaybın anahtarları. Buna göre âyetin mânası "gaybın saklandığı yerler onun katındadır" olmaktadır.

اَلْبَرُّ وَالْبَحْرُ Kara ve deniz.

وَرَقَةٌ Yapraklar.

حَبَّةٌ Dane. Arpa, buğday ve üzüm gibi şeylerin danesi.

وَلَا رَطْبٍ Yaş manasındadır.

فِي كِتَابٍ مُبِينٍ Apaçık kitaptadır. Burada kastedilen mâna "kaderlerin yazılı olduğu kitapta, levh-i mahfuzda"dır.

يَتَوَفَّاكُمْ بِالَّيْلِ Sizleri gece öldürür. Ruhları gizleyerek ve ölüm gibi hayattan alarak sizi uyutur.

جَرَحْتُمْ Âzalarınızla işlediğiniz şeyler.

ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَى أَجَلٌ مُسَمًّى Sonra sizin için belirlenmiş sürenin sonunda hüküm vermek için sizi diriltir.

حَفَظَةً Koruma. Kiramen kâtibin meleklerini gönderir.

رُسُلُنَا Elçimiz. Ölüm meleği ve yardımcıları.

AÇIKLAMA

Geçen âyetin sonunda Allah, azabı hak eden zalimlere haber verdiği durumun, kendi dediği gibi olduğunu bildirmişti. Bunun delili, Allah'ın görüneni de görünmeyeni de bilen olmasıdır. Çünkü: "Gaybın hazineleri O'nun yanındadır."(1) O gayb ki onun bilgisini Allah sadece kendisine mahsus kılmıştır. Bu sebeple O'ndan başkası gaybı bilemez. O, karada ve denizde olanı bilir.(2) İşte bu görülen âlemdendir. Buna ilave olarak olmuş ve olacak her olayı, ismi levh-i mahfuz olan kitap içermektedir. Buna delil "düşen bir yaprak –ki onu bilir– yerin karanlıkları içinde gömülü dane, yaş ve kuru hiç bir şey yoktur ki,

(1) Buhari'nin İbn Ömer'den rivayetine göre Nebi (s.a.v.) şöyle demiştir: "Gaybın anahtarları beştir; bunları Allah'tan başkası bilemez. Rahimlerin neyi gizlediğini yalnız Allah bilir, yarın ne olacağını yalnız Allah bilir, yağmurun ne zaman nereye ne kadar yağacağını Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Hiç bir kimse nerede öleceğini bilemez, ancak Allah bilir. Kıyametin ne zaman kopacağını yalnız Allah bilir."

(2) Müslim'in Hz. Aişe'den rivayetinde, Hz. Aişe şöyle diyor: "Rasûlüllah'ın yarın ne olacağını haber verdiğini iddia eden, Allah'a en büyük iftirayı atmıştır."

apaçık bir kitapta olmasın" âyetidir. Mevcudiyetinden önce yazdığı şeyi de o bilmiştir. Öyleyse o hem görüleni, hem de görülmeyeni bilendir. Her şeyi tane tane saymış ve ilimle onları kuşatmıştır. Öyleyse nasıl olurda O'na ibadet edilmez, o arzu edilmez ve ondan korkulmaz?! Yüceliği ve mükemmelliği açısından O nerede, ölü putlar nerede?!.. 59. âyetin işaret ettiği anlam budur.

60. âyete gelince, bundan önceki ayetin işaret ettiği Allah'ın kudretini, ilmini ve hikmetini tahkik ediyor. Allah kendinden haber vererek şöyle diyor: "O'dur ki," siz uykudayken "geceleyin sizi öldürür." Çünkü uyuyanın ruhu, uyuduğu sürece kabzolunur; sonra, Allah uykusundan uyanmasını murad ettiğinde ruhu ona gönderilir. "Sonra sizi o günde diriltir." Bunun sebebi insanın, Allah'ın onlar için belirlediği, insanın yaşam süresi ister uzun olsun ister kısa olsun yaşayacağı süreyi tamamlaması ve bitirmesidir. "Belirlenmiş süre bitirilsin diye o günde sizi diriltir" âyetinin anlamı budur. "Sonra" hiç şüphesiz "dönüşünüz onadır." Bu dönüş sürenin bitiminden sonradır. "Sonra size işlediğiniz" hayır ve şerri "haber verecek" ve bununla size karşılık verecektir. O ayırdedenlerin en iyisidir. 61. âyette Allah, kendisine ibadet etmeyi, arzu etmeyi ve korkmayı gerektiren otoritesinin büyüklüğünü izah için kendinden haber veriyor, "O, kullarının üstünde tek hakimdir." Yani bütün kullarının üstünde tam hakimiyet ve tam bir üstünlük sahibidir. Ey insanlar "size koruyucu melekler gönderir" onlar sizin amellerinizi yazarlar ve onunla karşılık göresiniz diye sizin için muhafaza ederler. "Nihayet birinize ölüm gelince bizim elçilerimiz" ölüm meleği ve yardımcıları "onun canını alırlar." "Onlar bu hususta hiç geri kalmazlar." Yani verilen emri aksatmazlar.

Son olarak büyük işi haber veriyor: Bu iş, yalnız kendisine ibadet edilmesi gereken gerçek Rabbin önünde durmaktır. Oysa insanların çoğu O'nu inkâr edip isyan etmişler, emrinden çıkmışlar ve itaati terketmişlerdir. Bundan daha da kötüsü, O'nun yaratmış olduklarına ibadet etmişlerdir. Hükümleri ve hesapları nasıl olacaktır? Allah diyor ki: "Sonra gerçek ilâhları olan Allah'a döndürülürler. Dikkat edin hüküm sadece O'na aittir. O hesap görenlerin en hızlısıdır."

SONUÇ

1- Âyetler, Allah'ın ilim, hikmet ve kudretinin tezahürünü açıklamaktadır.

2- Gaybı yalnız Allah bilir.

3- Kaderlerin yazılı olduğu kitap, ağaçtan bir yaprağın düşmesine varıncaya kadar her şeyi içerir ve Allah bunları bilir.

4- Uykuya "ölüm" demek doğrudur.

5- Âyetlerde Âhiret, hesab ve ceza esasları açıklanmıştır.

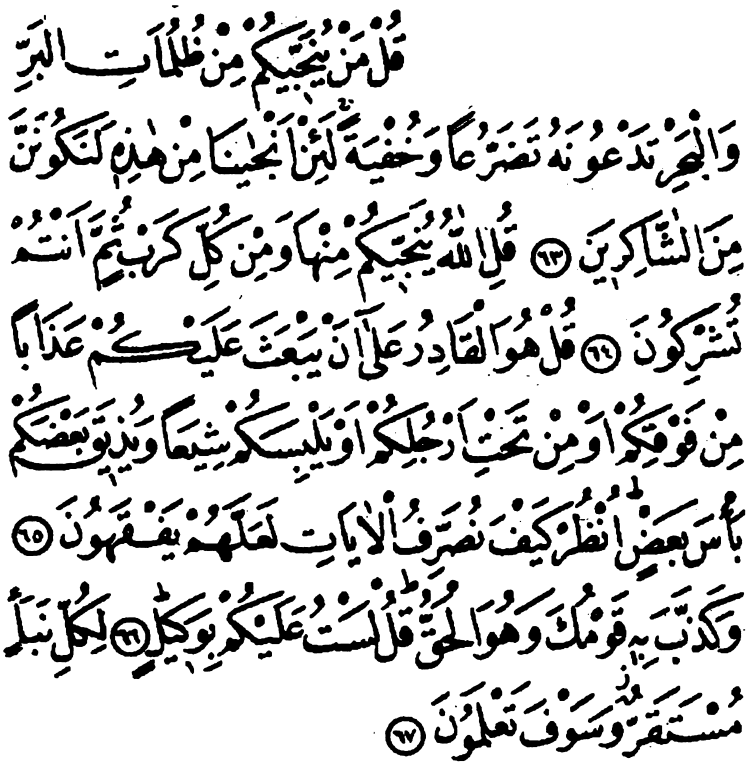
قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ أَنْجَانَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ
مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ
تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا
مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ
بَأْسَ بَعْضٍ ۗ انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾
وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ ۚ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ نَبَإٍ
مُسْتَقَرٌّ ۚ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾

63- De ki: Gizli ve açık olarak: "Bizi bu güç durumdan kurtarırsa elbette şükredenlerden olacağız!" diye O'na yalvarıp yakardığınız zaman, karanın ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarıyor?..

64- De ki: "Ondan ve bütün sıkıntılardan sizi Allah kurtarıyor, sonra siz yine O'na ortak koşuyorsunuz?"

65- De ki: "O, sizin üzerinize üstünüzden, yahut ayaklarınızın altından bir azab göndermeye ya da sizi bölük bölük birbirinize düşürüp kiminize kiminizin hıncını tattırmaya kâdirdir."

Bak, anlasınlar diye âyetleri nasıl açıklıyoruz?

66- O, gerçek iken, kavmin O'nu yalanladı. De ki: "Ben size vekil değilim."

67- Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Yakında bilirsiniz.

SÖZLÜK

يُنَجِّيكُمْ — Sizi kurtarır. Korktuğunuz şeyden sizi kurtaracak.

تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً — Ümit ederek ve korkarak.

مِنْ هَذِهِ — Bundan. Helâk olmaktan.

مِنَ الشَّاكِرِينَ — Şükredenlerden. Senin lütfunu kabul eden ve yaptığın şeye karşılık sana hamdedenlerden olacağız.

كَرْب — Üzülmeyi ve acı duymayı gerektiren sıkıntı.

تُشْرِكُونَ — Ortak kabul ediyorsunuz. Putlara dua etmeniz ve onlara kurban kesmenizle Allah'a şirk koşuyorsunuz.

مِنْ فَوْقِكُمْ — Üstünüzden. Meselâ yıldırımlarla, azap göndermeye kâdirdir.

مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ — Ayaklarınızın altından. Örneğin, yer kayması ve zelzele gibi azap göndermeye gücü yeter.

أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا — Sizi bölük bölük birbirinize düşürmeye,

وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ — Kiminize kiminin hıncını tattırma: Bir birinizi öldürttürür, dolayısıyla her grup diğerine harbin acısını tattırır.

يَفْقَهُونَ — Onlara dediğimizin anlamını belki anlarlar.

وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ — Kavmin onu yalanladı.

الْوَكِيلُ — Vekil. İşin kendisine havale edildiği kişi.

لِكُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ — Her haberin gerçekleşeceği bir kararlaşma vardır.

AÇIKLAMA

Ayetler, putları 'rab' gibi gören müşrikleri anlatmağa devam etmektedir. Allah, Rasûlüne diyorki: "Karanın ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarır?" Çölde biriniz yolunu kaybettiğinde, gecenin karanlığı bastığında ya da deniz yolculuğuna çıktığında bulutun, gecenin ve denizin karanlığı onu kuşattığında ve korkudan içi titrediğinde kime yalvarır? Şüphesiz o, kendisini sadece Allah'ın kurtaracağını bildiğinden O'na gizli ve açık şöyle yalvarır: "İz-

zetin için, başımıza gelen şu helâk olmaktan bizi kurtarırsan, sana şükredenlerden olacağız!" Sonra duanızı kabul ederek sizi kurtarıp, korkudan emin olduktan sonra birden bire, başkasına yalvararak şirke dönersiniz. 63. âyetin ("De ki: Gizli ve açık olarak: "Bizi bundan kurtarırsa elbette şükredenlerden olacağız, diye O'na yalvarıp yakardığınız zaman, karanın ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarır?") anlamı budur.

64. âyette Allah "sizi kim kurtaracak" sözüne cevap olarak, Rasûlüne şöyle demesini emrediyor: İçinizin çalkalandığı, yok olmaktan korktuğunuz "Bu durumdan ve bütün sıkıntılardan sizi Allah kurtarır." Sonra böyle olmakla beraber ne gariptir ki siz O'na putları ortak koşarsınız.(1) Ey elçimiz onlara de ki: Sizi her türlü sıkıntıdan kurtaran O'dur. O, üstünüzdeki gökten, altınızdaki yerden azab göndermeye ya da işinizi size karışık yapıp -ki bu sebeple siz de birbirinize düşüp ihtilaf eder ve birbirinizi öldüren grup ve fırkalar olursunuz- kiminize kiminin hıncını tattırmaya kâdirdir. Sonra Allah, Rasûlüne şöyle diyor: "Ey Rasûlüm", dediğimiz sözün manasını anlayıp, hak yolu bularak sadece Allah'a inansınlar; O'na kavuşmaya, Rasûlüne ve Rasûlünün getirdiğine inansınlar, neticede de kemâle erip mutlu olsunlar diye, kelâmı çeşit çeşit yaparak ve onun mânasını açıklayarak âyetlerimizi izah ediyoruz. 66. âyette Allah, Kur'an'ın ve haber verdiği müjde ve tehditlerin doğruluğunu, gerçekleşeceğini ve inkâr eden kavmin hadisesini haber veriyor ve yalanlamalarından sonra, onlara şöyle demesini Rasûlüne emrediyor: "Ben size vekil değilim." Yani ben, inanmamanız ve tevhidi kabul etmemeniz nedeniyle başınıza geleceklerden korkuyorum. "Her haberin gerçekleşecek bir zamanı vardır." Ben, yalanlamanıza ve şirkinize mukabil uğrayacağınız azabı size haber vermiştim. "Yakında" başınıza gelecek bu günü "bileceksiniz."

SONUÇ

1- Müşriklerin ileri sürdükleri şirkin batıl olduğuna, sıkıntı anında yalnızca Allah'a dua etmelerinden daha büyük delil yoktur.

2- Sıkıntılardan kurtaran yalnızca Allah'tır.

---

(1) Bu cümle onlar için azarlama anlamı taşımaktadır. Yani, Rabbinizin sizi kurtarmasına rağmen siz ona şirk koşuyorsunuz. Bu ne alçaklık bu ne küstahlık!.. Ne var ki onlar önceden de Allah'a şirk koşuyorlardı.

3- Bölünüp parçalanmaya sebep olan ihtilaftan kaçınmak gerekir.(1)

4- "Her haberin gerçekleşeceği zaman vardır.", "Yakında bileceksiniz" sözü de böyledir.

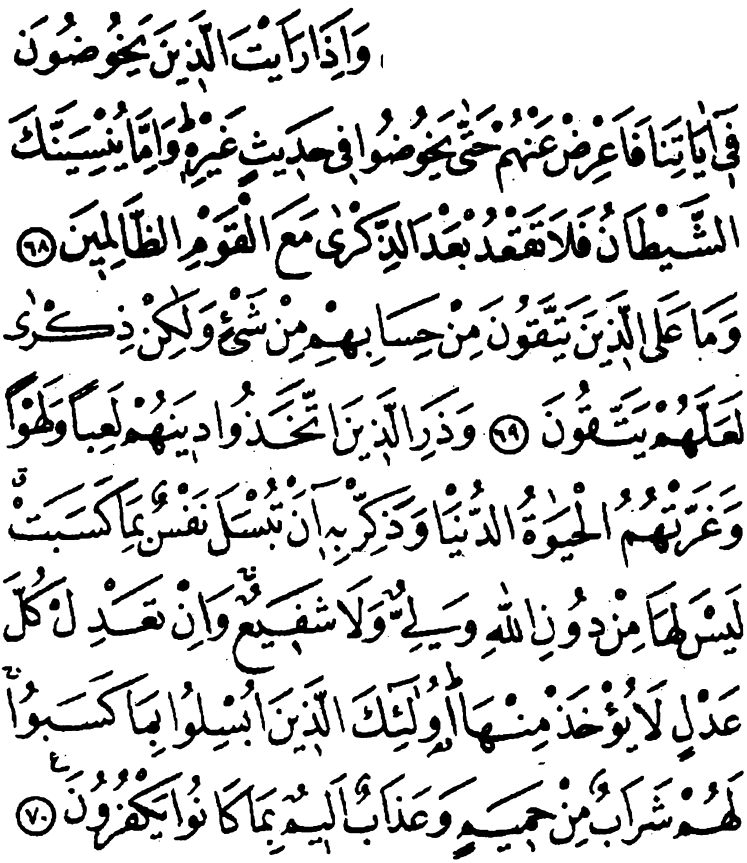

(1) Müslim'in Şevban'dan rivayetine göre Rasûlüllah şöyle demiştir: "Allah benim için yeryüzünü bir araya getirdi, doğusunu batısını gördüm. Ümmetimin hakimiyeti benim için toplanan yerlere ulaşacak. Bana kırmızı ve siyah iki hazine verildi. Allah'tan ümmetimi umumi afetle helâk etmemesini ve kendilerinden başka düşmanı onlara musallat etmemesini istedim ki onların güçleri gitmesin. Allah dedi ki: "Ben bir hüküm verince o reddedilmez. Senin ümmetin birbirlerine düşüp, savaşıp birbirlerini esir etmeye kalkışmadıkça onlara umumi bela vermeyeceğim. Bütün düşmanları ümmetinin aleyhine toplansa bile onlara zarar veremezler.

68- Âyetlerimiz hakkında münasebetsizliğe dalanları gördüğün zaman, onlar başka bir söze geçinceye kadar onlardan yüz çevir, eğer şeytan sana bunu unutturursa hatırladıktan sonra hemen kalk, o zalimler topluluğuyla beraber olma!

69- Günahlardan korunanlara, o inanmayanların hesabından bir sorumluluk yoktur, ama belki inanıp korunurlar diye bir hatırlatmak lâzımdır.

70- Bırak o dinlerini oyun, eğlence yerine koyan ve dünya hayatının aldattığı kimseleri de, sen o Kur'an ile şunu hatırlat ki, yaptığı iş kişinin eline teslim edilmeye görsün, yoksa Allah'tan başka onun ne bir dostu, ne de bir yardımcısı olur. Amelinin elinden kurtulmak için her türlü fidyeyi verse de ondan kabul edilmez. İşte onlar, kazandıkları ellerine teslim edilmiş olanlardır. Onlar için kaynar sudan bir içki ve inkârlarından dolayı da acı bir azap vardır.

SÖZLÜK

يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا — Âyetlerimiz hakkında tartışmaya dalanlar.

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ — Onlardan yüzçevir. Onlara aldırmadan, yaptıkları boş şeyi protesto ederek kalk.

بَعْدَ الذِّكْرَى — Hatırladıktan sonra.

وَلَكِنْ ذِكْرَى — Fakat hatırlatmak.

وَذَرِ الَّذِينَ — Onları (kâfirleri) bırak.

لَعِبًا وَلَهْوًا — Oyun ve eğlence: Dini oyun yapmalarının nedeni, ondan hiç bir fayda elde edememeleri; eğlence yapmalarının nedeni ise, onunla oynadıkları, onu kemâle erdirecek ve mutlu yapacak hak dinden alıkoyduğu içindir.

أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ — Nefsin tutulup hesaba çekilmesi. Yaptıklarının eline teslim edilip hesaba çekildikten sonra cehenneme hapsedilmeye görsün.

كُلَّ عَدْلٍ — Her adl. Her türlü fidye.

أُبْسِلُوا — Hapsedilenler. Yaptıkları eline teslim edilmiş kişiler, yani işledikleri şirk ve isyan sebebiyle cehenneme hapsedilmiş kişi-

lerdir.

مِنْ حَمِيمٍ Kaynar sudan.

وَعَذَابٌ أَلِيمٌ Acı verici azab.

AÇIKLAMA

Âyetlerin akışı, Rablerine putları eş tutan müşrikleri anlatmağa devam ediyor. Allah, Rasûlüne diyor ki: "Âyetlerimiz hakkında (münasebetsizliğe) dalan"(1) Kur'an âyetlerini hafife alan ve onun işaret ettiği tevhid ve kâfirlere azab edileceğiyle ilgili hükümlerle alay eden "kimseleri gördüğün zaman" "onlardan yüz çevir" onlardan ayrıl, "tâki onlar başka bir söze dalıncaya kadar." Eğer şeytan sana bu yasağımızı unutturur da, onlarla oturur ve sonra hatırlarsan, hemen kalk ve zalim toplulukla beraber oturma. "Allah'tan sakınanlara, onların hesabından bir sorumluluk yoktur." Yani muttaki mü'minlere, sana ve ashabına bir sorumluluk yoktur. Fakat onlar bir batıl işe daldıklarında, onlara bir öğüt olsun diye oradan kalkın ki Allah'ın âyetleri hakkında münakaşaya dalmaktan vazgeçsinler. Bu olay İslâm kuvvetlenmeden önce Mekke döneminde olmuş, Allah'ın âyetleri hakkında münakaşaya daldıklarında münâfıklar ve kâfirlerle beraber oturmanın yasaklanması ise Medine'de inmiştir. Kim münakaşa eden kimselerle beraber otururşa, o da onlar gibi olur. Bu ağır bir durumdur. Allah şöyle diyor: "Allah size kitapta indirmişti ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar başka bir söze dalıncaya kadar onlarla beraber oturmayın, yoksa siz de onlar gibi olursunuz. (Nisa 140). Yukarda geçen iki âyetin ifade ettiği mâna budur.

70. âyete gelince, Allah, Rasûlüne getirdiği hak dini alay ederek oyun ve eğlence edinen, dünya hayatının aldattığı kimseleri terketmesini emrediyor. Allah diyor ki: "Bırak o dinlerini oyun ve eğlence yerine koyan ve dünya hayatının aldattığı kimseleri."(2) Yani onları terket, onların işi seni ilgilendirmesin.

(1) Hitap, Rasûlüllah ve ashabınadır, fakat ümmeti de bu hitaba dahildir. Âyette büyük günah sahipleriyle, özellikle günah işlerlerken onların yanında oturmanın caiz olmadığına delil vardır. Bu görüş selefin, bu mesele hakkındaki görüşüdür.

(2) Müşriklerin oyun ve eğlence yerine koydukları din hakkında ihtilaf edilmiştir. Açık olan, Peygamberin getirdiği İslam'dır. Çünkü Allah'ın bundan başka dini yoktur ve Allah bu dinle Rasûlünü onlara göndermiştir. Dolayısıyla bu din, onların da dinidir. Maalesef onu reddetmişler, alay ederek oyun ve eğlence yerine koymuşlardır.

Bu âyette kâfirlerin azmettikleri küfür ve alaya karşılık onların tehdit edilmesi söz konusudur. Allah Hicr sûresinde "O alay edenlere karşı biz sana yeteriz!" (Hicr 95) buyurmaktadır. "Sen" Kur'an'la "şunu hatırlat ki bir kişinin eline, yaptığı iş teslim edilmeyegörsün" yani işlediği günah ve şirk sebebiyle azaba teslim edilmeyegörsün "o kişinin" o azaba teslim edildiği gün "Allah'tan başka" kurtuluşunu sağlayacak "ne bir dostu" "ne de bir şefaatçısı vardır." Yani kendisine şefaat edip, onu cehennem azabından kurtaracak kimsesi olmayacaktır. "O, her türlü fidyeyi verse de artık ondan kabul edilmez." Kendisi için mümkün olan herşeyi verse de, hatta yer dolusu altın fidye olsa da ona bunlar fayda vermez ve cehennem azabından kurtarmaz. Sonra Allah şöyle diyor: "İşte onlar, kazandıkları ellerine teslim edilmiş olanlardır. Onlar için kaynar sudan bir içki ve acı veren bir azab vardır." Âyette geçen "Ublisu," teslim edilmiş ve işledikleri günahlar sebebiyle tutularak cehenneme götürülmüş, demektir. Cehennemde onlar için sıcak sudan içki ve acı verecek bir azab vardır. Bu, onların Allah'ı, âyetlerini ve Rasûlünü inkâr etmeleri sebebiyledir. Bundan onların ruhlarının pis olduğu ortaya çıktığından, onların özelliği ancak cehenneme uygun düşmektedir. Allah bu sûrede şöyle diyor: "Onlara en uygun karşılığı verecektir. Şüphesiz o hâkimdir, âlimdir."

SONUÇ

1- İslâm'la, onun hükümleriyle ve müslümanlarla alay edilen mecliste oturmak haramdır.

2- Allah'a ve Rasûlüne karşı gelinen herhangi bir meclisde gereği gibi mücadele edemiyecekse, protesto için terketmek gerekir.

3- Müslümanlar zayıf olduklarında, kâfirlerden yüz çevirmeleri gerekir.

4- Kur'an'ı her insana anlatmak ve ulaştırmak gerekir.

5- Kim inkâr üzere ölürse, cehennemden kurtulamaz.

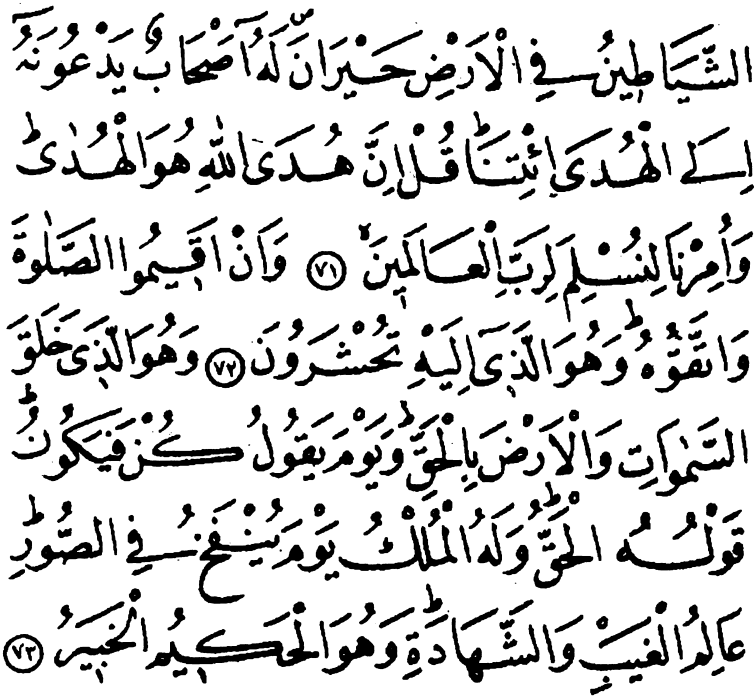

71- De ki: "Allah'tan başka, bize ne yarar, ne zarar verebilen şeylere mi yalvaralım? Ve Allah bizi doğru yola ilettikten sonra ökçelerimiz üzerinde eski durumumuza döndürülüp, şeytanların ayartarak şaşkın bir halde çölde bıraktıkları, arkadaşlarının ise: "Bize gel" diye doğru yola çağırdıkları kimse gibi şaşkın bir duruma mı düşelim? De ki: "Yol gösterme, ancak Allah'ın yol göstermesidir. Bize, alemlerin Rabbine teslim olmamız emredilmiştir."

72- Namazı kılın ve O'ndan korkun diye emredilmiştir. Varıp huzuruna toplanacağınız O'dur.

73- Gökleri ve yeri hak ve hikmet ile yaratan odur. "Ol" dediği gün, oluverir. Sözü haktır. Sur'a üfleneceği günde, mülk onundur. Gizliyi ve açığı bilendir. O, hükümdardır, herşeyi haber alandır.

SÖZLÜK

أَنَدْعُوا	Çağırır mıyız? İbadet eder miyiz?
مَا لاَ يَنْفَعُنَا وَلاَيَضُرُّنَا	Bize, fayda veya zarar veremeyen.
وَنُرَدُّ عَلَى أَعْقَابِنَا	Gerisin geri döneriz. İnandıktan sonra kâfirler olarak geri döneriz.
اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِين	Şeytanların tesirleri altına aldıkları: Şeytanların yeryüzünde yolunu saptırdığı, şaşkınlık içersinde nereye gideceğini bilmeden yürüyen kimse.
وَاتَّقُوه	O'ndan sakının. Karşı gelmeyi bırakarak ve ibadette tek olduğunu kabul ederek O'ndan sakının.
وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ	O gün ol dediği olur.
اَلصُّور	Sur. İsrafil'in üfleyeceği boynuza benzer bir çalgı.
اَلْحَكِيمُ	Hakim. İşlerinde hikmet sahibi ve kullarının durumundan haberdardır.

AÇIKLAMA

Âyetler, bazı mü'minlere, onlarla beraber kendi ilâhlarına ibadet etmeleri için müşriklerin teklifte bulunduklarına işaret etmektedir. Allah da Rasûlüne, bu çirkin teklifi reddetmesini emrediyor: "De ki: Allah'tan başkasına" (ibadet ettiğimizde"yarar vermeyen" ibadet etmeyi terkettiğimizde de "zarar vermeyen şeylere) mi yalvaralım?!" Allah bizi imana, onu ve onun dinini tanımaya iletmişken... Biz bununla, topuklarımız üzerinde(1) tevhidden şirke döndürülmüş oluruz. Dolayısıyla durumumuz, şeytanların çölde şaşkın bir vaziyette yolunu şaşırttığı, nereye gideceğini ve nereye geleceğini bilmeyen kişinin durumu gibi olur. "Arkadaşlarının ise, 'bize gel', diye hidayete çağırdıkları kimsenin durumuna mı düşelim?" Oysa o kişi onlara cevap vermeye ve şeytanın aklını çelmesi sebebiyle, onlara gitmeye güç yetiremez. Sonra Rasûlüne şöyle demesini emretti: Sapıklık ve hüsranın bulunmadığı gerçek hidayet, Allah'ın bizi ilettiği, kendi hidayetidir. Dikkat edin bu İslâm'dır. Allah bize, kalplerimizi ve yüzlerimizi (içimizi, dışımızı) kendisine teslim etmemizi emretti. Çünkü

(1) Hidayetten sapıklığa döneriz.

o âlemlerin Rabbidir. Dolayısıyla müslüman olduk. Aynı şekilde namazı dosdoğru kılmamızı emretti. Biz de kıldık. Kendisinden korkmamızı emretti. Biz de korktuk. Kıyamet günü huzuruna toplanacağımızı bize bildirdi, tasdik ettik. Sonra bize doğru yolu gösterdi; artık sapıklığa dönmeyiz... İşte birinci ve ikinci âyetin içerdiği mâna budur.

73. âyete gelince, adaletinin, ilminin ve kudretinin tezahürlerini ortaya koyarak Rabbin şerefini belirtmeyi içermektedir. Allah şöyle demektedir: Kendisine teslim olmamızı emreden âlemlerin Rabbi Allah "Yeri ve göğü hak ile yaratmış"(1) boşuna yaratmamış, aksine orada anılması ve kendisine şükredilmesi için yaratmıştır. Var etmeyi veya yok etmeyi istendinde "ol" dediği onda "ol" sözüyle daima Allah'ın istediği oluverir. "Sur'a"(2) yok oluş üfürüğüyle "üfürüldüğü günde" sadece kahhar ve tek olan kendisinin kaldığı günde "mülk onundur." Allah şöyle buyurmaktadır: "Bu gün mülk kimin?" Ona hiç kimse cevap veremez. Şöyle diyerek kendi kendine cevap verir. "Kahhar ve tek olan Allah'ındır." "O gizliyi de açığı da bilir." Yani gayb hazinelerinde herkesten gizli olanı da bilir, görüneni ve ortada olanı da. O, tasarruflarında, diğer işlerinde, mahlûkatı idaresinde hikmet sahibi ve işlerin içyüzünden de, aşikar olanından de haberdardır. O'na yerde ve gökte hiç bir şey gizli kalamaz. Bu sebeple Allah meşru kıldığı, ibadetlerden hiç birinin kendisinden başkasına yapılmasının caiz olmadığı gerçek mabuddur.

SONUÇ

1- Dinden dönme küfür ve sonu hüsrandır.

2- Batıl ehlinin çağırdığı batıla icabet haramdır.

---

(1) Kurtubi, "(hak ile) kelimesinin manası (hak söz demektir)'diyor." Yani o (kün) kavlini kastediyor. Yine o "hak ile" kelimesinin "hikmetle" anlamında olduğunu söylüyor.

(2) İnsanların hatalarından biri de 'sur' kelimesinin resim manasına gelen suret'in çoğulu olduğunu söylemeleridir. "Sura üfürülecek" demek "hayat tamam olacak" demektir. Sur kelimesini suret'in çoğulu anlayanların bu anlayışı, sahih hadislere ters düşmektedir. Çünkü Allah "ona bir kere daha üfürülecek" demiş. Âyette geçen üfürmek'ten maksat hayatın sona erdiği üfürmedir. Bundan sonra gelecek olan ba's (dirilme) üfürmesidir. Burada, onlar hesap alanındayken Sura üfürmesi ve dördüncü olarak, hesap için kalkacakları bir üfürme daha vardır. Böylece kıyametle birlikte iki ve kıyametten sonra iki olmak üzere Sur'a dört defa üfürülmüş olur.

3- Allah'ın hidayetinden başka hidayet yoktur. Yani İslam'dan başka din yoktur.

4- Allah'a teslimiyet, namaz kılmak, emredileni yapmak ve yasaklananı terketmekle Allah'tan korkmak farzdır.

5- Âhiret, hesap ve ceza gerçektir.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ ءَازَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً ۖ إِنِّىٓ
أَرَىٰكَ وَقَوْمَكَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُرِىٓ إِبْرَٰهِيمَ
مَلَكُوتَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ ٱلْمُوقِنِينَ ﴿٧٥﴾
فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ ٱلَّيْلُ رَءَا كَوْكَبًا ۖ قَالَ هَٰذَا رَبِّى ۖ فَلَمَّآ أَفَلَ
قَالَ لَآ أُحِبُّ ٱلْءَافِلِينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَءَا ٱلْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَٰذَا رَبِّى ۖ
فَلَمَّآ أَفَلَ قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِى رَبِّى لَأَكُونَنَّ مِنَ ٱلْقَوْمِ
ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَءَا ٱلشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَٰذَا رَبِّى
هَٰذَآ أَكْبَرُ ۖ فَلَمَّآ أَفَلَتْ قَالَ يَٰقَوْمِ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ
﴿٧٨﴾ إِنِّى وَجَّهْتُ وَجْهِىَ لِلَّذِى فَطَرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ
حَنِيفًا وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾

74- İbrahim, babası Azer'e demişti ki: "Sen ilâhlar, tanrılar mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni ve kavmini açık bir sapıklık içinde görüyorum."

75- Böylece biz İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu (büyük ve harikulade muhteşem varlıklarını) gösteriyorduk ki kesin inananlardan olsun."

76- Üzerine gece basınca İbrahim bir yıldız gördü, "Budur Rabbim" dedi. Yıldız batınca, "batanları sevmem," dedi.

77- Ayı doğarken görünce, "Budur Rabbim" dedi. O da batınca "Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, elbette sapan topluluktan olurdum," dedi.

78- Güneşi doğarken görünce: "Budur Rabbim, bu daha büyük," dedi. O da batınca dedi ki: "Ey kavmim, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.

79- Ben yüzümü tamamen, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve artık ben O'na ortak koşanlardan değilim.

SÖZLÜK

إِبْرَاهِيمُ	İbrahim. Sam b. Nuh'un oğullarından Azer'in oğlu, Rahman'ın dostu.
أَصْنَامًا	Sanem kelimesinin çoğuludur. Taştan yapılan heykeldir.
آلِهَةً	İlâhlar. İlah kelimesinin çoğuludur. Mabud (ibadet edilen) demektir.
فِي ضَلَالٍ	Sapıklıkta. Hak yoldan sapmak.
مَلَكُوتَ	Mülkler. Saltanat.
جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ	Gecenin karanlığı bastırdığında.
فَلَمَّا أَفَلَ	Kaybolduğunda.
بَازِغًا	Doğan.
الضَّالِّينَ	Sapıklar. Hak yoldan batıl yola dönenler.
وَجَّهْتُ وَجْهِيَ	Yüzümü çevirdim. Yani kalbimle, Rabbime yöneldim ve O'nun dışındakilerden yüz çevirdim.
حَنِيفًا	Sapıklıktan hidayete yönelmiş olarak.

AÇIKLAMA

Âyetlerin akışı, Rablerine putları denk tutup, onlara ibadet eden kimselere, belki hidayete ererler diye, hidayeti açıklama hakkında devam etmektedir.

Allah, Rasûlü Muhammed'e diyor ki: "İbrahim, babası Azer'e(1) demişti ki:" Yani onlara İbrahim'in, babası Azer'e söylediği şu sözü hatırlat: "Putları ilahlar mı ediniyorsunuz?" Taştan yapılmış heykelleri ilah mı yapıyorsunuz? Ey baba "ben seni ve kavmimi," gireni kurtaracak hak yoldan uzaklaşmış "açık bir sapıklık içinde görüyorum."(2) 74. âyetin işaret ettiği mâna budur.

75. âyete gelince, Allah diyor ki: "Biz İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk ki..." Babasının putlara tapmasının batıl olduğu hakkında gerçeği ona gösterdiğimiz gibi, yer ve göklerin saltanatında uluhiyetimizi gerektiren hükmümüzün, ilmimizin ve kudretimizin tezahürlerini de ona gösterdik. Ta ki O, şüphe duymadan inananlardan olsun. Yakîn, imanın derecelerinin en yüksek olanıdır. 75. âyetin işaret ettiği mâna budur.

76. âyette, Allah'ın yukarda geçen âyeti açıklaması yer almaktadır. Ve şöyle demektedir: "Gecenin karanlığı onun üzerine çöktüğü zaman bir yıldız gördü." "Dedi ki: "Budur benim Rabbim..." Bu yıldız batınca, "ben batanları sevmem," dedi. Ayı doğarken görünce, "budur benim Rabbim," dedi. Ay batınca dedi ki : "Eğer Rabbim beni doğru yola iletmeseydi, yoldan çıkmış kavimden olurdum..." Güneşi doğarken görünce, "bu benim Rabbim, bu daha büyük," dedi. Yani, diğer yıldızlardan daha büyük, dedi. "Gecenin gelişiyle güneş kaybolunca dedi ki: Ey kavmim, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım." Böylece İbrahim, yontulmuş putların temsil ettiği yıldızlara ibadet eden kavmiyle yüzyüze geldi. Onları, kendileriyle ulaşmayı istediği hakikatle yüz yüze getirdi ki, bu, Allah'tan başkasına ibadetin iptal edilmesidir. "Ben yüzümü yeri ve gökleri yaradana, onu birlemiş olarak çevirdim." Sizin elinizle yontup, Rabbinizin emriyle değil de kendi arzunuzla ibadet ettiğiniz putlara yüzünüzü dönmeniz gibi değil. Açıkça berî olduğunu ilan etti: "Ben müşriklerden değilim."

---

(1) Azer'in başka bir ismi daha vardır ki o da Tarh'dır. Bu, Yakub'un hem Yakub hem de İsrail isminin olması gibidir. Azerin, amcası olduğunu söyleyenler karıştırıyor. Bir Allah elçisinin babasının cehennemde olduğunu söylemeye dilleri varamadığından dolayı, Azer'in Hz. İbrahimin amcası olduğunu söylüyorlar.

(2) İbrahim'in kavmi Sabii idi. Yıldızlara tapıyorlar ve onlar için putlar yapıyorlardı. Keldanilerin dini buydu. Onlar, putlara kendilerini Allah'a yaklaştırsın ve vesile olsun diye ibadet ediyorlardı. Bu nedenle onlar müşrik idiler.

SONUÇ

1- Şirki, şirk koşanlar için hoş görmemek ve en yakın akraba bile olsa, onları onaylamamak gerekir.

2- Allah'ın en yüce fazlı, hidayete ermesini istediği kişiyedir.

3- Yakîn derecesi, bir şeyi görür gibi bilmesi isteklerin en üstünü ve en değerlisidir.

4- Sonradan meydana gelen eşyayla, hikmet sahibi yaradanın varlığına delil getirilir.

5- Eğitim ve öğretimde basamak basamak ilerlenmesi bir kaidedir.

6- Şirkten ve Allah'a şirk koşan kimselerden uzak olmak gerekir.

وَحَآجَّهُۥ قَوْمُهُۥ ۚ قَالَ
أَتُحَآجُّوٓنِّى فِى ٱللَّهِ وَقَدْ هَدَىٰنِ ۚ وَلَآ أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِۦٓ
إِلَّآ أَن يَشَآءَ رَبِّى شَيْـًٔا ۗ وَسِعَ رَبِّى كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ۗ أَفَلَا
تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ أَخَافُ مَآ أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ
أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِٱللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ عَلَيْكُمْ سُلْطَـٰنًا ۚ
فَأَىُّ ٱلْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِٱلْأَمْنِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾
ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَمْ يَلْبِسُوٓا۟ إِيمَـٰنَهُم بِظُلْمٍ أُو۟لَـٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلْأَمْنُ
وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ ءَاتَيْنَـٰهَآ إِبْرَٰهِيمَ عَلَىٰ
قَوْمِهِۦ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَـٰتٍ مَّن نَّشَآءُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾

80- Kavmi onunla tartışmaya girdi. O onlara dedi ki: "Beni doğru yola iletmiş iken Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? Ben, sizin ona ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Ancak Rabbimin dilediği olur! Rabbim bilgice herşeyi kuşatmıştır. Hâlâ kendinize gelip öğüt almıyor musunuz?

81- Hem siz, Allah'ın size, ilâh olmaları hakkında hiç bir delil indirmediği şeyleri, O'na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da ben nasıl sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkarım? Şimdi biliyorsanız söyleyin. İki topluluktan hangisi; tek olan Allah'a inananlar mı, yoksa O'na ortak koşanlar mı güvende olmaya daha layıktır?

82- İnananlar ve imanlarına zulmü (şirki) karıştırmayanlar.. İşte güven onlarındır ve doğru yolu bulan da onlardır.

83- İşte bunlar, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Şüphesiz Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir, bilendir.

SÖZLÜK

حَاجَّهُ قَوْمُهُ — Kavmi onunla mücadele etti ve onu delille altetmeye kalkıştı.. Hüccet: Kuvvetli delil demektir.

أَتُحَاجُّونِّي فِي اللَّهِ — Benimle Allah hakkında tartışıyor musunuz?

سُلْطَانًا — Delil olarak.

اَلْأَمْنُ — Güven, emniyet.

وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ — İmanlarını zulme bulaştırmayanlar.

AÇIKLAMA

İbrahim, Allah'tan başkasına ibadet etmenin batıl olduğuna delil getirdi ve kendinin şirk ve müşriklerden uzak olduğunu söyledi. Kavmi de bu konuda onunla mücadeleye girdi. Bu sebeple İbrahim onların durumunu hoş görmeyerek şöyle dedi: "Beni doğru yola iletmişken, Allah hakkında benimle mücadeleye mi giriyorsunuz?" Allah'ın birliği ile ona ibadeti ve ondan başkasına ibadet etmeyi terketme konusunda, onlar hiç bir şey yaratmamış, hiç bir fayda ve zarar vermemişken, sizin benimle mücadeleniz nasıl doğru olabilir? Bu-

nunla beraber, Allah beni kendi varlığının ve birliğinin delillerine ulaştırdı ve ben O'nun katından açık bir delil üzere oldum. Yukarda geçen âyetin işaret ettiği anlam budur.

Şüphe yok ki onlar, İbrahim, ilâhlarından yüz çevirince, ilâhlarıyla korkutmuşlar ve ona bir zararın(1) dokanacağını belirtmişlerdir. Bu sebeple İbrahim şöyle diyerek onlara cevap vermiştir: "Ben sizin ortak koştuğunuz ilâhların bana bir sıkıntı vermesinden korkmam. Ancak Rabbimin bir şey dilemesi hariç..." Çünkü o (dilediği) mutlaka olur. "Rabbim herşeyi ilmiyle kuşattı. "Sonra onları şöyle diyerek kınadı: "Hâlâ öğüt almıyor musunuz?" Öğüt alın, sizin üzerinde olduğunuz düşünce batıldır; benim sizi kendisine çağırdığım haktır... Sonra şöyle dedi: "Sizin şirk koştuklarınızdan nasıl korkayım?!" Onlar hakir, zayıf ve aciz oldukları için ne bir zarar ne de bir fayda veren, donuk putlardır. Siz de dilediğini yapan, öldüren, dirilten, bir olan Allah'tan korkmuyorsunuz. Kendisiyle, putlara ibadet konusunda getireceğiniz hiç bir delili size indirmemişken, Allah'a ortak koştunuz... Sonra onların elinden delili almak, onları delilsiz bırakmak için şöyle dedi: Hangi grup korkudan emin olmaya daha lâyıktır? Ben Rabbin (Allah'ın) bir olduğunu söylüyorum, siz o'na şirk koşuyorsunuz? Cevap bellidir: Tek olan Rabbe ibadet eden, sayıları birden çok olan, işitmeyen, görmeyen donuk ilahlara ibadet edenlerden daha fazla emniyete lâyıktır. Allah onların arasında hüküm verdi ve şöyle dedi: "İman edenler ve imanlarını haksızlığa bulaştırmayanlar..."(2) yani şirke bulaştırmayanlar "İşte güven onlar içindir ve doğru yolu bulan da onlardır." Dünyada ve âhirette güven onlar içindir. Kemal ve saadet yoluna, yani İslam'a, yaşantılarında ulaşanlar da onlardır. Sonra Allah şöyle buyurdu: "İşte bunlar, bizim kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delilimizdir." Bu âyette daha önce geçen İbrahim'in kavmiyle mücadelesine, batıl inançlarını çürütmesine ve onların aleyhinde delil getirmesine işaret vardır. İbrahim'e verdiği iman, kesin ve

(1) İbn Kesir'in, İbn Merduye'den naklettiğine göre Rasûlüllah şöyle demiştir: "Kime bir nimet verilirse şükretsin, verilmezse sabretsin. Kim bir günah işlerse af dilesin, kim bir haksızlığa uğrarsa affetsin. Kimde haklı olduğu halde susarsa..." Ona ne var, ey Allah'ın Rasûlü, denince: "İşte onlar için tam bir güven vardır ve hidayete eren onlardır!" buyurdu.

(2) İbn Mesud'dan es-Sahih (Buhari)de rivayete göre bu ayet indiğinde, ayet ashaba ağır geldi ve şöyle dediler: "Hangimiz, kendine haksızlık etmedi ki? Rasûlüllah şöyle buyurdu: ""Haksızlık sizin zannettiğiniz gibi değildir. O, Lokman'ın oğluna dediği: "Ey oğulcuğum, Allah'a şirk koşma, çünkü şirk büyük bir zulümdür, sözü gibidir."

apaçık bilgiyi kastederek "dilediğimizi derecelerle yükseltiriz" buyurmakta ve bunun sebebi olarak şöyle demektedir: "Şüphesiz O hikmet sahibidir, bilendir." Yani idaresinde hikmet sahibi ve yarattığı şeylerden haberdar olandır.

SONUÇ

1- Hidayete ererler ümidiyle, müşrikler ve inkârcılarla onlara karşı delil getirmek için münakaşa etmek caizdir.

2- Her zaman ve mekânda şirk ehli olanların akılları sapıktır.

3- İşlediği günahın sonundan korkmayan günahkârın haline şaşmak gerekir.

4- Kulların, korkudan emin olmaya en lâyık olanı, Allah'a inanıp, O'na hiç bir şeyi şirk koşmayan kimselerdir.

5- Âyetler, "Allah, inanan kimselerin dostudur; onları karanlıklardan nûra çıkarır," âyetinin anlamını ortaya koymaktadırlar.

وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ ۖ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا
مِن قَبْلُ ۖ وَمِن ذُرِّيَّتِهِۦ دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ
وَمُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا
وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمَٰعِيلَ
وَٱلْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٦﴾
وَمِنْ ءَابَآئِهِمْ وَذُرِّيَّٰتِهِمْ وَإِخْوَٰنِهِمْ ۖ وَٱجْتَبَيْنَٰهُمْ وَهَدَيْنَٰهُمْ
إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾

84- Biz O'na İshak'ı ve Yakub'u verdik, hepsine de doğru yolu gösterdik. Nitekim daha önce Nuh'a ve onun soyundan Davud'a Süleyman'a, Eyyub'a, Yusuf'a, Musa'ya ve Harun'a da doğru yolu gösterdik. Biz, güzel davrananları böyle ödüllendiririz.

85- Zekeriyya'ya, Yahya'ya, İsa'ya ve İlyas'a da yol göstermiştik. Hepsi iyilerdendi.

86- İsmail'e, el-Yasa'a, Yunus'a ve Lut'a da yol gösterdik. Hepsini alemlere üstün kıldık.

87- Babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarını da... Onları seçtik ve doğru yola ilettik.

SÖZLÜK

وَهَبْنَا لَهُ	Ona verdik. Bizden bir lütuf olarak verdik.
اِسْحٰقَ وَ يَعْقُوبَ	İbrahim'in oğlu İshak'ı ve İshak'ın oğlu Yakub'u -ki İsrail lakabı verilmektedir- verdik.
كُلًّا هَدَيْنَا	Her birine doğru yolu gösterdik.
وَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ	Onun soyundan.
دَاوُدَ وَ سُلَيْمَانَ	Davud baba, Süleyman oğuldur. İkisi de hem devlet yöneten ve hem de peygamberdir.
وَ زَكَرِيَّا وَ يَحْيٰى	Zekeriyya baba, Yahya oğuldur. İkisi de peygamberdir.
عَلَى الْعَالَمِينَ	Kendi zamanlarının alemlerine üstün kıldık, yoksa bütün âlemlere değil. Çünkü Muhammed (s.a.v) peygamberlerin en üstün olanıdır.
وَ مِنْ ذُرِّيَّاتِهِمْ	Onların soyundan ve kardeşlerinden hepsini değil bir kısmını seçtik ve doğru yola ilettik.
اِجْتَبَيْنَاهُمْ	Peygamberlik için seçtik ve İslâm'a hidayet ettik.

AÇIKLAMA

Allah, İbrahim'e verdiği kuvvetli delili ve düşmanlarına üstünlüğünü anlattıktan sonra, İbrahim'e verdiği başka bir nimeti zikrediyor. Bu nimet, İbrahim yaşlı olmasına rağmen İshak ve Yakub'u ona vermesidir. İshak, İbrahim'in oğlu, Yakub da torunudur. Yine baba, oğul ve torunu hidayete erdirmesidir. Aynı şekilde Allah, onlardan önce Nuh'u hidayete erdirdi. Hepsi Nuh'un soyundan olsalar da, İbrahim'in soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yu-

suf'u, Musa'yı ve Harun'u[1] da hidayete erdirdi. Allah onların hepsinin iyi kişiler olduğuna işaret ediyor. Dolayısıyla iyilere yaptığı ihsanla onları mükâfaatlandırıyor. İhsan; amelde ihlaslı olmak ve söz ve hareketle kötülük etmeyip mahlukata iyilikte bulunmak ve de Allah'ın razı olacağı şekilde yaşamaktır... 84. âyetin işaret ettiği mâna budur.

85. âyete gelince, Allah, aynı şekilde Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas (a.s.)'ı peygamberlik görevine seçmiş, meşru kıldığı yükümlülük ve emirlerini yerine getirmekle vazifelendirmiştir. Onlardan her birini Allah haklarını ve kul haklarını eda eden salih kimselerden yapmıştır. İlk grubun, yani Davud ve Süleyman'ın ve bunlardan sonra zikredilen kimselerin en belirgin özelliği ihsandır. Bunun sebebi, onlarda mülk, hakimiyet ve devlet olmasıdır. İkinci grubun yani Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ın en belirgin özellikleri de salih olmalarıydı. Çünkü onlar, dünya ve metaından el-etek çekmiş kimselerdi.

86. âyetteki üçüncü ve dördüncü grubun yani İsmail, Elyasa, Yunus ve Lut'un ilk iki grub gibi, belirgin bir özellikleri yoktur. Çünkü onlar ne devlet kurdular ne de dünyadan el etek çektiler. Sonra, Allah onlardan her birini kendi zamanının varlıklarına üstün kıldığını haber vermektedir. Bu da şeref, iyilik ve ihsan olarak onlara yeter.

87. âyete gelince, Allah bu âyette onların babalarından bazısını, onların soylarından ve kardeşlerinden bir kısmını hidayete erdirdiğini belirtip, fakat isimlerini söylemesek de onlar çoktur, diyor. Babalarını ulaştırdığımız, halis dine ve gerçeğe onları da ulaştırdık. Tamamını peygamberlik için seçtik. "Onları doğru yola" İslâm'a "erdirdik" buyuruyor.

SONUÇ

1- Allah'ın lûtfu geniştir.

2- Dünya hayatında, kişiye verilen nimetlerin en hayırlısı doğru yola erdirilmesidir.

3- İyi ve doğruluğun hepsi güzeldir ve fazilettir.

---

(1) İbn Abbas diyor ki: "Bu peygamberlerin hepsi Hz. İbrahim'in soyuna nisbet edilmiştir. Halbuki bazıları ne ana ne baba tarafından onunla irtibatlı değildir. Çünkü Lut, İbrahim'in kardeşinin oğludur. İsa'yı da, İbrahim'in zürriyetinden saydı. Oysa o bir kızın oğludur." Buradan, Şafii ve Ebu Hanife, oğluna ve oğlunun oğluna vakfeden kimsenin vakfına, kızının oğlunun da dahil olduğuna karar vermişlerdir. Çünkü "Veled" sözü hem kızı hem de erkek çocuğu kapsar.

4- Devlet başkanlığıyla peygamberlik veya idarecilikle salih olma arasında zıtlık yoktur.

5- Dünya nimetlerine kapılmamak ve devamlı Âhirete rağbet etmek üstünlüktür, fazilettir.

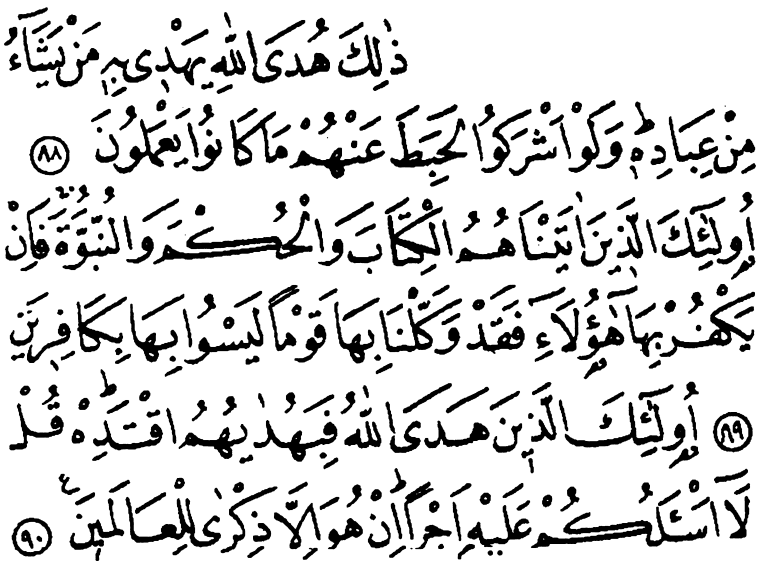

88- İşte bu, Allah'ın hidayetidir, kullarından dilediğini buna iletir. Eğer onlar Allah'a ortak koşsalardı, yaptıkları güzel şeyler heba olur giderdi.

89- İşte onlar, kendilerine kitap, hüküm ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Şimdi şunlar, (yani Kureyş kavmi,) bunları inkâr ederse, bilsinler ki biz, bunları inkâr etmeyecek, koruyacak bir toplumu, onlara vekil bırakmışızdır.

90- İşte onlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Onların yoluna uy ve de ki: "Ben ona karşılık sizden bir ücret istemiyorum. O, sadece alemlere bir öğüttür.

SÖZLÜK

هُدَى اللّٰهِ — Allah'ın doğru yolu. Hidayet kelimesi dalalet kelimesinin zıt anlamlısıdır. Allah'ın hidayeti, O'nun, kullarından dilediği kimseyi ilettiği şey, demektir. Bu da iman ve doğru yoldur.

حَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ — Onların yapmış olduğu amelleri heba oldu. O amellere karşılık, onlara ne az ne de çok, hiçbir sevap verilmedi.

اَلْحُكْمُ — Hikmet. İşlerde isabet ve doğrulukla birlikte kitabı anlamak.

يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ — Onlar bunu inkâr ediyor. Mekke ahalisi İslâm davetini inkâr ederse.

قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ — Bunları inkâr etmeyecek bir toplumu. Bunlar, Medine'deki ensar ve muhacirlerdir.

اقْتَدِهْ — Uy. "İktedi" kelimesinin anlamı, tâbi olmaktır. Fiilin sonundaki "ha", duruş sebebiyle ilave edilmiştir.

عَلَيْهِ أَجْرًا — Ona karşılık bir ücret. İslâm'ın tebliğine karşılık, bir ücret.

ذِكْرَى — Hatırlatma. Habersiz ve unutmuş olan kimseye, öğüt alsın diye yapılan hatırlatma.

AÇIKLAMA

Âyetler, Allah'ın, kullarından dilediği kimseye, sadece kendisinin vermeye güç yetireceği üstünlük ve hidayeti bağışladığını anlatmaya devam etmektedir. Bu demek değil ki Allah, bazı insanların hidayetini engelliyor, bazılarını da zorla hidayete erdiriyor. Allah âdildir. Ne kâfire ne de mü'mine asla zulmetmez. Adaleti gereği bütün kullarına hidayet imkânlarını bahşetmiştir. Hiç birini bu imkânlardan mahrum bırakmamıştır. Ancak kul kendi iradesiyle iman eder veya kendi iradesiyle küfrü seçer. Tabii sonucuna da kendisi katlanır. Bu sebeple, Allah 88. âyette bunu ifade etmiştir. İşaret edilen bu şey, Allah'ın, onsekiz Rasûlüne bağışladığı ve yolunu gösterdiği nübüvvet ve hak dindir. Bu hak din Allah'ın kullarından dilediğini doğru yola ulaştırdığı, hidayetidir. "Eğer ortak koşsalardı, yaptıkları şeyler heba olurdu." Allah bu âyetiyle, bir gerçeği ortaya koyuyor. Bu gerçek, ortak koşmanın yapılan işleri boşa çıkarmasıdır. Zira, bu rasûller üstünlük ve derecelerinin yüceliğine rağmen, eğer Rablerine başkasını ortak koşup, aynı zamanda başkasına da ibadet etselerdi, şüphesiz yaptıkları her iş boşa giderdi. Bu durum, faraziye kabilindendir. Yoksa, peygamberler günah işlemekten masumdurlar. Fakat âyetteki bu ifadeler, olayın insanlara öğüt ve ibret olması içindir. 88. âyetin ifade ettiği anlam budur.

89. âyette Allah, kendilerine kitap verdiğini haber vererek ismini andığı peygamberleri yüceltmektedir. Bu kitaplar: İbrahim (a.s)'ın sahifeleri, Musa (a.s)'ın Tevrat'ı, Davud (a.s)'ın Zebur'u ve İsa (a.s)'ın İncil'idir. Âyette geçen "hükm", her işte itidal, isabet ve anlayış, anlamındadır. Sonra Allah (c.c)

şöyle buyuruyor: Kur'an'ın âyetlerini ve onların taşıdığı kuralları, hükümleri ve İslâm'ın doğru yolunu, Mekke halkından olan bu kimseler inkâr ederlerse, önceden biz "bir kavmi bunlara vekil bırakmışızdır." Bu vekil bırakılanlar, âyette ismi geçen peygamberler ve onların yolunda giden bütün kavimlerdir. Topluluk olarak da onlar mevcutturlar. Bunlar Medineli muhacir ve ensar ile daha sonra çeşitli memleket ve bölgelerden gelmiş olan kişilerdir.

"İşte onlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Şu halde onların yoluna uy." Allah, Rasûlüne, bütün üstün vasıflarında bu Rasûllere uymasını emrediyor. Ta ki onlarda var olan her üstün vasfı kendinde toplasın. Böylece Rasûlüllah (s.a.v) kayıtsız-şartsız onların en üstünü olsun. Ve böyle de olmuştur. Âyet-i kerimenin bitimindeki "de ki: Ona karşılık bir ücret istemiyorum" ifadesiyle Allah-u Teâlâ, Rasûlüne, putları Rablerine ortak koşan bu müşriklere, "siz hidayete ulaşasınız diye size okumam emredilen bu Kur'an'a karşılık sizden hiç bir ücret istemiyorum" demesini emrediyor. "O sadece âlemlere bir öğüttür." Yani, şayet kulak verip arzularından sıyrılır, hidayeti isterlerse, Kur'an kendisiyle öğüt alacakları bir nasihattır.

SONUÇ

1- Şirk ve dinden dönme (Allah'a inanmamak) küfürdür. Ve bunlar amelleri yok eder.

2- Kur'an ve Sünnet tek ölçü olup, diğer beşeri sistemlerden üstündür.

3- Kur'an ve Sünnete uymak farzdır. Alimler bu iki ölçüye uydukları müddetçe onlara da uyulur.

4- İslâmı tebliğ etmek her müslümana farzdır.

5- Kur'an, okuyan ve kulak veren herkes için öğüttür. O şahiddir, kalb de yer bulur.

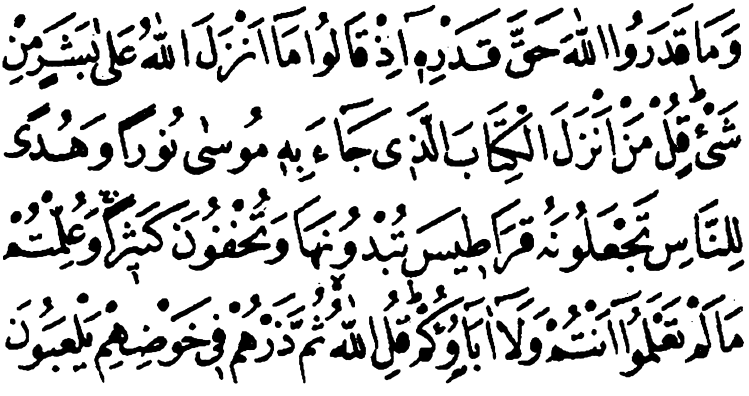

وَهَٰذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ
أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا ۗ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ
بِهِ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾

91- Allah'ı, şanına yaraşır bir şekilde tanıyamadılar. Zira, "Allah insana bir şey indirmedi" dediler. De ki: "Öyleyse Musa'nın, insanlara nûr ve yol gösterici olarak getirdiği, –ki siz onu parça parça kâğıtlar haline getirip gösteriyorsunuz, çoğunu da gizliyorsunuz– ve ne sizin, ne de babalarınızın bildiği şeylerin size öğretildiği kitabı kim indirdi?" "Allah" de, sonra bırak onları, daldıkları bataklıkta oynayadursunlar.

92- Bu da şehirlerin anası Mekke'yi ve çevresindeki insanları uyarman için sana indirdiğimiz feyz kaynağı ve kendinden önceki kitapları doğrulayıcı bir kitaptır. Âhirete inananlar, buna inanırlar ve onlar namazlarına devam ederler.

SÖZLÜK

وَ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِه	Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. O'na lâyık olan saygıyı göstermediler, O'nu hakkıyla tanımadılar.
عَلَى بَشَرٍ	Bir beşere. Adem oğullarından bir insana.
اَلْكِتَابُ الَّذِى جَاءَ بِه مُوسَى	Musa'nın getirdiği kitab (Tevrat).
قَرَاطِيسَ	"Kırtas" kelimesinin çoğuludur. Kırtas, üstüne yazı yazılan yaprak ve benzeri şeylerdir.
تُبْدُونَهَا	Açığa çıkardığınız, gösterdiğiniz.
قُلِ اللّٰهُ	Deki: Allah. Bu söz, Kur'an'ı kimin indirdiğini soran kimseye cevaptır.
ذَرْهُمْ	Onları bırak.
فِى خَوْضِهِمْ	Daldıkları boş şeyde.
مُبَارَكٌ	Mübarek. Feyiz kaynağı. Bu kelimenin haberi .... (bitmeyen) kelimesidir. Bu takdirde mânası "onun feyzi son bulmaz" şek-

lindedir.

أُمَّ الْقُرَىٰ Şehirlerin anası, yani Mekke.

يُحَافِظُونَ Muhafaza ederler. Temiz bir şekilde, namaz için belirlenmiş vakitlerde, namazları kendi başlarına ya da cemaatle kılarlar.

AÇIKLAMA

Âyet, Rablerine putları denk tutan müşriklerle devam ediyor. Allah, onların ilahi vahyi inkârlarını ve Kur'an'ı yalanlamalarını çirkin buluyor. Çünkü, onlar şöyle diyorlar: "Allah insana hiç bir şey indirmedi."(1) Buradan hareketle Allah da diyor ki: "Onlar Allah'ı hakkıyla bilemediler." Yani O'na gösterilmesi gerektiği gibi saygıda bulunmadılar. Müşrikler, "Allah insana hiç bir şey indirmedi" dediklerinde Allah, Rasûlüne tekrarlaması için şu delili haber veriyor: "Onlara de ki: Öyleyse Musa (a.s)'ın" Allah'a giden yolda kendisiyle ışık temin edilen ve doğru yola ulaşılan bir "nûr olarak getirdiği Kitab'ı kim indirdi?" Allah (c.c)'ın âyette söz ettiği kitap Tevrat'tır. Yahudiler, Tevrat'ı sayfa haline getiriyor, kendi istek ve arzularına göre bir kısmını gösteriyor, bir kısmını da gizliyorlardı. "Babalarınızın ve sizin bilmediğiniz şeyi size kim öğretti?" Size, bir oluşu, isimleri, sıfatları, Âhiret yurdunu, orada olan ebedi nimet ve yakıcı azab gibi gerçekleri, bu Kur'an vasıtasıyla Allah (c.c) öğretti. Sonra Rasûlüne, susmaları için müşriklere yönelttiği soruya cevap vermesini emrediyor: "Allah, de.." yani Musa (a.s)ya Tevrat'ı indiren Allah'tır, de. "Sonra" bu batıla dalışla, kendilerine dönecek hiçbir fayda elde edemeyip, tıpkı oynayan çocuklar gibi olmaları itibariyle "onları oyun oynar bir şekilde bırak." 91. âyetin içerdiği anlam budur.

92. âyet, evvela, "Allah insana hiç bir şey indirmedi" diyen kimselerin sözünün reddedilişini içermektedir. Yani, bu Kur'an önünüzde okunurken, Allah insana hiç bir şey indirmedi, nasıl denir? Allah, hayrının bitmeyeceği, faydasının azalmayacağı bir feyiz kaynağı, daha önceki Tevrat ve İncil gibi, onların inanmaları için indirdiğimiz kitapları doğrulayıcı bir kitap olarak ve "şehirlerin anası (Mekke'yi) ve çevresindeki" yakın ve uzak köylerde yaşayan insanları, küfrün ve sapıklığın götüreceği sonuçtan korkutasın diye, Kur'an'ı in-

(1) Bunun anlamı şudur: Müşrikler: "Allah hiç bir şey indirmedi..." derlerken, Allah (c.c)'ın, kullarına karşı hiç bir delil getirmediğini, onlara, kendisinde menfaatleri olan hiç bir şeyi emretmediğini ve yine kendisinde zararları olan hiç bir şeyi de yasaklamadığını söylüyorlardı. Bu söyleriyle de Allah'ı hakkıyla tanıyamamış ve onun herşeye kâdir olduğuna inanmamış oluyorlardı.

dirdi. Çünkü küfr, tam bir hüsran ve helâktır. Âyet ikinci olarak, Âhirete inanan kimselerin, Kur'an'a inanacağını ve namazlarına devam edeceğini haber veriyor. Bu, onların imanlarının doğruluğunun delili ve sadık mü'minlerin elde edeceği imanın meyvesidir.

SONUÇ

1- Allah'ı yalanlayan, şirk koşan, uygun olmayan sıfatlarla onu vasıflandıran herkes, Allah'ı hakkıyla tanıyamamıştır.

2- Yahudiler, Allah'ın kitabıyla, bir kısım hüküm ve haberlerini göstererek bir kısmını da saklayarak oynayıp alay ederler. Bu hareket, nefislerinin arzusundan, isteklerinden ve Dünyayı Âhirete tercih etmelerinden kaynaklanan bir tasarruftur.

3- Allah, hidayete ersinler diye Kur'an'ı kendi dillerinde indirmekle Araplara lûtufta bulunmuştur.

4- Allah (c.c), hakkı yalanlayan ve onunla mücadele edenlere nasıl cevap verileceğini ve delil getirileceğini, Rasûlüne öğretmiştir.

5- Kur'an'ın iniş nedeni, ona inanmak ve müşrikleri ve yalanlayanları korkutmaktır.

6- Âhirete iman bütün hayırların, inkâr da bütün kötülüklerin sebebidir.

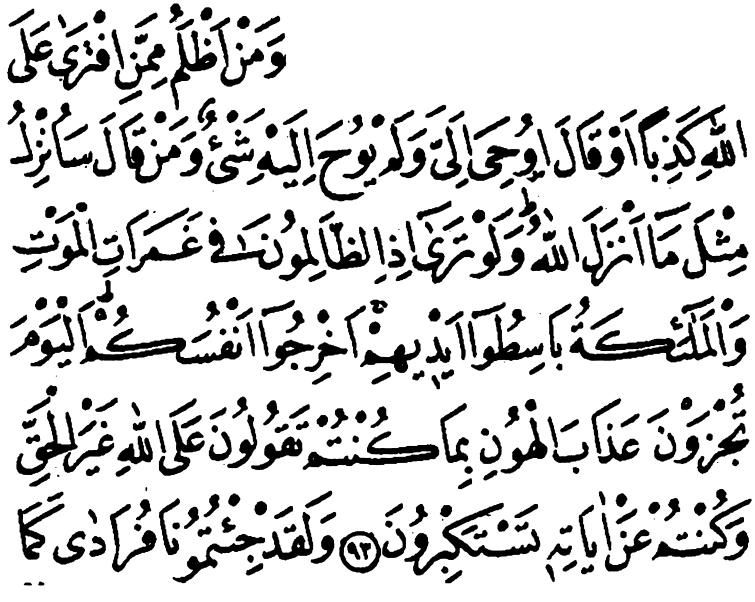

93- Allah'a karşı yalan uyduranlardan, ya da kendisine bir vahiy indirilmemiş iken; "bana vahyolundu" diyenden ve: "Ben de Allah'ın indirdiği gibi indireceğim," diyenden daha zalim kim olabilir? O zalimleri ölüm dalgaları içinde, melekler ellerini uzatmış: "Haydi canlarınızı çıkarın, Allah'a gerçek olmayanı söylemenizden ve O'nun âyetlerine karşı büyüklük taslamanızdan ötürü, bugün alçaklık azabıyla cezalandırılacaksınız!" derken onların halini bir görsen!

94- Andolsun, sizi ilk biz yarattığımız gibi, yine tek olarak bize geldiniz ve Dünyada sizi hayaline daldırdığımız şeyleri arkanızda bıraktınız. Hani, sizin yaratılışınızda ve ibadetlerinizde (bize) ortak olduklarını sandığınız şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz! Aranızdaki bağlar kesilmiş ve (şefaatçı) sandığınız şeyler sizden kaybolup gitmiştir!

SÖZLÜK

افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا	Allah'a karşı yalan uyduran, O'nun demediğini O'na iftira eden veya uzak olduğu şeyi O'na nisbet eden.
أُوحِيَ إِلَيَّ	Bana vahyediliyor.
غَمَرَاتِ الْمَوْتِ	Ruh alınırkenki ölüm sıkıntıları.
بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ	Vurmak ve canını çıkarmak için melekler ellerini uzatmış.
عَذَابَ الْهُونِ	Horlayıcı şekilde tek ve yalnız olarak, yanınızda ne mal ne de bir insan bulunmadan azab edilirsiniz.
فُرَادَى	
مَا خَوَّلْنَاكُمْ	Hayaline daldırdığımız, veya Dünya mal ve metaından size verdiğimiz şey.
وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ	Arkanızda, dünyada.
وَضَلَّ عَنْكُمْ	Sizden kaybolmuş.
تَزْعُمُونَ	İddia ettiğiniz.

AÇIKLAMA

Âyetler, kendisine eş ve ortak edindiğini söyleyerek, Allah'a iftira atan, yalan isnad eden ve şirk koşanlar hakkında devam etmektedir. Allah (c.c) şöyle buyuruyor: "Mekke'de Said b. Ebu Serh,(1) Hanife oğulları kabilesinde Müseyleme ve Yemen'de Ansa'nın iddia ettiği gibi, Allah'ın, kendisine haber verdiğini ve kendisinin nebi olduğunu iddia ederek(2) "Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir?" Ey Allah'ım, kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken "bana Allah katından vahyediliyor" diyenden ve "ben de Allah'ın indirdiği gibi" vahiy "indireceğim" diyenden daha zalim kimse yoktur. Sonra Allah, Rasûlüne şöyle diyor: "O zalimler ölüm sarhoşluğunun sıkıntıları içersinde, ölüm meleği ve yardımcıları ona vurmak ve canını çıkarmak için "ellerini uzatmış", ölmek üzere olan kimselere, onları aciz bırakmak ve eziyet etmek için "Haydi canınızı çıkarın, Allah'a gerçek olmayanı söylemenizden ve O'nun âyetlerine karşı" haksız yere yeryüzünde "büyüklük taslamanızdan ötürü, bugün alçaklık azabıyla cezalandırılacaksınız!" (derken) onların halini bir görsen!" (Yeryüzünde haksız yere büyükleniyor). Çünkü o, insan dışkısı taşıyan, aslı pis bir nutfe ve sonu pis bir leş olan varlıktır. Gerçekte, yeryüzünde büyüklük taslama, hiç bir durumda yapan için doğru olmayan boş ve anlamsız kendini beğenmişlikten kaynaklanmaktadır. 93. âyetin işaret ettiği mâna budur.

94. âyette Allah, büyüklük taslayan müşriklerin kıyamet günündeki durumunu haber veriyor. Şöyle ki: Allah onlara diyor ki: "Sizi ilk kez" yalın ayak,

---

(1) Said b. Ebi Serh, Rasûlüllah için "şüphesiz biz insanı yarattık..." âyetini yazarken, yaratılışın tafsilatıyla açıklanması, onu hayrete düşürmüş ve "münezzeh olan Allah yaratanların en iyisidir" demiştir. Bunun üzerine, Rasûlüllah bu sözün âyet olarak inmiş olduğunu söylemiş, bu olay üzerine Said şüpheye düşerek irtidat etmiş ve müşriklere sığınmıştır. Mekke'nin fethinde tekrar İslâm'a dönmüş, Hz. Osman'ın vasıtasıyla iyi bir müslüman olmuştur. Çünkü Hz. Osman'la Said süt kardeşidir. Said, Afrika bölgesinin fatihidir. Allah'a, namaz kılarken canını alması için dua ederdi. Bu sebeple sabah namazını kılarken vefat etmiştir.

(2) Kurtubi diyor ki: Şu hadise de, bu üslûp kabilindendir: Bir kişi fıkıhtan, sünnetten ve selefin görüşünden yüz çevirir, "aklıma şu geldi, kalbim bana şunu haber verdi ve kalbim bana Allah'tan şunu haber verdi" der, bunlarla hüküm verir, bozukluktan arındığı ve dünyayı ve her şeyini terkettiği için böyle yaptığını iddia eder, bu hükümlerin sıradan halk ve geri zekalılar için verileceğini söyler... İşte bu kimseler zındıktır. Bu sözü söyleyen öldürülür. Tevbesi kabul edilmez ve bu sözleri ortadayken başka delile ihtiyaç duyulmaz.

çıplak "yarattığımız gibi..." "Yine tek olarak bize geldiniz(1) ve sizi hayaline daldırdığımız" mal ve çocuğu "ardınızda" dünyada bıraktınız..." "Hani sizin hakkınızda (ibadet ve yaratılışınızda) ortak olduklarını sandığınız şefaatçilerinizi sizinle beraber görmüyoruz." Siz, iddianızda yalancı, inancınızda batıl olan kişilersiniz!.. "Aranızdaki bağlar kesilmiş" yani aranızdaki dostluk ipi çözülmüş, "zannettiğiniz şeyler" yani dünyadayken yalanladığınız şeyler sizden kaybolup gitmiştir."(2)

SONUÇ

1- Hangi şekilde olursa olsun, Allah'a yalan isnad etmek şirktir ve bu yalancılardan daha zalimi yoktur.

2- Kabir azabı, ölüm sarhoşluğu ve sıkıntısı gerçektir. Hadiste: "Şüphesiz ölü için sarhoşluklar vardır," buyurulmaktadır.

3- Kendini beğenmişlik çirkin bir şeydir ve günahı büyüktür.

4- Öldükten sonra tekrar dirilme, Dünyada işlenenlere ceza ve mükâfât verme olacaktır.

5- Sahih sünnetin beyan ettiğine göre, Peygamberimiz ve âlimlerin, Allah'ın izin vermesi ve şefaat edecekleri kişiden Allah'ın razı olması şartıyla şefaat etmeleri hariç, kıyamet gününde kimse kimseye şefaat edemiyecektir.

إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَىٰ ۖ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ
الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ الْإِصْبَاحِ

(1) Rivayete göre Hz. Aişe bu âyeti okumuş ve şöyle demiştir. "Ben Allah Rasûlüne: Ey Allah'ın Rasûlü, kadın ve erkeklerin üstü başı açıldı, hep beraber Allah'ın huzuruna toplanacaklar, birbirlerinin avret yerlerine bakarlarsa (ne olacak?) dedim. Bunun üzerine o da şöyle dedi: O gün herkesin kendisine yetecek işi olacak; erkekler kadınlara, kadınlar erkeklere bakmayacak; uğraşacak başka işleri olduğundan birbirlerini ihmal edeceklerdir.

(2) Sahih-i Buhari'de şöyle bir rivayet yer almaktadır: Rasûlüllah şöyle dedi: "Ademoğlu malım, malım der. Senin yiyip tükettiğinden, giyip eskittiğinden, tasadduk etmekle ayırdığından başka malın varmı ki? Bunların dışındakiler gider ve sonunda o malları, başka insanlara terkeder.

وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ۚ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ
الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ النُّجُوْمَ لِتَهْتَدُوْا بِهَا
فِيْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۗ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿٩٧﴾
وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَّمُسْتَوْدَعٌ ۗ
قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّفْقَهُوْنَ ﴿٩٨﴾ وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ
مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ
خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا ۚ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ
دَانِيَةٌ وَّجَنّٰتٍ مِّنْ اَعْنَابٍ وَّالزَّيْتُوْنَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا
وَّغَيْرَ مُتَشَابِهٍ ۗ اُنْظُرُوْٓا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَآ اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖ ۗ اِنَّ فِيْ ذٰلِكُمْ
لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٩٩﴾

95- Daneyi ve çekirdeği yaran, şüphesiz Allah'tır. O, ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarır. İşte Allah budur. O halde nasıl, yalnızca O'na tapmaktan çevriliyorsunuz?

96- Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran O'dur. Geceyi dinlenme zamanı, güneşi ve ayı vakitlerin bilinmesi için birer hesap ölçüsü yapmıştır. Bu, o üstün ve bilen Allah'ın takdiridir.

97- O'dur ki, karanın ve denizin karanlıklarında yolu bulmanız için size yıldızları yarattı. Gerçekten biz, bilen bir toplum için ayetleri geniş geniş açıkladık.

98- O'dur ki sizi, bir tek nefisten yarattı. Sizin için bir ka-lış ve bir emanet olarak konuluş yeri ve süresi vardır. Gerçekten biz, anlayan bir toplum için âyetleri geniş geniş açıkladık.

99- O'dur ki size, gökten su indirdi. Onunla her çeşit bitkiyi çıkardık, o bitkiden bir filiz çıkardık, ondan da birbiri üzerine binmiş daneler, hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri çıkarıyoruz. Bunları kimi birbirine benzer, kimi benzemez. Her birinin meyvesine bakın: Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman, şüphesiz bu size gösterilenlerde, inananlar topluluğu için elbette çok ibret vardır.

SÖZLÜK

فَالِقُ الْحَبِّ وَ النَّوٰى — Bitki çıkarmak için taneyi yaran. Neva kelimesi nuvat kelimesinin çoğuludur. Hurma filizi çıkarmak için çekirdeği yaran, mânasına da gelir.

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ — Ölüden diriyi çıkarır. Meselâ, yumurtadan tavuğu çıkarır.

وَ مُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ — Diriden de ölüyü çıkarıcıdır.

فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ — Peki, nasıl sapıtırsınız?!Böyle kudret sahibi olan Allah'ın birliğini bırakıp nasıl cansız varlıklara ibadete yöneliyorsunuz?

فَالِقُ الْاِصْبَاحِ — Aydınlık ve ışık ortaya çıksın diye sabahı yaran.

سَكَنًا — İnsanların oturup, dinlenecekleri bir zamanı.

حُسْبَانًا — Kendileriyle gün ve gecelerin, ay ve senelerin vakitlerinin bilineceği bir hesap ölçüsü.

تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ — İşinde üstün, galib ve kullarının hâl ve hareketlerini bilen Allah'ın düzene koyması ve yaratmasıdır.

لِتَهْتَدُوا بِهَا — Onunla yol bulsunlar diye. Yolcuların, karada ve denizde bunlarla yollarını tanımaları için.

مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ — Tek candan (Ki bu, beşerin babası Adem'dir.)

فَمُسْتَقَرٌّ — Kararlaşma yeri. Rahimlerde bir süre kalış.

وَ مُسْتَوْدَعٌ — Emanet olarak konulma yer ve zamanı vardır. Yani babalarınızın belinde bir süre emanet bırakılırsınız.

يَفْقَهُونَ — Anlayanlar. Eşyaların sırrını ve hareketlerin nedenlerini anlayanlar.

خَضِرًا — Yeşillik. Yere ekilmiş mahsülden ilk ortaya çıkan şeye, yeşilliğe verilen isim.

مُتَرَاكِبًا — Birbiri üzerine binmiş, başak halinde.

طَلْعُ النَّخْلِ — Hurmanın çiçeği.

قِنْوَانٌ — Üzüm salkım. Tekili 'kınv' kelimesidir. Salkım demektir. Mağrip ülkelerinin (Fas, Tunus ve Cezair dilinde hurma salkımına 'urcun' denir.

مُشْتَبِهًا وَ غَيْرَ مُتَشَابِهٍ — Benzeyen ve benzemeyen. Renkte birbirine benzer, tadda birbirlerine benzemezler.

وَ يَنْعِهِ — Olgunlaştığında.

AÇIKLAMA

Âyetler, Allah'a ibadet etmenin farz, başka ilahlar edinip onlara ibadet etmeninse batıl oluşu hakkında devam etmektedir. Allah, Rab oluşunu isbat eden, ilâhlığını açıklayan ve müşriklerin kendileri için dost olduklarını iddia ettikleri, Allah'tan başka şeylerin rab ve ilâhlıklarını çürütüp hikmetli büyük işleriyle kendini sıfatlandırarak şöyle diyor: "Daneyi ve çekirdeği yaratan O'dur." Yani daneyi yaran ve ondan mahsul çıkaran, başkası değil O'dur. Yine çekirdeği yaran, ondan hurma ve ağaç çıkaran başkası değil, odur. O, gerçek ilahtır. Öyleyse O'nun dışında edinilen ilâhlar batıldır. Allah âyetin devamında şöyle diyor: "(O) ölüden diriyi çıkarır." Mesela: Canlı mahsulü ölü taneden çıkarır. "Diriden ölüyü çıkarır."(1) Mesela: Canlı mahsûlden taneyi, hurma ve ağaçtan ölü çekirdeği çıkarır. "İşte Allah budur." Yani ilâhlığı, ibadetin sadece kendisine yapılmasını hak eden O'dur. "O halde nasıl (yalnız O'na tapmaktan) çevriliyorsunuz?!" Hayret doğrusu... Allah'a kulluk etmekten ve O'nun ilahlığını tanımaktan, başkasını ilâh tanımaya ve başkasına kulluk etmeye nasıl çevriliyorsunuz?!

96. âyette Allah şöyle diyor: "Karanlığı yarıp sabahı çıkaran O'dur." Yani gecenin karanlığını yaran ve ondan gündüzün aydınlığını ortaya çıkaran O'dur. "Geceyi" canlıların dinlenmeleri için, gündüzün yorgunluğunu atacakları "dinlenme zamanı, ayı ve güneşi de birer hesap (ölçüsü) yapmıştır."(2) Yani

(1) Ölü nutfeyi diri insandan ve canlı insanı ölü nutfeden çıkarır.

(2) "Husbanen" demek; kullarının menfaatlerinin alâkalı olduğu hesapla, demektir. Husban, hesab kelimesinin çoğuludur. Bu mânaya göre âyetin anlamı şudur: Allah güneş ve ayın seyrini bir hesapla yapmıştır. Bu hesap ne artar ne de eksilir. Husban aynı zamanda ateşe de denir. Bir âyette: "Allah onların üzerine gökten (husban) ateş gönderir," buyurulmaktadır.

gü-neş ve ayı kendi yörüngelerinde ancak kendisinin takdir edeceği bir hesapla döndürür. İnsanlar bu dönüşle vakitleri ve buna bağlı ibadet, iş ve yüklendikleri işler için nihai müddetleri ve hakları bilmektedirler. Sonra Allah buna şöyle işaret ediyor: "Bu üstün ve" yarattığı mahlûkatı, hallerini ve ihtiyaçlarını "bilen (Allah)'ın takdiridir." Bütün bunları, kulları için yapmıştır. Bu sebeple, nasıl olur da, onların kendisine ibadet etmelerini ve O'nu ilah olarak tanımalarını hak etmez? Ademoğlunun haline şaşarım, onları hangi şey yoldan çıkardı?!

97. âyette Allah şöyle buyuruyor: "Karanın ve denizin karanlıklarında yolu bulmanız için size yıldızları yaratan O'dur." Bu, Allah'ın insanlara iyiliklerinden bir iyilik ve kudretinin işaretlerinden bir işarettir. Şöyle ki: Allah karada ve denizde yolcular doğru yolu bulsunlar ve yollarını şaşırıp helâk olmasınlar diye yıldızları yaratmıştır. Bunlar Allah'ın güç yetireceği bir nimettir. Öyleyse, niçin O'nu inkâr ediyor ve başkasına ibadet ediyorlar?

Allah (c.c), "Gerçekten biz bilen bir toplum için ayetleri geniş geniş açıkladık," ifadesiyle başka bir nimeti haber veriyor. Bu nimet ise, ilim ışığı altında hakla batıl, zararlı ile faydalının arasını ayırdeden âlimlerin ve bütün mü'minlerin istifade etmesi için, âyetleri açıklaması ve ortaya koymasıdır.

Allah 98. âyette, "Sizi bir tek nefisten yaratan O'dur" buyuruyor ki, bu nefis Adem (a.s)'dır. Rahimler de bir müddet kalır, (babalarınızın) beller(in)de emanet bırakılır.(1) Bu, Allah'ın kudretinin, lûtfunun ve ihsanının belirtilerinden biridir. Âyet şu şekilde son buluyor: "Biz âyetleri" sözün esrarını, nedenini ve maksadını bildiklerinden, diğer mahlûkatın ulûhiyeti değil de, Allah'ın ulûhiyeti konusunda, kendileri için delilin bulunduğunu "anlayan kavim için açıkladık."

Allah (c.c), 99. âyette şöyle buyuruyor: "Gökten yağmuru indiren O'dur. Onunla her çeşit bitkiyi çıkardık." Yani bitmeyi kabul eden (bitme özelliğine sahip) başka bitki ve mahsulleri bitirip büyüttük." O bitkiden bir filiz, ondan

(1) Abdullah b. Mesud demiştir ki: "O nefsin, rahimde bırakılma ve öleceği dünyada emanet olarak bırakılma süresi vardır." Bu yorum, kaf harfinin fethayla okunuşuna göredir. Tefsir(ler)de yazıldığına göre müfessirlerin çoğu müstakarın (kalmanın) rahimde, müstevda'ın erkeğin belinde olduğunu söylemişlerdir. Said b. Cübeyr diyor ki: "Bana İbn Abbas: Sen evli misin? dedi. Ben de cevap olarak: Hayır, dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: Şüphesiz Allah, senin sırtından, oraya emanet bıraktığı şeyi çıkarır." Sizin için yeryüzünde belirli bir vakte kadar kalış ve emanet bırakılma vardır" âyetinde geçen müstakar, insanın kıyamet gününe kadar emanet olarak bırakılacağı kabirdir.

da başaklarında birbiri üzerine binmiş daneler, hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar" yani hurma tomurcuğundan sarkan salkımlar çıkar. Sarktığı için de onları koparmak ve almak isteyen fazla zahmete girmez. "Zeytin ve nar bahçeleri çıkarıyoruz." Allah o yağmurla hurma ve üzüm bahçeleri çıkardı, yine o yağmurla renkleri bir birine benzeyen fakat tadları birbirine benzemeyen nar ve zeytin çıkardı. Ürün verip olgunlaştığında onların meyvalarını yiyin. Âyet şu şekilde son bulmaktadır: "Şüphesiz bu, size söylenenlerde inanan topluluk için" Allah'ın tek ve hak ilâh olduğu başkalarının ilâhlığının ise batıl oluşuna işaret eden "açık alâmetler vardır." Bu alâmetlerin inanan toplum için olmasının nedeni şudur. Onlar bir iş yapar, düşünür ve anlarlar. Onların dışında yer alan inkârcılara gelince; onlara şirk ve isyanın kötü kokusu hakim olduğundan kalpleri ölüdür. Bu sebeple düşünmezler ve anlamazlar. Durum böyle olunca onlar için, bu âyetlerde Allah (c.c)'ın birliğine işaret eden âyeti bulmaları nasıl söz konusu olsun?!

SONUÇ

1- Allah her şeyin Yaratıcısı ve her şeyin Rabbidir. Bu sebeple başkasının değil, sadece onun ilâh kabul edilmesi imanın gereğidir.

2- Allah her şeye kâdir, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır.

3- Yıldızların yaratılışındaki hikmetlerden biri de geceleyin denizde ve karada yolculuk yaparken doğru yolu bulmaktır.

4- Olayların görünen ve görünmeyenini anlamak düşünmekle olur.

5- Eşyanın sırlarını anlamak ilim ve ince kavrayışla olur.

6- İşlerin anlaşılmasında iman hayat, inkâr ölüm konumundadır.

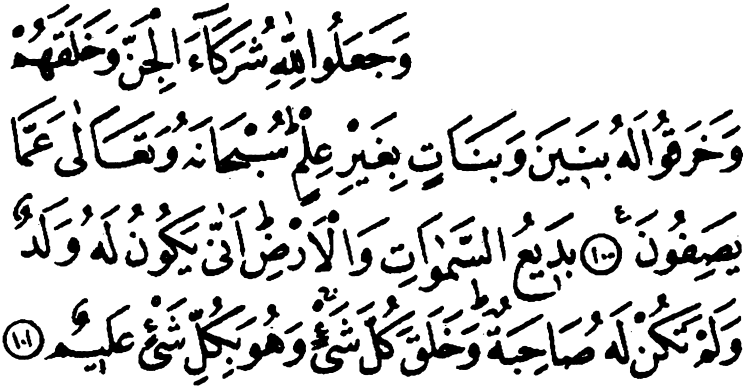
وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ
وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ
وَلَمْ تَكُن لَّهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ
وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ
الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾

100- Tuttular cinleri Allah'a ortak yaptılar. Halbuki onları O yaratmıştır. Bilmeden O'na oğullar ve kızlar isnad ediyorlar. Haşa O, onların ileri sürdüğü niteliklerden münezzehtir.

101- O gökleri ve yeri yoktan var edendir. O'nun nasıl çocuğu olabilir ki? Kendisinin bir eşi yoktur, herşeyi o yaratmıştır ve O herşeyi bilendir.

102- Rabb'iniz Allah işte budur. O'ndan başka ilah yoktur. O, herşeyin yaratıcısıdır, O'na kulluk edin, o herşeye vekildir.

103- Gözler, O'nu görmez, O gözleri görür; o Lâtif'dir, lütfu çok olduğu halde kendisi görülemez, O, her şeyi haber alandır.

SÖZLÜK

شُرَكَاءَ	Ortaklar. Allah'a ibadette ortaklar çıkardılar.
اَلْجِنَّ	Cin. Cinleri ilâh olarak icad ediyorlar.
وَ خَرَقُوا	Vasıflandırıyorlar. Oğlu ve ortağı olduğunu söyleyerek acizlik belirtisi özelliklerle sıfatlandırıyorlar.
يَصِفُونَ	Nitelendiriyorlar.
بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ	Yerin ve göklerin yaratıcısı. Önceden bir benzeri olmadan yaratmış olması bakımından onların yaratılışını mükemmel yapmıştır.
أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ	O'nun çocuğu nasıl olabilirki!? Kâfirlerin iddia ettikleri gibi, onun nasıl çocuğu olabilir?!
وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ	Onun bir hanımı da olmadı.
لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ	Gözler O'nu idrak edemez. Dünyada O'nu göremez, Âhirette görür ama kuşatamaz.
وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ	O, gözleri kuşatır.

وَهُوَ اللَّطِيفُ O lâtiftir. O'nun ilmi, işlerin iç yüzüne ve sırların derinliklerine ulaşır, O'nu hiç bir şey engelleyemez.

AÇIKLAMA

Geçen âyetlerde, inârcıların inkarını çürüten, Allah'tan başka ilâh olmadığını ve O'ndan başka Rab bulunmadığını kabule mecbur eden deliller ve akli belgeler yer almıştı. Fakat, bunun yanında cahiller, Allah'a cinleri ortak yapmışlar, insanlara süslü gösterdikleri putlara ibadet hususunda onlara itaat etmişlerdi. İşte, 100. âyette Allah'ın haber verdiği şey budur. Çünkü Allah şöyle buyurmuştur: "Cinleri Allah yaratmışken(1), onları Allah'a ortaklar yaptılar;(2) bilmeden O'na oğullar ve kızlar icad ettiler. Allah, onların vasıflandırdıkları şeylerden yüce ve münezzehtir." Âyetin açıklaması şudur: Müşrikler, putları ve cinleri, Allah'a ibadet konusunda O'na ortaklar yaptılar. Bunun sebebi şuydu: Müşrikler, şeytanın kendilerine süslü gösterdiği putlara ibadet konusunda şeytana itaat etmişlerdi. Halbuki cinleri Allah yaratmıştır. Dolayısıyla ister ibadet eden olsun isterse kendisine ibadet edilen olsun, bütün cin ve putlar onun tarafından yaratılmışlardır. (Putların asıl canlı hali kastedilmektedir. Her put, önceleri bir liderdi. Daha sonra onun putunu yapıp ona taptılar.) Onlar sapıklıklarına bir sapıklık daha ilave ettiler. Şöyle ki: Allah'a kız ve erkek çocukları isnad ettiler. Oysa bütün bunlar, şeytanın onlara güzel ve süslü göstermesinden dolayı idi. Yoksa, içinde cin, insan ve melek türünün de yer aldığı dünya ile beraber bütün kâinatı yaratan için kız ve erkek çocukların olmasında hangi mâna olabilir? İşte bu Allah'ın, şu âyetiyle kastettiği anlamdır: "Onlar Allah'a, bilmeden kız ve erkek çocuklar isnad ediyorlar. Allah onların vasıflandırdıkları şeylerden yüce ve münezzehtir." Tamamen yalan söyleyerek ve iftira ederek, Allah'ı vasıflandırdıkları kız ve erkek çocuğunun olması sıfatından Allah kendini uzak ve beri kılmıştır. Bu konuda onların ne akli ne de nakli hiçbir delilleri yoktur.

---

(1) "Halakahum" (Onları Allah yarattı) cümlesindeki "Onlar"ın "denk tutan kimselere" ait işaret ismi olması da mümkündür. (Bununla beraber) insanların Allah'a ortak ettikleri, O'nunla beraber ona da ibadet ettikleri cin için işaret ismi olması da mümkündür.

(2) İnsanların cinleri ortak etmeleri üç şekildedir: a- Cinne itaat ederler: Allah'la beraber ona da ibadet ederler. b- Meleklere: Hem meleklere Allah'ın kızı derler, hem de onlara itaat ederler. Bu "cinleri Allah'a ortak ettiler" âyetinin anlamıdır. c- Zındıklar demişlerdir ki: Allah, suyun, nurun, yer hayvanlarının, iblisin, karanlığın, yırtıcı hayvanların, yılanların ve akreplerin yaratıcısıdır.

Bu batıl inanışa, kitap ehlinin (yahudi ve hristiyanların) müşrikleri de ortak olmuştur. Çünkü, onlar meleklerin Allah'ın kızları, yahudiler Üzeyr'in Allah'ın oğlu, hristiyanlar ise İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu söylüyorlardı. Allah, batıl işler yapanların söylediği sözlerden yüce ve münezzehtir. İlk âyetin içerdiği anlam budur.

101. âyet, bu çirkin yalanın, yani Allah'a çocuk nisbet etme yalanının batıl oluşu hususunda reddedilme imkânı olmayan delil ihtiva etmektedir. Allah şöyle buyurmaktadır: "(O) gökleri ve yeri" daha önceden bir benzerleri olmadan "yoktan var edendir." "Eşi yokken, onun nasıl çocuğu olur?! Çünkü yeryüzünün mâmur olması ve Allah'a kulluk edilmesi için insan neslinin devamına ve artmasına ihtiyaç olduğundan, çocuk sahibi olma işi kadın erkek arasında olur. Allah'a gelince O, her şeyin yaratıcısı ve her şeyin Rabbi"dir. Öyleyse O'nun çocuk edinmesinin ne anlamı var? Eğer şeytanların onlara bâtılı süslü göstermeleri olmasaydı, onların dostu insanlar bâtılı kabul etmezdi. "O her şeyi bilendir." Bu âyet ahmakların Allah'a çocuk isnad etmelerinin batıl olduğuna ikinci delildir. Çünkü, eğer Allah'ın çocuğu olsaydı onu bilirdi. Nasıl bilmesin ki, O herşeyi bilendir. 101. âyetin içerdiği anlam budur.

102. âyet ise şudur: "Rabbiniz Allah, işte budur." Yeri ve gökleri mükemmel bir şekilde yaratan ve her şeyin yaratıcısı ve herşeyden haberdar olan Allah, kendinden başka ilâhın olmadığı, her şeyin yaratıcısı olan Allah'tır. Öyleyse O'na ibadet edin ve başkasını O'na ortak koşmayın. Çünkü O, size rızık vermeye, korumaya ve işlediğiniz şeylere göre karşılık vermeye kefildir. O, herşeye kâdirdir.

Son âyet olan 103. âyette Allah büyük bir hakikati ortaya koyuyor. Bu hakikat de, Allah'ın zat ve sıfatlarında yarattığı şeylere benzememesi, onun benzeri bir şeyin olmamasıdır.(1) Şu halde O'na nasıl ortak koşarlar ve O'nun nasıl çocuğu olur? Onu gözler göremez,(2) fakat O, gözleri görür. O, ilmi kainatın süfli en düşük varlıklarının da en yüce varlıklarının da en ufak parçacıklarına kadar nüfuz eden lâtif, yarattığı her şeyi bilen âlimdir. O'ndan ne yerde

(1) Bu, Allah'ın çocuğu olduğu sözünün batıl olduğuna en büyük delildir. Çünkü herşeyi O yaratmıştır. Allah her şeyi yaratmışken o şeyleri yaratanın çocuğu olduğu söylenebilir mi? Eğer bu söz doğru olsaydı, bir şeyler yapan her kişi için, yaptığı şeyin babasıdır, denirdi. Şüphesiz böyle söyleyen yoktur.

(2) "Gözler O'nu göremez"den maksat, yani tamamen idrak edemez, demektir. Bu sebeple, cennette dostları O'nu gözle görecekler ve mübarek vechine bakacaklardır. Dünya hayatında, O'nun görülmesi imkânsızdır. Çünkü Musa görmeyi istemiş, insan bundan aciz olduğundan bu gözlerle görememiştir.

ne de göklerde zerre miktarı bir şey uzak olamaz. O azizdir, hakîmdir.

SONUÇ

1- İnsanlardan bir kısmı, cinlere itaat ederek ve onların emrettiği, süslü gösterdiği şeyleri kabul ederek onlara kulluk eder.

2- Allah, ortaktan ve çocuğu olmaktan münezzehtir.

3- Allah yarattığı mahlûkata benzemez.

4- Dünyada Allah'ı görmek mümkün değildir. Âhirette ise lûtuf olarak, sadece dostlarının görmesi mümkün olacaktır.

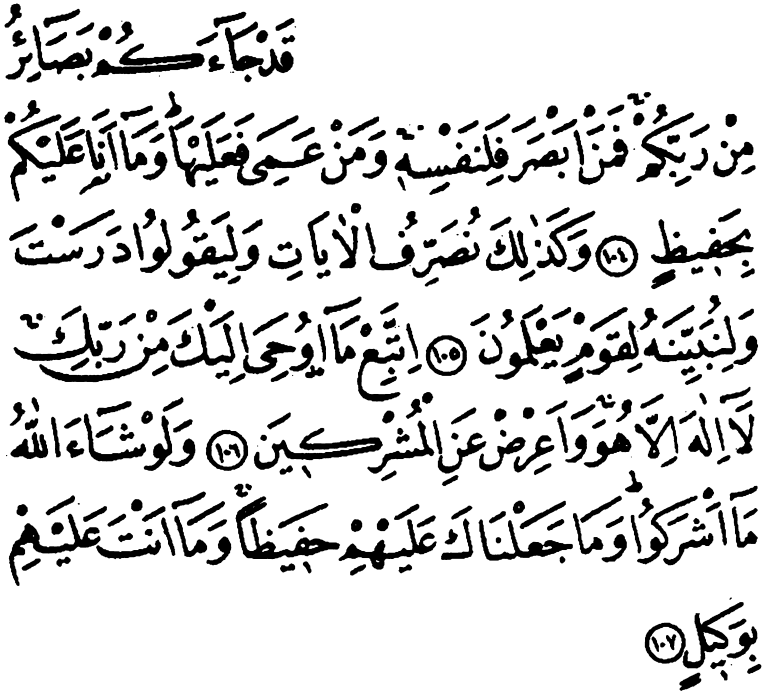
قَدْ جَآءَكُم بَصَآئِرُ
مِن رَّبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِۦ وَمَنْ عَمِىَ فَعَلَيْهَا ۚ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم
بِحَفِيظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ وَلِيَقُولُوا۟ دَرَسْتَ
وَلِنُبَيِّنَهُۥ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾ ٱتَّبِعْ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۖ
لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ
مَآ أَشْرَكُوا۟ ۖ وَمَا جَعَلْنَٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم
بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾

104- Doğrusu size Rabbinizden basiretler,gönül gözleri, hakikati görme kabiliyetleri, geldi. Artık kim gerçeği görürse yararı kendisine, kim de gerçeğe karşı kör olursa zararı kendisinedir. Ben sizin üzerinize bekçi değilim.

105- İşte böylece âyetleri tekrar tekrar açıklıyoruz ki, onlar

sana: "Sen ders almışsın, bunları bir yerden okumuş öğrenmişsin," desinler ve bilen bir topluluk içinde onu iyice açıklayalım.

106- Rabbinden sana vahyedilene uy; O'ndan başka ilâh yoktur. O'na ortak koşanlara da aldırma!

107- Allah dileseydi, ortak koşamazlardı. Biz seni, onların üzerine bekçi yapmadık, sen onlara vekil de değilsin.

SÖZLÜK

بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ — Rabbinizden basiretler. Besair kelimesi basiret kelimesinin çoğuludur. Bununla maksat hakkı bildiren, akli delillerle onu ispat eden âyetlerdir. Bu âyetler, sahibi için gören göz kuvvetindedir.

حَفِيظٌ — Muhafaza eden. Sorumlu, vekil.

نُصَرِّفُ الْآيَاتِ — Âyetleri açıklarız. Arzu edilen hidayeti izah ve gerçeği açıklama bakımından biz ayetleri çeşitli şekillerde gönderiyoruz.

وَ لِيَقُولُوا دَرَسْتَ — Sen okumuş, ders almışsın, desinler. Allah'ın gönderdiği vahiyle değil de, sen bunu okumuş öğrenmişsin, desinler.

وَ أَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ — Müşriklerden yüz çevir. Müşriklere aldırma ve davet ettiğin yolda devam et.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا — Eğer Allah dileseydi. Eğer Allah, şirk koşmasınlar diye, şirkle onlar arasına engel koymayı isteseydi, bunu yapardı ve onlar da şirk koşamazlardı. Fakat kimseyi zorlamadı.

AÇIKLAMA

Âyetler, Müşriklerin hidayete ermesini isteme ve bunun yolunu onlara açıklama konusunda devam etmektedir.

104. âyette Allah şöyle buyuruyor: Ey insanlar! "Size Rabbinizden basiretler" kurtuluş yolunu açıklayan Kur'an âyetleri" geldi. "Kim" âyetleri gören gözle gördüğü gibi "görürse" bu görmesi "kendi menfaatinedir." Çünkü kendisi kurtulur ve mutlu olur. "Kim de kör olursa", görmezse onun görmeyişi kendi aleyhinedir. Çünkü kendisi bedbaht olur. "Ben sizin doğru yolu bulmamanızdan sorumlu değilim."

105. âyette ise Allah şöyle buyuruyor: "İşte biz âyetleri" daha önce bu Kur'an'da açıkladığımız şekilde, doğru yolu arayan ve isteyen kimseler için "açıklıyoruz." Bunların dışında kalan kişiler ise sen bunu başkasından öğren-

din, okudun diyecekler,[1] dolayısıyla sana ve senin peygamberliğine inanmayı reddedeceklerdir. (Bundan Allah'a sığınırız.)

106. âyette Allah, Rasûlüne kendisine vahyedilen hak ve hidayete uymasını, sen bunu başkasından okudun, diyen, sonunda da peygamberin getirdiği ve davet ettiği Kur'an âyetlerini kabul etmeyen inatçı müşriklerden yüz çevirmesini emrediyor. Allah, Rasûlüne şöyle diyor: Kendisinden başka ilâh bulunmayan "Rabbinin katından sana vahyedilen (Kitab)a uy ve müşriklerden yüz çevir."[2] 107. âyetteyse Allah, Rasûlü'nü teselli ediyor ve müşriklerin, davetinden yüz çevirerek onunla harp etmelerinden kaynaklanan üzüntüsünü hafifletiyor. Allah, Rasûlüne şöyle buyuruyor: "Eğer Allah dileseydi, o müşrikler şirk koşamazlardı." Allah onların şirk koşmamalarını isteseydi, yani onları zorla imana getirmek isteseydi onların şirk koşmaya güçleri yetmezdi. Ancak Allah âdâleti gereği kulunun iradesine zorla hükmetmez. Dinde zorlama yoktur ölçüsüne göre kulların kendi hür iradeleriyle seçim yapmaları hükme bağlamıştır.[3] Öyleyse sen onlara üzülme. Âyette geçen birinci teselli budur. İkinci teselli: "Biz seni onların üzerine" onları gözleyen, yaptığı işleri sayan ve karşılıklarını veren "bekçi yapmadık," ve gücünün üstünde bir emirle seni, onların doğru yolu bulmalarını üstlenecek bir "vekil olarak da göndermedik." Şüphesiz sana düşen dinin tebliğidir. Sen de bunu tebliğ ettin. Öyleyse üzülmeye ve kederlenmeye gerek yok!

SONUÇ

1- Kur'an'ın âyetleri, onu kabul eden kimse için, Kur'an'la doğru yolu görüp, kurtuluşa ererek mesut olanın gözleri gibidir.

2- Âyetlerin ve bunlarda yer alan hidayetlerin açıklanmasından bütün insanlar yararlanır. Ancak ilmi ve tecrübesi daha çok olan daha fazla yararlanabilir. 105. âyetten anlaşılan budur.

3- Âyetlerin açıklanmasındaki hikmet, insanların hidayete ermelerine yardımcı olmaktır.

---

(1) 'Okudun' kelimesi, mütalâa ettin (zakerte) yani sen onu ehli kitapla müzakere ettin, onlardan öğrendin, şeklinde de okunmuştur. 'Liye'kulu'daki "li" harfi netice bildirmek içindir. Yani, sonunda onlar, sen başkasından öğrendin, diyecekler, anlamındadır.

(2) Bu âyet cihadın farz olduğunu bildiren âyetle izah edilmiştir.

(3) Âyette, kaderin olmadığını söyleyen ve fiillerin takdir edilmediğini, onları, Allah'ın izni olmadan kendilerinin yarattıklarını iddia eden kaderiye mezhebinin batıl olduğuna delil vardır.

4- Kur'an ve Sünnet'te yer alan vahye uymak farzdır.

5- Kaderiyye mezhebi batıldır.

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ
عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ
رَبِّهِم مَّرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾ وَأَقْسَمُوا
بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا
الْآيَاتُ عِندَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ
﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ
أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

108- Onların Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyin ki, onlar da bilmeyerek, taşkınlıkla Allah'a sövmesinler! Biz, her ümmete yaptıkları işi böyle süslü gösterdik; sonunda dönüşleri Rablerinedir. O, onlara ne yaptıklarını haber verecektir.

109- Eğer kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına, olanca güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: "Mucizeler ancak Allah'ın yanındadır." Hem bilir misiniz o mucize gelmiş olsa da onlar inanmazlar.

110- Gönüllerini ve gözlerini ters çevirirz, ilkin ona inanmadıkları gibi mucizeyi gördükten sonra da inanmazlar. Ve bırakırız onları, azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar.

SÖZLÜK

وَ لَا تَسُبُّوا — Küfretmeyin. Onların ilahlârına kötü söz söylemeyin ki onlar da Allah'a kötü söz söylemesinler.

عَدْوًا	Düşmanca. Haksız yere.
زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ	Her ümmetin amellerini süsledik. İşlemeleri için, ister hayır olsun ister şer olsun, her ümmete işlerini güzel gösterdik.
جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ	Yeminlerinin olanca gücüyle. Allah'a yeminde olanca güçleriyle.
آيَةٌ	Âyet, delil. Ölüleri diriltmek vb. mucize.
وَمَا يُشْعِرُكُمْ	Size ne bildirdi; nereden bildiniz?
وَنَذَرُهُمْ	Onları bırakırız.
يَعْمَهُونَ	Hayretler içinde bocalar.

AÇIKLAMA

Rasûlüllah ortaya çıkıp, önce gizli olarak daha sonra açıktan İslâm'a daveti ilân ettiğinde, bazı sahabiler müşriklerin putlarına kötü sözler söylüyorlar, müşrikler de buna kızıyor ve mü'minlerin ilâhı ve Rabbi Allah'a kötü söz söylüyorlardı. Bu sebeple Allah onları şu âyetle müşriklerin ilâhlarına sövmekten menetmiştir: "Allah'tan başka ilahlara dua eden kimselerin ilâhlarına kötü sözler söylemeyin ki onlar da taşkınlıkla haksız yere bilmeden sizin ilâhınıza kötü söz söylemesinler."(1) Onlar bilmeden kötü söz söylerler, çünkü Allah'ın yüceliğini bilseler, O'na kötü söz söylemezlerdi. "İşte biz her ümmet için işlerini bu şekilde süslü gösteririz." Bu, Allah tarafından mahlukatı hakkındaki kuralının açıklanmasıdır. Bu kural: Bir kişi bir şeyi sever, ister ve bunların peşine düşerse, bu sevgi ve istek, gerçekte çirkin bile olsa onun için güzel olur. Bundan dolayı, müşriklerin batıl ilâhlarını savunmaları da bu kabildendir. Bu sebeple onlar, ilâhlarına kötü söylenmesine razı olmamışlar ve Rasûlüllah'ı, eğer müslümanlar onların ilâhlarına kötü söz söylerlerse, kendilerinin de Allah hakkında kötü sözler söyleyecekleri, şeklinde, tehditte bulunmuşlardır.

---

(1) İbn Abbas demiştir ki: Ebu Talib'e Kureyş kâfirleri demişti ki: "Muhammed ve arkadaşlarını ilâhlarımız hakkında ileri geri konuşmaktan ve onları aşağı düşürmekten ya vazgeçirirsin, ya da biz de onun ilâhına kötü konuşur ve aşağılamaktan." vazgeçmeyiz. Bu olay üzerine bu âyet indi. Bu hüküm kıyamete kadar bâkidir. Eğer mü'minlerin, kâfirler hakkında kötü konuşması, Allah ve Rasûlüne kötü konuşmalarına sebep oluyorsa, mü'minlerin, onlar ve ilâhları hakkında kötü konuşması caiz olmaz.

109 ve 110. âyetlerde ise Allah, Rasûlüne müşriklerin, kendilerine, Safa dağının altına dönüştürülmesi, gibi bir mucizenin gösterilmesi halinde, peygamberliğine inanacaklarına ve getirdiği dine uyacaklarına dair olanca güçleriyle yemin ettiklerini haber veriyor. Bu sözleri müşriklerin elebaşları söylüyordu. Allah biliyordu ki, onlara bir mucize gelse bile inanmayacaklar. Bu sebeple Rasûlüne, onlara şöyle cevap vermesini emrediyor: "Âyetler" dilerse getirecek olan "Allah'ın yanındadır." Ben bunlara sahip değilim. Fakat yine de mü'minler, müşriklerin inanmaları ve iki grup arasında dönüp duran mücadelenin sona ermesi için bir mucizenin gelmesini istediler. Allah da onlara: Ey inananlar: Müşriklere bir delil geldiğinde ona inanmayacaklar, dedi. Ve inanmama sebeplerini şöyle açıkladı: "Gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz." Yani müşriklerin kendi inkârlarından dolayı göremez ve anlayamazlar. Yoksa haşa Allah onların hidayetlerini zorla engellemez. Bundan dolayı gönülleri bir şey ezberleyemez ve anlayamaz, gözleri de görmez. Dolayısıyla Kur'an'a inanmaya çağırıldıklarında ilk başta inanmadıkları gibi yine inanmazlar. "Biz onları bırakırız, azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar." Yani onları zulüm ve şirkleri içinde şaşırmış bir vaziyette bocalar durumda bırakırız. Hakkı batıldan, hidayeti sapıklıktan ayıramazlar.

SONUÇ

1- Başkalarının Allah ve Rasûlü hakkında kötü söz sarfetmesine sebep olacak söz veya fiilde bulunmak haramdır.

2- İster hayırlı, ister zararlı olsun, her işi sahibi güzel gördüğü için yapar.

3- Hidayet Allah'ın elindedir ve bazen mucizeleri gören kimseler bile onlara inanmazlar.

الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ
وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغَىٰ إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾

111- Biz onlara melekleri indirseydik, ölüleri kendilerine konuşsaydı ve herşeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikten sonra yine inanmazlardı; fakat çokları bunu bilmezler.

112- Böylece biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. Bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabbin dileseydi onu yapamazlardı. Artık onları, uydurdukları şeylerle başbaşa bırak.

113- Ki ahirete inanmayanların kalpleri onların yaldızlı sözlerine kansın, ondan hoşlansınlar ve onlar, işledikleri suçları işlemeye devam etsinler?

SÖZLÜK

اَلْمَلَائِكَةَ	Melekler. Onlar, yüce kullar olarak göklerde yaşar, Allah'a karşı gelmezler ve kendilerine emredilen şeyleri yaparlar, erkeklik ve dişilikle vasıflandırılmazlar (erkeği ve dişisi yoktur).
اَلْمَوْتَى	Ölüler. Mevta, Meyyit kelimesinin çoğuludur. Hayattan ayrılmış kişiye, ölüye verilen isimdir.
حَشَرْنَا	Toplasak. Haşretsek.
قُبُلًا	Açıkça, gözle görülür bir şekilde.
يَجْهَلُونَ	Cahillik ederler. Allah'ın büyüklüğünü, kudretini iradesini ve hikmetini bilmezler.
شَيَاطِينَ	Şeytanlar. Şeytan, insan ve cinden, kötü ve asi olanlara denir.
يُوحِي بَعْضُهُمْ	Birbirlerine vahyederler. Sessiz, süratli bir şekilde birbirlerine öğretirler.
زُخْرُفَ الْقَوْلِ	Sözün güzeli. Güzel gösterilmiş süslü yalan.

غُرُوراً Aldatmak için. İnsanları aldatmak için.
يَفْتَرُونَ İftira ederler. Yalan söylerler.
وَ لِتَصْغَى اِلَيْهِ Ona meyletsin.
وَ لِيَقْتَرِفُوا Günah ve isyan işlesinler diye.

AÇIKLAMA

Âyetler, Rablerine eş koşan ve müslüman gördükleri zaman Allah'a ve Rasûlüne inanmaları için mucizeler isteyen kişiler hakkında devam etmektedir. Allah, bu ayetlerde, gökten melek indirse, ölüler onlara fısıldayıp konuşsalar ve Allah'tan başka ilah olmadığını ve Muhammed (s.a.v)'in O'nun elçisi olduğunu söyleseler, gözle görebilecekleri şekilde herşey önlerine konulsa veya gözleriyle seyrederken grup grup bütün mahlûkat gelse ve "Allah'tan başka ilah yok Muhammed O'nun Rasûlü'dür" dese bile, inanmak istemeyenler yine de sana inanmazlar, seni ve senin getirdiğini tasdik etmezler, buyuruyor. Fakat bu Allah'a putları ortak edenlerin çoğunun, şayet mucizeleri görürlerse inanacaklarını iddia ettikleri halde, mucizelerden sonra inanmamaları onların inat ve nankörlüklerindendir, 111. ayetin içerdiği anlam budur.

112. âyette Allah şöyle buyuruyor: Ey Rasûlüm, bu ortak koşanlardan seninle mücadele ve harp eden düşmanlar olduğu gibi, senden önce gönderdiğimiz her Nebi için de kendisiyle mücadele ve harp eden insan ve cin şeytanlarından düşmanlar oldu. "Bunlar, aldatmak için birbirlerine" yalanla güzelleştirilmiş ve batılla süslenmiş "yaldızlı sözler fısıldarlar."(1) Ey Rasûl "şayet Rabbin" fısıldamamalarını zorla "isteseydi onu yapamazlardı. Öyleyse onları sen uydurdukları şeylerle başbaşa bırak." Kendi hür iradeleriyle başbaşa bırak. Sonucuna da yine onlar katlanacaklardır.

113. âyette ise Allah: "Ki ahirete inanmayanların kalpleri meyletsin, ondan hoşlansınlar ve işledikleri suçları işlemeye devam etsinler" diyor. Bu dört cümle de "aldatmak için yaldızlı sözler fısıldayanlar" içindir. Yaldızlı sözleri hem kâfirler birbirlerine söylerler hem de şeytanlar insanları saptırmak için fısıldarlar. Çünkü insan ve cin şeytanlarının amacı, vahiy konusunda insanları aldatmak, yani insanları saptırmak isterler, "ki ahirete inanmayanların kalbi

(1) Buradaki vahiy, vesvese yoluyla onun kalbine batıl fikirler atar, demektir. Çünkü vahiy sessiz ve hızlı haber vermeye denir. Buna delil: "Sizden hiç bir kimse yoktur ki ona cinden bir arkadaş vekil kılınmasın" sözü üzerine, senin yok mu ey Allah Rasûlü, diye sorulunca, benim de var fakat, Allah ona karşı bana yardım etti ve müslüman oldu, hadisidir.

meyletsin." Bunlar Rablerine eş koşan müşriklerdir. "Ve ondan hoşlansınlar diye" hoşlanmalarının nedeni onlara şeytanlar tarafından hakkın batıl gösterilmesi ve süslenmesidir. Aldatma ve meylin sonu da batıla rıza ve faydasına inanmaları, dolayısıyla şirk, isyan ve küfür çeşitlerinden işledikleri şeyleri işlemeye devam etmeleridir.

SONUÇ

1- "Allah'ın dilediği olur, dilemediği asla olmaz. Yani Allah bir şeyi yaratmayı dilerse o olur. Dilemezse olmaz. Allah dilediğine hidayet verir dilemediğine vermez sözü ise, Allah hiç kimseyi zorla inanmaya veya inkâra yöneltmez, demektir. Çünkü zorlayarak iman verse veya zorla küfre soksa o takdirde bu fiil Allah'ın âdil sıfatına yakışmaz. Allah âdaleti gereği her insanı hür iradesiyle yapacağı işlere göre yargılar. Bu şekilde Allah'ın öncekiler için de sonrakiler için de İlâh ve Rab olduğu ortaya çıkmaktadır.

2- Allah yoluna davet eden herkes ve her peygamber için bir tesellidir. Çünkü Allah yoluna çağıran herkesle savaşan, insan ve cin düşmanları olmuştur. Allah da düşmanlara karşı mü'minlere yardımcıdır.

3- Hakkı batıl gösterme ve aldatmadan sakınmak gerekir. Çünkü şeytanın en tesirli silahı yapılan işi süslü göstermek ve kandırmaktır.

4- Allah'a ve âhirette ceza ve mükâfatın gerçekleşeceğine inanmaktan uzak kalmış kalp, batıla; şer ve kötülüğe en çok meyilli olandır.

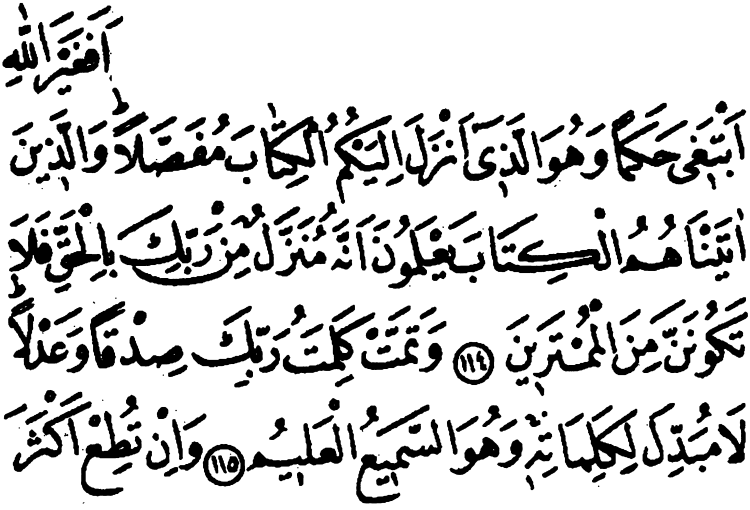

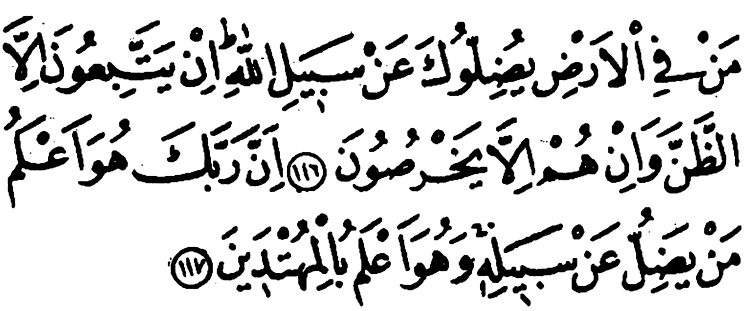

114- Allah size kitabı açıklanmış olarak indirmişken O'ndan başka bir hakem mi arayayım? Kendilerine kitap verdiklerimiz, Kur'an'ın gerçekten Rableri tarafından indirilmiş olduğunu bilirler. Hiç kuşkulananlardan olma.

115- Rabbinin sözü hem doğruluk, hem de adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. O, işitendir, bilendir.

116- Yeryüzünde bulunan insanların çoğuna uysan, seni Allah yolundan saptırırlar. Onlar sadece zan da bulunuyor ve onlar sadece saçmalıyorlar.

117- Rabbin, evet O, yolundan sapanları çok iyi bilir ve o yolda olanları çok iyi bilir.

SÖZLÜK

اَبْتَغِي	İsterim.
حُكْمًا	Hakim. Hüküm vermesi için, kendisine baş vurduğu kişi.
اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتَابَ	Size Kitab'ı indirdi. Doğru yolu bulasınız, böylece kemale erip mesut olasınız diye kitabı indirdi.
مُفَصَّلًا	Açıklanmış, kendisinde gizli ve kapalı yer kalmamış.
وَ الَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ	Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler. Yahudi ve hristiyan alimler.
اَلْمُمْتَرِينَ	Şüphecidirler.
صِدْقًا وَ عَدْلًا	Doğru ve adil. Haberinde doğru ve hükmünde adaletli olarak. Çünkü Kur'an'ın verdiği her haber doğrudur ve onda zulüm içeren bir hüküm yoktur; aksine onun bütün hükümleri adildir.
لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ	Onun kelimelerini değiştirici yoktur. İlâve yaparak veya noksanlaştırarak, yahutta takdim ve tehir yaparak onun kelimele-

rini değiştirecek kimse yoktur.

اَلسَّمِيعُ الْعَلِيمُ İşiten ve bilen. Kulların sözlerini işiten, işlerini ve (bu işlerde) niyetlerini bilendir. Buna göre, Allah onlara karşılık verecektir.

سَبِيلُ اللّٰهِ Allah'ın yolu. İslâm. Çünkü, insanı Allah'ın rızasına götüren ve çevresinde kendisine kıymet verilmesini sağlayan İslâm'dır.

يَخْرُصُونَ Tahminin sebep olduğu bir yalan söylüyorlar.

مَنْ يَضِلُّ Sapan kimseyi.

بِالْمُهْتَدِينَ Hidayete ermişler. Allah'ın dini olan İslâm'a uyarak Allah'a yönelmede doğru yolu bulanlar.

AÇIKLAMA

Âyetler, Rabbe putları ortak koşanlar hakkında devam etmektedir. Onların mucize istemelerindeki maksad, Rasûlüllah'ın, Allah'ın elçisi, Kur'an'ın Allah kelâmı olduğu ve O'ndan başka ilah olmadığı yolundaki tebliğinin doğruluğuna hükmetmektir. Ancak onlara bu işi şeytanların vesvese olarak verdiği, onları aldatmak ve günahlarına devam etmelerini sağlamak için süslü gösterdiği ve fısıltı halinde söylediği sözler kabilindendir: Bu sebeple onlar Allah'a ve Rasûlüne inanmazlar ve tevbe etmezler. Bundan dolayı Allah, Rasûlüne şu âyeti indirmiştir: "Allah'tan başka hakem mi istiyorlar?" Bu âyet Rasûlüllah (s.a.v.)e müşriklere: "Ben de sizin batıl inanışınıza mı meyledeyim ve ona razı mı olayım. Böylece de benimle sizin aranızda "benim Rasûl olmadığım ve getirdiğimin de Allah'tan vahy olmadığı hakkındaki iddianızda Allah'tan başka hakem mi arayayım? Rasûlüllah Allah'tan başkasının hakem tayin edilmesini hoş bulmuyor ve Allah onlara âyetleri açıklanmış bir şekilde Kur'an'ı indirmişken neye göre hakem olur (hakem tayin edilir)? Hangi delil, binlerce âyeti varken Kur'an'a üstün gelebilir? Bu birinci delildir. İkincisi, bunlardan önce gelmiş olan ehli kitap (yahudi ve hristiyan âlimleri) kendi toplumlarındaki müşriklerin inkâr ettikleri şeyin kendisinde, hiç bir şüphe bulunmadığını, hak olduğunu itiraf ve ikrar etmişlerdir. Öyleyse ey Rasûl, davetine devam et ve şüphe içinde olanlardan olma. Çünkü sen, pek yakın bir zamanda müş-riklere galip geleceksin. Verdiği her haberde ve senin zafer kazanacağın düşmanlarının ise yenileceği vaadinde doğruyu söyleyen, ihtiva ettiği hükümlerde adil olan bir kitap olarak sana indirdiği bu Kur'an'da Rabbinin kelimesi tamam oldu.(1) Vaadini değiştirerek veya bir hükmünü iptal ederek onu

(1) Kûfeli alimler "kelime" sözünü tekil olarak "kelime" şeklinde okumuşlardır. Diğerleri ise çoğul olarak "kelimat" şeklinde okumuştur. Kelimat hakkında İbn Abbas şöyle diyor: Kelimeler, Allah'ın vaadleridir.

değiştirmeye kimsenin gücü yetmez. Senin Rabbin, kullarının sözlerini duyan ve onların maksatlarını ve içlerini bilendir. Ona ne güç yetirdi, onları ne de aciz bıraktı! Bu sebeple sadece Allah'ın istediği olur, onların hiç bir isteği olmaz. Bil ki ey Rasûl, elbette sen "yeryüzünde bulunanların çoğuna itaat edersen, seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Bunun sebebi, onların çoğunun basireti ve önlerinde hak bilgisi olmayışıdır. Söyledikleri bütün sözler nefsin istediği ve şeytanların fısıldadığı şeylerdir. Çünkü onlar zan ifade eden sözlere uyarlar. Oysa söyledikleri şeylerde yalan söylerler ve saçmalarlar. Rabbinin onları bilmesi yeter. Çünkü Allah hak yoldan ayrılanı da, doğru yolda olanı da en iyi bilendir.

SONUÇ

1- İlahî vahiyden başkasını hakem tayin etmek batıl ve haramdır.

2- İki şeyle İslâm'a davette bulunmak uygundur. Birincisi Kur'an, ikincisi Peygamberin sünneti ve bu iki ölçüye uygun olan her metod.

3- Kur'an'ın üstünlüğünün sebebi şudur: Bütün haberleri doğru ve bütün hükümleri adildir.

4- Allah'ın vaadleri ebediyyen değişme ve takdim-tehir şeklinde tahrife uğramaz.

5- İnsanların çoğuna uymak sapıklığa götürebilir. Bu sebeple yalnızca ilimde olgunlaşmış bilginlere uyulur.

فَكُلُوا
مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾
وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ
مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ
بِأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾

سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ
اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ ۗ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ
أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ ۖ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾

118- "O halde Allah'ın âyetlerine inanıyorsanız, üzerine O'nun adı anılan hayvanlardan yeyin.

119- Üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan niçin yemeyesiniz? Çaresiz yemek zorunda kaldıklarınız dışında, size haram kıldığı şeyleri Allah size açıklamıştır. Doğrusu bir çokları, bilmeden, keyiflerine uyarak halkı şaşırtıyorlar. Muhakkak ki Rabbin, sınırı aşanları çok iyi bilir.

120- Günahın açığını da, gizlisini de bırakın! Günah kazananlar, yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.

121- Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan hayvanlardan yemeyiniz! Çünkü onu yemek yoldan çıkmaktır. Şeytanlar dostlarına, sizinle mücadele etmeleri için fısıldar, telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız, şüphesiz siz de ortak koşanlar gibi olursunuz.

SÖZLÜK

مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ	Üzerine Allah'ın ismi söylenenlerden. Boğazlama sırasında "Bismillah, Allahu ekber" denen hayvanlardan.
فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ	Size haram kıldığı şeyleri açıkladı. Bu açıklama Nahl suresindedir.
إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ	Sizi zaruretin mecbur bıraktığı hariç: Bu zaruret ise açlıktan dolayı yemeye mecbur kalmaktır.
الْمُعْتَدِينَ	Helal sınırını aşıp harama, hak sınırını aşıp batıla düşenler.
ذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ	Gözle görülen ve görülmeyen günahları terkedin. İsm (günah) her zararlı, bozuk ve çirkin şeydir.
يَقْتَرِفُونَ	İşledikleriyle. Kazandıkları günahlarla.

وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ — Muhakkak ki o fasıklıktır. Üzerinde Allah'ın isminin anılmadığı hayvanlardan yemek Allah'ın yolundan çıkmadır.

اِلَى اَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ — Sizinle mücadele etmeleri için dostlarına yönelirler. Ölü etini yemeyi terkettiğinizden, münakaşa etmeleri için şeytanın dostları insanlara fısıldarlar.

لَمُشْرِكُونَ — Müşrikler. Siz de Allah'ın haram kıldığını onlar helal kılarken onun helâl olduğuna inanırsınız. Dolayısıyla bu hareketinizle onlara kulluk etmiş olursunuz. Allah'tan başkasına kulluk da şirktir.

AÇIKLAMA

Cin şeytanlarının, insan şeytanları olan kardeşlerine fısıldadığı sözlerden biri de Rasûlüllah ve mü'minler için: "Allah'ın öldürdüklerini yani kesilmeden kendi kendine ölenleri yemeye engel olurken, kendi öldürdüklerinizi nasıl yiyorsunuz?" demeleridir. Bundan dolayı Allah: "Şayet inanıyorsanız üzerinde Allah'ın isminin anıldığı hayvanlardan yiyin."(1) âyetini indirdi ve mü'minlere, müşriklerin söylediği şeyi kabul etmemelerini emretti. "Üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan niçin yemeyesiniz?" Yani üzerine Allah'ın isminin anıldığı şeyden yemenize hangi şey engel oluyor? "Allah, size haram kıldığı şeyi açıkladı. Çaresiz yemek zorunda kaldıklarınız dışında." Meselâ çok acıkmış olmaktan dolayı ölmekten korkan kimse tercih durumunda Allah'ın haram kıldıklarından yer. Sonra Allah onlara, insanların pek çoğunun bilmeden arzularına uyarak başkalarını doğru yoldan çıkardıklarını, meselâ helâl ve haram belirlediklerini, oysa onların yaptıkları bu işte haksız olduklarını ve haddi aştıklarını çünkü helal ve haram belirlemenin insanlardan hiçbir kimsenin değil Allah'ın hakkı olduğunu haber veriyor. Allah şu âyetle böyle kimseleri tehdit ediyor: "Şüphesiz ki, Rabbin haddi aşanları en iyi bilendir." Bu âyetten anlaşılan şudur: Allah onları, haddi aşmaları ve zulmetmeleri sebebiyle, haram ve helâl konusunda Allah'ın hakkına tecavüz etmeleri karşısında hak etmiş oldukları azabla cezalandıracaktır.

120. âyette Allah, "günahın açığını da gizlisini de bırakın" buyurarak, kullarına, açık olanını da, gizli olanını da terketmeyi emrediyor. Çünkü günah, çirkin, kötü ve zararlı olan her şeydir.

---

(1) Bu âyet yeme içme ve boğazlama sırasında Allah'ın isminin anılmasının gerekli olduğu konusunda delildir.

Sonra Allah günahın gizli olanını da açık olanını da terkedip emrine sarılmayan kimselere şu şekilde tehditte bulunuyor: "Günah işleyenler, işledikleri günahlarla cezalandırılacaklardır." Yani kıyamet günü Allah onlara işledikleri günahlarına karşılık muamele yapacak ve tevbe edip tevbesi kabul olan hariç hiçbiri kurtulamayacaktır.

121. âyette Allah, üzerinde Allah'ın ismi anılmamış olan, müşriklerin ve mecusilerin boğazladıkları, hayvanlardan yemekten kullarını menederek şöyle buyuruyor: "Üzerinde Allah isminin anılmadığı hayvanlardan yemeyin."(1) Allah bu âyette, üzerinde kendi adının anılmadığı mecusi ve müşriklerin boğazladıklarından yemenin, fısk ve Allah'a itaatin dışına çıkma olduğunu, bunun da Allah'tan başka ibadet edilen ilâhların isminin anılmasına rıza göstermek olduğundan küfrü gerektireceğini haber veriyor. "Kendi öldürdüklerinizi helal sayarken Allah'ın öldürdüklerini neden haram sayıyorsunuz?" Bu fısıltılarından da amaçları sizlerle bu sözleriyle münakaşa etmektir. Allah, mü'minleri onlara itaat etmekten ve onların fısıldadığı şeyleri kabul etmekten sakındırıyor ve şöyle buyuruyor: "Eğer onlara itaat ederseniz..." yani onların boğazladıklarından yer veya Allah'ın ismini anarak boğazlamış olduğunuz hayvanları yemeyi bırakırsanız "muhakkak siz de Allah'a ortak koşmuş olursunuz." Çünkü siz böyle yapmakla Allah'ın emrettiğini terkederek şeytanın emrettiklerini kabul ediyorsunuz.(2)

SONUÇ

1- Ehli kitabın kestiği yenir. Kestiği ise zaten helâldir.

---

(1) Nesai'nin İbn Abbas'dan rivayetine göre: Müşrikler müslümanlarla münakaşa etmişler ve "Allah'ın boğazladığını yani kesilmeden kendi kendine öleni yemeyin, kendi boğazladığınızı yiyin," demişlerdi. Bu sebeple Allah "Üzerinde Allah'ın isminin anılmadığı hayvanlardan yemeyin" buyurdu. Lafzın hususiliği mânanın umumiliğine engel değildir. Lafızlarda sebebin hususi olmasına değil lafzın umumi olmasına itibar edilir. Bu sebeple âyetten şunlar anlaşılır: Boğazlama sırasında Allah'ın adını anmak gerekir. Eğer müslüman Allah'ın adını anmayı unutursa, boğazladığı yenir, kasıtlı olarak terkederse yenmez. Bazı fakihler müslümanın hafife almadıkça, kasten terki sebebiyle, boğazladığının haram olmadığını söylerler.

(2) Âyet, Allah'ın haram kıldığını helâl sayanın kâfir olduğuna delildir. Ölü etini Allah haram kılmıştır. Eğer Allah'tan başkasının helâl kıldığını duyan bunu gönülden kabul ederse yine müşrik olur. İbn Arabî diyor ki: Müslüman müşrike inançta itaat ederse müşrik olur. Eğer amelde itaat eder fakat akidesi sağlam olur; tevhid ve tasdik üzere devam ederse kâfir değil asidir.

2- Boğazlarken, hayvanlar üzerine Allah'ın adının anılması gerekir.

3- Nefsin arzularına uymak haram, Kur'an ve Sünnete uymak farzdır.

4- İster kapalı ister açık olsun, ister kalbin ister azaların fiillerinden olsun, günahlardan kaçınmak gerekir.

5- Besmele yerine Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanın etini yemek haramdır..

6- Şeytanlara itaatı helâl saymak şirktir. (Allah korusun.)

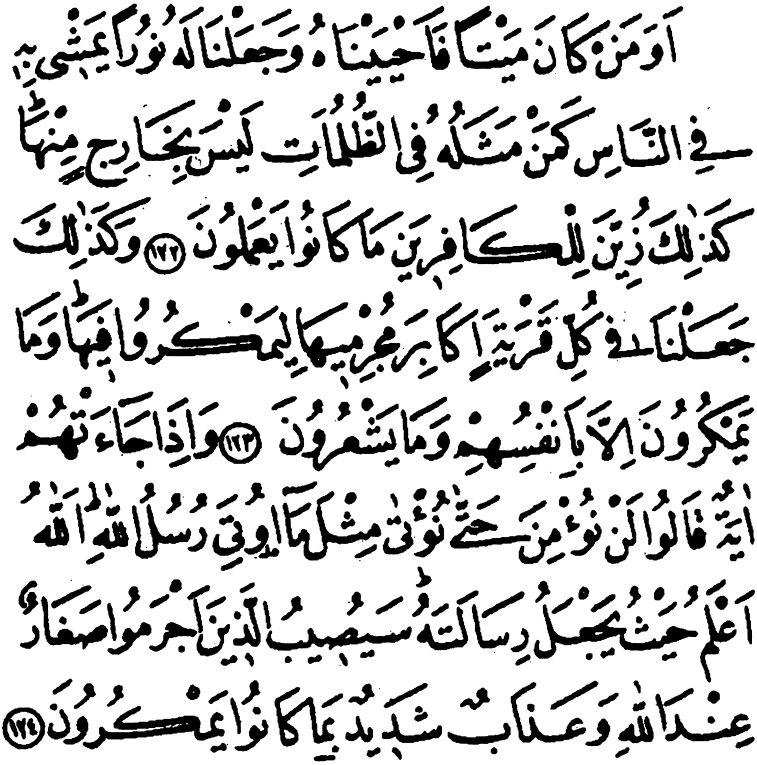

122- Ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp, ondan hiç çıkamayan kimse gibi olur mu? İşte kâfirlere, yaptıkları işler öyle süslü gösterilmiştir.

123- Böylece her şehrin büyüklerini oranın suçluları yaptık ki, orada tuzak kursunlar (her şehrin ileri gelenlerine, tuzak kurmaları için fırsat verdik.) Onlar kendilerinden başkasına tuzak

kurmuyorlar, ama farkında değiller.

124- Onlara bir âyet gelince: "Allah'ın elçilerine verilenin aynısı bize de verilmedikçe katiyyen inanmayız!" dediler. Allah elçiliğini nereye koyacağını, elçilik görevini kime vereceğini bilir. Suç işleyenlere Allah, katında bir aşağılık ve yaptıkları hileye karşı çetin bir azab erişecektir.

SÖZLÜK

مَيْتًا	Ölü. Burada ölüden maksat, "iman ruhu kaybolmuş, kendisini terketmiş" kişidir.
اَحْيَيْنَاهُ	Onu dirilttik. İman ruhuyla ona can verdik.
مَثَلُهُ	Onun örneği, karanlıklardan çıkamayan kimse gibi midir?
قَرْيَةً	Kent. Büyük şehir.
لِيَمْكُرُوا فِيهَا	Orada kötülükler yapar. Kötü işler yaparak ve hileli, aldatıcı ifadeyle kötülük işlemeye çağırarak orada tuzak kuran.
مَا يَمْكُرُونَ إِلاَّ بِأَنْفُسِهِمْ	Onlar sadece kendilerine tuzak kuruyorlar. Çünkü tuzağın sonu tuzak kurana dönecektir. Buna delil şu ayettir: "Kötü tuzak ancak sahibini bulur."
وَ اِذَا جَاءَتْهُمْ اَيَةٌ	Onlara bir ayet gelince. Onlara, kendilerini hakka çağıran bir Kur'an ayeti gelince.
صِغَارٌ	Aşağılık; hor ve hakir.

AÇIKLAMA

Âyetler; şeytanın kendilerine Allah'ın helâl kıldığını haram, haram kıldığını helâl gösterdiği, Rablerine putları denk tutan kişilerin isyanı hakkında devam etmektedir. Allah şöyle buyuruyor: "Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği ışık verdiğimiz" Yani şirk ve küfürle ölü iken iman ve tevhidle can verdiğimiz kişinin itaati –ki bu Ömer b. Hattab veya Ammar b. Yasir'dir– küfr ve isyan karanlığında olan ve oradan hiç çıkamayan kimsenin –ki bu Ebu Cehil'dir– itaati gibi midir.(1) Cevap, 'hayır'dır. Öyleyse, müşrikler nasıl oluyor da Ebu Cehil'e itaat ediyor ve Ömer (r.a)'a karşı geliyorlar?.. Cevap şöyledir: Kâfirler kendilerine zulüm ettikleri ve nefislerinin ar-

(1) Âyet bütün mü'min ve kâfirleri kapsamaktadır. Ölüm, cehalete de denir.

zusuna tabi olduklarından, onların aklı yoktur. Allah'ın şu kuralı gereği şeytan onlara kötü amellerini güzel gösterir: Kim ki bir şeyi sever, bir hidayet ve basiret üzere olmamasına rağmen sevgisinde aşırı gider, bu kişinin gözünde güzel çirkin; iyi de kötü olur. Bu sebeple Allah: "Her şehrin büyüklerini oranın suçluları yaptık ki orada tuzak kursunlar..." Dolayısıyla helâk olsunlar, buyurmaktadır.(1)

"Onlar kendilerinden başkasına tuzak kurmuyorlar, ama farkında değiller." Bu Allah'ın dediği gibidir. O'nun sözü haktır ve mülk O'nundur. Bu sebeple tuzak kuran kimse, insanların inancını ve ahlâklarını bozdukları, aldatıcı, hileli parlak sözlerle onları hak yoldan saptırdıkları için suçluların ileri gelenlerindendir. Gerçekte ise onlar kendilerine tuzak kurarlar. Çünkü dünyada ve ahirette azap onları bulacaktır. Zaten, kötü tuzak ancak sahibine isabet eder. Fakat onlar kendilerine tuzak kurduklarını bilmezler ve anlamazlar.

124. âyette Allah (c.c): "Onlara bir âyet gelince" yani onları Rasûlüllahı tasdik etmeye, getirdiği dine imana ve tevhide çağıran, Kur'an âyetlerinden bir aklî delil geldiğinde "Allah'ın elçilerine verilenin aynısı bize de verilmedikçe(2) katiyyen inanmayız, dediler" haberini veriyor. Yani, Musa (a.s)'a asa, İsa'ya da üfürdüğünde Allah'ın izniyle uçmuş olan bir kuş mucizeleri gibi mucizeleri bize de verilmedikçe asla inanmayız, dediler. Allah da onların bu kibirlenme ve büyüklenmelerini şöyle reddetti: "Allah elçiliğini nereye koyacağını en iyi bilendir." Çünkü O peygamberliği parlak kalplere ve temiz nefislere kor, karanlık kalplere ve pis nefislere koymaz. Allah'a karşı şirk ve isyanla, başkalarına karşı da kalplerini ve akıllarını bozmakla "suç işleyen kimselere Allah katında bir aşağılık," insanları saptırarak, tahrik ve teşvik ettikleri günah ve şirkle akıllarını ve kalplerini bozarak, "insanlara yaptıkları hileye karşı çetin bir azap erişecektir."

---

(1) Âyette takdim ve tehir vardır. Yani başka bir hikmete dayalı olarak cümle sıralamalarında gramer açısından önce gelmesi gereken söz sonra gelmiş, Ekabir, ekber kelimesinin çoğuludur. Oranın ileri gelenleri ve büyükleridir. Ekabir özellikle zikredilmiştir. Çünkü bir beldenin ileri gelenleri, diğer insanlara göre bozgunculuğa en fazla gücü olanlardır.

(2) Bu bir takım insanların söylediği sözdür. Velid b. Mugire Rasûlüllaha demişti ki: Eğer peygamberlik gerçek olsa idi, ben ona senden daha layık olurdum. Çünkü benim yaşım senden büyük ve senden daha çok mala sahibim!.. Ebu Cehil de şöyle demişti: Bize de sana geldiği gibi vahy gelmedikçe, biz sana inanmayız ve tâbi olmayız.

SONUÇ

1- İman hayat, küfür ölümdür. Mü'min nur içinde, kafir ise karanlıklar içinde yaşar.

2- Şeytan ise çirkin amelleri işleyen kişilere o ameli güzel gösterir.

3- Her şehirde, halka tuzak kuran suçlular vardır.

4- Tuzağın sonu, tuzak kuranın kendisine döner.

5- Kur'an inerken Mekke'de müşrikler hakkı kabul etmemek için direnmişlerdir.

6- Peygamberlik Allah tarafından bağışlanır, istemekle elde edilmez.

7- Yeryüzünde suç işleyenler cezalandırılacaktır.

فَمَن يُرِدِ اللَّهُ أَن يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ ۖ وَمَن
يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ
فِي السَّمَاءِ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾
وَهَٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا ۗ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِندَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُم بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُم
مِّنَ الْإِنسِ ۖ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُم مِّنَ الْإِنسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا
بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا ۚ قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ
خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾

125- Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun göğsünü İslâm'a açar, kimi de saptırmak isterse, onun göğsünü o kimse göğe çıkıyormuş gibi dar ve tıkanık yapar. Allah, inanmayanların üstüne işte böyle pislik çökertir.

126- İşte Rabbinin doğru yolu budur. Biz, öğüt alanlar için âyetleri geniş geniş açıkladık.

127- Rableri katında esenlik yurdu onlarındır. Yaptıkları güzel işlerden dolayı O, onların dostudur.

128- Hepsini bir araya topladığı gün: "Ey cinler topluluğu, der, siz insanlarla çok uğraştınız." Onların, insan dostları derler ki: "Rabbimiz, birbirimizden yararlandık ve bize verdiğin sürenin sonuna ulaştık." Allah da buyurur ki: "Durağınız ateştir. Allah'ın dileyip affetmesi hariç, orada ebedi kalacaksınız." Şüphesiz Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir, bilendir.

SÖZLÜK

شَرْحُ صَدْرِهِ	Göğsünün açılması. Göğsünü İslâm'a açar. Göğsün açılması, hakkın kabulü ve bundan dolayı meydana gelecek iman nurunun taşınması için kalbin genişletilmesidir. Bunun alameti: Aldatıcı dünya hayatının geçiciliğini bilip ölüme hazırlan-maktır.
حَرَجًا	Zorluk, darlık. Hakkı kabul edemeyecek ve iman nurunu alamayacak kadar dar.
كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ	Sanki göğe çıkıyormuşçasına, yani göğe çıkıyor gibi imanın kabulü ona zor gelir.
اَلرِّجْسُ	Pislik, şeytan gibi kendisinde hayır olmayan.
فَصَّلْنَا الْآيَاتِ	Âyetleri iyice açıkladık.
يَذَّكَّرُونَ	İbret alır. Öğüt alan.
اِسْتَكْثَرْتُمْ	Çok yaptınız. İnsanları yoldan çok çıkardınız ve onları çok saptırdınız.
دَارُ السَّلَامِ	Mutluluk Yurdu; cennet. Selâm, Allah'ın isimlerindendir, Allah'a izafe edilir.
اِسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ	Bize tayin ettiğin ecelimiz. Birbirimizden faydalandık.
اَجَّلْنَا الَّذِي اَجَّلْتَ لَنَا	Bizim için tayin ettiğin vakit. İnsanoğluna Cenab-ı Allah'ın tayin etmiş olduğu ömür.
مَثْوَاكُمْ	Durağınız, ikamet yeriniz.

حَكِيمٌ عَلِيمٌ Hakim ve Âlîm. Her şeyi yerli yerine koymakta hikmet sahibidir. Dolayısıyle iman ehli cehennemde ebedi olarak kalmaz. İnkâr edenler de oradan çıkamaz. İnkâr ve iman sahiplerini bilendir.

AÇIKLAMA

Sûrenin baş tarafında, hak yola davet edilen ve putları Rablerine denk tutan kimselerin anlatıldığı, onların: "Bize de peygamberlere verilen verilmedikçe asla inanmayız" dedikleri âyete kadar hidayet yolunun açıklanmasından sonra Allah şunu bildiriyor: Hidayet de, saptırma da onun elindedir. Dilediğini hidayete erdirir, dilediğini de saptırır. Hidayet ve sapıklıktan herbirinin takip edilen yolları vardır. Kim hidayeti ister, doğru olarak onu arzularsa Allah bunu bilir, o kişiye hidayet yolunu kolaylaştırır ve sebeplerini hazırlar. Bundan dolayı iman nurunu kabul etmesi için onun kalbini genişletir, o da iman eder, müslüman olur, böylece de kemale ererek mesud olur. Her kim de sapmayı ister, içinden gelerek onu arzu ederse, Allah bunu bilir, o kişiye sapıklığın sebeplerini hazırlar, kapısını açar, göğsünü iman ve nûrunu kabul edemeyecek kadar küçültür, gücü yetmemesine rağmen sanki göğe çıkıyormuş gibi dar ve tıkanık yapar. İşte bu, Allah'ın, hidayet ve sapıklık hususundaki kuralıdır. Burada Allah'ın asla zorlaması sözkonusu değildir. Kulun kendi hür iradesi ile tercihine göre ödül bir şekilde karşılığını görür. "İşte Allah inanmayanlar üstüne böyle pislik döker." Yani hidayet ve sapıklıkta Allah'ın işi böyledir; pisliği yani kendisinde hayır bulunmayan, kibir, hased, küfr ve şeytanı kabul etsin diye o kimselerin kalplerine döker. Bu, onların imandan ve Âhirete inanmaktan mahrum olmalarının neticesidir.

"İşte bu Rabbinin doğru yoludur." âyetinde Allah, açıkladığı hidayete işaret ederek Rasûlüne şöyle diyor: İşte bu Rabbinin doğru yoludur. Öyleyse ona gir ve sarıl. Çünkü o, seni Rabbinin lûtfuna ve Naim cennetinde O'nun kom-şuluğuna götürür. "Biz, öğüt alan toplum için âyetleri iyice açıkladık." Allah –hamd ve şükür onadır– "öğüt alan toplum" için ifadesiyle işaret edilmiş olan hidayeti, isteyenlerin bulmaları için bu ümmete ihsan ettiği âyetlerin tafsilini (açıklanmasını) sağlam yaptı. O topluluk öğüt alır, iman eder ve amel eder; neticede de kemale erer ve selâm yurdunda mutlu olur. Allah onlara şöyle bu-yuruyor: "Rableri katında onlar için selâm yurdu vardır, onların dostu O'dur." Yani onlara, dünyada yardımı ve desteği, Âhirette ise "işledikleri iyi ameller sebebiyle" lûtufta bulunmayı üstlenen O'dur. Âyetlerin ifade ettiği

mânalar budur.

128. âyet dünyada yapılan amellere göre karşılık verilecek yer olan Âhirete bakışı ihtiva etmektedir. Âyette Allah şöyle buyuruyor: "Allah onların hepsini" insanını, cinnini "bir araya topladığı gün" şöyle der: "Ey cin topluluğu" saptırarak ve doğru yoldan çıkararak "insanlarla çok uğraştınız." Onlara şirk, fesad, şer ve küfürde yardım eden insan cinsinden dostları şöyle der: Ey Rabbimiz, birbirimizden faydalandık..." Hepimiz birbirimizin hizmetinden faydalandık... Onlar şunu demek istiyorlardı: Şeytan onlara nefsin isteklerini süslü göstermiş, çirkinlikleri güzel yapmış ve kötülüklerle aldatmıştır. İşte bu, onların şeytanlardan faydalanmalarıdır. Cinler ise pisliklerini ve sapıklıklarını yaparken, insanların onlara boyun eğmeleri ve itaatleriyle, onlardan faydalanmıştır. "Biz, bizim için tayin ettiğin sürenin sonuna ulaştık." Bizim bu işimiz, hayatın sonu olan bizim için tayin ettiğin ecel vaktine kadar devam etti. İşte şimdi huzurundayız... Sanki onlar bu sözleriyle Allah'tan özür diliyorlar. Allah onları haklarındaki hükmünü belirterek reddediyor: "Durağınız ateştir, Allah'ın dilemesi hariç orada ebedi kalacaksınız." Nesvakum kelimesi, ebedi olarak kalacağınız yer, anlamındadır. "Allah'ın dilemesi hariç" ifadesi, her şeyin bağlı olduğu Allah'ın mutlak iradesinin açıklanmasından istisnadır. Şöyle ki: Eğer Allah onları ateşten çıkarmayı isterse çıkarır. Allah bundan aciz değildir. Bu istisnadan murad, insanlardan Allah'a inanan fakat şeytanın saptırmasıyla büyük günah ve fısk-u fucur işlemiş olan kimseler de olabilir. Bu kimseler imanları sebebiyle ateşten çıkarlar. Âyette geçen (ma) harfinin anlamı men (kimse)dir. Yani, Allah'ın dilediği kimse hariç, demektir. Allah maksadını en iyi bilendir.

Âyetin sonunda, "Rabbin hakimdir, alimdir" buyurulmaktadır. Allah'ın hikmetinin ve ilminin belirtilerinden biri de –ister cin olsun ister insan– isyan ve küfr sahibi olanları cehenneme atmasıdır.

SONUÇ

1- Hidayet ve sapıklık konusunda Allah'ın bir kuralı vardır.

2- İman kendisine arzedildiğinde, kâfir çok katı bir şekilde karşı çıkar.

3- İnanmayan kalbe, kendisinde hayr olmayan şüphe ve şehvet atılır. Ve o kalp şeytanın oturma yeri olur.

4- Öğüt almayı sağlayan hatırlatma fazilettir. Ki bu öğüt alma, ders alıp amel etmedir.

5- Cin ve insanlardan asi olanlar birbirleriyle kötülükte yardımlaşır.

6- Allah'ın iradesi mutlaktır. Dilediğini yapar, dilediği hükmü verir, ona hiç bir şey tesir etmez.

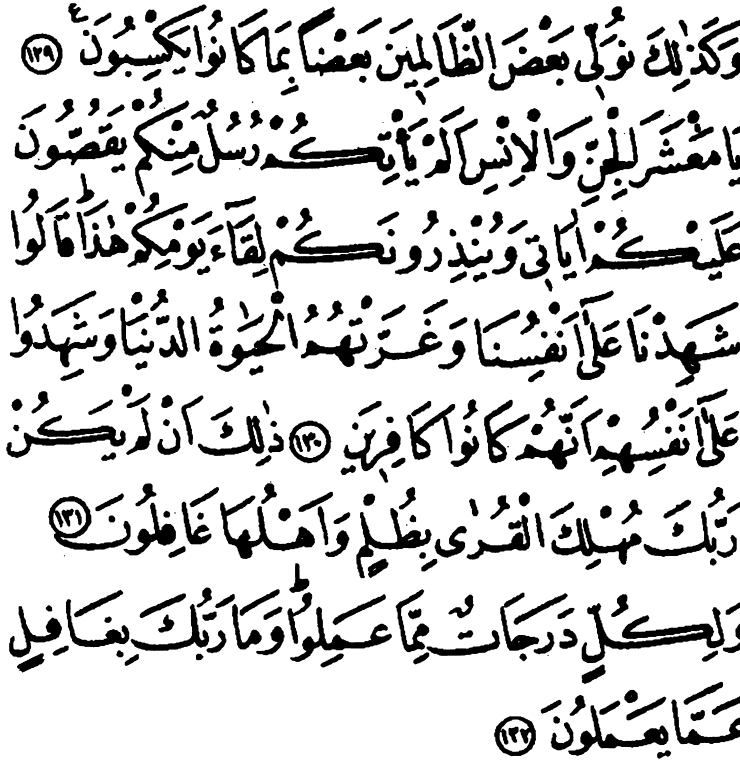

129- İşte, kazandıkları günahlarından ötürü, zalimlerin bir kısmını diğer bir kısmının peşine böyle takarız.

130- "Ey cin ve insan topluluğu, içinizden, size âyetlerimi anlatan ve bu gününüzle karşılaşacağınıza dair sizi uyaran elçiler gelmedi mi?" "Kendi aleyhimize şahidiz" dediler. Dünya hayatı onları aldattı ve kendilerinin kâfir olduklarına şahitlik ettiler.

131- Bu böyledir. Çünkü Rabbin, halkı habersiz iken ülkeleri zulüm ile helâk edici değildir.

132- Her birinin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır. Rabbin onların yaptıkları şeylerden habersiz değildir.

SÖZLÜK

نُوَلِّى بَعْضَ الظّٰلِمِينَ بَعْضًا — Zalimleri birbirine dost yaparız. Onların şer ve fesad istemelerini bir araya toplamak için, birbirlerinin dostu yaparız.

بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ — Elde ettiklerinden dolayı; kazandıkları zulm, şer ve fesattan ötürü.

اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ — Size içinizden Rasûller gelmedi mi? Âyette geçen soru azarlamak ve kınamak içindir. Rusûl, Rasûl kelimesinin çoğuludur. Rasûl Allah'ın, kendisine dinini vahyettiği ve ona tebliğ etmesini emrettiği kimsedir. Cinden rasul olmasına gelince, cinler insandan olan Rasûlden bilgi alır ve cin kardeşlerine tebliğ ederler. Bunlara Nuzur (uyarıcı) denir.

يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِى — Size âyetlerimi anlatır. Araştırarak, kendisinde hüccetler bulunan şeyi size haber verirler, öyle ki size ulaştırmadık ve bildirmedik bir şey bırakmazlar.

وَ يُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ — Karşılaşma gününüz için uyarır. Bu gününüzde, yani Kıyamet gününde olacak azap ve sıkıntıyla sizi uyaran.

وَ اَهْلُهَا غَافِلُونَ — Ve halkı habersiz, gafil. Halkına Rablerini ve O'na itaatı tanıtacak bir davet gelmemiş ve bu nedenle de cezalandırılmaları söz konusu olmayan ülke.

AÇIKLAMA

"İşte kazandıkları günahlarından ötürü zalimlerin bir kısmını diğer bir kısmının dostu yaparız" âyeti, Allah'ın zalimler hakkında geçerli olan adetini haber veriyor. Bu adet, Allah'ın, şu anlamda onları birbirlerinin dostu yapmasıdır: İnsan ve cin cinsinden olan şeytanlar yaptıkları kötü işlerde, sevgi duyarak ve yardım ederek, birbirlerini dost edinirler. Dolayısıyla onların ortak özellikleri isyan ve kötülüktür. Bu özellikler de zulüm ve düşmanlıktır. Bu âyet "zalimlerin bir kısmını diğer bir kısmının hükmü altına veririz" anlamında olabilir. Bunun delili şu âyeti kerimedir. "Allah Kıyamet günü onlardan bir grubu diğer bir grubun ardından peşpeşe cehenneme atacaktır." Bütün bu yo-

rumlar lafzın işaret ettiği mânaya uygundur ve doğrudur.

"Ey insan ve cin toplulukları!" Bu ifade, Allah'ın Kıyamet günü onlara azar tonuyla sesleneceğini haber veriyor." İçinizden, sizin cinsinizden, sizi anlayan sizin de kendilerini anladığınız "size âyetlerimi anlatan" okuyan ve âyetlerimin ihtiva ettikleri hüccet ve delilleri, bana inanıp, sadece bana kulluk edesiniz diye size haber veren "sizi bu gününüzle karşılaşacağınıza dair uyaran" korkutan "elçiler gelmedi mi?" Bu gün bütün amellerin Allah'a arzedilip, ister hayır olsun ister şer, karşılıklarının verileceği ve kâfirlerin cehenneme atılacağı gündür. Bu kimseler şöyle cevap verirler: Biz kendi aleyhimize şahitlikte bulunuyoruz... Daha önce bu ifade şu şekilde geçmiştir: Onları dünya hayatı aldatmış, onlar da bütün fısk ve zulmün peşine takılmışlardır.

"Onlar kendi aleyhlerinde kâfir olduklarına dair şahitlik ettiler." 129 ve 130. âyetlerin ihtiva ettiği anlam budur.

131. âyet ise insan ve cin cinsine peygamber göndermenin nedenini açıklamaktadır. Allah: "Bu böyledir, çünkü Rabbin, halkı habersizken ülkeleri zulüm ile helak edici değildir..." buyuruyor. Peygamber göndermenin sebeplerinden biri de şudur: Ne kendi zulmü sebebiyle ne de onların zulümleri sebebiyle, kendilerine neyin emredilip neyin yasaklandığından habersizken, zulmün sonunun ne olduğu ve başlarına gelecek azap onlara öğretilmemişken bir belde halkını yok etmesi Allah'ın hükmünün gereği değildir.

132. âyet de her iyi ve kötü iş yapanın, ameli cinsinden derecesi olduğunu; eğer yapılan iş iyi ise cennette yüksek derecelerin, kötü ise cehennemde derin çukurların olacağını ve bunların, Allah'ın her iş yapanın işini bilmesine göre olacağını haber veriyor. İşte şu âyetin işaret ettiği anlam budur: "Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir."

SONUÇ

1- İnsan ve cinlerin aralarında dost olmalarına sebep olan ameller hakkında Allah'ın adeti şudur: İyi iş sahibi iyi kişilerle, kötü iş sahibi de kötü kişilerle dost olur.

2- Dünya hayatına kapılıp aldanmamak gerekir.

3- Peygamber göndermenin sebebi: Onlara karşı Allah'ın varlığına ve birliğine dair delil getirmek ve kendilerine peygamber göndermeden önce helak etmemektir.

4- Amellerin durumuna göre karşılık olacaktır. Dolayısıyla iyi ameller yüksek dereceler; kötü ameller cehennemde derin çukurlar getirecektir.

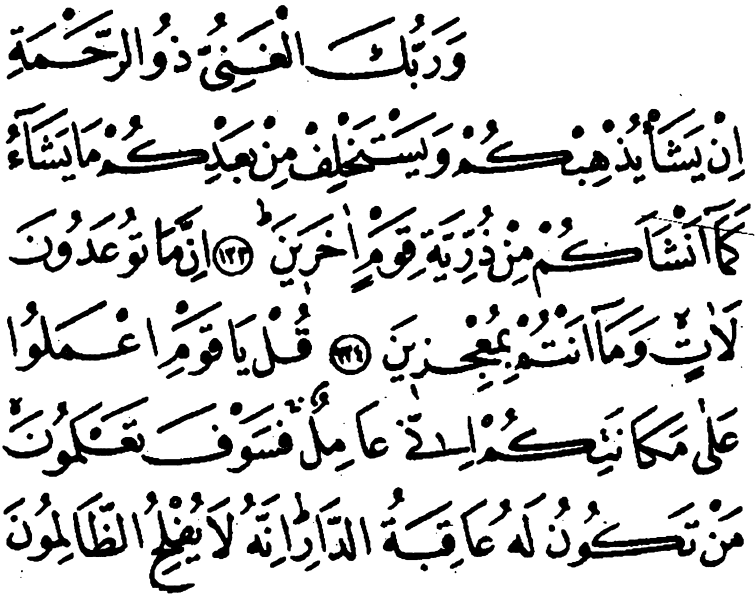

133- "Rabbin zengin, rahmet sahibidir. Dilerse sizi ortadan kaldırır, sizi nasıl başka bir topluluğun soyundan yarattı ise, sizden sonra da dilediğini yaratıp sizin yerinize getirir.

134- Size söylenen uyarı, muhakkak gelecektir, siz onu engelleyemezsiniz.

135- De ki: "Ey kavmim, gücünüz yettiğince yapacağınızı yapın, ben de yapacağımı yapıyorum. Yakında dünya yurdunun sonunun kime aid olacağını bileceksiniz. Zalimler, asla kurtulamazlar!

SÖZLÜK

اَلْغَنِيُّ — Zengindir, kendi dışındakilere muhtaç değildir. Allah'ın zenginliği zatındandır, insanlarınki gibi sonradan kazanma değildir.

ذُو الرَّحْمَةِ — Rahmet sahibi Bütün mahlûkatı, özellikle de mü'min kullarını kapsayan rahmet sahibidir.

وَ يَسْتَخْلِفْ — Yerine seçer. Dünyada insanlara halef olacak başka bir topluluk yaratır.

اِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ — Vaad olunduğunuz gelicidir. Allah'ın kullarına vaadettiği cennet ve cehennem muhakkak gelecektir.

عَلَى مَكَانَتِكُمْ — Yerinizde durun. İyi veya kötü hallerden gücünüz yettiğince yapınız.

عَاقِبَةُ الدَّارِ — Yurdun sonu. Dünya yurdu. Bundan maksat iman ve salih amele göre oluşacak olan Âhiret mutluluğudur.

اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ — Zalimler kurtulamazlar. Zalimler cehenneme girmekten kurtularak cennete girmeyi başaramazlar. Çünkü işledikleri zulümler onları cehennemde alıkoyar.

AÇIKLAMA

Allah'a kulluk, onun birliğine inanmaya davet, itaatkâr kimsenin mükâfatı ve Âhirette kimin zarar göreceği açıklandıktan sonra Allah, Rasûlüne şöyle hitap ediyor: "Rabbin zengin(1) ve rahmet sahibidir." Kullarına kendine itaat etmelerini emreden ve onlara kendisine isyan etmeyi yasaklayan Rabbin, onlara muhtaç değildir, aksine onlar Allah'ın lûtfuna muhtaçtırlar. O'nun rahmeti daha önce gelmiş olanları da, daha sonra gelecek olanlarını da kuşatmış ve onlardan hiç birini açıkta bırakmamıştır. Bu ifadenin sebebi, Rablerine putları denk tutanların, Allah'ın onları bir kerede helâk ederek ortadan kaldırmaya ve onların yerine kendisine itaat eden başka topluluk getirmeye gücü yettiğini bilmeleri içindir. "Dilerse sizi oradan kaldırır ve sizden sonra, sizi nasıl başka bir topluluğun soyundan yarattıysa, dilediğini yaratır." Bu ifadelerin sebebi

(1) Zengin, başkasına muhtaç olmayan kimsedir. Mahlûkatın zenginliği hakiki değil nisbidir. Allah'ın zenginliği ise hakikidir. Bu sebeple "Rabbin zengindir" ifadesi, Rabbin hiçbir kimsenin ortak olmadığı mutlak zengindir, anlamındadır. Bunun için âyette gerçek zenginlik sadece Allah'a ait kılınmıştır.

ise, müşriklerin, kendilerine vaad edilen yeniden dirilme, hesap ve cezanın mutlaka geleceğini bilmeleri içindir. Siz Allah'a engel olamaz ve ondan kurtulamazsınız. Bunun için hepsi yaptığı iyi veya kötü işlere göre karşılık göreceklerdir. O buna kâdirdir. 133 ve 134. âyetlerin işaret ettiği mâna budur.

135. ayette, Allah, Mekke kâfirleri olan müşriklere Rasûlüllah'ın şöyle demesini emrediyor: "Gücünüz yettiğince" küfür ve şirkte ısrara devam ettiğiniz sürece" yapın,(1) ben de yapacağımı yapıyorum." Dünya yurdunun sonunun kime ait olacağını yakında bileceksiniz.(2) Bu dünya yurdunun sonu selâm yurdu olan cennettir. Ben veya siz şunu biliyoruz ki zalimler cehennemden kurtulup cennete girerek rahata eremeyeceklerdir. Hiç şüphesiz siz, Allah'ı inkâr ve O'na ortak koşmanız sebebiyle zalimsiniz.

SONUÇ

1- Allah yarattığı şeylere hiç bir şekilde muhtaç değildir.

2- Allah dilerse bir topluluğu ortadan kaldırıp, başka bir topluluk getirmeye kadirdir.

3- Allah'ın vaadi doğrudur, vaadinden dönmez.

4- Eğer küfr ve şirkte isyan ederlerse müşriklere azab edeceğine dair Allah tehdit etmiştir. Bu, "Gücünüz yettiğince yapın, ben de yapıyorum! Pek yakında dünya yurdunun sonunun kimin için olacağını bileceksiniz! Zalimler asla kurtulamazlar" âyetinden anlaşılmaktadır.

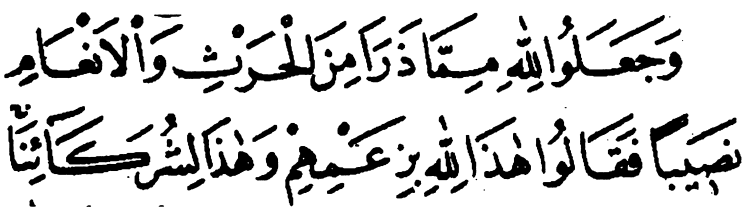

(1) Bu emir tehdit içindir. (Yani Türkçe karşılığı: "Yapın bakalım, sizinle nasıl olsa görüşeceğiz! demektir.")

(2) Bunlar çok kuvvetli tehdit içeren cümlelerdir. Aynı zamanda Rasûlüllah'ın, Allah'ın yardımından ve iyi sondan emin olduğuna işaret etmektedir. Akibet, işin sonu ve yapılan işin eseri, anlamındadır. Bir şeyin akibeti demek, o şeyden ortaya çıkan netice, demektir.

فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ
وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَىٰ شُرَكَآئِهِمْ سَآءَ
مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ
مِّنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ
لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَآءَ
اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾
وَقَالُوا هَٰذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَّا يَطْعَمُهَآ
إِلَّا مَن نَّشَآءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ
لَّا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَآءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِم
بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَٰذِهِ الْأَنْعَامِ
خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا وَإِن يَكُن
مَّيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَآءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ
إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوٓا أَوْلَادَهُمْ
سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَآءً
عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾

136- Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan Allah'a pay ayırdılar. Zanlarınca: "Bu Allah'a, bu da ortaklarımıza" dediler. Ortakları için ayrılan Allah'a ulaşmıyor, fakat Allah için ayrılan, ortaklarına ulaşıyor. Ne kötü hüküm veriyorlar!

137- Yine ortakları, müşriklerden çoğuna evlatlarını öldürmeyi süslü gösterdiler ki böylece hem onları mahvetsinler, hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar. Allah dileseydi (yani isyan etmek isteyenlerin iradesine zorla müdahale etseydi) bunu yapamazlardı. Öyleyse sen de onları, uydurduklarıyla başbaşa bırak.

138- Zanlarınca dediler ki: "Bunlar dokunulmaz hayvanlar ve ekinlerdir. Bunları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Bunlar da sırtına binilmesi yasaklanmış hayvanlar." Bir kısım hayvanları da üzerlerine Allah'ın adını anmadan boğazlarlar. Bütün bunları Allah'a iftira ederek ortaya çıkardılar. Allah onları iftiralarıyla cezalandıracaktır.

139- Dediler ki: "Bu hayvanların karınlarında olanlar, yalnız erkeklerimize aittir, kadınlarımıza haramdır." Eğer hayvanın karnındaki yavru ölü doğarsa, o zaman hepsi ona ortaktır. Bu nitelendirmelerinden dolayı Allah onların cezasını verecektir. Çünkü O, hüküm ve hikmet sahibidir, bilendir.

140- Bilgisizlik yüzünden beyinsizce, çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek haram kılanlar muhakkak ki, ziyana uğradılar, saptılar, yola gelici de değiller!

SÖZLÜK

مِمَّا ذَرَأَ	Yarattığı şeylerden.
مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ	Ekin ve hayvanlardan.
نَصِيبًا	Nasib; pay, hisse.
لِشُرَكَائِنَا	Ortaklarımız için. Allah'a ibadette ortak koştukları putları için.
سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ	Ne kötü hüküm veriyorlar! Bu konuda verdikleri hüküm ne kötüdür! Çünkü onlar putları Allah'a tercih etmişlerdir.

لِيُرْدُوهُمْ Onları reddetsinler. Sonunda onları mahvetsinler. Fiilin başındaki (L) harfi sonuç bildiren lâm'dır.

وَ لِيَلْبِسُوا Karıştırsınlar. Onlara, dinlerini karıştırsınlar.

حِجْرٌ Yasak. Yemeleri için izin verilenlerden başkasına yasak olan.

حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا Onların sırtları haram edildi. Onlara binmiyorlar ve yük de taşıtmıyorlar.

افْتِرَاءً عَلَى اللّٰه Allah'a yalan isnad etmektir.

عَلَى أَزْوَاجِنَا Kadınlarına.

وَ إِنْ يَكُنْ مَيْتَةً Eğer ölü olursa. Eğer o yavrular ölü doğarsa kadınlar da erkekler de ona ortaktır.

سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ İlimsiz, ahmakça. Bilgisizlik yüzünden ahmakça çocuklarını öldürenler.

AÇIKLAMA

Âyetler, Rablerine putları ortak koşan müşriklerin işlerinin ayıplığını ortaya koyma hususunda devam ediyor. Allah onların, bir kitap, hidayet ve ilim olmadan ortaya koydukları hüküm ve bid'atleri haber veriyor. Allah (c.c) şöyle buyuruyor: "Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan Allah'a bir pay ayırdılar." Bu kimseler, Allah'la beraber ilâh kabul ettikleri putlara pay ayırdıkları gibi, yarattığı ekin ve hayvanlardan, Allah'a da bir pay ayırdılar. "Onlar zanlarınca: "Bu Allah'ın, bu da ortaklarımızın dediler." Zanlarınca dediler. Çünkü, Allah onlardan bunu istememiş ve onlar için hüküm olarak koymamıştır. Ancak onlar Allah'a karşı yalan uyduruyorlar. Sonra Allah için ayırdıkları hayvanlar doğurur ve tarlalar ürün verir, fakat putlar için ayırdıkları hayvanlar doğurmaz ve ürün vermezse, putların fakir, Allah'ın ise zengin olduğunu ileri sürerek biten ve doğanı da putlara ayırırlar. Tersi olduğunda yani Allah için ayırdıkları doğmaz ve bitmezse aynı mantık ve delille putlar için ayırdıklarını Allah için ayırmazlar.

Bu delil (yukarda da geçtiği gibi) putların fakir Allah'ın zengin olmasıdır. "Putları için ayırdıkları Allah'a ulaşmaz, fakat Allah için ayırdıkları putlarına ulaşır..." âyetinin manası işte budur. Bu mantık nefretlik bir uygulama ve batıl bir hüküm vermedir. Bundan ötürü Allah onların bu işini çirkin bulmuştur. "Verdikleri hüküm ne kötüdür." Yani yapılan iş açısından ne kötüdür; onların yaptıkları bu şey ne kötüdür! Onlar Allah için ayırdıklarını misafir ve fakirlere

veriyor, putlar için ayırdıklarını ise putlara ibadet eden ve dayanan kimselere yediriyorlardı. 136. âyetin işaret ettiği mâna budur.

137. ayette Allah: "Yine ortakları, müşriklerdenin çoğuna çocuklarını öldürmeyi süslü gösterdi." buyuruyor. Yarattığı ekin ve hayvanlardan Allah'a pay ayırmaları, fakat Allah'la putları arasında eşit davranmamaları konusunda bu da yalan bir iddia ve batıl bir hükümdür. Müşriklerin uydurdukları ortakları –ki bunlar insan ve cin şeytanlarıdır– müşriklerden çoğuna, meselâ namus korkusuyla kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeleri ve fakirlik korkusuyla veya ilâhlarına adamış olmak için erkek çocuklarını öldürmeleri gibi, çoğuna çocuklarını öldürmeyi güzel gösteriyordu. Şeytanların böyle yapmaları, neticede onları mahvedip, hak dinlerini onlara karıştırmak içindi. "Onları mahvetmek ve gerçek dine şirk karıştırmak içindi. Şeytanın maksadı işte budur." âyet bunu anlatmaktadır.

"Allah dileseydi, onu yapamazlardı." Bu âyet, "Allah engellemeyi isteseydi onlara engel olurdu. O her şeye kâdirdir..." âyeti gibidir. Öyleyse ey Rasûl, sen onları bu çirkin, batıl ve cahillik eseri olan hükümlerinde, uydurdukları yalanla başbaşa bırak.

138. âyette Allah şöyle buyuruyor: "Onlar zanlarınca dediler ki: Bunlar dokunulması yasak hayvanlar ve ekinlerdir. Bunları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Bunlar da sırtlarına binilmesi yasaklanmış hayvanlardır. Bir kısım hayvanları keserken de üzerine Allah'ın ismini anmazlar. Bunlar Allah'a iftiradır. Bu âyet üç çeşit cahilâne hüküm (âdet) ve batıl inanışı anlatmaktadır.

1- Cahiliye devrinde insanlar bir takım hayvanları ve ekinleri dokunulmaz kabul ediyor, bunları Allah'a ve O'nunla beraber ibadet ettikleri putlara ayırıyorlardı.

2- Bir takım develere de, meselâ bir kişinin hastalıktan kurtulması sonucu putlara adadığı "saibe" deve ve kendisinden on kere döl alınan, bu nedenle "ham" denilen develere binmek yasaktı.

3- Üzerinde Allah'ın ismini andıkları deveyle hac yaparlar, eğer binecekler veya yük taşıtacaklarsa, Allah'ın ismini o deve üzerinde anmazlardı.

Âyetin sonunda Allah şöyle buyuruyor: "(Bunlar) Allah'a iftiradır." Çünkü Allah bunları onlara haram kılmamış, onlar kendi kendilerine haram kılmışlar, bir de Allah haram kıldı demişlerdir. Bu sebeple Allah, onların yalan-

larına karşılık şöyle vaadde bulunuyor: "Onları iftiralarıyla cezalandıracaktır." Yani onların yalanlarına uygun karşılığı verecektir, ki bu da ahiret azabıdır.

139. âyette ise Allah: "Onlar dediler ki: Bu hayvanların karınlarında olanlar yalnız erkeklerimize aittir, kadınlarımıza haramdır... Eğer yavru, ölü doğarsa, o zaman hepsi onda ortaktır." âyeti bunu anlatmaktadır. Bu ayet de onların kendi kendilerine icad ettikleri bir başka batıl hükmü ihtiva ediyor. Onlar zannediyorlar ki, Allah onlar için şu hükmü koymuştur: Hayvanların karnında olan yavruları kadınlara haram, sadece erkeklere helal kılmıştır. Dolayısıyla kadınlar bu hayvanların sütünden içemeyecek, eğer o hayvanları boğazlarlarsa onların etlerinden yiyemeyecekler ve herhangi bir şekilde faydalanamayacaklardır. Bunların tamamı Allah'a iftiradır. Sonra hayvan ölü doğarsa onda da kadın-erkek ortak olurdu. Dolayısıyla erkek ve kadınların hep beraber bu ölmüş hayvanlardan yemesi helâl olurdu. Bu iftiralarından dolayı Allah onlara şöyle tehditte bulunuyor: "Bu nitelendirmelerinden dolayı Allah onların cezasını verecektir. O hakimdir, alimdir." Allah onların bu yalanlarına karşılık hak ettikleri azabı verecektir. Çünkü O, hükmünde hikmet sahibidir, kullarını bilendir.(1)

140. âyette Allah bu hükmü koyanların zarar ettiklerini, doğru yoldan çıktıklarını ve hidayet üzere olmadıklarını haber veriyor. "Bilgisizlik yüzünden ahmakça çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek haram kılanlar muhakkak ki ziyana uğradılar, saptılar ve doğru yola gelici de değiller."

SONUÇ

1- Dinin aslında olmayan bir şeyi sonradan dindenmiş gibi ortaya çıkarmak ve Allah'ın koyduğu hükme ters hüküm koymak ve bu hükmü Allah'a isnad ettirmek Allah'a karşı bir iftiradır.

2- Günümüzde, cahillerin Allah'tan istenilmesi gereken hususları evliyalardan isteyerek, evliyalara hayvan, ekin, ağaç v.s. adamaları, şeytanların ca-

(1) Kurtubi diyor ki: Bu âyette şuna delil vardır: Alime yakışan, kabul etmese bile muhalifinin sözünü öğrenmesi, bu sebeple de onun görüşünün bozuk olduğunu tanıması ve ona nasıl cevap vereceğini bilmesidir. Çünkü Allah, Nebi ve ashabına, onların görüşlerinin bozuk olduğunu bilmeleri için muhaliflerinin görüşlerini öğretiyor.

hil müslümanlara süslü gösterdiği, müşriklerin eskiden beri süregelen işlerindendir.

3- Hangi sebeple olursa olsun cana kıymak haramdır. Günümüzde nüfus planlaması ve buna bağlı olarak doğum kontrolünün teşviki, bazı devlet idarecilerinin, insanları bununla yükümlü tutması, cahiliyye devri insanlarının yaptığı işlerdendir. Onlar bilgisizlik yüzünden ahmakça kendi çocuklarını öldürüyorlardı. Mesela, ilerde namusuna leke sürmesinden korktuklarından kız çocuklarını ve nüfuslarının artarak fakir düşmelerinden korktuklarından erkek çocuklarını öldürüyorlardı.

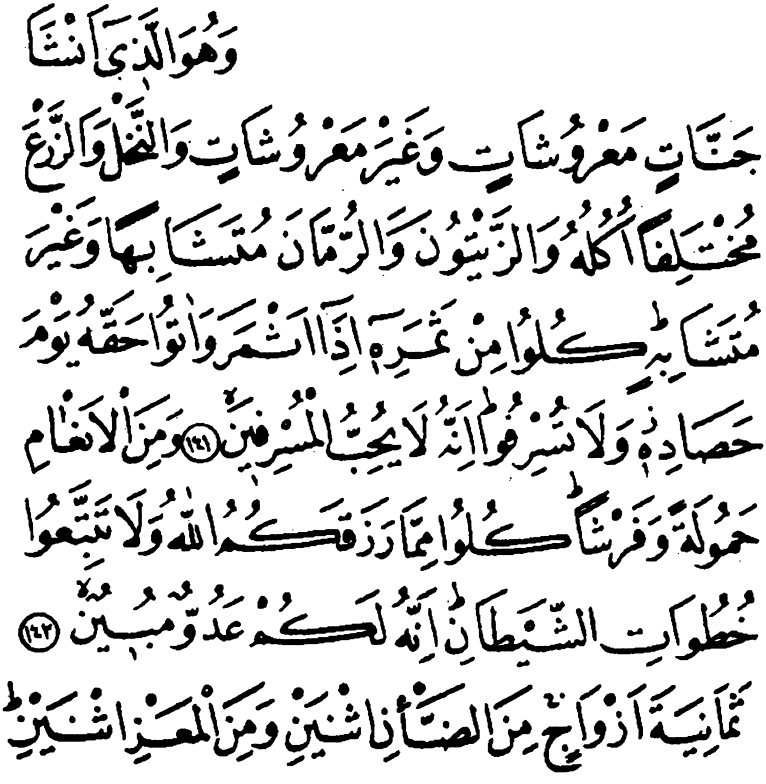

قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ
أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤٣﴾ وَ
مِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ
أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ
أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاكُمُ اللَّهُ بِهَٰذَا فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِّيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٤﴾

141- Çardaklı ve çardaksız üzüm bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, zeytinleri, narları -birbirine benzer, benzemez biçimde- yaratan hep O'dur. Her biri meyva verdiği zaman meyvasından yeyin, hasat günü hakkını, sadakasını verin; fakat israf etmeyin; çünkü O, israf edenleri sevmez!

142- Hayvanlardan da çeşit çeşit yarattı. Kimi yük taşır, kiminin tüyünden sergi yapılır. Allah'ın size verdiği rızıktan yeyin, şeytanın adımlarını izlemeyin, onun peşinden gitmeyin. Zira o, sizin için apaçık bir düşmandır.

143- Sekiz çift hayvan: Koyundan iki, keçiden iki. De ki: "Allah iki erkeği mi haram etti, iki dişiyi mi, yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı? Eğer doğru iseniz bana bilgi ile haber verin.

144- Ve deveden iki, sığırdan iki. Deki: "İki erkeği mi haram etti, iki dişiyi mi, yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı? Yoksa Allah'ın size böyle vasiyet ettiğine şahitler mi

oldunuz? Allah, böyle tavsiyeler ederken siz O'nun yanında mıydınız? Böyle bilmeden insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Allah o zalim topluluğu doğru yola iletmez.

SÖZLÜK

اَنْشَأَ جَنّاتٍ	Bahçeler yarattı. Cennât, cennet kelimesinin çoğuludur. Bahçeler manasına gelir.
مَعْرُوشَاتٍ	Çardaklı-çardaksız.
مُخْتَلِفًا اُكُلُهُ	Yenecek ürünleri çeşit çeşit.
مُتَشَابِهًا	Birbirine benzeyen. Yaprakları birbirine benzeyen fakat tat ve tanesi benzemeyen.
حَقَّهُ	Vacip olan zekâtı.
يَوْمَ حَصَادِهِ	Hasad günü.
وَ لاَ تُسْرِفُوا فِى اِخْرَاجِهِ	Onu çıkarmada israf etmeyin. Aile halkınıza hiçbir şey bırakmayacak şekilde zekatı çıkarmada israf etmeyin.
حَمُولَةً	Yük taşıyan develer.
وَ فَرْشًا	Küçük hayvanlar.
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ	Şeytanın adımları, yolları. Saptırmak ve yoldan çıkarmak için haram ve helal kılmada şeytanın takip ettiği yol.
اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ	Yoksa iki dişinin rahminde bulunan yavrular mı?
نَبِّئُونِى بِعِلْمٍ	Bana ilimle haber verin. Bana, şeytanın vesvesesi ile değil de doğru bir bilgiyle haber verin, hangisini haram kıldı?
اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ	Yoksa siz şahit miydiniz? Eğer sizin zannettiğiniz gibi haram kıldıysa, bunları size haram kılarken orada mıydınız?

AÇIKLAMA

Diledikleri şeyi haram ve helal kılan, bunu da Allah'a yalan söyleyerek nisbet eden, fakat bunu Allah'ı bilmeme ve tanımamaları sebebiyle yapan, bilmeleri durumunda O'na taşlardan ortaklar koşup, ortaklarımız ve Allah katında şefaatçilerimiz, diyen yalancılara, Allah tehditte bulunduktan sonra,

bu dört ayette kudretinin, ilminin, hikmetinin, emrinin, nehyinin, kulları için helal kıldığı şeyleri müşriklerin haram kılmalarını iptal etmek için ortaya koyduğu delillerinin belirtilerini anlatmakta ve şöyle buyurmaktadır: "Çardaklı ve çardaksız(1) üzüm bahçeleri, ürünleri" ve tadı "çeşit çeşit hurmaları," yaprakları "birbirine benzeyen" fakat taneleri ve tatları birbirlerine "benzemeyen zeytinleri ve narları yaratan O'dur." Allah bunların herbirinin yenmesine izin vermiş ve mübah kılmıştır. O, onların sahibi ve yaratıcısıdır.

Allah şöyle buyuruyor: "Ürün verdiğinde onun ürününden yeyin." Yani ürünleri olgunlaştığında onlardan yeyin. Allah bu mallardan, verilmesi farz olan zekâtı çıkarmayı da emrediyor: "Hasad gününde" öğütüp elekten geçirdikten sonra "hakkını verin."(2) Çünkü bunlar yapılmadan zekât verilmez. Yüce Allah âyetin devamında israftan men ediyor. Buradaki israf, zekâtı verirken aşırı giderek sınırı aşıp, ihtiyaç içinde olan mirasçılarına hiçbir şey bırakmamaktır. "İsraf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez."(3)

O, hayvanlardan (deve sığır ve koyun gibi) kimini (büyük oldukları için) yük taşır, kimini de tüyünden sergi yapılır" olarak yarattı. Allah bir kere daha rızık olarak verdiği şeylerden yemeğe izin veriyor: "Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden yeyiniz." Bunun yanında Allah kendisinin helâl kıldığı şeyi müşriklerin haram, haram kıldığı şeyi helâl kılmaları konusunda şeytanın yoluna uymaktan onları men ediyor: "Şeytanın adımlarını izlemeyin." Men ediş nedenini de şöyle izah ediyor: "Çünkü şeytan sizin için apaçık bir düşmandır." Düşmanını tanıyan kimse, kendisinden uzak bile olsa ondan sakınır. Allah, Rasûlüne helal ve haram kılma konusunda yalan söyleyenlere şu şekilde bildirmesini emrediyor: Ey Rasûlümüz onlara "De ki: Allah iki erkeği mi haram kıldı, iki dişiyi mi, yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan (yavru)ları mı? Eğer doğru iseniz bana ilimle haber verin." Eğer Allah erkek hayvanları har-

---

(1) Marusat, kelimesiyle birbirinden farklı olan ağaç cinsleri, gayr-ı marusat'la da çöl ve vaha ağaçları kastedildiği de rivayet edilmiştir. Çardaklı ve çardaksız şeklinde olan yorum, kelimelerin bu manaya delaletleri sebebiyle daha uygundur.

(2) Zekâtın farz olmasından önce hasadı yapılan veya meyvanın zekâtı şöyle veriliyordu: Topladığı ürünü fakire getiriyor, ister az olsun ister çok bir kısmını ona veriyordu. Zekât farz kılınıp, miktarı belirlenince, zekât bu miktarla, Allah tarafından genel ifade ile, açıklanmıştır.

(3) Âyette, israfın haram olduğuna delil vardır. İsraf her şeyde haramdır. İsraf, normal ve orta halin dışına çıkmaktır.

am kıldı derseniz, bu sözden, bütün erkeklerin haram olduğu sonucu çıkar. Eğer dişileri haram kıldı derseniz, bundan da bütün dişilerin haram olması sonucu çıkar. Eğer karınlardaki yavruları haram kıldı derseniz, onlardan dünyaya gelen bütün hayvanların, ister erkek olsun isterse dişi, haram olması gerekir. Öyleyse siz nasıl oluyor da bir kısmını haram, bir kısmını da helâl kılıyorsunuz?! Bunu hangi bilgiyle kabul ettiniz?! Eğer sözünüzde doğruysanız bana haber verin. "Deveden iki (erkek deve ve dişi deve) sığırdan iki (öküz ve inek.) De ki: İki erkeği mi haram etti, iki dişiyi mi yoksa dişinin rahimlerinde bulunan (yavru)ları mı? Allah erkekleri haram kıldı derseniz, diğer erkekler de haramdır, yok dişileri haram kıldı derseniz, diğer dişiler de haramdır, veya huffa yani dişilerin rahimlerinde bulunan yavruları haram kıldı derseniz, bu takdirde de onlardan doğan her hayvan, -erkek olsun dişi olsun- haramdır. Böylece sizin Allah'a yalan söylediğiniz ve O'na iftira attığınız ortaya çıkıyor. Şu halde Allah bu sekiz sınıftan hiç birini haram kılmamış, ancak ölüyü ve üzerinde Allah ismi anılmayan hayvanı haram kılmıştır. "Yoksa Allah'ın size böyle vasiyet ettiğine şahitler mi oldunuz?" Bu ifade onları azarlamak ve mahcup etmek içindir. Çünkü Allah, onların haram kıldıklarını haram kılmamış, tavsiye etmemiş ve onlar bu vasiyet sırasında orada bulunmamışlardır. Bu ancak Allah'a iftiradır. Son olarak Allah, onların yalancı, zalim ve başkalarını bilmeden yoldan çıkaran kimseler olduklarını ve hidayeti hak etmediklerini kaydedip şöyle buyuruyor: "Bilmeden insanları saptırmak için(1) Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Allah o zalim topluluğu doğru yola iletmez."

SONUÇ

1- Zeytin, hurma ve hububatta, nisab miktarına ulaştıklarında zekât farzdır. Nisab beş vesaktır. Bir vesak altmış sa, bir sa ise dört avva miktarıdır. (Bir vesak 200 kg.'dır).

2- Hurmayı toplanmadan ve zekatı vermeden önce yemek caizdir.

3- Faydasız yerlere infakta bulunarak veya tamamını infak ederek malı israf etmek haramdır.

---

(1) Bu hitaba öncelikle Amr b. Luhay dahildir. Çünkü o, Hicaz bölgesine ilk putu getiren kimsedir.

4- Sekiz sınıf olan dört ayaklı hayvanların etini yemek helâldir. Bunlar koyun, keçi, deve ve sığırdır. Bunlar dişi-erkek olarak hesaplanırsa sekiz sınıf yapar.(1)

5- Cahiliyye devrine ait haram ve helâl kılma hükmü iptal edilmiştir. Helâl Allah'ın helâl kıldığı, haram da Allah'ın haram kıldığıdır.

6- Hakkı ortaya koymak ve batılı çürütmek için tartışma ve münakaşa caizdir.

7- Allah'a karşı yalan uyduran ve O'nun koymadığı hükmü kulları için koyan kişiden daha zalimi yoktur.

قُلْ لَآ أَجِدُ فِي مَآ أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا
عَلَىٰ طَاعِمٍ يَطْعَمُهُۥٓ إِلَّآ أَن يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا
أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ فَإِنَّهُۥ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ
فَمَنِ ٱضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿١٤٥﴾ وَعَلَى ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ حَرَّمْنَا كُلَّ ذِى ظُفُرٍ
وَمِنَ ٱلْبَقَرِ وَٱلْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَآ إِلَّا
مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَآ أَوِ ٱلْحَوَايَآ أَوْ مَا ٱخْتَلَطَ بِعَظْمٍ

(1) Bu demek değil ki sekiz sınıfın dışında helâl olan hayvan yoktur. Âyet sadece müşriklerin bu sekiz sınıf hayvan için Allah'a uydurdukları iftiraya cevap vermiş olmaktadır.

ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُم بِبَغْيِهِمْ ۖ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾
فَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل رَّبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ ۖ وَلَا يُرَدُّ
بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾

145- Deki: Bana vahyolunanda, bu haramdır, dediklerinizi yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum. Ancak leş, yahut akıtılmış kan, yahut domuz eti, -ki pistir- ya da Alah'tan başkası adına boğazlanmış bir fısk (murdar olmuş hayvan) olursa başka, bunlar haramdır. Ama kim çaresiz kalırsa başkasının hakkına saldırmamak ve zorunluluk sınırını aşmamak üzere bunlardan yiyebilir. Çünkü Rabbin bağışlayandır, esirgeyendir.

146- Yahudilere (tevratta) bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sığır ve koyunun da, yağlarını onlara haram kıldık, yalnız hayvanların sırtlarının, yahut bağırsaklarının taşıdığı, ya da kemiğe karışan yağlarını haram etmedik. Aşırılıkları yüzünden onları böyle cezalandırdık. Biz elbette doğru söyleyenleriz.

147- Eğer seni yalanladılarsa, de ki: "Rabbiniz bol rahmet sahibidir. Fakat O'nun azabı da suçlu toplumlardan geri çevrilmez (gazabı suçluların üzerine bir indi mi, onu kimse geri çeviremez.")

SÖZLÜK

مُحَرَّمًا عَلَىٰ طَاعِمٍ Yiyen kimseye yasaklanmış.

مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا Ölü veya akıcı kan. Boğazlanmadan ölmüş hayvanleşi veya akıtılmış, kemik ve etle içiçe olmayan kan.

رِجْسٌ Pisliktir.

أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ Veya fısk olarak Allah'tan başkasına kesilen. Fısk Allah'a itaatin dışına çıkmadır. Burada maksat, üzerinde Allah ismi anılmadan, putların ismi anılarak boğazlanmış olan hayvanlardır. Uhille kelimesi, boğazlama sırasında, hayvanın kendisi için

kesildiği şeyin ismini sesli olarak söylemek demektir.

فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ — Kim çaresiz kalırsa, tecavüz etmeden ve haddi aşmadan. İzdarra zorda kalmak, zaruretin mecbur etmesi demektir. Bu zaruret açlıktan dolayı haram olan şeylerden yemeye ve içmeye mecbur kalmaktır. Bâğın zalim, Âdin ise haddi aşan demektir.

هَادُوا — Yahudilere.

ذِي ظُفُرٍ — Tırnaklı. Bunlar deve ve deve kuşu gibi tırnakları birbirinden ayrı olmayan hayvanlardır.(1)

لُحُومُهُمَا مَا حَمَلَتْ — Sırtlarının veya bağırsaklarının taşıdığı.(2)

أَوِ الْحَوَايَا

أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ — Veya, kemikle karışmış olan, sırta bitişik olan yağ ile bağırsak yağlarını affettiği gibi affetmiştir.

بِبَغْيِهِمْ — Taşkınlıkları sebebiyle.

وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ — Onun azabı çevrilemez. Allah'ın yakalaması ve azabı geri çevrilemez.

AÇIKLAMA

Âyetler, Allah'ın haram kılmadığı şeyleri haram kılan kişilerle mücadele hakkında devam etmektedir. Âyetlerin baş tarafında Allah, Rasûlüne, kendisine iftira ederek haram kılmadığı şeyi haram kılan kişilere şöyle demesini emrediyor: Ben Allah'ın Rasûlüyüm "bana vahyedilen şeylerde yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum. Ancak leş "...ki bu kesilmeden ölen, yani dine uygun bir şekilde boğazlanmayan hayvan "veya" ciğer ve dalakta olduğu gibi et ve kemikle karışmış durumda olmayan "akıtılmış kan ve domuz eti –ki bu pisliktir–" haramdır. "Yine Allah'tan başkası adına boğazlanmış hayvanın etinden yemek de haddi aşmaktır, bunlar haramdır." Allah'ın adını anmadan putların adını anarak boğazlanan hayvan "fısk"tır.(3) Yani hayvan kesmeyi isteyen kimseye, o hayvanın etini yemenin helal olması için keserk-

(1) "Tırnaklı" kelimesi hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Kabule en değer olanı, tırnakları birbirinden ayrı olmayan, şeklinde yorumlayan görüştür.

(2) "Havâyâ" kelimesinin tekili, hâviye'dir. Bu kelimeden maksad, bağırsaklardır.

(3) Burada anlatılmak istenen şudur: Allah'tan başkası adına boğazlanan hayvanın etinden yemek fısk olmaktadır. Çünkü Allah'tan başkası için kurban kesmek şirktir. Fısk da Allah ve Rasûlü'ne itaatten uzaklaşmaya verilen isimdir.

en Allah'ın ismini anmayı emreden Allah'a itaatten dışarı çıkma hâlidir. "De ki, bana vahyolunanda yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum. Ancak leş, yahut akıtılmış kan, yahut domuz eti –ki bu pistir– yahut da Allah'tan başkası adına boğazlanmış bir fısk olursa başka (bunlar haramdır)." âyetinin manası budur.(1)

"Ama kim çaresiz kalırsa, taşkınlık yapmamak (yani leş eti yiyerek) zulüm yapmamak..." Bu âyette söz edilen leşi et yemekten maksat, ölüm belasını def etmek için değil de sırf zevk almak için et yemek kastedilmektedir. "ve mübah kılınan sınırı aşmamak üzere (yiyebilir.)" Burada mübah kılınan miktar, kendinden ölüm belasını def edecek olan miktardır. "Çünkü Rabbin bağışlayandır, merhamet edendir." O'nun bağışlama ve merhamet etmesinin belirtilerinden biri de, zorda kalan için, haram olan şeyi zaruret anında yemeye müsaade etmesidir.

146. âyette Allah, mü'minlere, leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına boğazlanmış olmanın dışında hiç bir şeyi haram kılmadığını açıkladıktan sonra, yahudilere tırnaklı hayvan eti yemeyi haram kıldığını haber veriyor. "Tırnaklı hayvan," deve, deve kuşu, ördek ve kaz gibi parmakları birbirinden ayrı olmayan hayvandır. Sığır ve koyundan onlara, Allah iç yağını haram kılmış, bunun yanında koyun ve sığırın sırtlarında taşıdıkları ve bağırsakla-rına bitişik yağları mübah kılmıştır. Yine Allah onlara kuyruk yağı gibi kemik-le içiçe olan ilik, kulak ve göz yağlarını da mübah kılmıştır. "Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram ettik. Sığır ve koyunun da yağlarını onlara haram kıldık, yalnız sırtlarının, yahut bağırsaklarının taşıdığı, ya da kemiğe karışan yağlarını haram etmedik" âyetinin taşıdığı anlam budur.

Daha sonra Allah, onlara bu yağları haram kılışının onlar için, işledikleri suç ve zulümleri sebebiyle ceza olduğunu haber veriyor ve şöyle buyuruyor: "Aşırılıkları yüzünden onları böyle cezalandırdık."(2) Yani, bizim onlara bu şeyleri haram kılmamız zulümlerinin karşılığıdır. "Biz elbette" haber ver-

(1) Bu âyet Maide sûresindeki âyetle neshedilmiş midir? Bu konuda ihtilaf vardır. Tercih edilen görüş mensuh olmamasıdır. Çünkü bu âyetler haber âyetleridir. Haberlerde ise nesh olmaz. Maide sûresindeki (Maide, 3) âyetin zikrettiği şeyler leş hükmündedir. Put için boğazlanan hayvan Allah'tan başkası adına boğazlanan hayvan grubuna dahildir. Öyleyse âyet muhkemdir.

(2) Onların aşırılıklarından bir kaçı şunlardır: Peygamberlerini öldürmeleri, faiz yemeleri, kadınların açık saçık kırıtarak yürümeleri, hile ve yanlış fetvalarla haramları helâl saymalarıdır.

diğimiz hadisede "doğru söyleyenleriz." Müşrikler yalan söyleyenlerdir. Çünkü müşrikler: "Bu İsrail'e haram kılındı. Biz onun peşinden gideniеriz. Bize hiçbir şey haram kılınmadı" derler. Şüphesiz onlar yalan söyleyenlerdir. "Eğer seni" haber verdiğin konularda yahudiler(1) "yalanladılarsa, onlara de ki: Rabbiniz geniş merhamet sahibidir.(2) Bu sebeple sizi cezalandırmada acele davranmadı. Halbuki siz O'nu ve Rasûlü'nü yalanladınız, Rasûlü'ne iftira attınız. Fakat bu, sizin azaptan kurtulmanız anlamına gelmez. Çünkü Allah'ın azabı sizin gibi suçlu toplumdan geri çevrilmez.

SONUÇ

1- Maide sûresinde zikredilen leş ve diğer leş çeşitlerini yemek haramdır. Bunlar boğularak, vurularak öldürülmüş ve yukardan düşmüş veya boynuzlanarak ve vahşi hayvan tarafından parçalanarak ölmüş, Allah'tan başkası adına veya dikili taşlar adına boğazlanmış hayvan, domuz eti, sünnetle haram kılınmış evcil merkep,(3) köpek dişli vahşi hayvanlar ve pençeli kuşlardır.

2- Yahudilerin dini alaya almaları ve Allah'a sürekli olarak isyan etmeleri yüzünden Allah da onlara bir takım şeyleri haram kılmıştır.

3- Allah'ın suçlulara zaman tanıması, onların cezasız kalacağına işaret etmez. Çünkü Allah'ın azabı suçlu toplumdan çevrilemez.

سَيَقُولُ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟
لَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشْرَكْنَا وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن شَىْءٍ

(1) Yalanlayanlardan maksad, müşrikler de olabilir. Yahudiler olduğu da söylenmiştir. Her iki grup da yalanlayan ve inkâr edendir. Dolayısıyla her iki mana da doğrudur.

(2) O'nun rahmetinin belirtilerinden biri, karşı gelene yumuşak davranması ve ona müddet vermesidir. Ta ki o kişiler tevbe ederler. Cezalandırmada acele davranmaması O'nun geniş rahmet sahibi olduğunun bir delilidir.

(3) Kurtubi şöyle diyor: Evcil merkebin haram kılınmasının nedeni yük taşımak ve binmek için onlara ihtiyaç duyulmasıdır. Kurtubi burada başka bir sebep daha söylüyor: ki bu, merkeplerin pis olmasıdır.

كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا۟ بَأْسَنَا ۗ
قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَآ ۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ
وَإِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلَّهِ ٱلْحُجَّةُ ٱلْبَٰلِغَةُ ۖ
فَلَوْ شَآءَ لَهَدَىٰكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَآءَكُمُ ٱلَّذِينَ
يَشْهَدُونَ أَنَّ ٱللَّهَ حَرَّمَ هَٰذَا ۖ فَإِن شَهِدُوا۟ فَلَا تَشْهَدْ
مَعَهُمْ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَٱلَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ وَهُم بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

etmez. Çünkü Allah'ın azabı suçlu toplumdan çevrilemez.

148- Allah'a ortak koşanlar diyecekler ki: "Allah dileseydi ne biz, ne de babalarımız ortak koşmazdık, hiç bir şeyi haram yapmazdık." Onlardan önce yalanlayanlar da öyle demişlerdi de nihayet azabımızı tadmışlardı. De ki: "Yanınızda bize çıkarıp göstereceğiniz bir bilgi yazılı belge var mı? Siz sadece zanna uyuyorsunuz ve siz sadece saçmalıyorsunuz."

149- De ki: "Üstün delil, Allah'ındır. Allah dileseydi, elbette hepinizi doğru yola iletirdi."

150- De ki: "Haydi Allah'ın bunu yasakladığına şahitlik edecek ilâhlarınızı getirin." Eğer onlar şahitlik ederlerse sen onlarla beraber şahitlik etme; âyetlerimizi yalanlayanların ve Âhirete inanmayanların keyiflerine uyma. Nasıl uyarsın ki; onlar, Rablerine eş tutmaktadırlar.

SÖZLÜK

اَشْرَكُوا

Şirk koştular. Allah'a, O'nunla beraber ibadet edecekleri or-

وَ لَا حَرَّمْنَا مِنْ taklar edindiler.

شَيْءٍ Biz hiç birini haram kılmadık. Müşriklerin bahire, saibe, vesile ve ham isimlerini verdikleri ve haram saydıkları şeylerden hiç birini haram kılmayız.

ذَاقُوا بَأْسَنَا Azabımızı tattılar.

تَخْرُصُونَ Yalan söylüyorsunuz.

اَلْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ Üstün delil. Batıl iddiayı sona erdirecek delil.

هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمْ Şahidlerinizi getirin.

يَعْدِلُونَ Eş koşuyorlar. Onlar Rablerine putları ve başka batıl mabudları denk tutuyorlar.

AÇIKLAMA

Âyetler, ilâhlık konusunda başkalarını Allah'a şirk koşan, Rabb'e başka şeyleri denk tutan kimselerin boş ve batıl iddialarını redde devam etmektedir.

148 ve 149. âyette Allah müşriklerin, kendi şirk ve batıl düşüncelerini kabul ederek bir şüpheye tutunduklarını zikrediyor. Bu şüphe âyette yer alan ve kendilerinin ifadesiyle şudur: "Allah isteseydi ne biz ne de babalarımız[1] Allah'a şirk koşmaz ve hiç bir şeyi haram kılmazdık." Onlar bu ifadeleriyle şunu söylemeye çalışıyorlardı: "Biz O'na şirk koşar ve bazı şeyleri haram kılarken O'nun bizi hesaba çekmemesi Allah'ın bu şeylere razı olduğunu gösterir. Aksi takdirde bizi bundan alıkor ve bize bunu yapmadan önce engel olurdu... Allah bu söylediklerini şu âyetiyle red ve iptal etmektedir: "İşte onlardan öncekiler de böyle yalanladılar, neticede azabımızı tattılar!"

Rablerine putları denk tutan Kureyş kâfirleri ve müşrikler tarafından söylenen yalana benzer yalanları, onlardan önceki topluluklar da söylemiş, Allah onları kuvvetli ve herşeye gücü yetenin yakalayışıyla yakalayıncaya kadar onlar yalanlarına devam etmişlerdi. Eğer Allah onların şirk, kötülük ve

(1) Gaflet içinde olan müslümanlar kendilerinden daha önçe yaşamış olan müşriklerin ileri sürdükleri delilleri ileri sürüyor ve: Allah namaz kılmamızı isteseydi kılardık, eğer haram yemeyi terk etmemizi isteseydi terkederdik, derler. Bu delil mantıksız, batıl bir delildir.

(2) "Böylece onlardan öncekiler de yalanlamıştı" âyetinde müşriklerin, Allah dileseydi şirk koşmazdık, sözleriyle sadece Rasûlüllah'ı ve getirdiği şeyi yalanlamayı istediklerine işaret vardır. Dolayısıyla onların sözleri gerçekte doğru, fakat kendisiyle yanlış anlatılmaya çalışılan söz kabilindendir.

batıl inanışlarına razı olsaydı, sonunda da onları hesaba çekmezdi.(2) Dolayısıyla Allah'ın insanlara zaman tanıması, tevbe etmeleri içindir. Yoksa bu mühlet şirk ve kötülüğe razı olduğunu göstermemektedir. Bunun delili, tanınan zaman sona erince, yalanlayanlara Allah'ın azabının inmesidir. De ki: Yanınızda bize çıkaracağınız ilim var mı?" Allah, Rasûlüne, Rablerine başkalarını denk tutup şirk koşanlara şöyle demesini emrediyor: Sizin yanınızda bize çıkaracağınız ilim var mı? Yani sizin yanınızda iddia ettiğiniz konuda bir delil yok ki onu bize çıkarasınız! "Siz yalnızca zanna uyuyorsunuz." Siz batıl iddialarınızda ancak zanna uyuyorsunuz. "Siz ancak saçmalıyorsunuz." Yani sadece tahminle konuşuyor ve yalan söylüyorsunuz. "De ki: Üstün delil Allah'a aittir." Allah, Rasûlüne şüphelerini yok ettikten sonra onlara şöyle demesini öğretiyor: Şayet sizin deliliniz yoksa, üstün delil Allah'ındır. Bununla beraber Allah sizin hidayetinizi "isteseydi sizi topluca doğru yola iletirdi." O, buna kâdirdir. O'nun kulları hakkındaki hükmü ve âdeti, imtihan etmek için onları sorumlu tutması, onlara doğru yolu göstermesi ve onlara karşı delil getirmesidir. Dolayısıyla kim hidayete ererse kendi lehine kim de doğru yoldan saparsa kendi aleyhinedir.

150. âyette Allah şöyle buyuruyor: "De ki: Haydi sizin haram kıldığınız şeyleri Allah'ın da haram kıldığına şahitlik edecek ilâhlarınızı getirin." Muhakkak onların gücü onları getirmeye yetmez. "Eğer onlar şahitlik ederse, onlarla beraber şahitlik yapma." Müşriklerin asla batıl inanışlarını kabul etme. Aksine onlara iddialarının yersiz ve boş olduğunu açıkla. Çünkü onlar iddialarında sadece nefsin arzularına uyuyorlar. Buna binaen: "Bizim âyetlerimizi yalanlayan ve âhirete inanmayanların arzularına uyma. Onlar Rablerine başkalarını denk tutmaktadırlar." Bu müşrikler Allah'ın âyetlerini yalanlama, Âhirete inanmama ve Rablerine şirk koşma gibi büyük günahları kendilerinde toplamışlardır. Şu halde, onlar suçlu ve doğru yoldan çıkmışken onlara uymak nasıl doğru olabilir?!

SONUÇ

1- Günah işleyerek günah işlemeye gücün yettiğini delil getirmek batıldır.

2- Delil sadece, sağlam ve doğru bilgi esasına dayalı konularda geçerlidir.

3- Allah'ın gücü yetmesine rağmen, bütün insanların hidayete ermeme-

sindeki hikmet imtihandır.

4- Şehadet ve şahitlerin mecliste hazır bulunması İslâm'a uygundur.

5- Batıl şehadet onaylanmaz ve onun karşısında susulmaz.

6- Allah'ın âyetlerini yalanlayan heva sahiplerine uymak haramdır.

قُلْ
تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا
بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ
مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ
مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ
إِلَّا بِالْحَقِّ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾
وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ
أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ
نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ
وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾
وَأَنَّ هَٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ
فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾

151- De ki: "Gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın, ana babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; sizi de onları da biz besliyoruz. Fuhuşların açığına da kapalısına da yaklaşmayın ve haksız yere Allah'ın yasakladığı cana kıymayın! Düşünesiniz diye Allah size bunları tavsiye etti.

152- Yetimin malına yaklaşmayın: yalnız ergenlik çağına erişinceye kadar onun malına en güzel biçimde yaklaşabilir, onu uygun tarzda sarfedebilirsiniz; ölçü ve tartıyı tam adaletle dengeli yapın. Biz kişiye gücünün yettiğinden fazlasını teklif etmeyiz. Konuştuğunuz zaman yakınlarınız aleyhine de olsa adaleti gözetin ve Allah'a verdiğiniz sözü tutun. Hatırlayıp öğüt alasınız diye Allah size bunları tavsiye etti.

153- İşte benim doğru yolum budur, ona uyun, başka yollara uymayın ki, sizi O'nun yolundan ayıramasınlar! Korunmanız için Allah size böyle tavsiye etti.

SÖZLÜK

أَتْلُ	Okuyorum.
مِنْ اِمْلَاقٍ	Fakirlikten.
اَلْفَوَاحِشَ	Fuhuşlar. Fevahiş, fahişe kelimesinin çoğuludur. Zina ve cimrilik gibi yüz kızartıcı her söz ve fiile denir.
حَرَّمَ اللّٰهُ	Allah haram kıldı. Öldürmeyi haram kıldı. Buradaki kişi, harp halinde olan kâfir hariç herkestir.
اِلَّا بِالْحَقِّ	Ancak haklı olarak, haklı olma durumunda. Bu ise öldüren şahsın öldürdüğü şahsa karşılık kısas edilmesi, evli iken zina eden kişinin recmedilmesi ve dinden dönerek İslâm'a ve müslümanlara karşı savaş açanın öldürülmesidir.
بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ	En güzel bir şekilde.
اَشُدَّهُ	Akıl ve baliğ olunca.
بِالْقِسْطِ	Adaletle.
اِلَّا وُسْعَهَا	Ancak gücün yettiği kadar.
تَذَكَّرُونَ	

اَلسُّبُلُ Öğüt alasınız.

Yollar. 'Subul,' kelimesi, yol anlamındaki Sebil kelimesinin çoğuludur.

AÇIKLAMA

Âyetler, Allah'ın haram kılmadığı şeyleri kendi arzularıyla haram kılan müşriklerin batıl inanışlarını çürütmeye devam etmektedir.

Allah bu üç âyette Rasûlüne onlara şöyle söylemesini emrediyor: "Gelin," sizin kendi arzunuzla haram kılıp ortaklarınızın size güzel gösterdiği şeyleri değil de "Allah'ın size neyi haram kıldığını okuyayım." Bu ilk âyette beş şey haram kılınmıştır: Şirk, anne babaya karşı gelmek, çocukların öldürülmesi, yüz kızartıcı suç işlemek ve cana kıymak. Allah şöyle buyuruyor: "De ki: "Gelin(1) Allah'ın size neleri haram kıldığını(2) okuyayım. O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın..."

(En lâ tüşriku) âyetinin başındaki (en) haram kılınan şeyleri açıklamak için kullanılmıştır. (Lâ) ise yasak ifade etmektedir. Bu cümle, sayılan ilk haramdır. Bu da Allah'a şirk koşulmasıdır. "Anne babaya güzel davranın" Bu ifade de emirdir. Âyetin yorumu şu şekildedir: Ana bayaya iyi davranın... Bir şeyi emretmek demek, onun aksini yasaklamak demektir. Öyleyse, iyi davranmayı emir, ana babaya kötü davranmayı haram kılma demektir. Onlara kötü davranma ise isyandır. Ana babaya isyan ise bu âyette zikredilen haramların kapsamında yer almaktadır. "Çocuklarınızı fakirlik korkusuyla öldürmeyin.(3) Sizi de, onları da biz rızıklandırıyoruz." Bu üçüncü haramdır. O da fakirlik korkusuyla çocukların öldürülmesidir. Bu sebep kabul edilir bir sebep değildir. Çünkü herhangi bir sebeple çocukların öldürülmesi caiz değildir. Müş-

(1) Teâlev: Gelin, demektir. Âyette haram kılınan şeylerin, onlardan sakınmaları için üm-mete açıklanmasının farz olduğuna delil vardır. Bu vazife alimlere yüklen-miştir.

(2) Bu hayetten 153. âyetin sonuna kadar on adet tavsiye yer almaktadır. İbn Abbas bu hükümlerin muhkem olduğunu ve kabul edip amel etmek üzere ilahî hükümler ihtiva ettiğini söylemiştir.

(3) Hamileliği engellemek için azl ve günümüzde kullanılan hapların haram olduğunu söyleyenler bu âyeti delil getiriyorlar. Çoğunluk ise, Rasûlüllah'ın azl konusundaki hadisi sebebiyle sadece zaruret olduğunda bunu caiz görüyorlar. Rasûlüllah şöyle buyuruyor: "Bu bir çeşit gizli diri diri çocuk gömmedir." Bu hadis işin haram olduğunu değil, mekruh olduğunu gösteriyor.

rikler çocuklarını fakirlik endişesiyle öldürdükleri için âyet bu olayı sözkonusu ediyor. Allah yasaklayış nedenini de şöyle açıklıyor: "Sizi de, onları da biz rızıklandırıyoruz." Yani, sizi de çocuklarınızı da Allah rızıklandırıyor, öyleyse niçin onları öldürüyorsunuz?!.. Bu âyette fakir baba için ona ve çocuklarına Allah'ın rızık vereceği, bu sebeple sabredip, Allah'tan korkması ve çocuklarını öldürmemesi gerektiği müjdesi yer alıyor. "Kötülüklerin gizli olanına da, açık olanına da yaklaşmayın. "Bu dördüncü haramdır. O da –ister gizli olsun ister açık, farketmez– zinadır. Âyette söz konusu olan yasak kötülüğü fazla olan, dolayısıyla ister söz, ister davranış, isterse inanç olsun, yüz kızartıcı bir iş olan her huyu kapsamaktadır. "Haksız yere öldürmeyin; Allah'ın yasakladığı cana kıymayın." Bu beşinci haramdır. Ki, Allah'ın haram kıldığı, insanın canına kıymakdır. Âyette söz konusu olan, harp halindeki düşman hariç herkestir. Çünkü harp edeni öldürmek haram değildir. İslâm'a ve müslümanlara harp açmak, haram olan cana kıymayı haklı(1) kılar yani bir kimse, kasıtlı olarak bir kişiyi öldürürse, öldürdüğü kişiye karşılık olarak onu öldürmek caizdir.

Sonra, muhsan olduktan (yani dine uygun evlilik akdi yaptıktan) sonra zina yapılmasıdır. Yani, muhsan olan bir kişi zina ederse, suçuna keffaret olarak öldürülebilir. Yine, dinden dönüp müslümanlara savaş açan da öldürülebilir. Bu haklar (öldürmeyi haklı kılan sebepler) konusunda Rasûlüllah şöyle buyuruyor: "Bir müslümanın kanı ancak üç sebepten biriyle helal olur. Cana karşı can, Zina eden evli ve müslüman topluluğu terkederek, dinden çıkıp müslümanlara savaş açmak."(2) Allah âyetin sonunda: "Umulur ki onlar düşünürler..." buyurmaktadır. Yani Allah, bu beş şeyi terketmekle, akıllı kişiler arasında yer alınacağını vaad ediyor. Çünkü Allah'a ortak koşan, ana-babasına kötü davranan, çocuklarını öldüren, zina fiilini işleyenler ve insanları öldüren kimsenin büyük günah işledikleri ortadadır. Yani, bu kişiler gaflette

(1) "Haksız yere" ifadesiyle hükmün kapsamından harp halindeki kâfirin öldürülmesi çıkmaktadır. Bunun dışındaki her cana kıyma haramdır. Bu sebeple Rasûlüllah anlaşma halindeki kâfir ve zımminin öldürülmesini haram kılmıştır. O: "Kim haksız yere (bizimle) anlaşmış olan kişiyi öldürürse, o kişi sanki anlaşmayı bozmuş gibidir. Allah ona cenneti haram kılmıştır..." buyuruyor.

(2) Dinden dönenin öldürülmesi iki boyutludur. Birincisi; dinden döndüğü halde İslâm'a savaş açmayanlar. Bunlar, dinde zorlama yoktur âyetinin ortaya koyduğu prensibe göre hiç bir zorlama yapılamaz. İkincisi ise, dinden dönüp İslâm'a ve Müslümanlara karşı fiilen savaş açanlardır. Bunlar saldırganlıkları ve zulümlerinin gereği savaş ortamı olduğu için öldürülürler.

olmasalar bu büyük günahlara tevessül etmezler.

Allah ikinci âyette: "Onlar akıl baliğ oluncaya kadar yetimin malına ancak en iyi bir şekilde yaklaşın. Ölçü ve tartıyı adaletle kullanın. Biz insanı ancak gücünün yettiğiyle sorumlu tutarız. Konuştuğunuz zaman akrabanız aleyhine bile olsa adaletli davranın; Allah'a verdiğiniz sözü tutun. Hatırlayıp öğüt alasınız diye (Allah) size bunları tavsiye etmekte." buyuruyor. Bu âyette dört şey haram kılınmıştır: Yetimin malını yemek, eksik tartmak ve ölçmek, hüküm ve sözde zulüm (haksızlık) ve verilen sözü tutmamak. Noksanlaştırarak veya bozarak değil de ancak onu en güzel bir biçimde artırmak ve muhafaza etmek için yetimin malına yaklaşın. "Ta ki onlar akıl baliğ oluncaya kadar..." Bu ifade bir çocuğun yetim kabul edilip ona belirli şekilde davranılmasını gerekli kılan yaş süresini açıklıyor. Bu süre doğum ve babasının vefatından bulûğa erinceye kadarki zamandır. Akıl baliğ olma, erkek çocukta, gece düşlenme (ihtilam) ve etek kıllarının çıkmasıyla anlaşılır. Kız çocuğunda ise, hayız (adet görme) ile. Çocuk on sekiz yaşına ulaşmakla birlikte, akıl ve baliğ olması şartına göre,(1) akıl baliğ değilse kefilinin sorumluluğunda kalmaya devam eder."

Ölçü(2) ve tartıyı adaletle yapın; biz kişiyi ancak gücünün yettiğiyle sorumlu tutarız." Allah ölçü ve tartıyı tam yapmayı emrediyor. Bir şeyi emir, aksini yasaklama demektir. Bununla ölçü ve tartıda eksiklik ve değişiklik yapmak haram kılınmaktadır. Ne eksik ne de fazla, "ölçüyü adaletle tam yapın." "Biz," yanılarak ve kasıtsız olarak eksik veya fazlalık yaptığında, müslümanı sıkıntıdan kurtarmak için "kişiyi ancak gücünün yettiğiyle sorumlu tutarız."

"Konuştuğunuz zaman yakınlarınızın aleyhine de olsa adaletli olun." Bu üçüncü haramdır. Bu haram, yalan söylemek ve yalan yere şahitlik yapmaktır. Çünkü yalan yere şahitlik yapmak hakkı gizlemektir. Bu durumda başkasına zulmedilmiş olur. Aynı zamanda Allah'ın emrine isyan edilmiştir. Onun için

---

(1) Çünkü, çocuğun, malında tam tasarrufta bulunmaya hak kazanacağı rüşd ancak akılla olabilmektedir. Allah: "Eğer onlardan bir rüya belirtisi sezinlerseniz..." buyuruyor. Rüşd, sefeh (malını ölçüsüz savuran)ın zıddıdır. Sefeh: Kendi elinde bulunan malda kişinin kötü davranmasıdır.

(2) Tartıyı eksik yapma konusunda çok şiddetli tehdit gelmiştir. Allah şöyle buyuruyor: "Yazıklar olsun ölçü ve tartıda eksiklik yapana! " Rasûlüllah da şöyle buyuruyor: "Ölçü ve tartıyı eksik yapan hiç bir toplum yoktur ki rızık onlardan kesilmesin!.."

yalan yere şahitlik haramdır.

"Allah'a verdiğiniz sözü tutun." Bu dördüncü haramdır. Bu haram anlaşmaya uymama ve vaadden dönmedir. Çünkü anlaşmaya (sözleşmeye) uymayı emir, onu bozma ve uymamayı yasak etmek demektir.

"Hatırlayasınız diye Allah bunları size tavsiye etti." Burada Allah'ın kullarına neleri haram kıldığına işaret vardır. Allah'ın bu tavsiyesi öğüt almaya, dolayısıyla O'nun haram kıldığından kaçınmaya sizi hazırlamak içindir. "İşte budur benim doğru yolum, ona uyun, (başka) yollara uymayın ki sizi O'nun yolundan ayıramasınlar. Korunmanız için (Allah) size böyle tavsiye etti." Bu, on adet tavsiye ihtiva eden âyetlerden üçüncüsüdür.(1) Âyet İslâm'ın inanç, hüküm, ahlâk ve adap olarak kabul edilmesini emrediyor. Aynı şekilde âyette "yollar" olarak ifade edilen başka din ve mezheplere uymak yasaklanıyor. İslâm'a sarılma emri devam ettikçe, aynı zamanda İslâm'dan ayrılmanın yasaklanmasını da ihtiva ediyor. Âyetin yasakladığı İslâm'ı bırakıp başka dinlere uyma, müşriklerin kendi arzusuyla ve ortaklarının onlara güzel göstermesiyle kıldığı haramlardan değil de Allah'ın, kullarına yasakladığı şeylerdendir. "Korunmanız için size böyle tavsiye etti." Âyette İslâm'a sarılmaya ve onun dışında olan inanç ve düşünceleri terketmeye işaret vardır. Bu tavsiye Allah'ın sizi takva sahibi olmaya hazırlaması içindir. Takva Allah'ın öfke ve azabından korkmaktır.

SONUÇ

1- Bu on tavsiye İslâm'ın dayanağı ve her iki dünyada insanın mutluluk kaynağıdır. Abdullah b. Mesud bu konuda şöyle diyor: "Kim üzerinde Allah mühürü bulunan tavsiyelere bakmak isterse En'am suresindeki bu üç âyeti okusun."

2- Şirk, ana-babaya karşı gelmek, çocukları öldürmek, zina ve eşcinsellik, ister söz ister iş isterse inanç olsun her kötü şey, haksız yere insan öldürmek, yetimin malını yemek, ölçü ve tartıyı noksan tutmak, yalan söylemek ve yalan yere şahitlik, sözünde durmamak, vaadden dönmek, İslâm'dan çıkmak, batıl mezhep ve sapık yollara uymak haramdır.

---

(1) Bu on tavsiye Tevrat'ın baş tarafında da yer almaktadır. Maalesef isyanları sebebiyle yahudiler bu tavsiyeleri tutmamışlardır.

3- İlk beş haramdan sakınmak için akl-ı selim sahibi olmak gerekir.

4- Daha soraki dört haramdan kaçınmak için murakabe (kendi kendini kontrol) melekesinin mevcut olması şarttır.

5- Cehennemden ve her iki dünyada rezil ve rüsvay olmaktan kurtulmak için ölünceye kadar İslâm'a sarılmak, başka din ve yollardan uzak olmak gerekir.(1)

(1) Dârımi, İbn Mesud'dan rivayet etmiştir: Rasûlüllah bir gün bize bir çizgi çizdi ve şöyle dedi: "İşte bu Allah'ın yoludur. Sonra bu çizginin sağ ve sol tarafından o ana çizgiye çaprazlama çizgiler çizdi. Bu diğer yollardır. Onların her birinde, onlara davet eden şeytan vardır.

154- Sonra iyilik edenlere nimetimizi tamamlamak, her şeyi açıklamak ve yola iletici ve rahmet olmak üzere Musa'ya Kitab'ı verdik ki, Rablerinin huzuruna varacaklarına inansınlar.

155- İşte bu Kur'an da indirdiğimiz mübarek kitaptır. O'na uyun ve korunun ki size rahmet edilsin."

156- Onu size indirdik ki; "Kitap, yalnız bizden önceki topluluğa yahudilere, hristiyanlara indirildi, biz ise onların okumasından habersizdik, o kitapları okuyamıyor, dillerini anlayamıyorduk" demeyesiniz.

157- Yahut: "Eğer bize kitap indirilseydi, biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk" demeyesiniz. İşte size de Rabbinizden açık delil, hidayet ve rahmet geldi. Allah'ın âyetlerini yalanlayıp onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kim olabilir? Âyetlerimizden yüz çevirenleri, yüz çevirmelerinden ötürü azabın en kötüsüyle cezalandıracağız.

SÖZLÜK

اَلْكِتَابُ	Kitap. Tevrat.
وَ تَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ	Her şeyi açıklayıcı olarak. İsrail oğullarının akaid, ibadet, fazilet ve hüküm konularında ihtiyaç duydukları her şeyi açıklamak için.
وَ هَذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ	İşte bu indirdiğimiz kitap. Bu kitap Kur'an-ı Kerim'dir.
عَلَى طَائِفَتَيْنِ	Mübarek. İyilik ve faydası daimi olan.
عَنْ دِرَاسَتِكُمْ	Bizden önceki iki topluluğa. Bunlar yahudi ve hristiyanlardır.
وَ صَدَفَ عَنْهَا	Kitapları. Onların kitaplarını okumaktan habersizdik. Çünkü o kitaplar onların lisanıyla idi, biz ise bu lisanları bilmiyoruz.
سُوءَ الْعَذَابِ	O'ndan yüz çevirdi.

Azabın en kötüsünü.

AÇIKLAMA

Bu âyetler daha önceki âyetlerle bağlantılıdır.

154. âyette yer alan summe (sonra) kelimesi atıf içindir. Atıf yapılan yer, "De ki: Gelin size okuyayım..." âyetidir. Sonra Allah: Ey Rasûlüm, "Rablerine güzelce itaat eden kimselere" nimetini tamamlamak, İsrail oğullarının inanç, ibadet ve özel ve genel hükümlerinde ihtiyaç duyduğu her şeyi açıklamak ve yola iletici ve dünya hayatında davetten hayır ve adalete varıncaya kadar, Rablerine kavuşma ümidiyle yüklendikleri pek çok vazife sebebiyle, onlara rahmet olmak üzere Musa'ya indirdiğimiz kitaptır. İşte bu, 154. âyetin ihtiva ettiği mânadır. "Ta ki onlar Rablerinin huzuruna varacaklarına inansınlar." Bu sebeple de iyi işler yapıp, Allah'ın azab ve öfkesini çekecek şerden ve kötü işlerden uzak dursunlar.

155. âyette Allah: "İşte bu da indirdiğimiz mübarek kitaptır. Öyleyse ona uyun ve korunun ki size rahmet edilsin..." buyurmaktadır. Allah bu âyette, inanan ve iyi işler yapan, ibadet ve öğrenme maksadıyla Kur'an'ı okuyan herkese ihsanda bulunduğunu bildiriyor ve Kur'an'ı indirmekle lûtufta bulunurken Kur'an'ı övüyor. O, kullarına Kur'an'da gelen inanç, ibadet ve hükümlere uymasına Kur'an'da gelen inanç, ibadet ve hükümlere uymayı emrediyor. Çünkü kim Kur'an'a uyarsa onu iki dünyada mutluluk ve kemâle götürür. "Sakının ki size merhamet edilsin"; yani Kur'an'a uyun, onun ölçülerine göre hareket edin. Allah'ın kanunlarına karşı sakının ki Dünya ve Âhirette size merhamet edilsin.

156. âyette ise: "Kitab sadece bizden önceki iki topluluğa indirildi, biz ise onların okumasından habersizdik, demeyesiniz diye (onu size indirdik)." buyurulmaktadır. Bunun anlamı şudur: Allah, Rasûlü Muhammed'e kitap indirdi ve kâfir Araplar, sadece bizden önceki yahudi ve hıristiyanlara kitap indirildi, demesinler diye, Kur'an'ı insanlara tebliğ etmesini ve okumasını emrediyor. Burada müşriklerin sözünde geçen kitaptan maksat Tevrat ve İncil'dir. "Biz onların okumasından habersizdik." Çünkü biz ne onların dilini biliyorduk ne de kitaplarını nasıl okuduklarını. Dolayısıyla sizin lehinize, bizimse aleyhimize elinizde delil olurdu. İşte bu delili ortadan kaldırmak için Kitab'ı indirdik.

157. âyette Allah: "Yahut bize kitap indirilseydi biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk, demeyesiniz diye size de Rabbinizden açık bir delil, hidayet ve rahmet geldi." buyuruyor. Böylece Allah, kıyamet gününde müşriklerin, kitap yahudi ve hristiyanlara indirildi, bize hiç bir şey indirilmedi, bu sebeple biz Rabbimizi bilemedik, onun sevdiği ve hoşlanmadığı şeyleri tanıyamadık ki sevdiği şeyleri yapıp hoşlanmadıklarını terkederek O'na itaat edelim, şeklinde özür beyan etmelerini engellemiştir. Yine, bize doğru yolu gös-

teren kitap indirilseydi, bizden önce kendilerine kitap verilen yahudi ve hristiyanlardan daha çok hidayet üzere olurduk, şeklinde özür beyan etmelerini de engellemiştir. "Size de Rabbinizden bir delil geldi." Bu delil Kur'an ve onu tebliğ eden Rasûlüllah'tır. Size Kur'an'ın taşıdığı hidayet ve rahmet geldi. Dolayısıyla kıyamet günü Allah katında delil olarak ileri süreceğiniz hangi deliliniz kaldı?! Çünkü siz bu delili ve onun taşıdığı hidayet ve rahmeti kabul etmediniz! Allah'ın âyetlerini yalanlayıp, ondan yüz çevirdiniz. Allah'ın âyetlerini yalanlayan ve onlardan yüz çevirenden daha zalim kimse yoktur. Allah sizi, âyetlerini yalanlayıp yüz çeviren kimseleri cezalandıracağı cezaya çarptıracaktır. 157. âyetin ihtiva ettiği anlam budur.(1)

SONUÇ

1- Allah, Musa (a.s.)'a lûtufta bulunmuş ve ihsanda bulunduğu için övmüştür.

2- Kıyamet günü yeniden dirilme ve hesap gerçektir.

3- Kur'an ve onun taşıdığı bereket, hayır, hidayet ve rahmet övülür.

4- Allah Peygamber (s.a.v.)'i göndererek ve Kur'an'ı indirerek müşriklerin delillerini çürütmüştür.

5- Allah zulmü kötülemiş,(2) âyetlerini yalanlayan ve ondan yüz çeviren

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا أَن تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ
آيَاتِ رَبِّكَ ۗ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا
لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ انتَظِرُوا إِنَّا

(1) Ümmi olan Peygamberin gelmesiyle sizin özrünüz anlamsız ve geçersiz olmuştur. Rasûlüllah ahlâkî ve yaratılış üstünlüğü ve sahip olduğu ilahi bilgiler sebebiyle bir delildir. Çünkü o okuma yazma bilmeyen bir kimsedir.

(2) Sahih hadiste: Zulümden sakının; çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklar olarak insanın karşısına çıkacaktır.

مُنتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَّسْتَ
مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ ۚ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾
مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَن جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰ
إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾

kimseleri cezalandıracağını belirtmiştir.

158- İnanmak için ille meleklerin gelmesini yahut Rabbinin gelmesini yahut da Rabbinin bazı âyetlerinin gelmesini mi bekliyorlar? Ama Rabbinin bazı âyetleri geldiği gün, daha önce inanmamış, ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye, artık inanması, fayda sağlamaz. Deki: "Bekleyin, biz de bekleyeniz."

159- Dinlerini parça parça edip, grup grup olanlar var ya senin onlarla hiç bir ilişkin yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır, sonra Allah onların yaptıklarını haber verecektir.

160- Kim iyilik getirirse, ona o getirdiğinin on katı vardır. Kim kötülük getirirse, sadece onun dengiyle cezalandırılır, onlar haksızlığa uğratılmazlar.

SÖZLÜK

بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ	Rabbinin bazı âyetleri. Kıyamet alâmetleri, kıyamete çok yakın bir zaman güneşin batıdan doğması bu âyetlerdendir.
كَسَبَتْ فِي اِيمَانِهَا خَيْرًا	Veya imanında hayrı elde etti. İmanında itaat ve ibadetten dolayı bir hayır elde etti.
فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَ كَانُوا شِيَعًا	Dinlerini ayırdılar. Dinlerini birbirinden uzak ve farklı mezheplere, yollara ayırdılar.
مَنْ جَاءَ	Gruplar haline geldiler.
بِالْحَسَنَةِ	Kim bir iyilikle gelirse. Kıyamet günü kim Allah'a iman edip,

وَ مَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ

O'nun birliğini kabul eder, O'na ve Rasûlü'ne itaatten ibaret olan iyiliği getirirse.

Ve kim bir kötülükle gelirse. Kim de Allah'a şirk ve isyanı getirirse.

AÇIKLAMA

Şirkin batıl ve tevhidin hak olduğuna en büyük delil olan âyetler indirilip, deliller ortaya konduktan sonra, müşrikler Allah ve Rasûlüne düşmanlığa hâlâ devam ediyorlardı. Bu sebeple Allah, Rasûlüne şu âyeti indirdi: "İnanmak için ille de ruhlarını çekip alacak meleklerin gelmesini yahut kıyamet günü hüküm vermek üzere Rabbinin gelmesini mi yahut ta güneşin batıdan doğması gibi kıyamet vaktinin yaklaştığını gösteren Rabbinin bazı âyetlerinin gelmesini mi bekliyorlar?! Muhakkak ki yalanlamada inatçılık, Allah'ın zikrettiği yukardaki üç şeyi bekleyen kimsenin hâlidir. "Ama Rabbinin kıyamet vaktinin yaklaştığını gösteren bazı âyetleri geldiği gün[1] –bu âyet kıyametin yakın olduğunu bildirmek için güneşin batıdan doğmasıdır– Allah, daha önce inanmamış olan kimsenin o an inanmasının kabul edilmeyeceğini ve bu imanın kendisine fayda vermeyeceğini haber veriyor. Çünkü kıyamet koptuktan sonra edilen iman tercihle değil, zoraki kabul edilmiş bir inanmadır. Yine, Kıyamet alâmetlerinden önce bir insan inansa, fakat münafıklığından dolayı imanında bir hayır elde etmese veya hayır elde etmeyi arzu etmemiş olsa, bu da o kişiye fayda vermez ve bu imana karşılık kendisine cevap verilmez. Çünkü münafıklık küfürdür. Küfür ise Allah'ın reddettiği bir özelliktir.

"Bekleyin, biz de beklemekteyiz..." Allah, kendisine putları ortak eden müşriklere, Rasûlünün şöyle demesini emrediyor: "Beklediğiniz kadar bekleyin; biz de sizin helâk olacağınız vakti bekliyoruz. Çünkü, bu vakit, hiç şüphesiz apaçık bir delildir."

---

(1) Buradaki âyetler, kıyametin yaklaştığını gösteren işaretler anlamındadır. Müslimin rivayet ettiği hadiste bunlar on tanedir. Huzeyfe b. Useyd el-Gıfari'den şöyle rivayet edilir: Rasûlüllah, biz kıyametten bahsederken odasından çıkarak yaklaştı ve şöyle dedi: Kıyamet şu on alâmet görülmeden kopmayacaktır: Güneşin batıdan doğması, duman, dabbetü'l arz, ye'cüc me'cucun çıkması, İsa (a.s)'ın gökten inmesi, Deccal'ın çıkması, üç yerde toprağın yerin dibine geçmesi ki bunların biri batıda biri doğuda biri de Arap yarımadasında olacaktır. Aden tarafından insanları sürükleyip bir araya toplayan, onlar uyurken ve geceledikleri zaman onlarla geceleyen bir ateşin çıkması.

159 ve 160. âyetlerde Allah, Rasûlüne, dinlerini paramparça edip bölük-pörçük olan yahudi ve hristiyanlar gibi insanları haber veriyor. Kim bu ümmetten bid'at ortaya atar ve o bid'ate uyarsa, birbiriyle münakaşa ve mücadele eden farklı grup ve fırkalar olurlar. "Senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur." Sen onlardan uzak, onlar da senden uzaktır. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. O Allah onları cezalandırmayı üzerine almıştır. Allah, onları kıyamet günü bir araya getirecek ve işledikleri şer ve şirki onlara haber verecektir. "Kim bir iyilik getirirse, ona getirdiği iyiliğin on katı sevap vardır. Kim de bir kötülük getirirse, ancak dengiyle cezalandırılacaktır. Siz bizim tarafımızdan bir zulme uğratılmazsınız! Dolayısıyla biz onlardan iyilik yapanın hiç bir iyiliğini eksiltmez, kötülüğüne de fazladan kötülük katmayız. Bu, Allah'ın onlar hakkındaki hükmüdür.

SONUÇ

1- Allah kıyamet günü mahşer meydanında hüküm verecektir.

2- Kıyametin alâmetleri vardır. Bunlardan biri, güneşin batıdan doğmasıdır. Bu doğuştan sonra tevbe kapısı kapatılacaktır.

3- Dinde gruplara ayrılmak haramdır. Yahudi ve hristiyanlar dinlerini parça parça ayırmışlardır. Bu ümmetin başına da grupçuluk gelip çatmıştır. Bu grupların, bir hadiste 73 tane olacağı haber verilmiştir.

4- Rasûlüllah, onların dinlerini paramparça etmelerinden uzaktır ve aralarında hüküm verme işini Allah'a bırakmıştır.

5- İyiliklerin kat kat artması fakat kötülüklerin artmaması Allah'ın adale-

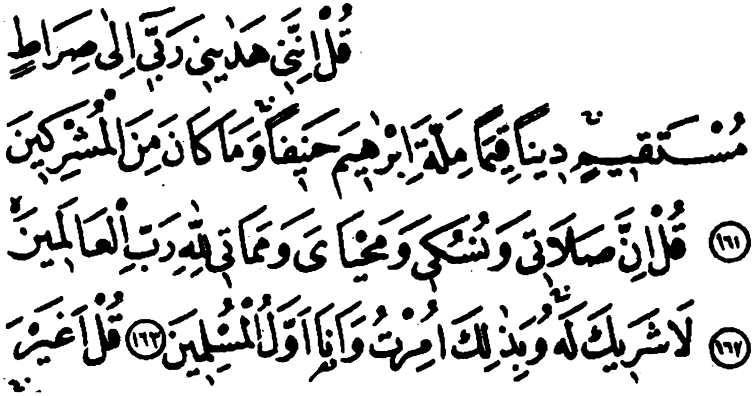
قُلْ إِنَّنِي هَدَىٰنِي رَبِّي إِلَىٰ صِرَاطٍ
مُّسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
﴿١٦١﴾ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ قُلْ أَغَيْرَ

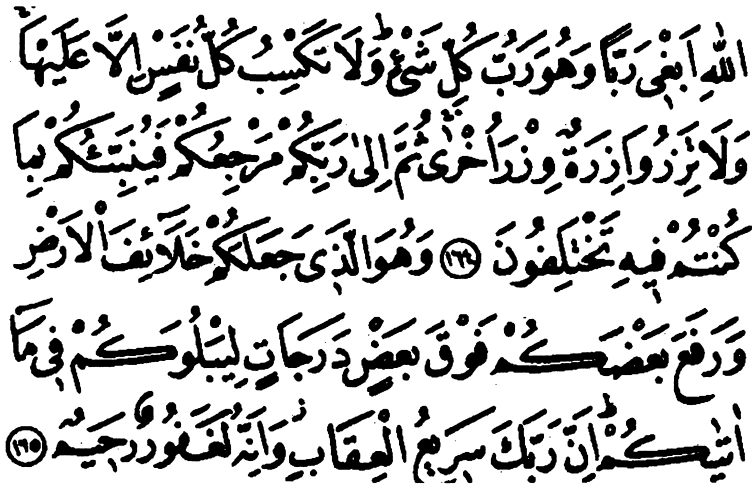

tindendir.

161- De ki: "Rabbim, beni doğru yola iletti. Dosdoğru dine, Allah'ı birleyen İbrahim'in dinine. O, ortak koşanlardan değildi."

162- De ki: "Benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm hep alemlerin Rabbi Allah içindir."

163- "O'nun ortağı yoktur. Bana böyle emrolundu ve ben müslümanların ilkiyim."

164- De ki: "Allah herşeyin Rabbi iken ben O'ndan başka Rab mi arayayım? Herkesin kazandığı yalnız kendisine aittir. Kendi günah yükünü taşıyan hiç kimse, bir başkasının günah yükünü taşımaz. Sonra dönüşünüz Rabbinizedir: O ayrılığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir."

165- "Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, size verdiği şeylerde, sizi denemek için, kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur. Doğrusu Rabbin, cezası çabuk olandır ve O, bağışlayan, esirgeyendir."

قَيِّمًا
مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ
حَنِيفًا

SÖZLÜK

Doğru. Öteden beri dosdoğru gelen bozulmamış sapa sağlam.

وَ نُسُكِی İbrahim'in dini. Bu din İslâm dinidir.

وَ مَحْيَایَ Hakka yönelen.

اَبْغِی رَبًّا Kurbanım. Allah'a ibadet olarak kestiğim kurbanım.

وَ لَا تَزِرُ وَازِرَةٌ Hayatım.

وِزْرَ اُخْرَى Rab isterim. Kendisine ibadet edeceğim Rab mı arayayım.

خَلَائِفَ الْاَرْضِ Hiç bir taşıyıcı taşımaz. Kimse kimsenin günahını çekmez. Başka yük, günah.

لِيَبْلُوَكُمْ فِيمَا اٰتَاكُمْ Yeryüzünün halifeleri. Bir nesil ölerek diğer bir nesil yaşayarak hayatın sonuna kadar birbirinizi takip edersiniz.

Size verdiğimiz şeylerde sizi imtihan etmek için. Size verdiği sıhhat, hastalık, zenginlik-fakirlik ve bilgi ve cehalet gibi ko-nularda sizi denemek için.

AÇIKLAMA

Bu âyetlerle, sayısı yüzaltmış küsuru bulan bütün âyetleri müşriklerle mücadeleyle ve belki inanırlar, müslüman olurlar diye hidayet yolunun onlara açıklanmasıyla ilgili olan bu sûre son bulmaktadır.

Bu âyetlerde Allah, Rasûlü'ne, müşriklerden ayrı olduğunu ilan etmesini emrediyor ve şöyle buyuruyor: "De ki: Namazım,(1) ibadet için kestiğim kurbanım, "yaşamım", yani ben yaşarken Allah'ın bana verdiği herşey, "ölümüm," yani ölürken üzerinde bulunduğum ibadet ve iyi işler sadece "âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."

"O'nun ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum." Yani Rabbim bana bunu emretti "Ben müslüman olanların ilkiyim."

Yine, Allah, müşriklerin, Peygambere kendi ilâhlarına kendileriyle beraber ibadet etmek, müşriklerin de Peygamberle beraber Allah'a ibadet etmek, biçiminde teklifte bulunmalarını hoş görmüyor ve buyuruyor ki: "De ki: Allah'tan başka Rab mi arayayım?" Halbuki Allah, bu hayatta mevcut olan herşeyin Rabbi, rızık vereni, koruyanı ve yaratanıdır... Allah, Rasûlüne herke-

(1) Buradaki namaz, Kurban Bayramı namazıdır. Nafile namaz olduğu da söylenmiştir. Bütün namazlar olması daha uygundur. Nusuk, kurban kesmeye verilen isimdir. Burada maksad da budur. Fakat diğer bütün ibadetlere de nusuk ismi verilmektedir.

sin kazandığı iyilik ve kötülüğün kendisine ait olduğunu ve hiç bir kimsenin başka bir kimsenin işlediği günahı taşımayacağını ve hepsinin dönüşünün Allah'a olduğunu haber veriyor. "Sonra sizin dönüşünüz Rabbinizedir. O, size ihtilâfa düştüğünüz konuları haber verecektir." Yani aranızda hüküm verecek, kurtulan kurtulacak, yok olan da yok olacaktır.

Yine Allah, Rasûlüne şöyle demesini haber veriyor: "Sizi yeryüzünde bir biri ardınca yaratan odur." Siz birbirinizi takip edersiniz; biriniz ölür, diğeriniz geride kalır, o ölür diğeri geride kalır. "Derece bakımından sizin bir kısmınızı bir kısmınızdan üstün yaptı." Şu fakirdir, bu zengindir, bu sağlıklıdır, o hastadır... Sonra Allah bizim hakkımızdaki bu takdirinin sebebini şöyle açıklıyor: "Size verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için." Ta ki şükredeni, nankörlük edeni görsün. İmtihanın sonunda ortaya çıkacak olan sonuç ya başarılı olmak ya da kaybetmektir. Bu sebeple Allah: "Rabbin cezası çabuk olandır. O, bağışlayan, esirgeyendir." buyuruyor. Çünkü o nankörü cezalandıracak, şükredeni ise affedip esirgeyecektir.

SONUÇ

1- İbrahim'in dini İslâm'dır.

2- Namaz için kalkarken, "namazım, kurbanım, ölümüm, yaşamam alemlerin Rabbi olan Allah içindir" demek caizdir.

3- Allah'tan başka Rab aramak caiz değildir. Çünkü her şeyin Rabbi O'dur.

4- Allah'ın adaleti dünyada olduğu gibi kıyamet de günü tecelli edecektir.

5- Allah'ın suçlulara ceza verme adaleti de kıyamet günü gerçek olacaktır.

6- İnsanlar zenginlik, fakirlik, sağlık, hastalık, v.b. yönlerden birbirlerinden farklıdır. Her şeyde Allah'ın idaresinin belirtisi vardır. Gaflette olanlar değil de hatırlayanlar bunlardan istifade ederler.

Sûre 7
A'râf Sûresi

Mekke Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 206

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓصٓ ① كِتَابٌ أُنزِلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُن فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِتُنذِرَ بِهِ
وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ② اتَّبِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا
مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ③ وَكَم مِّن قَرْيَةٍ
أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ ④ فَمَا كَانَ
دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءَهُم بَأْسُنَا إِلَّا أَن قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ⑤

1- Elif, Lâm, Mim, Sâd

2- Bu, sana indirilen bir kitaptır. Onunla insanları uyarman ve inananlara öğüt vermen hususunda göğsünde bir sıkıntı olmasın. Hiç kuşkulanma, tasalanma, bu tamamen Allah tarafındandır. Sen hemen insanları uyar.

3- Ey insanlar! Rabbinizden size indirilene uyun ve ondan başkasına uymayın. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!

4- Nice kentler helâk ettik, gece yatarlarken, yahut gündüz uyurlarken, azabımız onlara geliverdi.

5- Azabımız onlara geldiğinde: "Biz gerçekten zalimlermişiz" demelerinden başka sözleri kalmadı.

SÖZLÜK

المص	Bu harfler parça parça ve tek tek olarak bazı sûrelerin başında vardır. Bunlara mukatta harfleri denir. Mânasını yalnızca Allah bilir.
كِتَابٌ	Kitap. Kur'an-ı Kerim.

حَرَجٌ	Sıkıntı, darlık.
وَذِكْرَى	Hatırlatma. İnananlara bir öğüttür. Onlar Allah'ı ve O'nun katında olanı anar ve O'na itaate yönelirler.
أَوْلِيَاءَ	Dostlar, yardımcılar. Kâfirlerin şirkte ileri gelenleri.
مَا تَذَكَّرُونَ	Öğüt alıyorsunuz. Öğüt alıp hakka dönersiniz.
وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ	Şehirlerden pek çoğunu.
بَأْسُنَا بَيَاتًا	Onlar uyurken geceleyin azabımız.
أَوْهُمْ قَائِلُونَ	Veya dinlenmeleri sırasında gündüz uyurken.
فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ	Onların dualarıolmadı Onların yalvarmaları, biz gerçekten zalimler topluluğundan başka bir şey değiliz, oldu.

AÇIKLAMA

"Elif, Lam, Mim, Sad" şuna işaret ediyor: Kur'an benzer harflerden oluşmuştur, fakat siz onun benzerini bir araya getirmekten acizsiniz. Dolayısıyla Kur'an'ın Allah kelâmı olduğu ortaya çıkmış ve onlar da iman etmişlerdir. "Bu, sana indirilen kitaptır." Onunla şirk ve sapıklıklarının sonu hakkında kavmini uyarman, inananlara öğüt vermen hususunda kalbinde bir sıkıntı olmasın. Onlara de ki: Rabbiniz katından size indirilen hidayet ve nûra uyun; onu bırakıp, size sadece şirki, şerri ve fesadı emreden dostlara uymayın.(1) Bu dostlar, Kureyş'in şirkte ileri gelenleridir. Ne kadar da az öğüt alıyor ve uzaklaştığınız hakka az dönüyorsunuz. Şehirlerden pek çoğunun halkını, hakkı terkedip batıla sarıldıkları için helâk ettik. Bizim azabımız onlara gece uyurlarken veya gündüz öğle uykusundayken geldi. Onların o zaman yalvarmaları sadece, yazıklar olsun bize, biz gerçekten zalimlermişiz, deyip günahlarını itiraf etmeleri oldu. Fakat azabı gördükten sonra itirafın onlara fayda vermesi çok uzaktır.

SONUÇ

1- Kur'an, Peygamber (s.a.v)'in korkutma ve uyarmasına kaynak teşkil etmektedir.

2- Vahye uymak farz, bidat ve heva sahiplerinin çağırdığı şeye uymak haramdır.

---

(1) Alimler demiştir ki: Her kim bir görüşü kabul ederse o görüşü paylaşan diğer kişiler onun dostu gibidir.

3- Önceki ümmetlerin başına gelen helâk ve yok olmadan ibret almak gerekir.

4- Azap veya ölümle karşı karşıya geldiğinde insanın tevbe etmesi, faydasızdır.

فَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلْمُرْسَلِينَ ۝٦ فَلَنَقُصَّنَّ
عَلَيْهِم بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ۝٧ وَٱلْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ ٱلْحَقُّ ۚ فَمَن ثَقُلَتْ
مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ۝٨ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ
ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُم بِمَا كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يَظْلِمُونَ ۝٩ وَلَقَدْ مَكَّنَّٰكُمْ
فِى ٱلْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَٰيِشَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ۝١٠

6- Hem kendilerine elçi gönderilmiş olanlara soracağız, hem de gönderilen elçilere soracağız.

7- Ve elbette onlara, olan biten herşeyi bilgi ile anlatacağız, zira biz onlardan uzak değiliz.

8- O gün tartı tam doğrudur. Kimin sevap tartıları ağır gelirse işte onlar kurtulanlardır.

9- Kimin sevap tartıları hafif gelirse, işte onlar da âyetlerimize haksızlık etmelerinden ötürü kendilerini ziyana sokanlardır.

10- Doğrusu biz sizi yeryüzünde yerleştirdik; orada size geçimlikler verdik; ne kadar da az şükrediyorsunuz.

SÖZLÜK

أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ Onlara gönderildi. Kendilerine peygamber gönderilenlere.

فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ Bilgi ile kendilerine haber vereceğiz. Biz ardına düşerek, amellerini onlara haber verecek, onlardan hiç bir şeyi bırakma-

yacağız.

وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ — Onlardan uzak değiliz. Onlar bu işleri yaparken biz onlardan uzak değiliz.

اَلْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ — O gün tartı tam doğrudur.

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ — Kimin ölçüsü ağır olursa. İyilikler sebebiyle kimin tartısı ağır gelirse, cennete girerek kurtulan onlardır.

خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ — Nefislerine zarar ettiler. Cehenneme girerek ve orada ebedi kalarak kendilerini ziyana sokanlardır.

مَعَايِشَ — Maişet kelimesinin çoğuludur. İnsanın yaşayacağı hayat demektir.

قَلِيلاً مَا تَشْكُرُونَ — Ne de az şükrediyorsunuz! Şükür, lûtfun sadece Allah'a ait olduğunu söylemek, sevdiklerini yapıp, hoşlanmadıklarını terkederek itaat etmektir.

AÇIKLAMA

Allah, "hem kendilerine elçi gönderilmiş olanlara(1) hem de gönderilen elçilere(2) soracağız. Elbette onlara olan biten herşeyi bilgi ile anlatacağız; zira biz onlardan uzak değiliz," buyurup bunu yeminle pekiştirerek, bütün mahlûkatı hesap için bir araya topladığında kendilerine peygamber gönderilmiş her grup veya topluma yahutta kişiye kendilerine gelen elçilere verdikleri cevaplarının sınırını, meselâ, peygamberlerin getirdiklerine inandılar mı, onların tebliğ ettiği tevhid, ibadet, itaat ve boyun eğme konularında itaatte bulundular mı, diye soracaktır. Aynı şekilde peygamberlere de kendilerine emanet edilen, kullarının kendisinin var ve bir olduğuna inanmaları, emrettiği ve yasakladığı şeylerde O'na itaat etmelerini içeren risaleti soracaktır. Sonra Allah bilgiyle herkese, onların bütün gizli ve açık işlerini anlatacak ve onlar hiç bir şey gizleyemeyeceklerdir. Allah'ın onlara sorusu, öncelikle onlar hakkındaki adaletini göstermek, delil getirmek ve azarlamayı hak eden kim-

(1) Âyette kâfirlerin de amelleri tartılmamasına rağmen hesaba çekileceğine delil vardır. Onların amellerinin tartılmayacağının delili: "Biz onlar için kıyamet günü tartı kurmayız." âyetidir. Onların hesaba çekilmesi ilahi adaleti ortaya koymak içindir. Yoksa Allah'ın karşılık olarak mükâfatlandıracağı iyi işleri olduğu için değildir.

(2) Buhari'de yer alan hadis bu olaya şahitlik etmektedir: "Hepiniz çobansınız, sürünüzden sorumlusunuz." (Çoban, baktığı her ne ise ondan sorumlu demektir.)

seleri azarlamak içindir. İşte, "onlara bilgiyle anlatacağız. Biz onlardan uzak değildik." âyetinin mânası budur. Dolayısıyla onların bütün işleri Allah için apaçıktır; O'na işlerden hiçbir şey gizli kalmaz. O işitendir, görendir. İşte altı ve yedinci âyetlerin ifade ettikleri anlam budur.

Sekiz ve dokuzuncu âyetlerde Allah onları hesaba çektikten ve amellerini onlara bildirdikten sonra tartıyı kuracak ve onların amelleri tartılacaktır.(1) Kimin iyilik kefesi ağır gelirse cehennemden kurtulup cennete girerek kurtulacak; kimin de, iyiliklerinin azlığından ve kötülüklerinin çokluğundan ötürü iyilik kefesi hafif gelirse ebedi kalmak üzere cehenneme atılmak suretiyle kendisine yazık edecektir. Allah bu hüsrana uğrayışın nedenini şu şekilde açıklıyor: İşte onlar âyetlerimize karşı zulümleri sebebiyle kendilerini ziyana sokanlardır... Allah âyette zulmü söylemekle beraber iki sebeple inkâr ve yalanlamayı kastetmektedir. Birincisi (ba) harf-i cer'inin bulunması. Çünkü zulm kelimesi (ba) harf-i ceriyle kullanılmamakta ancak yalanlama ve inkâr kelimeleri (ba) ile kullanılmaktadır. Meselâ: Kezebe bihi, onu yalanladı veya Cehade bihi, Onu inkar etti, şeklinde kullanılmaktadır.

İkincisi, onlar âyetlere inanan kimselerin karşıtıdır. Bu açıktır. Onlar âyetleri yalanlamışlar, dolayısıyla sanki, inanmamaları açısından âyetlere zulmetmişlerdir. İşte 8 ve 9. âyetlerin işaret ettiği anlam budur.

10. âyet, Allah'ın kullarına lütfunu anlatmaktadır. Allah'ın varlığına, birliğine inanarak ve itaat ederek onların Allah'ın kendilerine verdiği nimetlere şükretmeleri beklenirken, ortaya çıkan şey çoğunun şükretmemesidir. Allah "sizi yeryüzünde biz yerleştirdik" buyurmaktadır. Yani Allah onlara yer yüzünde yaşamaya imkan verdi. Onlar orada tasarrufta bulunur ve tepelerinde gezerler. "Sizin için orada geçim sebepleri yarattık." Bu da başka bir nimettir. Bu nimet Allah'ın, onlar için yeryüzünde geçimlerini temin edecek sebepler ve rızıklar yaratması, onların da bunları isteyip elde etmeleridir. Onların hayatları bunun üzerinde devam etmektedir. "Ne az şükrediyorsunuz!" Neredeyse anlatmaya değmeyecek kadar az şükrediyorsunuz.

---

(1) Burada mutezilenin ayağı kaymış ve amellerin tartılmasını ve tartıyı şöyle tevil etmişlerdir: "Arazlar tartılmaz. Eğer onlar araştırsalardı tartıyı sıratla tevil ederlerdi. Cennet ve cehennem cisimler için değil ruhlar içindir; şeytan ve cinler kötü huylardır ve melekler faydalı, övülmüş güçlerdir..." Neticede dinin hakikatı kalmayacaktır. Yunan felsefe akımından, akıl ve kalp bozukluğundan Allah korusun.

SONUÇ

1- Kıyamet günü yeniden dirilmek, sual, hesap ve amellerin tartılacağı gerçektir.

2- Ümmetlere ve peygamberlere hesap sorulacağı dikkate alınırsa, durumun zorluğu anlaşılmaktadır.

3- Kurtulma ve zarara uğrama bu dünyada yapılan işlere bağlıdır. Kim hayır işlerse kurtulacak, kim de kötülük yaparsa helâk olacaktır.

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا
لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿١١﴾
قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ
وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ
فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿١٣﴾ قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ
﴿١٤﴾ قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ
الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ
وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا
مَذْءُومًا مَدْحُورًا لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾

11- Sizi yarattık. Sonra size biçim verdik, sonra da meleklere: "Ademe secde edin" dedik, hepsi secde ettiler, yalnız iblis etmedi, o secde edenlerden olmadı.

12- Allah, buyurdu: "Sana emrettiğim zaman seni secde etmekten alıkoyan nedir?" İblis: "Ben, ondan hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın." dedi.

13- Allah, buyurdu: "Öyleyse oradan in, orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık, çünkü sen aşağılıklardansın!"

14- İblis, dedi: "Bari bana insanların tekrar dirilecekleri güne kadar süre ver."

15- Allah buyurdu: "Haydi sen süre verilmişlerdensin."

16- "Öyleyse," dedi. "Beni azdırmana karşılık,(1) *and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım."*

17- "Sonra onların önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından onlara sokulacağım ve çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın."

18- Allah buyurdu: "Haydi sen yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık. Andolsun ki, onlardan sana kim uyarsa bilin ki sizin hepinizden derleyip cehennemi dolduracağım."

SÖZLÜK

خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ — Sizi yarattık sonra da şekillendirdik. Babanız Âdem'i yarattık, onu topraktan planladık sonra, kendisinin ardından evlatlarının, insan varlığının sonuna kadar varis olacakları beşer şeklini verdik.

فَسَجَدُوا — Secde ettiler. Adem'e tazim secdesinde bulundular.

إِبْلِيسَ — Cin cinsinden olan şeytanların babası, Künyesi Ebu Mürre'dir. Kovulmuş şeytan budur.

فَاهْبِطْ مِنْهَا — Oradan in. Cennetten in.

---

(1) Bu söz, Şeytan'ın Allah hakkındaki nankörce görüşüdür. Gerçekte ise Allah asla zerre kadar zulmetmez. Her kul kendi yaptıklarının sonucuna katlanır. Şeytan kendi kibri ve isyanı sonucunda küfre girmiş ve lanetlenmiştir.

مِنَ الصَّاغِرِينَ Aşağılanmışlardan olarak.
فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي Beni doğru yoldan çıkartman sebebiyle.
مَذْءُومًا مَدْحُورًا Yerilmiş ve kovulmuş olarak.

AÇIKLAMA

Âyetler Allah'ın kullarına lûtfettiği, O'na iman ve itaat ederek şükretmeyi gerektiren nimetleri saymaya devam ediyor. Allah şöyle buyuruyor: "Biz sizi yarattık, sonra size şekil verdik." Yani babanız Âdem'i topraktan yarattık, daha sonra kendisinin ardından çocuklarının varis oldukları beşer şeklini ona verdik. "Sonra meleklere Âdem'e secde edin, dedik." Bu emirde başka bir lütuf söz konusudur, o da, tazim ve selâm olsun diye meleklere Âdem'e secde etmesini emrederek, babanız Âdem'i üstün tutmasıdır. "İblis hariç onlar secde ettiler, iblis secde edenlerden olmadı." Yüz çevirdi ve secde etmekten kaçındı. Allah da ona şu şekilde sordu: "Ben sana emretmişken, seni secde etmekten alıkoyan nedir?" Hangi şey sana secde ettirmedi... İblis şu şekilde cevap verdi: "Ben Âdem'den hayırlıyım, beni ateşten, onu topraktan yarattın!" Dolayısıyla ben ondan üstünüm; öyleyse nasıl secde ederim?!.. İlk olarak, İblis yaptığı bu kıyaslamada hata etmişti.(1) Çünkü Allah secdeyi emredince ortada hükmü bildiren nass var demektir. Nass'ın (delilleri) bulunduğu yerde ise kıyas yapılamaz. Sonra Allah şeytana ateşin veya toprağın birbirine karşı üstünlüğü konusunda birşey bildirmemişken şeytan kendi batıl hükmüne göre ateşin topraktan daha değerli olduğunu söylemesi de yanlıştır. İkinci olarak, secde etmeyi emreden, secde edeceği varlık üstün olsun veya üstün olmasın farketmez, itaat edilmesi gerekli olan Allah'tır. Allah (itaat etmemesinin cezası olarak) cennetten inmesini ona emretmiş ve şöyle buyurmuştur: "Oradan in, orada senin büyüklenmeye hakkın yok, çık, çünkü sen aşağılıklardansın." İblis çıkmaza girdiğinde ve helâk sebebini anladığında, ki bu Adem'e secde etmeyişidir, Allah'a şöyle dedi: "Bana insanların tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver." Allah da ona: "Belli bir vakte kadar" diyerek cevap verdi. Belli vakit, dünyanın yok olacağı vakittir. Bu yok oluş insanlar tekrar dirilmeden önce olacaktır. Bu cevap Hicr sûresinde geçmektedir. Bu

(1) İbn Abbas ve Hasan şöyle diyorlar: İlk kıyas yapan ve de hataya düşen İblis'tir. Kim ki dini, görüşüyle kıyaslarsa, Allah onu şeytanla beraber yapar. Alimler demiştir ki: Vakar ve sükûnet toprağın cevherindendir. Bunun için Âdem secde etmiştir. Yanılma, şiddet ve hafiflik ateşin cevherindendir. Bu sebeple İblis tevbe etmemiştir.

sûrede ise Allah: "Sen süre tanınanlardansın" buyurmaktadır.

İblis'in süre istemekteki maksadı, intikam almak için Âdem'in çocuklarından çoğunu saptırmaktır. Çünkü onun rahmetten uzaklaştırılmasına sebep olan Âdem'dir. Allah onun isteğine cevap verince o şöyle dedi: "Beni doğru yoldan çıkarman sebebiyle senin doğru yolunun üzerine oturacak, sonra onların önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından onlara yaklaşacağım." Şeytan, onlar, derken, Âdem ve soyunu kastediyor. Yol'dan maksat İslâm'dır. Çünkü doğru yol ve bu yola gireni Allah'ın rızasına götüren İslâm'dır. Her tarafından yaklaşmak, derken, onları kuşatmayı ve doğru yola girmelerini engelleyip kendi helâk olduğu gibi –Allah onu helâk etsin– onların da kurtulamayıp helâk olmalarını kastediyor. "Sen onların çoğunu şükredenler olarak bulamayacaksın." Bu, İblis'in Allah'a söylediği sözdür. Sen, Âdem'in çocuklarının çoğunu sana inanarak, bir olduğunu kabul ederek ve itaat ederek sana şükreden kimseler olarak bulamayacaksın. Allah burada tekrar lânetlediği şeytanı kovuyor ve şöyle diyor: "Cennetten yerilmiş ve kovulmuş olarak çık! Andolsun ki onlardan sana kim uyarsa ben de topluca sizi cehenneme dolduracağım!" Şerefim ve kudretime yemin ederim ki cehennemi sen ve sana tâbi olanlarla dolduracağım!

SONUÇ

1- İnsan için büyüklenme bir tehlikedir.

2- Fasid kıyas zararlıdır.(1)

3- İblis ve soyu insanoğlu için tehlikedir. Onlardan kurtulmak ancak Allah'a şükür ve zikirle olur.

4- Şükür demek, Allah'a ve Rasûlü'ne inanıp itaat etmek demektir.

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ

(1) Kitap, sünnet ve icmaya dayanan kıyas caiz ve güzeldir. Çünkü böyle bir kıyas kitap, sünnet ve icmaya sarılma anlamını taşır. Yerilen ve haram olan kıyas, bu üç temel kaynağa dayanmayan kıyastır. Ebû Bekir, Ali (r.a)'a: Biatımı bozun! deyince Ali: Vallahi biatını bozmuyoruz, bozmayacağız da! Senden dünya işlerimizde Rasûlüllah (s.a.v.) hoşnuttu. Biz nasıl hoşnut olmayalım ki! dedi. Ali devlet başkanlığını imamlıkla kıyasladı.

شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ
لَهُمَا الشَّيْطٰنُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُۥرِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَٰتِهِمَا وَقَالَ
مَا نَهٰىكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّآ أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا
مِنَ الْخٰلِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَآ إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النّٰصِحِينَ ﴿٢١﴾ فَدَلّٰىهُمَا
بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ
عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادٰىهُمَا رَبُّهُمَآ أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا
الشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَآ إِنَّ الشَّيْطٰنَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٢﴾

19- Sonra Allah, Âdem'e hitap etti: "Ey Âdem! Sen ve eşin cennette durun, dilediğiniz yerden yeyin fakat şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz."

20- Derken şeytan onların, kendilerinden gizlenmiş olan mahrem yerlerini kendilerine göstermek için onlara fısıldadı: "Rabbiniz başka bir sebepden dolayı değil, sırf ikiniz de birer melek, ya da ebedi kalıcılardan olursunuz diye sizi şu ağaçtan menetti" dedi.

21- Ve onlara: "Elbette ben size öğüt verenlerdenim" diye de yemin etti.

22- Böylece onları aldatarak aşağı sarkıttı, ağacı tadınca mahrem yerleri kendilerine göründü ve cennet yapraklarını üst üste yamayıp üzerlerine örtmeye başladılar. Rabbin onlara seslendi: "Ben sizi o ağaçtan menetmedim mi ve şeytan size apaçık düşmandır demedim mi?"

SÖZLÜK

وَزَوْجُكَ Hanımınla beraber, Âdem'in hanımı, Havva'dır.

اَلْجَنَّةَ — Cennete. İsra ve Mirac gecesi Rasûlüllah'ın girdiği selâm yurdunda.

مِنَ الظّٰلِمِينَ — Zalimlerden. Kendilerine zulmeden kimselerden.

فَوَسْوَسَ — Fısıldadı. Şeytanın Âdem'e vesvese vermesi, kalbine, inanması, söylemesi veya yapması için bozuk ve fakat süslü görünen düşünceler atmasıdır.

لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ — Onların kapalı olan avret yerlerini ortaya çıkarmak, onlara göstermek için.

وَقَاسَمَهُمَا — Onlara yemin etti.

فَدَلّٰهُمَا بِغُرُورٍ — Onları aldatarak şaşırttı. Böylece onları aldatıp ardarda ağaçtan yiyerek onları cennetten aşağı sarkıttı.

وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ — Örtünmeye başladılar. Cennet yapraklarını, örtünmek için üzerlerine bağlamaya başladılar.

AÇIKLAMA

Allah, İblis'i cennetten kovunca Âdem'e şöyle seslendi: "Ey Âdem! Sen ve hanımın cennette durun, istediğiniz ağacın meyvesinden yeyin; fakat şu ağaca yaklaşmayın." Allah onlara belirli bir cennet ağacını gösterdi. Ondan yemelerini yasakladı ve ondan yemeleri durumunda azabı hak eden zalimlerden olacaklarını onlara bildirdi. Şeytan kendisine tanınan fırsattan faydalandı ve ağaçtan yemeyi onlara iyi bir şey olarak göstererek onlara vesvese verdi:(1) "Rabbiniz, başka bir sebepten dolayı değil, sırf ikiniz de birer melek ya da cennette ebedi kalıcılardan olursunuz, diye size bu ağaçtan yemeyi yasakladı. Ve onlara, elbette ben sizlere öğüt verenlerdenim, diye yemin etti."(2) Böylece onları aldatarak ağaçtan yedirtti. Onlar da ağaçtan tattıklarında avret yerleri ortaya çıktı. Öyleki daha önce onları bürüyen nûr yok oldu. Bunun üzerine onlar da cennet yapraklarıyla üzerlerini örtmeye başladılar. O zaman Allah onlara, ben sizi bu ağaçtan menetmedim mi, dedi. (Bu soru kınama

(1) Te'vil edenler İblis'in Âdem'le nasıl ilişki kurup, konuştuğu konusunda çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir. Âdem cennetten çıkmış, şeytan o sırada vesvese vermiş, o da ağaçtan yemiş, denilmiştir. Ancak yeni buluşlar bize nasıl irtibat kurduğunu açıklamaktadır. Telsiz olayında olduğu gibi insanın bizzat kendisi vesveseyi almaya kabiliyetlidir.

(1) Katade diyor ki: İblis Allah adına onlara, Allah'ın kendisini onlardan önce yarattığına, onlardan daha bilgili olduğuna ve onlara öğüt verdiğine dair yemin etti, onlar da bu yeminle aldandılar. Âlimlerin şu şekilde bir sözü vardır: Bizi Allah adıyla kim aldatırsa, biz Allah için aldanırız.

ifade eden sorudur.) Ve ben size, şeytan sizin için apaçık bir düşmandır, demedim mi? Öyleyse düşmanınızken siz Şeytan'ın öğüdünü nasıl tuttunuz?

SONUÇ

1- Şeytan'ın insanla mücadele ettiği silahı, vesvese ve yapılan işi güzel göstermedir.

2- Şeytan insana düşmandır.

3- Nehiy haram ifade eder. Ancak haramı mekruhluğa çeviren bir delil olursa haramlık ifade etmez.

4- Kadın ve erkeklerin örtünmeleri farzdır.

5- Allah'ın adına yemin caizdir. Ancak sadece doğru söyleyen yemin edebilir.

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ
مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي
الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا
تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾

23- Dediler: "Rabbimiz, biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan muhakkak ki ziyana uğrayanlardan oluruz!"

24- Allah buyurdu: "Birbirinize düşman olarak inin, sizin yeryüzünde bir süreye kadar kalıp geçinmeniz gerekmektedir."

25- "Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz, ve yine oradan dirilip çıkarılacaksınız!" dedi.

SÖZLÜK

ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا (O ağaçtan yiyerek) kendimize zulmettik.

اَلْخَاسِرِينَ Cennete girmeyi ve orada yaşamayı yitiren kimselerden oluruz.

مُسْتَقَرٌّ Kalmanız.

مَتَاعٌ اِلَى حِينٍ Belirli bir süreye kadar geçinmeniz.

AÇIKLAMA

Âyetler, Âdem (a.s)'dan bahsetmeye devam ediyor. Âdem ve Havva ağaçtan tattığında onların avret yerleri açılmış ve Rableri onları azarlamıştı. Onlar da tevbe ettiklerini ilân ederek şöyle demişlerdi: "Rabbimiz biz ağaçtan yiyerek kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamazsan biz helâk olanlardan oluruz." Onlar tevbe ettiler, Allah da tevbelerini kabul etti ve onlara şöyle dedi: "Yere inin." Çünkü, günah işlemelerinden sonra gökteki cennet onların yeri olarak kabul edilmemişti. İblis, secde etmeyerek küfre girmiştir. Âdem ve Havva da ağaçtan yiyerek Allah-u Teâlâ'nın emrinden dışarı çıkıp hataya düşmüşlerdi. Yere, birbirinize düşman olarak inin.(1) İblis ve soyu, Âdem ve soyuna; Âdem ve soyu da İblis ve soyuna düşmandır.

"Sizin yeryüzünde bir zamana kadar kalmanız ve faydalanmanız gerekmektedir." Yani sürelerin bitimine (ölünceye) kadar yaşayarak faydalanmanız gerekmektedir. "Orada yaşayacak, orada ölecek ve oradan çıkarılacaksınız." Âyette, yer ile, bugün insanoğullarının yaşadığı dünya kastediliyor. Çıkarılmaktan maksad, kabirden yeniden dirilmek için çıkarılmadır.

SONUÇ

1- Âdem ve Havva'nın söylediği "biz kendimize zulmettik" sözü, Allah'ın Âdem'e öğrettiği, onların Allah'tan aldıkları ve bu ifadelerle tevbe ettikleri kelimelerdir.

2- Tevbenin şartı günahı kabullenmedir. Bu kabullenme de af dileyerek olur.

3- Kötü günah İblis'in Allah'ın rahmetinden Âdem'in de cennetten çıkarılma sebebi olmuştur.

4- Yeryüzünün, insan için yaşanan, öldüklerinde defnedilen ve dirileceklerinde yine oradan çıkartılacak yerleri olduğu haberi verilmiştir.

---

(1) İbn Kesir diyor ki: Eğer Âdem, Havva ve İblis'in yeryüzüne indiği noktanın belirlenmesinde mükellefler için bir fayda olsaydı Allah bu yeri açıklardı.

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا
يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ۚ ذَٰلِكَ
مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾ يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ
الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا
لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا ۗ إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ۗ
إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾ وَإِذَا
فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا ۗ
قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ ۖ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

26- Ey Ademoğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise indirdik. Korunma giysisi en iyisidir. İşte bu, Allah'ın ayetlerindendir, belki düşünüp öğüt alırlar.

27- Ey Ademoğulları! Şeytan, ana babanızı, çirkin yerlerini onlara göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de şaşırtıp bir belâya düşürmesin. Çünkü o ve kabilesi, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Biz şeytanları, inanmayanların dostları yaptık.

28- Onlar bir kötülük yaptıkları zaman: "Babalarımızı bu yolda bulduk, bunu bize Allah emretti." dediler. "Allah kötülüğü emretmez de, Allah hakkında bilmediğiniz şeyler mi söylüyorsunuz?"

SÖZLÜK

وَرِيشًا	Süslenecek elbise.
يُوَارِي سَوْءَاتِكُمْ	Avret yerlerinizi örtecek.
لِبَاسُ التَّقْوَى	Takva elbisesi, ahlâk, akıl, beden ve avretleri korumada daha hayırlıdır.
مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ	Allah'ın âyetlerinden. Allah'ın kudretinin delillerinden.
لَا يَفْتِنَنَّكُمْ	Sizi fitneye düşürmesin. Size, melekut âleminde komşuluk ve O'nun hoşnut olmasını temin edecek Allah'a itaatten sizi alıkoymasın.
أَبَوَيْكُمَا	Anne ve babanız. Âdem ve Havva.
قَبِيلُهُ	Askerleri. Cinlerden oluşan ordusu.
فَاحِشَةً	Çirkinlik. Beytullah'ı çıplak tavaf etmek gibi kötülük.

AÇIKLAMA

"Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek ve süslenecek elbise indirdik."(1) Bu âyet, Kureyşli müşriklere, belki öğüt alıp, inanır ve şirki terkederek müslüman olurlar diye, Allah'ın onlar üzerindeki mevcut nimet ve kudretini hatırlatmayı amaçlayan bir hitaptır. Allah'ın onlar üzerindeki nimetlerinden biri avret yerlerini örten ve bayram ve aralarındaki münasebetlerde giyiminilmesiyle süslenilen elbisedir. Sonra Allah, takva elbisesinin, malûm elbiseden, sahibi için daha hayırlı olduğunu haber veriyor. Çünkü takva sahibi, Allah'a ve Rasûlüne itaate sarılır. Allah ve Rasûlü avret yerlerini kapatmayı, kötülükleri defetmeyi ve yüce değerleri muhafaza etmeyi, bunların yanında hayayı, iffeti, vakarı, elbise ve bedenin temiz olmasını emrediyor.

"Bunlar, iman ve itaatı gerektiren Allah'ın kudretinin delillerindendir. Belki öğüt alırlar" ve itaat ve iman ederek nimetler için şükrederler.

27. âyette Allah ikinci kere onlara sesleniyor ve şöyle diyor: "Ey Âdem oğulları! Şeytan, ana-babanızı, avret yerlerini örten elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de bir belâya düşürmesin."(2) Allah, şeytanın ana-

(1) Gökten elbisenin indirilmesinden şunlar anlaşılmaktadır: Âdem, cennet yapraklarıyla vücudunu ilk örten kişidir. Giyinik olarak dünyaya indirilmiş, giyinmeyi çocukları ondan almıştır.

(2) Bu ayette, insanın düşmesini istediği kötülüğe sebep olduğundan şeytanın insanın avret yerlerinin açılmasını çok istediğine delil vardır.

babalarının elbisesini soyup, onların da avret yerleri açıldıktan(1) sonra sebep olduğu cennetten çıkarılmalarını hatırlatıyor ve onun, kendilerini gören apaçık düşman olduğuna dikkat çekerek şeytanın aldatmasından onları sakındırıyor. Sonra Allah, şeytanı inanmayanların dostu yaptığını, bunun mahlûkatı hakkında geçerli olan adetinin bir gereği olduğunu, dolayısıyla şeytanın şer ve kötülük tarafını temsil ettiğini haber veriyor. İnanmayanların kalpleri, iman nuru taşımadığı için karanlıktır. Onların kalpleri şeytanın vesvesesini, şirk, isyan gibi ilham ettiği kötülükleri kabul etmeye hazırdır. Bu sebeple şeytanla kâfirler arasında dostluk bulunmaktadır. Aralarında böyle bir dostluğun olduğuna delil şudur: Müşrikler kötü, çirkin ve yerilmiş bir iş yapıp, bundan menedildiklerinde, onlar yaptıklarına "babalarını böyle yaparken bulduklarını ve Allah'ın böyle emrettiğini" belirterek delil getirirler. Bu iddia bir kaç açıdan mantıksızdır.

Birincisi: Babalarının yaptığı şeyler din değildir.

İkincisi: Allah kötülüğü emretmekten münezzeh ve yücedir; onlara yaptıkları kötülükleri emreden şeytanlar ve insan cinsinden olan dostlarıdır. Allah bu sebeple onların sözlerini reddediyor ve şöyle buyuruyor: "Allah kötülüğü emretmez." Şu âyetle de onları ayıplıyor: "Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?"

SONUÇ

1- Allah'ın nimetlerini hatırlatmak gerekir. Bu, kişinin iman ve takva sahibi olmak suretiyle şükürde bulunmasını gerektirir.

2- Şeytandan ve özellikle fitnesinden sakınmak gerekir. O şeytan insanı görür fakat insan onu göremez.

3- Kâfirlerin kalpleri günah yüklüdür, bu sebeple kâfirle şeytan dosttur.

4- Kötülükler çirkindir ve haramdır.

5- İnsanların yaptığı işi delil kabul etmek yersizdir. Çünkü, sadece ilahi vahiyle delil getirmek doğrudur.

6- Allah, kötülüğü yapmak için emretmediği gibi, yapılmasına da asla razı değildir.

---

(1) Neredeyse bu kural bütün insanlar için geçerlidir. Bir topluluk yok ki kadınları açılıp saçılsın da, Allah kudret ve hükümranlığı onlardan alarak çabucak helâk etmesin.

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ ۖ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ
وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾ فَرِيقًا هَدَىٰ
وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ ۚ إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ
أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾
يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا
وَلَا تُسْرِفُوا ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

29- De ki: "Rabbim bana adaleti emretti. Her mescidde yüzlerinizi O'na doğrultun ve dini yalnız kendisine has kılarak O'na yalvarın. İlkin sizi yarattığı gibi yine O'na döneceksiniz."

30- O bir topluluğu doğru yola iletti ve bir topluluğa da sapıklık hak oldu. Çünkü onlar, şeytanları Allah'tan başka dostlar tuttular ve kendilerinin de doğru yolda olduklarını sanıyorlar.

31- Ey Ademoğulları! Her mescide girişinizde güzel giysilerinizi alın; yeyin, için fakat israf etmeyin; O, israf edenleri sevmez.

SÖZLÜK

اَلْقِسْطُ	Adalet. Söz, hikmet ve harekette adil olmak.
اَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ	Gözlerinizi doğrultun, yöneltin. İbadeti sadece Allah için yapın, O'nun evine dönün. Başlangıcınız gibi döndürüleceksiniz. İlk kez sizi, O yarattığı gibi, ölümden sonra sizi tekrar diriltecektir.
اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ	Allah'tan başka dostlar. İtaat ve yardım ettikleri ve sevgi duydukları ondan başka dostlar ediniyorlar.
زِينَتَكُمْ	Süsleriniz. Camiye girerken elbiselerinizi giyin.

وَ لاَ تُسْرِفُوا İsraf etmeyin. Ne yemede ne de içmede israfı sevmez. İsraf herşeyde normal sınırı aşmadır.

AÇIKLAMA

Âyetler Kureyş müşriklerinin hatalarını açıklamaya devam ediyor. Onlar geçen âyetlerde, yaptıkları kötü işlere, babalarını öyle yaparken bulduklarını ve bunu Allah'ın emretmiş olduğunu delil getirmişler, Allah da bu konuda onları yalanlamıştı. Allah 29. âyette buyuruyor ki Ey Rasûlüm! "De ki: Rabbim bana adaleti emretti"(1) Adalet, Allah'a ve Rasûlüne iman ve yalnızca O'na kulluktur. Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını haram kılarak Allah'a karşı yalan söylemek adaletsizliktir.

"Her mescidde yüzünüzü ona yöneltin" yani sadece O'na ibadet edin ve Beytullah'a yönelin. "Dini sadece O'na ait kılarak O'na yalvarın." Onunla beraber başkasına dua etmeyin." Sizi ilk defa O yarattığı gibi, O'na döneceksiniz." Allah onlara Âhiret yurdunu ve ikinci hayatı hatırlatıyor. Muhakkak ki öldükten sonraki hayat için, kazandığı iyilik ve kötülüğe karşılık olarak hesaba inanan bir kimse, bütün hayatı boyunca iyilik ve adalet üzere olabilir. "Bir grubu hidayete erdirdi, bir gruba da sapıklık hak oldu." Bu âyet Allah'ın adelet, hikmet ve kudretinin tezahürlerini açıklamaktadır. O ilk yaratan, döndüren, hidayet veren ve (sapmak isteyenleri) saptırandır. Hakimiyet kayıtsız şartsız O'nundur. Öyleyse putlar O'na nasıl denk olabilir?! Kullarından bir gruba hidayet verdi, doğru yolu buldular. Bir grubu da verilen hidayet imkanlarına isyanlarında ısrar ettikleri için saptırdı, yani kendi yaptıklarından dolayı sapıttılar. Fakat bunu onların hidayeti isteme ve sapıklara dost olmalarını dikkate alarak yaptı. "Onlar Allah'ı bırakarak şeytanları dost edindiler." Bu sebeple iyice sapıttılar. Karanlık ve sapıklık içinde meşguliyetleri sebebiyle: "Onlar doğru yolda olduklarını zannediyorlar."

"Ey Ademoğulları! Her mescide girişinizde güzel giyinin" yani Beytullah'ı tavaf ederken elbiselerinizi giyinin, çıplak olarak tavaf etmeyin. Müşriklerin yaptığı gibi çırılçıplak namaz kılmayın. Onlar şeytanları dost ediniyorlar, şeytanlar da onları doğru yoldan çıkarıyor. Kötü olan söz, hareket ve inancı şeytan onlara güzel gösterir.

Allah'ın sizin için helâl kıldıklarından "yeyin. için fakat" O'nun helâl kıldığını haram kılarak, O'nun koymadığı hükmü koyarak israf etmeyin; ada-

(1) Adalet imanın özüdür. Bu sebeple İbn Abbas: Adalet, Lâilâhe illâllah'tır, demiştir.

letli olun; çünkü Allah israf edenleri sevmez. Adaletli olarak O'nun sevgisini isteyin; O'na ve Rasûlüne itaat ederek, gazabından sakının.

SONUÇ

1- Hüküm ve sözde adil olmak gerekir.

2- İster dua isterse namaz olsun, ibadet sadece Allah'a aittir.

3- Kader haktır.

4- Namazda avret yerini örtmek farzdır.

5- Yemede, içmede ve her şeyde israf haramdır.

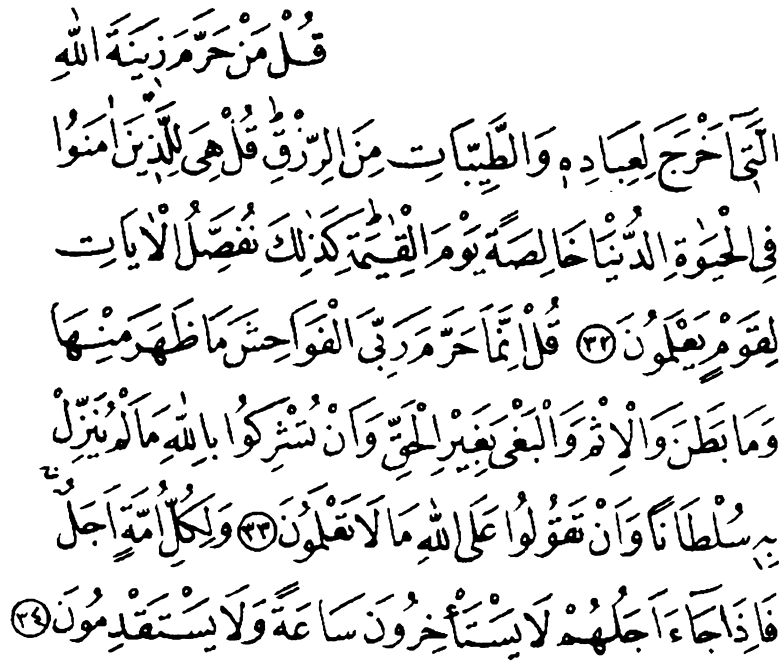
قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ
الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ
بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ
فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾

32- De ki: "Allah'ın, kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haram kıldı?" De ki: "O, dünya hayatında inananlarındır, kıyamet günü de yalnız onlarındır." İşte biz bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz.

33- De ki: "Rabbim ancak fuhuşları, gerek açığını gerek kapalısını, günahı ve haksız yere saldırmayı, hakkında hiç bir delil

indirmediği şeyi Allah'a ortak koşmayı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyler söylemenizi haram kılmıştır.

34- Her ümmetin bir süresi vardır. Süresi gelince onlar, ne bir an geri kalır, ne de öne geçerler; tam vaktinde batıp giderler.

SÖZLÜK

مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ — Allah'ın zinetini kim haram kıldı. Haram kılmak, engel olmak, zineti, süslenilen elbise vb. şeyleri ifade için kullanılan kelimelerdir.

وَ الطَّيِّبَاتِ — Tayyib kelimesinin çoğuludur. Pis olmayan helâl ve temiz demektir.

خَالِصَةً — Sırf, yalnızca. Onlar da, kâfirler onlara ortak olamazlar. Çünkü kâfirler cehennemdedirler.

اَلْفَوَاحِشُ — Fahişe kelimesinin çoğuludur. Çirkinlikler. Burada, bu kelimeyle zina ve gizli homoseksüellik kastedilmektedir. Fuhuşları demektir.

وَ الْاِثْمَ — Günah. İçki ve benzeri her kötü ve çirkin şeye verilen isimdir.

وَ الْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ — Haksız yere zulmetmek. Kısas yapmayarak ve misliyle cezalandırmayarak zulüm yapmak.

وَ اَنْ تُشْرِكُوا — Şirk koşmanızı. Allah'a şirk koşmak başkasına ibadet etmektir.

اَلسُّلْطَانُ — İlim, delil. İhtilaflı hakların kendisiyle tesbit edildiği delil.

أَجَلٌ — Vakit. Ulaşacakları belirli bir vakit.

AÇIKLAMA

Müşrikler Beytullah'ı elbiseyle tavaf etmeyi haram kıldıklarında, giyinikken isyan ettikleri elbiseyle tavaf yapmayacakları iddiasıyla çıplak olarak tavaf yaptılar. Allah, bu durumu onlara çirkin gördü ve şöyle buyurdu: "De ki: Allah'ın sizin için çıkardığı zîneti ve güzel rızıkları"(1) meselâ saibe diye adlandırılan hayvanın etinin yenmesini "kim haram kıldı?"

Âyette geçen soru hayret ve hoş görmemeyi ifade etmektedir. "Çıkardı-

(1) Tayyibat, her güzel kazanç ve yemeğe verilen isimdir. Rasûlüllah et, bal, tatlı, kavun ve hurma yemişti. Hoş görülmeyen şey, haddinden fazla yemek ve içmektir.

ğı" kelimesinden maksat, Allah'ın yerden çıkardığı pamuk, keten ve demir cevherleri gibi ürünlerdir.

"De ki: Onlar dünya hayatında aslında inananlarındır, kıyamet gününde de sadece onlar içindir."(1) Dünya hayatında aslında onlara ait olmasının nedeni, mü'minlerin bilgili olmaları, bu sebeple iş, üretim ve sanatı güzel yapmalarıdır. Bu konuda kâfirler cehalet, tembellik ve basiretsizlikleri yüzünden, onların takipçisidirler. Kıyamet gününde o nimetler sadece mü'minler için olacak, kâfirler onlara ortak olamayacaktır. Çünkü onlar cehennemde olacaklardır. Allah'a sığınırız.

"Biz bilen bir toplum için âyetlerimizi böylece açıklıyoruz." Bilen toplum için Kur'an'dan inen âyetleri açıklamaya devam edeceğiz. Cahil ve sapıklar ise bu açıklamadan faydalanamazlar. Çünkü onlar küfür ve şirk karanlığıyla, nefsin arzu ve isteğinin dumanıyla engellenirler.

33. âyette Allah önemli, temel olan haram ve günahları saymaktadır. Bunlar gizli ve açık kötülük, haramı işleyip farzı terkederek isyan etmek olan günah ve insanların haklarını çiğneyerek, mallarını alarak ve onları döverek haksızlık ve zulüm etmektir. İşte böyle kişiler haksız yere tecavüzü caiz görmektedir. Başkasına haksızlık eden kimseden, kısasla hak alınır; işlediği cinayet, zulüm ve şirk misliyle cezalandırılır. Allah katından bir bilgi olmadan Allah'a karşı konuşmak temel günahlardandır. Meselâ haram kılmadığını haram, helâl kılmadığını helâl kılmak gibi.

34. âyette Allah her ümmetin belirli bir süresi olduğunu, o sürede helâk olacaklarını, ondan ne bir an ileri ne de bir an geri gidemeyeceklerini haber veriyor. Bu âyette en açık bir şekilde kavimlerin, toplumların helâkının hayat yolundan sapmaları sebebiyle olduğuna işaret edilmektedir. Meselâ kişi zehir içerek, yüksek yerden kendini aşağı atarak ve bedenini ateşle yakarak yok olur. İşte temel teşkil eden asıl günah ve kötülükler de böyledir. Bu kötülüklerin özelliklerinden biri de, bunlardan vazgeçip Allah'ın koyduğu iman, tevhid, O'na ve Rasûlüne itaat yoluna dönmediği sürece, yapan kişinin hayatını alıp götürmesidir.

---

(1) Âyette, özellikle bayram günlerinde, hasta ziyaretlerinde, toplantılarda ve misafir gelişinde en güzel elbiseyi giymek gerektiğine işaret vardır. Yırtık pırtık ve kaba saba elbise giymek sünnet değildir. Takva elbisesi de asla yırtık ve kalın elbise değildir. Takva elbisesi Allah'ın emrine sarılmak ve yasaklarından kaçınmaktır.

SONUÇ

1- Allah'ın helâl kıldığı şeyi haram kılan kimse şiddetle kınanır.

2- Güzel yiyecek ve giyeceklere, mü'min diğer insanlardan daha lâyıktır.(1) Çünkü onlar işi iyi yapar ve üretmek ve faydalanmak için gayret gösterirler. Cahil olanlar ise bunun aksinedir. Çünkü onlar kördür görmezler, oturtulmuştur hareket etmezler. Eğer aksinin doğru olduğu söylenir, bu gün kâfir toplumlar; Avrupa ve Amerika niçin sanayide ileri, mü'minlerin faydalanmadıklarından faydalanıyorlar, denirse, cevabımız şudur: Mü'minler ilim ve çalışmaktan yüz çevirmişler, düşmanlarının, onların akıl ve inançlarını bozmaları sebebiyle icad ve üretimden alıkonmuşlardır. Bunun delili, mü'minler ne zaman tam bir iman sahibi olmuşlarsa, o zaman toplumların en kültürlüsü, en temizi, en kuvvetlisi ve en üretkeni olmuş olmalarıdır. Cehalet, bilginin yerini alınca, tabiî olarak üretim de olmaz, buluş da olmaz, kültür de olmaz.

3- Ana kötülükler âyette sayılmıştır.

4- Bu kötülükler sırasıyla sayılmıştır, en sonuncusu en kötü olanıdır. En kapalı ve gizli olanı da ilk söylenenidir.

5- Toplumların eceli de insaların eceli gibidir. Toplumun hepsi veya çoğu hastalığa yakalandığında toplum yok olur. Aynı şekilde hastalık bedenine yayılınca insan da yok olur.

يَا بَنِيٓ ءَادَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِى
فَمَنِ ٱتَّقَىٰ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾ وَٱلَّذِينَ
كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَٱسْتَكْبَرُوا۟ عَنْهَآ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ هُمْ فِيهَا
خَٰلِدُونَ ﴿٣٦﴾

(1) Nesai'nin sahih bir senetle rivayetine göre Rasûlüllah: Yeyin, için, giyinin ve israfa düşmeden tasadduk edin. Çünkü Allah kulu üzerinde verdiği nimeti görmek ister, buyuruyor.

35- Ey Âdemoğulları! Size kendi içinizden elçiler gelip âyetlerimizi anlattıkları zaman günahlardan korunup uslananlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

36- Âyetlerimizi yalanlayıp onları kabule tenezzül etmeyenlere gelince, onlar da ateş halkıdır, onlar orada ebedi kalacaklardır.

SÖZLÜK

اِمّا يَأْتِيَنَّكُمْ	Size gelirse, geldiğinde. Size içinizden elçiler gelirse.
يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِى	Size âyetlerimizi anlatırlar. Size âyetlerimizin delalet ettiği hükümleri, vaad ve vaidleri açıklayarak onları okuyan.
فَمَنِ اتَّقَى	Kim korunursa. Kim şirkten sakınır, şirk koşmaz ve iyi işler yaparsa.
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ	Onlara korku yoktur. Dünya ve Âhirette onlara korku yoktur.
وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ	Onlar üzülmezler. Geride bıraktıklarına ve elde edemedikleri dünya işlerine üzülmezler.

AÇIKLAMA

Lafzın doğrudan ifadesinden de anlaşıldığı ve her topluma Rasûllerinin diliyle hitap edildiği gibi, buradaki hitabın bütün insanlığa olması da, sadece Arap müşriklerine olması da ve Rasûllerden maksadın Muhammed (s.a.v) olması da caizdir. Bu durumda Rasûller kelimesiyle Rasûlüllah'a tazim ve onu yüceltme söz konusu olmaktadır. Müşriklere veya insanlığa seslenilen şey, kime kendi cinslerinden Allah'ın âyetlerini okuyan rasul gelir, –ki bu ayetler Allah'ı bilmeyi, sıfatlarını içermekte, sevdiği ve sevmediği şeyleri açıklamaktadır.– o da Allah'tan korkar ve şirki bırakır, kendini, yaratılışını ve aklını bozan şeyleri düzeltirse –ki bu iman ve amel-i salihle olur– işte Allah'ın hükmüne göre onlar "kendilerine korku olmayan ve hüzünlenmeyecek olan" kişilerdir. Fakat Rasûllerin getirip anlattığı âyetleri inkâr ederek onunla amel etmekten, iman etmekten kaçınanlar ve büyüklenenler, işte her türlü iyilikten uzak olan bu kimseler "cehennem halkıdırlar ve orada ebedi kalıcıdırlar." Oradan hiç bir surette çıkmayacaklardır.

SONUÇ

1- Peygamber gönderilerek insanların, deliller öne sürmeleri engellen-

miştir.

2- İnsanın takva noktasında ilk yapacağı şey evvela şirkten uzaklaşmaktır.

3- Kendini düzeltme, ancak, Allah'ın nefsi temizleyici kıldığı iyi işleri yaparak olur.

4- Yalanlama da büyüklenme gibidir. Her ikisi de takva ve salih amele engeldir. Bu sebeple bunları taşıyan kişiler cehennemliktirler.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ
أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا
يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا
عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿٣٧﴾
قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ
فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّىٰ إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا
جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ
عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ
﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا

يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ
نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ۚ
وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

37- Allah'a yalan uyduran, yahutta O'nun âyetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir. Onlara Kitap'tan nasipleri erişir, ezelden kendileri için ne rızık takdir edilmişse onu alır ve kendilerine yazılmış süre kadar yaşarlar. Nihayet ömürleri tükendiği zaman elçilerimiz melekler gelip canlarını alırken: "Hani Allah'tan başka yalvardıklarınız nerede?" dediklerinde: "Bizden sapıp, kayboldular" dediler ve kendi aleyhlerine, kendilerinin kâfir olduklarına şahitlik ettiler.

38- Allah buyurdu: "Sizden önce geçen cin ve insan topluluklarıyla beraber ateşin içine girin!" Her ümmet girdikçe yoldaşına lânet etti. Hepsi birbiri ardından orada toplanınca sonrakiler, öncekiler için dedi ki: "Rabbimiz, bunlar bizi saptırdılar. Bunlara ateşten bir kat daha azap ver!" Allah, "hepsi için bir kat fazla azap vardır, ama siz bilmezsiniz," dedi.

39- Öncekiler de sonrakilere dedi ki: "Sizin bize bir üstünlüğünüz yok. O halde siz de kazandıklarınıza karşılık azabı tadın!"

40- Bizim âyetlerimizi yalanlayan ve onlara inanmaya tenezzül etmeyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve deve, iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremeyeceklerdir. İşte suçluları böyle cezalandırırız.

41- Onlar için cehennemden bir döşek ve üstlerinde de (yine ateşten) örtüler vardır. İşte zâlimleri böyle cezâlandırırız.

SÖZLÜK

فَمَنْ اَظْلَمُ Daha zalim kimdir? Zulüm bir şeyi yerinden başka bir yere

koymadır. Bu sebeple müşrik zalimdir. Çünkü o, hak etmeyene ibadet ederek ibadeti olması gereken yerden başka bir yere koymaktadır.

نَصِيبُهُمْ — Nasipleri. Kaderde Allah onlar için neyi takdir etmişse.

رُسُلُنَا — Ölüm meleği ve yardımcıları.

قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا — Bizden kaybolup uzaklaştılar, derler. Biz onları göremiyor ve bulamıyoruz.

فِي أُمَمٍ — Topluluklar içerisinde.

ادَّارَكُوا — Birbirleriyle buluştuklarında, bir kısmı bir kısmına yetişip topluca cehenneme girdiklerinde.

أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ — Sonra gelenler öncekiler için, tâbi olanlar sapıklık yolundaki rableri için –ki bunlar bidat ehlidirler–

تَكْسِبُونَ — Kazanırlar. Zulüm, fesad ve şerden herkesin kazandığı.

يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ — Deve iğne deliğine girinceye kadar.

الْمُجْرِمِينَ — Suçlular. Kendilerine karşı suç işleyip, şirk ve isyanla kendilerini fesada uğratanlar.

مِهَادٌ — Döşek.

غَوَاشٌ — Örtü.

AÇIKLAMA

Allah (c.c), kendisine iftira eden O'na çocuğu var, kötülüğü emrediyor veya haram kılmadığı şeyi haram kıldı, diyen, yahut rasûllerinin getirdiği âyetleri inkâr edenden daha sapık, daha cahil ve daha zalim kimse olmadığını, işte onların yalancılar olduğunu haber veriyor ve şöyle buyuruyor: "Kitaptan" yani levh-i mahfuzda kendileri için yazılı olan hayır, şer, mutluluk ve mutsuzluktan "onlara nasipleri ulaşır; tâ ki onlara ölüm meleği ve yardımcıları canlarını almak üzere gelir, onlara, "Allah'tan başka yalvardıklarınız nerede" yani ibadet ettikleriniz nerede, derler. Onlar da bu soruya "onlar bizden kayboldular" onları göremiyoruz diyerek cevap verirler. Allah şöyle buyuruyor: "Ve onlar kendi aleyhlerine kendilerinin kâfir olduklarına dair şahitlik ederler." Onlara denir ki: "Sizden önceki cin ve insan topluluklarıyla beraber cehenneme girin!" Onlar da girerler. "Her ümmet oraya girişte yoldaşına lânet eder." Müşrikler birbirine ve yahudiler ile hıristiyanlar birbirlerine lânet ederler. "Tâ

ki oraya topluca girdiklerinde" hepsi birbiri ardınca oraya girdiklerinde şikayete başlarlar: "Onlara iki kat cehennem azabı ver!" Allah da şöyle der: "Hepiniz için iki kat azap vardır. Fakat siz bilmezsiniz." Çünkü bu yurt, azap yurdudur. O, cehennem azabı içinde bulunan kimseye kat kat artar. O zaman, evvelkiler daha sonrakilere: "Sizin bize herhangi bir üstünlüğünüz yok. Öyleyse yaptığınız şirk, Allah'a iftira ve O'nun ayetlerini yalanlamalarınıza karşılık siz de azabı tadın!" derler. 39. âyetin ihtiva ettiği anlam budur.

40 ve 41. âyetlere gelince, Allah büyük bir hüküm ortaya koyuyor ki bu hüküm Allah'ın âyetlerini yalanlayıp onlara inanmaya tenezzül etmeyenler, iyi işler yapmayanlar, şirk, şer ve fesad üzere hayat sürenler.. Öldükleri zaman, melek onların ruhunu göğe çıkaracak, göğün kapıları açılmayacak, onun dönüş yeri cehennem olacaktır. "Deve, iğne deliğinden geçinceye kadar onlar cennete giremeyeceklerdir." Allah onların cennete girmelerini imkânsız olan bir şeye bağlıyor. Bu, devenin iğne deliğine girmesidir. İmkânsız olan bir şeye bağlanan da imkânsız olmaktadır. Allah: "Biz" şirk, ve isyanla kendini bozarak kendine karşı suç işleyen kimseleri "böyle cezalandırırız." 40. âyetin ihtiva ettiği anlam budur.

41. âyette Allah: "Onlar için cehennemden bir döşek ve üzerlerinde de örtüler vardır!" buyuruyor. Allah, bu kendini beğenmiş yalanlayıcıları cezalandırdığı gibi, günah işleyerek nefislerini pisliklerinden ötürü kendilerine zulmetmiş olan kimseleri de adaletiyle cezalandırır.

SONUÇ

1- Zulüm, Allah'a iftira ve O'nun hükümlerini yalanlama olduğu sürece şerdir.

2- Kabir azabı ve suali vardır.(1)

3- Kâfirler, öfkeyle birbirlerine lânet edeceklerdir. Çünkü onlar cehenneme girmelerinde birbirlerine sebep olmuşlardır.

4- Allah'ın âyetlerini yalanlayanlar cezalandırılacaktır. Bu ceza ise onların cennete girmekten menedilmeleridir. Yine suçlu ve zalimler de cezalandırılacaklardır.

---

(1) İbn Kesir, tefsirinde Ebu Davud'dan ruhun, göğe yükselmesini, sonra kabre geri dönmesini ve orada geçen olayları mü'min kul için mutluluk, kâfir için sıkıntı olduğunu anlatan uzun bir hadis rivayet eder. İsteyen oraya müracaat etsin.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ
الْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ
لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ
وَنُودُوا أَن تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

42- İnanıp, iyi işler yapanlar –ki hiç kimseye gücünün üstünde bir şey yapmasını yüklemeyiz– işte onlar cennet halkıdır, onlar orada ebedî kalacaklardır.

43- Göğüslerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atmışızdır. Altlarından ırmaklar akmaktadır. "Lûtfedip bizi buraya getiren Allah'a hamdolsun, Allah bizi getirmeseydi biz bunu bulamazdık. Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler" dediler. Onlara: "İşte size cennet, yaptıklarınıza karşılık o size miras verildi" diye seslenildi.

SÖZLÜK

الاّ وُسْعَهَا	Taşıyabileceği, gücünün yettiği kadar.
وَ نَزَعْنَا	Çıkardık.
مِنْ غِلّ	Kini. Kin ve gadaptan, düşmanlık ve hasetten ne varsa.
هَدَانَا لِهَذَا	Bizi buna iletti. Allah bizi dünyadayken karşılığı cennet olan salih amel işlemeye iletti.
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ	Yaptıklarınıza karşılık. İşlediğiniz namaz, oruç, sadaka ve cihad gibi salih amelleriniz sebebiyle.

AÇIKLAMA

Allah, âyetlerini yalanlayıp, inanmaya ve salih amel işlemeye tenezzül etmeyenlerin cezalarını bildirdikten sonra, salih amel işleyen ve iman eden kimselerin mükâfatlarını anlatıyor: "İnanıp iyi işler yapanlar" yaptıkları işin bazısı güç yetirilemeyecek kadar zor, bir kısmı da gücün yettiği kadar kolay olduğunda "biz kişiye ancak gücünün yettiğini yükleriz." Yapabileceği, güç yetirebileceği kadarını yükleriz. Allah daha sonra salih ameller işleyen mü'minlerden haber veriyor: "İşte onlar cennet halkıdır. Orada ebedî kalıcıdırlar."

43. âyette Allah onların içlerini temizlediğini, kalplerinde bulunan başkalarına karşı kin besleme duygusunu söküp çıkardığını, saraylarının altından nehirler aktığını ve onların Allah'ın verdiği nimetlere şükrettiğini haber veriyor. "Bizi buna ileten Allah'a hamdolsun!" Karşılığı cennet olan salih ameli işlemeye bizi ileten Allah'a hamdolsun. Onlar, doğru yolu bulmalarının karşılığının cennet olduğunu, Allah iletmemiş olsaydı elde edememiş olacaklarını ifade ediyorlar. "Eğer Alah bizi iletmeseydi, biz ulaşamazdık."(1) derler ve sonra: Vallahi "Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler." İşte şu kâfirler cehennemde, biz iman ehli olanlar cennetteyiz, derler ve Rasûllerin haber verdiği vaadi tasdik ederler. Allah da onlara şöyle seslenir: "İşte size cennet, o size yaptıklarınıza karşılık miras olarak verildi."(2) Böylece onlara verilen nimet artacak ve mutlulukları çoğalacaktır.

SONUÇ

1- İman ve iyi işler cennete girmeye ve her iki cihanda üstün olmaya vesiledir.

2- Rasûlüllah'ın getirdiği sahih dinde ceza hariç, zorluk ve güç yetirilemeyecek sıkıntı yoktur. Yani, her iş gücümüz dahilindedir.

3- Cennette düşmanlık ve kıskançlık yoktur.

---

(1) Nesâi, Ebû Hureyre'den şöyle rivayet eder: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Her cennetlik kişi cehennemdeki yerini görür ve iyi ki Allah beni oraya koymadı der ve şükreder. Her cehennemlik kişi de cennetteki yerini görür. keşke Allah beni oraya koysaydı, bu da onun için hayıflanma olur."

(2) Müslim'in rivayetine göre: "Sizden hiç kimseyi cennete ameli girdirmeyecek." Ashab: "Sen de mi, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorunca, O: "Ben de, ancak Allah beni rahmet ve fazlıyla kapladı." buyurdular.

4- Kurtuluş Allah'ın bağışıdır. Yalnız O'ndan istenir ve ancak O'ndan istenerek elde edilir.

5- Peygamberler verdikleri uzak geleceğe dair haberlerde doğru söylemişlerdir.

وَنَادَىٰٓ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ أَصْحَٰبَ ٱلنَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا
رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدتُّم مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ۖ قَالُوا نَعَمْ ۚ فَأَذَّنَ
مُؤَذِّنٌۢ بَيْنَهُمْ أَن لَّعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ ٱلَّذِينَ يَصُدُّونَ
عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ كَٰفِرُونَ ﴿٤٥﴾
وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ۚ وَعَلَى ٱلْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّۢا بِسِيمَىٰهُمْ ۚ
وَنَادَوْا۟ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ أَن سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ ۚ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ
يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَٰرُهُمْ تِلْقَآءَ أَصْحَٰبِ ٱلنَّارِ قَالُوا۟
رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾

44- Cennet halkı ateş halkına seslendi: "Rabbimizin bize vaadettiğini biz gerçek bulduk, siz de Rabbimizin size vaadettiğini gerçek buldunuz mu?" Onlar da: "Evet" dediler ve aralarında bir nida eden: "Allah'ın lâneti zalimlerin üzerine olsun" diye seslendi.

45- Onlar ki, Allah'ın yolundan menedip onu saptırmak isterler, ahireti de inkâr ederlerdi.

46- İki taraf arasında bir perde ve A'raf üzerinde de hepsini işaretleriyle tanıyan erkekler vardır. Bunlar, henüz cennete gir-

memiş olan, fakat girmeyi bekleyen cennet halkına "selam size" diye seslendiler.

47- Gözleri ateş halkı tarafına çevrildiği zaman da "Rabbimiz bizi şu zalim toplulukla beraber bulundurma!" dediler.

SÖZLÜK

فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ	Çağırıcı seslendi. En yüksek sesle, Allah'ın lâneti zalimlere olsun, diye ilân etti.
لَعْنَةُ اللّه	Allah'ın lâneti. Allah'ın, zalimleri rahmetten azaba atma emri.
يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّه	Allah'ın yolunu engellerler. Kendilerinin ve başkalarının İslâm'a girmesini engellerler.
وَ يَبْغُونَهَا عِوَجاً	Onun eğri olmasını isterler.
وَ بَيْنَهُمَا حِجَابٌ	Aralarında perde var. Cennetle cehennem halkı arasında engel vardır. Bu A'râf duasıdır.
وَ عَلَى الْأَعْرَافِ	A'râf'ın üzerinde. Cennetle cehennem arasındaki sur üzerinde. Allah, Hadid sûresinde, "onların arasına sur konmuştur" buyurmaktadır.
يَعْرِفُونَ كُلاًّ بِسِيمَاهُمْ	Onların hepsini yüzlerinden tanırlar.
صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ	Gözleri çevrildiğinde. Yani, cehennemliklerin bulunduğu tarafa baktıklarında.

AÇIKLAMA

Âyetler, cennet ve cehennem halkından bahsediyor. Allah cennetliklerin cehennemliklere şöyle dediğini haber veriyor: "Biz Rabbimizin bize vaadettiği cennet ve nimeti gerçek bulduk, siz de Rabbinizin size vaadettiği cehennem ve azabını gerçekten buldunuz mu?" Onlar da cevap olarak: "Evet, Rabbimizin vaad ettiği şeyi gerçek bulduk," derler. Bu sırada aralarından biri: "Allah'ın lâneti, rızasına ve cennete ulaştıran İslâm yolundan meneden ve onun saptırılmasını isteyen zalimlere olsun!" diye bağırır. Yani onlar Allah'ın yolunun eğri olmasını, kendi fesadları içinde dönerlerken onlarla beraber İslâm'ın da eğilip bükülmesini isterler. Onlar ahireti inkâr edenlerdir. İşte lânet ettikleri, Allah'ın lâneti, sıfatları böyle olan kişilere olsun, dedikleri bunlardır.

Allah 46. âyette: "Cennetle cehennem arasında onları bir birinden ayıran perde vardır." buyurmaktadır. Bu perde yüksek bir yerdeki makamdır, onun üzerinde Âdem oğullarından iyilik ve kötülükleri eşit gelmiş kişiler vardır, onlar burada Allah haklarında hüküm verinceye kadar bekletilecekler, Allah onların cennete girmelerini hükmedecek, onlar da cennete gireceklerdir.

"Onlardan her birini yüzüyle tanır." A'raf halkı cennet halkına şöyle seslenir: "Selâm size" Bununla umut ederler. Nitekim Allah şöyle buyuruyor: Onlar cennete girmemişlerdir, fakat umutludurlar. Cehennem halkı tarafına gözleri çevrilince yani onlara bakınca, onları yüzlerinin kararmış, gözleri fırlamış ve her taraftan azabın kuşatmış olduğunu görürler. Şöyle seslenirler: "Rabbimiz, bizi bu zalim kavimle beraber bulundurma!" Çünkü onlar zulümleri yüzünden cehenneme girmişlerdir. Allah'a sığınırız!

SONUÇ

1- Cennetliklerle cehennemlikler arasında irtibat olacak, cennette olan cehennemde olanı görmeyi ve onunla konuşmayı istediğinde konuşabilecektir.

2- Küçümsemek maksadıyla vaad (müjde) yerine (tehdit) vaid kelimesi kullanılabilir.

3- Kişiler ahirette zulüm, inkâr ve Allah'ın yolundan çevirmelerinden dolayı ayıplanacak.

4- İyiliklerin, sevabın ağır gelmesi insanı kurtaracak, hafif gelmesi cehenneme atacaktır. Eşit gelmesi durumundaysa cehenneme girmekten kurtulanların en son kurtulanı olacaktır.

5- Eğer istenen mevcutsa, umut etmek doğrudur.

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾ وَنَادَىٰ
أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا
رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ الَّذِينَ اتَّخَذُوا
دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنْسَاهُمْ
كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَٰذَا وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

48- A'râf halkı, yüzlerindeki işaretleriyle tanıdıkları bir takım adamlara da seslenerek dediler ki: "Ne topluluğunuz, ne de büyüklük taslamanız size hiç bir yarar sağlamadı."

49- "Allah onları hiç bir rahmete erdirmeyecek" diye yemin ettiğiniz kimseler bunlar mıydı? Cennetliklere dönerek: "Girin cennete, artık size ne korku vardır ne de siz üzüleceksiniz," dediler.

50- Ateş halkı, cennet halkına: "Suyunuzdan veya Allah'ın size verdiği rızıktan biraz da bizim üzerimize akıtın!" diye seslendiler. Onlar da dediler ki: "Allah bu ikisini kâfirlere haram kıldı."

51- Onlar ki, dinlerini bir eğlence ve oyun yerine koydular ve dünya hayatı kendilerini aldattı. Onlar, bu günleriyle karşılaşacaklarını nasıl unuttular ve âyetlerimizi bile bile nasıl inkâr ediyor idiyseler, biz de bugün onları öyle unuturuz!

SÖZLÜK

بِسِيمَاهُمْ Simaları. Kim olduğunu gösteren işaretle.

جَمْعُكُمْ Topladıklarınız. Mal ve adam toplamanız.

أَهٰؤُلَاءِ Bunlar mı? "Cennetteki zayıf müslümanlara işarettir."

أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ Yahut size rızık olarak verdiği yiyecek ve içecekten.

حَرَّمَهُمَا İkisini haram etti. Allah onların ikisini yasakladı.

AÇIKLAMA

Âyetler, cennet ve cehennem halkından bahse devam ediyor. Allah şöyle buyuruyor: A'raf halkı, yüzlerindeki işaretleriyle tanıdıkları bir takım cehennemden insanlara da, hakkı kabullenmeye tenezzül etmemeniz fayda vermediği gibi, mal ve harp için adam "toplamanız da size fayda vermedi!" İşte siz azabın en şiddetlisi içerisindesiniz, derler. Sonra dünyadayken alay ettikleri, dövdükleri ve hafife aldıkları zayıf müslümanları onlara göstererek: Bunlar mı sizin "rahmete kavuşamayacaklarına dair yemin ettiğiniz insanlar?" derler. A'raf halkına: "Cennete girin,(1) orada size korku yok, siz mahzun da olmayacaksınız" denir.

50. âyette Allah, cehennem ve cennetliklerden haber vererek buyuruyor ki: "Cehennemde olanlar cennettekilere, bize su akıtın, diye seslendiler."(2) Su istemelerinin nedeni çok susamış olmalarıdır.(3) "Veya Allah'ın size verdiği yiyeceklerden verin!" Yiyecek istemelerinin nedeni de çok acıkmış olmalarıdır. Onlara: "Allah bu ikisini kâfirlere haram kıldı!" denir. Hiç bir surette o iki şeyi elde edemezler.

Sonra Allah, kâfirlerin azabı hak etmelerini ve cennetten mahrum olmalarını gerektiren suçlarını, Kureyşli kâfirlere ve diğerlerine ibret olsun diye ortaya koymak için kâfirleri anlatıyor ve buyuruyor ki: "Onlar öyle kimselerdir ki dinlerini oyun ve eğlence edinmişlerdir. Onlar bugüne kavuşacaklarını nasıl unuttular ve âyetlerimizi nasıl inkâr ettilerse, biz de bugün onları unutuyoruz!" Onlar bugünlerini bırakıp, inkârları yüzünden salih amel işlemedikleri gibi biz de onları azapları içerisinde bırakırız."

---

(1) Söyleyenin kim olduğunda ihtilaf vardır. Fakat tercih edilen görüş Allah'ın söylemiş olmasıdır.

(2) İbn Abbas'tan rivayete göre, A'raf halkı cennete girince, cehennemdekilerde de bir ümit belirir. Onlar bu sebeple derler ki: "Ey Allahımız! Cennette yakınlarımız var, bize izin ver onları görelim ve konuşalım." Onlara bakar ve nail oldukları nimeti görür ve o zaman böyle derler.

(3) Bu âyette su sadaka etmenin fazilet olduğuna işaret vardır. Hadiste şöyle geçmektedir: Sana hangi sadaka daha sevimlidir? diye sorulunca, Rasûlüllah, "su" demiştir.

SONUÇ

1- Kâfir olarak ölen kimseye ne malı ne de adamları bir fayda veremez.

2- Zayıf müslümanlar cennete girmek ve orada mesud olmakla müjdelenmiştir.

3- Dinî bir hükümle alay etmek küfürdür.

4- Ahiretini unutup kendisine ahirette fayda vermeyecek şeylerle meşgul olacak kadar dünyaya aldanmamalıdır.

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ ۚ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ
يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِن قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۖ فَهَل لَّنَا
مِن شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا
نَعْمَلُ ۚ قَدْ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾
إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ
ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۖ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ
وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾

52- Gerçekten onlara, bilgiye göre açıkladığımız inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olan bir kitap getirdik.

53- İlle onun tevilini mi gözetiyorlar? Onun tevili geldiği gün, önceden onu unutmuş olanlar: "Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmiş. Şimdi bizim şefaatçilerimiz var mı ki bize şefaat etsinler, yahut tekrar geri dönmemiz mümkün mü ki yaptıklarımızdan başkasını yapalım?" Onlar, kendilerini ziyana soktular ve kendilerinden kaybolup gittiler.

54- Rabbiniz O Allah'tır ki: Gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra arşa istiva etti. O, geceyi durmadan kovalayan gündüzün üzerine bürüyüp örter. Güneşi, ayı ve yıldızları buyruğuna boyun eğmiş vaziyette yaratan O'dur. İyi bilin ki yaratma ve emir O'nundur. Alemlerin Rabbi Allah, ne yücedir.

SÖZLÜK

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ	Biz onlara getirdik. Mekkelilere ve diğer insanlara getirdik.
بِكِتَابٍ	Kitap. Kur'an.
فَصَّلْنَاهُ عَلَى عِلْمٍ	Açıkladık. İlimle açıkladık, helâlini, haramını, vaadini, mükâfatını, cezasını, öğüdünü ve misallerini açıkladık.
تَأْوِيلَهُ	Onun izahı. Kitapta gelen vaad, vaid yani uyarıldıkları sonun tevilini.
وَ ضَلَّ عَنْهُمْ	Onlardan kayboldu. Gitti, rastlayamadılar.
فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ	Altı günde. Pazardan cuma gününe kadar.
يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ	Geceyi gündüzün üzerine örter.
حَثِيثًا	Durmadan süratle takip eden.
مُسَخَّرَاتٍ	Boyun eğmiş halde.
أَلَا	Dikkat çekmek ve uyarmak için kullanılan (Telefondaki alo ifadesi gibi) bir ifadedir.
لَهُ الْخَلْقُ وَ الْأَمْرُ	Yaratmak ve emir ona aittir. Mahlûkat ve onlarda tasarruf sadece O'na aittir.
تَبَارَكَ	Kudreti yücedir, iyilik ve lütfu sayıya sığmaktan uzaktır.
الْعَالَمِينَ	Âlemler. Âlemlerin Rabbi: Âlem, Allah'ın dışında olan, yani O'nun gerçek ilah olduğuna işaret eden herşeydir.

AÇIKLAMA

Kıyamet günü insanların durumlarının nasıl olacağı ve cennetle cehen-

nemde görülecek haller arzedildikten sonra, Allah, Kur'an'ı, Kureyş kabilesine, hidayetlerine sebep olması için getirdiğini, onu açıkladığını, tevhid ve delillerini, şirk ve sebeblerini, sonu iyilik olan itaati, yine sonu kötülük olan isyanı açıkladığını ve Kitabı inanan kimselerin kendisi vasıtasıyla doğru yolu bulacakları hidayet ve kendisi sebebiyle merhamet görecekleri rahmet kaynağı yaptığını haber veriyor. 52. âyetin ihtiva ettiği anlam budur. "Gerçekten onlara bilgiye göre açıkladığımız, inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olan bir kitap verdik."

53. âyette Allah, kendilerine açıklanmış Kitap gelen Kureyşlilerin iman etmelerini yavaş bularak şöyle buyuruyor: "İlle onun tevilini mi" Kur'an'ın haber verdiği kıyamet ve belâlarını, cehennem ve azabını mı "gözetiyorlar?" O zaman inanacaklar; ama bu iman onlara fayda verecek mi? İşte onlar şöyle diyen kimselerdir: "Onun tevili geldiği gün." Vaad ettiği şeyden örtü kalkacağı gün meydana gelmeden önce dünya hayatında onu unutan ve kendilerini cehennem azabından kurtaracak salih amel işlemeyen kimseler şöyle derler: "Rabbimizin elçileri bize hakikati getirmişler!" Bu ifadeyle onlar inkâr ettikleri ve yalanladıkları şeyi tanırlar, sonra kendileri için asla gerçekleşmesi mümkün olmayan bir şeyi temenni ederler. Onlar şöyle derler: "Şimdi bizim şefaatçilerimiz var mı ki bize şefaat etsinler yahut dünyaya tekrar geri döndürülüp yaptığımız şirk, kötülük ve bozgunculuktan başka birşey yapalım?" Bu temennileri rüzgârların arasında kaybolup gider, onlara sadece şu ilân kalır: "Onlar kendilerini ziyana soktular ve uydurdukları şeyler kendilerinden saptı (kaybolup gitti)." Yani onlar cehenneme girerek kendilerine zarar verdiler, bütün istekler onlardan uzaklaşıp gitti ve uydurdukları ilâhlarının kendilerine şefaat edecekleri, onları cehennemden kurtarıp cennete sokacakları fikri onlardan yok oldu.

54. âyette iman konusunda yavaş davranan kimseler için Allah şöyle buyuruyor: "Şüphesiz sizin" kendisine ibadet, dua ve kulluk etmenizi isteyen "Rabbiniz, altı günde yeri ve gökleri yaratan, sonra arşa istiva eden, geceyi durmadan kovalayan gündüzün üzerine örten, güneşi, ayı ve yıldızları buyruğuna boyun eğmiş vaziyette yaratan Allah'tır." İşte sizin gerçek Rabbiniz ve kendisinden başka ilâh bulunmayan ilâhınız budur. O'ndan başka sizin Rabbiniz yoktur, putlar hiç bir kimse için, rab ve ilah olamazlar. Çünkü onlar yaratan değil yaratılmış, kendilerine bile faydaları dokunmayan ve kendilerinden herhangi bir zararı defedemeyen varlıklardır. Nasıl başkasına faydaları

olsun ki?! Sizin rabbiniz bütün mahlûkatın mülk ve tasarrufu[1] ve emir verme yetkisi sadece kendisine ait olan ibadet ettiğiniz Allah'tır. O mülkünde dilediği gibi davranır. "Alemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir."

SONUÇ

1- Kişiye, kıyamet günündeyken inanması fayda vermeyeceği gibi azap ve ölümü gelince iman etmesi de fayda vermeyecektir.

2- Bir iş yaparken acele etmemek, temkinli hareket etmek gerekir. Allah bir anda yeri ve gökleri yaratmaya muktedirken kulların kendi işlerinde temkinli hareket etmek gerektiğini öğretmek için âlemi dünya günlerinin ölçüsüyle altı günde yaratmıştır.

3- Allah'ın iman gereken, sıfatlarından bir tanesi de O'nun arşa istiva etmesidir.[2] Keyfiyetini sadece Allah bilir.

4- Yaratma işi sadece Allah'a aittir. O'ndan başka yaratıcı yoktur. Emir verme de böyledir. Ondan başka emir veren ve yasak koyan yoktur. Bu noktada Ömer (r.a) şöyle diyor: "Kimin geride bir hakkı kaldıysa onu istesin, çünkü yaratma ve emir verme Allah'a ait olduğu sürece hiç bir şey bırakılmayacaktır." Yani kimsenin hakkı kimsede kalmayacaktır.

ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ
تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾ وَلَا تُفْسِدُوا۟ فِى
ٱلْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَٰحِهَا وَٱدْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ
رَحْمَتَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

(1) Rasûlüllah şöyle buyuruyor: "Kim ki işlediği iyi amele karşılık Allah'a hamdetmez kendini överse, riya yapmış olur ve ameli boşa gider." İbn Kesir bu hadisi İbn Cerir'den rivayet ediyor. İbn Uyeyne de şöyle diyor: "Yaratma ve emir verme işi Allah'a aittir. İkisi de Allah'ın sıfatlarındandır. Bu ikisinden birini kabul etmeyip reddetmek küfür olur."

(2) Bu konuda tercih edilen en güzel görüş İmam Malik'in şu sözüdür: "İstiva malûmdur (manası herkes tarafından bilinir), nasıl olduğu meçhuldür, bu konuda soru sormak bidattir." Aynı söz İbn Seleme (r.a)'dan da rivayet edilmektedir.

55- Rabbinize yalvararak ve gizlice dua edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez.

56- Yeryüzü düzeltildikten sonra orada bozgunculuk yapmayın. Korkarak ve umarak O'na dua edin. Muhakkak ki Allah'ın rahmeti, iyilik edenlere yakındır.

SÖZLÜK

أُدْعُوا رَبَّكُمْ — Rabbinize dua edin. Dünya ve ahiret ihtiyaçlarınızı O'ndan isteyin. Çünkü sizin Rabbiniz Allah'tır. Öyleyse O'ndan istemekten utanmayın.

تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً — Korkarak. Yalvarır bir vaziyette ve sesinizi yükseltmeden alçak sesle.

اَلْمُعْتَدِينَ — Haddi aşmak. Dua ve başka şeyde haddi aşmayın. Dünyada haddi aşmak, Allah'ın vermesi, yaratması ve değiştirmesi âdeti olmayan bir şey istemektir. Meselâ kişinin nebi olmayı, çocukluk zamanına döndürülmesini veya duada bağırıp-çağırarak istemesi caiz değildir.

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ — Yeryüzünde fesat çıkarmayın. Yeryüzünde, tevhid ve itaatle düzeltildikten sonra şirk ve isyanla, bozgunculuk yapmayın.

اَلْمُحْسِنِينَ — Muhsinler. Allah onları gözetlediği için her durumda işlerini en iyi biçimde yapan ve iyi niyete sahip olan kimselerden.

AÇIKLAMA

Allah, kullarına kendisinin onların gerçek Rabbi ve ilâhı olduğunu, tanıttıktan sonra onlara doğru yolu göstermek için kendisine ibadet etmelerini emrediyor ve dualarını kabul etmesi için hangi halde dua etmeleri gerektiğini onlara şöyle açıklıyor: "Rabbinize yalvararak gizlice dua edin."(1) Allah, haddi aşanları, sevmediğini bildirirken, duada haddi aşmayı yasaklıyor. Duada haddi aşmak, kişinin Allah'tan başkasına veya O'nunla beraber başka birine dua etmesi, sebeplerini hazırlamadan sonuçları istemesi veya Allah'ın yapması âdeti olmayan nebi olmayı, çocukken genç, gençken çocukluğa çevrilme gibi şeyleri istemesidir.

---

(1) Duada ellerin kaldırılmasında ihtilaf edilmiş, çoğunluk, Efendimiz (s.a.v) duayı ellerini kaldırarak yaptığı için yapılmasını mübah görmüştür. Peygamber (s.a.v)'den bir rivayete göre: "Zikrin en hayırlısı gizli olan ve rızkın en hayırlısı yeterli olanıdır."

Allah, onları mesud ve mükemmel yapacak şeye yönelttikten sonra, kendisi yeryüzünü düzelttiğinde fesat çıkarmalarını yasaklıyor. Yeryüzünde fesad çıkarmak şirk ve isyanla olur. İsyan, insan öldürmek, gasb, ziraati talan etmek, büyü ve uyuşturucuyla akılları bozmak ve zinaya düşmek gibi bütün haramları kapsar. Diğer bir yerde de Allah kullarını kendisine duaya teşvik ediyor. Çünkü bu ibadettir.

Sahih bir hadiste: "Dua ibadettir" buyurulur. Allah buyuruyor ki: "Rabbinize dua edin." Yani, azabından korkarak ve rahmetini umarak ihtiyacınızı O'ndan isteyin. Allah, niyet ve işleri güzel olan kimselere yakın olduğunu açıklıyor. Dua da bu cinstendir. Kim iyi dua ederse duasının kabulünü başarır. Bu sebeple yaptıklarını iyi yapanların sevabı, kötü yapanların tersine yakın zamanda meydana gelir (verilir). Kötü yapanlara, bu sebeple icabet edilmez.

SONUÇ

1- Allah'a dua farzdır. Çünkü dua ibadettir.

2- Dua etmenin adabı şudur: Dua eden kişi yalvaracak, gizli ve açıktan dua edebilir. Dua ederken Allah'ın azabından korkacak ve rahmetini umacak Allah'tan başkasına dua ederek veya vermesi âdet olmayan şeyi isteyerek duada haddi aşmayacaktır. Bağırıp çağırarak da dua etmemelidir.

3- Allah yeryüzünü İslâm'la düzelttikten sonra şirk ve isyanla bozmak haramdır.

4- Allah iyilik yapanı sevdiği için ister genel manada ister özel mana da olsun iyiliğe teşvik etmiştir.

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ
الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا
سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ
الثَّمَرَاتِ ۚ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ
إِلَّا نَكِدًا كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

57- O ki rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci gönderir. Nihayet onlar, ağır ağır bulutları yüklenince, onu ölü bir ülkeye yollarız, onunla su indirir ve türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Herhalde bundan ibret alırsınız.

58- Güzel olan ülkenin bitkisi, Rabbinin izniyle çıkar, kötü olandan ise yararsız bitkiden başka birşey çıkmaz. İşte biz, şükreden bir toplum için âyetleri böyle döndürüp tekrar tekrar açıklarız.

SÖZLÜK

اَلرِّيَاحَ	Rüzgarla. Rih kelimesinin çoğuludur ve hareket halindeki havaya denir.
بُشْرًا	Müjdeciler olarak. Beşir kelimesinin çoğuludur. Yani yağmurun yağmasının yakın olduğunun müjdecileri olarak. "Büşran" (müjdelemek) kelimesi "nesran" (yardım etmek) olarak da okunmuştur. Bu kelime ile mana, bulutların yağmuru dağıtması için, şeklinde olur.
رَحْمَتِهِ	Rahmetini. Allah'ın rahmeti yani yağmurunun önü sıra.
أَقَلَّتْ	Yüklendi. Onlar ağır ağır yağmur damlalarıyla doymuş bulutları yüklenince.
مَيِّتٍ	Ölü. Kendinde ne ot ne de bitki bulunmayan ölü arazi.
كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ	İşte ölüleri böyle çıkartırız. İşte ölüleri de böyle diriltip kabirlerinden sağ olarak çıkaracağız.
تَذَكَّرُونَ	Öğüt alırsınız. İbret alıp, öldükten sonra dirilmeye ve hesaba inanırsınız.
اَلطَّيِّبُ	Temiz. Toprağı güzel olan.
خَبُثَ	Kötü. Bitek, Verimli, münbit olmayan tuzlu arazi olmak suretiyle toprağı kötü olan.

إِلَّا نَكِدًا Sadece. Faydasız bitki.

نُصَرِّفُ الْآيَاتِ Âyetleri açıklıyoruz. Çeşit çeşit, farklı üslûplarda âyetler zikrediyor, insanları doğru yola iletmek ve onlara gerçeği bildirmek için birinde anlatmadığımızı diğerinde anlatıyoruz.

لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ Şükreden toplum için. Çünkü onlar şükrederek ve Allah'ın istediği yerde harcayarak nimetten faylanan kimselerdir.

AÇIKLAMA

Âyetler sadece Allah'a ibadet etmeyi gerektiren ilâhi rahmet ve rabbanî kudretinin belirtilerini açıklamaya devam ediyor. Allah buyuruyor ki: "Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur." O kendisinden başka ilah olmayan gerçek Rabbinizdir. "Müjdeciler olarak" kelimesinden maksat: Rüzgârları, siz yiyesiniz ve hayvanlarınızı otlatasınız diye ölü araziyi sulayıp ot ve ekinle hayat bulması için yağmur taşıyan ağır bulutları, dağıtıcı olarak gönderen O'dur. Bu yağmuru yağdırıp, öldükten sonra araziyi diriltmesindeki idaresine benzer bir şekilde, öldükten sonra Allah sizi diriltecek, dünyada işlediklerinizden hesaba çekmek için kabirlerinizden sağ olarak sizi çıkaracak, adil bir şekilde iyiliğe iyilik, kötülüğe kötülükle karşılık verecektir. Bu iş, Allah'ın kudretini ve rahmetini göstermektedir. Bu yumuşak davranma size bunları göstermekte, siz de gözlerinizle bunları görmektesiniz. Umulur ki, ölü araziyi diriltenin, ölü bedeni canlandırmaya da kadir olduğundan ibret alır, bu sebeple O'na kavuşmaya inanır, sizi mesud edecek, bedbaht etmeyecek yönde amel edersiniz. 57. âyetin işaret ettiği mana budur. Nihayet onlar, yağmur buharıyla ağırlaşmış bulutları yüklenince, lütfumuz ve kudretimizle, kendisinde hayat bulunmayan, bitki ve ot olmayan ölü beldeyi onun vasıtasıyla sularız. Bulutla bol bol tatlı su indirir ve onunla her türlü, değişik renk, tat ve kokuda meyva çıkarırız. İşte ölüleri de, ölü yerden bitki çıkardığımız gibi, kabirlerinden çıkarırız.(1) Biz bunu, size, onu, işittirip göstermek için yaparız. Belki siz bu sayede ibret alıp, bir rahmet ve ihsan olarak ölü araziyi yaratmaya gücü yetenin, ölü bedenleri de diriltebileceğini düşünürsünüz.

58. âyette Allah, ölümden sonra tekrar canlandırmaya kâdir olduğunu

(1) Müslim'in rivayetine göre Rasûlüllah ahirette dirilmeyi anlatırken şöyle buyurmuştur: "Sonra Allah rüzgârları gönderir ve yağmuru çiseleme şeklinde indirir, onunla insan bedenleri biter." Sonra Rasûlüllah sözüne şöyle devam etti: "Ey insanlar! Rabbinize gelin, onları (insanları) durdurun. Çünkü onlar mesuldür."

açıklamasının ardından, kâfirler ve mü'min kulları için bir örnek getiriyor ve buyuruyor ki: Toprağı "güzel olan ülkenin bitkisi Allah'ın izniyle çıkar." Bu, yağmuru indirdikten sonra olur. Bu örnek güzel, canlı, kalp sahibi mü'min kullarının benzeridir. Onlar inen âyetleri duyunca, imanları artar ve salih amelleri çoğalır. Toprağı kokmuş çamur olan veya verimli olmayan tuzlu arazisi olan ülkenin, yağmur yağdığında, ancak yararsız bitkisi çıkar. Bu örnek de kâfirlerin benzeridir. Onlar Kur'an âyetlerini işittiklerinde, onu kabul etmezler, ne ahlâk ne de davranış açısından ondan faydalanmazlar, dolayısıyla da ne hayır işlerler ne de şerri terkederler. "Biz ayetleri bu şekide açıklarız." Yani kudretinin, ilminin, hikmetinin ve rahmetinin belirtilerini ortaya koyarak ve ibret levhaları ve şahitler getirerek ve de misaller vererek açıklarız. "Şükreden toplum için âyetleri böyle açıklarız." Çünkü âyetlerden faydalanan onlardır. İnkârcı kâfirlere gelince, onlar nasıl faydalansınlar ki, iyiyi tanımazlar, kötüyü kötü bilmezler!

SONUÇ

1- Öldükten sonra hesap için tekrar dirilinecektir. Buna inanmak imanın en önemli rükûnlarından biridir.

2- Ortada mevcut olanla henüz var olmayana delil getirilebilir. Bu faydalı bilgilerdendir.

3- Zihinde daha iyi kavranması için örnek vermek güzel bir şeydir.

4- Şükür bir fazilettir. O, nimeti Allah'ın verdiği yolda ve gayesi uğrunda harcamaktır.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ
﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ
يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾

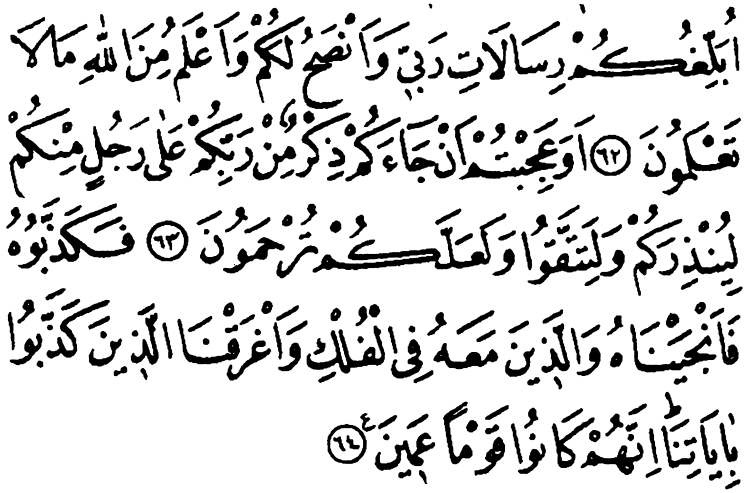

59- Andolsun, Nuh'u kavmine gönderdik. "Ey kavmim!" dedi. "Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben size büyük bir günün azabının inmesinden korkuyorum."

60- Kavminden ileri gelenler dediler ki: "Biz seni açık bir sapıklık içinde görüyoruz."

61- Dedi ki: "Ey kavmim! Bende bir sapıklık yok, ben alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim."

62- "Size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum."

63- "Korunup da merhamete uğramanız için, içinizden sizi uyaracak bir adam aracılığıyla bir zikir, sizi ikaz eden bir kitap, size şan ve şeref verecek bir kanun gelmesine şaştınız mı?"

64- O'nu yalanladılar, biz de O'nunla beraber gemide bulunanları kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanları boğduk. Çünkü onlar kör bir kavim idiler.

SÖZLÜK

نُوحًا *Nuh* (a.s.), diğer peygamberler gibi çok şükreden biriydi. İsmi Nuh (a.s.) Lemk'in, Mutuşlah'ın, Uhnuh'ın -yani *İdris– (a.s.)'ın oğludur*. U-lu'lazm olarak isimlendirilen beş peygamberden bi-

ridir. Allah'a davet ederek ve insanlara hidayet yolunu göstererek 1240 sene yaşadı. Bunun 950 senesini peygamberlik göreviyle geçirdi.

عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ Yüce günün azabından. Kıyamet gününün azabından.

اَلْمَلَاءُ Toplantı yerini dolduran, toplumun ileri gelenleri ve reisleri.

وَأَنْصَحُ لَكُمْ Size nasihat ediyorum. Sizin için hayır istiyorum.

أَوَ عَجِبْتُمْ Şaştınız mı?

لِيُنْذِرَكُمْ Sizi uyarmamdan. Küfrünüz ve isyanınıza gereken azabla uyaran.

وَلِتَتَّقُوا Korunmanız için. Allah'a imanla korkmanız, böylece de merhamet görmeniz için.

وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ Gemide onunla beraber bulunanlar, mü'minler. Bu gemi Allah'ın emri ve yardımıyla Nuh'un yaptığı gemidir.

عَمِينَ Basireti kapalı. Kalbi ölü. Gözün kör olduğunu ifade eden kelime ise "Âma"dır.

AÇIKLAMA

Bu ifadeler altı peygamberin kıssalarının anlatılmasına başlangıçtır. Bu peygamberler Nuh, Hud, Salih, Lut, Şuayb ve Musa (a.s)'dır. Bu kıssaları anlatmaktan maksat, davet edilen Kureyşli müşrikler için geçmiş ümmetlere, onların başlangıç ve sonlarının nasıl olduğuna dair canlı tablo ve konuşan resimler göstermek için ifadenin çeşitlendirilmesidir. Bunların (Kureyşlilerin) durumları, onların davetlerinde geçen olaylardan ve nebileriyle aralarında cereyan eden mücadeleden pek farklı değildir. Belki bunlar, onlardan ders alırlar. Bununla beraber kıssalar Muhammed (s.a.v)'in peygamberliğini açıklıyor. Çünkü o, kendisine vahyedilen bir peygamber olmasaydı, akılları hayrete düşüren geçmiş toplumların olaylarını anlatan âyetler ona verilmezdi. Aynı şekilde mü'minler Peygamberler ile beraber kendilerini oldukları yerde kalmaya ve sabretmeye teşvik eden ve başarı ve sondan ümit kesmekten uzaklaştıran bu anlatılanlardan ibretler alıyorlardı.

İşte şu âyet kıssaların ilkidir: "Andolsun ki biz Nuh'u kavmine gönderdik." Şerefimiz hakkı için biz seni Arap ve başka soylardan oluşan kavmine gönderdiğimiz gibi Nuh'u da kavmine gönderdik. Nuh onlara dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, O'ndan başka ilahınız yoktur." Çünkü gerçek ilah yaratan, rızık veren, idare eden, öldüren, dirilten, bahşeden ve bahşetmeyen,

zarar ve faydalıyi veren, işiten ve görendir. Bunlar nerede, sizin ellerinizle yontup evlerinize koyduğunuz hiç bir şey görmeyen kör, hiç bir şey duymayan sağır, konuşamayan dilsiz ilahlarınız nerede?! Şu halde onlara ilah denip ibadet edilmesi nasıl uygun olur?! "Ben sizin için büyük günün azabından korkuyorum." Nuh onları kıyamet gününün azabıyla uyarıyor. Çünkü onlar şirk ve isyanda ısrar ediyorlardı. Bunun üzerine onlardan bir kısmı Nuh'a şöyle cevap veriyor: "Şüphesiz biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz!" Çünkü sen ilahlarımıza ve onlara ibadet etmemize düşman bir konumdasın... Nuh (a.s) da onlara şöyle cevap veriyor: "Ey kavmim! Sapıklık bende değil." Ben nasıl sizin söylediğiniz gibi sapık olabilirim. "Ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim." Şunu iyi bilin ki: "Ben Allah katından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim." Ben Rabbimin büyüklük, kudret, yücelik, güzellik ve yanında bulunan rahmet, ihsan ve (buna karşılık) ceza ve azabının bilgisi üzereyim. Sizse hiçbir şey bilmiyorsunuz. Öyleyse Allah'tan korkun, O'na itaat edin ki günahlarınızı bağışlasın; sizi eceliniz gelinceye kadar geciktirsin ve yok etmekte acele etmesin!.. Nuh onlarla konuşmasına bu şekilde devam etti. 950 sene onlara şöyle diyerek tebliğde bulundu: Davet ettiğim ve getirdiğim şeyi yalanladınız mı? Sizden bir adam vasıtasıyla, Allah'ın bir olduğunu kabul ederek, O'na kulluk ve itaat edip O'ndan korkmanız için Rabbinizden size bir uyarı gelmesine şaştınız mı?! Belki bu uyarı sayesinde size merhamet edilir de azab edilmez. Bundan dolayı mı şaştınız ey akıllılar?!

Bu hayırlı mübarek davetin sonucu, onların yalanlaması, Allah'ın da Nuh ve inananları kurtarıp, zalim yalancıları boğması oldu. Çünkü onlar basiretleri kapalı, dünyada kalmayı ve kurtulmayı hak etmeyen kimselerdi. Bunu ifade etmek üzere Allah şöyle buyuruyor: "Onlar onu (Nuh'u) yalanladılar, biz de onunla beraber gemide bulunanları kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanları boğduk. Çünkü onlar basiretleri kapalı bir toplumdu." Âyetleri görmüyor ve uyarılara bakmıyorlardı.

SONUÇ

1- Muhammed (s.a.v) de Nuh (a.s) gibi peygamberdir.

2- Allah tektir. Âyetlerde kendisinden başka ilah olmadığı açıklanmıştır.

3- Cehennem azabı kötülenmek suretiyle kıyamet günündeki azaptan insanlar korkutulmuştur.

4- Münafıklar her zaman şahsi menfaatlarını önde tutarak Hak davasını

reddederler.

5- İyi son, itaat edenler içindir.

6- Sahibi için basiretin kapalı olması, gözlerin kör olmasından daha tehlikelidir.

وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ
قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ
﴿٦٥﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ
فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ
لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾
أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾ أَوَعَجِبْتُمْ
أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ ۚ
وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ
وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْبَطَةً ۖ فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

65- Ad kavmine de kardeşleri Hud'u gönderdik. "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, ondan başka ilahınız yoktur. O'na karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" dedi.

66- Kavminden ileri gelen inkârcılar dediler ki: "Biz seni bir beyinsizlik içinde görüyoruz ve biz seni yalancılardan sanıyoruz!"

67- "Ey kavmim! Ben de beyinsizlik yok, ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim" dedi.

68- "Size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm."

69- "Sizi uyarması için içinizden bir adam aracılığı ile Rabbinizden size bir zikir gelmesine şaştınız mı? Düşünün ki Allah sizi, Nuh kavminden sonra, onların yerine hakimler yaptı. Üstelik, yaratılışta size irilik verdi, sizi daha iri yapılı yarattı. Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki başarıya eresiniz."

SÖZLÜK

وَإِلَىٰ عَادٍ — Ve Ad'a. Andolsun ki Ad kavmine. Ad, kabilenin babasının ismidir. Tam ismi, Ad b. Avs b. İrem b. Nuh (a.s)'dır.

أَخَاهُمْ هُودًا — Kardeşleri Hud. Din yönünden değil de neseb yönünden kardeşleri olan Hud b. Salih b. Erfahsed b. Sam b. Nuh'u gönderdik.

أَفَلَا تَتَّقُونَ — Sakınmaz mısınız? Allah'tan sakınmaz mısınız? Hâlâ şirkte ısrar mı ediyor ve Allah'ın varlığını ve birliğini kabul edip O'ndan korkmuyor musunuz? Âyetteki soru, onların Allah'tan korkmamalarının hoş bulunmadığını ifade etmektedir.

فِي سَفَاهَةٍ — Pisliklerde, günahlarda. Sefeh gibi aynı manayı ifade eder. Anlamı cahillik, serkeşliktir.

أَمِينٌ — Güvenilir. Size ihanet etmem, aldatmam ve yalan söylemem. Aynı şekilde ben peygamberliğim konusunda da kendisine güvenilen biriyim; tebliğde ifrata düşmem.

بَسْطَةً — İri yarı. Çünkü onlar bedenlerinin büyüklük ve uzunluğundan dolayı iri yarı idiler.

آلَاءَ اللَّهِ — Allah'ın nimetleri. Bu kelimenin tekili elyün, ilyün ve ilvün'dür.

تُفْلِحُونَ — Kurtulursunuz. Ahirette cehennemden, dünyada ise helâktan kurtuluşa eresiniz.

AÇIKLAMA

Bu kıssa (anlatılacak beş kıssadan) ikincisidir. Bu kıssa, Allah'ın yedi gün sekiz gece başlarına musallat ettiği, ortalığı kasıp kavuran uğultulu bir rüzgârla helâk ettiği ilk Ad kavmiyle Hud (a.s)'ın hikâyesidir.(1) Allah şöyle buyuruyor: "Ad'a da" neseb yönünden "kardeşleri olan Hud'u gönderdik." Onlara: "Ey kavmim!" ibadet konusunda sadece "Allah'a kulluk edin," başkalarına ibadet etmeyin; sizin "O'ndan başka ilahınız yok," çünkü o gerçek ilahtır, onun dışındakilerse batıldır... O'nun gerçek ilah olması ve diğerlerinin batıl olmasının nedeni, Allah'ın yaratması, diğerlerinin yaratamaması, Allah'ın rızık vermesi, diğerlerinin verememesi, Allah'ın bütün hayatı idare etmesi, diğerlerinin bizzat kendilerinin bile idare edilmesi, hiç bir fayda ve zarar verememeleri, öldürememeleri, diriltememeleridir. Öyleyse onlar, nasıl ilah olurlar?!.. Sonra Hud onları takvaya teşvik ediyor ve doğru yolu terketmelerini çirkin buluyor. Hud onlara diyor ki: Rabbiniz olan Allah'tan "korkmaz mısınız" ki şirki bırakıp O'nun birliğini kabul etmiyorsunuz?

Hud'a kavminden kâfir olan bir grup en kötü bir şekilde cevap verdi. Onların böyle davranmalarının nedeni kibir ve gururlarıydı. Onlar şöyle dediler: Muhakkak ki "biz seni cahillik, ahmaklık" ve dünya hayatını kavrayamamışlık içinde görüyoruz. Yoksa sen kavminin görüş birliği ettiği bir konudan nasıl ayrılıp çıkar, ilahlarını ayıplar ve onların cahil olduklarını söylersin?! Muhakkak ki biz seni getirdiğin peygamberlik, kendisine davet ettiğin tevhid ve Allah'tan başka ilahların terki konusunda "yalancılardan sanıyoruz..."

Hud (a.s) da onların şüphelerini bertaraf ederek şöyle diyor: "Ey kavmim! Cahillik bende değil, ben ancak âlemlerin Rabbi Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim." Ben sizin iddia ettiğiniz gibi cahil değil, fakat size tebliğ ettiğim peygamberlik vazifesini taşıyorum. Ben bu konuda sizlere nasihatçıyım, sizin için iyilik istiyorum ve bana gelen Allah'ın vahyi hususunda güvenilir biriyim. Güvenilir bir kişiyim, sizi aldatmam, size ihanet etmem ve sizin için yalnızca iyilik isterim.

Sonra sözüne şöyle devam etti: "Yoksa siz Rabbinizden sizi uyarması için bir adam vasıtasıyla size bir zikir (öğüt) gelmesine mi şaştınız?" Benim peygamberliğimi yalanladınız ve küfür ve şirkinizin peşinden Rabbinizden size bir zikir gelmesine hayret mi ettiniz?! Ey akıllılar! Akıl sahipleri bundan

(1) Âd kavmi yaklaşık ondan fazla kabileden oluşan büyük bir kavimdi. Yerleri arap diyarında Hadramut'tan Umman'a kadar.

dolayı mı şaşırırsınız. Yoksa siz hiç düşünmüyor musunuz?

Sonra, içlerinde bir öğüt oluşturur da inad ve ısrarlarından sonra hakka dönerler diye, onlara Allah'ın verdiği nimetleri hatırlatıyor: "Hatırlayın ki" tufanla şirk ve ısrarları sebebiyle "Nuh kavmini yok ettikten sonra sizleri yeryüzünde hakimler yaptı. Yaratılışta size irilik verdi." Yani sizin bedenlerinizi kuvvetli ve boyunuzu uzun yaptı. Bu Allah'ın size bir nimetidir. "Allah'ın nimetlerini hatırlayın, belki kurtuluşa erersiniz." Çünkü eğer siz kalplerinizle onu anarsanız, söz ve hareketlerinizle de şükredersiniz. Bu şekilde de kurtuluşa erersiniz. Bu, sizin korkulan şeyden kurtuluşunuz ve istenileni elde etmeniz demektir. İşte bu apaçık bir kazançtır.

SONUÇ

1- Lâ ilâhe illâllah, cümlesinin manası, başkalarına ibadeti bırakıp Allah'a ibadet etmeye çağırmadır.

2- Töhmet ve zan altında bırakmak reddedilmiştir. Kişinin töhmet altında kaldığı şeyden kendini koruması uygundur, doğrudur ve gereklidir.

3- Rasûllerin vazifelerinden biri de tebliğine memur oldukları şeyi tebliğ etmektir.

4- Nasihat ve emin (güvenilir kişi) olma özelliği fazilettir.

5- Allah'ın nimetlerini hatırlatmak ve hatırlamak iyidir. Çünkü bu şükür ve itaati artırır.

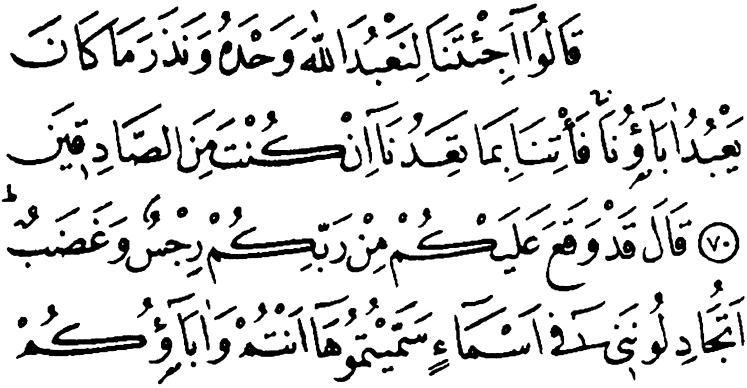

مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ ۚ فَانتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُم
مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ
مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا
مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾

70- Dediler ki: "Sen, tek Allah'a kulluk edelim ve atalarımızın taptıklarını bırakalım diye mi bize geldin? Eğer doğrulardan isen bizi tehdit ettiğin o azabı bize getir."

71- Dedi ki: "Artık Rabbinizden bir rics (pislik) ve gazab inmiştir. Allah'ın kendileri için, hiçbir delil indirmediği ve hiçbir güç vermediği sadece sizin ve atalarınızın taktığı (baş) isimler hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Bekleyin öyleyse ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

72- O'nu ve onunla beraber olanları, bizden bir rahmetle kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanların ve inanmayacak olanların ardını kestik.

SÖZLÜK

وَنَذَرَ	Bırakırız.
بِمَا تَعِدُنَا	Bize vaadettiğini.
رِجْسٌ	Aşağılamak, kötülemek. Azabı gerektiren öfke.
أَتُجَادِلُونَنِي	Benimle münakaşa mı ediyorsunuz?
مِن سُلْطَانٍ	Delil. Onun ibadete hak sahibi olduğunu ispat eden delil.
دَابِرَ	Sonu. Arkası. Çünkü onların sonu helâk olunca, şüphesiz evvelkileri de helâk olmuştur.

AÇIKLAMA

Âyetler Hud (a.s) kıssasını anlatmaya devam ediyor.

Onlar içlerinden bir topluluğun ifadesiyle Hud'un davetini reddediyorlar

ve şöyle diyorlardı: "Sen bize Allah'a ibadet edelim ve babalarımızın ibadet ettiği ilahları terk edelim diye mi geldin?" Sen bizi, eğer ilahlarımıza ibadeti bırakmazsak (azabın gelmesiyle) korkutuyorsun. "Öyleyse bizi tehdit ettiğin azabı,(1) eğer doğru söyleyenlerdensen, getir...

Hud (a.s) onların isteklerini şöyle geri çeviriyor: "Artık Rabbinizden sizin üzerinize aşağılayıp kahredici bir öfke inmiştir." Bu sebeple sizin azap görmeniz her an olması beklenen bir şeydir. "Öyleyse başınıza gelecek şeyi bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!"

Allah buyuruyor ki: "Biz onu ve onunla beraber olan mü'minleri katımızdan bir rahmetle" azabın inişinden sonra "kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanların ve inanmayanların ardını kestik." Onları her şeyi bir emirle yok eden rüzgâr mucizesiyle helâk ettik; onların artık sadece yurtları görülür. İşte zalimlerin cezası böyledir.

SONUÇ

1- Müşriklerin, baba ve dedelerinin yapmış olmasını kendi batıl inançlarına delil olarak getirmeleri neredeyse geçmiş ümmet ve toplulukların tamamında söz konusu olan bir davranıştır. Bu kötü bir takliddir.

2- Kâfirlerin geri zekalılıklarından bir tanesi de, azabın hemen gelmesini istemeleridir.

3- Putperestlerin ilahları , hakikati olmayan isimlerden ibarettir. Çünkü kişinin taşa ilah demesi, onu fayda ve zarar veren, öldüren ve yaşatan ilah yapmaz.

4- Allah'ın kudret ve lûtfu Ad kavmini helâk ederken, Hud ve mü'minleri kurtarırken tecelli etmiştir.

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ

(1) Ahkaf sûresinde azap şöyle anlatılıyor: "Âd'ın kardeşini hatırla, o, onları kum yığınlarıyla korkutmuştu da uyarı (azap) onlara önlerinden, arkalarından gelmişti..."

مِنْ رَبِّكُمْ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوْهَا تَاْكُلْ فِيْٓ اَرْضِ
اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٧٣﴾
وَاذْكُرُوْٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْۢ بَعْدِ عَادٍ وَّبَوَّاَكُمْ
فِي الْاَرْضِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْ سُهُوْلِهَا قُصُوْرًا وَّتَنْحِتُوْنَ
الْجِبَالَ بُيُوْتًا فَاذْكُرُوْٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ
مُفْسِدِيْنَ ﴿٧٤﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ
لِلَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُوْنَ اَنَّ صٰلِحًا
مُّرْسَلٌ مِّنْ رَّبِّهٖ قَالُوْٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلَ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ﴿٧٥﴾
قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا بِالَّذِيْٓ اٰمَنْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٧٦﴾

73- Semûd kavmine kardeşleri Salih'i gönderdik. "Ey kavmim!" dedi. "Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil geldi. İşte bu, Allah'ın devesi. Size bir mucizedir. Bırakın O'nu Allah'ın arzından yesin içsin. Sakın ona bir kötülük etmeyin yoksa sizi acı bir azap yakalar."

74- "Düşünün ki Allah Ad'dan sonra sizi hükümdarlar yaptı ve yeryüzünde sizi yerleştirdi. O'nun düzlüklerinde saraylar ediniyorsunuz, dağlarını yontup evler yapıyorsunuz, artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde bozgunculuk yapıp karışıklık çıkarmayın."

75- Kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler, içlerinden

zayıf görünen inananlara: "Siz" dediler, "Salih'in gerçekten Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz?" Onlar da: "Evet, doğrusu biz onunla gönderilene inananlarız" dediler.

76- Büyüklük taslayanlar: "Biz sizin inandığınızı inkâr edenleriz." dediler.

SÖZLÜK

وَإِلَى ثَمُودَ — Semûd'a. Biz Semûd kabilesine gönderdik. Bu kabile, babaları Semûd b. Abir b. İrem b. Süm b. Nuh olduğundan Semûd ismini almıştır.

أَخَا هُمْ صَالِحًا — Kardeşleri Salih. Soy bakımından onların kardeşleri olan Salih'i onlara gönderdik. Salih'in tam ismi Salih b. Ubeyd b. Aset b. Kemaşeh b. Ubeyd b. Hazer b. Semûd'dur.

آيَةً — Delil. Allah'ın Rasûlü olmam konusunda doğru olduğumu gösteren alâmet olarak.

وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ — Yeryüzünde yaşayacağınız yerlere sizi yerleştirdi.

وَتَنْحِتُونَ — Taşları yontuyorsunuz. Evler yapıp oturmak için dağlarda taşları oyuyorsunuz.

آلَاءَ اللَّهِ — Allah'ın nimetleri.

وَلَا تَعْثَوْا — Bozgunculuk yapmayın. Yeryüzünde fesad çıkarmayın.

اسْتَكْبَرُوا — Kibirlendiler. Büyüklenen, hakkı kabul edip tanımayan.

AÇIKLAMA

Bu üçüncü kıssa, Allah'ın nebisi Salih (a.s)'ın kıssasıdır. Allah şöyle buyuruyor: "Semûd'a da kardeşleri Salih peygamberi," daha önceki ve sonraki peygamberleri gönderdiğimiz tevhid kelimesiyle" gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a ibadet edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur." Peygamberlerin sonuncusu Muhammed (s.a.v)'in getirdiği Lâ ilâhe illâllah (tevhid) kelimesiyle işaret edilen mâna budur. "Size Rabbinizden, kendinden başka ilâh olmadığına ve benim, O'nun Rasulü olduğuma işaret eden delil geldi." Bu delil dağdaki taştan çıkan bir deveydi.(1) "Bu Allah'ın devesi"(2) benim peygamber-

(1) Bu deveyi Salih'in peygamberliğine delil olması için onlar istemişlerdi. Deve onlara gelince de inkâr etmişlerdi.

(2) Devenin Allah'a ait gösterilmesi şereflendirmek ve ait kılmak içindir. Yoksa bütün her şey Allah mülküdür.

liğim ve sadece O'na ibadet edip şirk koşmayasınız diye size gönderilişim konusunda doğru sözlü olduğuma dair "size delildir. Bu deveyi bırakın Allah'ın arzında otlasın. Sakın ona bir kötülük yapmayın. Yoksa size elim bir azap dokunur."

Deve geniş ve otlak arazide yayılıyor, onların suyuna gelip tamamını içiyordu. Bu su karnında saf süte dönüşüyor, onlar da diledikleri kadar ondan sağıyorlardı. Salih (a.s.) kavmine dedi ki: Bir gün bu deve bir gün siz bu sudan içeceksiniz. Sakın ona kötülük yapayım demeyin, yoksa size elim bir azap dokunur.

Onlara Salih (a.s) şu öğüdü de verdi: "Hatırlayın ki Allah sizi Ad kavminin helâkından sonra yeryüzünde halifeler yaptı." Ad kavminin memleketi Arab yarımadasının güneyinde Hadramut'da, Semûd'un yurdu yarımadanın kuzeyinde Hicazla Şam arasında, Hicr'daydı. "Sizi yeryüzünde (Hicr bölgesine) yerleştirdi. Oranın düzlüklerinde yazın oturmak için saraylar yapıyor, dağlarında ise (kışın yerleşmek için) evler oyuyorsunuz. Allah'ın nimetlerini hatırlayın." Ta ki sadece O'na ibadet ederek şükredesiniz. O sizi kötülüğün sonundan sakındırıyor ve buyuruyor ki: "Yeryüzünde bozgunculuk yapıp karışıklık çıkarmayın." Yani yeryüzünde şirk ve isyanla fesadı yaymayın.

Şirk, fesad ve şerrin sonundan kurtulsunlar diye, onların hidayete ermelerini ve düzelmelerini hedef alan bu doğru davet karşısında, Salih'in "kavminden büyüklük taslayan bir grup aralarından inanmış zayıf kimselere şöyle dediler: Siz Salih'in Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu biliyor musunuz?" Bu alaylı tavırla sorulmuş ve o topluluğun buna inanmadığını gösteren bir sorudur. Onlara zayıf mü'minler şu şekilde cevap verdiler: "Biz onunla gönderilene inanıyoruz." Onlar açık bir şekilde korkmadan Allah'ın Rasûlü Salih'in getirdiği şeye inandıklarını ilân ederek bu sözü söylediler. Bu sırada büyüklük taslayanlar şu şekilde onlara cevap verdi. "Biz sizin inandığınızı inkâr edicileriz." Bu, onların, inkâr ve büyüklenmeleri konusunda kendileri tarafından yapılmış bir itiraftır. Kafirler "biz onunla gönderilene inanmıyoruz" demediler ki sözü cevaplarken bile olsa peygamberliği kabul etmiş olmasınlar. "Onlar, yani kafirler, sizin inandığınıza inanmıyoruz." dediler.

SONUÇ

1- Peygamberlerin Allah'a iman ve tağutu inkâr, yani sadece O'na kulluk konusundaki davetleri aynıdır.

2- Rasûller (s.a.v.) mucizelerle gönderilmiştir. Salih'in (a.s) mucizesi en şaşırtıcı olanıdır. O'nun mucizesi, deve ile alakalı olarak gösterdiği mucizedir.

3- Allah'ın nimetlerini hatırlatmak gerekir. Çünkü bu şükre sevkeder, şükürse itaattir.

4- Yeryüzünde şirk, günah işlemek ve fesad yasaklanmıştır.

5- İlk dönemlerde Peygamberlere tâbi olanlar, genelde fakir ve zayıf insanlar idi. Bu, onların makam, mevki ve mal elde etmeye arzulu olmamaları ve istek ve arzulara dalmamaları sebebiyle böyledir.

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ
ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَأَخَذَتْهُمُ
الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ
وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ
لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾

77- Derken dişi deveyi boğazladılar ve Rablerinin buyruğundan dışarı çıktılar: "Ey Salih! Hakikaten elçilerdensen, bizi tehdit ettiğin azabı getir." dediler.

78- Bunun üzerine, hemen onları o sarsıntı yakaladı ve yurtlarında dizüstü çökekaldılar.

79- Salih onlardan öteye döndü de: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim, fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz." dedi.

SÖZLÜK

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ Deveyi kestiler. Ayaklarını kestikten sonra onu boğazladılar.

وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ Rablerinin buyruğundan dışarı çıktılar, isyan ettiler, itaat etmediler.

اَلرَّجْفَةُ Korku, titreme. Feryadı işitince onları bir titreme aldı.

جَاثِمِينَ Çökmüş halde. Kuşun iki ayak üzerinde duruşu gibi diz üstü çökekaldılar.

فَتَوَلَّى عَنْهُمْ Ve onlardan ayrıldı. Helâk olduktan sonra Salih onlara baktı, onlar diz üstü çökmüşlerdi. Salih onların halini görerek: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri bildirdim." dedi ve sonra onlardan yüzünü çevirdi, ayrıldı.

AÇIKLAMA

Âyetler Salih (a.s) kıssasına devam ediyor.

O uzun zaman, kibir ve inadla büyüklük taslayanlara rağmen hakka davete devam ettikten sonra, onlar Salih'in sözünde ve peygamberlerden olduğu hususunda onun doğru olduğuna işaret eden mucize istemişler, bunun üzerine gözle görülen deve mucizesi verilmiş, fakat onlar yine de ısrarla inad ve münakaşaya devam etmişler ve sonunda da deveyi boğazlamaya yeltenmişlerdi. "Onu yalanladılar, deveyi kestiler. Rableri de günahları yüzünden azabı başlarına geçirip orayı dümdüz etti."

Allah, 77. âyette, "Deveyi boğazladılar ve Rablerinin buyruğundan dışarı çıktılar" buyurarak, Salih'in kavminin devenin ayaklarını, boğazlamak için kestiklerini ve onu boğazladıklarını, böylece de Allah'ın emrinin dışına çıkıp isyan ederek büyüklendiklerini, halbuki Allah'ın onlara deveyi kendi haline bırakarak otlamasını ve ona kötülük yapmamalarını emrettiğini haber veriyor. Onlar inatla ve meydan okuyarak deveyi boğazladıklarında, "Dediler ki: Ey Salih! (Ey Allah'ın Rasûlü veya nebisi demediler) Bize vaad ettiğin azabı getir." Biz deveyi boğazladık, eğer dediğin gibi peygamberlerden biriysen azabı getir... Allah buyuruyor ki: "Onları bir titreme sardı." Bu, insanın içini tit-

reten, kendiliğinden olan sallantı cumartesi sabahı Allah'ın yarattığı uğultu sonucu olmuştur. Allah şöyle buyuruyor: "Onları uğultu sabaha girerlerken yakaladı." Onlar yok olunca, veda eden kişi gibi –Rasûlüllah'ın Bedir'de Kuleyb ehli üzerinde durup "Ey Ebu Cehil (Ey Utbe)!" demesi gibi– Salih de onlar sessiz ve hareketsiz dururken onların yanında durdu ve üzülen ve acıyan bir kişi edasıyla şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği hakikatleri tebliğ ettim, size nasihat ettim, fakat siz nasihatı sevmeyen ve ondan yüz çeviren bir kavimsiniz."

SONUÇ

1- Allah'ın cezası buyruğundan dışarı çıkan herkesin başına gelir.

2- Ölen veya büyük bir musibetle karşılaşan kimseye üzülmek meşrudur, caizdir.

3- Helâk olmanın yaklaştığının alâmeti, insanların nasihattan hoşlanmamaları ve nasihat edenleri sevmemeleridir.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ
لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ
مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ شَهْوَةً
مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾
وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَخْرِجُوهُم
مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ

إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَرًا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾

80- Lût'u da gönderdik. Kavmine dedi ki: "Siz, sizden önce dünyalarda hiç kimsenin yapmadığı fuhşu mu yapıyorsunuz?"

81- "Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere gidiyorsunuz ha! Doğrusu siz, haddi aşan bir kavimsiniz."

82- Kavminin cevabı: "Onları, şu Lût taraftarlarını kentinizden çıkarın, çünkü onlar, fazla temizlenen insanlarmış!" demelerinden başka olmadı.

83- Biz de onu ve ailesini kurtardık yalnız karısı geride kalanlardan oldu.

84- Ve üzerlerine bir taş yağmuru yağdırdık, bak işte suçluların sonu nasıl oldu!

SÖZLÜK

وَلُوطًا	Ve Lût. Lût'u da gönderdik. Lût Irak'ta Babil kentinde doğdu.
اَلْفَاحِشَةَ	Çirkinlik, rezalet. Kötü bir şey, yani homoseksüellik.
مِنَ الْعَالَمِينَ	Alemlerden. Yani insanlardan.
مِنَ الْغَابِرِينَ	Azap içinde kalanlardan.
وَأَمْطَرْنَا	Ve yağdırdık. Gökten yağmur gibi üzerlerine taş yağdırdık, bu taşlar da onları helâk etti.
اَلْمُجْرِمِينَ	Günahkârlar. Irz, ahlâk ve inançları bozanlar.

AÇIKLAMA

Bu dördüncü kıssa, Allah'ın nebisi Lût (a.s)'ın kıssasıdır.

Allah buyuruyor ki: Biz Lût'u da Sodom halkından olan kavmine gönderdik. Lût (a.s.) onlardan değildi. Çünkü O, Irak'taki Babil'den amcası İbrahim'le beraber göç etmiş, Allah da onu Ürdün'deki Lût gölünün yakındaki Sodom ve Gomore halkına peygamber olarak göndermişti.(1)

(1) Bugün bu göl, Ölü Deniz olarak tanınır ve Lût gölü denir.

O, yaptıkları çirkin işi kötü görerek gönderildiği kavmine dedi ki: "Siz fuhuş mu" yani homoseksüellik mi "yapıyorsunuz. Sizden önce insanlardan hiç kimse onu yapmamıştır." Lût, ahlâkları daha önce hiç kimsenin düşmediği dereceye düşen bu insanları ayıplayarak, yaptıkları çirkin işi kötü bulduğu ifadesine şöyle devam ediyor: "Siz kadınları bırakarak şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz! Muhakkak siz israfa giden (aşırı) bir toplumsunuz." Eğer durumunuz böyle olmamış olsaydı, kadınlara şehvet duymak insanın yaratıldığı fıtrattı, yoksa homoseksüellik (erkek erkeğe ilişki) insanın fıtratı değildir. Ancak erkek erkeğe yaklaşmak (homoseksüellik), şer ve fesada dalmak, suç işlemek ve bu konuda aşırı gitmektir. İsraf sahibi bir sınırda durmaz.

Lût, bu öğütle, haddi aşan kavmi düştükleri durumdan çıkaracak yolu gösterdikten sonra, onların cevabı: "Ancak Lût ve inananları Sodom şehrinizden çıkarın." oldu. Bu şehirden çıkarma emirlerinin nedenini de şu şekilde belirtiyorlar: "Çünkü onlar battıkları pislikten iyice temizlenen insanlardır."

Durum bu hale geldikten sonra Allah şöyle buyurdu: "Biz onu ve" kızlarından ve bazı hanımlarından oluşan "ev halkını, karısı hariç, kurtardık." O (karısı) geride kalanlardan oldu. Allah onlara gece, kavmin başına azap gelmeden önce bölgeyi terketmelerini emretti; onlar da çıktılar. Daha bölgeyi göremeyecek kadar uzaklaşmamışlardı ki, Allah oranın altını üstüne getirdi ve üzerlerine sert taşlar yağdırarak onların hepsini yok etti. Allah kıssanın sonunda: "Bir bak bakalım mücrimlerin sonu nasıl oldu?!" diyor.

Bu kıssa, mücrimlerin sonunun elim azap ve toptan yok olma olduğunu görünce ibret alsınlar diye, bu kıssayı dinleyen herkese hitaptır.

SONUÇ

1- Homoseksüellik çok çirkindir.

2- Bu işi ilk yapan Lût kavmidir.(1)

3- Her kötülük ve bozgunculuk, haddi aşma ve orta yolda olmamaktan doğar.

4- Küfür ve suç, yapanla yapmayan arasındaki kardeşlik ve akrabalık bağını koparır.

5- Zina yapan evli kişi ölünceye kadar taşlanarak recmedilir.

---

(1) Rivayete göre onlara bu işi insan şekline girdikten sonra İblis öğretmiştir.

وَإِلَىٰ
مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ
مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ
فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ۚ
ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨٥﴾
وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُوا
إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا
بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا
حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾

85- Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik: "Ey kavmim!" dedi, "Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil geldi. Ölçüyü ve tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin, düzeltildikten sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın, eğer inanan insanlarsanız

böylesi sizin için daha iyidir."

86- "Ve her yolun başına oturup da tehdit ederek insanları Allah'ın yolundan çevirmeye ve O Allah yolunu eğriltmeye çalışmayın, düşünün siz az idiniz, o sizi çoğalttı ve bakın bozguncuların sonu nasıl oldu."

87- "Eğer içinizden bir kısmı benimle gönderilene inanmış bir kısmı da inanmamışsa, Allah aranızda hükmedinceye kadar sabredin. O, hükmedenlerin en iyisidir."

SÖZLÜK

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا	Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Medyen, kabilenin atasının ismidir. İsmi Medyen b. İbrahim'dir. Şuayb da bu kabilenin çocuklarındandır. Neseb yönünden onlarla kardeştir. Çünkü o da Medyen'in soyundandır.
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ	İnsanların ticaret mallarının kıymetini eksiltmeyin. Çünkü onlar insanlara eksik para ve mal veriyorlardı.
صِرَاطٍ تُوعِدُونَ	Yola oturup, geçenleri tehdit eder, korkutur ve onlardan giriş parası alır veya mallarını ellerinden alırsınız.
وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا	Onu eğriltmek istersiniz. Allah'ın yolunun eğik olmasını, dolayısıyla da sizin arzularınıza uymasını istersiniz.
الْمُفْسِدِينَ	Günah işleyen kimseler.
يَحْكُمُ بَيْنَنَا	Aramızda hükmeder. Allah aramızda hükmü verip mü'minleri kurtarır, kâfirleri helâk eder.

AÇIKLAMA

Bu A'raf sûresindeki beşinci kıssadır ve Medyen halkının ve Allah'ın nebisi Şuayb'ın kıssasıdır.

Allah şöyle buyuruyor: "Medyen'e kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik." Gönderiliş gayesi olarak onlara ne söylemişti? O: "Ey kavmim! Allah'a ibadet edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur." Lâ ilâhe illâllah, deyin. Bu sözden dolayı gereken şey de, onların Allah'ın Rasûlünü doğrulamalarıdır ki, onlar için, yapılması vacib olan ve onları her iki dünyada mesud edecek ibadetlerle Allah'a kulluk etmeleri mümkün olsun. "Size Rabbinizden" peygamberliğime ve size emrettiğim ve yasakladığım şeyin Allah'tan olduğu-

na işaret eden açık "delil" geldi.(1) Öyleyse "ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. İnsanlara mallarını eksik vermeyin." Tam tersi kaliteli ve kalitesiz oluşları bakımından mallarının hakkı olan fiyatı verin. Yeryüzünde düzeltilmesinden sonra fesad çıkarmayın. Bu da ancak şirk ve isyanı terk ile olur. Hırsızlık yapmanız ve yol kesmeniz de bu kabildendir. Eksik ölçü ve tartıyı terk, insanların mallarını eksiltmek, sizi davet ettiğim şirkin terki ve itaatınız, eğer inanıyorsanız, şu an ve gelecekte sizin için daha hayırlıdır. Yollar üzerinde tehdit ederek, inananları engelleyerek ve onun eğrilmesini isteyerek oturmayın.(2) Peygamber onları suçların en kaba saba olanından men ediyordu. Bu kaba suç şuydu: Onlar bölgenin giriş yerlerine ve sokak başlarına oturuyorlar, geçen kimseyi eziyetle tehdit ediyorlar,(3) insanların iman etmelerini ve doğru yola ulaşmalarını engellemek için onun yanına oturuyorlardı. Aynı şekilde onlar yolları kesiyor, insanların elbise ve mallarını soyuyorlar veya onlardan özel bir vergi alıyorlardı.

"Hatırlayın ki siz sayısı az bir toplum idiniz de O sizi çoğalttı." Şuayb (a.s) onlara Allah'ın nimetini hatırlatıyor. Bu nimet, onlar sayısı az, değersiz ve diğer kabileler arasında yeri olmayan bir kabileyken, Allah'ın onların sayılarını artırması ve büyük bir toplum olmalarıdır. "Bir bakın hele, fesad çıkaranların sonu nasıl oldu?" Allah onlara Allah'ın intikamının hak olması ve başlarına gelerek yok olmaları itibariyle zalim ve bozguncu komşu ülkelerin sonlarını hatırlatarak öğüt veriyor. Belki bu sayede onlar öğüt alır, şirk ve isyanı bırakır ve Allah'ın birliğine inanarak ve de itaat ederek salih amel işlerler.

Son olarak Şuayb onları Allah ile uyarıyor ve Allah'ın adil bir şekilde onlarla onun arasında hükmü vereceğini ve kimin doğru kimin yanlış olacağını onlara öğreteceğini ifade ederek tehdit ediyor. Sizden bir grub benimle gönderilen tevhid, itaat etse, isyan ve şirki terketse, diğer bir grup buna inanmasa, biz birbirimizle mücadele eden hasımlar olur ve aramızda hüküm verecek birine ihtiyaç duyarız. Şu halde sabredin. Ta ki Allah aramızda hükmü verin-

(1) Allah'ın, nebisi Şuayb'a Kur'an'da belirtilmeyen bir delil vermiş olması da mümkündür. Fakat tercih edilen görüş, verilen bu delil Şuayb'ın kavmini alt ettiği, onların reddedemedikleri kuvvetli delil olmasıdır.

(2) İbn Abbas, Mücahid ve Katade diyor ki: Onlar Şuayb'in bulunduğu yere giden yollara oturuyor, gitmek isteyeni tehdit ediyor ve geri çeviriyorlardı. Onlar şöyle diyorlardı: "O yalancıdır, yanına gitmeyin." Aynı şekilde bunu Kureyş'de Rasûlüllah'a yapıyordu.

(3) Ebû Hureyre diyor ki: "Bu, yol kesmeyi ve insanları soymayı yasaklama demektir. Onlar bunu yapıyorlardı."

ceye kadar. O hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

SONUÇ

1- Rasûllerin davetleri inanç açısından aynıdır. Çünkü onların tamamı tevhid ve itaat üzere yürürler.

2- Tartı ve ölçüyü eksik göstermek ve insanlara mallarını eksik vermek haramdır. Sanatla ilgili yapılan noksan işlerde bu gruba girer.

3- Yeryüzünde, özellikle de Allah'ın İslâm'la temizleyip, hükümleriyle ıslah ettiği yerlerde isyanla fesad çıkarmak haramdır.

4- Mal aşırmak, yol kesmek ve yoldan geçeni korkutmak haramdır.

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِن قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِن قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۚ قَالَ
أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا
فِي مِلَّتِكُم بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا ۚ وَمَا يَكُونُ لَنَا أَن نَّعُودَ فِيهَا
إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا ۚ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۗ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ
رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾

88- Kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler dediler ki: "Ey Şuayb! Ya mutlâka seni ve seninle beraber inananları kendi şehrimizden çıkarırız, ya da dinimize dönersiniz." Dedi ki: "İstemesekte mi bizi yurdumuzdan çıkaracak veya dinimizden döndüreceksiniz?"

89- "Allah bizi, sizin dininizden kurtardıktan sonra, eğer tekrar ona dönersek, Allah'ın üzerine yalan atmış oluruz. Rabbimiz Allah, dilemedikten sonra dininize dönmemiz bizim için olur

şey değildir. Rabbimiz bilgice herşeyi kuşatmıştır. Biz Allah'a dayanmışız. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasındaki işi gerçekle açığa çıkar. Muhakkak ki sen gerçekleri açığa çıkaranların en iyisisin."

SÖZLÜK

اَلْمَلأُ	İleri gelenler, toplumun ileri gelenleri.
اسْتَكْبَرُوا	Büyüklük tasladılar.
مِنْ قَرْيَتِنَا	Şehrimizden.
فِي مِلَّتِكُمْ	Dinimizde.
عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا	Allah'a tevekkül ettik. İşimizi Allah'a havale ettik ve O'nun bizi koruyacağına güvendik.
رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا	Rabbimiz aramızı aç. Ey Rabbimiz aramızda hüküm ver!
وَ أَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ	Sen açanların en hayırlısısın. Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.

AÇIKLAMA

Âyetler, Şuayb (a.s.)'ın kavmi Medyen halkıyla olan hikâyesine devam ediyor.

Şuayb (a.s.) onlara emredip menettikten ve hatırlatıp öğüt verdikten sonra "Kavminden büyüklük taslayan bir grup" tehdit ederek, vaadde bulunarak ve yemin ederek şöyle dedi: "Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber inanmış olanları köyümüzden çıkarırız ya da dinimize dönersiniz." İşte taşkın zalimlerin, açık ve ilmi delille mağlup edildiklerinde halleri budur. Peygamberlerin hatibi Şuayb onları altedince, kaba kuvvete ve yol kesmeye baş vuruyorlar ve de onun yüzüne karşı silah çıkarıyorlar. Bu, memleketten sürülmek veya çıkarılmak yahutta onların dinine dönmesi demekti. Onlar: Ey Şuayb! Muhakkak seni ve seninle beraber inanmış olanları şehrimizden çıkarır, ya da dinimize dönersiniz... deyince, bu tehdide Şuayb (a.s.) şöyle karşılık veriyor: İstemesekte mi sizin dininize döneceğiz?! Allah bizi ondan kurtarmışken tekrar sizin dininize dönersek Allah'a yalan atmış oluruz. Allah'a yalan atma şu şekilde olurdu: Şuayb onlara sadece Allah'a ibadet etmeyi ve başkasına ibadetten vazgeçmeyi emretmiş ve Allah onlara rasûl göndermiş ve içinde bulundukları batıl durumdan kurtarmak için ona itaat etmeyi emretmişken onlar ba-

tıla dönerse (O Allah'a yalan atmış olur). Şuayb (a.s.) ve onunla beraber olanlar İslâm'dan çıkıp ve kavminin dinine dönerlerse, onların durumu da Allah'a, o dememişken, şöyle dedi böyle dedi, diyerek Allah'a iftira eden kimsenin durumu gibidir. İşte bundan sonradır ki Şuayb (a.s): "Bizim (yani ben ve benimle birlikte inananların) sizin dininize dönmemiz mümkün değil!" diyor. Ancak binde bir de olsa hidayetten sonra sapıklığı tercih edenlere karşı Rabbimizin dilemesi müstesnadır. Rabbimiz ilimce herşeyi kuşatmıştır. Bizim, hidayet yolunu bulduktan sonra topuklarımız üzerinde gerisin geriye dönmeyeceğimizi Allah biliyor. O'nun bildiği şey de, bildiği gibi olacaktır. O işinde galip ve üstün olandır.

Şuayb onlara, Allah'ın dilemesi dışında ne olursa olsun onların dinlerine dönmelerinin mümkün olmadığını ve olamayacağını, bunun istemediği şeylerden olduğunu bildirdikten sonra şöyle dedi: "Biz hak din üzere kalmada ve batıldan uzak olmada Allah'a dayandık." Sonra Allah'a şöyle yalvarıyor: "Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasını hakla, gerçekle aç, hükme bağla; sen hükmedenlerin en hayırlısısın..." Bu hakkın hak, batılın da batıl olduğunu ortaya koymadır.

SONUÇ

1- Şu beşeri bir haldir: Büyüklenen zalimler bâtılla mücadele eder; delille mağlup olduklarında hakkı kabul ve itiraf ederek rahatlama yerine, hak taraftarlarını kovma veya eza ve cefayla bâtılı kabule zorlayarak kaba kuvvete baş vururlar.

2- Dâvet edilip hakkı tanıdıktan sonra, hak ehlinin davranışını değiştirerek hak yerine batıla dönmesi doğru değildir.

3- Mü'minin, müstakbelde (ilerde) yapacağı her işinde devamlı Allah müsade ederse ve izin verirse diye söylemesi çok iyidir.

4- Düşman tehdit de etse, korkutsa da kormadan Allah'a tevekkül ve onun yoluna devam etmek gerekir.

5- Hak ehliyle bâtıl ehli arasında hüküm vermesini Allah'tan istemek veya bunun için dua etmek mübahtır. Çünkü Allah hakla hükmeder, O hakimlerin en hayırlısıdır.

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا

إِنَّكُمْ إِذًا لَّخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا
شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾ فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ
لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَىٰ عَلَىٰ
قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾

90- Kavminden inkâr edenlerin ileri gelenleri dediler ki: Eğer Şuayb'a uyarsanız, muhakkak ki siz ziyana uğrarsınız."

91- Derken o müthiş sarsıntı onları yakalayıverdi; yurtlarında dizüstü çökekaldılar.

92- Şuayb'ı yalanlayanlar, sanki yurtlarında hiç oturmamış gibi oldular. Şuayb'ı yalanlayanlar... İşte ziyana uğrayanlar, onlar oldular.

93- Şuayb onlardan öteye döndü de şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım?"

SÖZLÜK

لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا	Eğer Şuayb'a uyarsanız... Şuayb'ın getirdiği din ve hidayet üzere olarak O'na uyarsanız.
اَلرَّجْفَةُ	Zelzele gibi insanı kıskıvrak yakalayan sallantı.
جَاثِمِينَ	Dizüstü ölü olarak çökekaldılar.
كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا	Sanki orada hiç oturup, uzun zaman kalmamış gibi oldular.
اَلْخَاسِرِينَ	Ziyana uğrayanlar. Çünkü onlar dünyada helâk oldular, âhirette de cehenneme girdiler.
أَسَىٰ	Nasıl üzülürüm, acırım.

AÇIKLAMA

Âyetler Şuayb (a.s)'ın Medyen halkıyla hikâyesine devam ediyor.

Onlar Şuayb (a.s)'ı ve beraberindeki mü'minleri şehirlerinden uzaklaştırmakla tehdit ettikten veya kendi dinlerine dönmelerini istedikten sonra, Şuayb (a.s) kavminin kendilerinin eski dinlerine dönmelerinden ümidini kesecek şekilde onlara cevap veriyor. Allah'a tevekkül ederek ve zalim müşriklerle aralarında hüküm vermesini isteyerek Allah'tan yardım diliyor. Bir kısmı da bu adamı bulunduğu hal üzere bırakın, dediler. Fakat onlar katlanacakları imtihana değinmediler. Şuayb'ın kavminden büyüklük taslayan bir grup batıl ilahlarına yemin ederek şöyle dediler: Eğer Şuayb'a, getirdiği din ve davet ettiği tevhid, adalet ve haksızlığın kaldırılmasına uyarsanız, o zaman muhakkak ki siz ziyan edenler olursunuz... Allah şöyle buyuruyor, Şuayb'ın duasının kabulü olarak: "Onları bir sarsıntı yakaladı:" onlar diz üstü çökekaldılar, helâk oldular.(1)

Allah şöyle buyuruyor: "Şuayb'ı yalanlayanlar sanki orada hiç oturmamış gibi oldular." Yani sanki orada hiç oturup, uzun zaman kalmamışlar gibi oldular. Bu haberi yalanlayanların hakkındaki hükmü de kuvvetlendirmektedir. "Şuayb'ı yalanlayanlar ziyan edenlerden oldular." Fakat Şuayb'ı doğrulayanlar, kurtuluşa eren ve kazananlardır. Salih'in kavmini terkedişi gibi Şuayb'da onları terketti. Allah buyuruyor ki: Şuayb onlardan yüzünü döndüğünde, onlar dizüstü çökekalmış ve helâk olmuş bir vaziyetteyken dedi ki: "Ey kavmim! Ben size Rabbimizin bildirdiği gerçekleri ilettim ve size öğüt verdim." Ancak, siz benden yüz çevirip beni yalanladınız, sözümü reddettiniz ve şirk ve fesada helâk oluncaya kadar devam ettiniz. "Bu sebeple ben nasıl kâfir kavme üzülürüm?!"(2) Buradaki üzülmekten kastedilen anlam, "sizin gibilere nasıl üzülürüm"dür.

---

(1) Hûd sûresinde, "onları bir bağırtı aldı!" Şuara Sûresinde ise, "onları gölgeli günün azabı yakaladı." buyurulmaktadır. Her iki âyetin arası şu şekilde bitiştirilebilir: "Onlar o günkü sıcaktan dolayı bulut altında bir araya gölgeye sığındılar. Orada durduklarında, toprak sallandı, üstlerine de buluttan yıldırım düştü ve onları yaktı. Eğer Medyen ve Eyke halkı aynı halktır dersek durum böyledir. Eğer farklı dersek, Eyke halkı gölge azabıyla azaplandırılmışlar, Medyen halkı ise altlarından sallantı ve üstlerinden de bağırtıyla azaplandırılmışlardır.

(2) Buradaki soru dış görünüşüyle Şuayb'a yönelik gibi görünse de, gerçekte Allah'ın rahmet etmesiyle azaptan kurtulan mü'minlerin toplumlarına ve akrabalarına üzülmelerini yasaklama manası taşımaktadır.

SONUÇ

1- Sabrın sonu kısa veya uzun vadede yardımdır.

2- Zulmün sonu helâk ve hüsrandır.

3- Allah'ın, yeryüzünde fesadları ve zulümlerinden ötürü helâk etmiş olduğu toplumlara üzülmek doğru olmaz.

4- Helâk olmalarından sonra zalimleri kınamak mübahtır. Nitekim Rasûlüllah da Kuleyb ehline Şuayb ve Salih (a.s)'ın yaptığı gibi yapmıştır.

وَمَآ أَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّبِىٍّ إِلَّآ أَخَذْنَآ أَهْلَهَا
بِٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ
ٱلسَّيِّئَةِ ٱلْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوا وَّقَالُوا قَدْ مَسَّ ءَابَآءَنَا ٱلضَّرَّآءُ
وَٱلسَّرَّآءُ فَأَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

94- Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek onun halkını -yalvarıp yakarsınlar diye- mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır.

95- Sonra kötülüğü değiştirip yerine iyilik getirdik de insanlar çoğaldılar ve: "Atalarımıza da darlık ve sevinç dokunmuştu. Onlar da üzüntülü ve sevinçli günler geçirmişlerdi," dediler de olaylardan ibret alıp şükretmediler. Biz de onları, hiç farkında olmadıkları bir sırada ansızın yakaladık.

SÖZLÜK

فِي قَرْيَةٍ	Şehirde. Karye, bölgenin eşraf ve ileri gelenlerini barındıran şehre verilen isimdir.
بِالْبَأْسَاءِ	Kıtlık, açlık ve harpler gibi bela ve zorlukla.
وَالضَّرَّاءِ	Hastalık, pahalılık ve geçim sıkıntısı gibi sıkıntılarla.
يَضَّرَّعُونَ	Allah'a dua ederler, O'na belayı kaldırması için

مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ — Sıkıntı yerine saadeti, korku yerine güveni ve hastalık yerine sıhhati getirdik.

حَتَّى عَفَوْا — Ta ki afiyette oldular. Ta ki iyilikleri çoğalsın, malları artsın ve onların bütün halleri güzel olsun.

أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً — Onları ansızın yakaladık. Azabı onlara ansızın indirdik.

AÇIKLAMA

Peygamberlere ait beş kıssa ve Kureyş kâfirlerine öğüt ve inananlara hatırlatma olsun diye Allah'ın geçmiş ümmetlere ait muamelesi anlatıldıktan sonra, Allah şöyle buyuruyor: Biz bir belde halkına nebi ve rasûllerden birini göndermiş, o toplum elçiyi yalanlamış, şirk ve sapıklıkta ısrar ederek davetini reddetmişse, Allah da bu şehrin halkını terbiye edici azapla, meselâ kıtlık, açlık, geçim sıkıntısı, hastalıklar, belâ ve sıkıntı olarak ifade edilen harblerle onları azaplandırmışızdır ki, belki onlar uzaklaştıktan sonra yeniden hakka döner ve yüz çevirdikten sonra onu kabul ederler. Sonra Allah onların sıkıntı ve belâlarını kolaylık ve saadete çevirir, malları, çocukları çoğalır ve güçleri büyür. Bu kimseler, kendilerine tevbe edip iman etsinler ve Allah'tan korksunlar diye nasihat ve öğüt verildiğinde: Babalarımıza da belâ ve sıkıntı, yani iyilik ve kötülük dokunmuştu. Burada bizi korkutacağınız bir şey yok, bunlar ancak bir biri ardına gelip geçen sıkıntı ve kolaylık günleridir, derler. Bu sözleriyle onlara azap hak olur. Cebbar olan Allah onları ansızın yakalar, fakat onlar farkında olmazlar. Böylece helâkları tamam olur. Kendilerinden sonrakilere ibret olmak üzere dünyada ve âhirette azap görürler. Âhiretin azabı daha şiddetli ve kalıcıdır.

SONUÇ

1- Âyetlerde Allah'ın geçmiş ümmetler hakkındaki muamelesi açıklanmıştır.

2- Hakka karşı direnen ve küfürde ısrar edenleri cezalandırma şeklinde olan Allah'ın geçmiş ümmetler hakkındaki muamelesiyle Kureyş kâfirleri korkutulmuştur.

3- Akıl sahiplerinin kaçınması için helâk nedenleri belirtilerek geçmiş ümmetlerin tarihiyle öğüt ve nasihatta bulunulabilir. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyuruyor: "Andolsun ki onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır."

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ
مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا بَيَاتًا
وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿٩٧﴾ أَوَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا
ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ
مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ
يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِن بَعْدِ أَهْلِهَا أَن لَّوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُم
بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

96- O ülkelerin halkı inanıp kötülüklerden korunsalardı, elbette üzerlerine gökten ve yerden bolluklar açardık, fakat yalanladılar biz de onları kazandıklarıyla yakaladık.

97-De ki o ülkelerin halkları, geceleyin, uyurlarken azabımızın kendilerine gelmeyeceğinden emin midirler?

98- Ya da o ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirlerken azabımızın onlara gelmeyeceğinden emin midirler?

99- Allah'ın tuzağından kurtulacaklarına emin mi oldular? Ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın tuzağına yakalanmayacağından emin olamaz.

100- Geçmiştekilerin başlarına gelenler, sahiplerinden sonra şu toprağa varis olanları doğru yola getirmedi mi, hâla inanmadılar mı ki, biz dilesek, kendilerini günahlarıyla cezalandırırız ve kalplerini mühürleriz; artık hiç işitmezler.

SÖZLÜK

آمَنُوا وَاتَّقُوا	İman ettiler ve sakındılar. Allah'a Rasûlüne vaad (müjde) ve vaide (tehdide) inansalar, isyan etmeyerek itaat ederek Allah'tan sakınsalar.
بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ	Göklerin ve yerin bereketleri. Berekat, bereket kelimesinin çoğuludur. Bereket hayrın devam etmesi ve bâkî olmasıdır. İlim, ilham ve yağmur göklerin bereketi, bitki, bolluk, güven ve sıhhat de yerin bereketidir.
يَكْسِبُونَ	Kazanırlar. Kazandıkları şirk ve isyan.
بَيَاتًا	Geceleyin.
مَكْرَ اللَّهِ	Allah'ın planı. Allah'ın onlara vücud sıhhati ve geçim rahatlığı gibi nimetler vererek onlara mühlet vermesi neticede de Allah'ın tuzağından emin olduğunda ansızın onları yakalaması.
أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ	Onlara yol göstermedi mi? Onlar için herşey apaçık olacak şekilde, onlara açıklamadı mı?
بِذُنُوبِهِمْ	Günahları sebebiyle.

AÇIKLAMA

Allah geçmiş ümmetler hakkındaki adetini açıklamaktadır. –Bu kanun onların, yalanlayıp isyan etmelerinden sonra Allah'ın belâ ve sıkıntıyla onları cezalandırmasıdır. Çünkü onlar tevbe etmemişler, küfür ve isyana devam etmişler. Allah da onlara cezalarını vermiştir. Önce malları çoğalarak ve durumları iyileşerek çoğalmışlar. Allah bunun üzerine onları ansızın yakalamıştır. Onlar her iki dünyada da kaybetmişlerdir– Allah kullarına tevbe kapısını açmış ve şöyle buyurmuştur: Eğer Mekke, Taif vb. yerlerin kâfirleri, Allah'a kavuşacaklarına, onun müjde ve cezasına inanmış olsalardı muhakkak ki Allah onlara rahmet ve bereketle yerin ve göklerin kapısını, yer hazinelerini onlara açar ve onlara güzel rızıklar verirdi. Fakat bu şehirlerin(1) halkları yalanladılar, yaptıklarına karşılık Allah da onları yakaladı.

Bugün şehir halkı –onlar yalanlayıcıdırlar.– ya daha önceki şehir halklarının başına gelen musibetten ders alıp iman ve itaat ediyorlar, ya da şirk ve

(1) Şehre (Medine'ye), insanlar orada toplandıkları için arapçada tekarri kelimesinden alınarak karye (köy, belde) denir. Kur'an'a da harf, kelime ve cümleler kendisinde toplandığı için kur'an denmiştir.

isyanda ısrar edip kendilerinden önceki toplumlara inen, helâk ve kökleri kazınma azabı onlara da iniyor. İşte 96. âyetin işaret ettiği mana budur. "Eğer (o) şehirlerin halkları inanıp, Allah'tan korksalardı, yerin ve göklerin bereket kapılarını onlara açardık. Fakat onlar yalanladılar, yaptığı şeylerle biz onları yakaladık."

Bundan sonraki üç âyette Allah bu şehir halklarının bâtılda ısrarları sebebiyle onları kötüleyerek ve durumlarına şaşarak onları hoş karşılamıyor ve buyuruyor ki: "O şehirlerin halkı, uyurlarken azabımızın onlara gelmesinden emin mi oldular? " Kendilerinden öncekilere inen azabı bilmiyorlardı da bundan dolayı onlar gece uyurken azabımızın gelmesinden emin mi oldular? "ya da o şehirlerin halkı bizim azabımızın onlar kuşluk vakti oynarken gelmeyeceğinden emin mi oldular." Yani bu şehirlerin halkı habersiz oldular da onlara faydası olmayacak işlerle çocukların oynadıkları gibi, eğlenirlerken azabımızın onlara gelmeyeceğinden emin mi oldular? "Yahut ta Allah'ın tuzağından mı emin oldular?" Onları, mühlet vermemiz, azabı geciktirmemiz aldattı da Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Şüphesiz onlar bu konuda ziyan edenlerdir. Çünkü Allah'ın tuzağından ancak ziyan edenler emin olur.

100. âyette Allah, "Sahiplerinden sonra şu toprağa varis olan kimseleri o doğru yola iletmedi mi? Biz dilesek kendilerini de günahlarıyla cezalandırırız ve yaptıklarından dolayı kalplerine mühür vururuz. Onlar bir şey işitmezler." buyuruyor. Sahiplerinden sonra şu toprağa varis olanlar, onlar için hiç bir şey henüz açığa çıkmamış ve onlar dilediğimiz takdirde günahlarıyla onları mirasçıları oldukları kimseleri cezalandırdığımız gibi cezalandıracağımızı bilmemişlerdir. Biz onların kalplerine bir örtü koyarız, ki onlar kendilerine söylenen hiçbir şeyi anlamazlar. Sonunda öncekilerin helâk olması gibi helâk olup giderler.

SONUÇ

1- Allah kullarına karşı rahmetini sergiler, onlardan iman ve takvadan başka hiçbir şey istemez.

2- Gaflette olmak doğru değildir. Hatırlama ve uyanık olmak gerekir.

3- Allah'ın azabından emin olmak doğru değildir.

4- Ümmet Allah'ın azabından emin olunca hüsrana ve başlarına bela gelmesine hazır demektir.

5- Öncekilerin başlarına gelenlerden ders almak gerekir. Bu ibret ancak onların yok olmasının nedeni olan şeyleri bırakarak olur.

تِلْكَ
الْقُرَىٰ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَائِهَا ۚ وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم
بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِن قَبْلُ ۚ
كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا
لِأَكْثَرِهِم مِّنْ عَهْدٍ ۖ وَإِن وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾

101- İşte o ülkeler! Sana onların haberlerinden bir kısmını anlatıyoruz. Andolsun, elçileri onlara açık deliller getirmişlerdi. Fakat önceden yalanladıklarından ötürü, inanmak istemediler. İşte Allah, kâfirlerin kalplerini böyle mühürler.

102- Onların çoklarını yoldan çıkmış bulduk. Çoklarında sözünde durma diye birşey bulmadık.

SÖZLÜK

تِلْكَ الْقُرَىٰ — Bu şehir. Bu âyet, Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb (a.s)'ın kavimlerine işarettir: İşte o ülkeler!

مِنْ أَنبَائِهَا — Haberlerinden.

بِالْبَيِّنَاتِ — Açık deliller. Allah'ın varlığına ve birliğine rasûllerinin doğruluğuna işaret eden delillerle.

مِن قَبْلُ — Önceden. Yaratılma ve varolmalarından önce. Allah onların yalanlayacağını biliyordu ve kader kitabına onu yazmıştı.

وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِم مِّنْ عَهْدٍ — Onların çoğunu sözünde durur bulmadık. Onların çoğunu, Allah'ın yemin gününde almış olduğu söze sadık kalır bulamadık.

AÇIKLAMA

Allah, Rasûlü Muhammed (s.a.v)'e hitab ediyor: "İşte o şehirler!" Onların peygamberleriyle beraber cereyan etmiş, peygamberlerin onları nasıl iman, tevhid ve itaate davet ettiklerini, onlarınsa nasıl reddettiğini, bizim onlar hakkındaki hükmümüzün nasıl olduğunu anlatan "haberlerinden sana anlatıyoruz." Belki senin kavmin ders alıp iman eder ve birliğini kabul eder. "Onlara elçileri deliller getirmişti." Rasûllerin getirdiği şeyler Rableri katından (belirtilmiş) emir ve nehydir. "Onlar önceden yalanladıkları için inanmadılar..." Yani bu şehirlerden helâk olanlar Allah'ın bilgi ve kudretinde yalanlamış olduklarından inanmadılar. Çünkü Allah biliyordu ki onlar inanmayacaklardır. Bu sebeple onlara inkârı yazdı ve bunun için onlar inanmadılar." "Böylece Allah kâfirlerin kalbine" o şehirlerden helâk olanlara yazdığı gibi "mühür vurur." Çünkü o helâk olanlar inanmayacaklardı. Fiilen inanmadılar da, bu yüzden Allah onları helâk etti. Allah bu şekilde kâfirlerin kalbine mühür vurur. Onlar azap gelinceye kadar inanmazlar. Onlar küfürleri sebebiyle zalimdirler. Bu ilâhi hüküm şu esasa dayalıdır: Allah her insanı yaratılışından önce, neyi teşvik edecek, başkasına karşı kendi için neyi tercih edecek ve kendi tercihiyle ne yapacak, biliyordu. Bu sebeple dünyaya gelirken ona yazgısını yazdı, o kişi Allah'ın yazıp yer gök yaratılmadan önce ezelde taktir ettiğine ulaşmak için ancak yazılanı yapar. "Biz onların çoğunda," helâk ettiğimiz Nuh, Hud, Salih, Lût ve Şuayb kavimlerinde "sözde durma diye bir şey bulamadık." Öyle ki biz onların yaratılmalarından önce onlardan bize inanma, ibadet etme, bize ve rasûlümüze itaat etme sözü almıştık. Oysa onların çoğunu buyruğumuzun dışına çıkan, bize ve rasûlümüze itaatten çıkan kimseler olarak bulduk. Bu şekilde biz de onlara azabımızı helâl kıldık ve azabımızı üzerlerine indirdik ve onları topluca helâk ettik.

SONUÇ

1- Vahiy bir hakikattir ve Muhammed bir peygamberdir. Çünkü, önceki peygamberlerin anlatılan hikayeleri ancak ilâhi vahiyle elde edilebilir. Bu vahyi ise, bu iş için hazırlanan rasûlden başkası alamaz.

2- Deliller kuvvetli ve açık olsa bile Allah'ın hidayetini istemeyen kişinin iman etmesi için deliller yeterli değildir. Yani, inanmak istemeyen delilleri yeterli bulmaz.

3- Mü'min ezelde inanan, kâfirse ezelde inkâr edendir.

4- Kâfirlerin kalbine mühür vurulmasının nedeni küfrü, şerri ve fesadı tercihleri ile, ne olursa olsun bunlarda ısrar etmeleridir.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِ
فَظَلَمُوا بِهَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾ وَقَالَ
مُوسَىٰ يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾
حَقِيقٌ عَلَىٰ أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ
مِنْ رَبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٠٥﴾ قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ
فَأْتِ بِهَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٠٦﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ
ثُعْبَانٌ مُبِينٌ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٠٨﴾

103- Onlardan sonra Musa'yı âyetlerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik, âyetlerimize haksızlık ettiler, fakat bak bozguncuların sonu nasıl oldu!

104- Musa dedi ki: "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim."

105- "Allah'a karşı, gerçekten başkasını söylememek benim üzerime borçtur. Size Rabbinizden açık delil getirdim, artık İsrailoğullarını benimle gönder."

106- Firavun, dedi: "Eğer bir âyet getirmiş isen, hakikaten doğru söylüyorsan göster onu bakalım!"

107- Bunun üzerine Musa asâsını attı, birden o, açıkça ejderha oluverdi.

108- Ve elini koltuğunun altından çıkardı. Birden o, bakanlar için bembeyaz parlak bir şey oldu.

SÖZLÜK

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ	Derken. Onlardan sonra gönderdik. Nuh, Hud, Salih, Lût ve Şuayb'dan sonra gönderdik.
مُوسَى	Musa. İsmi, Musa b. İmran'dır. İmran ise Yusuf b. Yakub b. ishak b. ibrahim'in soyundandır.
بِآيَاتِنَا	Âyetlerimizle. Bu dokuz mucizedir. Bunlar: Asâ, el, kurak seneler, kan, yağmur, çekirge, karınca, kurbağa, Firavun'un malını yok etmektir.
إِلَى فِرْعَوْنَ	Firavun'a. Allah Musa'yı Firavun'a gönderdi. Firavun'un ismi Velid b. Musab b. er-Reyyan'dır. Mısır kralıdır.
وَمَلَئِهِ	Toplumundan ileri gelen reis ve büyüklere.
فَظَلَمُوا بِهَا	Onlara zulmettiler. Âyetlerimiz ve hidayetimiz sebebiyle, onları inkâr ettiklerinden kendilerine zulmettiler.
بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ	Rabbinizden açık delil. Benim Allah'ın Rasûlü olduğumu gösteren kesin delil.
وَنَزَعَ يَدَهُ	Elini çıkardı. Elini birden koltuk altından çıkardı.

AÇIKLAMA

Allah, "Biz onlardan sonra Musa'yı gönderdik" buyurmaktadır. Bu âyet, A'râf sûresinde yer alan kıssalardan altıncısını anlatmaya başlamaktadır. Bu kıssa Musa (a.s)'ın Firavun'la olan kıssasıdır. Allah, kalbine yerleştirmek, peygamberliğini ortaya koymak, ümmetine öğüt vermek ve hatırlatmak için Rasûlüne kıssayı anlatıyor ve buyuruyor ki: "Biz" Nuh, Hud, Salih, Lût ve Şuayb peygamberlerden sonra "Musa b. İmran'ı, Firavun ve ileri gelen devlet adamlarına mucizelerimizle gönderdik." Bu dokuz mucizenin veriliş nedeni onun peygamberliğinin doğru olduğuna ve davetinin gerçek olduğuna delil olmasıdır. "Onlar âyetlerimiz yüzünden zulmettiler."(1) Onları tanımadılar ve inkâr ettiler. Böylece de inkârları sebebiyle kendilerine zulmettiler. Onlar küfürlerine ve fesadlarına Allah onları denizde boğuncaya kadar devam ettiler. Allah sonra Rasûlüne şöyle buyuruyor: "Bir bak bozguncuların helak ve yok olma açısından sonu nasıl oldu?!" Bu, yeryüzünde şirk ve isyanla fesad

(1) Âyetlerimizi inkâr ettikleri için kendi nefislerine zulmettiler. Burada iman etmelerini engelleyerek başkalarına zulmetmeleri de sözkonusudur. Çünkü inananları öldürmekle tehdit etmişlerdi. Zulmün inkâr manasına olması da sözkonusudur. Bu da doğru manadır.

çıkaran herkesin sonudur... 103. âyetin işaret ettiği mana budur.

Musa dedi ki: "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından size gönderilmiş bir peygamberim. Bana yakışan Allah'a karşı ancak hakkı söylemem, ben size Rabbinizden doğru olduğumu gösteren ve söylediğimin sağlam olduğuna şahitlik eden açık delil getirdim. Benimle beraber İsrailoğullarını gönder." Onları Allah'ın onlar için yazdığı, babalarının yurdu olan Şam topraklarına götüreyim... (Şam toprakları bu günkü Suriye, Filistin, Ürdün ve Lübnan sınırları dahilindeki topraklara denilmektedir. Firavun burada konuştu, getirdiği mucizeleri Musa'dan istedi. Dedi ki: "Eğer mucize getirdiysen, eğer doğrulardansan haydi getir!" Musa asâsını, mucize isteyen Firavun'un önüne attı ve bir de baktılar ki o apaçık bir ejderha, yani asâ Firavun ve topluluğunun önünde canlı gibi hareket eden bir yılan oldu. Bu mucizeyi diğeri izledi. Musa elini Allah'ın öğrettiği gibi koltuğu altına soktu ve çıkarttı. Baktılar ki "O bakanlar için" insanların elinde benzeri görülmemiş "bembeyaz bir şeydir..." İşte beş âyetin ihtiva ettiği anlam budur.

SONUÇ

1- Şirk ve isyanla bozgunculuk yapanların sonu kötüdür.

2- Musa nazik bir üslûpla Firavun'a, rab olmadığını, âlemlerin Rabbinin Allah olduğunu ve Firavun'un da Musa'nın da, Harun ve bütün insanların da Rabbinin O Allah olduğunu hatırlatmıştır.

3- Âyetler sıdkın (doğruluğun) rasûllerde de nasıl olduğunu açıklamıştır.

4- Musa'nın mucizeleri meydana gelmiştir.

قَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾
يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾
قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿١١١﴾
يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾

109- Firavun kavminden ileri gelen bir topluluk dediler ki: "Bu çok bilgili bir büyücüdür."

110- "Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor, ne buyurursunuz?"

111- Dediler ki: "Onu kardeşiyle birlikte alıkoy. Ve şehirlere toplayıcılar gönder."

112- "Bütün bilgili büyücüleri toplayıp sana getirsinler."

SÖZLÜK

سَاحِرٌ عَلِيمٌ — Çok bilgili bir sihirbazdır, sadece iddiacı değildir.

مِنْ أَرْضِكُمْ — Arzınızdan, yurdunuzdan sürmek. İşgal etmek ve size hükmetmek için yurdunuzdan. Sizi çıkarmak için.

فَمَاذَا تَأْمُرُونَ — Bu problem karşısında düşündüğünüz doğruyu gösterin.

أَرْجِهْ — Zaman ver. Ona ve kardeşine zaman tanı. Gerekli ihtiyat tedbirlerini almadan onlar karşısında acele etme.

فِي الْمَدَائِنِ — Şehirlerde. Memleketin Firavun'a bağlı şehirlerinde.

حَاشِرِينَ — Toplayanlar. Karşılaşma için sihir sanatında usta sihirbazları toplayacak adamlar.

AÇIKLAMA

Âyetler Musa'nın Firavun'la olan hikâyesine devam ediyor. Musa, Firavun'un istediği asâ ve el mucizesini gösterdi. Firavun'un toplumundan bir topluluk da bu iki mucizeyi görmüşlerdir. Onlar şöyle demişlerdir: "Bu çok bilgili bir büyücü." Böyle demelerinin sebebi asânın büyük bir yılana, elin de alaca gibi çirkinliği olmayan, tam tersine beyazlığı sanki aydan bir parçaymışcasına insanı hayrete düşüren bir beyazlığa dönüşmesi mucizelerinin onları mağlup etmesidir. Onlar Musa'yı itham ettiler. Onun Firavun'un tahtında gözü olduğunu ve halkı ülkeden çıkartmayı hedeflediğini iddia ederek itham ettiler. Firavun dedi ki: "Siz ne dersiniz?" Ey topluluk durum sizin dedi-ğiniz gibiyse, siz ne dersiniz? Onlar Firavun'a şöyle cevap vermişlerdir: "Onu ve kardeşini yanında tut, şehirlere, Mısır'ın her tarafından sihirbazları toplayacak adamları gönder. Onunla yarıştır. Yenilince işi sona erer ve onun beldemizdeki tehlikesinden emin oluruz."

İşte dört âyetin ifade ettiği mâna budur.

SONUÇ

1- Topluluğun mucizeleri kabul etmemesi, onları Musa'ya sihirbaz demeye götürmüştür.

2- Firavun ve adamları Musa'ya iftira etmişlerdir. Çünkü onlar Musa'yı saltanatı istemekle itham etmişlerdir. Bu açık bir yalandır. Muhakkak ki o, kıbtiler İsrailoğullarını uzun süre köle olarak kullandıklarından ve imtihana tabi olduklarından Mısır'dan çıkartmayı istiyordu. Bu kişiler Yakup, İshak ve İbrahim'in torunlarıdır.

3- Firavun Rablik davasını unutup, toplumla durumu istişare ederken rezilliği ortaya çıkmıştır. Çünkü gerçek Rab, kullarıyla yapacağı işi istişare etmez. Zira onlar ilerde ne olacağını bilmezler.

4- Sihirbazlık bir gözboyama ve aldatma işidir.

5- Sihri öğrenmek ve yapmak haramdır. Bu işle uğraştığı haber alınan ve bilen kişilere had uygulanır. Sihiri helâl saymak ise küfürdür.

وَجَآءَ ٱلسَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ
قَالُوٓا۟ إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ
نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾ قَالُوا۟ يَٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلْقِىَ
وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ نَحْنُ ٱلْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ ٱلْقُوا۟ فَلَمَّآ أَلْقَوْا۟ سَحَرُوٓا۟
أَعْيُنَ ٱلنَّاسِ وَٱسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَآءُو بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

113- Büyücüler Firavun'a gelip: "Eğer üstün gelen biz olursak, elbet bize bir mükâfat var değil mi?" dediler.

114- Firavun: "Evet," dedi. "Hem de siz benim yakınlarımdan olacaksınız."

115- Dediler ki: "Ey Musa! Sen mi önce hünerini ortaya koyacaksın, yoksa (önce) atanlar biz mi olalım?"

116- "Siz atın." dedi. Hünerlerini ortaya atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları ürküttüler ve büyük bir büyü ortaya getirdiler.

SÖZLÜK

اَلسَّحَرَةُ — Sihirbazlar demektir. Sahir kelimesinin çoğuludur. Bu, sihirde usta ve sihirle insanların gözlerine etki eden kişidir.

إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا — Muhakkak ki bize bir mükâfat. Eğer galip gelirsek bize vereceğin bir ücret.

نَحْنُ الْمُلْقِينَ — Biz atıcıyız. Asâmızı biz mi atalım?

سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ — İnsanların gözlerini sihirlediler. Meydanda bakanlar sihirli asâ ve ipi görüyorlar. Asâ ve ipi alanı dolduran uzun bir yılan olarak görüyorlardı.

وَاسْتَرْهَبُوهُمْ — Korku soktular. İnsanların kalplerine, sihrin gözlerindeki etkisinin kuvvetinden dolayı, korku saldılar.

AÇIKLAMA

Âyetler bir taraftan Musa'yla, diğer taraftan da Firavun ve toplumuyla aralarında geçen tartışmayı açıklıyor. Geçen âyetlerde topluluğun Firavun'a, Musa ve kardeşi Harun'u yanında tutmasını ve Musa'yla karşılaşacak usta sihirbazları toplayacak görevliler göndermesini istediler. Herhalde onlar Musa'yı yenebilirlerdi. Firavun da sihirbazları toplayacak görevlileri gönderdi.

En usta sihirbazlar Firavun'un yanına ulaştılar. Allah şöyle buyuruyor: "Sihirbazlar Firavun'a geldi." Onlar Firavun'un durumunun zor ve ciddi olduğunu anladılar; şayet Musa'yı mağlup ederlerse yüksek bir ücret istediklerini söylediler. Firavun isteklerini kabul etti. Allah şöyle buyuruyor: "Sihirbazlar Firavun'a geldiler ve şöyle dediler:(1) Bize, galip gelirsek, ücret var mı? O da, evet, dedi." Ayrıca Firavun sözüne, onları saray ileri gelenlerinden ve has adamlarından yapacağını da ilave etti. Firavun onlara: "Muhakkak siz bize

(1) Kurtubî bu sihirbazların sayısı hakkında şöyle diyor: Bazılarına göre bunların adedi yetmişbindir. Doğruya en yakın olanı yetmiş tane olmalarıdır.

yakın olanlardan (olacak)sınız" dedi. Bu sefer Musa'ya yöneldiler. Onlar sihre dayalı güçlerine ve oyunun kendilerinin olacağına kani idiler. Sihir aletlerini önce kendilerinin ya da Musa'nın atmasını teklif ettiler. "Ey Musa! Ya sen at ya da biz atanlar olalım." Ey Musa! Asânı at yoksa asâmızı biz atalım. Musa onlara dedi ki: "Siz atınız." Onlar da asâlarını attılar. İnsanların gözlerini sihirlediler ve büyük bir sihir getirdiler. Nitekim Allah, bakanları korkutan durumu, hatta Musa'nın bile içten içe gizlice korktuğunu haber veriyor. Allah Musa'yı bu korkudan men ediyor; ona Allah'ın izniyle galib geleceğini bildiriyor. Bu haber Tâhâ sûresinde geçiyor.

SONUÇ

1- İnsanın ibadet dışında yapacağı işe karşılık ücret istemesi caizdir.

2- Sihiri seyredenler ortada bir şeylerin olduğunu sanırlar. Çünkü asâ ve ip insanların gözüne ejderha ve yılan şeklinde görünmüştür.

وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ
مَا يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ ٱلْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا۟
هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُوا۟ صَٰغِرِينَ ﴿١١٩﴾ وَأُلْقِىَ ٱلسَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ﴿١٢٠﴾
قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١٢٢﴾

117- Biz de Musa'ya "asanı at!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki O, onların uydurduklarını yakalayıp yutuyor.

118- Gerçek ortaya çıktı ve onların bütün yaptıkları batıl oldu.

119- Orada yenildiler, küçük düştüler.

120- Ve büyücüler secdeye kapandılar.

121- "Alemlerin Rabbine inandık, dediler;
122- Musa ve Harun'un Rabbine!"

SÖZLÜK

تَلْقَفُ — Yutuyor. Hızla ve şaşılacak bir maharetle yakalayıp yutuyor.

مَا يَأْفِكُونَ — Saptırdığı şeyler. Sihirle hakkı batıl göstermeleriyle çevirdikleri şeyler.

فَوَقَعَ الْحَقُّ — Hak ortaya çıktı.

صَاغِرِينَ — Zeliller olarak. Yenilmişler olarak.

سَاجِدِينَ — Secde ederek. Âlemlerin Rabbine secde için yüzlerini yere kapattılar.

AÇIKLAMA

Âyetler Musa'yla Firavun'un sihirbazları arasındaki mücadeleye devam ediyor. Sihirbazlar ip ve değneklerini sahaya atıp, onlar sihirle yılana dönüştükten ve insanlar durumdan korkup Firavun ve topluluğun galip geldiklerini sandıktan sonra, Allah Musa'ya asâsını atmasını vahyediyor, o da atıyor. "Bir de bakıyorlar ki o uydurdukları şeyleri yakalayıp yutuyor!.. Böylece hak ortaya çıktı ve onların yaptıkları sihir ve yanıltma batıl oldu." Allah buyuruyor ki: "Onlar çatışma alanında yenildiler ve memleketlerine yenilmiş olarak döndüler." Sihirbazlar kendilerini mağlup eden bu mucizeyi görünce sanki onları birileri yere atmış gibi hareketsiz secdeye kapandılar. Onlar şöyle diyorlardı: "Âlemlerin Rabbine, Musa'nın ve Harun'un Rabbine inandık!" Bu ifadenin içinde onlar Firavun'un batıl rablığını inkâr etmişlerdi. Çünkü Allah'a iman O'nun dışındakileri inkârı gerektirir. Bu sebeple şöyle dediler: "Alemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine inandık!" Bunanla onlar azgın Firavun'u ve O'nun dışındaki bütün ilahları inkâr ettiklerini ilân etmişlerdir.

SONUÇ

1- Allah'ın âdeti şudur: Hakla batıl her hangi bir meydanda karşılaştıklarında daima hak galip gelir.

2- Sihir batıldır, sihir yapanlar kurtulamazlar. Bunun delili, Tâhâ sûresindeki "İşleri açısından sihirbaz felaha eremez."

3- İlim fazilettir ve hidayete sebeptir. Sihirbazların iman etmesi ilmin

sonucudur. Çünkü onlar Musa'nın getirdiğinin sihir olmadığını, Allah'tan bir mucize olduğunu bilmişler ve inanmışlardır.

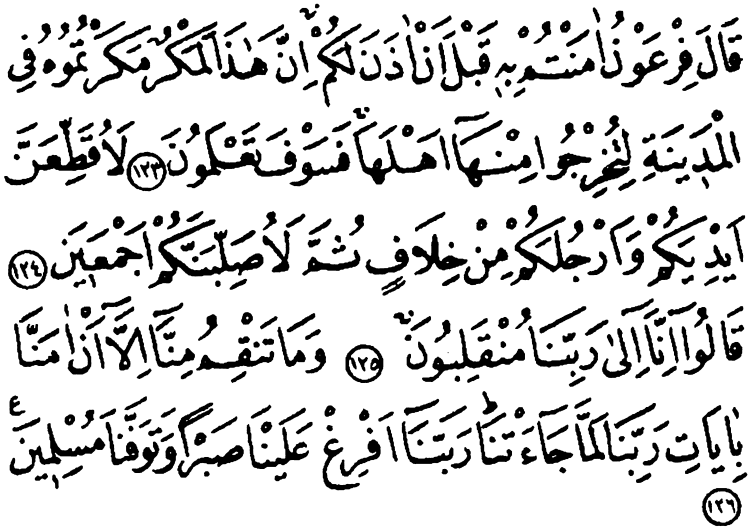

123- Firavun: "Ben size izin vermeden O'na inandınız mı?" dedi. "Bu bir tuzaktır. Şehirde bu tuzağı kurdunuz ama yakında başınıza gelecekleri bileceksiniz."

124- "Elbette ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra hepinizi asacağım."

125- Dediler ki: "Biz zaten Rabbimize döneceğiz."

126- "Rabbimizin, bize gelmiş olan âyetlerine inandığımız için bizden öç alıyorsun. Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır boşalt ve bizi müslümanlar olarak öldür!"

SÖZLÜK

أَمَنتُمْ بِهِ	Ona inandınız mı? Getirdiği ve çağırdığı konuda onu tasdik mi ediyorsunuz?
مَكْرٌ مَّكَرْتُمُوهُ	Yaptığınız bir plandır. Sizin yaptığınız ve Musa'yla anlaştığınız bir hiledir.
مِنْ خِلَافٍ	Tersinden. Çaprazlama, sağ el sol ayak ve tersi şeklinde keserek.
ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ	Sonra, sizi asacağım.

مُنْقَلِبُونَ Döndürülenler, dönücüler. Döneceğiz.

وَمَا تَنْقِمُ مِنَّا Bizden hoşlanmıyor ve bize gelen Rabbimizin mucizelerine inanmamızı hoş görmüyorsun.

أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا Üstümüze sabır boşalt. Öyle ki biz Firavun'un tehdit ettiği eziyet karşısında sabit kalalım, iman ettikten sonra dönmeyelim.

AÇIKLAMA

Âyetler Musa ve Firavun'un hikâyesini anlatmaya devam ediyor.

Bundan önceki âyetlerde Musa'yla Firavun arasındaki mücadele Musa'nın zaferi, Firavun'un yenilgisiyle tamam olmuştu. Hak ortaya çıktıktan sonra bâtılı terkeden akıllılar inandılar, müslüman oldular ve Allah'a secdeye kapandılar. Bu âyette Allah, Firavun'un sihirbazları muhakemesini anlatıyor. Allah şöyle buyuruyor: "Firavun sihirbazlara dedi ki: Musa'ya, ben size izin vermeden önce iman mı ettiniz?!" Bu ifadede hezimet ve geri zekâlılığın kokusu vardır. Yoksa iman konusunda izin alma veya almama söz konusu olur mu?! İman içten kabullenmedir, ancak Allah'ın izniyle iman edilir. Sonra onlara şöyle dedi: "Bu sizin halkını çıkarmak için şehirde kurduğunuz bir tuzaktır." Yani siz mücadelenin başında cesaret gösterdikten sonra Musa'nın galip olduğu iddianız gizli bir düşünce ve tuzaktır ki bu yarışma alanına çıkmadan Musa'yla aranızda yapılmıştır; bunun hedefi insanları(1) şehirden çıkartmanız ve orayı istilâ etmenizdir.

Sonra Firavun onları tehdit ediyor: Benim size ne yapacağımı bileceksiniz!.. Yemin ederek neye niyet ettiğini anlatıyor: "Andolsun ki, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim." Firavun sağ el ile sol ayaklarının kesileceğini, sonra da onları belli bir alanda cezalandırmak ve insanlara ibret olmaları için ağaca astıracağını ifade ediyor. Firavun'un ilan ettiği budur. Sihirbazların cevabı şöyle olmuştur: "Biz Rabbimize döneceğiz." Senin bizi öldürmen bizim Rabbimize ulaşmamıza ve ona dönmemize bir şey ilâve edemez. Biz zaten Rabbimize kavuşma arzusundayız. Bunun için senin bizi öldürmen bize zarar vermez. Dahası sen bizi sevmiyor, veya işlediğimiz bir suç sebebiyle bizden hoşlanmıyor değilsin. Sen bizden, bize gelen Allah'ın âyetlerine inandığımız için intikam alıyorsun. Bunda bizi ayıplama ve küçük düşürme

(1) İnsanlardan maksat, bir kısım insanlar olabilir. Çünkü onlar, Musa'nın Kudüs mıntıkasına çıkarıp götürmek istediği İsrailoğullarıdır.

sözkonusu olamaz. Bu sebeple "Hükmet, gerçek hükmeden sen değilsin! Sen ancak bu dünya hayatında hükmedersin..." Sonra Allah'a yöneldiler, ellerini kaldırdılar ve yalvararak şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Bize sabır ver" ki zatın konusunda bize yapılacak eziyete dayanabilelim. "Bizi müslüman olarak öldür."(1)

Firavun suçunu işledi, fakat bu hadise memlekette büyük sallantı meydana getirdi. Ne Firavun, ne de yakın adamları bunu beklemiyorlardı. İlerki âyetler bu konuya ışık tutuyor.

SONUÇ

1- Günah ve küfürle kararmış kalp taşıyanlar iyi kimseleri yalancılıkla itham etmekten uzak duramazlar.

2- İstirca yani inna li'llahi ve inna ileyhi raciun demek fazilettir. Çünkü Firavun sihirbazları tehdit edince onlar buna sığınmışlar ve biz Rabbimize döneceğiz, demişlerdir. Böylece Firavun'un onları tehdit etmesi mü'minlere hafif gelmiştir.

3- İmanda karar kılmak için belâ karşısında sabır istemek çok güzeldir.

4- İslâm üzere olmak büyük bir nimettir ve iman sahipleri için yüce bir arzudur.

وَقَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَىٰ وَقَوْمَهُ
لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ ۚ قَالَ سَنُقَتِّلُ
أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾
قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا ۖ إِنَّ الْأَرْضَ
لِلَّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾

(1) İslâm her devir ve mekânda müslümanlar arasında biliniyordu. Her toplum kelimeyi kendi diliyle ifade ediyordu. Çünkü bunun manası severek Allah'a boyun eğme, Allah'ı tazim ve onu arzulamadır.

قَالُوٓا۟ أُوذِينَا مِن قَبْلِ أَن تَأْتِيَنَا وَمِنۢ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ۖ قَالَ
عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ
فَيَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

127- Firavun'un kavminden ileri gelen bir topluluk dedi ki: "Musa'yı ve kavmini bırakıyorsun ki seni ve ilahları terkedip yeryüzünde bozgunculuk mu yapsınlar?" Firavun: "Biz onların oğullarını öldüreceğiz, kadınlarını sağ bırakacağız. Biz daima onların üstünde eziciler olacağız." dedi.

128- Musa kavmine, "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin muhakkak ki yeryüzü Allah'ındır, onu kullarından dilediğine verir. Sonuç korunanlarındır." dedi.

129- "Ey Musa! Sen bize gelmezden öncede sen bize geldikten sonra da bize işkence edildi." dediler. Musa dedi ki: "Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı yok eder ve onların yerine sizi yeryüzünde hakim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar."

SÖZLÜK

قَالَ الْمَلَأُ	İleri gelenler, dedi. Firavun'un topluluğu dedi.
أَتَذَرُ	Bırakıyor musun?
وَ قَوْمَهُ	Ve kavmini. İsrailoğullarını.
لِيُفْسِدُوا فِى الْأَرْضِ	Yeryüzünde fesat çıkarmaları için. Sana muhalefete ve sana itaat etmemeye çağırarak memlekette fesat çıkarmaları için.
اٰلِهَتَكَ	Ve senin ilâhların. İnsanlar ibadet etsin diye koyduğu ve ben hem sizin hem de onların yüce Rabbinizim dediği putlar.
نَسْتَحْيِى نِسَاءَهُمْ	Kadınlarını yaşatacağız. Onların kadınlarını erkek çocukları boğazladığımız gibi boğazlamayacak, bırakacağız.
وَ يَسْتَخْلِفَكُمْ فِى الْأَرْضِ	Yeryüzünde sizi halifeler yapar, zalimler helak olduktan sonra onların yerini alırsınız.

AÇIKLAMA

Âyetler, Musa ile Firavun arasındaki kıssayı anlatmaya devam ediyor. Musa'nın münazarada zafer kazanmasından ve sihirbazların inanmasından sonra Musa'nın çağrısı ortaya çıkmış ve ona altıyüz bin İsrailoğlu tâbi olduğu rivayet edilir. Firavun'un kavmi insanların Musa ve getirdiği hakka inanmalarından korkmuşlar; Firavun'a teşvik ve tahrik maksadıyla şöyle demişlerdir: "Musa ve kavmini yeryüzünde," Mısır topraklarında hizmetçi ve kölelerini ifsad ederek "bozgunculuk çıkarmaları ve seni ve ilahlarını terketmeleri için mi bırakıyorsun?" Yani sana hizmet etmemeleri, itaat etmemeleri, ilahlarını terketmeleri için mi onları serbest bırakıyorsun? Çünkü Firavun'un, kendisine yaklaşmak için insanları ibadet etmeye çağırdığı putları vardı. O ise hepsi için en yüce Rabb'di. Adamlarını Musa ve kavmini yakalamaya teşvik ettikten sonra Firavun şöyle dedi: "Onların erkek çocuklarını öldürecek, kadınlarını sağ bırakacağız." Nitekim ona İsrailoğullarından birinin elinde saltanatının sona ereceği haber verildiğinde de böyle yapıyordu. "Muhakkak ki biz onların üstünde daima ezicileriz." Bu söz, Firavun'un, mücadelede yenilmesinden ve sihirbazların Musa ve Harun'un Rabbine iman etmelerinden önce söylediği bir sözdür. Fakat kaybetmiş durumda artık önceki güven dolu sözlerinin yerini korku almıştır. 127. âyetin işaret ettiği mâna budur.

"Firavun'un kavminden bir topluluk dedi ki: Sen Musa ve kavmini yeryüzünde fesad çıkarsınlar, seni ve ilahlarını terk etsinler diye mi bırakıyorsun?" O da, "biz onların çocuklarını öldürecek ve kadınlarını sağ bırakacağız. Muhakkak ki biz daima onların üstünde ezicileriz." dedi. Musa'nın israiloğullarını korkutmaya yönelik bu tehdit karşısında cevabı şu olmuştur: "Musa (İsrailoğullarından) kavmine dedi ki: Firavun'un size yaptığı zulme ve eziyete karşılık, Allah'tan yardım isteyin, bu konuda sabırlı olun. Bilin ki yeryüzü Allah'ındır. Dilediğini oraya mirasçı yapar, en güzel son Allah'tan sakınanlar içindir."

Siz ne zaman başınıza gelen belâlara sabreder, sabırsızlık yapmaz ve dönmezseniz, Allah'tan korkar O'na ve Rasûlüne itaatten vazgeçmezseniz, Allah da düşmanlarınızı yokeder. Sizi onların yer ve yurtlarına mirasçı yapar. Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederiz ki Musa'nın kavmine söylediği herşey, daha sonraki âyetler de geleceği gibi İsrailoğullarının sabır ve sakınmalarından sonra kelimesi kelimesine gerçekleşmiştir. Burada İsrailoğulları 129. âyetin ihtiva ettiği sözü söylemişlerdir. "Sen bize din ve âyetleri getirmeden önce de bize eziyet edildi."

Bu eziyet Firavun'un, İsrailoğullarının erkek çocuklarını boğazlaması, kölelik için kadınları sağ bırakmasıydı. "Senin bize gelmenden sonra da eziyet vardı." Bu söz, Kıpti ve Firavun'dan uzun süre eziyet ve işkence görmeleri sebebiyle sonsuz olarak yenik düşmüş, ümitsiz kişinin sözüdür. Musa (a.s.) onlara içlerinde yer alan ve Allah'ın yanılmaz kuvvetinin onlara ulaşması konusunda besledikleri arzuyu canlandırarak şöyle dedi: "Umulur ki Allah, düşmanlarınızı helâk eder, sizi yeryüzünde halife yapar da nasıl hareket edece-ğinize bakar." Bu, Musa'nın da İsrailoğullarının da ümit ettiği bir şeydi. Bu tamamen gerçekleşmiştir. Hamd, kerim ve lütûfkâr olan Allah'a aittir.

SONUÇ

1- Devlet başkanları için kötü sırdaşın tehlikesi, Firavun'u yakalamaya sevkederken ortaya çıkmıştır.

2- Sabır ve takva fazilettir. Onlar kurtuluşun anahtarı ve beşeri olgunluğun ilacıdır.

3- Hasta nefsin tedavisi zordur. Allah dilerse, sabırla şifa bulunabilir.

4- Musa'nın Rabbinden beklediği şey doğru çıkmıştır.

5- İyi son ve Allah'ın iman sahiplerine vaadini hatırlatarak mü'minlerin maneviyatını yükseltmek güzel bir şeydir.

وَلَقَدْ أَخَذْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ
بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِّنَ الثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾
فَإِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا۟ لَنَا هَٰذِهِۦ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ
يَطَّيَّرُوا۟ بِمُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ ۗ أَلَآ إِنَّمَا طَٰٓئِرُهُمْ عِندَ ٱللَّهِ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾ وَقَالُوا۟ مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِۦ مِنْ ءَايَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا

فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾ وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَىٰ أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَل لَّنَا إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَإِذْ أَنجَيْنَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾ وَوَاعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَن تَرَانِي وَلَٰكِنِ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾ قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾ سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِن يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾ وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِن بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِن لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِن بَعْدِي أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ قَالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾ إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِن بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٥٣﴾ وَلَمَّا سَكَتَ عَن مُّوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾ وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ أَنتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾ وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ وَمِن قَوْمِ مُوسَىٰ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾ وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾ وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَن مَّا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَن يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا مِّنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ وَبَلَوْنَاهُم بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾ فَخَلَفَ مِن بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَٰذَا الْأَدْنَىٰ وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهُ يَأْخُذُوهُ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِم مِّيثَاقُ الْكِتَابِ أَن لَّا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾ وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتَ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَن تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾ أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِن قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِّن بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَٰكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِن تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَث ذَّٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَن يُضْلِلْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾ وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَّا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَّا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾ وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِم مِّن جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٨٤﴾ أَوَلَمْ يَنظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ قُل لَّا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَت دَّعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَّنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا وَتَرَاهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِن رَّبِّي هَٰذَا بَصَائِرُ مِن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾ وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ ﴿١٣٦﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾

130- Andolsun ki biz, Firavun ve taraftarlarını cezalandırdık; öğüt alsınlar diye yıllarca kıtlıkla ve ürünleri azaltmakla sıktık.

131- Onlara bir iyilik geldiği zaman, "Bu bizimdir" derler. Kendilerine bir kötülük ulaşırsa, Musa ve onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı. İyi bilin ki, onların uğursuzluğu Allah katındadır, fakat çokları bilmezler.

132- Ve dediler ki: "Bizi büyülemek için ne kadar mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz."

133- Biz de onların üzerine ayrı ayrı mucizeler olarak, Tufan, Çekirge, kummel (haşerat), kurbağalar ve kan gönderdik; ama yine büyüklük tasladılar ve suçlu bir topluluk oldular.

SÖZLÜK

أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ — Firavun'un ehlini senelerce yakaladık. Kurak ve kıtlık seneleriyle onları cezalandırdık.

وَ نَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ — Ürünlerden noksanlaşmaktan. İsabet eden afet ve onların olgunlaşmaması şeklinde ürünlerini azaltmakla.

اَلْحَسَنَةُ — İyilik. Güzel olan bolluk, bol rızık ve sıhhat.

سَيِّئَةٌ — Kötülük. Kuraklık, kummel ve hastalık gibi iyi olmayan şeyler.

يَطَّيَّرُوا بِمُوسَى — Musa'yı uğursuz sayarlardı.

اَلطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ — Tufan, çekirge, kımıl ve kurbağalar.

وَ الدَّمَ — Kan. Bu ister bedende bulunan kan olabilir veya içecekleri suyun kaplarında, Musa'nın bir mucizesi olarak kana dönüşmesi de olabilir.

فَاسْتَكْبَرُوا وَ كَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ

Kibirlendiler ve günahkâr kavim oldular. Bu âyetlere inanmamaları itibariyle büyüklendiler ve suçlu bir toplum oldular veya onlar suçlu oldukları için helâklarına hükmedilir.

AÇIKLAMA

Âyetler Musa (a.s)'ın Firavun'la hikâyesine devam ediyor.

Firavun ve onun yakınları asâ mucizesini, önlerindeki sihrin mağlûbiyetini ve sihirbazların iman ettiklerini görünce kibirleri onları küfür ve inadda ısrar etmeye sevketti. Allah da onlara musibet olarak kuraklık ve kıtlık senelerini belki öğüt alırlar ümidiyle verdi. Onlar öğüt almadılar. Allah onların kuraklık yıllarını bolluk yıllarına, belâlarını afiyete çevirdi. Onlar yine de dönmediler. Bolluk içersindeyken şöyle dediler: Bu bizim içindir; biz bunu hak ettik ve biz buna lâyıkız. Kıtlık ve belâ anında ise bunların Musa ve kavminin uğursuzluğundan olduğunu söylediler.(1) Allah buyurdu ki: Dikkat edin onların uğursuzluğu Allah katındadır. Bunun sebebi O'nun işleri idare eden, her şeyi yaratan; iyiliğinde, kötülüğünde sebeplerini var eden olmasıdır. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

Bu sebeple onlar Musa ve onunla beraber olanlar yüzünden uğursuz olduk, dediler ve küfürde ısrar ederek Musa'ya şöyle deyinceye kadar büyüklenmeye devam ettiler: "Sen bizi büyülemek için ne kadar mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz." Eğer gerçeği bilseler küfürde ısrar etmez ve söyledikleri sözü söylemezlerdi. Şu halde iyiliğin sebebi iman ve takva, kötülüğün sebebi inkâr ve isyandır. Çünkü burada iyilik ve kötülükten maksat hayır ve şerdir.

Bu ısrar inat ve büyüklenmeden sonra Musa ellerini yalvararak kaldırdı ve dedi ki: "Ey Rabbim! Senin Firavun kulun yeryüzünde büyüklük tasladı, taşkınlık yaptı, kavmi de andı bozdu. Öyleyse onlara ceza, kavmime öğüt, sonrakilere ibret olacak bir azapla yakala!" Allah Musa'nın duasını kabul etti, onların üzerine tufan, çekirge, haşerat, kurbağalar ve kan gönderdi. Önce on-

(1) Onlar bir iş veya yolculuk yapacakları zaman kuş salarlar, uçuşunu uğurlu sayarlarsa o işi yaparlar, uğursuz sayarlarsa vazgeçerlerdi. Bir şeyi uğursuzluk sayma inancı cahiliye devrinde mevcuttu fakat İslâm bu düşünceyi geçersiz kıldı. Peygamberimiz, üç kere üzerine basa basa uğursuz sayma inancı şirktir, buyurdu ve: Allahım senin yarattığın uğursuzluktan başka uğursuzluk, senin hayrından başka hayır ve senden başka ilah yoktur, denmesini tavsiye etti.

ları tufan yakaladı. Neredeyse boğularak yok olacaklardı. Musa'ya gelip bu azabın kaldırılması için Allah'a yalvarmasını istediler. Eğer Allah bu azabı üzerlerinden kaldırırsa, inanacak ve İsrailoğullarını Musa'yla beraber göndereceklerdi. Musa Allah'a yalvardı; Allah onun duasını kabul etti. Bir ay kadar sıhhat ve selâmet içinde kaldılar. Musa onlardan vaadlerini yerine getirmelerini isteyince, sözlerini inkâr ve küfürlerinde ısrar ettiler. Bu sefer Allah da onların üzerine çekirge gönderdi. Onların tahıl ve ağaçlarını yediler; öyle ki feryad ü figan ederek Musa'ya geldiler; vaadlerini tekrarladılar. Eğer Allah bu azabı onlardan kaldırırsa onlar iman edecekler ve İsrailoğullarını serbest bırakacaklardı. Allah azabı kaldırdı. Onlar da bir müddet emniyet içinde yaşadılar. Musa vaadlerini tutmalarını isteyince inkâr ettiler.

Beş mucize de bu tarzda tamam oldu. Onlar büyüklenerek imandan ve itaatten kaçındılar; bozguncu, suçlu, kendilerinde hayır ve ahde vefadan zerre bir şey bulunmayan bir toplum oldular.

SONUÇ

1- Kullarını sıkıntıyla yakalaması Allah'ın imtihanlarındandır. Belki onlar öğüt ve ibret alırlar da tevbe ederler...

2- Uğursuz saymak batıldır. Herhangi bir olayın olmasını veya olmamasını uğur veya uğursuzluğa saymak İslâm'da yoktur. Bu inanç, gide gide eşyayı Allah'a ortak koşmaya yolaçar.

3- Bilgisizlik; küfür, isyan, kötü ahlâk ve kötü halin sebebidir. Bundan dolayı insanlar, Şeytan'dan Allah'a sığınır gibi cahillikten de Allah'a sığınmalıdır.

4- Mucizelerin mevcudiyetine rağmen Firavun ve çevresinin inanmaması, onların iman konusunda ne kadar inatçı olduklarını göstermektedir. Yani mucizeler gösterilse de inanmak istemeyenin yine de iman etmeyeceğine delâlet etmektedir.

5- Suç işlemek kötü bir şeydir. Suç işlemenin en kötüsü ise, şirk ve isyanla nefsin bozulmasıdır. Çünkü şirk Allah'ın vahdaniyetine eş koşmaktır. Bu da kâinattaki yaratıcının birliğini tanımamaktır.

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ
الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ
لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ
بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَىٰ أَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ
إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي
الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾
وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ
الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ
الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا ۖ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ
يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

134- Üzerlerine azap çökünce, "Ey Musa!" dediler. "Sana verdiği söz uyarınca bizim için Rabbine dua et. Eğer bizden azabı kaldırırsa, muhakkak sana inanacağız ve mutlaka İsrailoğullarını seninle beraber göndereceğiz."

135- Biz onlardan, geçirecekleri bir süreye kadar azabı kaldırınca, hemen yeminlerini bozmaya başladılar.

136- Biz de onlardan öç aldık, onları suda boğduk. Çünkü onlar âyetlerimizi yalanlamışlardı ve âyetlerimizi umursamaz olmuşlardı.

137- Hor görülüp ezilmekte olan milleti de içini bereketlerle donattığımız yerin, doğularına ve batılarına mirasçı kıldık. Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz, sabretmeleri yüzünden tam yerine geldi. Firavun ve kavminin yapageldiği şeyleri ve yükseltmekte oldukları sarayları da yıktık.

SÖZLÜK

اَلرِّجْزُ — Azap. Önceki âyette geçen beş şey.

اِلٰى اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ — Vakit kendilerine yetiştiğinde onlar sözlerinden dönerler. Süreden maksat şudur: Onlar Musa'dan, azabı kaldırması için Allah'a dua etmesini istemişler ve ona iman edip İsrailoğullarını serbest bırakacaklarını vaad etmişlerdir. Fakat Allah azabı kaldırınca onlar bir zaman beklemişler, Musa onlardan iman etmelerini ve İsrailoğullarını bırakmalarını isteyince, bundan yüz çevirerek ahidlerini bozmuşlardır. Allah geçirecekleri bir süreye kadar onlardan azabı kaldırınca hemen yeminlerini bozmaya başladılar.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ — Biz de onlardan intikam aldık, onları denizde boğduk.

اَلَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ — Ezilmiş olanlar, horlananlar. Hor görülüp ezilen İsrailoğulları.

مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا — Yeryüzünün doğusu ve batısı. Yerin, Şam ve Mısır'ın doğu ve batısına mirascı kıldık.

وَ تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى — Ve Rabbinin güzel kelimeleri tamam oldu. Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz tamam oldu. Bu söz: "Biz ezilenlere ihsanda bulunmayı ve onları önderler ve varisler kılmayı istiyoruz." âyetidir.

يَعْرِشُونَ وَمَا كَانُوا — Yaptıkları, yükselttikleri şeyler. Yükselttikleri ev ve saraylar.

AÇIKLAMA

Âyetler Musa ile Firavun'un hikâyesine devam ediyor.

Bunlar, bu konudaki son âyetlerdir. Onlara tufan, çekirge, kummel, kurbağa ve kan azapları inince, "Onlar dediler ki: Ey Musa! Bizim için, sana ve senin getirdiğine ve İsrailoğullarının seninle gönderilmesine inanırsak bizden

azabın kaldırılacağına dair sana verdiği söz uyarınca Rabbine dua et." Onlar yemin ettiler ve dediler ki: "Eğer bizden azabı kaldırırsa, sana inanacak ve seninle beraber İsrailoğullarını göndereceğiz." Allah buyuruyor ki: "Onlardan azap belli bir süreye kadar kalkınca hemen yeminlerini bozmaya başladılar." Onlar asla iman etmeyecekler ve İsrailoğullarını göndermeyecekler.

Bu olaylar mucizelerin aralarında oluyordu, öyle ki beş mucize bu şekilde oldu. Onların helâk vakitleri geldi çattı. Allah buyuruyor ki: "Biz onları suda boğduk." Allah Firavun ve ordusunu ve devlet adamlarını boğmuştur. Allah, başkalarına, özellikle de küfürde ısrar eden Kureyşlilere ibret olması için yapılmış olan bu helâkın nedenini şöyle haber veriyor: "Çünkü onlar âyetlerimizi yalanlamışlardı ve onları umursamaz olmuşlardı." Nitekim bu durum Kureyş ve arap müşrikler için de söz konusudur.

Allah bu kıssayı şöyle bitiriyor: "Ezilen milleti de" bunlar İsrailoğullarıdır, (şöyle ki İsrailoğullarını Firavun ve adamları uzun zaman köle yapmışlardı.) "yerin doğu ve batısına mirasçı yaptık." Bu yer Mısır ve Şam toprağıdır. Çünkü bunlar Allah'ın bereketli kıldığı yerlerdendir. Ancak önce Şam sonra Mısır toprağı gelir. Çünkü İsrailoğulları Musa ve Harun'un vefatından sonra Filistin'e girmişlerdir. Şöyle ki Yusa b. Nun Filistin topraklarında onlarla savaşmış, orayı fethedip İsrailoğulları oraya yerleşmişlerdir. Rabbinin İsrailoğullarına olan kelimesi (vaadi, imtihanı) sabırları sebebiyle tamam oldu. Allah'ın kelimesinden maksad Kasas sûresinde geçen âyette şöyledir: "Biz yeryüzünde ezilen kimselere ihsanda bulunmayı, onları önderler ve varisler yapmayı ve yeryüzünde onları imkan sahibi kılmayı ve Firavun, Haman ve ordularına sakındıkları şeyi göstermeyi istiyoruz." "Firavun ve kavminin yaptığı silah, malzeme ve binaları, yüksek sarayları ve yükseltmekte oldukları surları ve bahçeleri yıktık. Onların yer ve mallarına başkalarını mirasçı yaptık. Allah dilediğini yapar ve dilediğiyle hükmeder."

Musa'nın Firavun ve toplumuyla olan kıssası buraya kadar devam etti. En güzel son da, Musa'nın ve inananların oldu. Allah'a hamdolsun.

SONUÇ

1- İnsanın zayıflığı belâ anında ortaya çıkıyor. Şöyle ki Allah'a sığınır, ona yalvarır yakarır. Belâ kalkınca başına geleni unutur ve eski haline döner. Ancak iman edip salih amel işleyenler bu zayıflık dairesinin dışında kalırlar. Şöyle ki onlar belâya sabreder, nimete şükrederler.

2- Dünya ve âhirette azabın nedeni Allah'ın âyetlerine inanmamak ve onunla amel etmemek suretiyle inkâr etmektir. Kişi âyetlerden habersizdir, düşünmez ve indiriliş gayesi hakkında tefekkürde bulunmaz.

3- Allah'ın kudreti tezahür eder, vaadi doğrudur ve kullarına olan lûtfu büyüktür. Allah noksanlıklardan münezzehtir. Alimdir, hakimdir, rauftur, rahimdir.

وَجَٰوَزْنَا بِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْبَحْرَ فَأَتَوْا۟ عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْكُفُونَ
عَلَىٰٓ أَصْنَامٍ لَّهُمْ ۚ قَالُوا۟ يَٰمُوسَى ٱجْعَل لَّنَآ إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ
ءَالِهَةٌ ۚ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ
فِيهِ وَبَٰطِلٌ مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ أَغَيْرَ ٱللَّهِ أَبْغِيكُمْ
إِلَٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَإِذْ أَنجَيْنَٰكُم
مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ
أَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ ۚ وَفِى ذَٰلِكُم بَلَآءٌ
مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾

138- İsrailoğullarını denizden geçirdik. Kendilerine mahsus bir takım putlara tapan bir kavme rastladılar, "Ey Musa!" dediler "Bak bunların nasıl ilâhları var, bize de öyle bir ilâh yap." (Musa) dedi: "Siz gerçekten cahil bir toplumsunuz."

139- "Şunların içinde bulundukları din yıkılmıştır ve yaptıkları şey boşa çıkmıştır."

140- "Allah, sizi âlemlere üstün yapmışken size Allah'tan başka bir ilâh mı arayayım?" dedi.

141- Ey İsrailoğulları! Hatırlayın, o zaman ki biz sizi Firavun ailesinden kurtarmıştık. Onlar size azabın en kötüsünü yapıyorlardı. Oğullarınızı öldürüyor, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunda, size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardı.

SÖZLÜK

وَ جَاوَزْنَا بِبَنِي اِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ	İsrailoğullarını denizden geçirdik. Onları geçirdik, onlar da denizi aşarak sahile ulaştılar.
يَعْكُفُونَ عَلَى اَصْنَامٍ لَهُمْ	Kendilerine ait putlara tapıyorlar. Kendilerine ait taşlardan yontulmuş sığır şeklindeki heykellerin yanında oturuyorlardı.
اِجْعَلْ لَنَا اِلَهًا	Bizim için ilâh yap. Gördükleri heykeli kastederek, bize bir mabud yap dediler.
تَجْهَلُونَ	Cahillik ediyorlar. İbadetin, sadece Allah'a ait olduğunu bilmiyorlardı.
مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ	Onların içinde bulundukları yıkılmıştır. Yok olucudur, zayi olucudur. Onlara bir iyilik kazandırmaz ve onlardan bir zararı da savmaz.
وَ اِذْ نَجَّيْنَاكُمْ	Ve sizi kurtardığımızda. Allah'ın sizi Firavun ailesinden kurtarmakla, size vermiş olduğu nimetleri hatırlayın.
يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ	Onlar size azabın en kötüsünü yapıyorlar. Onlar, azap isabet etmek suretiyle öleceğiniz ve yok olacağınız yolları size getiriyorlardı.
بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ	Rabbinizden bir denemedir. Rabbinizden katı, sert bir imtihandır.

AÇIKLAMA

Bu âyetler Allah'ın Peygamberi Musa ve kavminin Firavun'la aralarında geçen bir hikâyeye başlangıçtır. Bu olaylar Firavun ve askerlerinin suda boğulmalarından sonra olmuştur. Yukarıdaki âyetler Musa'nın, Firavun ve toplumunu davetiyle son bulmuştu. Bu sebeple Musa ve kardeşi Harun (a.s) kavimleriyle beraber yeni problemlerle karşılaşmıştı. Bundan sonra Allah İsrailoğullarını denizden geçirmiş, onlar salimen deniz kıyısına ulaşıp konaklamışlardı. Orada heykellerinin etrafında oturan insanlara rastlamışlardı. Bu

heykeller taştan yontulmuş sığırlardı; o kavim bu sığır heykellerinin etrafında oturmuş bir vaziyette bunlara ibadet ediyorlardı. İsrailoğulları bu putların etrafında oturanları görür görmez Musa'ya şöyle dediler: Ey Musa! Bize de şu ilâhlar gibi ilâh yap. Bu söz Allah'ı ve âyetlerini bilmemeyi gösteren bir sözdü. Musa ise şu ifadeyle onlara karşı geldi: "Siz bilmeyen bir kavimsiniz." Kavmini kınamasına ve onları hoş görmeyişine devam etti ve şöyle dedi: Sizi durumlarının aldattığı putların etrafında oturan "şunlar içinde bulundukları (din) yıkılmış, yaptıkları da boşa çıkmış kimselerdir." Yani onların içinde bulundukları durum helâk ve ziyandır. Sonra kavmine hayretle hoş görmeyerek şöyle dedi: "Sizin için Allah'tan başka bir ilah mı arayayım?" Yani sizin için Rabbimden başka, O'nu bırakarak ibadet edeceğiniz ilâh mı arayayım? Size ne oluyor, aklınız nereye gidiyor? O Allah ki sizi bütün âlemlere üstün kıldı ve sizi diğer beldelerin insanlarına karşı şerefli yaptı.(1) Böylece siz O'ndan başka bir ilah istemekle ona şirk mi koşuyorsunuz? Ondan başka ibadete lâyık olan var mı? Son âyette ise Allah şöyle buyuruyor: "Hatırlayın ki biz sizi, Firavun ailesinin elinden kurtarmıştık. Onlar size azapların en kötüsünü reva görüyorlardı." Ey bize de müşriklerin olduğu gibi ilah yap diyen kimseler! Allah'ın sizi Firavun ailesinden kurtarmak suretiyle verdiği nimeti hatırlayın. Müşrikler devlet adamlarıyla, ve ordularıyla zulüm ve şirkte Firavun'un metodu üzereydiler. "Size azapların en kötüsünü reva görüyorlardı." Çoğalmayasınız diye "erkek çocuklarınızı öldürüyorlar" kullanmak ve hizmet için de "kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı." Bu azap ve bundan kurtarmada "Rabbinizden büyük bir imtihan vardı." O sizin şükretmenizi istiyor, küfrünüzü değil. Nasıl ondan başkasına ibadet edersiniz ve hiç bir fayda ve zararı dokunmayan putları O'na ortak koşarsınız? Sizin durumunuz gerçekten çok garip ve tuhaftır. Şu halde Allah'tan korkun ve O'na tevbe edin.

SONUÇ

1- İsrailoğullarının Musa'dan, kendileri için ibadet edecekleri ilâh istemeleri İsrailoğulları arasında tam bir cehaletin hüküm sürdüğünü göstermektedir. Bu sebeple Musa (a.s) onlara, "Siz cahil bir toplumsunuz." demiştir. Onların bu isteklerindeki sebep tuhaftır. Bu sebep Allah'ı, isimlerini ve sıfatlarını bilmemeleridir. Buna şu olay şahitlik etmektedir: Rasûlüllah Huneyn

(1) Bu üstün ve şereflilik sadece, peygamberleriyle beraber olup, salih işler yaptıkları devre aittir.

günü müslümanları savaşa hazırlayıp savaş meydanına çıkarınca, bir sidre ağacına rastladılar ve Rasûlüllah'a şöyle dediler: "Bizim için de şeref nişanları (müşriklerin savaşlarda ağaçlara ve kılıçlara bağlanarak uğur bekhledikleri ipler) yap ki biz onları, müşriklerin yapıp savaşta düşmanlarına karşı zafer kazanmak için silahlarına bağladıkları gibi silahlarımıza bağlayalım." Rasûlüllah onların bu sözlerine hayret etti ve, "Sübhanallah! Siz İsrailoğullarının dediğinden daha fazla bir şey söylemediniz. Onlar o kavmin ilâhları gibi bize de ilâh yap, demişlerdi" buyurdular. Bu sözü söyleyenlerin cahilliği, onlara böyle bir sözün söylenmesini basit gösteriyor. Buna şu da şahitlik ediyor: Müslüman memleketlerindeki binlerce ağaç ve kabirler, ziyaret ediliyor; Allah'tan istenmesi gerekenler onlardan umuluyor ve onlara kurbanlar kesiliyor. Bu durumun müslümanların Rablerini tanımamalarından başka bir sebebi yoktur.

2- Kötü bir işi, meydana geldiğinde ve rastlandığında, onu değiştirecek bir ifadeyle hoş görmemek gerekir. Ortadan kaldırmaya çalışılmalıdır.

3- İnsanlara öğüt olur ve tevbe ederler diye Allah'ın emirlerinin hatırlatılması müstahaptır.

4- Allah insanı hayırla ve şerle imtihan eder. Bunlara sabredip şükreden için hayır vardır.

وَوَٰعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَٰثِينَ لَيْلَةً
وَأَتْمَمْنَٰهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَٰتُ رَبِّهِۦٓ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ۚ وَقَالَ
مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَٰرُونَ ٱخْلُفْنِى فِى قَوْمِى وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ
سَبِيلَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَٰتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ
قَالَ رَبِّ أَرِنِىٓ أَنظُرْ إِلَيْكَ ۚ قَالَ لَن تَرَىٰنِى وَلَٰكِنِ ٱنظُرْ
إِلَى ٱلْجَبَلِ فَإِنِ ٱسْتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوْفَ تَرَىٰنِى ۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ

لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ
قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾
قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي
فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ
فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ
فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ
دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾

142- Musa ile otuz gece bana ibadet etmesi için sözleştik ve buna on gece daha kattık. Böylece Rabbinin tayin ettiği vakit, kırk geceye tamamlandı. Musa kardeşi Harun'a dedi ki: "Kavmim içinde benim yerime geç, ıslah et, bozguncuların yoluna uyma."

143- Musa, tayin ettiğimiz vakitte bizimle buluşmaya gelip de Rabbi ona konuşunca "Rabbim, bana görün, sana bakayım" dedi. Rabbi buyurdu ki: "Sen beni göremezsin, fakat dağa bak, eğer o yerinde durursa, sen de beni göreceksin." Rabbi dağa görününce onu darmadağın etti ve Musa da baygın düştü. Ayılınca, "Sen yücesin, sana tevbe ettim, ben inananların ilkiyim." dedi.

144- Allah buyurdu ki: "Ey Musa! Ben sana mesajlarımla ve konuşmamla seni insanların başına seçtim, sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol."

145- Öğüde ve her şeyin açıklamasına dair ne varsa hepsini Musa için levhalara yazdık. "Bunları kuvvetle tut, kavmine de emret, bunların en güzelini tutsunlar bu en güzel buyruklar gereğince amel etsinler; size, yoldan çıkmışların yurdunu nasıl tarumar ettiğimi göstereceğim."

SÖZLÜK

مِيقَاتٌ	Belirli vakit, belirlediği vakit.
اُخْلُفْنِي فِي قَوْمِي	Bana halife ol. Onların içinde benim halifem ol.
اَلْمُفْسِدِينَ	Günah işleyenler.
اِسْتَقَرَّ مَكَانَهُ	Yerinde durdu, değişmedi.
خَرَّ	Yere yıkıldı.
أَفَاقَ	Ayıldı. Baygınlığı gidip aklı geri dönünce.(1)
اِصْطَفَيْتُكَ	Seni seçtim.

AÇIKLAMA

Âyetler Musa (a.s)'ın kavmiyle olan olaylarını anlatmaya devam ediyor. Allah (c.c) İsrailoğullarını Firavun ve toplumundan kurtarınca, İsrailoğullarının Musa'dan, müşriklerin de âdedi gibi kendileri için de ilah yapmasını istemeleri hadisesi meydana geldi. Musa (a.s) onlara haber verdi ve yanlış sözlerinden dolayı onları terbiye etti. Allah da Musa'yı Tur dağında münacaatta bulunmaya hazırladı. Onun için bir ay, otuz gün Allah'ın huzurunda kalacağı bir sözleşme yeri tayin etti. Bu otuz gün zü'l-ka'de ayıydı. Daha sonra bu rakama zü'l-hiccenin başından on gün ilave etti ve vakit kırka tamam oldu.(2)

Musa (a.s) kavminden ayrılırken Harun'u yerine vekil bıraktı.(3) Ona

---

(1) Sahih bir hadiste şöyle geçmektedir. Rasûlüllah şöyle buyurmuştur: Peygamberler arasında ayrım yapmayın. Çünkü insanlar kıyamet gününde bayılacaklar, ben başımı kaldıracağım, bir de bakacağım ki Musa (a.s) arş'ın direklerinden birine tutunmuş. Ben onun bayılanlar arasında bayıldı da Tûr'daki bayılması sebebiyle benden önce mi yoksa sonra mı ayıldı bilemiyorum.

(2) İbn Abbas, Mücahid ve Mesruk, on günün ilâve edilmesini şöyle açıklıyorlar: Musa otuz gün oruç tutunca ağzının kokusunu hoş bulmadı ve misvak kullandı. Melekler de dediler ki: "Biz senin ağzından misk kokusu kokluyorduk. Sen, onu bozdun!" Bunun üzerine on gün daha ilâve edildi.

(3) Ayette, kişinin müslüman kardeşini vekil edip bıraktığı şeyleri (mal veya herhangi bir işi) koruyup kollamak üzere yerine bırakmasının caiz olduğuna delil vardır. Hayret edilecek bir şey ki Rafiziler Rasûlüllah savaşlarından birinde Hz. Ali'ye: "Sen bana göre Harun'un Musa yanında konumu neyse yani Harun'un Musa (a.s.) İslâm'ı tebliğde ve şahsi işlerinde yardımcı olması neyse sende öyle olmayı istemez misin? Fakat şu kadar var ki benden sonra, peygamber gelmeyecektir." buyurmasını delil getirerek, ashabın Ali'nin hilafeti konusundaki nassı terkleri sebebiyle kâfir olduklarını, ictihad ettiklerini ve Ebû Bekir'i halife seçtiklerini söylemişlerdir. Onlardan bir kısmı hilafete talip olmadığı için Ali'yi tekfir etmişler, Rasûlüllah'ın pekçok kişiyi yerine bıraktığını anlamamışlardır.

toplumu ıslah etmesini tavsiye etti ve fesad çıkaranların görüşlerine uymasını menetti. İşte şu âyetin manası budur: "Musa'yla biz otuz gece sözleştik ve buna on gece daha kattık. Böylece Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceye tamamlandı. Musa kardeşi Harun'a dedi ki: Kavmim içinde benim yerime geç, ıslah et ve bozguncuların yoluna uyma." Bunun sebebi şuydu: O, İsrailoğullarına Rablerinden kendilerini yönetecek ve huzurlu ve mesut olmaları için kendilerine hüküm kaynağı olacak tamamlanmış bir şeriatı ihtiva eden kitabı getirmişti. "Musa tayin ettiğimiz vakitte bizimle buluşmaya gelip de"(1) yani vaadleştiğimiz yere, belirlediğimiz vakitte gelince Rabbi onunla, aralarında vasıta olmadan konuştu. Musa Allah'ın kelâmını işitiyor fakat zatını göremiyordu.

Musa'nın canı Rabbini görmeyi istedi. Bunu şöyle diyerek Allah'tan istedi: "Rabbim bana görün, sana bakayım." Allah da ona şu şekilde cevap verdi: "Sen beni asla göremezsin" yani, mümkün değildir. Fakat beni bu dünya hayatında görmenin mümkün olmadığını iyice anlamak istiyorsan Tûr dağına bak. "Eğer ben ona tecelli ettikten sonra yerinde durabilirse, sen de beni görebilirsin." Allah dağa görününce, onu darmadağın etti ve Musa, dağı görünce bayılarak yere yığıldı kaldı. Kendisine arız olan bayılmadan kurtulunca seni tenzih ve takdis ederim, sana tevbe ettim,(2) artık senden böyle bir istekte bulunmayacağım; ben sana, yüceliğine, kudretinin büyüklüğüne inananların ilkiyim. Ben, mükelleflik ve amel yeri olan dünyada seni görmekten aciz bir kulunum, dedi.

Allah şöyle buyurarak cevap verdi: Ey Musa! Ben mesajlarımla ve konuşmamla seni insanların başına seçtim, sana verdiğim kemal ve büyük hayrı al, verdiğim nimete karşı bana şükredenlerden ol ki ben de sana artırayım. Bu şükür ise bana itaat, sevdiğimi yapmak, sevmediğimi terketmek suretiyle bana ibadet etmekle olur. "Musa için, öğüte ve herşeyin açıklanmasına dair ne varsa levhalara(3) yazdık."

Yani Musa (a.s) için din ve dünya işlerinden olan; kavmine emir-nehiy, korkutma-teşvik gibi öğüde ve açıklanmasına ihtiyaç duydukları her şeyin

---

(1) Ayette randevulaşmanın mübah ve tarihin gündüz değil de gece olduğuna delil vardır.

(2) Bu tevbenin günahtan dolayı yapılmış bir tevbe olmayıp, Allah'a yönelme ve ondan böyle birşey istememe manâsında tevbe olduğunda icma vardır.

(3) Tevrat mı öncedir yoksa levhalar mı? Bu konuda ihtilaf vardır. Fakat açık olan levhaların daha önce olduğu, Tevrat'ın sonra vahyedildiği, dolayısıyla tek kitap olduğudur. Bu kitap da Tevrat'tır.

levhalara yazdık. "Bunları kuvvetle tut." Yani biz ona bunları kararlı ve ciddi bir şekilde uygula, dedik. Bu tutma (uygulama) ancak helali yaparak, haramı terkederek olur. "Kavmine de emret bunların en güzelini, onları eğitmek ve yakalarına zayıflık yapıştığı zaman belâlara tahammül etmeye alıştırmak için ruhsatla değil de azimle tutsunlar."

"Ben sana fasıkların yurdunu göstereceğim,(1) Bu âyet, İsrailoğullarının, levhalarda gelen hükümleri bırakmalarının yasak olduğunu da ihtiva ediyor. Çünkü bunların tamamını veya bir kısmını terkettiklerinde fasık kabul edileceklerdir. Fasıkların yeri ise cehennemdir. Rablerine kavuştukları gün onların cezası o olacak, Allah onlara onu gösterecektir. Bu âyet ihmal ederek ve yapmayarak Allah'ın hükmünden dışarı çıkanlar için son derece sert tehdit ve müjde taşımaktadır. Öyleyse mü'minler bundan sakınsınlar. Çünkü bu büyük bir iştir.

SONUÇ

1- Verilen sözü yerine getirmek, kanun koyucu Allah tarafından istenen ve teşvik edilen bir şeydir. Bu, sadık olanların üstünlüklerindendir.

2- Sıradan işler bir tarafa mühim işlerde ehil birini yerine bırakmak caizdir.

3- Kişinin yerine bıraktığı şahsa hayırlı tavsiyelerde bulunması iyidir.

4- Allah'ı görmek, cennet halkı için ahirette mümkün olacaktır.

5- İnsanın güç yetirememesi sebebiyle Allah'ı bu dünyada görmek imkânsızdır.

6- Allah'ın hükümlerini kabul edecek toplum, daha dünyaya gelmeden hükmedecekleri şeriat mevcuttur.

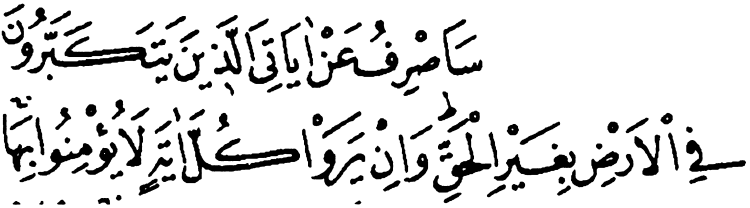

(1) Fasıkların yurdundan maksad Şam ve Kudüs diyarı da olabilir. Çünkü oralarda oturanlar fasıktı. Allah İsrailoğullarına oralara girmeyi ve halkına karşı zafer kazanmayı vaad etmişti.

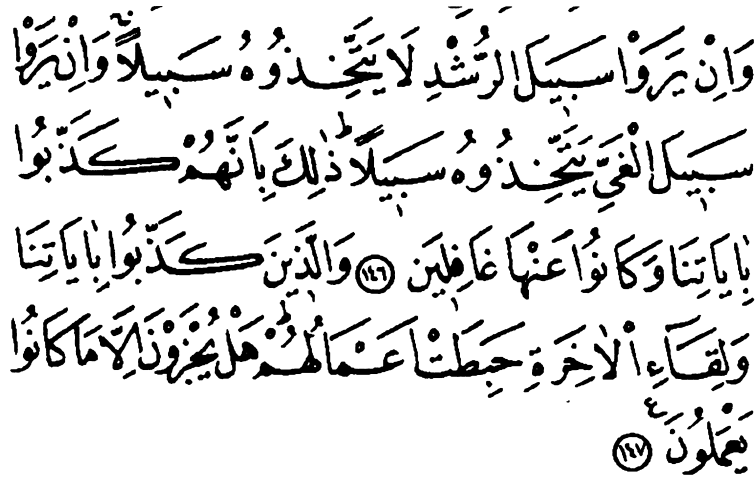

146- Yeryüzünde haksız yere büyüklenenleri âyetlerimden uzaklaştıracağım. Onlar her âyeti görseler de yine ona inanmazlar. Doğru yolu görseler, onu yol edinmezler; ama azgınlık yolunu görseler, onu yol edinirler. Çünkü onlar, âyetlerimizi yalanladılar ve onları umursamaz oldular.

147- Âyetlerimizi ve âhirete kavuşmayı yalanlayanların eylemleri boşa çıkmıştır. Onlar yalnızca yaptıklarıyla cezalandırılırlar.

SÖZLÜK

سَأَصْرِفُ	Uzaklaştıracağım.
يَتَكَبَّرُونَ	Kibirleniyorlar. Büyüklenip, haklara mani olan ve insanları hakir görenleri.
سَبِيلَ الرُّشْدِ	Olgunluk yolu. İman ve takva üzere olan hak yolunu.
سَبِيلَ الْغَيِّ	İsyan yolu. Şirk ve isyan üzere olan sapıklık yolunu.
وَ كَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ	Ve ondan gafil idiler. Habersizdiler. Ona aldırmazlar, bakmazlar, gösterdiği ve ilettiği noktalarda düşünmezler.
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ	Amelleri iptal oldu. Onların işleri boşa çıktı, dolayısıyla onlar o işlerden faydalanamazlar. Çünkü bunlar müşriğin yaptığı işlerdir. Şirk ise ameli yok eder.

AÇIKLAMA

Bu iki âyet yeryüzünde olmuş ve olacak her şer, zulüm, fesad ve yoldan sapmanın isabetli ve doğru bir şekilde sebebini ortaya koyuyor. Bu doğru tesbit edilmiş olan sebep: Allah'ın âyetlerini yalanlama ve onlardan habersiz olmadır. Yalanlamaya sebep olanın kibir, zulüm, taklid veya inad olması aynı şeydir, hiç farketmez. Ancak kibir, âyetin baş tarafından anlaşıldığı kadarıyla, Allah'ın âyetlerinin inkârında en kuvvetli nedendir. Allah şöyle buyuruyor: "Haksız yere yeryüzünde büyüklenenleri âyetlerimden uzaklaştıracağım."(1)

Kullarını çevirmedeki âdeti gereğince Allah bir kişiyi çevirince, bir daha o doğru yolu kabul edemez ve geri dönemez. "Hak yolu görseler bile onu yol olarak kabul etmezler; ama azgınlık yolunu görseler, onu yol kabul ederler." İşte bu ifadeler Allah'ın âyetlerinden yüz çevirmenin sebebini açıklamadır. Yani, kula doğru yol gösterildiğinde reddetmesi, sapıklık yolunu görünce de ona uyup yol edinmesidir. "Çünkü onlar âyetlerimizi yalanladılar ve onları umursamaz oldular." Bu dikkatimizin çekildiği doğru bir sebeptir. Düşünülsün!

147. âyette Allah: "Âyetlerimizi ve âhirete kavuşmayı yalanlayanların amelleri boşa çıktı" buyurmaktadır. Bu âyetteki maksat, Allah'ın âyetlerinden uzaklaşanların ziyan edeceklerini kuvvetlendirmektir. Çünkü onların amelleri adalet ve hak temeli üzere değildir; tam aksine zulüm ve batıl temeli üzeredir. Bu sebeple bir açıdan batıldır, onlara hiçbir fayda sağlamaz; diğer bir açıdan da kötü bir ameldir, ceza yurdunda karşılık olarak kötülükle cezalandırılacaklardır. Bu da cehennem azabıdır. Bunun için Allah: "Onlar yalnızca yaptıklarıyla cezalandırılırlar." (Yani, onlar sadece yaptıkları kötülükle cezalandırılırlar) buyurmaktadır. Allah'ın adaleti şudur: Kim kötülükle gelirse ancak yaptığı kötülük kadarıyla cezalandırılacak ve hiç zulüm görmeyecektir.

SONUÇ

1- Âyetler, Firavun ve taraftarlarının helâk olması gibi başka kavimlerin helâk olmaları için, Allah'ın kullarını âyetlerinden uzaklaştırmasının sebep olduğu, Allah'ın bir kuralı olduğunu açıklıyor.

2- Âyetlerden uzaklaştırılmanın en kuvvetli nedeni büyüklenmedir.

---

(1) Katade diyor ki: "Onların kitabımı anlamalarını engelleyeceğim." Süfyan da diyor ki: "Onları âyetlerime iman etmekten uzaklaştıracağım. Bu onların büyüklenmelerinin cezasıdır."

3- Âyetleri yalanlamak ve aldırmamak bütün sapıklık, şer, zulüm ve fesadın sebebidir.

4- Kur'an âyetlerinin sınırlarını belirlediği ve işaretlerini açıkladığı Allah'ın yolu olan hak yola sahibinin girmemiş olduğu her amel batıldır.

148- Musa kavmi, kendisinin, Rabbi ile mülâkata gitmesinden sonra kendilerinin zinet takımlarından yapılmış, böğürmesi olan bir buzağı heykelini ilah diye benimsediler. Görmediler mi ki o, ne kendisine söz söylüyor, ne de onlara yol gösteriyor? Onu benimsediler ve zalimlerden oldular.

149- Ne zamanki pişmanlıklarından ötürü başları elleri arasına düşürüldü ve kendilerinin gerçekten sapmış olduklarını görüp anladılar, dediler ki: "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa, elbette ziyana uğrayanlardan oluruz."

SÖZLÜK

مِنْ حُلِيِّهِمْ — Süslerinden. "Halyu" kelimesinin çoğuludur. Altından yapılmış bilezikler gibi kadının kocası için süslendiği şeyler.

عِجْلاً جَسَداً — Buzağı heykeli. "İcl", buzağı anlamında bir kelimedir. "Ceseden" ise, sayfa ve duvarda resim olarak değil de cisim olarak var olan demektir. Anlamı, buzağı heykelidir.

لَهُ خُوَارٌ Onun böğürtüsü vardır. Deve sesine "ruga" dendiği gibi sığır, sesine de "huvar" denir. Böğürme anlamında bir kelimedir.

وَ لَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ Ve elleri arasına düşürüldüğünde. Buzağıya ibadet ettiklerine pişman oldular. Çünkü bu bâtıl bir ibadettir.

AÇIKLAMA

Bu başlangıç, Musa ve kavminin Firavun'la olan hikâyesine yeniden bir dönüştür. Âyetler Musa'nın Tûr dağındaki olayını, Allah'ı görmek isteyişini ve buna tevbe edişini anlatmış, sonra kulların helâk oluşunun sebebini açıklarken büyük bir kuralı arzetmişlerdir ki bu, indirilen âyetleri yalanlama ve aldırmamadır. Sonra âyetler tekrar Musa'nın İsrailoğullarıyla olan hikâyesine dönmüştür. Allah (c.c) şöyle buyuruyor: Musa Rabbine münacaatta bulunma ve kavmini idare edeceği ve gereğince hüküm vereceği şeriati ihtiva eden kitabı getirmek için kavminden ayrılıp Tûr dağına gittikten sonra Musa'nın kavmi kadınlarının süs eşyaları olan altınları eriterek bağırması olan bir buzağı heykeli edindiler. Samirî (1)şöyle bir delil ileri sürerek kadınlardan süs eşyalarını istedi: Bu eşyalar Kıptilerin kadınlarından geçici ödünç alınmıştı ve mülk edinilmesi helal değildi. Böylece onlara hile yaptı, kalıba döktü ve eritti, sonra o kalıptan çıkardı. Sonra da onlara, işte sizin ve Musa'nın ilâhı budur, buna ibadet edin, dedi. Harun'u bu cümlede söylemedi. Çünkü Harun onlarla beraberdi, Musa'nın halifesiydi. Bu sebeple o Harun'un kendini yalanlamasından korktu ve Harun'un ilâhi demedi.

"Onlar görmediler mi ki o buzağı onlarla konuşmuyor, onlara bir yol da göstermiyor?!" Bu ifadeler onları azarlıyor ve kabalıklarını, cehaletlerini yüzlerine vuruyor. Aksi durumda, nasıl oluyor da konuşma kabiliyeti olmayıp onlara bir şey söylemeyen, düşünme yeteneği olmayıp onları doğru yola iletmeyen bir ilâha inanıyorlar? Onlar sapıtacak olsalar bilfiil sapıtırlar.

Sonra Allah: "O buzağıyı ilâh edindiler ve zalimler oldular" buyuruyor. Âlemlerin Rabbi, ne buzağı-dır, ne de mahlûktur. Onlar ne cahil toplummuş, ne kötü halleri ve düşünceleri varmış. 148. âyetin işaret ettiği anlam budur.

149. âyette ise Allah, içinde bulundukları zavallılık durumunu farkettikten sonraki hallerini haber veriyor: "Başları elleri arasına düşürülünce" iyice

(1) Samirî, Semire isimli bir köye nisbettir. Bu şahsın ismi Musa b. Zafer'dir. Musa (a.s) gibi o da İsrailoğullarının çocuklarını Kıptilerin öldürdüğü sene doğmuştu.

pişman olup, şirk koşmaları sebebiyle sapıttıklarını görünce, tevbe edip haykırdılar: "Eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bu büyük günahımızı bağışlamazsa" biz ahiret yurdunda kaybedenlerden, dolayısıyla cehennem halkından oluruz.

SONUÇ

1- Âyet varlık kaidelerinden birini açıklıyor. Kişi duyduğu ve gördüğü şeylerden etkilenir. Görmenin insan tabiatındaki etkisi duymadan daha fazladır. Bu sebeple İsrailoğullarının, buzağı heykelinin etrafında oturan bir köy halkını görüp Musa'dan aynen bu buzağının benzerini yapmasını istemeleri, onlara Samiri'nin yaptığı buzağıyı kabul ettirmiştir. Bu sebeple televizyon ve videoda görülen şeyler, gerçekten çok etkileyicidir. Nice akılları fesada uğratmakta, nice nefislere pislik bulaştırmakta ve nice ahlâkları bozmaktadır.

2- Fikirde donukluk ve kaba sabalık yerilmiştir. Çünkü Allah, "Onlar görmüyorlar mı ki, o, onlarla konuşmuyor?" buyuruyor.

3- Allah bir kula iyilik murad edince, isyan ettikten sonra tevbe etmeyi ona ilham eder de, o da pişman olur ve affını ister.

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ غَضْبَٰنَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِى
مِنۢ بَعْدِىٓ ۖ أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ ۖ وَأَلْقَى ٱلْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ
أَخِيهِ يَجُرُّهُۥٓ إِلَيْهِ ۚ قَالَ ٱبْنَ أُمَّ إِنَّ ٱلْقَوْمَ ٱسْتَضْعَفُونِى
وَكَادُوا۟ يَقْتُلُونَنِى فَلَا تُشْمِتْ بِىَ ٱلْأَعْدَآءَ وَلَا تَجْعَلْنِى
مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ ٱغْفِرْ لِى وَلِأَخِى وَأَدْخِلْنَا
فِى رَحْمَتِكَ ۖ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١٥١﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلْعِجْلَ

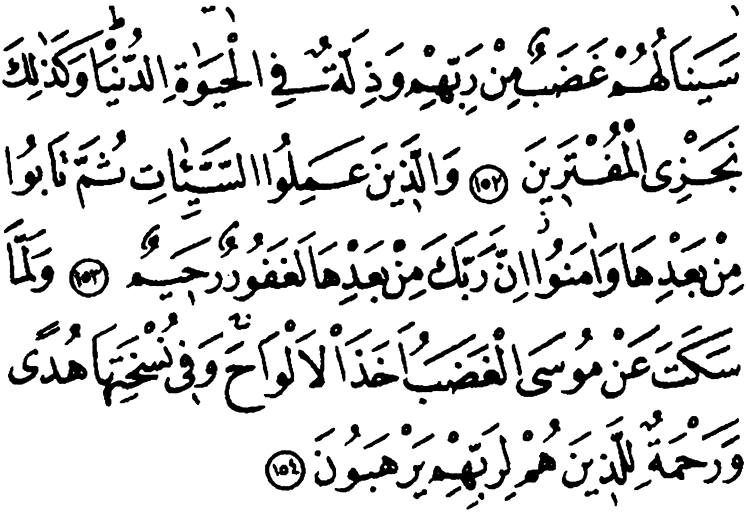

150- Musa, kavmine kızgın ve üzgün bir halde dönünce, "Benden sonra arkamdan ne kötü işler yaptınız? Rabbinizin emrini beklemeyip acele mi ettiniz?" dedi. Levhaları yere attı ve kardeşinin başını tutup kendine doğru çekmeye başladı. Kardeşi, "Anam oğlu!" dedi, "Bu insanlar beni hırpaladılar, az daha beni öldürüyorlardı. Ne olur düşmanları üstüme güldürme, beni bu zalim kavimle beraber tutma!"

151- Musa, "Rabbim, beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetinin içine sok, merhametlilerin en merhametlisi sensin." dedi.

152- Buzağıyı ilâh diye benimseyenlere, muhakkak Rablerinden bir öfke ve dünya hayatında bir alçaklık erişecektir. İşte biz iftiracıları böyle cezalandırırız.

153- Ama kötülük yaptıktan sonra ardından tevbe edip inananlara karşı muhakkak ki Rabbin, o tevbe ve imandan sonra, elbette bağışlayan ve esirgeyendir.

154- Öfkesi dinince Musa, levhaları aldı. Onlardaki yazıda Rablerinden korkanlar için yol gösterme ve rahmet vardı.

SÖZLÜK

وَ لَمَّا رَجَعَ مُوسى — Ve Musa döndüğünde. Musa kırk gün geçtikten sonra Tûr dağından dönünce.

أَسِفًا Üzüntü içinde.

أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ Rabbinizin emri için acele mi ettiniz.

بِرَأْسِ أَخِيهِ Kardeşinin başını. Kardeşi Harun'un başını.

قَالَ ابْنَ أُمَّ Dedi ki: Annemin oğlu. Ey annemin oğlu Musa. Harun ile Musa'nın annesi de babası da birdir. Fakat Harun, Musa'ya annemin oğlu diye hitap etmiştir. Çünkü bu merhamet ve şefkat bakımından daha tesirlidir.

فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ Düşmanları bana güldürme. Bana vurarak ve hafife alarak düşmanları sevindirme.

اتَّخَذُوا الْعِجْلَ Buzağıyı edindiler. Buzağıyı taptıkları ilâh yaptılar.

الْمُفْتَرِينَ İftiracılar. Allah'a şirk koşarak. Onu yalanlayanlar.

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ Musa'nın öfkesi yatışıp, geçince.

أَخَذَ الْأَلْوَاحَ Levhaları aldı. Atıp ta kırılmış olan levhaları yerden aldı.

وَفِي نُسْخَتِهَا Ve nüshalarında. Kırıldıktan sonra aslından çoğalttığı levhalarda.

يَرْهَبُونَ Korkarlar. Allah'tan korkan, onun azabından korkup isyan etmeyenler.

AÇIKLAMA

Âyetler Musa (a.s)'ın İsrailoğullarıyla olan kıssasını anlatmaya devam ediyor. Bu âyetlerde, Musa (a.s) münacaattan sonra kavminin yanına dönünce, Allah ona kavminin kendinden sonra denemek için güç işlere maruz kaldığını ve bir Samirili'nin onları sapıttırdığını haber veriyor. Bu sebeple Musa (a.s) üzüntülü ve kızgın(1) bir şekilde dönüyor. Öyle ki: Benden sonra arkamdan ne kötü işler yaptınız?! Rabbinizin emrini (beklemede) acele mi ettiniz?! (yani Rabbinizin kırk günlük randevusunu tamamlamadınız) Musa öldü, dediniz; dininizi değiştirdiniz ve buzağıya taptınız, diyor.

"Musa levhaları yere attı" kırıldılar ve kardeşi Harun'u halifelik vazife-

(1) Kızmak, insanın fıtratından olan bir şeydir. Rasûlüllah şöyle buyurmuştur: "Kim ayaktayken sinirlenirse otursun, eğer sinirlenmesi geçerse (birşey yok), aksi durumda yatsın." Ebu Davud şöyle rivayet etmiştir. Rasûlüllah şöyle buyurdu: "Öfke şeytandandır. Şeytan ateşten yaratılmıştır, ateş ise ancak suyla söndürülür. Biriniz kızarsa abdest alsın."

sindeki kusurundan dolayı kınayarak sakalından ve başından tutarak çekti. Bunun üzerine Harun şöyle diyerek özür diledi: "Ey annemin oğlu! Sakalımdan ve başımdan tutma, ben senin, benimle İsrailoğulları arasını açtın, demenden ve sözümü dikkâte almamandan korktum." Bu olay Tâhâ suresinde geçmek-tedir. Burada geçen ifadelere gelince, Harun şöyle diyor: "Ey annemin oğlu! Bu insanlar beni hırpaladılar; az daha beni öldürüyorlardı.(1) (Ne olur) düş-manları üstüme güldürme, beni bu zalim kavimle beraber tutma!" Onlar buzağıya kulluk yaparak zulüm yaptılar, "düşmanlarımı bana güldürme" âyetinin mânası beni dövmekle veya başka bir şekilde bana eziyet etme. Çünkü bu ancak zalim ve cahil düşmanlarımızı sevindirir. Bunun üzerine Musa (a.s) ona nazik davrandı ve şefkat gösterdi. Musa (a.s) şöyle dedi: "Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla ve bizi rahmetine sok, sen merhametlilerin en merhametlisisin." diyerek duasının kabulü hususunda tevessülde bulundu.

150 ve 151. âyetlerin ihtiva ettiği anlam bunlardır.

152. âyete gelince, buzağıyı ilah edinen kimselere Rablerinden bir öfke ve dünya hayatında bir alçaklık erişeceğini haber veriyor. Ve nitekim onları azabı gerektiren öfke ve horlanmayı gerektiren alçaklıkla cezalandırdığı gibi kendine iftira eden, ortaklardan ve müşriklerden uzak olmasına rağmen, ortak koşarak yalan söyleyen kimseleri de cezalandırır.

153. âyete gelince, tevbe eden kimse için Allah'ın kapısının açık olduğunu ifade ediyor. Çünkü Allah (c.c) "Ama kötülük yaptıktan sonra tevbe edip" yani Allah'tan başkasına ibadet etmeyi bırakıp iman edenlerin "Allah tevbelerini kabul eder, günahlarını bağışlar ve tevbelerini kabul eder." Böylece onları salih kullarıyla beraber cennete sokar, buyuruyor.

154. ayetse, Musa (a.s)'dan haber veriyor ve onun öfkesi yatışınca, öfkesinden dolayı yere attığı levhaları aldığını anlatıyor .Allah bu levhalardaki yazıda Rablerinden korkanlar için yol gösterme ve rahmet olduğunu haber veriyor. Bu Rablerinden korkanlar, iman edip sakınan ve sadece Allah'ı anan kimselerdir. Çünkü levhalardaki yazıda hidayet ve rahmeti bulan onlardır. Zira levhaları onlar okur ve amel eder. Bunun nedeni onların iman etmeleri ve takvalarıdır.

---

(1) Âyette, öldürülmekten korkan kimsenin, kötülük karşısında susup ne eliyle, ne de diliyle, ancak kalbiyle o kötülüğe buğzetmesine onu değiştirmemesine delil vardır.

SONUÇ

1- Öfke insanın yaratılışında vardır. Kişi peygamberlerin ulaştığı olgunluk noktasına ulaşsa bile, öfkelendiği için kınanmaz. Ancak kemal ehli olan kimseleri öfke faydasız ve hayırsız bir iş yapma veya söyleme noktasına vardıramaz.

2- Özür dilemek bir fazilettir ve kişilik sahibi olanların özrü kabul edilir.

3- Allah'ın ismi ve sıfatlarıyla Allah'a dua edilebilir.

4- Allah'ın, kullarından biri için yaptığı tehdit o kişinin tevbe etmeyişiyle kayıtlıdır. Kul tevbe edince Allah da onu bağışlar.

5- Allah'ın kitabında yer alan her hidayet, rahmet ve nurdan ancak iman ve takva sahipleri faydalanır.

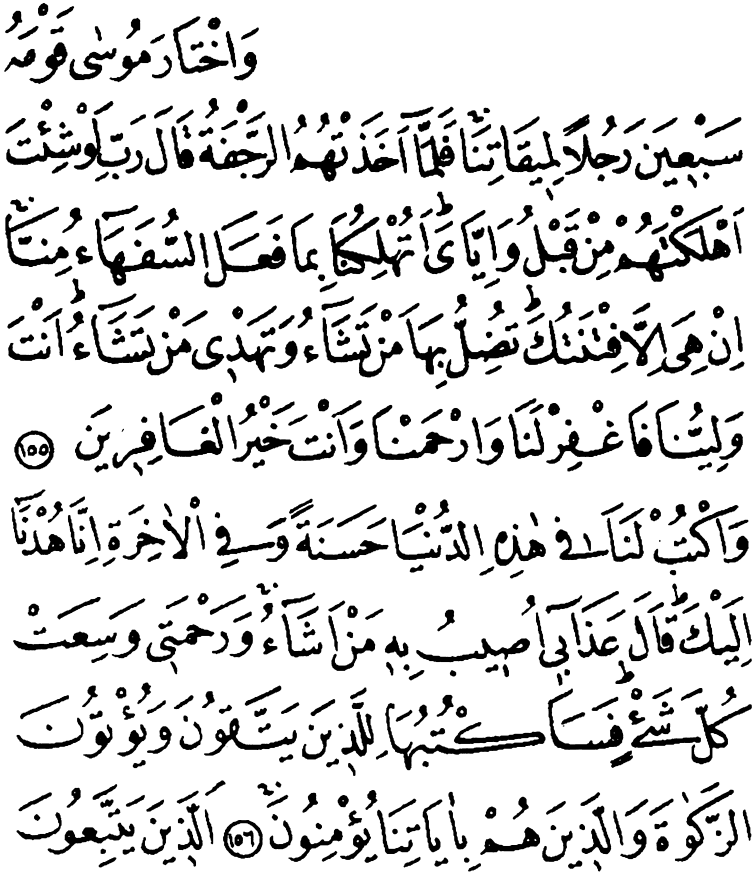
وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ
سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ
أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا
إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ أَنتَ
وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾
وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا
إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ
كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ

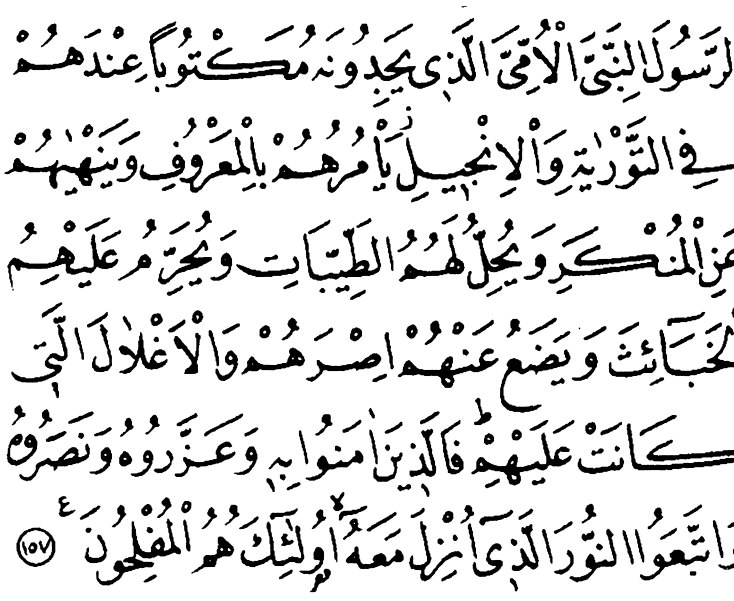
الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ
فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ
الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي
كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ
وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

155- Musa bizimle buluşma vakti için, kavminden yetmiş adam seçti. Onları sarsıntı yakalayınca Musa dedi ki: "Rabbim, dileseydin bunları da beni de daha önce helâk ederdin; içimizden bazı beyinsizlerin yaptıklarından ötürü bizi helâk mı edeceksin? Bu, senin imtihanından başka bir şey değildir. Onunla dilediğini saptırırsın; dilediğine yol gösterirsin. Sen bizim velimizsin, bizi bağışla, bize acı! Sen bağışlayanların en iyisisin!"

156- "Bize bu dünyada da iyilik yaz; âhirette de. Biz sana yöneldik." Allah buyurdu ki: "Azabıma, dilediğimi uğratırım; rahmetim ise herşeyi kaplamıştır. Onu, korunanlara, zekâtı verenlere ve âyetlere inananlara yazacağım."

157- Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı bulduklarını o elçiye, o ümmi peygambere uyarlar. O peygamber ki, kendilerine iyiliği emreder; kendilerini kötülükten meneder. Onlara güzel şeyleri helâl; çirkin şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar. Ona inanan, destekleyerek ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla beraber indirilen nûra uyanlar, işte felâha erenler onlardır.

SÖZLÜK

وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلاً — Musa kavminden yetmiş kişi seçti. Musa kavminin hayırlı kişilerini aldı. Bunlar yetmiş adamdı.

لِمِيقَاتِنَا — Bizimle buluşma vakti için. Yetmiş adamla beraber bize gelmelerini belirlediğimiz vakit için.

أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ — Onları sarsıntı tuttu. Kalplerin titrediği sarsıntı onları yakaladı.

اَلسُّفَهَاءُ — Serkeşler.Sefih kelimesinin çoğuludur. Tasarruflarında olgunluk sahibi olmayan kişiye denir.

اِنْ هِيَ اِلاَّ فِتْنَتُكَ — Bu ancak senin imtihanındır. Yani bu ancak kullarından itaat ehli olanları imtihanındır.

أَنْتَ وَلِيُّنَا — Sen bizim velimizsin. İşimizi üstlenen sensin. Senden başka dostumuz yoktur.

هُدْنَا اِلَيْكَ — Sana döndük ve tevbe ettik.

اَلْأُمِّيَّ — Ümmi. Okuma, yazma bilmeyen.

اَلْمَعْرُوفُ وَ الْمُنْكَرُ — İyilik ve kötülük. Ma'ruf kanun koyucu olan Allah'ın razı olduğu; münker ise hoş görmediği şeydir.

وَ يُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ — Onlara pis olanları haram kılıyor. Allah'ın izniyle onlara çirkin şeyleri haram kılar.

وَ يَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلاَلَ — Üzerlerindeki zincirleri ve ağırlıkları atar. Isır, ahid ve eğlâl, din yolundaki sıkıntılar anlamına gelmektedir. (Şu halde mâna onların üzerinden ahid ve sıkıntıları atar.)

عَزَّرُوهُ — Ona saygı gösterdiler. Ona hürmet edenler.

وَ اتَّبَعُوا نُورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ — Onunla beraber indirilen nûra tabi oldular.

هُمُ الْمُفْلِحُونَ — İşte kurtuluşa erenler onlardır. İşte kazananlar; cehennemden kurtulup cennete girenler onlardır.

AÇIKLAMA

Âyetler Musa'nın İsrailoğullarıyla beraber başlarından geçen olayları anlatmaya devam ediyor. Bu olay Musa'nın kavminden ayrılmasından sonra meydana gelen önemli olaylardan sonradır ki, İsrailoğullarının çoğunluğunun buzağıya ibadet etmesi ve onu ilah edinmesidir. Allah (c.c) Musa için, Allah'tan kendileri için af isteyeceği kavminin seçkinleriyle beraber geleceği bir

vakit tayin etmişti. "Musa kavminden yetmiş adam seçti." Onlarla beraber Tûr dağına vardığında, dağı bir bulut sarmış, onlar dinler bir halde bulunurken Musa Rabbine münacaatta bulunmaya başlamıştı. Onlar Musa'ya, "Seni kemâle erdiren Rabbin olan Allah açıkça bize görünmedikçe sana inanmayacağız." dediler. Bu sırada Allah onlara gazab etti ve altlarında yerlerin sarsıldığı ve kalplerinin titrediği bir haykırma onları yakaladı. Onlar da hepsi beraber öldüler. İşte "onları sarsıntı yakalayınca" âyetinin anlamı budur. Bu durumdayken Musa (a.s) yetmiş adamın ölümüne üzüldü. Musa (a.s) onları tek tek iyi kimseler olarak tercih etmişti. Onlar birden topluca ölünce Allah'a şöyle hitapta bulundu: "Ey Rabbim! Eğer isteseydin sana gelmezden önce onları ve beni helâk ederdin." Yani bu helâk İsrailoğullarının buzağıya ibadet etmeleri sebebiyledir. "Bizi içimizdeki beyinsizlerin yaptığı iş sebebiyle helâk mı edeceksin?!" İsrailoğulları Allah'ı görmeyi isteyen kimseler olarak buzağıya tapmış kimselerdi. Allah'a kulluk etmemek için çeşit çeşit bahaneler ileri sürerken, buzağıya tapmaya körü körüne koşuyorlardı. Musa (a.s) Rabbine şöyle yakardı: "Bu sadece senin imtihanındır. Dilediğini imtihan edersin. Kimileri bu imtihanı kazanır ve iman yolunda sebat eder. Kimileri de inatları yüzünden senin yolundan saparlar. Bizim dostumuz sensin, "senden başka dostumuz yok." Günahlarımızı bağışla, bizden azabı kaldırarak bize acı, sen bağışlayanların en iyisisin. Bize bu dünyada, salih ameller işlemeyi başarmamız ve onları bizden kabul etmenle, bize iyilik yaz; âhirette de "günahlarımızı bağışla, diğer salih kullarınla beraber bizi cennetine sok." Muhakkak ki biz sana yöneldik" sana tevbe etik. Allah onlara şöyle cevap verdi: "Azabıma dilediğimi uğratırım." Onlar emrimden dışarı çıkan ve itaatimden ayrılanlardır. "Rahmetimse her şeyi kuşatmıştır;(1) onu korunanlara, zekâtı verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacağım." Burada zikredilen niteleyici kayıtla ve ondan sonrakilerle İblis, yahudiler ve diğer din mensupları hükmün sınırından dışarda kalmakta ve sadece müslümanlar bu hükme dahil olmaktadır. Şu kadar var ki, ehl-i kitaptan iman eden ve Allah'ın dini olan İslâm üzere olan kimseler de bu hükmün kapsamı içindedirler." Yahudi ve Hristiyanlar yan-

(1) Allah'ın rahmeti her şeyi kuşattı. Yani bütün mahlûkatı kapsamaktan aciz kalmamıştır. Hikâye edilir ki: İblis -Allah'ın lâneti üzerine olsun- bu âyeti işitince ben bir şeyim dedi. Allah da, ben rahmetimi takva sahibi olanlara yazacağım, buyurdu. Yahudi ve hristiyanlar, müttakiler biziz dediler. Allah da, o elçiye ümmi peygambere uyan kimseler takvalılardır, diye buyurdu. Böylece onlar da hükmün kapsamından çıkmış oldular. Rahmet ise sadece bu ümmet için kaldı.

larındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları[1] o elçiye, o ümmi peygambere" Muhammed'e uyarlar. O Peygamber Allah'tan alarak onlara iyiliği emreder kötülükten meneder." Zulümlerinden ötürü onlara haram kılınmış olan aslında ise temiz olan temiz şeyleri onlara helâl kılar.

Onlara içki, domuz eti, riba (faiz) ve İslâm'da haram olan diğer şeyler gibi çirkin şeyleri haram kılar, Tevrat ve İncil'de yazılı olanların hepsiyle amel etmek üzere onlardan alınmış ahid sözünü, yerine getirmeleri üzerlerine farz kılınmış güç şeyleri kaldırıp atar.[2] Bu güç şeyler af ve diyetin geçerli olmadığı kısas, bulaşan pislik sebebiyle elbisenin bırakılması ve benzeri hükümler gibi şeylerdir. Bunların hepsi müslüman olduklarında onların sırtından kaldırılıp atılır. "Ona Muhammed'e "inanan, saygı gösteren, düşmanları olan müşriklere, kâfirlere ve münafıklara karşı ona yardım eden ve onunla beraber indirilen Nûra (Kur'an'a) uyan kimseler, işte kurtuluşa eren yalnızca onlardır." Yani cehennemden kurtulmayı ve cennete girmeyi kazanan onlardır.

SONUÇ

1- Her günaha tevbe etmek gerekir. İki rekat namaz kılıp ardından tevbesinin kabulünü ve günahlarının affını Allah'tan istemek, tevbe etmede çok güzel bir ameldir.

2- Dine aykırı her gidişat yerilmiş beyinsizlik kabilindendir. Böyle bir gidişata sahip olan, sefih (beyinsiz) diye nitelenir.

3- Doğru yolu göstermek Allah'ın adaletindendir. Ancak kullar kendi iradeleriyle saparlar. Kula düşen Allah'tan kendisini doğru yola iletmesini ve yoldan çıkarmamasını istemektir.

4- Allah (c.c) Âdem (a.s.)'dan kıyamete kadar gelecek ümmetlere rahmetini ihsan edecektir. Ancak inatla inkâr edip tevbe etmeden ölenler, bu rahmetten yararlanamazlar.

---

(1) Kâb, peygamberin sıfatları hakkında şöyle diyor: Doğum yeri Mekke'dir. Hicreti Medine'yedir. Hakimiyet kurduğu bölge ise Şam'dadır. Yani şimdiki Arabistan, Filistin, Ürdün Suriye ve Lübnan topraklarıdır.

(2) Isır kelimesi daha önce geçmişti. Bu kelime tekil olmasına rağmen çoğul manasını da tekil manasını da ifade etmektedir. Bu sebeple zincirler kelimesi, onun üzerine atf yapılmıştır. Isr'ın manası hareketin zor olduğu ağırlık, eğlâlin manası ise, esirlerin boynuna takılan demirden zincirdir. Burada maksat Tevrat'ın içinde yer alan, zorlu dinî hükümlerdir. Meselâ cumartesi iş yapmamak gibi. Söylendiğine göre en ağır olanı günahtan dolayı tevbe olmamasıdır.

5- Peygamberlerimiz ve ümmeti şereflidir.

6- Salih ameller işleyerek ve gizli günahlardan uzaklaşarak nefis tezkiyesi yapmak bir fazilettir.

7- Takva, iyiliği emir ve kötülükten nehy fazilettir.

8- Rasûlüllah'a saygı göstermek, tâzimde bulunmak, yardım etmek ve getirdiği kitaba uymak farzdır.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي
لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ
فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ وَمِنْ
قَوْمِ مُوسَىٰ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾
وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ
مُوسَىٰ إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ
فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ
مَشْرَبَهُمْ ۚ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ
وَالسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ۚ وَمَا ظَلَمُونَا
وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ وَإِذْ قِيلَ

لَهُمُ اسْكُنُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ
شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا
نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ ۚ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾
فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا
يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

158- De ki: "Ey insanlar! Ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan, kendisinden başka ilâh bulunmayan, yaşatan öldüren Allah'ın elçisiyim. Gelin Allah'a ve O'nun ümmi peygamberi olan elçisine inanın –ki o peygamber de Allah'a ve onun sözlerine inanmaktadır–. Ona uyun ki doğru yolu bulasınız."

159- Musa kavmi içinde doğrulukla hakka götüren ve hak ile adalet yapan bir topluluk da vardır.

160- Biz onları Yakub'un oniki oğlundan oniki torun kabileye ayırdık. Kavmi kendisinden su isteyince, Musa'ya, asânla taşa vur diye vahyettik. Taştan oniki göze fışkırdı. Her kabile içeceği yeri bildi. Ayrıca, üzerlerine bulutla gölge yaptık ve onlara kudret helvalarıyla bıldırcın eti indirdik. "Size verdiğimiz güzel rızıklardan yeyin." dedik. Ama onlar saptılar. Böylece onlar bize zulmetmediler; fakat kendi kendilerine zulmediyorlardı.

161- Onlara, "Şu kentte oturun, orada dilediğiniz yerden yeyin. Allah'a niyaz edip bizi affet deyin ve secde ederek kapıdan girin ki hatalarınızı bağışlayalım. Biz iyilik edenlere daha fazlasını da vereceğiz" denildi.

162- İçlerinden zulmedenler, söylediğimiz sözü, kendilerine söylenmeyen sözle değiştirdiler. Biz de haksızlık ettiklerinden dolayı üzerlerine gökten bir azap gönderdik.

SÖZLÜK

لاَ إِلَهَ اِلاّ هُوَ — Ondan başka ilâh yoktur. Hakikatte Allah'tan başka mabud (ibadete lâyık) yoktur.

اَلنَّبِيُّ الْأُمِّيُّ — Ümmi Peygamber. Allah katından haber getiren, okuma yazma bilmeyen. Ümmi kelimesinin üm (anne) kelimesine ait kılınması sanki onun annesinden ayrılmayıp da henüz bir şeyler öğrenmemiş olması sebebiyledir.

يُؤْمِنُ بِاللّه وَ كَلِمَاتِه — Allah'a ve onun kelimesine (kitabına ve peygamberine) inanır. Rab ve ilâh olarak Allah'ı, O'nun yaşama, var oluşa ve kadere ait sözlerine inanan.

تَهْتَدُونَ — Hidayete ererler. Kemâl ve her iki cihanda mesud olmanızın yolunu bulursunuz.

أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ — Bir ümmet ki Hak ile hidayete ererler. Başkalarını ve kendilerini hak dine götüren, kendileri ve başkaları hakkında adil hüküm veren, zulüm yapmayan bir grup vardı.

أَسْبَاطًا — Torunlar. Nesiller. "Sibt" kelimesinin çoğuludur. Araplara göre kabile manasındadır.

اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ — Kavmi ondan su istedi. Susadıkları için kavmi Musa'dan su istedi.

فَانْبَجَسَتْ — Fışkırdı.

اَلْمَنَّ وَ السَّلْوَى — Kudret helvası ve bıldırcın eti. Bal gibi tatlıdır ki ağaçların yapraklarına iner, selva ise eti lezzetli bir kuştur, bıldırcındır.

اُسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ — Bu şehirde olan. Filistin'in kıyısında, yani bu şehirde oturun.

حِطَّةٌ — Günahlarımızı indir. Bu söz tevbe ettiklerini ilan anlamına gelmektedir.

رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ — Gökten bir azap. Allah katından bir azap.

AÇIKLAMA

Ümmî peygamberi ve ümmetini yücelttikten ve iki cihanda kurtuluşun sadece ona iman eden, saygı gösteren, yardım eden ve onunla beraber indirilen nûra uyanlara ait olduğunu ifade ettikten sonra, bazen bir kişi bu peygamberin de kendinden önceki kendi kavminin peygamberi olan nebiler gibi olduğunu ve zikredilen yüceliklerin kavmini aşamayacağını zannedebilir. İşte bu sebeple Allah 158. âyetle, Rasûlüne peygamberliğinin şüphe götürmeyecek bir şekilde bütün insan ve cinleri kapsadığını ilân etmesini emrederken bu

kuruntuyu ortadan kaldırmıştır. Allah şöyle buyuruyor. "De ki: Ey insanlar! Ben sizin hepinize yerin ve göklerin sahibi, kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah'ın elçisiyim." Kendisinden başka ilâh bulunmayan ifadesi, kudretini, hükümranlığını, hakimiyetini ve idaresini ifade ettikten sonra Allah'ın ulûhiyetini ortaya koymaktadır. Bu sebeple O'ndan başka ibadete lâyık kimsenin olmaması gerekir. Çünkü Allah'ın dışındaki her ibadet edilen putlara bilgisizlik, inad ve zulümden dolayı ibadet edilmektedir. "Allah'a ve O'nun ümmi peygamberi olan elçiye inanın." Hakiki ilâh bütün insanlara, Allah'a Rab ve ilâh olarak inanmayı emrediyor. "O peygamber ki Allah'a ve onun kelimelerine inanıyor." Bu, ümmi peygamberin sıfatıdır. Çünkü ümmi peygamber Muhammed (s.a.v)'in sıfatlarından birisi Allah'a hakkıyla ve tam bir şekilde inanması ve onun kelimelerine yani Allah'ın Kur'an'daki hükümlerine göre hüküm verir. Allah'ın kelimesinden maksat Kur'an-ı Kerim ve Allah'ın hükmüdür. Çünkü Allah bu kelimelerle bir şeye ol der, o da hemen oluverir. Nitekim İsa (a.s)'a bu kelimeyle ol demiş o da olmuştur.

"Ona uyun, belki siz doğru yolu bulursunuz." Bu âyet, Allah'ın bütün insanlara, kendisine ve Rasûlüne iman etmelerini emretmesinden sonra peygamberi Muhammed'e uymalarını emretmiştir. Bunun sebebi, getirdiği şeylerde ona uyanlar hidayete erer ve iki cihanda kurtuluşa ulaşırlar, diyedir. İşte 158. âyetin ihtiva ettiği anlam budur.

159. âyet ise şu ilâhi haberi içerir: Musa'nın kavmi her ne kadar yoldan çıksalar, suç işleseler ve Allah'ın kurallarından ayrılsalar da bunun manası, onların içinde veya aralarında Allah'ın hidayeti üzere olan kimse yoktur, demek değildir. Bu âyet böyle bir anlayıştan sakındırmaktadır. Çünkü Allah şöyle haber veriyor: "Musa'nın kavminden az veya çok itikat ve ibadetlerinde doğruyla amel eden, buna çağıran ve aralarında hakla hükmeden bir topluluk vardı." Onlar adalet ve ortayol üzere yaşıyorlardı. Allah onların nerede ve ne zaman mevcud olduklarını söylemiyor.

Sonra âyetler Musa'nın kavmine dönüyor. Öğüt, ibret olsun ve Allah'ın tevhidi ve Rasûlü'nün peygamberliği konusunda gerçek ortaya konsun, yeniden dirilme, âhiret ve hesap inancı açıklansın diye onların olaylarını anlatıyor.

Allah (c.c) 160. âyette şöyle buyuruyor: "Biz onları oniki torun kabileye ayırdık."(1) Âyette geçen "sıbt" kelimesi gerçekte kızın oğluna (yani kızdan

(1) Burada geçen "ümemen" kelimesi "esbat" kelimesinin yerine bir kelimedir. Faydası şudur: Bu şekilde Allah onları mübarek kıldığını, her grubun bir kabile olduğunu haber vermiş oluyor.

olan erkek toruna) denir. Fakat burada Yakub (a.s)'ın çocuklarından olan torunlar kastedilmektedir. Dolayısıyla İsrailoğullarındaki "sıbt kelimesi" Arablardaki "Kabile" kelimesi gibi kullanılmaktadır. Her kabile ilk babasına nisbet edilir. Oniki kelimesinin rakam olarak dişil olarak gelmesi, sıbt kelimesinin gruplar anlamında olup bunun da dişil olması sebebiyledir.

"Biz Musa'ya, onlar su istediğinde taşa onunla vur diye vahyettik." Ona vahy yoluyla bildirdik. Vahiy hızlı, gizli bildirmeye denir. İstiska kelimesi: Ondan su istediklerinde demektir. Çünkü onlar Sina çölünde su az bulunduğundan susamışlardı. Musa da asâsını vurdu ve "hemen o taştan" on iki kabilenin kendi gözesinden içip, böylece çarpışma ve rekabet olmaması ve neticede eziyet meydana gelmesin diye "on iki göze fışkırdı. Her kabile içeceği yeri bildi." Allah, her kabilenin kendilerine ait suyu tanımalarını kastediyor. "Üzerlerine bulutla gölge yaptık ve üzerlerine kudret helvasıyla bıldırcın indirdik." Bu âyet, İsrailoğulları Tih olayında Musa ve Harun'un beraberindeyken, Allah'ın onlara verdiği nimetleri ifade etmektedir. Şöyle ki: Allah bulutu göndermiş (ki bu serin beyaz bir buluttur) güneşin sıcağından onlara gölge yapıyor; öyle ki güneşin sıcağı onlara vurmuyordu. Allah onlara gökten helva (ki bu ağaçlardaki çığ gibi gece inen bir baldır) ve onların emrine eti leziz selva (bıldırcın) denen kuşu onların yiyeceği olarak kıldı. "Biz onlara dedik ki: Allah'ın size verdiği iyi rızıklardan yeyin." Nebilerine karşı gelmelcri ve Rablerine itaat etmemeleri sonunda onlara azabın inmesiyle biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendilerine zulmettiler.(1)

161. âyet ise Sinâ çölündeki Tih hadisesinden sonra geçen olayı anlatıyor. Bu olay şudur: Musa ve Harun'un vefatından ve Tih süresinin (sürgün müddetinin) dolmasından –ki bu Tih süresi kırk senedir– sonra Nuh'un oğlu Yûşa (a.s.) İsrailoğullarının idaresini üstlenmesinin ardından İsrailoğullarıyla beraber, Kudüs arazisindeki Amelikalılarla savaştı. Allah ona fethi nasib etti ve o İsrailoğullarına şöyle dedi: "Şehrin kapısından secde ederek yani Allah'a tevbe ve niyazda bulunarak, Tih'ten (çöldeki sürgünden) kurtulup zafere eriştikten sonra verdiği bu fetih nimetine karşılık şükrederek girin. "Onlara,

(1) Onlar kendilerine zulmettiler ve kendilerini belâya attılar. Allah'ın zarar veya zulmünün kuluna ulaşması mümkün değildir. Çünkü Müslim, Rasûlüllah'tan şöyle rivayet etmiştir: "Muhakkak Allah şöyle buyurdu: Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım, aranızda da haram ettim. Öyleyse zulmetmeyin... Ey kullarım! Siz benim zararıma ulaşıp bana zarar veremez, faydama ulaşıp bana fayda veremezsiniz."

kapıdan girişleri esnasında tevbe ve Rablerinden günahlarının affını istediklerini gösteren "günahlarımızı indir" demelerini, çünkü Allah'ın günah ve hatalarını bağışlayacağını ve onlardan iyi olanlara, hoşnut olmak ve cennete sokmakla beraber bol hayır ve nimet vereceğini, söylemişti. İşte: Onlara, bu şehirde oturun,(1) orada hayırlar bulunduğu için dilediğiniz yerden yeyin ve günahlarımızı bağışla deyin. "Kapıdan secde ederek girin ki sizin günahlarınızı bağışlayalım. Biz iyilik sahibi olanlara artıracağız denildi." âyetinin anlamı budur.

162. âyette ise şehre secde ederek girmeleri emredilen İsrailoğullarından zulmeden kimselerden haber verilmektedir. Şöyle ki: "Onlar (bu) sözü kendilerine söylenmeyen bir sözle değiştirdiler." Yani, hittaten (af ve bağışlama dileyerek) yerine hintaten (buğday) dediler; secde ederek girmeyi değiştirerek kıçları üstünde emeklediler. Yani gerisingeri sürünerek şehre girdiler. Allah bu durumu görünce onlara gökten veba hastalığını indirdi; nerdeyse onların sonunu getirecekti. İşte, "Zulmeden kimseler, sözü, kendilerine söylenmeyen bir sözle değiştirdiler, bunun üzerine biz de onlara yaptıkları zulümden dolayı gökten azap gönderdik" âyetinin anlamı budur.

SONUÇ

1- Muhammed'in peygamberliği, Arabına, Acemine, beyazına, sarısına, bütün insanlara geçerlidir.(2)

2- İnsanların fert, grup ve toplum olarak kemâl ve mutluluğa ulaşmaları Muhammed (s.a.v)'e uymaya bağlıdır.

3- Kur'an, adaletle muameleyi emreder. Bu sebeple o, İsrail toplumu içinde, İsrailoğullarının bozulmasından sonra peygamberimizin gönderilmesinden önce hak üzere bir grup olduğunu, fakat peygamberimizin gelmesinden sonra hak üzere bulunan hiç kimsenin bulunmadığını, Kur'an'ın önceki şeriatları neshettiği için hak yolda olanların sadece Rasûlü Muhammed'e uyanların bundan istisna olduğunu açıklıyor.

4- Allah bir kula veya topluma nimet verince o toplum şükretmezse, Allah isteselerde istemeselerde o toplumdan nimetini çekip alır ve olan olur.

---

(1) Bu şehrin ismi Eriha'dır. Filistin kelimesi bütün bölgeyi içine almaktadır.

(2) Muhammed (s.a.v)'in peygamberliğinin umumi olması onu yerine getirmeyi ve insanları ona çağırmayı gerektirir. Bu davet, hakka çağırma müslümanlardan istenir.. Aksi durumda ihmallerinden dolayı günahkâr olurlar.

وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ
حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ
حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ
لَا تَأْتِيهِمْ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾
وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا شَدِيدًا ۖ قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾
فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ
وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا
عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾

163- Onlara deniz kıyısında bulunan kentin durumunu sor. Hani onlar cumartesine saygısızlık edip haddi aşıyorlardı. Çünkü cumartesi avlanma yaptıkları gün, balıkları onlara akın akın gelirdi. Cumartesi avlanma yapmadıkları gün balıkları gelmezdi. Biz onları yoldan çıkmalarından ötürü böyle sınıyorduk.

164- İçlerinden bir topluluk, "Allah'ın helâk edeceği yahut, şiddetli bir şekilde azab edeceği bir kavme artık ne diye öğüt veriyorsunuz?" dedi. Dediler ki: "Rabbinize mâzeret beyan edebilmek için, bir de belki korunurlar diye öğüt veriyoruz."

165- Ne zaman ki onlar, kendilerine hatırlatılanı unuttular, biz de kötülükten men edenleri kurtardık; zulmedenleri de yoldan çıkmaları yüzünden çetin bir azap ile yakaladık.

166- Kibirlerinden dolayı kendilerine yasak kılınan şeylerden vazgeçmeyince onlara, "Aşağılık maymunlar olun!" dedik.

SÖZLÜK

حَاضِرَةَ الْبَحْرِ	Deniz kıyısında. Burası Kudüs arazisinde bulunan şehirlerden biriydi.
يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ	Cumartesinde haddi aşıyorlar. Cumartesi günü avlanmak kendilerine yasak olduğu halde o günde avlanarak haddi aşıyorlardı..
يَوْمَ سَبْتِهِمْ	Onların cumartesi günleri. Dünya işlerinden dinlenme gününüzde –ki bu cumartesi idi–.
شُرَّعًا	Yasağa uymamaktan. Şari kelimesinin çoğuludur. Onlar açık açık insanları kendilerine uymaları için tahrik ediyorlardı. Allah'ın ölçülerini aşıyorlardı.
كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ	Böylece deneriz.
بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ	Fasıklıklarından dolayı ihlal ettikleri günah işlemeleri sebebiyle. Ki bu onların isyanlarıdır.
مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ	Rabbinize karşı bir mâzeret olarak. Biz onları men ettik. Eğer vazgeçerlerse durum şudur, aksi halde biz onları men ettik ki Rabbimiz katında bizim için bir özür olur.
فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ	Hatırlatılanı unuttuklarında. Kendilerine hatırlatılanı ihmal ve terk ederek emredilene ve yasaklanana uymamışlardır.
عَنِ السُّوءِ	Kötülükten. Sû kelimesi nefsin başına gelen günahlara verilen isimdir.
بِعَذَابٍ بَئِيسٍ	Çetin bir azapla.
فَلَمَّا عَتَوْا عَمَّا نُهُوا عَنْهُ	Yasaklandıklarını ihlal ettiklerinde. Haddi aşarak, taşkınlık yapıp, yasağa aldırmadıklarında.
قِرَدَةً خَاسِئِينَ	Aşağılık maymunlar. Kirade, kirdin çoğuludur, Maymun demektir. Hasiin, hakir anlamındadır.

AÇIKLAMA

Âyetler İsrailoğulları hakkında devam etmektedir. Ancak burada Allah'ın Rasûlü Muhammed (s.a.v)'e Medine yahudilerinden söz edilmektedir. Allah, peygamberi Muhammed'e buyuruyor ki: "Yahudilere deniz kenarındaki

şehri[1] sor.[2] "Bu şehir Şam veya Kudüs arazisindeki şehirlerden biridir. Yani yahudilere bu şehrin halkından, işlerinin sonunun nasıl olduğundan sor. Onlar, Rablerinin emrinden dışarı çıkmalarının cezası olarak domuz ve maymun şekline sokuldular. Allah ibret ve öğüt alınsın diye olayı tafsilatıyla anlatıyor.

"Hani onlar cumartesine saygısızlık ederek haddi aşıyorlardı." Allah'ın o gün yapmalarına izin verdiği şeyi aşarak, haram kıldığı şeyleri yapıyorlardı. Allah onlara cumartesi hariç her gün av yapabilmeleri konusunda izin vermişti. Cumartesi izin vermeyişinin nedeni, o günün ibadet günü olup, av, eğlence ve coşkunluk günü olmamasıdır. "Hani onlara Cumartesi günü balıklar bol gelirlerdi, haftanın diğer günleri ise gelmezlerdi." Şu halde onlar imtihan ediliyorlardı. Allah şöyle buyuruyor: İşte biz bu şekilde Allah'a ve Rasûlüne itaatten ayrılmaları sebebiyle onları imtihan ediyorduk. Hiç bir isyan yoktur ki günah olmasın. Allah'ın insanlar hakkındaki âdeti böyledir. İşte 163. âyetin ihtiva ettiği mâna budur. Bu âyet şudur: "Onlara deniz kıyısında bulunan kentin durumunu sor. Hani onlar cumartesine saygısızlık edip haddi aşıyorlardı. Çünkü cumartesi avlanma yaptıkları gün, balıkları onlara akın akın gelirdi. Cumartesi avlanma yapmadıkları gün balıkları gelmezdi. Biz onları yoldan çıkmalarından ötürü böyle sınıyorduk."

164. âyete gelince, Allah, Rasûlüne şöyle buyuruyor: Onlara hatırlat. Hani içlerinden bir topluluk cumartesi gününe saygısızlık edip haddi aşanlara öğüt veriyor, yani onları bu davranıştan men ediyorlardı. Çünkü bu davranış Allah'a karşı gelme demekti. O grup, bu insanları Allah'ın şeriatında haddi aşmanın sonucundan sakındırıyorlardı. "Allah'ın helâk edeceği yahut, şiddetli bir şekilde azab edeceği bir kavme artık ne diye öğüt veriyorsunuz?" İşte bu grubun sözü, kendi kavimlerinden olan sapıkların Allah'ın yolunun dışına çıkmaktan ve batıl inançtan vazgeçmelerinden ümit kestiklerini göstermektedir. Öğüt veren grup bu lafa şöyle cevap verdi: "Rabbimize mâzeret (beyan edebilmek) için, bir de belki korunurlar" da tevbe eder ve bu fasıklıktan vazgeçerler diye öğüt veriyoruz. "Ne zaman ki onlar kendilerine hatırlatılanı un-

(1) Bu şehir bugün Akabe denen, o günkü Eyle şehridir. Kızıldeniz kıyısında bir şehirdir.

(2) Bu sual azarlama ve izah maksadını taşımaktadır. Çünkü onlar Allah'ın oğulları, sevgilileri, İbrahim'in ve İsrail'in soyundan olmakla aralarında övünüyorlardı. Bu sebeple orayı sormak, halkını sormak demektir.

uttular..." Ki bu Allah'ın cumartesi günü avlanmayı haram kılmasıdır. Unuttular demek terkettiler ve kardeşlerinin öğüdüne aldırmadılar, haddi aşmalarına ve fasıklıklarına devam ettiler demektir. "Biz de kötülükten menedenleri kurtardık; zulmedenleri de yoldan çıkmaları sebebiyle çetin bir azapla yakaladık." Kötülükten men edenler öğüt vermeye devam eden insanlardan oluşan, nasihat veren kimselerdir.(1) Allah, yoldan sapmış ve tevbe etmemiş olanlara şöyle buyurmuştur: "Aşağılık maymunlar olun!" Onlar da hakir, aşağılık ve hor görülmüş maymunlar oldular. Sonra da böyle maymun şeklinde üç gün kaldılar ve öldüler.

SONUÇ

1- Âyette Muhammed (s.a.v)'in peygamber olduğu ve ona vahiy geldiği ortaya konuyor. Çünkü İsrailoğulları için anlatılan bu kıssa ancak vahiy yoluyla olabilir. Aksi takdirde nasıl bu olayı bilsin, yahudilere, eshabına ve aile efradına anlatsın?

2- Allah bir kavme nimet verir, o kavim şükretmezse, önce belâya, sonra da azaba maruz kalır.

3- İyiliği emir ve kötülükten men etme aynı zamanda kişinin yaptığı bir sadakadır ki Allah kötülükten men edeni kurtarır. Kötülük yapanı, vazgeçmeyeni helâk eder.

4- Kötülük kelimesinin günah karşılığı olarak kullanılması, kötülüğün günah işleyende meydana geldiğini göstermektedir.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ
سُوءَ الْعَذَابِ ۗ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

(1) Niye öğüt veriyorsunuz, diyen grubun azaptan kurtulup kurtulmadığı konusunda ihtilaf vardır. Rivayete göre: İbn Abbas, öğrencisi İkrime onu ikna edinceye kadar kurtulmadığı görüşünü savunmuş, daha sonra, men eden grupla beraber kurtulduğunu söylemiştir. Çünkü onların, men etmekten vazgeçiş nedeni, zalimlerin kabul etmelerinden ümit kesmiş olmalarıdır.

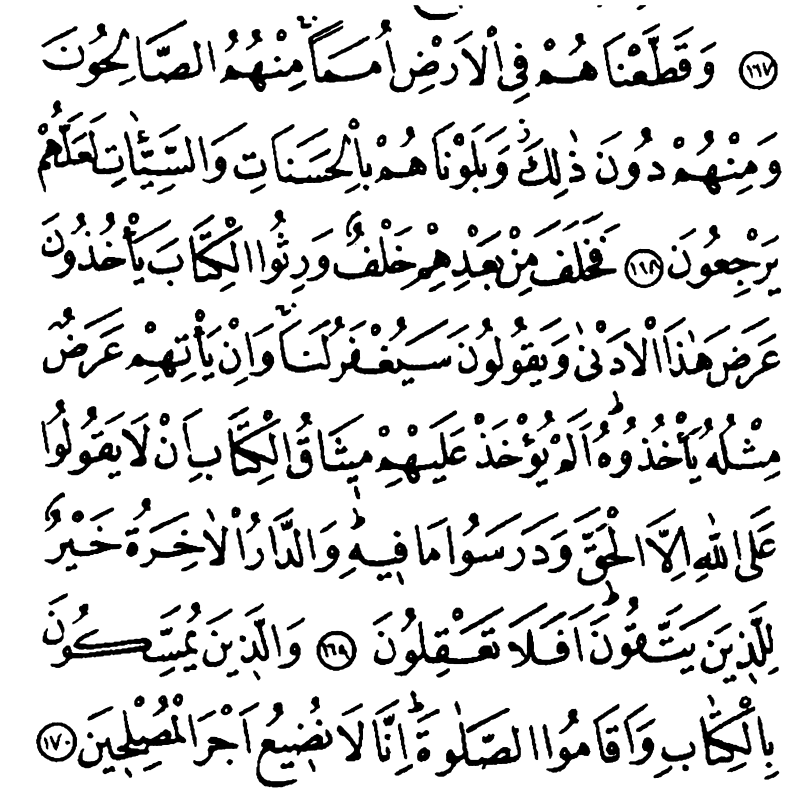

167- "Rabbin, elbette tâ kıyamet gününe kadar onlara azabın en kötüsünü yapacak kimseler gönderecektir!" diye ilan etmişti. Doğrusu Rabbin çabuk ceza verendir ve O çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

168- Onları yeryüzünde topluluklara ayırdık. Onlardan kimi iyi kişilerdi, kimi de alçak. Belki dönerler diye onları iyilikle de kötülükle de sınadık.

169- Onların ardından, yerlerine geçip kitaba varis olan bir takım insanlar geldi ki, onlar şu alçak dünyanın menfaatini alıyorlar. "Biz nasıl olsa bağışlanacağız" diyorlar. Kendilerine, benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar. De ki: "Allah hakkında, gerçekten başkasını söylememeleri hususunda kendilerinden kitap misakı (yazılı söz) alınmamış mıydı? Ve onun içindekini okuyup öğrenmediler mi?" Ahiret yurdu korunanlar için daha

hayırlıdır. Düşünmüyor musunuz?

170- O korunanlar ki, kitaba sımsıkı sarılırlar ve namazı kılarlar. Elbette biz, iyiliğe çalışanların ecrini zâyi etmeyiz.

SÖZLÜK

تَأَذَّنَ — İlan etti, bildirdi.

لَيَبْعَثَنَّ — Mutlaka gönderecek. Onların üzerine hakim kılacaktır.

مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ — Onlara azabın en kötüsünü yapacak kimseler.

وَ قَطَّعْنَاهُمْ — Ve onları ayırdık.. Onları gruplara ayırdık.

بَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ — Onları iyilikle de, kötülükle de, nimetle de, azapla da sınadık.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ — Ve onların arkasından halefler oldu. Half şeklinde lam harekesiz okunursa kötü evlât, harekeyle okunursa iyi evlât manasına gelir. Manası, onların ardından bir takım insanlar geldi, şeklindedir.

وَرِثُوا الْكِتَابَ — Kitaba varis oldular. Tevrat'a varis olan.

عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى — Bu fani dünyanın malı.

يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ — Kitaba tutunurlar. Tevrat'ta bulunan hükümlere sarılırlar. Allah'ın helâl kıldığını helâl, haram kıldığını haram kabul ederler.

AÇIKLAMA

Âyetler yahudilerin durumu hakkında devam etmektedir. Allah, Rasûlüne, vurgulayarak kıyamet gününe kadar pis niyetlerine ve kötü davranışlarına Allah'tan bir ceza olmak üzere onlara işkence edecek ve onları zelil kılacak insanlar göndereceği ilânını zikretmesini emrediyor. Bu şiddetli tehdit şu şekilde kayıtlanabilir. Onların tevbe etmeleridir. Buna âyetin son kısmı, yani: "Şüphesiz Rabbin cezası çabuk olandır. Muhakkak ki o bağışlayan ve esirgeyendir!" kısmı işaret etmektedir. Yani Allah'ın ölçülerinde hareket etmeleri ve Kur'an'ın yoluna girmeleri hariç, onların üzerine zillet ve zaaf vuruldu. Âyette geçen Allah'ın ipinden maksat, Kur'an-ı Kerim'dir. İşte 167. âyetin işaret ettiği mana budur. "Hani Rabbin Kıyamet gününe kadar onlara azabın en kötüsünü yapacak birilerini göndereceğini ilân etmişti. Şüphesiz Rabbin cezası çabuk olan ve O bağışlayan ve esirgeyendir."

168. âyette ise Allah'ın yahudilere lütfu anlatılıyor. Bu lûtuf şudur: Allah onları gruplar halinde ayırmıştır. Onlardan bir kısmı salih, bir kısmı da kötüdür. Allah onları iyiliklerle yani nimetlerle ve kötülüklerle imtihan etmiştir. Bu kötülükle imtihan, eğer suç işleme, kötülük ve fesada devam yerine tevbeyi tercih ederlerse, onları tevbeye hazırlamak için verilmiş bir cezadır. İşte ikinci âyetin ihtiva ettiği mana budur. "Biz onları milletlere ayırdık, bir kısmı iyidir,(1) bir kısmı da kötüdür. Onları iyilikle de kötülükle de imtihan ettik. Belki onlar (hakka) dönerler."

169. âyette ise Allah bu ümmetten sonra Tevrat'a varis olan, onu okumalarına rağmen orada kendilerinden alınmış sözlere uymayan, dünyayı ahirete tercih eden, faiz, rüşvet ve diğer haramları mübah sayan, bununla birlikte Allah'ın kendilerini affedeceğini iddia eden, her haram malın kendilerine gelişinde onu alan ve Allah'a yalan isnad ederek kendilerine mağfiretle lûtufta bulunacağını söyleyen kötü bir nesil geldi. Allah da onları azarlayarak şöyle buyuruyor: "Allah hakkında gerçekten başkasını söylememeleri hususunda kendilerinden kitap misakı alınmamış mıydı?" Onlar bunu kitapta okuyorlar ve anlıyorlardı. Bununla beraber Allah karşısında cüretkâr davranıyorlar ve O'nun kendilerini affedeceğini söyleyerek Allah'a yalan isnad ediyorlardı. Sonra Allah öğüt seslenişiyle onlarla yüz yüze geliyor ve şöyle buyuruyor: "Ahiret yurdu sakınanlar için daha hayırlıdır. Akıl etmiyor musunuz?"

170. âyette Allah, onlar için ümit kapısını açıyor ve "Onlar kitaba sarılırlar" yani onda bulunan hükümlere sıkı sıkıya sarılarak ve arzu ederek amel edip hiç bir şeyde ihmalde bulunmazlar "ve namazı dosdoğru kılarlar. Biz iyi iş yapanların ecrini zâyi etmeyiz." buyuruyor. Bu âyetin anlamı şudur: Eğer onlar kitaba sarılır, namazı kılarlarsa iyi iş yapanlardır. Muhakkak ki Allah iyi iş yapmalarına karşılık onların mükâfatını verecektir. Çünkü Allah iyilik yapanların ecrini zâyi etmez.

---

(1) Babillilerin onlar üzerinde hakimiyet kurmasından ve mallarını bölmelerinden sonra biz onları çeşitli memleketlere dağıttık. Böylece dağınık bir vaziyette yaşadılar. Uzun zaman onların devletleri olmadı. Onlar iyilikle kötülük arasında idi. Onların işleri tekrar düzene girdi. Sonra Allah'ın kurallarından ayrıldılar. Allah da onlar üzerine Romalı Atitos'u hakim kıldı. Bu sefer tekrar dağıldılar ve Filistin'de toplanıp İsrail devletini kurdukları günümüze kadar dağınık vaziyette yaşadılar.

SONUÇ

1- Bu dört âyette yahudilerin, kısaca tarihleri anlatılmıştır.

2- Ehl-i kitaptan bir kısmı salihtir, bir kısmı değildir.

3- Dünyayı ahirete tercih etmek ve suç işlemekte ısrarlı olmak kınanmıştır.

4- Muttakiler için ahiret dünyadan üstündür.

5- Âyetlerde okumak, öğrenmek, helâliyle ve haramıyla amel etmek açısından Kitab'a sarılmaya teşvik vardır.

6- Namaz kılmak bir fazilettir vefadır.

وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ
خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾
وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ
عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ
الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾ أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ
آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ
الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾

171- Bir zaman, üzerlerine dağı bir gölge gibi kaldırmış-tık da üstlerine düşecek sanmışlardı. "Size verdiğim kitabı kuvvetle tutun ve içinde olanı hatırlayıp yapın ki azabımızdan korunasınız." demiştik.

172- Hani Rabbin, âdemoğullarından, bellerinden zürriyetlerini alıp onları nefislerine şahit tutarak sormuştu: "Rabbiniz değil miyim?" Onlar: "Rabbimizsin, buna şahitlik ederiz" demişlerdi. Kıyamet günü, "biz bundan habersizdik" demeyesiniz.

173- Yahut "ne yapalım daha önce babalarımız Allah'a ortak koştu, biz de onlardan sonra gelen bir nesil olduğumuz için öyle yaptık. Gerçekleri iptal edenlerin yaptıkları yüzünden bizi helâk mı ediyorsun?" demeyesiniz diye, sizin Rabbiniz olduğum hakkında sizleri şahit tutmuştuk.

174- İşte biz, âyetleri böyle açıklıyoruz, artık herhalde döner (yola gelir)ler.

SÖZLÜK

وَ اِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ	Dağı kaldırdığımızda. Dağı dibinden onların başlarının üzerine kaldırdığımızda.
وَاقِعٌ بِهِمْ	Onların üzerine düşecek.
خُذُوا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ	Size verdiğimizi kuvvetlice alın. Tutun. Allah'ın size vasiyet edip yerine getirmenizi istediği Tevrat'ın hükümlerine sıkıca sarılın.
وَ اذْكُرُوا مَا فِيهِ	Onda olanı hatırlayın. Üstlendiğiniz Tevrat'ın hükümlerini yerine getirmeyi unutmayın.
مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ	Bellerinden zürriyetlerini. Nesillerini Yani Allah insanoğlunu Âdem (a.s.)'ın neslinden yaratmıştır.(1)
أَشْهَدَهُمْ عَلَى اَنْفُسِهِمْ	Kendi nefislerine karşı şahitlik ettirdi. Yani Allah insanları kendisinin Rabb, ilahları olduğu ve kendinden başka onların Rabbi ve ilahı bulunmadığı şeklinde, kendilerine karşı şahit tutmuştur.
اَلْمُبْطِلُونَ	İptal edenler, şirk ve isyanla amel edenler. Çünkü şirk ve isyanın tamamı hakikatı bulunmayan batıldır.
نُفَصِّلُ الْآيَاتِ	Âyetleri açıklarız. Çeşitli ifadelerle, delilleri tekrar ederek, misal vererek ve kıssalar anlatarak onu açıklıyoruz.

(1) İbn Abbas "Arafat tarafına yakın Nûman vadisinde" şeklinde söylemiştir.

AÇIKLAMA

171. âyet yahudiler hakkındaki konuşmayı sona erdirmektedir. Çünkü Allah, Rasûlüne şöyle buyuruyor: "Bir zaman, üzerlerine dağı sanki bir gölge gibi kaldırmıştık."(1) Ey Rasûl! Onlara şunu hatırlat ki: Biz Tûr dağını dibinden onların başları üzerine bir gölge gibi kaldırmıştık; "Ve onlar dağın üzerlerine düşeceğini zannetmişlerdi." Biz onlara dedik ki: "Size verdiğimiz şeyi kuvvetle tutun." Burada "verdiğimiz" kelimesiyle kastedilen Tevrat'ın hükümleri, taşıdığı kanunlar, onlarla amel edilmesi, emrettiği ve yasakladığı şeylerin yüklenilmesi (yerine getirilmesi)dir. Size verdiğimiz şeyde bulunan emir ve yasakları hatırlayın, onu unutmayın. Eğer onu hatırlarsanız, sizi amel etmeye hazırlaması ve bununla size Allah'ın takvasını sağlaması onun halinden (özelliğinden)dir. İlk âyetin işaret ettiği mana budur ki bu âyet yahudiler hakkındaki konuşmayı noktalamaktadır.

172. âyet yani "Rabbin Âdemoğullarından,(2) onların bellerinden zürriyetlerini(3) almış" âyeti, kendisinde ibret alınacak özellik bulunması sebebiyle önem vermeye ve anlatmaya değer bir olaydır. Çünkü Allah, Adem'in sırt omurgasından neslini çıkarmış ve hiçbir şeyin kendisini aciz bırakamayacağı kudretiyle ona konuşma kabiliyeti vermiş o da konuşmuş, söyleneni anlamış (bunun üzerine) Allah onu şahit tutmuş, o da şahit olmuş, ona hitap etmiş bunu anlamış, emretmiş o da yüklenmiştir. Bu, Allah'ın bütün Ademoğullarından aldığı bir sözdür. Onlardan kıyamet gününde bu istenecektir.

İşte "Allah onları, ben sizin Rabbiniz değil miyim, diye kendilerine şahit tuttu, onlar da evet biz şahidiz" sen Rabbimizsin" dediler." Kıyamet günü, biz bundan habersizdik, demeyesiniz veya, daha önce de babalarımız ortak koştu, biz de onlardan sonra gelen bir nesildik.(4) (Gerçekleri) iptal edenlerin

---

(1) O yüksekliği sebebiyle sanki onlara gölge yapan bir bulut idi.

(2) Allah'ın, "zürriyyeti" Adem'in belinden çıkardığını ispat eden hadis ve selef sözü çoktur. Bunlardan bir kısmı Sünen ve Muvatta'da yeralmaktadır. Biz Buhari ve Müslim'in şu rivayetini almakla yetineceğiz: Rasûlüllah şöyle buyurdu: "Kıyamet günü cehennem halkından bir adama dersin, yeryüzündeki bütün herşey senin olsa onları fidye olarak verir misin? O da hemen, evet, der. Bu sefer Allah ona şöyle buyurur: Ben senden bundan daha kolayını istedim. Ben senden Adem'in belindeyken bana hiçbir şeyi şirk koşmama sözü almıştım. Oysa sen ancak bana şirk koşmaya yöneldin, buyurur."

(3) Âyet Ademoğullarının belinden soylarını aldı, şeklinde yorumlanmış, bütün insanlar ondan olduğu için sadece Adem'in belinden, denmemiştir.

(4) Ayette, hiç bir kimse için şirk ve isyan konusunda babalarını, atalarını ve bölge halkını taklit etmelerinde özür bulunmadığına delil vardır.

yaptıkları yüzünden bizi helâk mı ediyorsun, demeyesiniz diye (sizin Rabbiniz olduğuma dair sizleri şahit tutmuştuk)" âyetinin manası budur. Bundan daha hayret edilecek olanı, insanın süratle unutması, söz vermesi fakat tutmamasıdır. İsrailoğullarında rastlanan ahde vefasızlık insanın köküne aittir. Burada en büyük ibret (alınacak şey) tevhid bütün Âdemoğullarından alınmış bir ahiddir. Üzülerek söylemek gerekir ki: Âdemoğlunun çoğu onu inkâr ediyor ve Rablerine ortak koşuyor.

"İşte biz ayetleri böyle açıklıyoruz, belki onlar dönerler." İşte, bu sûrede yer alan açıklama ve ifade gibi –ki bu insanı hayrete düşüren bir açıklamadır– âyetleri, insanlara öğüt vermek ve öğretmek için, belki hakka yüz çevirip, insan ve cin şeytanlarına uyarak ayrıldıktan sonra imana ve tevhide dönerler diye açıklıyoruz.

SONUÇ

1- Yahudiler nefislerine uyarak hareket etmektedir. Bu hareketler tuhaftır. Aksi durumda Allah'ın huzurundayken nasıl azıp, neticede Allah'ın Tûr dağını tehdit olarak başlarına kaldırdığı, söz verdikleri hükümleri yerine getirmeyi terkederek isyan edebilirler. O zaman onlar bu hükümleri yüklenmişler, kısa bir süre bekledikten sonra verdikleri sözü bozmuşlar ve Rablerine karşı gelmişlerdir.

2- Allah'ın yarattıklarını idare etmesi akıllara hayranlık vericidir.

3- Kâfir iki kere inkâr etmiştir. Birincisi Allah'ın, ruhlar âlemindeyken(1) aldığı sözü inkâr etmiş, ikincisi de bu dünyadayken Allah'ı inkâr etmiştir. Mü'min ise iki kere iman etmiştir. Bu sebeple kâfire kat kat azap, mü'mine de sevap verilir.

4- Âyet, yoktan varediliş ve ahiret inancını ortaya koymaktadır.

---

(1) Pek çok kişi Allah'ın Adem'in belinden neslini alması ve kendilerini kendilerine şahid tutması, ruhların konuşup şahitlik yapması meselesinden kurtulmaya kalkışmıştır. Hadisler ve selef rivayetleri var olduğu sürece ebediyyen buna hiç bir sebep yoktur. Allah'ın kudreti her şeye yeter ve onu hiçbir şey aciz bırakamaz. Allah onu konuşturmuş o da konuşmuş çok düzgün bir şekilde ifadede bulunmuştur. Bilginler: "Adem'den günümüze kadar, neslin kendisinden türediği bütün tohum hücreleri bir fincana konsa fincanı doldurmaz." diyorlar. Durum böyleyken ilim sahibi bir adam hadisleri iptal etmeye ve ilk bakışta anlaşılan manalarından başka bir manayla yorumlamaya kalkışır mı?

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانسَلَخَ مِنْهَا
فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا
لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَٰكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ ۚ
فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ ۖ إِن تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ
يَلْهَث ذَّٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۚ فَاقْصُصِ
الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَن يَهْدِ اللَّهُ
فَهُوَ الْمُهْتَدِي ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

175- Onlara şu adamın haberini de oku: Kendisine âyetlerimizi verdik de onlardan sıyrıldı, çıktı. Şeytan onu peşine taktı böylece azgınlardan oldu.

176- Dileseydik, elbette onu âyetlerle yükseltirdik, fakat o, yere saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı şu köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini sarkıtıp solur, onu bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayanların durumu budur. Bu kıssayı anlat, belki düşünür (öğüt alır)lar.

177- Âyetlerimizi yalanlayan ve kendilerine de zulmeden topluluğun durumu ne kötüdür.

178- Allah kime yol gösterirse, işte yolu bulan odur. Kimi de saptırırsa işte ziyana uğrayanlar onlardır.

SÖZLÜK

وَ اتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ	Ve onlara haberleri oku. Onlara şu kimsenin haberini oku.
فَانْسَلَخَ مِنْهَا	Ondan sıyrılıp çıktı, yani inkâr etti ve uzaklaşarak arkasına attı.
فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ	Şeytan ona ulaştı.
مِنَ الْغَاوِينَ	Kurtulamayıp helâk olanlardan, doğru yolu bulamayıp sapıtan kimselerden oldu.
أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ	Yere saplandı. Fakat o yeryüzünde rahat ve sükûnet buldu. Yani dünyaya meyletti, onu kabul etti ve dünyadan başka tasası olmayan biri oluverdi.
يَلْهَثْ	Susuzluk ve yorgunluktan dolayı dilini dışarı çıkararak solumaya denir. Âyetin manası şudur: Dilini çıkararak solur.
سَاءَ	Çirkindir.
مَثَلاً	Örneği. Sıfatı.

AÇIKLAMA

Allah (c.c), Rasûlü Muhammed'e şöyle buyuruyor: "Onlara" kavmine ve Kitabın ulaşacağı diğer insanlara şu adamın haberini oku: Biz ona hüküm ve deliller taşıyan âyetlerimizi verdik ve "O da onlardan sıyrılıp çıktı"(1) Yani onları bıraktı, uzaklaştı, okumadı ve onlar hakkında düşünmedi. Ne delil açısından ne de uygulama açısından onlarla amel etmedi. "Şeytan da ona yetişti" ve onda (fırsat) imkânı buldu. Çünkü âyetlerden uzaklaşması sebebiyle şeytan ona ulaşacak yolu buldu. "O da sonunda azgınlardan" helâk olan, hak yoldan ayrılmış sapıklardan oldu. Eğer ilminin gereğini yapsaydı biz de onu âyetlerle yüce ve şerefli noktalara, ahiret hayatında yüksek derecelere yükseltirdik.(2) Fakat o dünyaya meyletti ve orada huzur ve sükûn buldu da

(1) Bu konuda müfessirler üç şahıs ismi söylüyorlar: Deniliyor ki bu âyet şu kişiler hakkında inmiştir: Bela b. Baura el-Kenani –ki bu şahıs Musa zamanında yaşamıştı–. Ümeyye b. Ebi's-Salt es-Sakafi ve Ebu Amir b. Sayti. Âyetin Ümeyye b. Ebis-Salt hakkında indiğini söyleyen görüş doğruya en yakın olanıdır. Çünkü bu şahıs hakkında Rasûlüllah, "Şiiri iman etti fakat kalbi inkâr etti." buyuruyor. Çünkü onun şiirleri, tevhid, adalet, rahmet, yeniden dirilme ve hesap inancı gibi iman konularını işliyordu. Onun şiirinden bir örnek verecek olursak: "Hanif dini hariç bütün dinler kıyamet günü Allah katında yalandır."

(2) Allah'ın ona verdiği âyetlerin bir özelliği de hidayete sebep olmasıdır. Çünkü onlar, kendisine inanıp amel eden kimseyi dünyada ve ahirette yükseltirler.

şehvetler ve lezzet veren şeylere tutkun olmakla meşgul oldu. Sonunda o, bunları elde etmekten başka tasası olmayan biri oluverdi. "Ve hevesinin peşine düştü." Aklını ve yanında bulunan Rabbinin vahyini bıraktı. Bu sebeple onun benzeri, yani yerilmiş sıfatı dilini çıkartıp nefes alma, uluma, başkasına tâbi olup bağımsız hareket edememe noktasından köpeğin misâli gibidir. Üstüne varsan da dilini sarkıtır solur, varmasan da solur. Onun şaşkınlığı ve yorgunluğu asla bitmez. "İşte âyetlerimizi yalanlayanların durumu da budur." Yani kendisine âyetimizi verdiğimiz fakat ondan sıyrılıp çıkan adam için getirdiğimiz bu misâl, her zaman ve mekânda âyetlerimizi yalanlayanların misâlidir. Binâenaleyh Ey Rasûl! "sen bu kıssayı anlat, belki onlar düşünürler" yani belki Kureyş düşünür de ibret alır, hak dine döner ve bu sayede mesud olur ve kemâle erer.

"Âyetlerimizi yalanlayan," onları inkâr eden nihayette Allah'ın birliğini kabul etmeyen ve O'na teslim olmayan ve de şirk ve isyan izleriyle kendilerini kirleterek, nefislerine zulmeden topluluğun durumu ne kötüdür. "Allah kime yol gösterirse, işte yolu bulan odur." Yani Allah kimi hidayete erdirir, o da inanır, müslüman olur ve hak yol üzere olursa, işte o kimse hakka ulaşandır. Haktan şiddetli şekilde yüz çevirdiğinden ve kibirlendiğinden dolayı şeytan da kimi yardımsız bırakırsa, o kişi Allah'ın yoldan çıkarmasıyla sapıtırsa, işte bunlar apaçık ve gerçekten zarara uğrayanlardır.

SONUÇ

1- Allah'ın, Rasûlüne okumasını emrettiği bu haber bir tehlikedir.

2- Okumama, düşünmeme ve onunla amel etmeme şeklindeki Kur'an'ın terki, kişiyi bu âyette sözedilen misaldeki gibi olmaya sevkeder. Dolayısıyla ilk olarak şeytan onda fırsat bulur ve o da sapıklardan olur. İkinci olarak pek çoğu dünyaya meyleder ve hiçbirinin dünyadan başka kaygısı olmaz. Sonra aklına ve Allah'ın dinine değil de arzusuna uyar. Bir de ona baksan onun hali, dilini çıkartıp soluyan ve tam bir köpek gibi başkasını izleyip şaşkınlığı son bulmayan köpeğin şeklidir. İşte bu, bu âyette ifade edilen Allah'ın kitabından yüz çeviren kimsenin halidir. Akıllı olan düşünsün.

3- Üstünlük, yükseklik ve kemâl ancak Kur'an'la amel etmekle olur. İşte Kur'an'ın âyetleri insanı yükseltir. Buna, "Eğer dileseydik, çıkıp sıyrıldığı âyetlerle onu yükseltirdik" âyetidelildir. Ondan sıyrılmaktan Allah'a sığınırız.

4- Hidayet Allah'ın elindedir. Dikkat edin, isteyen samimi bir kalp ve

halis bir niyetle onu Allah'tan dilesin. Çünkü Allah, onu hidayetten mahrum etmez. Kim de Allah'tan yüz çevirirse Allah da ondan yüz çevirir.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ۖ لَهُمْ قُلُوبٌ لَّا يَفْقَهُونَ
بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَّا يَسْمَعُونَ بِهَا ۚ أُولَٰئِكَ
كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾ وَلِلَّهِ
الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ۚ
سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ
بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾

179- Andolsun, cehennem için bir çok cin ve insan yarattık ki kalpleri var, fakat onlarla anlamazlar, gözleri var fakat onlarla görmezler, kulakları var fakat onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da aşağıdadırlar... Ve işte gafiller onlardır.

180- En güzel isimler Allah'ındır. O halde O'na onlarla (o güzel isimlerle) dua edin ve O'nun isimleri hakkında batıla meyledenleri bırakın, onlar yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.

181- Yarattıklarımız içinde, doğrulukla hakka götüren ve hak ile adalet yapan bir ümmet de vardır.

SÖZLÜK

ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ — Cehennem için yarattık; yani onunla azab etmek ve orada kalmaları için yarattık.

لاَ يَفْقَهُونَ بِهَا Onunla anlayamazlar. Onunla Allah'ın ve Rasûlünün kelâmını anlamazlar.

لاَ يُبْصِرُونَ بِهَا Onunla göremezler. Âlemde Allah'ın mevcut olan delillerini onunla göremezler.

لاَ يَسْمَعُونَ بِهَا Onunla işitemezler. Onunla gerçeği ve iyiyi duymazlar.

كَالأَنْعَامِ Tıpkı hayvan. Kalplerinden, gözlerinden ve kulaklarından faydalanmamaları açısından hayvanlar gibidirler.

اَلْغَافِلُونَ Habersizler. Allah'ın âyetlerinden, yaratılış gayelerinden ve onlar için neyin istendiğinden gafildirler.

وَ لِلّهِ الأَسْمَاءُ اَلْحُسْنَى En güzel isimler Allah içindir. Esma, ismin çoğuludur. Husna, ehsan kelimesinin dişiler için kullanılan kipidir. Manası en güzel isimler sadece Allah'ındır, başkasının değil şeklindedir. Dolayısıyla o isimlerde yarattıklarından hiç bir kimse ona ortak olamaz.

وَ ذَرُوا Bırakın.

يُلْحِدُونَ Sapıtırlar. Batıla meylederler.

وَ مِمَّنْ خَلَقْنَا Yarattıklarımızdan. Yani, yarattığımız insanlardan.

AÇIKLAMA

Hidayete ereni Allah'ın erdirdiği, sapıtanı da kendi inat ve küfründen dolayı saptırdığı açıklandıktan sonra Allah, pek çok cin ve insanların kendi tercihleriyle küfre girerek cehenneme gireceklerini, ibadetinden büyüklenerek yüz çevireceklerini ve kendilerine gelen Rasûl ve nebilerine harp ilân edeceğini kendi katından bilerek haber veriyor. Çünkü onların hidayeti terketmeleri ve ibadetten büyüklenerek yüz çevirmeleri duyularının, gücü yettiği halde, eylemsiz kalmasıdır. Meselâ kalp söyleneni anlamaz, göz baktığını görmez, kulak iletilen haberi duymaz, dolayısıyla sanki o kişiler hayvanlar(1) gibi hatta daha da aşağı seviyede olurlar. Çünkü hayvanlar sevkedildikleri ve kendileri yaratıldıkları yoldan(2) ayrılmamışlardır. Bunlarsa girmekle emrolundukları ve

(1) Denilmiştir ki: Hayvanlar Allah'ı bilir, kâfirler bilmezler. Yine şöyle denilmiştir. Hayvanlar Allah'a itaat ederler, kâfirler ise itaat etmezler.

(2) Onların yeme, içme, giyme ve evlenmekten başka önemli işleri yoktur. Onlar hayvanlardan daha aşağıdırlar. Çünkü hayvanlar kendi zarar ve faydalarını görürler ve sahibinin ardından giderler. Oysa onlar bunun aksi bir durumdadırlar.

bunun için yaratıldıkları yoldan çıkmışlardır. Dikkat edin ortağı olmayan ve tek olan Allah'a ibadet onların azaptan kurtulmaları ve naim cennetinde mesud olmaları içindir. "İşte onlar gafillerdir." Bu ifade bir gerçeği ortaya koymaktadır. Ki bu gerçek onların sapıklıkta devam etmeleri, Allah'ın âlemde mevcut âyetlerinden habersiz olmalarının neticesidir. Dolayısıyla onlar o âyetleri düşünmezler ki gerçek ibadet edilmeye lâyık olanın Allah olduğunu bilsinler ve O'na ibadet etsinler. Onlar aynı zamanda Allah'ın indirdiği âyetlerden de habersizdirler. Dolayısıyla onları düşünmezler ki Allah'ın apaçık bir hak olduğunu bilip, kitabında ve Rasûlünün sünnetinde koyduğu hükümlerle sadece Allah'a kulluk yapsınlar. İşte 179. âyetin işaret ettiği anlam budur.

180. âyete gelince o şudur: "En güzel isimler Allah'ındır. O halde onlarla O'na dua edin,(1) isimleri hakkında batıla meyledenleri bırakın. Onlar yaptıklarının cezalarını çekeceklerdir."

Allah bu âyette en güzel isimlerin kendisine ait olduğunu, O'na bu konuda mahlukatından hiçbirinin ortak olamayacağını haber veriyor. Rasûlüllah (s.a.v) de o isimlerin Kur'an'da ençok tekrarlanan 99 tane olduğunu ve Kur'an'da dağınık halde geçtiğini ve Allah'ın kullarına onlarla ya Allah, ya Rahim, ya Hay, ya Kayyum diyerek dua etmelerini(2) emrettiğini haber veriyor. Bu şekilde dua Allah'tan bir şey istendiğinde ve güç yetiremedikleri bir şeyi O'ndan talep ettiklerinde yapılır.(3) Nitekim Allah onlara, Allah'ın isimlerinde bâtıla meyledip onları yanlış izâh eden, tamamen iptal eden veya O isimlerin manalarını yaratılmışların özelliklerine benzetmeye çalışan sapıkları ve yoldan çıkmışları bırakmalarını emrediyor. Allah kullarına, dedikleri ve yaptıkla-

(1) Ahmed b. Hanbel, İbn Mesut'tan rivayet etmiştir ki: Rasûlüllah şöyle buyurmuştur: "Kişinin bir işi yapmaya niyet ve düşüncesi olur da, Allah'ım ben filanca kulunun oğlu kulunum benim kontrolüm senin elinde, hakkımda senin hükmün geçerli, benim hakkımdaki hükmün adildir. Kendini isimlendirdiğin veya kitabında indirdiğin veya mahlûkatından birine öğrettiğin veyahutta gayba dair bilgin içinde bilmeyi sadece kendine ayırdığın her isimle senden yüce Kur'an'ı kalbimin baharı, gönlümün nuru, kederimin açılması ve hüznümün gitmesi için vesile etmeni istiyorum, derse, Allah onun hüzün ve kederini götürür ve yerine huzur getirir."

(2) Alimler bu isimlerle nasıl dua edileceğini söylemişlerdir. Kişi Allah'ın isteğine uygun ismiyle ister. Meselâ: Ya Rahman, bana merhamet et, ya Rezzak, bana rızık ver... der.

(3) Bu âyetin iniş sebebi hakkında Mukatil ve başkaları şöyle demişlerdir: Bir müşrik bir müslümanı, ey Rahman, ey Rahim diyerek dua ederken işitmiş ve Muhammed ve eshabı bir tek ilaha taptıklarını iddia etmiyorlar mı? Öyleyse iki ilaha dua etmeleri durumu ne? dedi. Bunun üzerine Allah bu âyeti indirdi.

rına karşılık adil bir cezayla cezalandırmak için onları kendisine bırakmalarını emrediyor. Çünkü onlarla mücadele etmek, onlar açısından faydasızdır, ne mü'minler için ne de onlar için bir sonuç doğurur. İşte 180. âyetin ihtiva ettiğini mana budur.

181. âyette Allah: "Yarattıklarımız içinde doğrulukla hakka götüren ve hak ile adalet yapan bir ümmet de vardır." buyuruyor. Allah cehennem için pek çok cin ve insan varlığını haber verdikten sonra, burada cennet için cin ve insanlardan oluşan başka bir grubun da var olduğunu zikrediyor ve cennete girmelerini gerektiren vasıflarını anlatıyor. Nitekim Allah cehennem halkının cehenneme girmelerini gerektiren sıfatlarını da anlatmıştı.

Yarattığımız insanlar içerisinde kendilerini ve başkalarını doğrulukla hakka götüren Peygamberler vardır. O peygamberlere tabii olanlar hükümlerinde insaflı ve adil davranan ve zulmetmeyen büyük bir ümmettir. Muhammed ümmeti arasında itikat, söz, amel, hüküm, edep ve ahlâk itibarıyle Kitap ve sünnete uygun yaşayarak salih olan her kişi bu söz edilen ümmettendir. Allah bizi de onlardan eylesin ve onların topluluğu arasında haşretsin!(Amin)

SONUÇ

1- Bahtiyarlık ve sıkıntı, kader ve kaza Allah'ın ilminde daha önce yazılmıştır. Binâenaleyh her şey yaratılış sebebi için hazırlanır (var edilir).

2- İnsanın hayvandan daha aşağı bir dereceye düşmesi mümkündür. Bu, Rabbini inkâr ettiğinde, aklını Allah'ın kitabından istifade etmesini imkânsız kıldığında ve isteğini sadece dünya hayatına hasrettiğinde söz konusudur.

3- İmtihan, Allah'ı tanımak ve O'nun emirlerinden yüz çevirmemek içindir.

4- Ya Rabbi, ya Rahman, ya Aziz, ya Cebbar diyerek esma-ı husna ile dua etmeyi Allah emretmiştir.

5- Allah'ın isimlerini, sıfatlarının manalarını asıl manalarından saptırıp ve müşriklerin Allah hakkında Lat, Aziz sıfatı hakkında Uzza diyerek batıl ilahlarını isimlendirmeleri gibi onları tahrifleri şirktir. Bu, Allah'ın böyle yapanı cezalandırmakla tehdit ettiği batıla meyil (ilhad)dır. İlhad aynı zamanda küfür ve şirke de denir.(1)

---

(1) İlhad'ın sözlük manası, bir şeyin ortasından yan tarafına meyletmek manasına gelmektedir. Ölünün ilhadi demek onun defni demektir. Arapların Allah'ın isimlerindeki ilhadları Allah'ın bir sıfatı olan Aziz'den Uzza'yı, Allah isminden de Lat'ı türetmeleri şeklindeydi. Allah'ın isimleri hakkındaki ilhaddan biri de cahil mutasavvıfların Kitap ve sünnette bulunmayan isimleri Allah'a isim olarak vermeleridir.

6- Cennete girecek olan cennet halkı, Kitap ve sünnetle doğru yolu bulan ve onlarla hükmeden kimselerdir.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ
مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾
أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ
﴿١٨٤﴾ أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ
مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ
يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

182- Âyetlerimizi yalanlayanları hiç bilmeyecekleri bir yerden yavaş yavaş helâka yaklaştıracağız.

183- Onlara mühlet veriyorum, çünkü benim tuzağım sağlamdır.

184- Düşünmediler mi ki arkadaşları (Muhammed) de hiç bir delilik yoktur, o apaçık bir uyarıcıdır?

185- Göklerin, yerin melekûtuna ve Allah'ın yarattığı şeylere ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bak(ıp ibret al)madılar mı? Peki bun(a inanmadık) dan sonra hangi söze inanacaklar.

186- Allah kimi saptırırsa, artık onun için yol gösteren olmaz. Ve bırakır onları azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar.

SÖZLÜK

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا — Âyetlerimizi yalanladılar. Kur'an âyetlerini yalanladılar.

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ — Yavaş yavaş onları helâka yaklaştırırız.(1) Yani onları meylettiririz, onlar derece derece azap çukuruna düşerler, ta ki azaba ulaşırlar. Bu, kendileri için belirlenen ecel gelip bir defada yakalanmalarına kadar yalanlama ve isyanda devam etmelerine rağmen onlara nimetin bolca verilmesiyle olmaktadır.

وَ أُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ — Ve onlara müddet veririm muhakkak ki benim planım çok kuvvetlidir. Onlara mühlet veririm, dolayısıyla onlar batıl amelleriyle ona ulaşıncaya kadar onlara azab etmekte acele etmem. Bu onlar için bir tuzaktır ve bu tuzak çok sağlamdır.

مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ — Arkadaşlarında, Muhammed'de hiç bir delilik yok. Delilikten bahsedenler Kureyş kâfirleridir.

مَلَكُوتُ السَّمَوَاتِ — Göklerin melekûtuna yani göklerin mülküne. Ancak melekût lafzı mülk lafsından daha büyüktür.

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ — Peki bundan yani Kur'an'dan sonra hangi söze?!

وَ نَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ — Onları isyanları içinde bırakır. Azgınlıkları, yani onları inkâr ve zulümleri içinde bırakır.

يَعْمَهُونَ — Şaşırırlar. Çıkış ve kurtuluş yolunu bilmez, tereddüd eder, bocalar bir halde.

AÇIKLAMA

Allah, Rasûlü Muhammed (s.a.v)'le gönderdiği âyetleri yalanlayan ve iman etmeyen, tevhid ve hidayetten yüz çevirerek şirk ve sapıklıkta ısrar eden kimseleri yakalayarak, derece derece ve kısım kısım onları helâka yaklaştıracağını, neticede azabın onlara ineceğini ve de helâk olacaklarını haber veriyor. Yine Allah tuzak olsun diye onlara zaman tanıyor, yani vakit açısından artırımda bulunuyor, onların küfür ve sapıklık zamanlarını uzatıyor, dolayısıyla onları cezalandırmada acele davranmıyor, aksine onlara bol bol rızık ve mal veriyor, ta ki onlar tevbeye hazırlanmayı yitirsinler, sonra da Allah onları aziz ve muktedir olanın yakalayışı gibi yakalasın. İşte bu sebeple Allah

(1) İstidracı: Bir yerden sonra diğer yerin sırayla alınmasıdır. Derc bir şeyin dürülmesine denir. Aynı kökten olmak üzere ölünün kefene sarılmasına da idracu'l-meyyit denir. Sapıkları Allah'ın istidracı şöyledir: Onlar Allah'a her isyan edişte Allah da onlara bir nimet verir, ta ki onları günahlarıyla yakalar da onlar bunun farkında olmazlar.

(c.c): "Ben onlara mühlet veriyorum. Çünkü tuzağım sağlamdır."(1) buyuruyor. İşte 183. âyetin ifade ettiği anlam budur.

184. âyetteyse Allah onları düşünme ve tefekkürden yüz çevirmeleri sebebiyle kınıyor ve Rasûlüllah'ın davranış ve tasarrufları hakkında "düşünmediler mi?" O Peygamberin kâfirlerin iddia ettikleri gibi deli olmadığını bilmiyorlar mı? Bu âyet, eğer onlar şirk ve isyandan ibaret olan şer ve bâtıla devam ederlerse onları kıyamet gününün acıklı azabıyla korkutmaktadır. O Peygamberin uyarısı daha kıyamet ve ölümleri gelmeden yapılmaktadır, şayet düşünürlerse onda kapalılık yoktur.

185. âyette ise Allah onları yer ve göklerin mülküne, yarattığı ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakmamalarından dolayı kınıyor.(2) Şayet onlar yerin ve göklerin melekûtu ve bunlar da yer alan kudret, ilim ve hikmet tezahürleri hakkında bir düşünseler, gerçekten ibadette hak sahibi olanın putlar değil de bunları yaratan Allah olduğunu bilirlerdi. Aynı şekilde onlar Allah'ın karıncadan arıya, buğdaydan kubbeye varıncaya kadar yarattığı mahlûkata baksalar, Allah'ın Hak ve çağırdıklarının batıl olduğunu anlarlardı. Yine onlar geçen ömürlerine bakıp da ecellerinin yaklaşmış olabileceğini anlarlardı. Ecelleri onlara yaklaşmıştır. Binâenaleyh onlar yakalanmadan önce tevbede acele etsinler. Burada söz edilenler şerli kâfirlerdir. Ki onlar helâk olup tam bir hüsrana uğrayacaklardır. Allah âyetin sonunda şöyle buyuruyor: "Kur'an'dan sonra hangi söze inanacaklar?!" İçinde bulunanların tamamı Allah'ın birliğini kabul etmek, kitabına, Rasûlüne, ahiret gününe ve müjde ve tehdide inanmak gerektiğine şahit ve delilken, Kur'an'a inanmayan hangi söze inanacak? Elbette hiçbir şeye. Öyleyse bu kavim sapıtmalarından dolayı Allah'ın azab edeceği kavimdir ve Allah'ın saptırdığına hiç kimse hidayet edemez. Yani Allah zorla sapıtmak istese kimse engelleyemez. Ancak Allah hiç kimseyi zorlamaz herkes kendi iradesiyle inanır veya inkâr eder. Allah onları azgınlıkları içerisinde bocalar, ne dediğini ve nereye yöneleceğini bilmez vaziyette

(1) Denilmiştir ki bu âyet alay eden Kureyşliler hakkında inmiştir. Onlara yirmi seneyi aşkın bir süre tanındıktan sonra yakalanmışlar, Allah onları Bedir'de yakalamış ve onlar bir kuyuya atılmışlar, Rasûlüllah (s.a.v) de o kuyuda yer alanların aşağılık ve rezil olduğunu söyleyerek onları kınamıştır.

(2) Âlimler bu ve benzeri âyetlerle, âyetler hakkında düşünüp, mahlûkattan ibret almak gerektiğine delil getirmişlerdir. Âlimler, iman taklitle sabit olur mu veya âyetlere bakmak gerekip de sonra mı iman etmek gerekir şeklinde ihtilaf etmişlerdir. Doğru olanı, iman, müslüman halkın imanı gibi yakîn ifade eden taklitle sahih olur. Fakat bundan daha üstün ve faydalı olanı görme ve delille iman etmedir ki bu âlimlerin iman etmesidir.

bırakır. Neticede onlar öncekilerin helâk olması gibi helâk olurlar. Rabbin kullarına zulmeden değildir.

SONUÇ

1- Kur'an'ı yalanlama büyük bir tehlikedir. Onu yalanlayan helâk oluncaya kadar derece derece azaba yaklaştırılacak, fakat o bunu bilmeyecektir.

2- En büyük nasihat şudur: İnsanın her zaman ecelinin yakın olduğunu, onun ne zaman olacağını bilemeyeceğini hatırlaması gerekir ki hazırlıklı yakalansın, tevbesiz yakalanmasın ve hüsrana uğramasın.

3- Kur'an'dan, içinde yer alan engelleyici âyetlerden, öğütlerden ve ibretlerden öğüt almayan başka bir şeyden öğüt almaz.

4- Kim Allah'ın kitabını, onda bulunan hidayeti yalanlayarak terkederse sapıtır ve onun için ebediyyen hidayet ümit edilmez.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا
عِندَ رَبِّي ۖ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ۚ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ ۚ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً ۗ يَسْـَٔلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ۖ قُلْ
إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾
قُل لَّا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۚ وَلَوْ كُنتُ
أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ ۚ
إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾

187- Sana kıyamet saat(in)den soruyorlar: "Gelip çatması ne zaman" diye. De ki: "Onun bilgisi, ancak, Rabbimin yanındadır. Onu tam zamanında açığa çıkaracak olan yalnız O'dur. O

göklere de, yere de ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir." Sanki sen, onu biliyormuşsun gibi, sana soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi, Allah'ın yanındadır. Fakat insanların çoğu bilmezler."

188- De ki: "Ben kendime, Allah'ın dilediğinden başka ne bir fayda, ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim. Eğer gaybı bilseydim, elbette çok hayır (mal ve mülk) elde ederdim. Bana kötülük dokunmamış (beni cin çarpmamış)tır. Ben sadece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeciyim."

SÖZLÜK

اَلسّاعَةُ	Vakit. An. Kıyamet zamanı. Saat, dünya hayatının tamamen yok olmakla sona ereceği vakit manasındadır.
أَيّانَ مُرْساها	Onun vakti ne zaman? Kıyametin kopması ne zaman?
لا يُجَلِّيها لِوَقْتِها	Onu tam zamanında açığa çıkaracak, vaktini geciktirmeyecek. Onu belirlenen vakitte açığa çıkaracak olan Allah'tır.
بَغْتَةً	Ansızın.
حَفِيٌّ عَنْها	Sanki sen o soruda tam bir bilgiye sahipsin ve çok isteklisin, neticede de onun gelme vaktini biliyorsun.
اَلْغَيْبُ	Gayb, duyularımızdan ve akıllarımızdan uzak olan şeydir. Bu sebeple duyuyla ve akılla idrak edilemez. Burada gaybla yakın veya uzak gelecekte olacak şeyler kastediliyor.
اَلسُّوءُ	Kötülük. İnsanın beden ve ruhunda başına gelen kötü hal.
اِنْ اَنَا اِلاّ نَذِيرٌ	Ben ancak uyaranım, haber verenim. Dolayısıyla işi idare eden ve gaybı bilen ilah değilim.

AÇIKLAMA

Şüphe yok ki Kureyş ve başka topluluklardan insanlar Rasûlüllah'a kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlardı. İşte bu sebeple Allah onların sorularını haber veriyor ve ona cevabı öğretiyor. Allah Rasûlüne şöyle hitap ederek buyuruyor ki: "Sana kıyametten ne zaman kopacak diye soruyorlar. Onlara de ki: Onun bilgisi (yani onun ne zaman kopacağının bilgisi) sadece Allah katındadır. Onu daha ilk vaktinde ortaya çıkaracak olan O'dur. O, (yani kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi) yer ve gök halkı katında ağır oldu. (Yani kıyametin ne zaman kopacağını bilemediler.) O size ansızın gelecektir." Sonra Allah şöyle buyuruyor: "Bu cahil kimseler sanki sen o soru hakkın-

da tam bir bilgiye sahipsin, bilme hususunda çok isteklisin de neticede onun hakkında bir bilgiye sahipsin. "Onlara de ki: Onun bilgisi sadece Allah katındadır.(1) Fakat insanların çoğu bilmezler." Bu sebeple de onu sorarlar. Zira O yüce hikmetler sebebiyle gizlenmiştir. Eğer insanlar onu bilmiş olsaydı, ne şimdi ne de gelecekte sormazlardı. Fakat bu soruların benzerinde onları aldatan bilgisizlik olmuştur. İşte 187. âyetin işaret ettiği anlam budur.

188. âyette Allah, Rasûlüne, ne zaman kopacak diye kıyametten soranlara şöyle demesini emrediyor: "Ben kendime, Allah'ın dilediğinden başka ne bir fayda, ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim." Dolayısıyla iyiliği elde etme veya kötülüğü defetme konusunda bana o yardım eder. Nasıl olur da ben kıyametin kopma vaktini bilirim ki benden onu soruyorsunuz?! "Şayet ben gaybı sizin sandığınız gibi bilseydim,(2) çok hayır işlerdim ve bana kötülük dokunmamış olurdu." Şöyle ki, ben kuraklık ve bol yağmur ne zaman olacak veya kıtlık ve bolluk ne zaman olacak bildiğimde, meydana geldiğinde çok hayır yapmak veya kötülükten korunmam benim için kolaylıkla mümkün olurdu. Ey kavmim, ben ancak şirk ve isyanın akıbetiyle uyarıcı, iman, tevhid ve salih amelin neticesiyle müjdeleyiciyim. Bu sebeple ben gaybı bilen bir ilah değilim. Benim görevim açıktır, o da sadece mü'minlerin faydalanacağı uyarma ve müjdelemedir. İşte "ben ancak inanan bir toplum için uyarıcı ve müjdeleyiciyim" âyetinin anlamı budur.

SONUÇ

1- Kıyametin ne zaman kopacağına dair olan bilgi sadece Allah'a aittir. Dolayısıyla bu konuda Allah hariç kendisine sorulanlar, sorandan daha bilgili değildir.(3)

2- Kıyametin bir kısmı Kur'an'da, bir kısmı hadiste geçen şartları vardır ve bunun anlamı onun vaktinin belirlenmesi demek değildir. Fakat bunlar kıyametten önce meydana gelen, sadece yaklaştığına işaret eden şeylerdir.

---

(1) Kıyametin ne zaman olacağının beklenmesi yüce hikmetler sebebiyledir. Eğer soran onu bilseydi, sormazdı. Fakat cahil oldukları için soruyorlar.

(2) Gayb iki kısımdır. Birincisi sadece Allah'ın bildiği hakiki gayb, ikinci kısım ise Allah'ın bildirdiği insanların bilip diğer kısmının bilmediği gaybtır. Kim hakiki gaybı mutlak olarak bildiğini iddia ederse, Allah'a yalan söyler ve o bu sebeple kâfirdir.

(3) Bunun delili şudur: Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste Cebrail, İslâm, iman ve ihsanı soruyor. Rasûlüllah açıklıyor, o da tasdik ediyor. Ve kıyameti soruyor. Bunun üzerine Rasûlüllah ona: "Kendisine sorulan sorandan daha iyi biliyor değil" diyor.

3- Hakiki ve mutlak gaybı bilmeyi Allah sadece kendine ait kılmıştır. Bu çeşit gaybı ancak Allah bilir. Nebisi (s.a.v)'in bazı gaybları bilmesi gibi, Allah'ın gaybdan kendisine bir kısım şeyler öğrettiği kişiler de bilirler. Öğretilen kimsenin gaybı bildiğine hükmedilmez, ancak Allah şu, şu gaybı ona öğretti ve o da bildi, denir.

4- Rasûl (s.a.v) kendisi için bir fayda ve zarara sahip olamayınca, ondan insanlara fayda ve zarar vermesi nasıl istenir? Çünkü Rasûl sahip değilken, onun dışındakiler böyle bir fayda ve zarar vermeye muktedir olabilirler mi? Bunu kavradığında, kabirlerin başında yalvararak ve ölülerden kendilerine fayda vermesini isteyerek ölüye yalvaran ve onlara dua etmediklerini ancak onları vesile kıldıklarını söyleyen topluluğun sapıklığı senin için ortaya çıkmaktadır. Oysa kabirlerde yatanlara dua edilir. Fakat Allah'tan istenilmesi gereken şeyler ölülerden veya dirilerden değil sadece Allah'tan istenir.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ
مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا
تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللَّهَ
رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾
فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾
وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾
وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ
أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾

189- O'dur ki sizi bir tek nefisten yarattı, gönlü ısınsın diye ondan eşini var etti, eşini sarıp örtünce (eşiyle birleşince) eşi, hafif bir yük yüklendi, onu gezdirdi. (Yükü) ağırlaşınca ikisi beraber Rableri Allah'a dua ettiler: "Eğer bize iyi, güzel bir çocuk verirsen elbette şükredenlerden oluruz," (dediler).

190- Fakat (Allah) onlara iyi güzel bir çocuk verince, kendisine verdiği şeyde Allah'a ortak koşmaya başladılar. Allah ise, onların ortak koştukları şeylerden yücedir.

191- Hiç bir şey yaratmayan, kendileri yaratılan şeyleri (Allah'a) ortak mı koşuyorlar?

192- (O putlar) ne onlara bir yardım edebilir, ne de kendilerine yardım ederler?

193- Onları doğru yola çağırsanız size uymazlar. Ha onları çağırmışsınız, ha susmuşsunuz, sizin için birdir.

SÖZLÜK

مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ	Tek nefisten, Adem (a.s)'ın nefsinden.
وَ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا	Ondan eşini yarattı. O'nun eşi Havva idi. Allah onu tıpkı Âdem (a.s.)'ı yarattığı özden yaratmıştır. Onun için yaratılış açısından kadın erkek asla birbirinden üstün değildir. Allah katında tek üstünlük ölçüsü vardır O da iman ve salih ameldir.
لِيَسْكُنَ اِلَيْهَا	Onda sükûnete ersin diye. Aynı cinsten olduklarından gönlü ona ısınsın diye.
فَلَمَّا تَغْشَاهَا	Onu sardığında yani Âdem onunla birleştiğinde.
فَمَرَّتْ بِهِ	Onu gezdirdi, ihtiyaçlarını karşılamak için gidip geldi. Hamileliğin ilk aylarında çocuk hafiftir.
فَلَمَّا اَثْقَلَتْ	Ağırlaşınca. Karnındaki çocuk ağırlaşınca.
لَئِنْ اَتَيْنَا صَالِحًا	Eğer bize salih olarak verirsen. Yani bize salih evlat verirsen.
جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ	Ortak koştular, yani o Allah'ın kuluyken insanlardan bir kısmı Allah'ın kendilerine verdiği evlatlarını şirke sürüklediler.
فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ	Allah şirk koştuklarından yücedir, beridir, uzaktır. Allah'a ibadet konusunda putları O'na ortak koşmaları açısından Mekke halkının ortak koştukları şeylerden Allah münezzehtir.

وَ اِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدَى Ve eğer onları hidayete çağırırsanız. Yani onları, terketmeye yola çağırsanız size uymazlar.

AÇIKLAMA

Allah, müşriklerden sırf inad ve kibirleri yüzünden kıyameti soranlara şöyle diyor: "Sizi bir tek nefisten yaratmış ve gönlü ısınsın diye de ondan eşini var etmiş olan" putlar değil, ibadete hak sahibi olan "Allah'tır." Şu halde sizi bir nefisten –ki bu Âdem (a.s)'dır– yaratan ve ondan da eşini, Havva'yı var eden ilâh kabul edilmeye ve ibadete layık olandır, başkası, yani yaratılmış varlıklar değildir.

"Gönlü ısınsın diye" ifadesi Âdem (a.s)'dan Havva'nın yaratılmasının nedenini ortaya koymaktadır. Çünkü eğer Havva başka bir cinsten olsaydı, aralarında kaynaşma ve ısınma söz konusu olmazdı. Âdem Havva'yı "sarıp örtünce" yani onunla birleşince eşi hafif bir yük yüklendi, hafifliği sebebiyle onu gezdirdi. "Yükü ağırlaşınca ikisi birlikte Allah'a dua ettiler." Yani şöyle diyerek istekte bulundular: "Eğer bize iyi, salih bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden oluruz." Allah onların duasını kabul etti ve onlara iyi bir evlat verdi. "Allah onlara iyi evlât verince, Âdem (a.s.)'ın neslinden olan insanların bir kısmı Allah'ın verdiği evlatları Allah'a ortak koşmaya başladılar."(1) Şöyle ki: İblis'in aldatması sebebiyle bir kısım insanlar Allah'ın özelliklerini bir takım mahlûkata vererek şirke düştüler. "Allah ise onların ortak koştuğu şeylerden yücedir."

Burada söz konusu olan şirk koşma işi Allah'a ibadette putları ortak koşan Kureyş kâfirlerine aittir. Bunun delili ise "Hiç bir şey yaratmayan, kendileri yaratılmış olan, istedikleri zaman onlara hiç bir yardımda bulunmayan, kendi kendilerine yardım edemeyen putları mı ortak koşuyorlar?" âyetidir. Onlar, cansız ve güçsüz oldukları için kendilerine bile yardım edemezler.

Kafirleri, ortak koşmuş oldukları ilahları yoldan çıkarmışken, "siz onları doğru yola çağırsanız da size uymazlar?" Çünkü onlar düşünerek sapıklıktan

(1) Bu tefsirde kabul ettiğim görüş, müfessirlerin imamı Taberi'nin görüşüdür. Bu görüş, Tüşrikun (ortak koşuyorsunuz) şeklindeki kıraatla da desteklenmiştir. Yine bu görüşü şu hadis desteklemektedir: "İblis onları iki kez kandırdı, bir cennette, bir de yerde kandırdı." Bazıları da Âdem'in neslinden olan müşriklerin hallerini ortaya koymak için insan cinsine ait olduğu görüşündedirler: Bu görüş sahiplerinin düşüncelerine de "yüşrikun" kıraatı delalet etmektedir. En iyi Allah bilir.

doğruyu ayırdedemezler. Bu sebeple "ha o kafirleri hakka çağırmışsınız ha susmuşsunuz" birdir. Ancak tebliğ etmek sizlerin görevidir. Çünkü onlar size uymayacaklardır. İşte bu durum ve vakıadan dolayı, ona (puta) ibadet edilmesi, kurbanlar kesilmesi, adına yemin edilmesi, yanında beklenip ibadet edilmesi ve onun adına bağırılması ve yardım istenmesi doğru olur mu? Allah aşkına elbette hayır, fakat müşrikler bunu düşünmezler.

SONUÇ

1- Beşeriyetin kaynağı Adem ve Havva (a.s)'dır.

2- Hanımın, kocanın cinsinden olmasındaki sır gönlün ısınması, kaynaşma ve yardımlaşmalarıdır.

3- Ayetler İblis'in insana hile yaptığını ve onu doğru yoldan çıkardığını açıklıyor. Şöyle ki: İblis Havva'ya, çocuğuna Abdullah iken Abdulharis ismini koymasını güzel göstermiştir.

4- İsim koymada şirk koşmak gizli şirklerdendir. Terketmek gerekir.

5- Şirk ve müşrikler yerilmiştir. Âyetler müşriklerin cahil ve beyinsiz olduklarını zira onların duymayan, görmeyen, cevap vermeyen ve icabet etmeyan putlara taptıklarını haber veriyor.

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ
عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِن كُنتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ
بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا
قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ ﴿١٩٥﴾
إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ
وَلَا أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ
لَا يَسْمَعُوا ۖ وَتَرَاهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

194- Allah'tan başka yalvardıklarınız da sizler gibi kullardır, (onların tanrı olduğu hakkındaki iddianızda) doğru iseniz, çağırın onları da size cevap versinler.

195- Onların yürüyecekleri ayakları var mı, yoksa tutacakları elleri mi var, yoksa görecekleri gözleri mi var yahut işitecekleri kulakları mı var? De ki: "(Allah'a) ortak (koştuk)larınızı çağırın, sonra bana tuzak kurun, haydi (elinizden geliyorsa) hiç göz açtırmayın bana!"

196- Benim velim, Kitab'ı indiren Allah'tır. O iyileri yönetir (korur).

197- Ondan başka yalvardıklarınız ise, ne size yardım edebilir ne de kendilerine yardım ederler.

198- Onları hidayete çağırsanız, işitmezler. Onların sana baktıklarını sanırsın, oysa onlar görmezler.

SÖZLÜK

عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ — Sizin gibi kullardır, yani sizin gibi bir tek malikin, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın mahlûk ve mülküdürler.

شُرَكَاءَكُمْ — Ortak koştuklarınızı, Allah'a ortak koştuğunuz putları.

ثُمَّ كِيدُونِ — Sonra elinizden gelen her tuzağı bana kurun.

فَلَا تُنظِرُونِ — Haydi bana mühlet vermeyin. Küfrünüzden dolayı benim sizleri Allah'a davetimi engellemeye çalışabildiğiniz kadar çalışın. Ben görevimi yapacağım. Zira ben size aldırmıyorum.

إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ — Benim velim Allah'tır. İşimi üstlenen beni koruyan ve bana yardım eden, Kur'an'ı indiren Allah'tır.

وَتَرَاهُمْ يَنظُرُونَ — Onların sana baktığını görürsün, yani yontulmuş putları adam şeklinde sana bakar görürsün, oysa onlar seni görmezler.

AÇIKLAMA

Bu beş âyet tevhid prensibini izah ederek, o prensibi gönüllerde pekiştirerek, şirki yererek ve sahibinin kötü olduğunu belirterek gelmiştir. Allah buyuruyor ki: Ey müşrikler! "Allah'tan başka (ibadet şeklinde) kendilerine dua ettikleriniz(1) de sizin gibi kullardır."(2) Allah'ın mülküdürler. Nasıl ki sizin rab ve malikiniz Allah'sa onların maliki de Allah'tır. Durum böyleyken, onlar da sizin gibi Allah'ın mülküyken, sizin için ve kendileri için ne zarar ne de fayda verme gücüne sahip değillerken, sizin onlara ibadetiniz nasıl doğru olabilir? Bunun doğruluğunda şüphe ederseniz, eğer onların ibadete hak sahibi ilâhlar olduğu iddianızda doğru söylüyorsanız, onları çağırın da size cevap versinlèr. Siz onları çağırırsanız onlar size cevap vermezler. Nasıl cevap versinler ki, onlar cansızdırlar. "Onların yürüyecekleri ayakları mı, yoksa tutacakları elleri mi, yoksa görecekleri gözleri mi, yahut işitecekleri kulakları mı var?" Onlar bu sayılanlardan hiç birine sahip değildirler. Öyleyse nasıl cevap versinler? Hangi hakla, hayat ve kudret alâmetleri yokken, onlara ibadet edilir, dua edilir ve onlardan bir şey ümit edilir?

Sonra Allah, Rasûlüne onlardan korkmadığını, onlar putlara tapar ve ondan korkarlarken, Peygamberin, o putları hiç bir şey saymayacağını ilân etmesini emrediyor ve buyuruyor ki: Şu müşriklere de ki: "Ortak koştuklarınızı çağırın, sonra siz ve onlar beraberce bana tuzak kurun, haydi bana mühlet vermeyin!" Bu isteğin sebebi şudur: "Benim yardımcım Kitab'ı, Kur'an'ı indiren Allah'tır, O iyileri yönetir." Bu sebeple o bana, size karşı yardım edecek ve beni sizin tuzağınızdan koruyacaktır. Çünkü O benim ve mü'minlerin velisidir. Size gelince "Allah'tan başka yalvardığınız putlar ne size yardım edebilir, ne de kendilerine yardım edebilirler." Dahası "Siz onları sapıklığa çağırmanızı bırakın, doğru yola çağırsanız bile sizi duymazlar." Öyleyse ne sıkıntı ne de rahat bir haldeyken kendisine dua edene cevap vermeyene ibadet nasıl doğru olur?

Son olarak Allah, Rasûlüne şöyle buyuruyor: "Sen onları," taştan yapılmış putları, onlarla karşı karşıya geldiğinde "sana bakar görürsün." Çünkü

(1) Burada "dua ettiğiniz" kelimesi ibadet ettiğiniz manasındadır. Çünkü dua ibadet anlamındadır. Veya bu kelime ibadet olsun için dua ettiğiniz anlamındadır. İfade her iki manayı da kapsasın diye meful (tümleç) hazfedilmiş (kaldırılmış)tır. Bu Kur'an'ın belâgatındandır.

(2) Kul kelimesi put için de kullanılmıştır. Çünkü ona kulluk yapanlar gibi onun da maliki Allah'tır. Müşrikler putlarının zarar ve fayda vereceğine inanınca Allah, onlar da sizin gibi Allah'ın kullarıdır, buyurdu.

onların gözleri sürekli açıktır. "Halbuki onlar görmezler." Resimler ve heykeller hiç görür mü?

SONUÇ

1- Müşriklere karşı şu hakikat açığa çıkarılarak delil getirilmektedir: Onların ilâh olduklarını sandıkları şeyler işitmeyen, isteğe cevap vermeyen, elleri, ayakları, kulakları ve gözleri olmayan putlardır.

2- Allah'a tevekkül, içinden korkuyu atmak, batıl ve batıl ehli karşısında cesaret, sabır ve sebatla durmak farzdır. Çünkü salihleri koruyan Allah'tır.

3- Ayıp ve noksanlıkları ortaya dökerek batıl ve şerden nefret ettirmekte mübalâğa yapmak caizdir.

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ وَإِمَّا
يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ
﴿٢٠٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا
فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ
لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾

199- Affı al, iyiliği emret, cahillere aldırış etme.

200- Ne zaman şeytandan bir kötü düşünce seni dürtüklerse, Allah'a sığın, çünkü o işitendir, bilendir.

201- Allah'tan korkanlar, kendilerine şeytandan gelen bir vesvese dokunduğu zaman (Allah'ın sevap ve cezasını) hatırlarlar, hemen (gerçeği) görürler.

202- Kardeşleri ise onları, azgınlığa çekerler, hiç yakalarını bırakmazlar.

SÖZLÜK

اَلْعَفْوَ	Af, yani sıkıntı bulunmayan külfetsizce gelen, kolay olan.
بِالْعُرْفِ	Örf ile. Dinin emrederek veya davet ederek iyi kabul ettiği iyiyi al.
وَ اَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ	Cahillerden yüz çevir. Cahil, kalbi iman ve ilim nuruyla aydınlanmamış kimsedir. Onlardan yüz çevirmek kötü söz ve hareketleri karşısında onları muâheze etmeden yüz çevirmedir. Mana, cahillerden yüz çevir, şeklindedir.
نَزْغُ الشَّيْطَانِ	Şeytanın hilesi. Kötülükle vesvese vermesi.
فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ	Allah'a sığın, yani Euzu billah (Allah'a sığınırım) de. O senden onu defeder. Çünkü Allah işitendir, bilendir.
اتَّقُوا	Korkan. Korkanlar. Şirk ve isyandan sakınanlar.
طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ	Şeytandan bir kötülük. Şeytanla gelen vesveseden bir şey dokunduğunda.
وَ اِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِى الْغَيِّ	Ve kardeşleri onları isyanda desteklerler. Şeytanın şirk ve isyandan dolayı kardeşi olanlar, onları azgınlığa çekerler.
ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ	Sonra bırakmazlar. Sonra sapıklık, şer ve fesattan ibaret olan azgınlıktan vazgeçmezler.

AÇIKLAMA

Allah, kendisinden başkasına ibadet ve O'na şirk koşma hususunda, batıl inançlarını iptal etmek için müşriklerle nasıl mücadele edeceğini Rasûlüne öğretirken, edeblerin en üstününü, yükseğini, ahlâkların en faziletlisini ve mükemmelini de öğretiyor. Allah, Rasûlüne buyuruyor ki: "Affı[1] al, iyiliği emret ve müşriklerden yüz çevir." Yani insanların ahlâklarından onlara söylemesi ve yapması dine uygun olduğu halde kolay geleni al, sahip olamayacakları veya bilemeyecekleri şeyi onlardan isteme, onlara iyiliği emret ve cahillerden[2] yüz çevir. Onlara kaba davranma ve sert konuşma.

---

(1) İbn Zübeyr bu âyetin insanların ahlâkı hakkında indiğini söylüyor. Cafer es-Sadık ise: "Allah bu ayette Rasûlüne yüce ahlâkı emrediyor. Kur'an'da yüce huyları bundan daha çok ihtiva eden âyet yoktur," diyor.

(2) Cahillerden yüz çevirmek, onları hakka davet edip delil getirdikten sonra olur. Eğer onlar bu daveti kabul etmezlerse ister eziyet etsinler isterse etmesinler onlardan yüz çevirilir.

Rasûlüllah bu âyetin anlamını Cebrail'den sormuş o da şöyle demiştir: "Sana zulmedeni affedersin, seninle irtibatını kesen akrabanla sen ilgilenirsin ve sana vermeyene sen verirsin."(1)

"Ne zaman şeytandan kötü bir düşünce seni dürtüklerse..." Yani seni öfkelendirir, neticede sana emredilen bu edebe uymazsan onu senden defetmesi için "Allah'a sığın." Çünkü O, senin sözlerini duyar ve durumunu bilir. Sonra Allah emirlerini tutan kimse için önem ve faydasını açıklayarak ve O'na sığınmanın hükmünü ortaya koyarak şöyle buyuruyor: "Şüphesiz ki Rabbinden korkan, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan, farzlarda ihmalde bulunmayan ve haramlara dalmayan kimselere şeytandan, onları öfkelendirmek veya şehvetlendirmek şeklinde bir vesvese dokunursa, Allah'ın emrini, yasağını, müjde ve tehdidini hatırlarlar." Bir de bakarsın onlar yaptığı işin kötülüğünü ve günahın çirkinliğini görürler de ondan vazgeçer ve yapmazlar. Onların şeytanları yani şeytanların şirk ve isyan açısından kardeşi olanlar, onları azgınlığa, isyan ve sapıklığa çeker, yaptıklarını daha süslü gösterirler ve yapmaya teşvik ederler. Sonra onlar onu yapmaktan vazgeçmezler ve günah işlemekten geri durmazlar.

SONUÇ

1- Edepli olmak, en yüce ahlâkla ahlâklanmak emredilmiştir. Huyların en yücesi zulmedeni bağışlamak, vermeyene vermek ve seninle irtibatını kesenle irtibatı kesmemektir.(2)

2- Kişinin kendisinde vesvese, öfke ve bâtılı güzel görme eğilimi hissettiğinde Allah'a sığınması farzdır.(3)

---

(1) Şu ifade mekarim-i ahlâk (en güzel ahlak) hadisindendir: "Siz insanları mallarınızla kuşatamazsınız, fakat onları sizin güler yüzünüz ve iyi davranışınız kuşatır."

(2) Rivayete göre Rasûlüllah şöyle buyurmuştur: "Rabbim bana dokuz şeyi emretti: Açıkken de gizliyken de ihlâs, hoşnutluk ve öfkede adalet, fakir ve zenginlikte orta halli olmak, zulmedeni bağışlamam, irtibatını kesenle ilgilenmem, vermeyene vermem, konuşmamın zikir, susmamın tefekkür, bakmamın ibret olması."

(3) Müslim'in Ebû Hureyre'den rivayetine göre Rasûlüllah şöyle buyurmuştur: "Şeytan birine gelir ve, şunu şunu kim yarattı, daha sonra da Rabbini kim yarattı, der. O ulaşınca, kişi Allah'a sığınsın ve şeytana karşı gelsin." Buradaki sığınsın ifadesi farzı ifade eden emirdir. Çünkü şeytanı ancak Allah defeder. Ondan kurtaran ve himaye eden O'dur.

3- Takva fazilettir. O farzların yerine getirilmesi ve haramların terkedilmesidir.

4- Şeytanın kardeşleri olan insanlar, Allah'ın yolunu terkederek Şeytan'a uyanlardır.

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا
قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِن رَّبِّي هَٰذَا بَصَائِرُ مِن رَّبِّكُمْ وَهُدًى
وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ
وَأَنصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾ وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ
تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ
وَلَا تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

203- Onlara bir ayet getirmediğin zaman: "Bunu da derleseydin ya!" derler. De ki: "Ben, ancak Rabbimden bana vahyolunana uyuyorum. Bu (Kur'an), Rabbimizden gelen basiretler (gönül gözlerini açan nurlar, gerçeğe ileten kanıtlar)dır ve inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmettir."

204- Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki, size rahmet edilsin.

205- Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak yüksek olmayan bir sesle sabah akşam an, gafillerden olma.

206- Rabbinin yanında olanlar, büyüklük taslayıp O'na kul-

luktan geri kalmazlar, (daima) O'nu tesbih ederler ve O'na secde ederler.

SÖZLÜK

قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا — Dediler ki, icad etseydin, kendinden ortaya çıkarsaydın da bize getirseydin ya.

هَذَا بَصَائِرُ مِن رَّبِّكُمْ — Bu Rabbinizden delildir. Bu Kur'an, getirdiğim ve sizi çağırdığım dine delildir. Bu, sizin istediğiniz âyetten daha kuvvetli bir delildir.

فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ اَنْصِتُوا — Onu dinleyin ve susun. Onu dinlemeyi isteyin, onu yerine getirmeye çalışın ve bu sırada susun ki size fayda verecek bir şekilde işitesiniz.

وَ خِيفَةً — Korkarak.

بِالْغُدُوِّ وَ الْآصَالِ — Sabah, akşam.

مِنَ الْغَافِلِينَ — Habersizlerden. Allah'ı anmaktan gafil olanlardan.

اِنَّ الَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ — Rabbinin yanında olanlar, melekler.

يُسَبِّحُونَهُ — Onu tesbih ederler. Onlar dilleriyle Sübhanellah, elhamdülillah şeklinde Allah'ı tenzih ederler.

AÇIKLAMA

Âyetler Rasûlüllah'ı (s.a.v.) yönlendirme ve hasmı olan müşrikleri reddetmeyi öğretmeye devam etmektedir. Allah Mekke halkından olan müşrikler hakkında şöyle buyuruyor: Ey Rasûlümüz! İstedikleri gibi bir âyet gelmezse, onlar sana, bunu da kendin derleseydin, Rabbin onu indirmediği sürece kendinden icad etseydin ya! derler. Onlara de ki: Ben ancak Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm, O'na karşı gelmem. "Ben ancak Rabbimden bana vahyedilene uyarım." Bu, bana vahyedilen Kur'an, davamın doğruluğuna, peygamberliğimin isbatına, sizi davet ettiğim tevhide iman edip, şirk ve isyanı bırakma gereğinin sıhhatini gösteren delillerdir.(1) Keşke iman edip ona uysaydınız. Yoksa siz bir âyete inanırda bir çok âyetlere inanmazsanız, akıllarınız nereye gitti?

---

(1) Basair, basiret kelimesinin çoğuludur. Manası, gerçeğin kendisiyle ortaya çıktığı şey, delildir. Burada Kur'an'ın şanını yükseltme vardır ve o âyetlerden, yani onların saptığı hakka işaret etme hususunda istedikleri mucizelerden daha büyüktür.

Kur'an'ın delillerini ve nurlarını söyledikten sonra Allah mü'min kullarına, onlara Kur'an okunduğunda, ister cuma günü minberde olsun, isterse başka bir yerde onu dinlemelerini ve susmalarını emrediyor.(1) Yani Kur'an'ı kabul etmelerini O'nu inkâr etmemelerini emrediyor. Allah şöyle buyuruyor: "Kur'an okunduğu zaman onu dinlemeye çalışın, konuşmayı bırakarak susun ki belki size rahmet edilir." Yani size Allah'ın hidayetinin ve rahmetinin ulaşıp da, doğru yolu bulmanız ve size merhamet edilmesi umulur. Çünkü Kur'an mü'minler için hidayet ve rahmettir.

Sonra Allah, Rasûlüne ve bu üstünlükte ona tâbi olan ümmetine şunu emrediyor ve buyuruyor ki: "Rabbini içinden gizlice, yalvararak ve korkarak yüksek olmayan bir sesle sabah akşam an." Burada bahsedilen gizlice anmak, sadece kendinin veya kendinden sonra gelenin işitebileceği kadar olmakla olur. Allah zikri terketmeyi yasaklıyor ki bu hal gaflettir. Allah şöyle buyuruyor: "Gafillerden olma." Allah ona, örnek alması için meleklerin tesbih ve ibadetini hatırlatıyor ki o da ibadete ve zikre gece gündüz devam etsin. "Şüphesiz ki Rabbinin yanındakiler" ruhlara ait gayb âlemindeki melekler, "büyüklük taslayıp" onları sorumlu tuttuğu ve vazife olarak verdiği "ibadetten geri kalmazlar, O'nu tesbih ederler(2) ve O'na secde ederler." Onları örnek al ve gafillerden olma.

SONUÇ

1- Kur'an en büyük mucizedir; o peygamberlere verilen mucizelerden daha büyüktür.

2- Kur'an okunurken, özellikle cuma günü imam minberde hutbe okurken ve namazda seslice okurken cemaat tarafından Kur'an ve hutbe dinlenir, manası anlaşılmaya çalışılır ve uygulamak için elden gelen gayret sarfedilir.

---

(1) Bu, Kur'an'ı dinleme ve susma emri müşrikleri de kapsamaktadır. Yani Allah bütün insanların Kur'an'ı kabul edip gereği gibi yaşamalarını emrediyor. Çünkü onlar Kur'an'da da geçtiği gibi Kur'an-ı Kerim'i sdinlememeyi birbirlerine emrediyorlardı. Aynı şekilde âyet mü'minleri de kapsıyor. Çünkü Kur'an'ı dinlemek hidayetin yoludur.

(2) Melekler O'nu tesbih eder, cümlesinin manâsı, onların Allah'a tazim göstermesi, O'nu şirk ve çocuk edinmekten tenzih etmesidir.

Sûre 8
Enfâl Sûresi

Medine Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 75

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنفَالِ ۖ قُلِ الْأَنفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ
وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ
① إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا
تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ②
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ③ أُولَٰئِكَ
هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَّهُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ
كَرِيمٌ ④

1- Sana savaş ganimetlerinden sorarlar. De ki: "Rasûlün(ün)dür. Siz (gerçekten) inanan insanlar iseniz, Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah'a ve Rasûlüne itaat edin."

2- Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman (o ayetler onların) imanlarını artırır ve (onlar) Rablerine tevekkül ederler."

3- Namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah rızası için yoksullara) verirler.

4- İşte gerçek mü'minler onlardır. Onlara Rablerinin katında dereceler, bağışlanma ve tükenmez rızık var.

SÖZLÜK

الأنْفَالُ	Nefel'in çoğulu. Savaşta elde edilen mallar. Yöneticinin, teşvik amacıyla ordu mensuplarına verdiği bahşiş, ihsan.
ذَاتَ بَيْنِكُمْ	Aranızı. Beyn: Sizi birbirinize bağlayan dostluk ve kardeşlik bağı, demektir.
انَّمَا الْمُؤْمِنُونَ	Gerçek mü'minler. İmanlarında olgun mü'minler.
وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ	Kalpleri titrer. Korkar. Çünkü "vecel" korku demektir. Özellikle tehdidi ve vaadi anında.(1)
وَ عَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ	Yalnız Allah'a dayanırlar ve meselelerini sadece O'na havale ederler.
وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ	Onlara verdiklerimizden.
أُولئك	Şunlar. Şu geçen beş özelliğe sahip olanlar.
لَهُمْ دَرَجَاتٌ	Onlar için dereceler vardır. Cennette yüce makamlar.
وَ رِزْقٌ كَرِيمٌ	Ve yüce nimetler. Ve cennette diğer nimet türlerinden bir muazzam ihsan daha.

AÇIKLAMA

Bu âyetler Bedir Gazvesi'ne ilişkin olarak inmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.), uğradıkları sıkıntılardan ötürü bazı mücahidlere ganimet vermiş, bazılarına ise vermemişti.(2)

Bunun üzerine mücahidler arasında, niye şuna verildi de buna verilmedi, gibi sorular ortaya çıktı. Durumu Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sordular. Buna karşılık Allah-u Teâlâ da: "Sana savaş ganimetlerinden sorarlar..." Onlara de ki: Ganimet malları "... Allah'ın ve Rasûlünündür." Dolayısıyla Allah

(1) Birisine şöyle sorulmuştur: "Duanın kabul olunduğunu ne zaman anlarsın?" Şöyle cevaplandırmıştır: "Derim titreyip kalbim ürpererek, gözlerim yaşla dolduğunda..." Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir: "Yürek ürpermesi sulucacıbanın (çocukların yüzlerinde ve başlarında çıkan çıban) yanmasına benzer bir durumdur. Yüreğiniz ürperdiğinde, hemen o anda dua edin."

(2) İbn Cerir'in dilden ve tarihten deliller getirerek ulaşıp tercih ettiği görüş böyledir. Cumhur ise şu görüştedir: Burada "enfal"den maksat, Bedir ganimetleridir... Her iki görüş de ihtimal dahilindedir. Çünkü nefel de, ganimet de vuku bulmuştur. İhtilâfa düşülünce mesele Allah'a ve Rasûlüne havale edilmiş, Allah-u Teâlâ da bu mallar hakkında şu ayetiyle hüküm vermiştir: "Eğer birşey ganimet alırsanız bilin ki..." (Enfal 41.)

ganimet malları hakkında dilediği hükmü verir. Rasûlüllah da (s.a.v.) ganimeti aranızda Rabbinin kendisine emrettiği gibi dağıtır. Bundan dolayı, tartışmayı ve ayrılığı bırakmak suretiyle Allah'tan sakının. Bu ganimet mallarına dair uygulamadan ve aranızda değişik miktarlarda paylaştırılmasından kaynaklanan kin ve nefreti gönüllerinizden söküp atarak ve birbirinize olan sevginin yok olmasını önleyerek aranızı "... düzeltin..." Size emredip yasakladıkları her hususta "... Allah'a ve Rasûlüne itaat edin." Gerçekten "... mü'minseniz..." derhal emre uyun ve yasaktan kaçının.

"Mü'minler..." yani, mü'minlik vasfını hak etmiş, imanlarında kemâle ermiş mü'minler, onlar "... o kimselerdir ki, Allah..."ın ismi, müjde veya tehdidi "... anıldığında yürekleri ürperir..." Korkup, günahtan el çeker ve derhal itaate koşar. "... kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman imanları artar." İmanları güçlenip bu konuda derinlik ve yakınlıkları artar. Ve bir başkasına değil, sadece "... Rablerine tevekkül ederler." Allah-u Teâlâ'ya güvenirler ve işlerini de O'na güvenerek yaparlar.

"Namazlarını..." bütün şartları, rükünleri ve sünnetleri ile âdâbını yerine getirerek "... kılarlar. Kendilerini rızıklandırdıklarımızdan..." kendilerine verdiğimiz maldan, ilimden, makamdan, vücut sağlığından, velhasıl bütün bunlardan Allah yolunda "... infak ederler."

"İşte..." bu beş özelliğe sahip olanlar "... gerçek..." hakiki "... mü'minler onlardır. Onlara Rablerinin katında dereceler..." cennette, değişik yücelik ve yüksekliklerde üstün makamlar, bundan da önce yine onlar için günahlarını tam bir "... bağışlama ve tükenmez..." güzel, hoş, eksilmeyen, "... rızık var."(1) Tabii bunlar, itaatkârların yurdu olan cennettedir.

SONUÇ

1- Allah'tan sakınmak ve insanlarla arayı hoş tutmak emredilmiştir.

2) İman ibadetlerle kuvvetlenir(2) ve isyanla zayıflar.

---

(1) Kerim kelimesini Araplar, bir konuda çirkin olmayan ve şikayet edilmeyen şeyi nitelemek için kullanırlar.

(2) Hasan Basri'ye "Ebu Said, sen mü'min misin?" diye sordular. "İman iki türlüdür. Sen bana Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, kıyamet gününe ve kadere imanı soruyorsan ben buna inanıyorum (mü'minim). Yok eğer Allah'ın: "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir..."den, "İşte gerçek mü'minler onlardır"a kadarki sözünü soruyorsan, vallahi ben onlardan mıyım, yoksa değil miyim, bilmiyorum!.." dedi.

3) Mü'minlerden imanı kâmil olanlar da vardır, eksik olanlar da...

4) İkinci âyet ile ondan sonraki 3 ve 4. âyette geçenler, kâmil imana sahip olanların özelliklerindendir.

كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنۢ بَيْتِكَ بِٱلْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ
لَكَٰرِهُونَ ۝٥ يُجَٰدِلُونَكَ فِى ٱلْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ
إِلَى ٱلْمَوْتِ وَهُمْ يَنظُرُونَ ۝٦ وَإِذْ يَعِدُكُمُ ٱللَّهُ إِحْدَى ٱلطَّآئِفَتَيْنِ
أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ ٱلشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ
ٱللَّهُ أَن يُحِقَّ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦ وَيَقْطَعَ دَابِرَ ٱلْكَٰفِرِينَ ۝٧
لِيُحِقَّ ٱلْحَقَّ وَيُبْطِلَ ٱلْبَٰطِلَ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُجْرِمُونَ ۝٨

5- Nitekim hak uğruna (savaşa gitmek için) Rabbin seni evinden çıkardığı zaman, mü'minlerden bir grup bundan hoşlanmıyorlardı.

6- Hak ortaya çıkmış iken sanki göz göre-göre ölüme sürülüyorlarmış gibi (cihad hususunda) seninle tartışıyorlardı.

7- Allah size iki gruptan birinin sizin olduğunu vaadediyordu. Siz ise kuvvetsiz olanın sizin olmasını istiyor (ona galip gelmek diliyor)dunuz. Oysa Allah sizi sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve (kuvvetli olan grubu yok ederek) kâfirlerin ardını kesmek istiyordu.

8- Ki suçlular istemese de hakkı gerçekleştirsin, bâtılı da ortadan kaldırsın.

SÖZLÜK

مِنْ بَيْتِكَ Evinden: Medine-i Münevvere'den.

لَكَارِهُونَ Kötü görücülerdi. Savaşa çıkmaktan hoşlanmıyorlardı.

إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ İki gruptan biri. Kervan veya ordu; Kureyş ordusu.

اَلشَّوْكَةُ Güç. Kuvvet. Savaşta silah.

يُبْطِلَ الْبَاطِلَ Bâtılı boşa çıkarır. Bâtıl ehline darbe indirmek, güçlerini kırmak ve hezimete uğratmak sûretiyle bâtılın bâtıllığını ortaya koymak için.

وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ Kâfirler hoşlanmasa da. Müşrik Kureyş kâfirleri.

AÇIKLAMA

"Nitekim..." ey Peygamber "Rabbin seni evinden..." Medine'den "... hak ile..." Allah'ın izniyle. "... çıkardığı zaman mü'minlerden bir grup (bundan) hoşlanmıyorlardı." Çünkü Kureyşlilerin kendileriyle savaşmak üzere çıktıklarını biliyorlardı. Halbuki sonuç muazzam bir hayır oldu. Bu halleri, ganimetler ellerinden alınıp, en adaletli, en sağlıklı ve en yararlı şekilde olmak şartıyla, paylaştırılması görevi bizim iznimizle sana verildiğinde hoşlanmadıklarındaki halleri gibidir.

Bu âyetteki bu sözde, şu anki hal geçmiş hale benzetilmektedir. Her ikisinde de bazı mü'minlerin hoşlanmayışları söz konusudur ve her ikisinde de sonuç hayırlı olmuştur. Elhamdülillah.

"Hak ortaya çıkmış iken..." Kervanın kurtulduğu(1), geriye ordudan başka birşey kalmadığı ve savaşın kaçınılmaz olduğu ortaya çıktıktan sonra "... sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmışcasına..." ölüme çıplak gözle bakıyormuş ve önlerinde görüyormuşcasına... (Çünkü hazırlık yapmadıkları ve de çarpışmaya girmek için kendilerini hazırlamadıkları için savaştan hiç hoşlanmıyorlardı) "... seninle..." savaş hususunda "... tartışıyorlardı."

"Allah size iki gruptan birinin sizin olduğunu..." onlara galip geleceğinizi "... vaadediyordu..." Ey Rasûlümüz, onlara Allah-u Teâlâ'nın size iki gruptan, yani müşriklere ait kervanla yine müşriklerin ordusuyla karşılaşma gibi iki ihtimalden birisini vaadettiği vakti hatırlat. Bu vaad hem Medine'de, hem

(1) Yaklaşık 30 Kureyşlinin bulunduğu Ebû Süfyan'ın ticâri kafilesi.

de yolculuk sırasında vuku bulmuştur. "Siz ise kuvvetsiz olanın..." Ebu Süfyan kervanının "... sizin olmasını istiyordunuz," arzuluyordunuz. (İstiyorlardı, çünkü gerek sayısının, gerekse savaş hazırlığının yetersizliğinden zarar ziyansız bir ganimetti) "Halbuki Allah sözleriyle..." hem size kâfirlerle savaşmayı emredişini, hem de meleklere sizinle birlikte savaşmayı emredişini içeren sözleriyle "... hakkı gerçekleştirmek..." dostlarına yardım etmek, düşmanlarını hezimete uğratmak suretiyle hakkı ortaya koymak "... ve kâfirlerin ardını kesmek istiyordu." Şöyle yapacaktı: Onları size musallat edecekti, siz de onları kaçıp kurtulanlar dışında hiç kimse kalmayıncaya dek öldürecektiniz.

Allah-u Teâlâ'nın "hakkı gerçekleştirmek için" sözü, hakka yardım etmek ve onu hâkim kılmak için, demektir. Hak ise İslâm'dır. Allah-u Teâlâ'nın "Batılı iptal etmek için" âyetinde geçen batıldan maksat ise şirk koşmaktır.

"Suçlular..." kendilerine karşı suç işleyerek, şirkte hem kendi kendilerini, hem de başkalarını bozup, zarara uğratan (çünkü başkalarının İslâm'ı kabul etmesini önlemiş ve çeşitli yollarla onları İslâm'dan vazgeçirmişlerdir) müşrikler bundan "... hoşlanmasalar da..."

SONUÇ

1- "Bazan hoşunuza gitmeyen birşey hakkınızda iyi olabilir."(1) kaidesi yeniden hatırlatılmış ve büyük Bedir Gazvesi'nden bahsedilmiştir. Olay şöyle olmuştu: Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Şam'dan gelen ticari eşya yüklü bir Kureyş kervanının Mekke yolunda olduğu, başında da Ebû Süfyan b. Harb'in bulunduğu haberi ulaştı. Hz. Peygamber (s.a.v.) bazı sahabileri kervanı vurmak için çarpışmaya çağırdı. Belki Allah, bu kervanı onlara ganimet verirdi. Çünkü Kureyşliler bazı sahabilerin mallarına el koymuş (müsâdere), bazı sahabiler de malını Mekke'de bırakarak hicret etmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) yola çıkınca, yolculuk sırasında sahabeye, Allah-u Teâlâ'nın kendilerine, hangisi olacağını belirtmeden, iki gruptan birini vaadettiğini haber verdi. Kervan da olabilirdi, kervanı korumak ve kervanı ele geçirmesinler diye Peygamberle ashabından müdafaa etmek için Mekke'den yola çıkmış ordu da

(1) Bakara Sûresi ayet: 216.

olabilirdi. Kervanın kurtuluş[1] ve ordunun geliş haberi Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ulaşınca ashabıyla istişare etti. Müşriklerle Bedir'de savaşmayı uygun gördüler. Bazıları ise bundan hoşlanmadı. Hoşlanmayanlar şöyle dediler: "Biz savaş için hazırlık yapmadık." Bunun üzerine Allah-u Teâlâ şu âyetleri indirdi: "Hak ortaya çıkmış iken..."den, "... suçlular istemese de..."ye kadar.

2- İnsanın bedava ve sıkıntısız şeye rağbet gösterme zaafiyeti açıklanmıştır.

3- Allah-u Teâlâ, mü'minlere vaadini yerine getirmiştir. Çünkü Kureyş ordusunu ganimet olarak vermiş, savaş hazırlığı yapmadıkları halde mü'minleri zaferle güçlendirmiştir.

4- Bedir savaşından bir parça bahsedilmiştir. Bedir, en meşhur ve en efdal savaştır ve bu savaşa katılanlar sahabenin en faziletlileri ve hayırlılarıdır. Çünkü Bedir Savaşı müslümanların zayıf halinde vuku bulmuştur. Zira Hicretin ikinci yılında, müslümanlar azınlıkta ve üstelik bütün Araplar da kendilerine karşı ve düşmanken gerçekleşmiştir.

---

(1) Çünkü Ebu Süfyan, bazı atlılar vasıtasıyla Muhammed'in (s.a.v.) kendi kervanını vurmak üzere adamlarıyla yola çıktığı haberi kendisine ulaşınca, Damdam el-Gıfari'yi kiralayıp Mekkelilere gönderdi. Rasûlüllah'ın (s.a.v.) yola çıktığını haber veriyor ve kafilelerini kurtarmak için asker toplamalarını emrediyordu. Allah Rasûlü ile ashabına ise, Zefiran Vadisi'ne girip çıktıklarında Kureyşlilerin kervanlarını korumak üzere yola çıktıkları haberi geldi. Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabı ile istişare etti. Hz. Ebu Bekir kalkıp konuştu. Güzel şeyler söyledi. Sonra Hz. Ömer konuştu. Ravi, "Ömer de güzel şeyler söyledi," dedi. Sonra Mikdad b. Amr kalktı ve dedi ki: "Ya Rasûlüllah, Allah'ın sana emrettiğini yap, biz seninle beraberiz. Vallahi, sana asla İsrailoğullarının Musa'ya: 'Sen ve Rabbin gidin de savaşın. Biz burada oturuyoruz!' (Maide/24) de-diği gibi demeyeceğiz. Ama sen ve Rabbin de savaşın; biz de sizinle beraber savaşacağız. Seni hakla gönderene andolsun ki bizi Berki'l-Gamad'a (Araplarca dünyanın sonu sayılan bir mevki. Çev.) sürsen, oraya ulaşıncaya kadar seninle birlikte kılıç sallarız." Hz. Peygamber (s.a.v.) ona: "Güzel!" dedi ve kendisine hayır dua etti. Sonra: "Ey insanlar, bana fikrinizi söyleyin!" dedi. Ensar'ı kastediyordu. Sa'd b. Mu'az: "Sanki bizi kastediyor gibisin Ya Rasûlüllah!" dedi. "Evet," buyurdu. Sa'd, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) sevindirecek sözler söyledi. O anda Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah'ın bereketi üzere yürüyün! Müjdeler olsun! Allah bana iki gruptan birini vaadetti," buyurdu.

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ
مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ
وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ
عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ
الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾
إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا
سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ
الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ
شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ
عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

9- Siz Rabbinizden yardım istiyordunuz, O da: "Ben size birbiri ardınca bin melek ile yardım edeceğim," diye duanızı kabul buyurmuştu.

10- Allah bunu ancak müjde olsun (sevinesiniz) ve kalbiniz

bununla yatışsın (güvene ve huzura kavuşsun) diye yapmıştı. Yardım, yalnız Allah katındandır. Allah daima üstün ve hikmet sahibidir.

11- O zaman sizi, Allah'tan bir güven olmak üzere hafif bir uyku bürüyor, üzerinize sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (içinize attığı kötü düşünceleri) sizden gidermek, kalbinizi (birbirine) bağlamak ve ayakları(nızı) pekiştirmek için üzerinize gökten bir su indiriyordu.

12- Rabbin meleklere vahyediyordu ki: "Ben sizinle beraberim, siz inananları destekleyin, ben inkar edenlerin yüreklerine korku salacağım. Vurun boyunlarının üstüne, vurun onların her parmağına.

13- Böyle (olacak). Çünkü onlar Allah ve Rasûlü'ne karşı geldiler. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse, muhakkak ki Allah'ın cezası çetin olur.

14- İşte siz şimdi tadın onu. (Ayrıca) kâfirler için ateş azabı da vardır.

SÖZLÜK

تَسْتَغِيثُونَ	Yardım istiyorsunuz. Allah-u Teâlâ'dan imdat istiyordunuz. Yani düşmanlarınıza karşı zafer kazanmak istiyordunuz.
مُرْدِفِينَ	Birbiri ardınca, peşpeşe.
وَ مَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلاَّ بُشْرَى	Allah onu sadece müjde olsun diye yaptı. Meleklerle imdat etmeyi ancak size zaferi müjdelemek için yapmıştı.
إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ	Sizi hafif bir uyku bürüyordu. Çünkü nû'as çok hafif uyku, uyuklama, anlamındadır.
أَمَنَةً	Eminlik. Güven. Kendi azlığınızdan ve düşmanınızın çokluğundan duyduğunuz korkudan bir güven olarak...
مِنْهُ	Ondan. Allah-u Teâlâ'dan.
رِجْزَ الشَّيْطَانِ	Şeytanın pisliği. Size acı ve üzüntü vererek soktuğu vesvese.
وَ لِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ	Kalplerinize sebat vermek için. Kalplerinizi sabır ve imanla güvene eriştirmek için.
وَ يُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ	Ayaklarınızı sabit kılması için. Ayaklarınızı yağmur sayesinde sağlam durdursun da kumlara batmasın diye.

اَلرُّعْبَ	Korku ve dehşet.
فَاضْرِبُوا كُلَّ بَنَانٍ	El ve ayak parmaklarına vurun ki çarpışmaları ve ilerlemeleri önlensin.
شَاقُّوا اللّٰهَ وَ رَسُولَهُ	Allah'a ve Rasûlüne karşı geldiler. Allah'ın kendilerinden istediği şeye karşı çıktılar, O'na itaat etmediler ve Rasûlüne karşı geldiler.
ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ	İşte azap, tadın bakalım onu.
عَذَابَ النَّارِ	Ateş azabı. Âhiretteki cehennem azabı.

AÇIKLAMA

Bedir Savaşı konusu ve Allah-u Teâlâ'nın Rasûlü ile mü'minlere yaptığı ihsanların açıklanması devam ediyor. Allah-u Teâlâ Rasûlüne: "Hani siz Rabbinizden yardım istiyordunuz," buyuruyor. Ey Rasûlümüz! Kendi azlığınızdan, düşmanlarınızın çokluğundan korkup Rabbinizden şöyle yardım istediğinizi hatırla: Allah'ım, yardım eyle. Allah'ım bana verdiğin sözü yerine getir! "O da: Ben size, birbiri ardınca..." peşpeşe, birbirini izleyen "... meleklerle yardım edeceğim," diye duanızı kabul buyurmuştu."

"Allah bunu ancak müjde olsun:.." o imdadı, sadece düşmanlarınıza karşı zafer kazanacağınıza dair sırf bir müjde olsun "... ve kalbiniz yatışsın..." sakinleşsin ve endişe, tereddüt gitsin "... diye yapmıştı." Yoksa zafer, Allah katındandır. "Allah daima üstün ve hikmet sahibidir." Güçlüdür, işine hakimdir, O'nunla dilediği şeyin arasına engel konamaz. Zafere lâyık olana zaferi verecek hikmete sahiptir. İşte nimet budur.

İkincisi de şudur: Hatırlayın: "Hani..." Rabbiniz "... kendinden bir güven olmak üzere sizi uykuya büründürmüştü." Çünkü uyku bastırdığında insanda bir sakinleşme olur. Huzur duyar, sakinleşir, korkusu gider ve savaş alanında kaçmadan, geri çekilmeden direnir. Kısaca Allah-u Teâlâ uykuya sebep kılarak mücahitlerden korku ve endişeyi gidermiştir. "... üzerinize sizi temizlemek, şeytanın pisliğini gidermek kalplerinizi (birbirine) bağlamak ve ayaklarınızı sağlamlaştırmak için üzerinize gökten bir su indiriyordu." Bu da bir başka nimettir. Yer ayaklar gömülecek derecede kumluydu. Ne ileri gidebilirlerdi, ne geri gelebilirlerdi. Suları da azalmıştı. Susuzluk çekiyorlardı, abdest alamıyorlardı. Ne içecek, ne de abdest alabilecek su bulabiliyorlardı. Şeytan da bazılarına şuna benzer sözlerle vesvese vermişti: Abdestsiz savaşırsanız

nasıl galip gelirsiniz? Düşmanlarınız suya kanmışken siz susamış durumda savaşacaksınız... vb. Oysa Şeytan iki açıdan yalan söylüyordu. Birincisi savaşta abdest şart değildi ki abdestsiz savaşılınca galip gelinemesin. İkincisi de Şeytan, zaten suları çok az olan müslümanların suyunun abdest vasıtasıyla bitmesini istiyordu. Böylece susuz kalan müslümanlar da kâfirlerin karşısında çaresiz kalıp yenik düşmelerini sağlamış olacaktı. Derken Allah-u Teâlâ özellikle mü'minlerin karargâhına sağanak halinde yamur yağdırdı. İçtiler, abdest aldılar. Kumlar da yağmur sayesinde pekişti, üzerinde savaşmaya uygun hale girdi. İşte Allah Teâlâ'nın şu sözünün anlamı budur: "Üzerinize sizi temizlemek, şeytanın pisliğini..." vesvesesini "... sizden gidermek, kalplerinizi pekiştirmek..." gitmiş olan sabrı iade etmek ve yakinî iman yerleştirmek suretiyle gönüllerinizi pekiştirmek "... ve ayakları sağlamlaştırmak için üzerinize gökten bir su indiriyordu."

Hatırla, "Hani Rabbin meleklere şöyle vahyediyordu: Ben..." destek ve yardımımla "... sizinle beraberim. İnananları destekleyin..." Onlara, kendilerini savaş alanında tutacak coşturucu sözler söyleyin. Ey mü'minler "... ben inkâr edenlerin yüreklerine korku salacağım. Vurun boyunları üstüne..." boğazlarına vurun "... vurun onların her parmağına."(1) El ve ayak parmaklarına vurun da kılıç sallayamasınlar, ayaklarıyla kaçamasınlar.

"Çünkü onlar Allah ve Rasûlüne karşı geldiler..." düşmanlık ettiler ve savaştılar. "Kim Allah'a ve Rasûlüne karşı gelirse, muhakkak ki Allah'ın azabı çetindir" ondan intikam alır ve kıskıvrak yakalayıverir.

Allah-u Teâlâ'nın: "İşte şimdi siz tadın onu..." sözünün anlamı şudur: İşte size azab: Öldürülme ve bozgun. Bunu dünyada tadın bakalım. Âhirette de size cehennem azabı var.

SONUÇ

1- Allah-u Teâlâ'dan imdat istemek meşrudur ve bir ibadettir. Allah-u Teâlâ'dan gayrisinden medet ummak ise doğru değildir.

2- Meleklerin, Allah-u Teâlâ'nın istediği şeyi yapmakla görevlendirdiği kulları olduğu inancı vurgulanmıştır. Cenab-ı Hakk onları mü'minlerle beraber savaşmakla görevlendirmiştir. Onlar da savaşmış, yardım etmiş ve direnmiş-

(1) Burada parmaktan maksat kılıç ve kargı tutan parmaklardır. Onlara vurulunca mü'minlerle savaşıp vuruşamazlar.

lerdir. Tabii bu, Allah-u Teâlâ'nın onlara bunu emretmesi sayesinde olmuştur.

3- Allah-u Teâlâ'nın Bedir savaşında mü'minlere verdiği nimetler sayılmıştır.

4- Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmek küfürdür. Kâfirler ise Allah'ın azabına mustahaktırlar.

5- Allah-u Teâlâ kullarına, nasıl savaşacaklarını ve düşmanlarına nasıl vuracaklarını öğretmiştir. Bu, mü'minler için büyük bir şereftir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ
كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ
دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ
بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾
فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ
وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذَٰلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ
﴿١٨﴾ إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ
لَكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا
وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

15- Ey inananlar, inkâr edenlerle toplu halde karşılaşırsanız, onlara arkalar(ınız)ı döndür(üp kaç)mayın.

16- Kim o gün savaşmak için bir tarafa çekilmek ya da başka bir birliğe katılmak dışında arkasını döner(kaçar)sa o, Allah'tan bir gazaba uğrar, onun yeri cehennemdir. O ne kötü varılacak bir yerdir!

17- (O gün) onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü. (Ey peygamber) attığın zaman sen atmadın, Allah attı. Mü'minleri güzel bir imtihanla sınamak için (bunu yaptı). Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

18- İşte böyle yaptı. Muhakkak ki Allah kâfirlerin tuzağını zayıflatır.

19- Eğer fetih istiyorsanız (ey kâfirler), işte size fetih geldi. Ve eğer (küfürden, düşmanlıktan) vazgeçerseniz, bu sizin için daha iyidir. Yine (ona düşmanlığa) dönerseniz, biz de (Rasûlümüze) yardıma döneriz. Topluluğunuz ne kadar çok da olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz. Allah mü'minlerle beraberdir.

SÖZLÜK

زَحْفًا — Karşılaşma. Savaş için iki ordunun karşılaşması. Çokluklarından ve sanki yeryüzünde sürünüyormuş gibi yavaş hareket ettiklerinden dolayı sürünme manasına gelen "zahf" dendi.

فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ — Onlara sırt çevirmeyin. Bozguna uğrayıp da önleri sıra kaçarak, onlara arkanızı dönmeyin.

مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ — Düşmanla vuruşabilmek ve savaşabilmek için bir yönden bir yöne sapması dışında.

أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِئَةٍ — Savaşmakta olan bir birliğe katılmak isteyerek... Başka bir mü'min orduya katılmak .

فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ — Muhakkak ki gazaba uğrar.

وَلِيُبْلِيَ — İmtihan etmesi için. Sayılarının azlığına rağmen yardım ve zafer nimeti bağışlasın da şükretsinler diye.

فِئَتُكُمْ — Gurubunuz.

AÇIKLAMA

Âyetler, Bedir Savaşından, bu savaşta gerçekleşen nimetlerden ve gizli hikmetlerden söz ediyor. Bu âyetlerin ilkinde Allah-u Teâlâ mü'min kullarına şöyle sesleniyor: "Ey iman edenler, inkâr edenlerle toplu halde..." siz de, onlar da birbiriniz üstüne yürüyerek, "... karşılaşırsanız, arkalar(ınız)ı döndürmeyin," önlerinde bozguna uğrayıp da onlara ardınızı dönerek sizi öldürmelerine imkân tanımayın. Siz yardıma onlardan daha uygun; zafer ve galibiyete daha lâyıksınız. Siz yardıma onlardan daha lâyık, galibiyet ve zafere daha yakınsınız. Siz mü'minsiniz, onlarsa kâfir. Sizin bozguna uğramanız hiç doğru değildir. "Kim o gün savaşmak için bir tarafa çekilmek..." savaşmasına imkân versin diye bir yönden diğer bir yöne yönelmek, "... ya da bir başka birliğe katılmak..." savaşmakta olan bir mü'min birliğe katılıp hem onları takviye etmek ve hem de kendisi takviye almak için onlarla beraber savaşmak "... dışında..." Allah korusun "... arkasını döner (kaçar)sa..." bu iki durum dışında kâfirlere sırtını dönerek kaçan kimse, "... o, Allah'tan bir gazaba uğrar..." Cihadından Allah'ın gazabına uğramış olarak döner. "... onun yeri cehennemdir, o ne kötü varılacak bir yerdir."(1)

Elbette, ölüp Âhirete göçtükten sonra, "O gün onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü." Allah-u Teâlâ, iki ordu karşı karşıya geldiğinde kaçmayı haram kılıp gazapla ve kıyamet günü cehennem azabıyla tehdit ettiği mü'min kullarına, gerçekte müşrikleri kendilerinin öldürmediğini, onları öldürenin kesinlikle Allah olduğunu haber veriyor. Onlara bunu emreden, buna muktedir kılan ve yardım eden hep O'dur. Şayet O dilemeseydi ne bir kimse öldürülür, ne de ölürdü. Bunu bilin ki, onları tek başınıza öldürdüğünüz hatırınıza bile gelmesin. Hatta, Rasûlü (s.a.v.) savaşta müşriklerin çoğunluğunun gözüne isabet edip, sersemleterek şaşkına çeviren, dahası savaştan alıkoyan ve hezimete uğramalarına sebep olan o şeyi atmıştır. Ama o (bir avuç) toprağı müşriklerin gözlerine dolduran Allah-u Teâlâ'dır. Çünkü Peygamber kendi gücüne bırakıl-saydı, bir avuççuk toprak müşrik savaşçıların ilk safındakilerin gözlerine bile ulaşamazdı. Onun için Allah-u Teâlâ: "Attığın zaman sen at-

(1)Allah'a hamd olsun ki, "ebedi kalmak üzere" demedi de, "onun yeri cehennemdir" dedi. Bu sebeple, Hz. Peygamer (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: "Kim, 'Estağfirullahellezi lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyu'l-kayyum ve etûbu ileyh '(kendinden başka ilah olmayan Hayy ve Kayyum Allah'tan bağışlanmamı diler ve O'na tevbe ederim) diyerek tevbe ederse, savaştan kaçmış da olsa günah-ları affolunur."

madın, Allah attı," buyurdu.(1) "Mü'minleri güzel bir imtihanla sınamak için (yaptı bunu)."

Allah-u Teâlâ müşrikleri öldürtme ile kâfirleri alçaltmak ve güçlerini kırmak için toprağı gözlerine doldurma atışını "... mü'minleri güzel bir imtihanla sınamak için, dünyada yardım edip destekleyerek âhirette de cennete sokarak mü'minlere güzel nimetler bağışlamak için yapmıştır. "Allah işitendir, bilendir." İşitip bilmesinin gereği bu güzel sınama ile vuku bulmuştur. Allah-u Teâlâ mü'minlerin sözlerini ve kendisinden imdat isteyişlerini duymuş, güçsüzlüklerini ve ihtiyaçlarını bilmiş, bunun üzerine onları destekleyip zafere ulaştırmıştır. İşte bu O'nun tarafından güzel bir imtihandır. "İşte böyle yaptı. Allah kâfirlerin tuzağını zayıflatır." Dostlarına ve itaatte bulunanlara her tuzak kuruşlarında o tuzağı zayıflatır ve yapılanı boşa çıkarır. Hamd O'na, minnet O'na...

"Eğer fetih istiyorsanız işte size fetih geldi. Ve eğer vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir?" Bu hitab müşrikleredir. Çünkü hem Ebu Cehil, hem de diğer müşrik başkanları:(2) "Allah'ım, hangimiz sana karşı daha günahkârsa, yani müşrikler mi yoksa mü'minler mi daha günahkarsa, akrabalık bağlarını daha çok koparıyorsa, bugün onu yok et! Allah'ım, yarın akrabalık bağlarımızı koparanı ve bilmediğimiz şeyleri getireni helâk et," demişlerdi. Yani, yarın Bedir Gazvesi'nde onu yok et... Bunun üzerine Allah-u Teâlâ: "Eğer fetih istiyorsanız..." sizinle Peygamberimiz Muhammed arasında hüküm verilmesini istiyorsanız "... işte size fetih geldi." Bedir'de hezimete uğradınız. "Ve eğer vazgeçerseniz..." harpten ve çarpışmaktan vazgeçer, Allah Teâlâ'nın hükmüne boyun büküp teslim olursanız "... bu sizin için daha iyidir. Yine..." savaşa ve küfre "... dönerseniz, biz de döneriz..." de Rasûlümüzü ve mü'minleri, onların eliyle size zillet ve hezimeti tattırmak için üzerinize musallat ederiz. "Topluluğunuz ne kadar çok da olsa..." savaşçılarınızın sayısı onbinlere de

(1) Rasûlüllah (s.a.v.) birçok kez (avucuyla kum) atmıştır. Huneyn Savaşı, Uhud Savaşı, Hayber Savaşı gibi. Hayber'de bir kaleye bir ok atmış ve o ok yatağında uyumakta olan İbn Ebi'l-Hakik'a isabet edip öldürmüştür. Bedir Savaşında kâfirlerle. Burada kasdedilen odur. Çünkü sûre, Medine'de inmiştir. Kureyş'in aleyhine aldığı öldürme hükmünü uygulamak isteyerek Mekke'de kapısının önüne dikilenlerin gözlerine kum atışı dışında, bundan (Bedir'deki ok atışından) önce bir ok atışı daha yoktur. Rivayet olunur ki, Mekke'de müşriklere bir avuççuk toprak atmış, onlar gözlerini silmekle meşgul olurken Rasûlüllah (s.a.v.) kurtulmuştur.

(2) Bu sözü hem Mekke'de savaş hazırlığı yaparken, hem de savaştan önce Bedir alanında söylemişlerdir.

ulaşsa "... sizden hiçbir şeyi savamaz." Allah daima mü'minlerle beraberdir. Dıştan ve içten Rablerinin yolu üzre dosdoğru oldukça kendilerini desteklemekten ve yardım etmekten geri durmayacaktır.

SONUÇ

1- Savaş anında kâfir düşmandan kaçmak haramdır.(1) Çünkü Allah-u Teâlâ firariyi gazapla ve azapla tehdit etmiş, Hz. Peygamber de (s.a.v.) bunu Müslim hadisinde geçen helâk edici yedi şey arasında saymıştır: "Savaş anında firar etmek."

2- Allah-u Teâlâ'nın herşeyin yaratıcısı olduğu, hem kulu yarattığı, hem de fiilini yarattığı ilkesi ilân edilmiştir. Çünkü kul yaratılmışsa, kudreti de yaratılmıştır. Kula emredilmiş ve yasaklanmıştır. Kuldan sadır olan hiçbir fiil ve söz yoktur ki Allah-u Teâlâ'ın kulu muktedir kılmasıyla olmuş olmasın. Hakiki fail Allah'tır. Kul ise, sadece organlarıyla katılır. Böylece iyilik iyilikle, kötülük de kötülükle karşılık görür. Allah'ın adaleti ve rahmeti tecelli eder.

3- Bir avuçcuk toprağın, savaşta Rasûlüllah'ın (s.a.v.) elinden müşriklerin çoğunun gözlerine ulaşması mucizedir.

4- Allah-u Teâlâ dostlarına ikram eder ve onları güzel bir imtihanla sınar. Hamd O'na, minnet O'na.

5- Allah-u Teâlâ'nın samimi mü'minlere dostluğu, mü'minlere yardım edilmesi, kemâle erdirilmeleri ve mutluluğa ulaştırılmaları mânasınadır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟
أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَوَلَّوْا۟ عَنْهُ وَأَنتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾
وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ

(1) Bu haram kılma, sûrenin sonunda şarta bağlanmıştır. Karşı taraf bir kişiye iki kişiden fazlasının, yüz kişiye ikiyüz kişiden fazlasının, iki bin kişiye dört bin kişiden fazlasının düşmesi gibi, iki kattan fazla ise, bu durumda firar câizdir.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ ﴿٢١﴾
لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ
وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

20- Ey iman edenler, Allah'a ve Rasûlüne itaat edin, işittiğiniz halde ondan dönmeyin.

21- İşitmedikleri halde "işittik" diyenler gibi olmayın.

22- Allah katında yaratıkların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.

23- Allah onlarda bir iyilik olduğunu bilseydi, elbette onlara işittirirdi. Onlara işittirseydi de yine yüz çevirerek dönerlerdi.

SÖZLÜK

وَ لَا تَوَلَّوْا عَنْهُ — Ondan yüz çevirmeyin. Size emrettiğinde ya da yasakladığında sanki duymuyormuş gibi itaatinden yüz çevirmeyin.

اِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ — Yeryüzünde gezenlerin en şerlisi.

لَأَسْمَعَهُمْ — Onlara işittirirdi. Veya onlardan engeli kaldırırdı da duyup uyarlardı.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, kendisine ve Rasûlüne inanıp, kendi huzuruna geldikleri gün için müjde ve tehdit ettiği şeylere iman eden mü'min kullarına sesleniyor. Onlara hem kendisine, hem de Rasûlüne itaat etmelerini emrediyor; okunan âyetleri, Allah'ın kitabında ve Rasûlüllah'ın (s.a.v.) dilinde peşpeşe gelen öğütleri duyup durdukları halde ondan yüz çevirmelerini yasaklıyor. Çünkü yardım edilip desteklenmeniz, imanınız ve itaatiniz sayesindedir. Eğer siz yüz çevirir ve isyan eder de Allah-u Teâlâ'nın size olan dostluğunu tamamen terk ederseniz, sizin dışınızdaki küfür ve isyan ehli gibi olursunuz. İşte şu âyetin manası budur: "Ey iman edenler, Allah'a ve Rasûlüne itaat edin,

işittiğiniz halde ondan dönmeyin. İşitmedikleri halde "işittik" diyenler gibi olmayın."

Allah (c.c.), mü'minlere, hakkı dile getiren, hakka çağıran âyetleri duymazdan, Allah'ın birliğini gösteren âyetlerini görmezden gelen müşrik kâfirlerin tutumunu takınmayı yasaklıyor.(1) Onlar: "Biz Muhammed'in söylediklerine sağır, belirtip işaret ettiklerine de körüz," demişlerdi. Kulaklarımızla duyduk, diyorlardı ama gönülleriyle duymuyorlardı. Zira düşünüp tefekkür etmiyorlardı. Onun için işitme bakımından duymayanlar gibiydiler. Çünkü duymaktan maksat, sadece sesi işitmek değil, Kur'an'ın tebliğ ve çağrısına uyarak ondan yararlanmaktır.

"Allah katında yaratıkların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir." Müşrikler kastediliyor. Yaratıkların en şerlisidirler. Çünkü Rabbi inkâr edip şirk koşarak başkasına tapmışlar ve yolundan sapmışlardır. Dolayısıyla fasık olmuş, zulmetmiş ve gerçekten kendilerini yeryüzündeki yaratıkların en şerlisi yapan suçu işlemişlerdir. İşte bundan dolayı müşriklerin şirk özelliklerini detaylı olarak anlatmalı ki diğer insanlar kendilerini şirkten koruyabilsinler. Bu ifade aynı zamanda mü'minleri Allah'a ve Rasûlüne isyandan, Kitabından ve Peygamberinin (s.a.v.) yolundan yüz çevirmekten sakındırmadır.

"Allah onlarda bir iyilik olduğunu bilseydi, elbette onlara işittirirdi..." Allah'ın ayetlerini, taşıdığı müjdeleri ve uyarıları işittirirdi. Bu, faraziye kabilindendir. "... Onlara işittirseydi de yine yüz çevirerek dönerlerdi." İşte bunlar müşriklerden şerre, fesada, zulme, kibre ve inada dalmış bir gruptu. Bundan dolayı Allah'ın hidayetinden mahrum kılınmışlardı. Bazıları iman etmeden Bedir Savaşında, bazıları da Uhud Savaşında öldü. Allah-u Teâlâ onlarda hayır olmadığını kesinlikle biliyordu. Allah onların karakterlerinin de yaratıcısı olduğu halde nasıl bilmez ki? "Yaratan bilmez mi? O lâtiftir, (bilgisi herşeye nüfuz eden, herşeyi) haber alandır."(2)

SONUÇ

1- Emrettiklerinde ve yasakladıklarında Allah'a ve Rasûlüne itaat farz, isyan haramdır. Bu isyan amelde değil de imanda olursa şirktir. Yani insanı

(1) Yahudi ve münafıkların tutumunu takınmak da yasaktır. Çünkü Rasûlüllah'ın (s.a.v.) davetine karşı hepsinin durumu öyleydi.

(2) Buhari'de İbn Abbas'tan (r.a.) şöyle bir rivayet vardır: "Allah nazarında yaratıkların en şerlisi düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir." İbn Abbas: "Bunlar Abdüddaroğulları'ndan birkaç adamdır" demiştir. Ama âyet, durumu böyle olan herkesi kapsar.

dinden çıkarır.

2- Müşriklere, kâfirlere ve diğer sapık gruplara her hususta ki sapık tutumlarında onlara benzemek haramdır.

3- İnsanlardan öyleleri vardır ki Allah'a bağlılık açısından deve, sığır, koyun bir yana köpeklerden ve domuzlardan daha şerlidir. İşte o bazı insanlar, Kâfir olup zulmedenlerdir. Allah onları ne bağışlayacak, ne de bir yol gösterecektir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۖ
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا
مِنْكُمْ خَاصَّةً ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾
وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ
أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

24- Ey inananlar, sizi yaşatacak şeylere çağırdıkları zaman, Allah'ın ve Rasûlünün çağrısına koşun ve bilin ki Allah kişi ile kalbi arasına girer; ve siz O'nun huzuruna toplanacaksınız.

25- (Öyle) bir fitneden sakının ki, aranızdan yalnız haksızlık edenlere erişmekle kalmaz. Bilin ki Allah'ın azabı çetindir.

26- Düşünün ki bir zaman siz azdınız, yeryüzünde hırpa-

lanıyordunuz. İnsanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz. Allah sizi barındırdı, yardımıyla destekledi, güzel şeylerle besledi ki şükredesiniz.

SÖZLÜK

اسْتَجِيبُوا	Dinleyin ve itaat edin.
لِمَا يُحْيِيكُمْ	Size hayat vermesi için. İman, salih amel, cihad gibi hayat sebebi olan şeylere...
فِتْنَةً	Fitne. Kıtlık, hastalık veya düşmanın tasallutu gibi denenip sınanacağınız bir azap.
مُسْتَضْعَفُونَ	Zayıf olanlar. Düşmanlarınız önünde zayıf olanlar. Sizi zayıf görüp istediklerini yapıyorlardı.
وَ رَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ	Ve sizi temizlerden rızıklandırdı. Helâl kılınmış yiyecek, içecek... vb. şeylerin güzeli.
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ	Olur ki şükredersiniz. Allah-u Teâlâ nimeti razı olacağı şeylere harcayarak kendisine şükretmenizi umar.

AÇIKLAMA

Mü'minlere değer veren üçüncü sesleniş de budur. Allah-u Teâlâ, eğitmek, dünya ve âhiret mutluluğuna ve değerlerine hazırlamak gayesiyle kendilerine emirler verip yasaklamalarda bulunarak, "mü'minler" şeklinde seslenmekle onları onurlandırıyor.

"Ey iman edenler, sizi yaşatacak şeylere çağırdıkları zaman Allah'ın ve Rasûlünün çağrısına koşun." İlk sesleniş olan "Allah'a ve Rasûlüne itaat edin" anlamında. "Sizi yaşatacak şeyler" ifadesinde, Allah-u Teâlâ'nın ve Rasûlünün yasakları gibi emirlerinin de asla mü'minleri yaşatacak,(1) hayatlarını artıracak veya koruyacak şeylerden ayrı olmadığına işaret vardır. Onun için mü'minin, Allah'a ve Rasûlüne gücü yettiğince itaat etmesi farz olmuştur.

"Allah'ın kişi ile kalbi arasına girdiğini bilin." Bu, mü'minlere büyük bir uyarıdır. İyilik yapma şansı doğdu mu, geçip gitmeden fırsatı ganimet bilmeli-

(1) Âyette kâfirliğin ve cahilliğin insan için manevi bir ölüm olduğuna delil vardır.

dirler; özellikle de Allah'tan veya Rasûlünden bir çağrı olduğunda. Çünkü Allah-u Teâlâ, kişi ile arzuladığı şeyler arasına da, kişi ile gönlü arasına da engel koymaya kâdirdir.(1) Kalbi evirir çevirir ve bir başka yöne yöneltiverir. O anda da hayırdan hoşlanmayıp şerri beğenebilir. "Ve siz O'nun huzuruna toplanacaksınız." İsteristemez Allah-u Teâlâ'nın huzuruna toplanacağını bilen kimsenin, O'nun emredişine veya yasaklayışına dair seslenişini duyup da yüz çevirmesi nasıl mantıklı olabilir ki?

"(Öyle) bir fitneden sakının ki, aranızdan yalnız haksızlık edenlere erişmekle kalmaz."(2) Mü'minlerin Allah ve Rasûlüne itaati terk etmemelerine, hayrı emredip yaşamayı, kötülüğü yasaklayıp terketmeyi bırakmamalarına dair bir uyarı daha. Eğer bunları terk ederlerse şer yayılır, fesat geneli kapsar ve belâ iner de salihi de rezili de, iyiyi de kötüyü de, zalimi de adili de mahveder.(3)

"Bilin ki Allah'ın azabı çetindir." Uyarı şiddetleniyor. Zira Allah günahı ve isyanı cezalandırdığında, cezalandırması dayanılmaz derecede sert ve şiddetlidir. Mü'minler, bundan Allah'ın ve Rasûlünün itaatine sarılarak sakınsınlar.

"Düşünün ki bir zaman siz azdınız, yeryüzünde hırpalanıyordunuz, insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz. Allah sizi barındırdı, yardımıyla destekledi, güzel şeylerle besledi ki şükredesiniz." Bu, İslâm davasının ilk günlerinden beri yaşayan mü'minlere rabbani bir öğüttür. Rableri, onlara içinde bulundukları azlık ve zayıflık günlerini, bu azlık ve zayıflıktan dolayı in-

---

(1) Birçok muhaddis rivayet etmiştir: Hz. peygamber (s.a.v.): "Allahım, ey kalpleri evirip çeviren, kalplere hükmeden, kalbimi dininde sabit tut!" diye dua edermiş. Müslim'in rivayeti ise şöyledir: "Allahım, ey kalpleri yönelten! Kalplerimizi itaatine yönelt!"

(2) İbn Abbas bu âyet için şöyle der: "Allah-u Teâlâ mü'minlere gözleri önünde işlenen münkeri (dinin hoş görmediği herşey) onaylamamalarını emretmiştir. Değilse azap geneli kapsar." Müslim'de Zeyneb bint Cahş'tan (r.a.) rivayet olunur: Zeynep: "Ya Rasûlüllah, aramızda salihler varken helâk olur muyuz?" diye sormuş. Efendimiz de (s.a.v.): "Evet, eğer kötülük çoğalmışsa..." buyurmuştur.

(3) Ahmed bin Hanbel, Ümmü Seleme'den (r.a.): Rasûlüllah'ın (s.a.v.) şöyle dediğini duydum: "Ümmetim arasında isyanlar ortaya çıktımı, Allah o anda azabı genele gönderir." Dedim ki: "Ya Rasûlüllah, aralarında salih insanlar yok mudur?" "Evet vardır." buyurdu. "Onlara ne olur?" dedim. "İnsanların başına ne geldiyse onlara da gelir. Sonra Allah'ın mağfiretine ve rızasına ulaşırlar," buyurdu.

sanların kapıp götürmesinden korktuklarını, Allah'ın (c.c.) onları Medine-i Münevvere'de barındırdığını, ordusuyla yardım ettiğini, aşağılandıktan sonra şereflendiklerini, fakirlikten ve yoksulluktan sonra zenginleştiklerini, kendilerine güzel yiyecekler, içecekler, giyecekler ve binitler verdiğini ve onlara ikram ederek güzel ve hoş rızıklar ihsan ettiğini hatırlatıyor. Bunları, onları şükre hazırlamak için ihsan etmiştir. Çünkü nimete, nimeti alıp yararlanan kişi şükreder. Şükür, nimet vereni övmek, yüceltmek (hamd ve senâ), itaat etmek, sevmek ve nimeti O'nun rızasını kazandıracak şeylerde harcamak demektir. Allah-u Teâlâ, onların şükrettiğini bilmiş ve hem onlardan razı olmuş, hem de razı etmiştir. Bizi de sabredip şükreden kişiler olarak onlar arasına dahil etsin.

SONUÇ

1- Allah'ın ve Rasûlünün çağrısına, emredileni yapmak, yasaklanandan kaçmak şeklinde cevap vermek farzdır. Çünkü müslüman ferdin hayat kaynağı bundadır.

2- Geçip gitmeden, hayır yapma fırsatını ganimet bilmelidir. Müslüman için ne zaman iyilik yapma şansı doğarsa fırsatı değerlendirmelidir.

3- İyiliği emredip, kötülükten sakındırmak, âdili de zâlimi de helâk eden genel fitneden korunmak için gereklidir ve farzdır.

4- Allah'a (c.c.) ve Rasûlüne (s.a.v.) itaat ederek şükretmek için nimetleri hatırlamak gerekir.

5- Allah-u Teâlâ'ya hamd ve sena ederek (övüp yücelterek), nimetini itiraf ederek ve rızasına göre harcayarak nimetlere şükretmek farzdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ

عِنْدَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تَتَّقُوا۟ ٱللَّهَ
يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

27- Ey inananlar, Allah'a ve Rasûlüne hainlik etmeyin; bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.

28- Bilin ki mallarınız ve çocuklarınız birer fitnedir (imtihan). Allah'a gelince, büyük mükâfat O'nun yanındadır.

29- Ey inananlar, Allah'tan korkarsanız O size iyi ile kötüyü ayırdedici bir anlayış verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lûtuf sahibidir.

SÖZLÜK

لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَ الرَّسُولَ — Allah'a ve rasûlüne hıyanet etmeyin. İman ve itaat ediyor gösterip de gizliden gizliye karşı çıkarak Allah'a ve Rasûlüne hainlik etmeyin.

وَ تَخُونُوا اَمَانَاتِكُمْ — Birbirinize emanet ettiğiniz emanetlerinize de hainlik etmeyin.

اِنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَ اَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ — Mallarınız ve evlatlarınız imtihandır. Bunlarla meşguliyet sizi Allah'la Rasûlüne itaatten alıkoymasın.

اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ — Eğer Allah'tan sakınırsanız. İnançta, sözde ve davranışta emrini yerine getirip yasakladığından kaçınarak Allah'tan sakınırsanız.

يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا — Sizin için bir ayırdedici kılar. Basiretlerinize (kalp gözlerinize) onunla faydalı ile zararlıyı, doğru ile yanlışı ayırdedeceğiniz bir nûr koydu.

وَ يُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ — Ve günahlarınızı örter. Daha önce Allah'la aranızda geçmiş (kul hakkı olmayan) günahlarınızı siler.

وَ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ — Ve günahlarınızı affeder. Onlardan dolayı sizi rezil etmez.

AÇIKLAMA

Mü'minlere yönelik bir ilâhi sesleniş daha. "Ey iman edenler..." Ey Rab olarak Allah'a, rasûl olarak Muhammed'e ve din olarak İslâm'a inanmış kimseler! Herhangi biriniz, Allah'a ve Rasûlüne itaat ediyormuş görünüp, gizli isyan ile, "Allah'a ve Rasûlüne hainlik etmesin." Ki böylece, birbirinize emanet bıraktığınız emanetlere hainlik etmemiş olursunuz. Hem de hainlik suçu ile, bunun gerek kişi, gerekse toplum üzerindeki kötü etkilerinin büyüklüğünü "... bile bile..." bu kötü işi yapmayın.(1)

"Bilin ki mallarınız ve çocuklarınız birer fitnedir (imtihan). Allah'a gelince, büyük mükâfat O'nun yanındadır."(2)

Âyette genelde hıyanete götüren sebebe işaret edilmiştir: Mal ve evlat. Allah-u Teâlâ mal ve evlâdın kendilerini emanet ve itaatten çeviren bir fitne olduğunu, maldan ve evlâttan beklenenin Allah-u Teâlâ'nın katındaki fayda karşısında birşey olmadığını haber veriyor. Kendisine itaat edip sakınan takva ehli, Allah'ın, Rasûlünün ve kulların emanetini koruyan için büyük ödül Allah katındadır.

"Ey inananlar, Allah'tan korkarsanız, o size iyi ile kötüyü ayırdedici bir anlayış (furkan) verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar..."(3) Bu da, en muazzam sonuçlarını zikrederek takvaya teşvik ve özendirmedir. Sonuçları şunlardır: Furkan'ın verilmesi. Furkan, her karışık şeyde yardım ve ayırdetme özelliği, hakla batılı, zararlıyla faydalıyı, doğruyla eğriyi seçebilme sezgisidir. İkinci sonuç: Kötülüklerin örtülmesi. Üçüncüsü: Günahların bağışlanması. Dördüncüsü: Büyük ödül cennet ve nimetleridir. Çünkü Allah-u Teâlâ'nın âyetin sonundaki: "Allah büyük lûtuf sahibidir" sözü, Allah-u Teâlâ'nın takva

---

(1) Âyet küçük büyük her günahı kapsar. Âyetin Ebu Lubâbe hakkında indiği rivayet olunur: "Allah Rasûlü (s.a.v.), Ebu Lübabe'yi Kurayzaoğulları'na Rasûlüllah'ın (s.a.v.) vereceği hükme razı olarak teslim olmaları için göndermişti. Bu konuda Kurayzalılar, Ebu Lübabe'nin fikrini sordular. Eliyle boğazını işaret etti, yani öldürüleceksiniz, dedi." Bu durum, âyetin umumi olmasını engellemez.

(2) Bu âyet de her ne kadar Ebu Lübabe hakkında inmiştir denilse de, âyetin hükmü umumidir.

(3) Bazıları, furkanı kazandıran takvayı şöyle tarif etmişlerdir: Emirleri yerine getirmek, yasaklardan kaçınmak, harama kayarım diye şüphelileri bırakmak, gönlü ihlâslı niyetle, azaları salih amelle doldurmak, gizli ve açık şirk şaibelerinden korunmaktır.

ehline âhirette vereceği nimete bir işarettir. O nimet cennet ve cennetliklerden razı olmasıdır. O, çalışanların uğruna çalışıp çabaladığı ne güzel bir özür, bir kazançtır.

SONUÇ

1) Hıyanet mutlak surette (her türü ile) haramdır. En kötüsü ise Allah'a ve Rasûlüne karşı yapılan hıyanettir.

2) Malda ve evlâtta Allah ve Rasûlüne hıyanete sürükleyebilecek bir fitne (imtihan) vardır. Mü'min o fitneden sakınmalıdır.

3) Kötülüklerin örtülmesi, günahların bağışlanması ve furkan, takvanın meyvalarındandır. Furkan, itaatkârın kalbinde bulunan ve onunla karışık, haklı ve hayırlı tarafın belirsiz olduğu meseleleri ayırdettiği bir nûrdur.

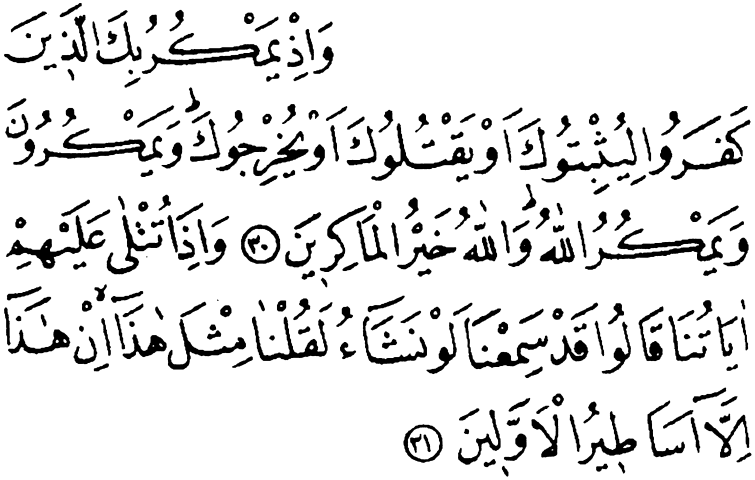

30- İnkâr edenler, seni tutup bağlamaları, öldürmeleri ya da yurtlarından çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da tuzak kuruyordu. Allah tuzak kuranların en iyisidir.

31- Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman "İşittik" derler. "İstesek biz de bunun gibisini söyleriz. Bu evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir."

SÖZLÜK

وَ اِذْ يَمْكُرُ بِكَ	Sana zarar vermeyi kurarken.
لِيُثْبِتُوكَ	Seni bağlamaları için. Hapisten kaçmayasın diye bağlarlar. Bağlayarak hapsetmek için...
اَوْ يُخْرِجُوكَ	Veya seni çıkartmak için. Uzağa sürmek için.
وَ يَمْكُرُونَ وَ يَمْكُرُ اللّٰهُ	Ve onlar tuzak kuruyorlar. Allah da onların tuzaklarını boşa çıkartıyor. Senin için kötü, hoşlanılmaz şeyler düzenliyorlar; Allah-u Teâlâ da bunu boşa çıkarıp, tersine, onlara zarar verecek olan tuzağı hazırlıyor.
اٰيَاتُنَا	Âyetlerimiz. Kur'an-ı Kerim âyetleri.
اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ	Öncekilerin hikayeleri. Öncekilerin tarihine dair kaydedilip yazılanlar.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, Rasûlü ile mü'minlere üzerlerindeki nimetlerinden birini hatırlatıyor. Rasûlüne şöyle diyor: "İnkâr edenler, seni tutup bağlamak, öldürmek ya da (yurtlarından) çıkarmak için tuzak kurdukları..."nı hatırla.

Kureyşliler Daru'n-Nedve'de bir araya gelip, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) meselesini görüşüp, düşünüp, tuzak hazırlayarak, Rasûlüllah'ın (s.a.v.) ölüm fermanını çıkarttılar.(1) Öldürme işini uygulayacak olanları gönderdiler. Onlar Peygamberimiz (s.a.v.)'in evini kuşattılar. Hz. Peygamber (s.a.v.) üzerlerine: "Yüzleri kararsın!" diyerek bir avuç toprak attıktan sonra dışarı çıktı.(2) Onu

---

(1) Ölüm kararının verilmesi Şeytan'ın önerisiyle olmuştur. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) meselesini konuşup görüşürlerken yanlarına gelip, fikrini açıklamıştır. Necidli bir ihtiyar kılığında gelmişti. Şeytanın önerdiği öldürme fikrini kabul edip, diğerlerinin sunduğu sürgün ve hapis önerilerini bırakmışlardır.

(2) Hz. Ali'yi, kendisine ait yeşil bir bürdeye hırkaya bürünmüş olarak yatağında bıraktıktan sonra.

hiçbiri göremedi ve yürüyüp Medine'ye hicret etti.

"Onlar tuzak kurarken Allah da tuzak kuruyordu. Allah tuzak kuranların en iyisidir"in anlamı budur. Kureyşlilerin elinden kurtulmasında gerek Rasûlüllah (s.a.v.), gerekse diğer mü'minler için büyük bir nimet sözkonusudur. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

"Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman 'işittik' dediler. 'İstesek biz de bunun gibisini söyleriz. Bu evvelkilerin masallarından başka birşey değildir."(1) Bu müşriklerin tutumunu tenkiddir. Rasûlüllah'ın (s.a.v.) ölümünü kararlaştırdıkları kalleşçe tuzakları Allah anlattıktan sonra, yani olayı anlatmıştır. Allah-u Teâlâ, Rasûlüne evvelkilerin başından geçenleri anlatarak hakkı açıklamasını, hem kendisine, hem de onun peygamberliğine iman edilmesini ilân eden âyetlerini müşriklere okunmasını bildirince: Bize okunanları "... işittik. İstesek biz de..." senin söylediğinin "... benzerini söyleriz. Bu eski zaman masallarından başka birşey değildir!" dediklerini haber veriyor. Yani bunlar, evvelkilerin yazılmış haberlerinden başka birşey değildir. Sana yazılıyor. Ezberleyip bize okuyorsun, diyorlardı. Bu yalanı söyleyen Nadr b. Haris'ti. Allah'ın lânetleri üzerine olsun. Çünkü kâfir olarak gebermiştir.

SONUÇ

1- Allah-u Teâlâ'nın insan üzerindeki nimetlerinin hatırlatılması, insanın şükretmesi için bir çağrıdır. Böylece insan da şükreder.

2- Kureyşlilerin İslâm davasına ne denli direndikleri görülüyor. Öyle ki, Allah Rasûlünü öldürmeye bile ferman çıkarmışlardır.

3- İslâm davasına karşı müşriklerin tutumu dile getirilmektedir. Onlar bu davayı söndürüp yok etmek için her çareye başvurmuşlardır.

---

(1)Böyle diyenlerden biri de Nadr b. Haris'ti. Ticaret için Hire'ye gitmiş, Kelile ve Dimne, Kisra ve Kayser'in başından geçenlere dair şeyler satın alıp bu olayları anlatmaya başlamıştı. Şöyle diyordu: "Bunlar, Muhammed'in eskilere dair anlattıklarının benzeridir." Yalan söylüyordu. Nerede Kur'an'ın anlattıkları, nerede Şeytan'ın fısıldadıkları?!

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَٰذَا
هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ
أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
وَأَنْتَ فِيهِمْ ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾
وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۚ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ
عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً ۚ فَذُوقُوا الْعَذَابَ
بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

32- Ve: "Allahım, eğer bu senin yanından gelmiş gerçekse, başımıza gökten taş yağdır, yahut bize acı bir azap ver!" demişlerdi.

33- Oysa sen onların içinde bulundukça, Allah onlara azab edecek değildi ve onlar istiğfar ederlerken de Allah, onlara azab edecek değildi.

34- Onlar Mescid-i Haram'dan engelledikleri ve Allah'ın dostları olmadıkları halde neden Allah onlara azab etmesin? Onun velileri sadece itaatkâr olanlardır. Fakat çokları bilmez.

35- Onların Kâbe yanındaki namazları da, ıslık çalmadan ve el çırpmadan başka birşey değildi. O halde inkârınızdan dolayı azabı tadın!

SÖZLÜK

اَللّٰهُمَّ — Ey Allah'ım. Nidâ yâ'sı kelimenin başından düşmüş ve onun yerine sonunda mim harfi gelmiştir.

اِنْ كَانَ هٰذَا — Eğer bu. Muhammed'in getirdiği ve haber verdiği.

فَأَمْطِرْ — Yağdır. Üzerimize taş yağdır.

يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ — Mescid-i Haram'dan engelliyorlar. İnsanları, umre yapmak için oraya girmekten alıkoydukları...

مُكَاءً وَ تَصْدِيَةً — Mükâ: Islık çalmak. Tasdiye: El çırpmak.

AÇIKLAMA

Âyetler müşriklerin bazı terbiyesiz laf ve davranışlarını ayıplamaya devam ediyor. Allah (c.c.) önceki âyetlerde geçen: "İstesek biz de bunun benzerini söyleriz. Bu evvelkilerin masallarından başka birşey değildir," lafını eden Nadr b. Haris'in[1]: "Ey Allah, eğer bu..." Kur'an "... senin yanından gelmiş gerçekse, başımıza gökten taş yağdır..." da bu taşlar bizi öldürsün. Muhammed'in dininin bizim aramızda yayılacağını zannetmiyoruz.[2] "... yahut bize acı bir azab ver..." de varlığımızdan kurtulalım, dediğini haber veriyor. Ve yüce Allah buyuruyor: "Oysa sen onların içinde bulundukça Allah onlara azab edecek değildi..."[3] Onların arasında bulunuşun, kendileri için bir güvendir. "... ve onlar istiğfar ederlerken de Allah onlara azab edecek değildi." Çünkü tavaf ederlerken bazıları: "Bizi affet Rabbimiz, bizi affet!" diyorlardı.

Sonra Cenab-ı Hakk şöyle buyurdu: "Mescid-i Haram'dan çevirdikleri halde neden Allah onlara azab etmesin?.." En iğrenç suçu işlerken, yani in-

(1) Bu lafı Ebu Cehil de etmiştir.

(2) Kurtubi, şu olayı anlatır: İbn Abbas'a bir yahudi rastlar: "Sen kimsin?" der. "Kureyşliyim" der. O zaman yahudi: "Sen, Ey Allah eğer bu senin yanından gelmiş gerçekse başımıza gökten taş yağdır... vs., diyen kavimdensin. Şöyle demeleri gerekmez miydi: 'Eğer bu senin yanından gelmiş gerçekse bizi ona yönelt.' İşte onlar cahil bir kavimdir," dedi. İbn Abbas da: "Sense ey İsrailli, Firavun ile kavminin boğulduğu, Musa ile kavminin kurtulduğu denizin ıslaklığı henüz ayaklarında kurumamışken, 'Ey Musa, (bak) bunların nasıl ilâhları var, bize de öyle bir yap, diyenlerdensin. (Musa da) siz hakikaten cahil bir toplumsunuz, dedi." (A'raf Sûresi, 138) Yahudi ağzı dili kitlenerek sustu.

(3) Müslim'in rivayetine göre Ebu Cehil: "Ey Allah, eğer bu senin yanından gelmiş gerçekse..." deyince, Allah: "oysa sen onların içinde bulundukça Allah onlara azab edecek değildi..." âyetini indirdi.

sanların Beytullah'ı tavaf etmek için Mescid-i Haram'a girmelerine engel olurlarken, onlardan azabı ne savuşturabilir ki? Müşrikler mü'minlerin Kâbe'yi tavaf etmelerini ve Mescid-i Haram'da namaz kılmalarını engelliyorlardı. "... Onun (Mescid-i Haram'ın) velisi de değillerken..." Harem'in bakıcıları (velî) ve koruyucuları olduklarına ve o sebeple dilediklerini engellemeye, dilediklerine de izin vermeye hakları olduğuna dair boş kuruntularını da reddetti. Allah-u Teâlâ onlara şöyle cevap verdi: "... onun velisi değillerken..." Allah'ın velisi (dostu) olmadıkları gibi, Mescid-i Haram'ın da velisi (bakıcısı) değildirler. Allah'ın ve Mescid-i Haram'ın velisi ancak şirkten ve günahlardan sakınan itaatkârlardır.

"Fakat çoğu bilmez." Bazısı cahilliğinden, bazısı da inadından bilmez.

"Onların Beyt yanındaki namazları da ıslık çalmadan ve el çırpmadan başka birşey değildi." Zira bazıları tavaf ettiklerinde bazı tasavvuf erbabının yaptığı gibi el çırpıp ıslık çalıyorlardı Bu mutasavvıflar el çırpıp ıslık çalarak dans ediyorlar ve bunu evliyaullahın gelmesi sayıyorlar. Cehaletten ve dalâletten Allah'a sığınırız.

"O halde inkârınızdan dolayı tadın azabı." Allah müşriklere Bedir Savaşı'nda azabı tattırdı. Çünkü orada onları perişan etti, yardımsız bıraktı ve elebaşları öldürüldü.

SONUÇ

1- Mekkeli müşrikler haktan, genel azabı dileyecek kadar buğz ve nefret ediyorlardı, hak sancağının ortaya çıktığını ve Allah'ın dininin yayıldığını görmüyorlardı.

2- Hz. Peygamber (s.a.v.) ümmeti için azaptan bir emandır. Bu ümmet genel bir kökten kazınma ve sürgün azabına çarptırılmamıştır.

3- Tevbe fazilettir, dünya ve âhiret azabından kurtarır.

4- Mescid-i Haram'da yapılacak meşru ibadet, ancak Allah'ın emirlerine uygun olan ibadettir..

5- Allah-u Teâlâ'nın evliyası ve Mescid-i Haram'a veli olmayı hak edenler muttakilerdir.

6- İbadet ederken ibadet adabına aykırı hareket ederek ibadetler boşa çıkartılmamalıdır.

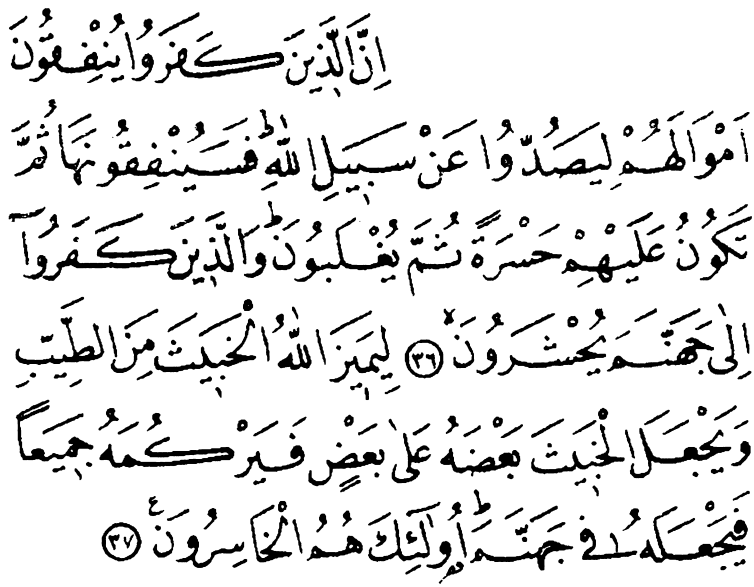

36- İnkâr edenler, Allah yolundan (insanları) menetmek için mallarını harcarlar ve harcayacaklar da. Sonra bu, kendilerine yürek acısı olacak, nihayet yenilecekler ve inkâr edenler cehenneme sürüleceklerdir.

37- Ki Allah murdarı temizden ayıklasın ve bütün murdarları birbiri üzerine koyup yığsın da hepsini cehenneme atsın. İşte ziyana uğrayanlar onlardır.

SÖZLÜK

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا	Kâfirler. Allah'ın âyetlerini, peygamberi Muhammed'in peygamberliğini yalanlayan Kureyşliler.
ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً	Sonra pişmanlık duyarlar. Yapmış oldukları kötü amellerinden dolayı pişmanlık duyarlar.
ثُمَّ يُغْلَبُونَ	Daha sonra hezimete uğrayacaklar. Mağlup olacaklar.
لِيَمِيزَ	Ayırdetmek için. Her grubu diğer gruptan ayırmak için.
اَلْخَبِيثَ	Pislikler. Müşrikler ve günahkârlar.
مِنَ الطَّيِّبِ	Temizden. Tevhid ve salih amel ehlinden.

فَيَرْكُمَهُ Ve onu üstüste yığar. Cehennemde birbiri üstüne yığar.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, müşrikleri ve onların ziyan olmuş amellerini yermeye devam ediyor. Allah-u Teâlâ bildiriyor: "İnkâr edenler..." Kureyş liderlerinden oluşan Mekkeliler "... mallarını..." insanları Allah yolu olan İslâm'dan çevirmek için, Allah Rasûlü ve mü'minlerle savaş uğrunda "... harcarlar ve harcayacaklar da.(1) Sonra bu onlara..." Bedir'deki, Uhud'daki ve Hendek'teki kötü sonuçlarından dolayı "... yürek acısı..." şiddetli bir pişmanlık "... olacak..."(2) Çünkü bu savaşlara ne kadar para harcadıklarını Allah bilmektedir. Sonra da zarar ziyan etmişlerdir. Ayrıca mağlub olmuşlar, kâfir iktidarları sona ermiş ve Allah, Rasûlü ile mü'minlere Mekke'yi fethetmelerini nasip etmiştir.

"... ve inkâr edenler..." kâfir olarak ölenler "... cehenneme sürüleceklerdir..." Yani, cehennemde toplanacaklardır. Bu toplamanın sebebi de Allah-u Teâlâ'nın pisi temizden ayırmasıdır. Temizler, yani iman edip sâlih davranışlarda bulunanlar, sırattan nimetler ülkesi cennete geçeceklerdir. Pisler yani müşrikleri ise Allah, birbirine katıp tek bir yığın şeklinde üstüste cehenneme atar.

Allah'ın, "işte ziyana uğrayanlar onlardır" sözünde, mallarını, insanları din yolundan çevirmek için harcayıp kâfir olarak ölen, sonra bir yığın haline getirilen ve cehennem ateşine atılanların gerçek ziyana uğrayanlar olduğuna işaret vardır. Çünkü canlarını, mallarını, ailelerini ve herşeylerini yitirmiş, sus pus olarak cehennemin dibini boylamışlardır.

SONUÇ

1- Her ne şekilde olursa olsun, kişinin insanları Allah yolundan çevirmek için harcadığı her şey, kıyamet günü kendisine büyük bir pişmanlık olarak dönecektir.

---

(1) Kureyşliler Bedir'de yenilince, Ebu Süfyan Rasûlüllah'la (s.a.v.) savaşmak ve ölen Kureyş ulularının intikamını almak için mal toplamaya başladı. Malı topladı ve Uhud Savaşı'nı başlattı. Ancak Allah-u Teâlâ'nın bildirdiği gibi zarar ziyana uğradı: "Sonra bu kendilerine yürek acısı olacak."

(2) Âyet kapsamına, Bedir'de ziyafet çekenler de girer. Bunlar 12 kişiydiler. Herbiri, Bedir'de bulundukları sürece Kureyş ordusuna günlük 10 deve yediriyordu. Harcadıkları boşa gitti, zarar ettiler ve mahvoldular.

2- Kâfir pis, mü'min temizdir.

3- Allah, Rasûlü ile mü'minlere müşrikleri hezimete uğratacaklarına ve galip geleceklerine; müşriklerin İslâm'la savaşmak için harcadıkları paraya pişman olacaklarına, hepsini ziyan edeceklerine ve ellerinin boş çıkacağına dair sözünü yerine getirmiştir.

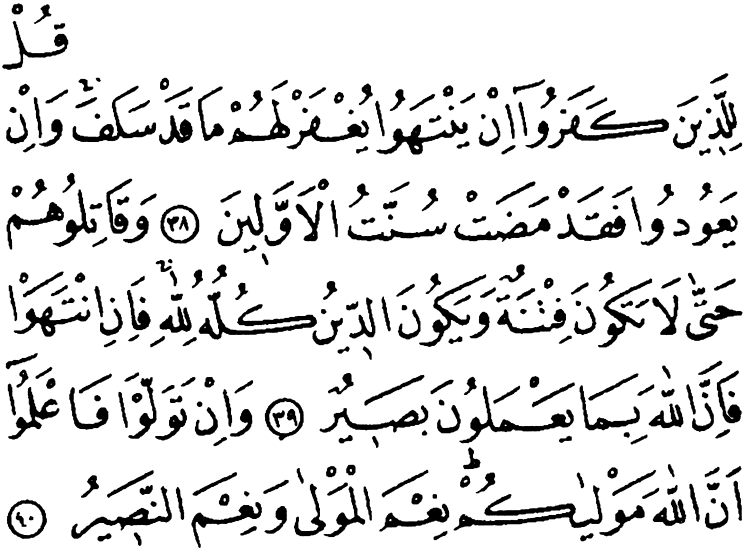

38- İnkâr edenlere söyle: Eğer vazgeçerlerse, geçmişteki (günahları) kendilerine bağışlanır; yok yine (eski hallerine) dönerlerse, öncekilerin (başlarına gelen Allah kanunu) onların hakkında da geçerlidir.

39- Fitne kalmayıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Eğer vazgeçerlerse muhakkak ki Allah, ne yaptıklarını görmektedir.

40- Eğer dönerlerse, bilin ki Allah sizin sahibinizdir. O, ne güzel sahib, ne güzel yardımcıdır.

SÖZLÜK

اِنْ يَنْتَهُوا	Eğer vazgeçerlerse. Allah'la Rasûlünü inkâr etmekten ve Peygamberle ve mü'minlerle savaşmaktan vazgeçerlerse.
مَا قَدْ سَلَفَ	Geçmiş olan. Daha önce işledikleri şirk ve Rasûlüllah'la ve mü'minlerle savaşmak gibi günahları.
مَضَتْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ	Öncekilerin yolu geçerli oldu. Zalimleri cezalandırmak hususunda Cenab-ı Hakk'ın öteden beri gelen kanunu geçerlidir.
لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ	Fitne olmasın. Allah'a şirk koşmak, Allah yolunda baskı ve zulüm.
وَ يَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰه	Dinin tamamı Allah için olsun. Allah'tan başkasına tapılmayana kadar.
مَوْلَاكُمْ	Dostunuz, yardımcınız. Yardım ve destekle işinizi üstlenen.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, kâfirlere karşı yapılması gerekli icraatları açıklamaya devam ediyor. Allah-u Teâlâ, Rasûlüne: "İnkâr edenlere..."(1) bizim tarafımızdan tebliğ ederek "... söyle: Eğer..." şirkten, kâfirlikten, isyandan "... vazgeçerlerse..." ve İslâm'la, müslümanlarla savaşmayı bırakırlarsa "... geçmişteki kendilerine bağışlanır." Allah geçmişte işledikleri büyük günahlarını, yani şirki ve zulmü bağışlar.(2) Bu, verdiği sözden asla caymayan birinin (Allah c.c.) verdiği gerçek bir sözdür. "Yok yine..." zulme, baskıya ve savaşa dönerlerse, kendilerinden önceki ümmetlerin başına gelenler, zulmedip peygamberlerini yalanladıkları ve mü'minlere eziyet ettikleri için, onların da başına gelecektir. Allah-u Teâlâ'nın şu sözünün anlamı işte budur: "... öncekilerin kanunu geçerlidir." Yani Allah'ın onların hakkındaki kanunu ve süre tanıması size de geçerlidir. Bu kanun ve metod ise, uyarılıp ileri sürecek mazeret bırakmadıktan sonra derhal şiddetle cezaya çarptırmaktır. Sonra 39. âyette, Allah-u Teâlâ, Rasûlüne ve mü'minlere şu gayeye ulaşıncaya kadar müşriklerle aralıksız savaşmalarını emrediyor: Fitne(3), yani şirk ve herhangi bir mü'min

(1) Fetih'ten önce Mekke'de bulunan Ebu Süfyan'la müşrikler hakkında inmiştir.

(2) Buhari'de geçer: "İslâm, kendinden öncekileri (günahları) siler süpürür; tevbe de tevbe etmezden öncekileri (günahları) siler süpürür."

(3) Mü'minleri Hicrete zorlama Kureyşlilerin mü'minlere yönelik fitnesidir. Onlara öyle fitneler uygulamışlardır ki, bu yüzden Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmek zorunda kalınmıştır.. Fitne uygulama derken, şirke ve kâfirliğe döndürmek için onlara işkence etmişlerdir, demek istiyoruz.

erkeğe ya da hanıma dininden dolayı işkence, baskı kalmayıncaya ve din tamamen Allah'ın olup, Allah'la birlikte Allah'ın dışında hiçbir şeye tapılmayana kadar...(1) "Eğer..." şirkten ve zulümden "... vazgeçerlerse..." ve ellerini mü'minlerden çekerlerse, yani düşmanlıklardan vazgeçip içlerinden kin ve nefretlerini sürdürseler bile bunun size bir zararı dokunmaz. "... Allah ne yaptıklarını görmektedir." Onları size bildirecek ve sizi onlara musallat edecektir. "Eğer dönerlerse..." Sözlerini tutmaz ve sizden el çektikten sonra tekrar sizinle savaşmaya dönerlerse, onlarla savaşın. Allah müşriklere karşı size yardım edecektir. Bilin ki Allah sizin sahibinizdir. Onları size musallat etmez. Aksine onlara karşı size yardım eder. O, sahiblendiği kişiye "... ne güzel sahib..." yardım ettiği kişiye "... ne güzel yardımcıdır."

SONUÇ

1- Allah'ın lûtfu ve rahmeti geniştir.

2- İslâm, müslümanlıktan önceki günahları siler süpürür. Müslüman olanın daha önce işlediği kâfirlik ve diğer tüm günahları bağışlanır.

3- Zalimler hakkında Allah'ın kanunu şudur: Süre tanıma ve bekleyiş uzun da olsa, sonunda yok (helâk) etmektir.

4- Yeryüzünde müşrik kaldığı sürece müşriklerle savaşmak, müslümanlara vaciptir.

5- Allah (c.c.) sahiplendiği kişiye ne güzel sahib, yardım ettiği kişiye ne güzel yardımcıdır.

وَاعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَىْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُۥ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ

(1) Rasûlüllah'ın (s.a.v.): "İnsanlarla, lâ ilâhe illallah, deyinceye kadar savaşmam emredildi. Bunu söylediler mi, benden hak edişleri hariç, canlarını ve mallarını korumuşlardır. Hesapları Allah'a (c.c.) aittir," buyurması da buna delildir. (Buhari-Müslim)

إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِاللَّهِ وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ ٱلْفُرْقَانِ
يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾ إِذْ أَنتُم
بِٱلْعُدْوَةِ ٱلدُّنْيَا وَهُم بِٱلْعُدْوَةِ ٱلْقُصْوَىٰ وَٱلرَّكْبُ
أَسْفَلَ مِنكُمْ ۚ وَلَوْ تَوَاعَدتُّمْ لَٱخْتَلَفْتُمْ فِى ٱلْمِيعَٰدِ ۙ
وَلَٰكِن لِّيَقْضِىَ ٱللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۙ لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ
عَنۢ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَىَّ عَنۢ بَيِّنَةٍ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَسَمِيعٌ
عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ إِذْ يُرِيكَهُمُ ٱللَّهُ فِى مَنَامِكَ قَلِيلًا ۖ
وَلَوْ أَرَىٰكَهُمْ كَثِيرًا لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَٰزَعْتُمْ فِى ٱلْأَمْرِ وَلَٰكِنَّ
ٱللَّهَ سَلَّمَ ۗ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ
إِذِ ٱلْتَقَيْتُمْ فِىٓ أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِىٓ أَعْيُنِهِمْ
لِيَقْضِىَ ٱللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ
ٱلْأُمُورُ ﴿٤٤﴾

41- Eğer Allah'a ve (hak ile batılın) ayrılma gününde o iki topluluğun karşılaştığı (Bedir) savaş(ın)da kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (ayetler)e inanmışsanız bilin ki, ganimet aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a, Rasûlüne ve (Allah Rasûlü ile) akrabalığı bulunan(lar)a, yetimlere, yoksullara ve yol-

cu(lar)a aittir. Allah herşeye kadirdir.

42- O gün siz, vadinin yakın kenarında idiniz, onlar da uzak kenarında idiler. Kervan da sizden daha aşağıda idi. Eğer sözleşmiş olsaydınız dahi, sözleştiğiniz vakitte öyle buluşamazdınız. Fakat Allah, zaten yapılması kararlaştırılan bir işi yerine getirmek için (sizi böyle buluşturdu) ki helâk olan, açık delille helâk olsun, yaşayan da açık delille yaşasın. Çünkü Allah işitendir, bilendir.

43- Allah sana onları uykunda az gösteriyordu. Eğer sana onları çok gösterseydi, çekinirdiniz ve işte (savaş işinde birbirinizle) çekişirdiniz. Fakat Allah (sizi bundan) kurtardı. Çünkü o, göğüslerin özünü bilir.

44- Karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözünde azaltıyordu ki yapılmış bir işi yerine getirsin. İşler hep Allah'a döndürülecektir.

SÖZÜLK

اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ — Ganimetlerden bir şey aldığınızda. Galip gelerek az veya çok kâfirlerin malını aldınız mı...

فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَ لِذِى الْقُرْبٰى — Beşte biri Allah'ındır. Yani Allah'ın ve onun peygamberinindir. Ve yakınlarınındır. Peygamberin yakınları olan Haşimoğulları ile Muttaliboğulları.

وَ مَا اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا — Kulumuza indirdiğimiz. Melekler ve âyetler. Kulumuz Muhammed (a.s.)'a indirdiğimiz Kur'an âyetlerimiz ve Elçi.

يَوْمَ الْفُرْقَانِ — Ayırdetme günü. Bedir savaşı. Ramazan'ın 17'sinde olmuştur. Furkan Savaşı denmiştir. Çünkü Allah hakla bâtılın arasını o savaşta ayırmıştır.

الْتَقَى الْجَمْعَانِ — İki grubun karşılaşması. Mü'minler cemaatiyle kâfirler güruhu Bedir'de.

بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا — Udve: Vadinin tarafı, vadinin yanı. Dünya: Medine'ye yakın olan taraf.

بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى — Medine'den uzak olan yer. Çünkü orası vadinin öbür tarafı idi.

وَ الرَّكْبُ اَسْفَلَ — Kervan sizden aşağıdaydı. Ebu Süfyan'ın kervanı. Mü'minlerin aşağı tarafındaydı.

مِنكُمْ — Sizden. Yani ele geçirmek istediğiniz kervan sizden daha aşağı tarafta idi.

عَنْ بَيِّنَةٍ — Açık delillerden. Açık belge ve delillerle.

لَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ — İşler konusunda çekişirdiniz. Savaş ganimetleri konusunda kendi aranızda ihtilafa düşerdiniz.

وَ يُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ — Onların gözlerine sizi az gösteriyor. Bu savaştan önce idi. Daha sonra ise yenilgileri tam olsun diye mü'minleri kendilerinin iki katı gördüler.

AÇIKLAMA

Bu âyetlerin, anlaşmazlık çıktıktan sonra ganimetlerin paylaşımını açıklamak için indiğinde şüphe yoktur. Allah-u Teâlâ meseleyi hallettikten sonra ganimetleri paylaştırdı ve ayetin başında: "Ganimetler Allah'a ve Rasûlüne aittir." buyurdu. Ardından da burada: Ey müslümanlar "bilin ki..." iğneden ipliğe kadar "... ganimet aldığınız herhangi birşey..."(1) Ganimet aldığınız demek, sizinle savaşan kâfirlere galip gelerek ellerinden zorla aldığınız mallar demektir. İşte o malların taksimi şöyledir: "... beşte biri Allah'a, Rasûlüne, akrabalara(2), yoksullara ve yolcuya aittir." Ey mücahidler, geri kalan beşte dört, yayaya bir pay ve savaşa katkısından dolayı süvariye iki pay olmak üzere size aittir. Çünkü süvarinin atı beslenme harcamalarına muhtaçtır. Allah'ın payından maksat, umumi maslahatlara (kamu yararına) harcanacak paydır. Allah'ın evlerine harcanırsa en iyisi yapılmış olur. Allah'ın evleri Kâbe ile diğer camilerdir.

Allah Rasûlü ise, payını ailesine sarfeder. Akrabanın payı da Peygamberin, şereflerinden dolayı zekât almaları haram olan akrabasına harcanır.

---

(1) Bu hükmün umumi değil hususi, hatta komutanın: "Kim bir düşmanı öldürürse, üzerindekiler (seleb) öldürene aittir," sözüne mahsus olduğunda icma vardır. Köleler için de böyledir. Lider öldürmek, fidye ile serbest bırakmak ve mücahidlere vermek konusunda serbesttir. Kim bir düşmanı öldürüp silahı ve atı gibi birşeyini alırsa, o onun olur.

(2) Akrabalar, Rasûlüllah'ın (s.a.v.) akrabalarıdır. Bunlar, İmam Malik'e göre Haşimoğulları'dır. Şafii ile Ahmed, Haşimoğullarına Muttaliboğullarını da ilave etmişlerdir. Çünkü Haşimoğulları ile Muttaliboğulları aynı şeydir. Zira Allah Rasûlü (s.a.v.) "zilkurba payını" yani ayette geçen "yakınlar" ifadesinde kastedilenlerin payını Haşimoğulları ile Muttaliboğulları arasında paylaştırdığında: "Onlar, beni Cahiliyye döneminde de İslâm döneminde de ayırdetmediler. Haşimoğulları ile Muttaliboğulları birdir." buyurup parmaklarını birbirine geçirdi. (Buhari)

Bunlar Haşimoğulları ile Muttaliboğulları'dır. Peygamberimizin yakın akrabalarına zekat verilmiyordu. Sadece onlara savaş genimetlerinden pay veriliyordu.

Yetimlerin payı yetimlere, miskinlerin payı da fakir müslümanlara harcanır. Yolcunun payı ise, memleketlerine dönemeyen yolculara, yolculukları esnasında buna ihtiyaç duyduklarında harcanır.

"Eğer..." Rab olarak "... Allah'a ve furkan savaşında, o iki topluluğun karşılaştığı savaşta..." mü'minlerin müşriklerle karşılaştığı Bedir Savaşı'nda, "... kulumuza..." Allah Rasûlü Muhammed'e (s.a.v.) "... indirdiğimize..." (Allah-u Teâlâ'nın kuluna indirdiğinden maksat, Hz. Peygambere indirilen Kur'an-ı kerimdir. Bir de savaşlarda mü'minlere yardım için indirilen melekler kasdedilmektedir. Müşriklere savaşta ok atıp da çoğunun hezimetlerine sebep olan bu ok atma ile ilgili ayet de Kur'an'da indirilenlerdendir.) "... inanmışsanız şayet... Allah herşeye kadirdir." Azlığınıza rağmen size yardıma muktedir olduğu gibi, çokluklarına rağmen düşmanlarınızın hezimetine kadirdir. O dilediği herşeye kadirdir.

"Hani siz vâdinin yakın kenarında idiniz, onlar da uzak kenarında idiler. Kervan da sizden daha aşağıda idi."

Şükretmeye hazırlansınlar diye Allah-u Teâlâ'nın mucizelerinin tecelli ettiği ve nimetlerinin ortaya çıktığı savaş alanını hatırlatmaktadır.

"Eğer sözleşmiş olsaydınız, sözleştiğiniz vakitte öyle buluşamazdınız..." Yani iki grup o savaş noktasında buluşmak için anlaşmış olsaydınız bile bu kadar isabet edemezdiniz. Siz ve müşrikler, savaşmak için Bedir'de buluşmaya vakit belirleseydiniz, buluşamazdınız. Çünkü buluşmamayı gerektirecek sebepler vardı: Sayıca siz azdınız, onlarsa çok... "... Ama Allah, zaten yapılması kararlaştırılan.." Allah'ın kaza ve kaderinde yapılmasına hüküm verilen "... bir işi..." size zafer nasib etmeyi, düşmanlarınızı hezimete uğratmayı "... yerine getirmek için..." sizi önceden sözleşmeksizin ve anlaşmaksızın biraraya getirdi "... ki helâk olan açık delille helâk olsun, yaşayan da açık delille yaşasın." Bu, Allah-u Teâlâ'nın sizi savaşmak için Bedir Vadisi'nde biraraya getirişinin sebebini ortaya koymaktadır. Cenab-ı Hak bunu böyle yaptı ki, sağ kalan ve Allah'ın, İslâm'ın, Peygamberin ve ahiretin hak olduğunu bilen kişi –zira bunları gösteren mucizeleri Allah onlara orada göstermişti– imanla yaşatılmış, küfürle helâk olan, müşriklerin içinde bulundukları küfrü, batılı ve sapıklığı anlamış sonra da buna razı olup, o hal üzere devam etmiştir.

"Çünkü Allah işitendir, bilendir." Daha önce belirtilenleri vurgulayıp pe-

kiştirmektedir. Allah-u Teâlâ, kullarının sözlerini işittiğini ve fiillerini bildiğini haber vermektedir. Allah'ın haber verip ilân ettikleri her zaman doğrudur ve haber verdiği gerçekleşecektir.

"Allah sana onları uykunda az gösteriyordu." Sen de ashabına bildirmiştin, onlar da böylece rahatlamış, sevinmiş ve kendilerini savaşa hazırlamışlardı. "Eğer..." rüyanda "... sana onları çok gösterseydi..." sen de bunu ashabına bildirseydin başaramazdınız. Kafirlerle savaşmaktan korkardınız ve kafirlerle savaşmama konusunda mutlaka ayrılığa düşerdiniz. "...Ama Allah..." sizi bundan kurtardı da onları sana çok göstermedi. Allah-u Teâlâ göğüslerin özünü bilir. Bunun sonunda hayır ve şerrin nereden olacağını bildiğinden böyle yaptı.

"Onları gözünüzde az gösteriyordu." Ey mü'minler, karşılaştığınızda meselâ yetmiş veya yüz kişiymişçesine kâfirleri sizin gözünüze az, sizi de çekinmesinler diye kafirlerin gözüne az gösterdiği zamanı hatırlayın. Allah-u Teâlâ kafirlerin yenilmesini sağlamak için, savaş başlamadan önce mü'minleri kafirlerin gözünde çok az gösteriyor ki kafirlerin iştahı kabarsın da savaşa başlasınlar. Savaş başladıktan sonra da kafirlere korku salmak için bu defa mü'minleri kafirlerin gözünde çok kalabalık ve güçlü göstermektedir. Bu, karşılaşma anında, iki ordu birbirine girmeden olmuştu. İki ordu birbirine girdikten sonra Allah, kâfirlere mü'minleri, çoklukta kendilerinin iki katı kadar gösterdi de[1] böylece hezimete uğradılar. Nitekim Âl-i İmrân sûresi'nde: "Onları kendilerinin iki katı görüyorlardı." (Ayet, 13) diye geçer.

Allah-u Teâlâ'nın: "Kararlaştırılmış bir işi yerine getirsin." sözü, dostlarına yardım etmek, onları üstün kılmak ve düşmanlarını hezimete uğratmak için alınan bu ilâhî tedbirlerin sebebini ortaya koymaktadır.

"İşler, hep Allah'a döndürülecektir." Allah–u Teâlâ bütün işlerin kendisine ulaşacağını, haber de olsa başka birşey de olsa, olmasını dilediğinin olacağını, olmasını dilemediğinin de olmayacağını bildiriyor.

SONUÇ

1- Ganimetlerin Allah-u Teâlâ'nın razı olduğu biçimde nasıl paylaştırılacağı açıklanmıştır.

2- İman hatırlatılmıştır. İman, mü'minin, imanıyla diri olup emri yapmaya, yasağı terk etmeye kadir oluşu itibariyle yönlendirici güçtür. Kâfirse

(1) Ebu Cehil: "Onlar boğazlanacak develer gibidirler. Tutup bağlayın!" demişti.

ölüdür, ona mükellefiyet yoktur.

3- Bedir Savaşı fazilettir ve Bedir gazileri faziletlidir.

4- Allah-u Teâlâ, dostlarının zaferi, düşmanlarının hezimeti için ortamı mü'minlerin lehine hazırlar.

5- İşler başarı ve başarısızlık olarak Allah'a varacaktır. Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan o işlere etki edemez.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا
وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾
وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ
رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ
الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ
مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ
عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ
إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ إِذْ يَقُولُ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

45- Ey inananlar, bir toplulukla karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki, başarıya erişesiniz.

46- Allah'a ve Rasûlüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin. Yoksa korkuya kapılırsınız ve devletiniz gider. Sabredin, çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

47- Yurtlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan menedenler gibi olmayın. Allah onların bütün yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

48- O zaman şeytan onlara yaptıkları işi süslemiş, "Bugün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur, (korkmayın) ben sizin yanınızdayım," demişti. Fakat iki topluluk birbirini görünce ardına dönüp, "Ben sizden uzağım, ben sizin görmediğiniz (gerçeğ)i görüyorum. Ben Allah'tan korkarım. Zira Allah'ın cezası çetindir," demişti.

49- Münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: "Bunları dinleri aldatmış," diyorlardı. Oysa kim Allah'a dayanırsa, şüphesiz Allah daima Aziz ve Hakîm'dir.

SÖZLÜK

فِئَةً	Bir grup. Savaşan grup.
فَاثْبُتُوا	Direnin. Sebat edin. O grupla savaşmada direnin ve mukavemet gösterin.
وَ اذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا	Allah'ı çok zikredin. Zafer dileyerek, arzulayarak ve Allah'tan isteyerek, lâ ilâhe illallah, Allahü ekber, diyerek, Allah'ı çokça zikredin.
تُفْلِحُونَ	Kurtulursunuz. Dünyada hezimetten ve ahirette cehennemden kurtulduktan sonra dünyada zaferi, ahirette de cenneti kazanacaksınız.
وَ لَا تَنَازَعُوا	Ayrılığa düşmeyin. Düşmanla yüzyüze iken asla ayrılığa düşmeyin.
وَ تَذْهَبَ رِيحُكُمْ	Kuvvetiniz gider. Ayrılık sebebiyle gücünüz gider.
خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا	Gösteriş için yurtlarından çıktılar. Hakkı defetmek ve engellemek demek olan gösteriş için yurtlarından çıkanlar.

وَ قَالَ اِنِّی جَارٌ لَکُمْ	Ve dedi ki: Seni himaye ediciyim; himayeme alacağım, düşmanlarınıza karşı destekleyeceğim.
تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ	İki grup birbirlerini gördüler. Karşılaştılar ve herbiri düşmanını gördü.
نَکَصَ عَلَی عَقِبَیْهِ	Kaçarak ardına döndü. (Çünkü yanlarına Sürâka b. Malik kılığında gelmişti.)
اِنِّی اَرَی مَا لاَ تَرَوْنَ	Ben sizin görmediğinizi görüyorum. Yani, yardıma gelen melekleri görüyorum.
وَ الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ	Kalplerinde hastalık olanlar. İmanlarında zayıflık ve inançlarında gedik olanlar.

AÇIKLAMA

Bu hitap mü'minlere yöneliktir. Allah onlara kâfirlerle savaşmak için izin vermiştir. Savaş, Abdullah b. Cahş'ın (r.a.) seriyyesi ile başlamış ve Büyük Bedir Gazvesi ile ikincisi gerçekleşmiştir. Onun için, mü'minler, Rabbânî öğretim ve ilâhi rehberliğe muhtaçtılar. Öğretim ve rehberlik gereğince savaşlara nasıl gireceklerini ve nasıl zafer kazanacaklarını öğreneceklerdi. Bu dört ayette savaşlara girmeye ve zafer kazanmaya ilişkin çok yüksek bir öğretim vardır. Şöyle:

1) Mücahidler sanki yerinden kıpırdamaz yalçın bir dağmışçasına düşmana karşı durup direnmeli: "Ey iman edenler, bir toplulukla..." savaşan grupla "... karşılaştığınız zaman sebât edin."

2) Lâ ilâhe illallah, Allahü ekber, Subhânallah diyerek; dua ederek, yalvararak, söz vererek, hamdederek Allah'ı zikretmek:(1) "Allah'ı çok anın ki başarıya erişesiniz." Dünyada hezimetten ve rezil olmaktan, ahirette de ce-

(1) Yapılması istenen zikir, dille ve gönülle birlikte yapılan zikirdir. Ayette Allah-u Teâlâ'yı zikretmenin abdest bozma hali dışında hiçbir halde terk edilmeyeceğine delil vardır. Kurtubî şöyle der: "Eğer bir kimsenin zikri bırakmasına izin verilseydi, Zekeriyya'ya izin verilirdi. Çünkü Allah ona: "Senin alâmetin, üç gün insanlarla işaretten başka türlü konuşmamandır. Rabbini çok zikret!" (Al-i İmran, 13) buyurdu. Bir de harpteki adama izin verilirdi. Halbuki Allah: "Bir toplulukla karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok zikredin," (Enfal Sûresi, 45) buyurdu. Bu zikir içten olmalıdır. Ancak saldırının başında tek bir sesle, Allahu ekber, denilir. Bu, övülmüştür. Çünkü düşmanı dehşete düşürür ve gücünü zayıflatır."

hennemden ve azaptan kurtulasınız; dünyada zaferi, ahirette cenneti kazanasınız.

3) Emirlerini yerine getirmede ve yasaklarından kaçınmada Allah'la Rasûlüne itaat etmek. Savaş komutanı ile yöneticisine itaat de bu itaate girer. İşte bu, Allah-u Teâlâ'nın kâinattaki kanununa (sünnetullah) göre zaferin en büyük sebeplerindendir: "Allah'a ve Rasûlüne itaat edin."

4) Savaşa hazırlık, anında, savaşa başlama sırasında ve savaş esnasında çekişip ayrılığa düşmemek gerekir.

5) Çekişme ve ayrılığın sonuçları şunlardır: Herkesi kapsayan korku, "rîh" diye dile getirilen gücün gitmesi: "Birbirinizle çekişmeyin. Yoksa korkuya kapılırsnız, gücünüz ve kuvvetiniz gider."

6) Savaşı sürdürmeye, hazırlık yapmaya, kendini savaşa yatkın hale getirmeye ve hazırlamaya sabretmek gerekir. "Sabredin, çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."

7) Savaşta ihlâslı olmalı, savaşa Allah için çıkmalı ve Allah rızasından başka bir gayeyle çıkmamalıdır: "Yurtlarından çalım satarak ve insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan menedenler gibi olmayın.(1) Allah onların bütün yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır."

İşte bunlar bu beş âyetten üç âyetin içerdiği, zaferin etkenleri ve Allah yolunda cihadın şartlarıdır.

"O zaman şeytan onlara yaptıkları işi süslemiş ve: "Bugün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur. Ben sizin yanınızdayım." demişti. Fakat iki topluluk birbirini görünce, ardına dönüp: "Ben sizden uzağım, ben sizin görmediğinizi görüyorum, ben Allah'tan korkarım, zira Allah'ın cezası çetindir." demişti."

Allah-u Teâlâ mü'minlere, ibret ve nasihat olsun diye Bedir Savaşı'nda gerçekleşen garip olaylardan birini anıyor. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: Gerek gidişatta, gerek çarpışmakta ve gerekse her tür yaşantılarında kendilerine benzemenizi yasakladığım müşrikleri, şeytanın allayıp pulladığı âlı hatırlayın." Onlara: "Muhammed'le ve mü'minlerle savaşmaya koşun. Kaçmayın ve korkmayın. Bugün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur. Ben sizin yanınızdayım. Yani sizi korur, size yardım eder ve desteklerim." demişti.

(1) Bunlar, Bedir Gazvesi'nde kervana yardım için şarkıcılarla, türkücülerle ve çalgı âletleriyle yola çıkan Ebû Cehil'le adamlarıdır.

Şeytan o anda Kinâneoğulları'ndan önde gelen bir adamın kılığındaydı: Sürâka b. Malik'in...(1) Fakat iki topluluk birbirini görünce ve çarpışmak için ilerleyince, şeytan melekler safında Cebrail'i gördü. Hemen gerisingeri döndü. Haris b. Hişam'ın elini tutmuş konuşuyor, savaşa girmeyi allayıp pulladıktan ve onları buna kışkırttıktan sonra söz veriyor ve takdir ediyordu. Kaçar vaziyette geri dönünce Haris b. Hişam: "Sana ne oluyor? Başına bir şey mi geldi? Gel!" dedi. Şeytansa kaçar durumda: "Ben sizin görmediğinizi..." melekleri "... görüyorum. Ben Allah'tan korkarım.(2) Allah'ın cezası çetindir." dedi. Çok yalancı olduğu halde doğruyu söyledi.

49. âyette Cenab-ı Hakk: "Münafıklar ve kalblerinde hastalık bulunanlar "bunları dinleri aldatmış" diyorlardı," diye haber veriyor. Ey mü'minler, ibret ve ders almak için münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanların,(3) "Bunları dinleri aldatmış. Değilse, sayı ve teçhizat bakımından kendilerine üstün olduğu halde Kureyş'le savaşmaya çıkmazlardı," demesine dikkat edin. Zayıf imanlıların ve imanlarının sahteliğinin gereği olarak, münafıkların böyle laflar etmesi normal sayılır. Bunu hatırlayın ve böyle lâflar moralinizi bozmasın; yardım edeceğine güvenerek Allah'a tevekkül edin. O size yardım edecektir. Çünkü o yenilmez ve dilediğini yapmasına mâni olunamaz bir üstün güçtür. Zaferi imanla, sabırla, hem kendisine hem de Rasûlüne itaatla, amelinde ve itaatinde kendisine karşı ihlâslı olmakla hak edenlere verecek şekilde hikmet sahibidir.

SONUÇ

1- Zaferin sebepleri ve etkenleri açıklanmış ve her savaşta bunlara göre davranmanın gerekliliği izah edilmiştir. Bunlar: Sebat, Allah-u Teâlâ'yı zikir, Allah'a ve Rasûlüne itaat, komutana itaat, tartışmayı ve ayrılığı bırakmak, sabır ve de ihlâstır.

2- Başarısızlıkla kaybın sebepleri de açıklanmıştır. Bunlar da: Tartış-

---

(1) Bekir b. Kinaneoğulları'ndan Sürâka b. Mâlik b. Cu'şum. Kureyşliler, Bekiroğulları'nın peşlerinden gelmesinden korkuyorlardı. Çünkü onlardan bir adamı öldürmüşlerdi. Şeytan Sürâka kılığına girince, endişeleri yatıştı.

(2) Derler ki: Şeytan Bedir Savaşında, kendisine verilen sürenin dolduğu gün olmasından korkmuştur.

(3) Bu öldürülenler Bedir'de öldürülen müşrikler de olabilir, Bedir'de öldürülmeyip Mekke'de vs. ölen müşrikler de...

ma, ayrılık, gösteriş, iki yüzlülük ve gaflettir.

3- Şeytanın kâfirlerin kişilikleri üzerinde, onlara savaşı süsleyerek, söz vererek ve takdir ederek çalıştığı açıklanmıştır.

4- Çarpışmanın var olduğu ve dövüşün patladığı anda münafıklarla zayıf imanlıların tavrı dile getirilmiştir.

5- Batıl ehlinin, engelcilerin ve hezimete uğrayanların iddiaları ne olursa olsun, Allah'a tevekkül ve itimad gereklidir, farzdır.

وَلَوْ تَرَىٰٓ
إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾ كَدَأْبِ ءَالِ
فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِـَٔايَٰتِ اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ
اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾
ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا
مَا بِأَنفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ ءَالِ فِرْعَوْنَ
وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَٰهُم
بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوا ظَٰلِمِينَ ﴿٥٤﴾

50- Görseydin o inkâr edenleri: Melekler onların canlarını alırken yüzlerine ve arkalarına vuruyorlar, "Haydi yangın azabını tadın!" (diyorlardı).

51- İşte bu ellerinizin yapıp öne sürdüğü işler yüzündendir. Yoksa Allah, kullara zulmedici değildir.

52- Tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibi Allah'ın ayetlerini inkâr etmişlerdi. Allah da onları günahlarıyla yakalamıştı. Şüphesiz Allah güçlüdür, O'nun cezası çetindir.

53- Bu böyledir. Çünkü bir millet kendilerinde bulunanı değiştirmedikçe Allah onlara verdiği nimeti değiştirmez. Allah işitendir, bilendir.

54- Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibi: Rablerinin ayetlerini yalanlamışlardı. Biz de onları günahları ile mahvetmiştik. Ve Firavun ailesini boğmuştuk. Hepsi de zulmedicilerdi.

SÖZLÜK

اِذْ يَتَوَفَّى	Öldürdüğünde. Öldürmek için ruhlarını alırken...
وُجُوهَهُمْ وَ اَدْبَارَهُمْ	Yüzleri ve arkaları. Melekler kafirlerin canlarını alırken, onlara hem önlerinden hem arkalarından vuruyorlardı.
بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ	Kullarına zulmedici değildir. Tıpkı: "Rabbin hiç kimseye zulmetmez." ayeti kerimesi gibidir.
كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ	Tıpkı Firavun'un ehli gibi. Kâfirlikte, yalanlamada, gidişte ve adette Kureyş kâfirlerinin gidişi Firavun hanedanının gidişi gibidir.
لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً	Nimetini değiştirici değildir. Nimetin değiştirilmesi, çekip almak veya o nimeti elinde bulunduranlara azap etmek şeklinde cezalandırmakla değiştirilmesidir.
اٰلُ فِرْعَوْنَ	Firavun'un ehli. Zulmüne ve kâfirliğine katılarak Firavun'un dini üzere olan kıbtîler.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm yurtlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak

mü'minlere karşı savaşmak için çıkan Kureyş kâfirlerini anlatıyor. Allah-u Teâlâ Rasûlüne buyuruyor: "Görseydin o inkâr edenleri:(1) Melekler, onların canlarını alırken yüzlerine ve arkalarına..."(2) şöyle diyerek "... vuruyorlardı: Haydi yangın azabını tadın."(3)

Cenab-ı Hakk devam ediyor: "İşte bu, ellerinizin yapıp ettiği işler yüzündendir. Yoksa Allah kullara zulmedici değildir." Bu da, meleklerin, canlarını aldıkları kâfirlere söylediği sözlerdendir. Yani, işte bu dayak ve işkence, kendi ellerinizle sunduğunuz kâfirlik, zulüm ve fesat sebebiyledir. Allah size zulmediyor değildir. Çünkü O, hiçbir kimseye zulmetmez.

"Tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibi..." Şu Kureyşli müşriklerin küfürde ve yalanlamadaki tutumları Firavun ailesi ile onlardan öncekilerin tutumları gibidir. "... Allah'ın âyetlerini inkâr etmişlerdi. Allah da onları günahları yüzünden yakalamıştı." İşte onlar da inkâr etmişlerdi de Allah günahlarından dolayı onları azaba çarptırmıştı.

"Şüphesiz Allah güçlüdür, O'nun cezası çetindir." Firavun ailesi ile onlardan önceki Âd'a, Semûd'a, İbrahim'in kavmine, Medyen ve Mu'tefikât Ashabı'na yaptıkları bunu gösterir. En sonunda Allah-u Teâlâ Kureyş kâfirlerini Bedir'de güçlü ve herşeye kadir sıfatlarıyla cezaya çarptırmıştır.

"Bu böyledir. Çünkü bir millet kendilerinde bulunan iyi hallerini değiştirmedikçe Allah onlara verdiği nimeti değiştirmez." ayeti, hem yalanlayıcı, inkârcı, zalim ümmetlerin tepesine indirdiği azaba, hem de mü'min ancak isyankâr kulları hakkındaki tutumuna işarettir. O tutum şudur: Bir millet kendilerinde olanı inkâr ederek, yalanlayarak, zulüm ederek, fasıklıkta bulunarak, fâcirlikle değiştirmedikçe, Allah-u Teâlâ'nın onlara verdiği güven, bolluk, temizlik ve sefa gibi bir nimeti değiştirmesi şanından değildir. İşte o zaman bu nimetler, cezalandırmakla değiştirilir. Güven ve bolluğun yerini korku ve pahalılık, temizlik ve sefanın yerini de pislik, şer ve fesat alır. Tabii bu, Allah-u

---

(1) Bu öldürülenler Bedir'de öldürülen müşrikler de olabilir, Bedir'de öldürülmeyip Mekke'de vs. ölen müşrikler de...

(2) Hasan Basri: "Arkalarına vurmak demek sırtlarına vurmak anlamındadır." Bir adam Allah Rasûlüne (s.a.v.): "Ya Rasûlüllah, Ebu Cehil'in sırtında kayış gibi (yani terlik kayışı izi gibi) bir iz gördüm" dedi. O da: "Bu, meleklerin dayağıdır," demiştir.

(3) Ruhları alınırken böyle denir. Ruhları alınır alınmaz cehenneme atılırlar. Kıyamet günü de bu söz melekler tarafından onlara söylenecektir.

Teâlâ'nın onlara genel bir sürgün ve tam bir soykırımla azab etmediğinde olur.

"Allah işitendir, bilendir." Kullarının sözlerini ve davranışlarını işitir ve bilir. Bu sebeple karşılık verişi zulümsüz, adil olur.

"Tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibi: Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı.(1) Biz de onları günahları sebebiyle helâk etmiştik. Firavun ailesini (suda) boğmuştuk. Hepsi de zulmedici idiler."

Bu ayet önceki ayete benzemektedir. Ancak aralarında şu farklılıklar vardır: İlk âyette, helâk edilenlerin suçu kâfirliktir, bu âyette ise yalanlama. İlk ayette azabın türü anılmamıştır, ikincide anılmıştır: Boğulmak. İlk ayette aleyhlerine kâfirlikten başka bir suç kaydedilmemiştir. Tek suçları küfürdür, başka birşey değil. İkincide ise hepsinin aleyhine bir günah daha kaydedilmiştir: Zulüm. "Hepsi de..." inkâr ediş, yalanlayış, Allah yolundan çeviriş, Allah ve Rasûlüne itaatten çıkışları sebebiyle (üstelik te'kidle) "... zalimdiler."

SONUÇ

1- Daha can alınırken azap görüldüğü ilân edildiğine göre kabir azabı da vardır.

2- Bu ayetin benzeri En'am Sûresi'nde geçer: "O zalimler ölüm dalgaları içinde, melekler de ellerini uzatmış..." vurarak "... "Haydi canlarınızı çıkarın. Allah'a gerçek olmayanı söylemenizden ve O'nun ayetlerine karşı büyüklük taslamanızdan dolayı bugün alçaklık azabıyla cezalandırılacaksınız! (derken) onların halini bir görsen."(2)

3- Yaradan, herhangi bir kimseye zulmetmekten beridir.

4- Allah-u Teâlâ'nın zalimleri cezalandırmaktaki ve nimeti yoksulluk ve belâlarla değiştirmekteki tutumu (sünnetullah) dile getirilmiştir.

---

(1) 'Firavun ailesinin gidişi gibi' ifadesi, ruhları alınırken, kabirlerinde ve kıyamet günü azab görmede Firavun ailesi gibi azap göreceklerdir şeklinde de anlaşılabilir.

(2) Müslim'in Ebu Zer'den naklettiği hadis de bunu destekler: Rasûlüllah (s.a.v.): Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor, dedi: "Ey kullarım, ben zulmü kendime haram kıldım. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Birbirinize zulmetmeyin. Ey kullarım, amellerinizi sizin adınıza bir bir sayıyorum. Sonra size onların karşılığını vereceğim. Kimi affedersem, Allah'a hamd etsin. Kim de adaletim gereği ceza bulursa, kendinden başka kimseyi kınamasın."

5- İnsanlar değiştirmeye başlamadıkça, insanların içinde bulundukları iyilik ya da kötülüğü değiştirmek Allah-u Teâlâ'nın insanlar hakkında izlemediği bir tutumdur.

6- Zulüm ve zalimler yerilmiştir. Bütün günahlara 'zulüm' denir.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِندَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾
ٱلَّذِينَ عَٰهَدتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِى كُلِّ
مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِى ٱلْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم
مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ
خِيَانَةً فَٱنۢبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَآءٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْخَآئِنِينَ ﴿٥٨﴾
وَلَا يَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ سَبَقُوٓا۟ ۚ إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾

55- Allah katında yaratıkların en kötüsü kâfirlerdir. Artık onlar inanmazlar.

56- Sen kendileriyle andlaşma yaptığın halde onlar, hiç çekinmeden yaptıkları andlaşmayı her defasında bozarlar.

57- Savaşta onları yakalarsan, onlarla arkalarında bulunan kimseleri de dağıt ki ibret alsınlar.

58- Bir kavmin andlaşmayı bozmasından korkarsan, sen de aynı şekilde onlara at. Çünkü Allah andlaşmayı bozanları sevmez.

59- İnkâr edenler geçtiklerini sanmasınlar. Onlar aciz bırakamazlar.

SÖZLÜK

شَرُّ الدَّوَابِّ — Canlıların en şerlisi. İnsan veya hayvan. Allah-u Teâlâ'nın özelliklerini saydığı Beni Kurayza'dır.

فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ — Onlar inanmıyorlar. Allah-u Teâlâ hallerini bildiğinden onların kâfir olarak öleceklerini haber verdi.

يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ — Ahitlerini bozarlar. Sözlerinde durmayan ve andlaşma dışına çıkarak, andlaşmada var olmayan şeyleri yapanlar.

فِى كُلِّ مَرَّةٍ — Her defasında. Her andlaşma yaptıklarında...

فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ — Onları bulduğunda...

فَشَرِّدْ — Parçala, dağıt.

يَذَّكَّرُونَ — İbret alalar...

فَانْبِذْ اِلَيْهِمْ — Onlara at. Andlaşmalarını bir kenara fırlat at.

عَلَى سَوَاءٍ — Eşit olarak. Sen de onlar da andlaşmayı bozduğunuzu bilerek.

اَلْخَائِنِينَ — Hainler. Andlaşmalarını bozanlar.

سَبَقُوا — Geçtiler. Allah'ı aciz bırakıp da ileri geçeceklerini sanma. Allah'ı atlattıklarını, kendilerine karşı Cenab-ı Hakk'ın imkânı kalmadığını sanmasınlar.

AÇIKLAMA

İslâm davasına ve dava sahibine, yani Hz. peygamber'e (s.a.v.) düşmanlığın zikredilmesi münasebetiyle Cenab-ı Hakk, İslâm davasının müşrik Kureyş kâfirleri dışındaki diğer hasımlarını da zikretti: Yahudi Kurayzaoğulları.(1) Allah-u Teâlâ, kafirlerin insan olsun, hayvan olsun yaratıkların en şerlisi olduklarını haber verdi ve tanınsınlar diye tarif ederek özelliklerini saydı:

Şerre ve fesada daldıkları için iman etmeyeceklerdir: "Allah katında..." O'nun kararına ve bilgisine göre "... yaratılanların en kötüsü inkâr edenlerdir.

(1) Beni Nadir de böyle idi. Çünkü onlar da Kureyş'e silah yardımında bulunmuşlardı. Sonra tutumları ortaya çıkınca özür beyan etmişlerdi. Kurayza ise, az sonra belirteceğimiz gibi antlaşmasını iki defa bozmuştu.

Artık onlar inanmazlar."

Onlara has bir başka özelliklerini belirtti: "Sen kendileriyle andlaşma yaptığın halde onlar, hiç çekinmeden yaptıkları andlaşmayı her defasında bozarlar."(1) Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) ilk defasında kafirlerle, peygambere karşı savaşmamak ve Peygambere karşı savaşan hiçbir kimseye yardım etmemek üzere anlaşmıştı. Bir de ne görsün, Kureyş'e silah yardımı yapmıyorlar mı!? Tutumları ortaya çıkınca, hatalarını kabul ederek özür dilediler. Rasûlüllah (s.a.v.) kendisine karşı savaşmamak ve kendisine karşı savaşan hiçbir kimseye yardım etmemek üzere bir kez daha andlaşma yaptı. Bir de ne görsün, antlaşmalarını yine bozup kendisine karşı savaşa girmiyorlar mı?! Bu defa da Hendek Gazvesi'nde savaşan gruplara katılmışlardı. Allah-u Teâlâ'nın şu kavli bunu belirtmektedir: "Allah katında yaratıkların en kötüsü kâfirlerdir. Artık onlar inanmazlar. / Sen kendileriyle andlaşma yaptığın halde onlar, hiç çekinmeden..." andlaşmaları bozmanın cezasından ve andlaşmalarla canları çektiği gibi oynamaktan hiç korkmadan "... her defasında..." yaptıkları andlaşmayı "... bozarlar."

Allah-u Teâlâ'nın, "savaşta onları yakalarsan onlarla arkalarında bulunan kimseleri de dağıt ki, ibret alsınlar" sözü, Rasûlünü, antlaşmalarını bozan, küfre batmış bu kişilere karşı koyması gereken tavrı emrederek yönlendiriyor. Hiç bir halde çıkmamak üzere küfre batmışlardı. Şu da bu gerçeği gösterir: Kaleleri kuşatılıp teslim olduklarında herbirine öldürülmemek için müslüman olmaları teklif ediliyordu. Onlar da kendi iradeleri ile müslüman olmaktansa öldürülmeyi tercih ettiler ve kâfir olarak öldüler. Cenab-ı Hakk şöyle buyurmuştur: "Onlar inanmazlar." İşte onları, savaşta yakalarsan, yani eline imkân geçmiş durumda bulursan, şiddetle, sertçe, acımadan vur. Hatta, arkalarında durup, Kureyş kâfirlerinin ve diğerlerinin seni mağlub etmesini gözleyen İslâm düşmanlarını da dağıt. Umulur ki ders ve ibret alırlar da, bundan böyle seninle savaşıp çarpışmayı düşünmezler.

"Bir kavmin hâinlik yapmasından korkarsan,(2) haber vererek sen de

(1) Allah, Allah... Bu rezil vasıf, bugüne kadar yahudilerin özelliği olagelmiştir. Ne bir sözlerini tutarlar, ne de bir borçlarını öderler. Cenab-ı Hakka onlar hakkında şöyle buyururken ne kadar da doğru buyurmuştur: "Ne zaman bir andlaşma yaptılarsa, onlardan bir grup o andlaşmayı bozup atmadı mı?" (Bakara Sûresi, 100)

(2) Ayetin hükmü geneldir. Bu, müslümanların kıyamete kadar uygulayacağı bir savaş prensibidir. Andlaşmayı bozmalarından korkmak demek, burada düşmanın andlaşmayı bozacağına, buna ilişkin açık belirtilerin gözükmesi sebebiyle kesin kanaat getirmek anlamındadır.

(andlaşmayı) bir kenara at. Şüphesiz Allah hainleri (antlaşma bozanları) sevmez." Bu da Rasûlüllah'ı (s.a.v.) başarılı savaş planlarına ilişkin bir yönlendirmedir: Şayet andlaşma yaptığın bir kavmin andlaşmayı bozacağından korkarsan, bunun belirtileri gözükmüşse ve alâmetlerini algılamışsan; andlaşmayı bozarak ve bozulduğunu sen de, onlar da tam olarak bilesiniz diye karşı tarafa ilân ederek o andlaşmayı kaldır at. Bildir ki seni andlaşmayı bozmakla itham etmesinler. Allah andlaşma bozanları sevmez. Sonra Allah'tan yardım dileyerek savaş onlarla... Andlaşmayı bozanlar yenilecektir. Bu bir kesin kararlılık göstergesidir. Çünkü düşman sürekli andlaşmayı bozmaya niyet etmişse, andlaşmada eksiklik olmuştur. O zaman, gafil avlama (ansızın saldırma) unsurunun düşmanın elinden derhal sökülüp alınması gerekir. Bu, savaşlarda önemli bir unsurdur.

"İnkâr edenler..." Bedir Savaşı'ndan kaçan Kureyş kâfirleri "... geçtiklerini ..." atlattıklarını, Allah'ın kendilerine güç yetiremediğini "... sanmasınlar. Onlar..." hiçbir zaman Allah'ı "... aciz bırakamazlar." Zira ne kaçan Allah'tan kurtulabilir, ne de bir kimse O'na galip gelebilir.

SONUÇ

1- Yaratıkların en şerlileri kâfirlerdir.

2- Zulme, şerre ve fesada dalanlar hakkında Allah'ın tutumu hak ettikleri cezayı vermesidir.

3- Başka düşmanları caydırsın diye komutanın düşmana sıkıca ve şiddetle vurması yararlı bir savaş usûlüdür.

4- Andlaşmaya ihanet ve bozmak haramdır.

5- Andlaşmanın bozulduğunu ilân etmek de, düşmanı ansızın vurmak da caizdir. Elbette, düşmanın andlaşmayı bozmaya kararlı olduğunu gösteren açık belirtiler ortaya çıkmışsa...(1) Ansızın vurulur ki, gafil avlanılmasın.

---

(1) Müslim, Ebu Said el-Hudri'den rivayet eder: "Rasûlüllah (s.a.v.) buyurdu: Her ihanet eden için kıyamet günü, ihaneti kadar yükseğe bir bayrak çekilir. Dikkat edin: Hiç kimsenin ihaneti genel komutanın ihanetinden büyük olamaz." Ebu Davud ve Tirmizi ise Muaviye'den (r.a) rivayet etmiştir: "Muaviye ile Bizans arasında bir andlaşma yürürlükteydi. Andlaşma süresi dolmaya yaklaştığında, ordusuyla Bizans üzerine yürüdü. Amr b. Anbese gelip : Resûlüllah'ın (s.a.v.): "Kimin bir kavimle andlaşması varsa, sıkı sıkıya bağlı da kalmasın, bozmaya da kalkışmasın. Ya süresi dolsun, ya da karşı tarafa bildirerek andlaşmayı bozsun," buyurduğunu duydum, dedi. Muaviye, orduyu geri döndürdü."

وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ
تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ
لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِن جَنَحُوا لِلسَّلْمِ
فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾
وَإِن يُرِيدُوا أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ ۚ هُوَ الَّذِي
أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۚ لَوْ أَنفَقْتَ
مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ
أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

60- Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar (savaş araçları) hazırlayın. Bununla Allah'ın düşmanını, sizin de düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız, tam olarak size ödenir, hiç haksızlığa uğratılmazsınız.

61- Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah'a dayan. Çünkü O, işitendir, bilendir.

62- Eğer sana hile yapmak isterlerse (korkma), Allah sana yeter. O ki yardımıyla seni ve mü'minleri destekledi.

63- Ve onların kalplerinin arasını uzlaştırdı. Sen yeryüzünde olan herşeyi verseydin, yine onların kalplerinin arasını uzlaş-

tıramazdın, fakat onların arasını Allah uzlaştırdı. Çünkü O, daima üstündür, hikmet sahibidir.

SÖZLÜK

أَعِدُّوا	Hazırlayın.
مَا اسْتَطَعْتُمْ	Güç yetirebildiklerinizi.
مِنْ قُوَّةٍ	Kuvvetten. Savaş gücü. Çeşitli türde silahlar.
يُوَفَّ إِلَيْكُمْ	Size verilir. Ecri ve sevabı size tastamam verilir.
وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ	Barışa yanaşırlarsa. Savaşmamaya yönelir ve rağbet ederlerse.
فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ	Allah sana yeter. Onların şerlerine karşı sana Allah yeter ve onlara karşı sana Allah yardım eder.
أَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ	Kalplerini birbirine ısındırdı. Birbirinden nefret ediyorken ve ayrılık içindeyken Ensar'ın gönüllerini uzlaştırdı.
إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ	O Aziz ve Hakimdir. Meselesine hakim, fiillerinde ve kullarının işlerini düzenlemede hikmet sahibidir.

AÇIKLAMA

Bedir Savaşı'nın bitişi, müşriklerin orada hezimete uğrayışı, hepsinin Mekke'ye mü'minlere kızgın durumda dönüşü, hatta Ebu Süfyan'ın defalarca intikam alınacağını vaadetmeye başlayışıyla –ki Uhud Savaşı bunun sonucundan başka birşey değildir– burada Allah-u Teâlâ, Rasûlü ile mü'minlere kuvvet hazırlamalarını ve bu uğurda ellerinden gelen herşeyi yapmalarını emretti: "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet..." Hz. Peygamber (s.a.v.) "kuvvet"i atmak olarak tefsir etmiştir: "Dikkat edin, kuvvet, atmaktır." Bunu üç defa söylemiştir. "... ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın.(1) Bu-

(1) Müslim, Ukbe b. Amir'den şöyle rivayet ediyor: "Rasûlüllah'ın (s.a.v.) minberde şöyle buyurduğunu duydum: Onlar için gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın. Dikkat edin, "kuvvet" atmaktır. Dikkat edin, "kuvvet" atmaktır. Dikkat edin, "kuvvet" atmaktır."
Yine Ukbe'den: "Rasûlüllah'ın (s.a.v.) şöyle dediğini duydum: Büyük memleketler size fethettirilecek. Size Allah kâfi gelecek. Ancak herhangi biriniz ok talimi yapmaktan geri durmasın."

nunla Allah'ın düşmanını, kendi düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz Allah'ın bildiği kimseleri (düşmanları) korkutursunuz."

Allah-u Teâlâ, mü'min kullarına çeşit çeşit kuvvet hazırlamalarını emrettikten sonra, at bağlayıp evlerinin önünde cihada hazır tutmalarının kâfir ve münafık Allah düşmanlarını korkuttuğunu haber veriyor. Yani bu iş onları korkutur da müslümanlara saldırıp savaşmayı düşünmezler. İşte silahlı barış denilen şey budur. Eğer ümmet, savaşa muktedir olarak silahlanmış olursa, bu ümmet düşmanlarını korkutur da savaşmazlar. Ama müslümanları sayıca ve silahca yetersiz, düşmanlarına karşı koymaya gücü yetmez durumda görürlerse, bu hal onları ümmetle savaşmaya tahrik eder ve de savaşırlar.

"Ve onlardan başkaları" sözünden maksat, Kureyş kâfirlerinden başkaları demektir.

"Sizin bilmediğiniz, Alllah'ın bildiği" sözünden ifade edilenler yahudiler, mecusiler veya münafıklar olabileceği gibi cinler de olabilir. Allah-u Teâlâ onların adını vermedikçe, kesin bir dille, onlar, falancalardır, demek doğru değildir. Şu kadarı var ki, müslümanların düşmanlarının, insan ve cin bütün yeryüzü müşrikleri ile kâfirleri olduğunu biliyoruz.

"Allah yolunda ne harcarsanız, size tam olarak ödenir, hiç haksızlığa uğramazsınız." Allah-u Teâlâ, müslümanların az veya çok Allah yolunda, yani cihad için harcadıklarının karşılığını, onlara tam olarak, hiçbir şey eksiltmeden vereceğini bildiriyor. "Hiç haksızlığa uğratılmaksızın" hal cümlesidir. Anlamı ise, Allah-u Teâlâ, yolunda harcananların sevabını eksik vererek zulmetmez demektir. 60. ayetin muhtevası budur.

61. ayet ise şöyledir: "Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah'a tevekkül et. O, işitendir, bilendir."(1) Allah-u Teâlâ, o günkü cihadın komutanı olan peygamberine düşmanları ne zaman sulh ister, barışa yönelir ve samimiyetle rağbet ederse barışı kabul etmesini emrediyor. Çünkü O Azap Peygamberi değil, Rahmet Peygamberi'dir. Bu konuda Allah'a tevekkül etmesini de emretti. Yani barışı kabulde O'na itaat eder, meseleyi O'na ısmarlar ve O'na güvenir. Çünkü, düşmanlarının şerrine karşı ona Allah yeter.

---

(1) Bu ayetin, "Müşrikleri nerede bulursanız öldürün." (...) âyeti ile nesh olunup olunmadığı tartışılmıştır. Doğru ve amel edilecek görüş şudur: Ayet mensuh değil muhkemdir. Müslümanlar zayıfsalar zararı gidermek ve fayda elde etmek için gerek duyarlarsa barışa yönelirler. Değilse savaşırlar.

Allah, onların sözlerini işitir ve yapıp ettiklerini de, durumlarını da bilir. Onların hiçbir şeyi O'na gizli değildir. Bu sebeple, eğer barış isteyerek hile yapmak niyetindeyseler, hilelerinin şerrine karşı Rasûlüne Allah yeter. 62. ve 63. ayetlerin manası budur.

"Eğer..." barışa meyletmekle "... sana hile yapmak isterlerse, sana Allah yeter. O ki..." Bedir'de "... seni ve mü'minleri yardımıyla destekledi. Ve onların kalplerinin arasını uzlaştırdı." Kin ve düşmanlıkla kaplı ve en küçük ve basit sebepler yüzünden birbirinden nefret eden o gönülleri uzlaştırdı. Ensar, aralarında süren büyük bir düşmanlık üzere yaşıyordu. Hatta aralarında yüzyirmi senelik savaş vardı. Müslüman olunca barıştılar, bütün düşmanlık ve nefret belirtileri yok oldu ve tek bir vücut oldular. Bunu Allah'tan başka kim sağlayabilirdi ki? Vallahi, hiç kimse.

"Sen yeryüzünde bulunan herşeyi..." altın, gümüş, deve, sığır, koyun vb. "... şeyler verseydin yine onların arasını uzlaştıramazdın."

SONUÇ

1- Kuvvet hazırlamak farzdır. Bu, o günün şartlarına göre her devirde geçerlidir. Geçmişte kuvvet, mızrak, kılıç ve at bulundurmaksa, bugün savaş uçağı, füze, nükleer bombası, tank, denizaltı ve savaş gemisidir.

2- Bir kural açıklanıyor: Silahlı Barış. Geniş bilgi için âyetlerin tefsirine bakınız.

3- Gerçek müslüman oldukları sürece müslümanlar düşmansız olmaz. Çünkü insan ve cin bütün şer güçler, kendilerine düşmandır.

4- Cihad harcamaları, en hayırlı harcamalardır, sevapları kat kat verilecektir.

5- Barış belli şartlarda kabul edilebilir, belli şartlarda da kabul edilmeyebilir. Bu, müslümanların güçlü ve zayıf oluşlarına göre değerlendirilir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ حَسْبُكَ
ٱللَّهُ وَمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ حَرِّضِ

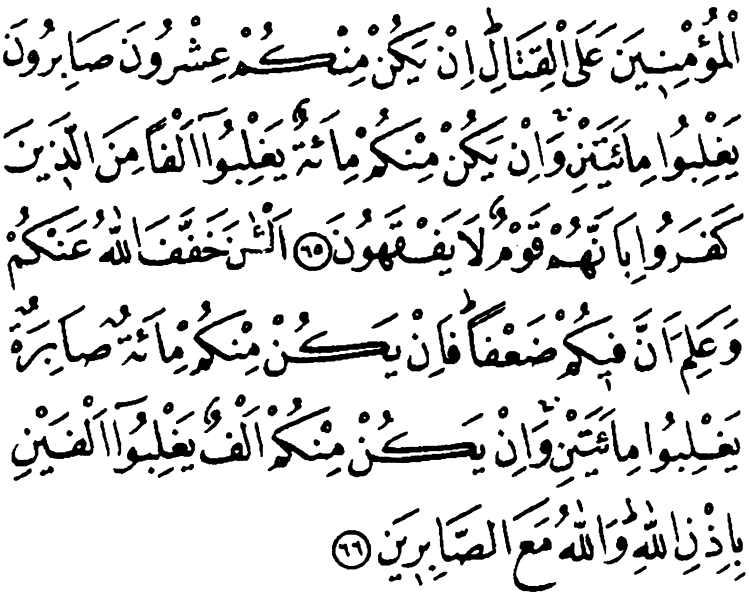

64- Ey peygamber, Allah sana ve sana tâbi olan mü'minlere yeter.

65- Ey peygamber, mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabreden yirmi kişi olsa, iki yüz (kâfir)i yenerler. Sizden yüz kişi olsa kâfirlerden bin kişiyi yenerler. Çünkü o kâfirler anlamaz bir topluluktur.

66- Şimdi Allah sizden (yükü) hafifletti, sizde zaaf olduğunu bildi. Bundan böyle sizden sabreden yüz kişi olsa ikiyüz (kâfir)i yenerler. Ve eğer sizden bin kişi olsa Allah'ın izniyle ikibin (kâfir)i yenerler. Allah sabredenlerle beraberdir.

SÖZLÜK

حَسْبُكَ اللّٰهُ — Allah sana yeter. Düşmanlarının ve diğerlerinin durumuyla ilgili her hususta sana Allah yeter.

وَ مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ — Sana tâbi olan mü'minlere de Allah yeter. Düşmanlarının durumundan ilgilendikleri hususlarda onlara Allah yeter.

حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ — Mü'minleri savaşa teşvik et. Onları özendirip, sakındırarak savaşa teşvik et.

صَابِرُونَ Sabredenler. Savaşta sebat eden, direnci kırılmayan ve bozulmayan, aksine direnen ve savaşan.

لاَ يَفْقَهُونَ Anlamazlar. Savaş sanatlarından ve ustalığından öte, savaşın inceliklerini ve sonuçlarını anlamazlar.

AÇIKLAMA

Cenab-ı Hakk, Rasûlüne, bütün insanların üstünde bir onur verdiği peygamberlik ünvanıyla sesleniyor: "Ey peygamber..." buyuruyor. Ve hem Rasûlüne, hem de ona tâbi olan mü'minlere, düşmanlarına karşı kendisinin (Allah'ın) yeteceğine, düşmanları ile savaştıkları sürece kendisinin (Allah'ın) onlara yardım edip destekleyeceğine teminat vererek ne güzel bir bildirimde bulunuyor: "Sana da, sana tâbi olan mü'minlere de Allah yeter."

Sonra onlara, Allah'ın izniyle zafere götüren sebeplere sarılmaları için, ikinci defa şöyle sesleniyor: "Ey peygamber mü'minleri savaşa teşvik et." Sonra hem Peygamberine, hem de izinden giden mü'minlere şöyle emrediyor: "Eğer sizden..." savaşta "... sabreden yirmi kişi olsa..." bunlar "... ikiyüz kişiyi yenerler?" Ve eğer yüz sabırlı mü'min olsa, bin kâfiri yenerler. Bunun gerekçesi de açıklanıyor: "Çünkü onlar (kâfirler) anlamaz bir topluluktur." Savaş inceliklerini anlamazlar. Savaş incelikleri şunlardır: Allah-u Teâlâ'ya kulluk etmek, yeryüzünden zulmü silmek, Allah'ın mü'minlerden şehidler alıp onları katındaki şehitler makamında konuk etmesidir. Kâfirler, bunları anlamazlar. Onun için savaşa karşı basiretleri (kalp gözleri) kapalıdır. Çünkü sadece yaşamak için savaşırlar. Hayatlarında tehlike sezince, yaşamak isteyerek savaşı bırakırlar. Bundan da öte, mü'minlerin aksine savaş usûllerini ve yararlı araçlarını bilmeyen cahillerdir. Mü'minlerse bilgindir. Herşeyi bilirler. Yani böyle olması farzdır. Çünkü iman zayıflarsa, imanı izleyen ince anlayış ve ilim zayıflar; onun yerini, bugün müslümanlarda gözlemlendiği gibi cahillik ve zaafiyet belâsı alır. "Şimdi Allah sizden (yükü) hafifletti, sizde zaaf bulunduğunu bildi. Bundan böyle sizden sabreden yüz kişi olsa, ikiyüz (kâfir)i yenerler. Ve eğer sizden bin kişi olsa, Allah'ın izniyle ikibin (kâfir)i yenerler. Allah sabredenlerle beraberdir."

İşte şu anda, sizde zaaf olduğunu bilişinden, yani bir kişinin on kişiyle, on kişinin yüz kişiyle, yüz kişinin bin kişiyle savaşmaya güç yetiremeyeceğini bilişinden sonra Cenab-ı Hakk size merhamet ve ihsan ederek görev yükünü hafifletti. İlk hükmü, bir kişinin iki, on kişinin yirmi, yüz kişinin ikiyüz,

bin kişinin de ikibin kişi ile savaşabileceğine dair olan bu ikinci hükümle neshetti. Bu, şu demektir: Mü'min bir kişinin iki kişinin önünden kaçması caiz değildir. Ama iki kişiden çok olurlarsa, caiz olur. Diğer oranlar da böyledir. On müslümanın yirmi kâfirden kaçması caiz değildir. Ama meselâ otuz ya da kırk kişiden kaçmaları caizdir. Tabii bu sadece yükü, güçlüğü ortadan kaldırmak türündendir. Değilse bir mü'minin on kişiyle de, daha fazlasıyla da savaşması caizdir. Nitekim Mute Savaşı'nda üçbin sahabi, yüzellibin Bizanslı ve Arap müttefikleriyle savaşmıştır.

"Allah'ın izniyle..." O'nun yardım edişi ve destekleyişi ile. Çünkü Allah-u Teâlâ'nın yardımı ve izni olmadan zafer kazanılamaz. "Allah..." destekleyerek, yardım ederek "... sabredenlerle beraberdir." Allah-u Teâlâ'nın desteklemesi ve yardım etmesi için sabır şart koşulmuştur. Allah, savaşa karşı sabretmeyen (sebatkâr olmayan) kimseye yardım edeceğine ve destekleyeceğine dair verdiği sözü yerine getirmekle yükümlü değildir.

SONUÇ

1- Allah-u Teâlâ'dan başka her şeye gücü yeten yardımcı yoktur. Kim ki Allah-u Teâlâ'dan başka her şeye gücü yeten kimseler olduğunu zannederse şirk koşmuştur.

2- Mü'minleri her zaman ve mekânda cihada özendirmek gerekir.

3- Bir kişinin bir ve iki kâfir kişi önünden bozulup kaçması haram, daha fazlasının önünden bozulup kaçması ise caizdir. Kaçmayıp savaşmak daha makbuldür.

4- Mücahidlerin akıl, ruh ve ustalık bakımından ince anlayışa kavuşturulması gerekir.

5- Savaş alanlarında tutunmak farz, bozgun haramdır. Mü'minlerin sayısı onikibin veya daha fazla askere varmışsa, bu, Allah-u Teâlâ'nın izni ile sayı azlığından dolayı mağlub olmaz.

6- Allah, ilimle, destekle ve yardımla, savaşta bozulanlarla değil tutunanlarla beraberdir.

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ
أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ
يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ
سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا
مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

67- Yeryüzünde ağır basıncaya kadar hiçbir peygambere esirler sahibi olmak yakışmaz. Siz, geçici dünya malını istiyorsunuz. Allah ise (sizin için) ahireti istiyor. Allah daima üstün ve hikmet sahibidir.

68- Eğer Allah'tan bir yazı geçmemiş olsaydı, aldığınız fidyeden dolayı size mutlaka büyük bir azab dokunurdu.

69- Artık elde ettiğiniz ganimetten helâl ve temiz olarak yeyin ve Allah'tan korkun! Şüphesiz Allah bağışlayandır, merhamet edendir.

SÖZLÜK

أَسْرَىٰ	Esirler. Esir kelimesinin çoğuludur. Harpte tutulup esir alınanlar.
حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ	Yeryüzünde düşmanı korkutacak bir güç ve şiddete sahip olmadan.
عَرَضَ الدُّنْيَا	Dünya malı. Çünkü mal gelip geçicidir, elde kalmaz.
لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ	Eğer Allah'tan yazılıp geçen olmasaydı. Allah-u Teâlâ'nın bu ümmetin peygamberine ganimeti helâl kıldığı hükmü olmasaydı.
فِيمَا أَخَذْتُمْ	Bedir esirleri için aldığınız fidye sebebiyle.

حَلَالاً طَيِّبًا — Helâl, temiz olarak. 'Tayyib' kelimesi burada, gerekli olan helâliyet için te'kiddir.

وَ اتَّقُوا اللّٰهَ — Allah'tan sakının O'na ve Rasûlüne, emirlerinde ve yasaklarında itaat ederek Allah'tân sakının.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm Bedir Gazvesi olaylarına devam ediyor. Ömer ve Sa'd bin Muaz (r.a.) dışında ashab, içinde yaşadıkları zor hayat şartları sebebiyle esirlere fidye alınmasını arzuladılar. Fidye konusundaki bu arzuları, Allah-u Teâlâ'nın fidyeyi helal mi, haram mı kıldığını bilmeksizin olmuştu. Fakat Hz. Ömer, bulduğu esiri mutlaka öldürüyordu. Sa'd ise şöyle demişti: "Savaşta düşman öldürmekte aşırı gitmek, geriye adam bırakmaktan daha iyidir." Fidye alıp verme işi bitince, fidyecileri şiddetle azarlayan bu âyet-i kerime indi.

"Arazide..." düşman topraklarında öldürüp sürerek "... galip gelinceye kadar hiçbir peygambere esirler sahibi olması yakışmaz."(1) Fidye almak veya bedelsiz salıvermek için sağ bırakıp savaş esirleri alması doğru değildir, gerekli de değildir. Ama peygamber güçlenip kuvvetlenmişse ve düşmanlarının gözünde büyümüşse esir alabilir. Yani bedelsiz serbest bırakmak veya fidye almak için esir olarak sağ bırakabilir.

"Siz geçici dünya malını istiyorsunuz." Bu da Allah-u Teâlâ'nın azarlamalarından biridir.(2) Çünkü esirleri sadece dünya kırıntısı, yani para-pul is-

(1) Ayet, Bedir Savaşı'nda, Allah-u Teâlâ'dan Peygamberi Muhammed'in ashabına bir azarlama olarak inmiştir. Çünkü müşrikleri öldürmede işi sıkı tutmamışlar, fidye karşılığında serbest bırakmak için esir almışlardı.

(2) Müslim rivayet eder: Hz. Peygamber (s.a.v.) aralarında Hz. Ebubekir'le Hz. Ömer'in de bulunduğu bazı sahabilerine: "Şu esirler hakkında ne düşünüyorsunuz?" buyurdu. Ebubekir: "Ya Rasûlüllah, onlar amcaoğulları ve aşiretimizdir, onlardan fidye alınmasını uygun görüyorum. Hem kâfirlere karşı bize kuvvet de olur. Belki de onlar İslâm'ı kabul ederler," dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sen ne dersin ey Hattaboğlu?" buyurdu. Hz. Ömer de: "Hayır, vallahi ya Rasûlüllah, Ebubekir gibi düşünmüyorum. Bence bize imkân tanı, boyunlarını vuralım. Ali'ye imkan tanı Akil'in boynuna vursun. Bana imkan tanı filanın boynunu vurayım. Bunlar kâfirlerin elebaşları ve ulularıdır." dedi. Hz. Ömer gerisini şöyle anlattı: "Ebubekir'in dedikleri Rasûlüllah'ın (s.a.v.) hoşuna gitti. Benim dediklerimse hoşuna gitmedi. Ertesi gün olunca geldim. Bir de ne göreyim! Allah Rasûlü ile Ebubekir oturmuş ağlamıyorlar mı!.. Allah (c.c.), "Hiçbir peygambere..."den başlayıp, "artık helâl ve temiz olarak yeyin"e kadarki ayetleri indirmişti."

tedikleri için, fidye karşılığında serbest bırakmışlardı. "Allah ise âhireti istiyor." Sizin isteğinizle Rabbiniz'in sizin için istediği şey farklı. Siz gelip geçici dünya malını istiyorsunuz, Allah'sa sizin için ebedi nimeti diliyor.

"Allah daima üstün ve hikmet sahibidir." Meselesine hakimdir; kendisine tevekkül edip işini O'na havale edene yardım eder. Yapıp ettiklerini hikmetlice yapar. Dostlarını yardımsız koyup düşmanlarına yardım etmez. Ey mü'minler, kendi arzunuzu Rabbinizin arzusuna bırakarak O'nun rızasını istemelisiniz.

"Eğer Allah'tan bir yazı geçmemiş olsaydı,(1) aldığınız fidyeden dolayı size büyük bir azab dokunurdu." Allah-u Teâlâ'nın ilminde ganimetlerin bu ümmete helâl olduğu geçmemiş ve bu Levh-i Mahfuz'da yazılmamış olsaydı, fidye almaya razı oluşunuzdan ve fidye alışınızdan dolayı büyük bir cezaya çarptırılırdınız.

"Artık elde ettiğiniz ganimetten helâl ve temiz olarak yeyin."(2) Bu, Allah-u Teâlâ'dan Bedir Gazvesi'ne katılanlara ganimet mallarını, hatta esir-ler için ödenen fidyeyi yemeye bir izindir ve Allah'tan (c.c.) bir lûtuftur.

"Allah'tan korkun!" Mü'minlere Allah'ın ve Rasûlünün emirlerini tutmak, yasaklarından kaçmak suretiyle korkmalarına dair bir emir.

"Allah bağışlayandır, merhamet edendir." Allah-u Teâlâ, tevbe eden kullarını bağışlayıcı ve mü'minlere merhametlidir. Bu, onlara azab etmemesiyle ortaya çıkmıştır. Çünkü kendilerini bağışlayarak,arzuladıkları şeyleri helâl kılmıştır. Hadiste şöyle geçer: "Umulur ki Allah-u Teâlâ Bedir Savaşı'na katılanların bir daha günah işlemiyeceklerini bildiği için, dilediğinizi yapın, sizi bağışladım, buyurmuştur."

SONUÇ

1- Allah-u Teâlâ cihaddaki İslâm komutanlarını, düşmanı topraklarında öldürüp sürerek yere sermedikçe esirleri fidye ile veya bedelsiz serbest bırakmamaya yönlendiriyor. Düşman artık onlardan korkup çekindiğinde, işte o anda esirleri fidye karşılığında veya bedelsiz serbest bırakabilirler.

2- Allah'ın emrini bırakıp da dünyaya rağbet ettirmekten kaçınmalıdır. Çünkü ne kadar da olsa sonuçta dünya malı Allah rızası karşısında çok çok değersizdir. Ahirete rağbet etmelidir. Çünkü ecri muazzamdır.

3- Ganimet helâldir.

4- Emirde ve yasakta Allah'a ve Rasûlüne itaat ederek Allah'tan korkmalıdır.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّمَن فِي أَيْدِيكُم مِّنَ الْأَسْرَىٰ إِن يَعْلَمِ اللَّهُ فِي
قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧٠﴾ وَإِن يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ
مِن قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

70- Ey Peygamber, ellerinizde bulunan esirlere söyle: "Eğer Allah sizin kalplerinizde bir hayır olduğunu bilirse, size sizden alınandan (fidye) daha hayırlısını verir ve sizi bağışlar. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

71- Eğer sana hainlik yapmak isterlerse, daha önce Allah'a da hainlik yapmışlardı. Bu yüzden (Allah) onların mahvedilmeleri için (sana) imkân verdi. Allah (herşeyi) bilendir, yerli yerince yapandır.

SÖZLÜK

مِنَ الْأَسْرَىٰ — Esirlerden. Abbas b. Abdülmuttalib (r.a.) gibi kendilerinden fidye alınan Bedir esirleri.

إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا — Eğer Allah onların kalplerinde bir hayır bilseydi. Yani kafirlerden savaş sırasında alınan esirlerin kalplerinde. Samimi bir iman ve tam bir ihlâs.

مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ — Sizden aldıklarından. Yani fidye parası.

وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ — Eğer sana hıyanet etmeyi isterlerse. Esirler, sana hıyanet etmek isterlerse.

فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ — Daha önce (esir düşmeden önce) Allah'a hıyanet etmişlerdi.

مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ — Hıyanetleri ise, Mekke'de kâfirlikleriyle yaptıklarıdır. Onlardan dolayı imkân verdi. Ey mü'minler, onlara karşı size imkân tanıdı da kâfirleri öldürdünüz ve esir aldınız.

وَ اللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ — Allah âlim ve hâkimdir. Kullarını bilir ve yapıp ettiğinde, takdirinde hikmet sahibidir.

AÇIKLAMA

Bu âyet-i kerime, Abbas b. Abdulmuttalib (r.a.) hakkında inmiştir. Kendisi de: "Bu âyet benim hakkımda indi" derdi. Olay şöyle olmuştu: Abbas b. Abdulmuttalip esir düştükten sonra(1) müslüman oldu, müslümanlığını ilân etti ve Rasûlüllah'tan (s.a.v.), kendisinden alınmış fidyenin geri verilmesini istedi. Rasûlüllah da (s.a.v.) bunu reddetti. Allah-u Teâlâ, bunun üzerine şöyle vahyetti: "Ey Peygamber, ellerinizde bulunan esirlere şöyle de: Eğer Allah sizin kalplerinizde bir hayır..." hakiki bir müslümanlık "... olduğunu bilirse, size sizden alınandan(2) daha hayırlı..." bir mal "... verir ve sizi..." Allah'ı ve Rasûlünü inkâr edişiniz ve Allah'la Rasûlüne karşı savaşmanızdan oluşan günahlarınızı "... bağışlar. Allah bağışlayandır..." tevbekâr kullarının günahlarını bağışlar, "... esirgeyendir." Mü'min kullarını esirger. Tevbe ettikten sonra artık onları hesaba çekmez. Aksine dünyada ve ahirette rahmeti ile merhamet eder.

"Eğer sana hâinlik yapmak isterlerse..."(3) Eğer şu, kendilerinden fidye

(1) Ebu Seleme'nin kardeşi Ebu'l-Yüsr Ka'b b. Amr, Hz. Abbas'ı (r.a.) esir almıştı. Kısa boylu bir insandı. Hz. Abbas ise iriyarı, uzun boylu idi. Abbas'ı (r.a.) Rasûlüllah'a (s.a.v.) getirince, kendisine: "Onu yakalaman için sana bir melek yardım etti." buyurdu. Abbas'a da: "Kendi fidyeni öde!" buyurdu. "Ben zaten müslüman olmuştum ya Rasûlüllah." dedi. Allah Rasûlü de (s.a.v.): "Müslüman olduğunu en iyi Allah bilir. Dediğin gibiyse Allah sana bunun ödülünü verecektir. Ama zahiren sen bizim aleyhimizdeydin. Hem kendi fidyeni, hem de yeğenlerin Nevfel ile Akil'in fidyelerini öde!" buyurdu. O da ödedi. Hakkında bu ayet indi: "Ey Peygamber ellerinizde bulunan esirlere söyle..."

(2) Mülim rivayet etmiştir: Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Bahreyn'den mal gelince, Abbas: "Ben hem kendimin, hem de Akil'in fidyesini vermiştim." dedi. Peygamber de (s.a.v.): "Al!" buyurdu. Elbisesini serdi, taşıyabileceği kadar mal aldı ve: "Bu, benden alınandan daha hayırlıdır. Artık Allah'ın bağışlamasını umuyorum." dedi.

(3) Bu âyette Allah Rasûlüne teminat vardır. Durum esirlere iletilince onlar da artık Allah'a ve Rasûlüne galip gelemeyeceklerini anladılar.

alınan ve müslüman olduklarını ilan ederek kelime-i şehadet getiren esirler, müslüman olduklarını açıklayarak sana hıyanet etmek ve seni aldatmak istiyorlarsa, sonra, memleketlerine varır varmaz kâfirliğe döneceklerse, onlara aldırış etme ve onlardan yana korkma! Onlar daha önce de kâfir olmakla ve şirk koşmakla Allah'a hıyanet etmişlerdir. "Bu yüzden..." Allah onlara karşı mü'minlere imkân verdi, kâfirleri mü'minlerin, avucuna düşürdü, mü'minlerin tahakkümü altına soktu. Küfre dönerlerse, Allah da dönüverir de sizi onlara musallat kılıp kendilerine karşı size yine imkân verir.

"Allah bilendir, hikmet sahibidir." Herkesin niyetlerini ve davranışlarını bilir. Haklarında verdiği kararda isabetlidir, hikmetlice karar vermiştir. Dikkat etsinler; Allah (c.c.)'den çekinsinler; güzel müslüman ve imanlarında samimi olsunlar. Bu, onlar için en hayırlısıdır.

SONUÇ

1- Rasûlüllah'ın (s.a.v.) amcası Abbas hakkında âyet inmiştir. Bu da Abbas (r.a.) müslüman olduktan sonraki faziletini gösterir.

2- Hayrı ve salih niyetleri uygulamaya koymak gereklidir ve faziletlidir.

3- İslâm'a ve Kur'an'a "hayr" ismi verilebilir. Gerçekten her ikisi de hayr'dır ve hayr'ın tamamıdır.

4- Bir kul Allah için birşeyi terkederse, Allah onun yerine ona mutlaka terkettiği şeyden daha hayırlısını verir.

5- Allah'a (c.c.) hiç kimse galip gelemez, kaçan da O'ndan kurtulamaz. O halde dikkat: O'ndan korkulsun ve O'na tevekkül edilsin!

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَالَّذِينَ آوَوا وَّنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَالَّذِينَ

آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا
وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي
الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۖ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ ۚ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ
أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

72- Onlar ki inandılar, hicret ettiler, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaştılar. Ve onlar ki (muhacirleri) barındırdılar ve yardım ettiler. İşte onlar birbirlerinin velisidirler.

73- İnkâr edenler birbirlerinin velisidirler. Eğer bunu yapmazsanız (siz de birbirinize veli olmazsanız), yeryüzünde fitne ve büyük bir kargaşalık olur.

74- Onlar ki inandılar, hicret ettiler, Allah yolunda savaştılar. Onlar ki (muhacirleri) barındırdılar ve yardım ettiler, işte gerçek mü'minler onlardır. Onlar için bağış ve bol rızık vardır.

75- Onlar ki sonradan inandılar, hicret ettiler, sizinle beraber savaştılar, işte onlar da sizdendir. Rahim sahipleri (akraba

olanlar) Allah'ın Kitabı'na göre birbirlerine (varis olmaya) daha uygundurlar. Allah herşeyi bilir.

SÖZLÜK

آمَنُوا	İman ettiler. Allah'ı ve Rasûlünü tasdik edip, kıyamete inandılar, Cenab-ı Hakk'ın vaadini ve vaidini (cennet ve cehennemini) onayladılar.
وَ هَاجَرُوا	Hicret ettiler. Memleketlerini terk edip Medine-i Münevvere'deki Allah Rasûlüne (s.a.v.) iltihak ettiler.
فِى سَبِيلِ اللّهِ	Allah yolunda. Allah'a kulluk etmek, O'nunla beraber başkasına kulluk etmemek, yani İslâm uğrunda.
آوَوْا	Barındırdılar. Muhacirleri barındırdılar, şehirlerine kabul ettiler, düşmanlarına karşı yardımda bulundular.
وَ إِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ	Ve sizden yardım isterlerse. Sizden düşmanlarına karşı kendilerine yardım etmenizi isterlerse...
مِيثَاقٌ	Andlaşma. Barış ve saldırmazlık andlaşması.
إِلاَّ تَفْعَلُوه	Eğer onu yapmazsanız. Müslümanlarla dost olmazlarsa ve kâfirlerle ilişkiyi kesmezlerse, fitne çıkar, (savaş, baskın, sürgün, esâret).
أُولُو الْأَرْحَامِ	Neseb sahibi akraba.
بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ	Bir kısmı diğerlerinden daha öncedir. Birbirine mirasçı olmakta. Yani birbirlerine mirasçı olurlar. Fakat yakınlık ölçüsüne göre farklılık gösterirler.

AÇIKLAMA

Bedir Savaşı olaylarından söz etme işinin sona ermesi münasebetiyle, Allah-u Teâlâ mü'minlerin bu zaman dilimi içindeki durumlarını zikrediyor. Onlar olgunlukta farklı farklıdırlar ve Allah'ın sözü haktır: "İnanıp hicret edenler ve Allah yolunda canlarıyla, mallarıyla savaşanlar..." Bunlar bir sınıftır. Bunlar imanı, hicreti, canla ve malla cihadı birlikte gerçekleştirmişlerler. İkinci sınıfsa, şu ayette yer alır: "Barındıranlar, yardım edenler..." Rasûlüllah'la (s.a.v.) muhacirleri şehirlerinde barındırıp yardım edenler. İşte bu iki sınıf, Muhacirler ile Ensar'dır. Onlar mükemmel (olgun) ve en yüksek makama sa-

hip mü'minlerdir. Rableri katındaki mükâfatlarının belirtilmesi için ileride bir daha anılacaklar. "Onlar..." yardımlaşmada, dostlukta ve mirasçı olmakta "... birbirlerinin dostudurlar." Ancak mirasçı olma hükmü, Allah-u Teâlâ'nın bu âyetlerinin sonundaki sözüyle nesh olunmuştur: "Rahim sahipleri, yani anne, baba, evlat ilişkileri olanlar birbirlerine (varis olmaya) daha uygundur."

Üçüncü sınıf mü'minler ise Allah-u Teâlâ'nın şu âyetinde zikrolunmuştur: "İnanıp da hicret etmeyenler..." Allah'a, Rasûlüne ve Âhiret gününe inanıp kâfirlerin arasında kalmaya razı olarak şehirlerinden ve mallarından hicret edemeyen ve Medine-i Münevvere'ye, Dar-ı Hicret'e iltihak etmeyenlerdir. Hicret etmedikleri için işte bunlar zayıf imanlılardır. Onlar hakkında Allah-u Teâlâ Rasûlü ile mü'minlere, yanınıza hicret edip size katılıncaya kadar "onların velâyetinden size birşey yoktur." buyuruyor. Yani ne mirasçılıkta, ne de yardımlaşmayı ve sevgiyi gerektiren dostlukta birşey yoktur. Ancak Allah-u Teâlâ, onlar için şu durumu istisna ediyor: Eğer dinleri hususunda mü'minlerden (Medinedekilerden) yardım isterlerse, yardım ederler. Yalnız o hicret etmeyenlere saldırıp eziyet eden ile mü'minler arasında bir barış andlaşması veya mütareke olmaması şartıyla. Bu durumda, Medineli mü'minlerin antlaşmaya uymaları ve andlaşmayı bozarak hicret etmeyip oturan o kimselere yardım etmemeleri gerekir. İşte şu ilâhi kelâm buna dairdir: "Fakat onlar, dinde yardım isterlerse, yardım etmeniz gerekir. Yalnız, aranızda andlaşma bulunan bir topluma karşı olmaz. Allah yaptıklarınızı görmektedir." zayıf imanlılara olduğu kadar kâmil imanlılara da Allah-u Teâlâ'nın tutumlarını bildiğini, amellerinden ve durumlarından haberdar olduğunu bildirmek için bu cümleyi sözün sonuna eklemiştir. Öyleyse itaatinden çıkmamak için bu hususlarda Allah-u Teâlâ'yı gözetmelidirler.

73. âyet ise şöyledir: "İnkâr edenler birbirlerinin velisidirler." Birbirleriyle inkârda yardımlaşırlar ve birbirlerine mirasçı olurlar. Binaenaleyh, Yüce Allah: "Eğer bunu (siz de böyle) yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve büyük bir kargaşalık olur." buyuruyor. Yani sevgiyle, yardımla, dostlukla mü'minlerle dost olmak; sevmeyerek, yardım etmeyerek ve savaş açarak kâfirlere düşman olmak hususunda size emredileni yapmazsanız, boyutları tahmin edilemez muazzam bir fitne ve nereye varacağı bilinemez büyük bir fesat olur. Burada fitne şirk, fesat ise isyanlar ve günahlardır.

74. ayete gelelim. "Onlar ki inandılar, hicret ettiler, Allah yolunda savaştılar; onlar ki barındırdılar ve yardım ettiler. İşte gerçek mü'minler onlardır." İlk sınıf, mü'minlikleri ilân edilip vurgulandıktan sonra, Rableri katındaki

ödüllerinin belirtilmesi için tekrar anıldılar. "İşte gerçek mü'minler onlardır. Onlar için..." günahlarını örtmek ve hesaba çekilmemek suretiyle "... bağış ve bol rızık vardır." O, Rableri katındaki, cennet nimetidir.

Dördüncü sınıf mü'minleri ise Allah-u Teâlâ şu âyette zikretti: "Onlar ki sonradan inandılar, hicret ettiler, sizinle beraber savaştılar. İşte onlar da sizdendir." Bu sınıf, üçüncü sınıftan daha olgun, ancak birinci ile ikinciden sonradır. Çünkü birinci ve ikinci grup öncelik hakkını kazanmıştır. İşte bu dördüncü sınıf onlardan sonra gelmiştir. Ama imanlarından, hicretlerinden ve cihadlarından dolayı Allah (c.c.) onları, öncekilere katmıştır: "İşte onlar da sizdendir. Allah'ın kitabına..." Levh-i Mahfuz'da kayıtlı hükmüne ve takdirine göre rahim sahipleri (akraba olanlar)..." varis olmakta "... birbirlerine daha uygundurlar." Bu ayetle hicret ve akitleşme ile olan mirasçılık nesh edilmiş, varisliğin kıyamete kadar hısımlık, akrabalık ve neseble olacağı kesinleşmiştir.

"Allah herşeyi bilir." Bu cümle hem müjdeyi, hem de tehdidi kapsar. İman ve itaat ehline vaadetmekte, şirk ve isyan ehlini de tehdit etmektedir.

SONUÇ

1- Rableri katında mü'minlerin olgunlukları ve derecelerinin yüksekliği farklı farklıdır.

2- En olgun mü'minler; hem iman, hem hicret ve hem de cihad eden, bu sebeple öne geçmiş olan ilk Muhacirlerle, hem iman eden, hem barındıran, hem yardım ve hem cihad eden Ensar'dır.

3- Bunlardan sonra da iman, hicret ve cihad eden, ancak bunları Hudeybiye andlaşmasından sonra yapanlar gelir.

4- Mü'min grupların sonuncusu iman eden, ama hicret etmeyenlerdir. İşte bunlar büyük bir tehlike üstündedirler.

5- Sevgi ile, dostluk ile mü'minlere yardım etmek; kâfirlere ise düşman olmak, yardım etmemek ve sevmemek farzdır.

6- Hısımlık, neseb ve akrabalık dışındaki bağlarla mirasçı olmak geçersizdir

Sûre 9
Tevbe Sûresi

Medine Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 129

بَرَآءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى الَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾
فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوٓا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَأَنَّ اللَّهَ
مُخْزِي الْكَٰفِرِينَ ﴿٢﴾ وَأَذَٰنٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ
الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيٓءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُۥ فَإِن تُبْتُمْ
فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوٓا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾ إِلَّا الَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ
لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَٰهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوٓا إِلَيْهِمْ
عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾

1- Allah ve Elçisinden, andlaşma yaptığınız müşriklere ihtardır.

2- Dört ay daha yeryüzünde dolaşın, bilin ki siz, Allah'ı aciz bırakamazsınız ve Allah, kâfirleri rezil edecektir!

3- En Büyük Hac günü, Allah ve Rasûlünden insanlara duyurudur: Allah ve Rasûlü puta tapanlardan uzaktır. Eğer tevbe ederseniz, bu sizin için daha iyidir. Ve eğer dönerseniz bilin ki siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Ey Muhammed! Kâfirleri acı bir azap ile müjdele.

4- Ancak andlaşma yaptığınız müşriklerden, andlaşma şartlarından hiçbir şeyi size karşı eksik tutmayan ve size karşı hiç kimseye arka çıkmayanların andlaşmalarını, kendilerine tanıdığınız süreye kadar tamamlayın. Çünkü Allah korunanları sever.

SÖZLÜK

بَرَاءَةٌ	Beri olmak. Bu bir uyarıdır. İlişkileri kesme, uzaklaşma, ayrılma ültimatomudur.
عَاهَدْتُمْ	Anlaştınız. Andlaşma imzaladıklarınız.
فَسِيحُوا فِى الْأَرْضِ	Yeryüzünde dolaşın. Bir kurtuluş yolu bulmak için yeryüzünde seyahat edin, dolaşın.
مُخْزِى الْكَافِرِينَ	Kâfirleri alçaltır. Onları hor ve zelil kılar.
وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ	Allah'tan bir duyuru.
يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ	Hacc-i ekber günü, kurban kesim günü.
لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا	Sizden bir şey eksiltmediler. Andlaşmanın şartlarından birşey eksiltmeyenler.
وَ لَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا	Size karşı kimseye yardım etmeyenler. Yani sizin aleyhinize başkalarıyla yardımlaşmayanlar.

AÇIKLAMA

Kur'an-ı Kerim'de başında besmele bulunmayan tek sûre budur. Çünkü sûre azap içeren âyetlerle başlıyor. Bu ise, rahmetten sözedilmeyecek bir husustur. Aynı zamanda en son inen sûrelerden biridir...

Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.) hicri dokuzuncu yılda, Hz. Ali'yi (r.a.) ve bir grup sahabeyi, hacc mevsiminde bu âyetleri okumak üzere Mekke'ye gönderdi. Bu sûrede, müşriklere şu hususlar duyuruluyordu: Kendileriyle, yıl veya ay gibi sınırlandırmalar olmaksızın mutlak olarak andlaşma yapılanlar, dört aydan daha az veya daha çok bir süre için antlaşma imzalayanlar, ama bu antlaşmalarının gereklerini yerine getirmeyenler.. Yeryüzünde tam bir güvenlik içinde dört aylık bir süre için dolaşın, eğer müslüman olursanız, bu, sizin için daha hayırlıdır. Yok, İslâmî ölçülerin hakim olduğu Arap yarımadasının dışına çıkmayı yeğlerseniz, bu da sizin hakkınızdır. Ama müşrik olarak İslâmla savaş halinde iken Arap yarımadasında kalırsanız, Mekke'nin fethi ve Taif halkının müslüman olması ile birlikte artık bir İslâm yurdu haline gelen Arap yarımadasının hangi bölgesinde olsanız, yakalanıp öldürüleceksiniz... Bu, "Allah'tan ve Rasûlünden kesin bir uyarıdır" ve "müşriklerden kendileriyle andlaşma imzaladıklarınıza" yöneliktir. "Bundan böyle yeryüzünde dört ay dolaşın." Bu süre, kurban bayramının ilk gününden itibarendir.

"Ve bilin ki Allah'ı, aciz bırakacak değilsiniz." Onu bir şekilde atlatamazsınız; Allah'ın üzerinizdeki karşı konulmaz hakimiyetinden, otoritesinden kaçamazsınız; bu bir. İkincisi: "Gerçekten Allah, inkâr edenleri hor ve aşağılık kılıcıdır." Onları alçaltır, burunlarını sürter.

"Allah'tan ve Rasûlünden insanlara bir duyuru." Bu, müşriklere "büyük hacc günü," Kurban bayramı gününden itibaren Allah'tan ve Rasûlünden insanlara yönelik bir ilân, bir bildirgedir. O gün hacılar memleketlerine dönmeden önce Mina'da istirahat ve hazırlık amacı ile toplanırlar. Bu duyurunun mahiyeti ise şöyledir: "Kesin olarak Allah, müşriklerden uzaktır; O'nun Rasûlü de..." müşriklerden uzak ve beridir. "Eğer tevbe ederseniz." Ey müşrikler! Eğer Allah'ın birliğini kabul etmek, Rasûlüne iman etmek, O'na ve Rasûlüne itaat etmek sûretiyle tevbe ederseniz "bu sizin için daha hayırlıdır." Şirkte, küfürde ve günahta ısrar etmenizden daha iyidir. "Yok eğer yüz çevirirseniz.." iman ve itaate yanaşmazsanız.. "bilin ki Allah'ı elbette aciz bırakacak değilsiniz..." Hiç bir şekilde O'nu atlatamazsınız; karşı konulmaz otoritesinden kurtulamaz, O'ndan kaçamazsınız. Çünkü hiç kimse Allah'a karşı üstünlük sağlayamaz. Hiç kimse O'nun hakimiyetinden, otoritesinden kaçıp kurtulamaz.

Ardından Yüce Allah Rasûlüne şu emri veriyor: "İnkâr edenleri acı bir azapla müjdele." Tevbe etmezlerse, kesin olarak azaba çarptırılacaklarını haber ver. "Ancak müşriklerden kendileriyle andlaşma imzaladıklarınızdan bir şeyi eksiltmeyenler" andlaşmanın şartlarını çiğnemeyenler "ve size karşı kimseye yardım etmeyenler başka." Düşmanlarınıza adam ve silah yardımı veya görüş belirtme şeklinde destek sağlamayanlar hariç. Allah ve Rasûlü andlaşmalarına bağlı olan bu insanlarla ilişkiyi kesmiyorlar: "Artık andlaşmalarını süresi bitene kadar tamamlayın." Andlaşmanın geçerli olacağı, önceden belirlenen sürenin sonunu bekleyin. Andlaşmaya bağlı kalın; onlar andlaşmayı bozmadıkça, siz bozan taraf olmayın. Süre bitince de ya müslüman olurlar, ya da kendilerine savaş açılır. Çünkü İslâm yurdunda ve İslâm'ın çatısı altında şirkin varlığını sürdürmesi mümkün değildir.

SONUÇ

1- Müslümanlara kesin olarak gelebilecek bir zararı bertaraf etme veya İslâm ve müslümanlara yönelik kesin bir menfaati sağlama amacına yönelik olduğu sürece müslümanların kâfirlerle andlaşma imzalamaları caizdir.

2- Andlaşmaya ihanet etmek ve ahdi bozmak haramdır. Bu yüzden andlaşmanın feshedildiği açıkça duyurulmalıdır. Karşı tarafa genel bir kaide gibi sunulmuş senenin üçte biri kadar bir süre tanıyıp, kendileri için en uygun olan tutumu belirlemelerine fırsat tanınmalıdır.

3- Süresi belli olan andlaşmalara, sürelerinin bitimine kadar bağlı kalmak farzdır; karşı taraf andlaşmanın şartlarını çiğnemediği müddetçe.

4- Takva üstün bir meziyettir. Muttakiler de Allah katında üstün derecelere sahiptirler. Takva ise, Allah'ın hoşnut olduğu şeyleri yapmak; hoşnut olmadığı şeyleri de yapmamak sûretiyle O'nun azabından korkup sakınmak demektir.

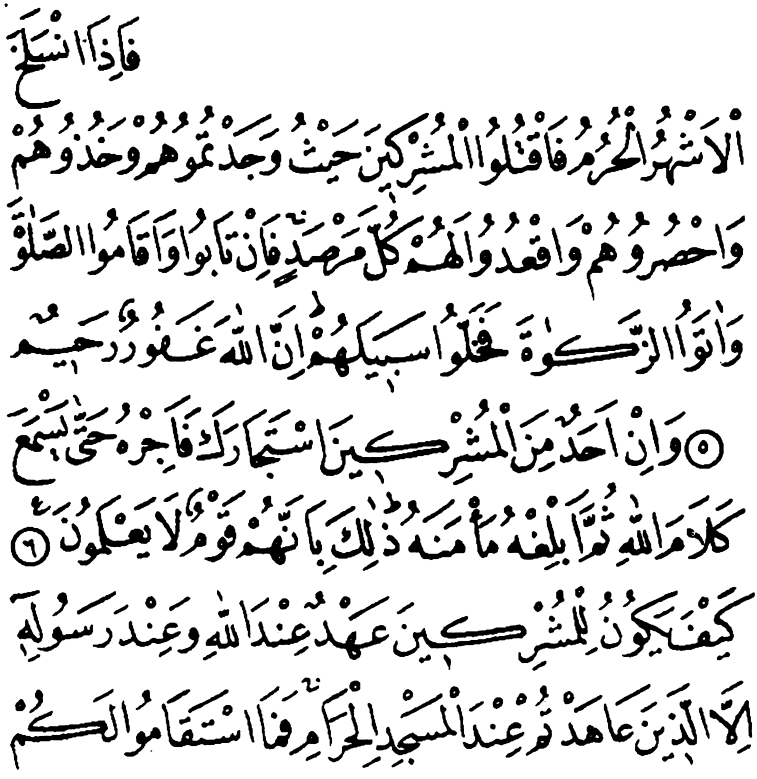
فَإِذَا انسَلَخَ
الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ
وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
٥ وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ
كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُونَ ٦
كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِندَ اللَّهِ وَعِندَ رَسُولِهِ
إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدتُّمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ

فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ⑦ كَيْفَ
وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ
بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ
⑧

5- Haram ayları (kendisinde savaşılması yasaklanan aylar) çıkınca Allah'a ortak koşanları nerede bulursanız öldürün; onları yakalayın, hapsedin ve her gözetleme yerinde oturup onları bekleyin. Eğer tevbe ederler, namazı kılarlar, zekâtı verirlerse yollarını serbest bırakın. Çünkü Allah bağışlayan, esirgeyendir.

6- Ve eğer ortak koşanlardan biri güvence (eman) dileyip yanına gelmek isterse, onu yanına al ki, Allah'ın sözünü işitsin; sonra onu güven içinde bulunacağı yere ulaştır. Böyle yap, çünkü onlar, bilmez bir topluluktur.

7- Ortak koşanların, Allah'ın yanında ve Elçisinin yanında nasıl andlaşması olabilir? Ancak Mescid-i Haram'da andlaştıklarınız hariç. Onlar size dürüst davrandıkça siz de onlara dürüst davranın; çünkü Allah, günahlardan korunanları sever.

8- Evet, Allah ve Elçisi yanında onların nasıl ahdi olabilir? Eğer onlar size galib gelselerdi, sizin hakkınızda ne and ne de andlaşma gözetmezlerdi. Ağızlarıyla sizi razı ederler; fakat kalpleri sizi istemez. Çokları da yoldan çıkmışlardır.

SÖZLÜK

فَإِذَا انسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ	Haram aylar tamamlanınca. Müşriklerle saldırmazlık andlaşması imzaladığınız bu dört ay sona erince.
حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ	Onları nerede bulursanız; nerede karşılaşırsanız; Mescid-i Haram sınırları içinde veya dışında fitneyi ortadan kaldırmak için savaş etmek gerekiyorsa savaşılır.
وَخُذُوهُمْ	Onları tutun. Esir alın, tutuklayın.

وَ احْصُرُوهُمْ	Onları kuşatın. Kendi istekleriyle teslim olana kadar, onları kuşatma altında tutun.
وَ اقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ	Onlar için her geçit yerlerinde oturun. Onların, hareketlerini gözetleyin. Nöbet tutun.
فَإِنْ تَابُوا	Eğer tevbe ederlerse; Allah ve Rasûlüne inanırlarsa.
فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ	Yollarını açıverin. Artık bulundukları yerleri kuşatmayın, takibat altına almayın, onlarla savaşmayın.
اسْتَجَارَكَ	Senden "eman", sığınma güvenliği, talep ederse.
مَأْمَنَهُ	Güvenlik içinde olacağı yer.
فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ	Size karşı doğru bir tutum takındıkça; ahitlerini bozmadıkça; uzlaşma şartlarını çiğnemedikçe.
وَ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ	Eğer size karşı galip gelirlerse. Yani kâfirler size galip geldiklerinde hiç bir zaman andlaşmalara niyet etmezler.
لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ	Size karşı gözetmezler; sizinle olan akrabalık bağı ve andlaşma şartlarını gözetmezler, size saygı göstermezler.
إِلًّا وَ لَا ذِمَّةً	Ne akrabalık bağı, ne de andlaşma şartları.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı, müşriklere yönelik topyekün bir savaş ilânı ile devam ediyor.

Buradaki amaç bir İslâm yurdu ve İslâm'ın merkez üssü konumuna gelen Arap yarımadasını müşrik artıklarından temizlemektir. Bu meyanda Yüce Allah, Rasûlüne ve mü'minlere şu buyruğu veriyor: "Haram aylar sıyrılıp bitince.." kendileri ile andlaşma imzalamadan 'eman (güvence)' verdiğiniz veya dört aydan daha az, ya da daha fazla bir süre için andlaşma imzaladığınız müşriklerle ilgili olarak, dört aylık süre tamamlanınca "..müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün.." Mescid-i Haram sınırları içinde veya dışında "..onları tutuklayın.." esir alın.. "kuşatın.." teslim olana kadar yerleşim birimlerini kuşatma altında tutun "..ve onların bütün geçit yerlerini kesip tutun.." yollarını, başka bölgelerle bağlantılarını kesin ki, müslüman olsunlar veya teslim olsunlar. "Eğer tevbe ederlerse.." şirkten tevbe edip, sizinle savaşmaktan vazgeçerlerse.. "namaz kılarlarsa ve zekâtı verirlerse, yollarını açıverin." Çünkü artık sizin gibi müslüman olmuşlardır. "Gerçekten Allah, bağışlayandır, esirgeyendir." Allah onları bağışlayacaktır. Müslüman olmalarından dolayı onlara

merhamet edecektir. O, gafûrdur, rahimdir.

Bundan sonraki âyet-i kerimede ise, Yüce Allah Rasûlüne, kendisinden sığınma hakkı talep eden müşriklere bu hakkı tanımasını, eman vermesini emrediyor; ki, Allah'ın kelâmını dinlesinler, İslâm duyurusunu anlasınlar. Bundan sonra serbesttirler. Dilerlerse müslüman olurlar ve bu, onlar için daha hayırlıdır. Eğer müslüman olmazlarsa, Rasûlüllah onları güvenlik içinde yaşayabilecekleri bir yere gönderecek, müslümanların onları öldürmemelerini sağlayacaktır. "Eğer müşriklerden biri, senden kendisinin himaye edilmesini isterse, onu himaye et; öyle ki Allah'ın sözünü dinleme imkânı bulsun; sonra onu güvenlik içinde olacağı yere ulaştır. Bu, onların elbet bilmeyen bir topluluk olmaları nedeniyledir." Bu yüzden Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.) müşriklerin 'eman' dilemelerini kabul etmiştir ki, Allah'ın kelâmını dinlemiş olsunlar. Zira eğer bilmiş olsalardı, tevhidi bırakıp şirke sapmazlardı...

Ardından Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Müşriklerin Allah ve Rasûlünün katında nasıl bir sözleşmesi olabilir?!" Bu soru, olumsuzluk ve hayret ifade eder. Yani onlar andlaşmalara ihanet eden kâfirler olarak kaldıkları sürece, Allah ve Rasûlü katında bir ahitleri olmaz; ancak "Mescid-i Haram yanında kendileriyle andlaştıklarınız dışında. Şu halde onlar (Mescid-i Haram yanında anlaştıklarınız) size karşı doğru bir tutum takındıkça, siz de onlara karşı doğru bir tutum takının. Şüphesiz Allah, itaat edenleri sever." Burada Bekir bin Kenane oğullarının bir koluna işaret ediliyor. Bunlar Hudeybiye Andlaşmasının imzalandığı yıl, Rasûlüllah Efendimizle saldırmazlık andlaşması imzalamışlardı. Yerleşim mıntıkaları da Mescid-i Haram'ın yakınıydı. İşte bunlar, andlaşmayı bozmadıkları sürece, doğru bir tavır sergiledikleri sürece ahit ve zimmet ehli (korunan, dokunulmayan kitab ehli) kabul edileceklerdi. Onlar doğru tutum sergiledikçe, müslümanlar da doğru tutum sergileyecek, onları öldürmeyecek, andlaşmalarına bağlı kalacak. Çünkü Allah andlaşmaya ihanet edeni sevmez; kendisinden korkup sakınanları sever.

"Nasıl olabilir ki?!.. Eğer galip gelirlerse size karşı ne akrabalık bağlarını ne de sözleşme hükümlerini gözetip tanırlar." Bu hayret üslûbunda olumsuzluk ifadesidir. Yani, müşrikler için sizinle imzaladıkları andlaşmaya bağlı kalmak olacak şey mi?! Eğer savaşta sizi yenilgiye uğratırlarsa, size karşı akrabalık bağlarını ve sözleşme hükümlerini gözetmezler. Sizi kılıçtan geçirirler.

"Sizi ağızlarıyla hoşnut kılarlar, kalpleri ise karşı koyar." Burada Yüce Allah, ahitlerini bozan, andlaşmalarının hükümlerine ihanet eden bu müşrik-

lerin, yalan sözlerle mü'minleri hoşnut kılmaya çalıştıklarını, ama kalplerinin kâfir olduğunu, dillerinin söylediğine kalplerinin karşı çıktığını, buna inanmadığını, bunu onaylamadığını haber veriyor. "Onların çoğu fasık kimselerdir." Bir dine, bir andlaşmaya bağlı kalmak, sözleşmelere uymak nedir bilmezler. Bu ifade bir açıdan, Rasûlüllah'ın (s.a.v.) vefatından önce Arap yarımadasını şirk kırıntılarından temizleme amacına yönelik olarak müslümanları müşriklerle savaşmaya, mahallerini kuşatma altında tutmaya, onları esir almaya teşvik ediyor.

SONUÇ

1- Karşı taraf andlaşmayı ihlal etmediği sürece bağlılığı sürdürmek farzdır.

2- Savaşta kararlı olmak; ölümcül darbeler indirmek gerekir.

3- Öncelikle Arap yarımadasını her türlü şirkten ve küfürden temizlemek gerekir. Çünkü orası İslâm'ın yurdu ve merkez üssüdür. Daha sonra da İslâm'ın adaletini bütün dünyaya yaygınlaştırmalıyız.

4- İmanın sahih olması için namaz kılmak şarttır. Namazı terkeden kâfirdir; mü'min değildir.(1)

5- Eman dileyenlere dokunulmaz. Bu hak onlara verilmelidir. Kâfir bir devletin elçileri ve temsilcileri de dokunulmazlık hakkına sahiptirler. Bunların can güvenliklerini sağlamak gerekir.

6- İslâm dinini öğrenmek için İslâm ülkesine giriş izni isteyen her kâfirin, bu isteğini olumlu karşılamak gerekir.

7- Kur'an, harfleriyle ve mânasıyla Allah kelâmıdır. Bunun delili de Rasûlüllah Efendimizin okuduğu âyetler için Yüce Allah'ın: "...Öyle ki Allah'ın sözünü dinlemiş olsun." buyurmasıdır.(2)

8- Allah'ı düşünmek, akrabalık bağlarına saygı ve andlaşmalara bağlı kalmaya özen göstermek farzdır.

---

(1) Hanefi Mezhebinde ise namazı terketmek büyük bir günahtır. Ancak terkeden kâfir olmaz. Tabii namazı reddetmediği müddetçe.

(2) Bir görüşe göre de mânası Allah kelâmıdır; fakat harfler yaratılmıştır, yani beşer sözüdür.

اِشْتَرَوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ
اِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝٩ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ
اِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ۝١٠ فَاِنْ تَابُوا
وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ
وَنُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝١١ وَاِنْ نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ
مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوٓا اَئِمَّةَ
الْكُفْرِ اِنَّهُمْ لَآ اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ۝١٢

9- Allah'ın âyetlerini az bir paraya sattılar da O'nun yoluna engel oldular. Onların yaptıkları, gerçekten ne kötüdür.

10 Bir mü'mine karşı ne and, ne de andlaşma gözetmezler. İşte saldırganlar onlardır.

11- Eğer tevbe ederler, namazı kılarlar ve zekâtı verirlerse, dinde sizin kardeşlerinizdir. Biz, bilen bir topluma âyetleri böyle uzun uzun açıklıyoruz.

12- Eğer andlaşma yaptıktan sonra andlarını bozarlar ve dininize dil uzatırlarsa, o küfür önderleriyle savaşın. Çünkü onların andları yoktur; belki böylece küfürden vazgeçerler.

SÖZLÜK

اِشْتَرَوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ — Allah'ın âyetlerini sattılar (Bunun karşılığında küfrü satın aldılar).

فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ — Yola set çektiler. Allah'ın yolu olan İslâm'dan yüz çevirdikleri gibi başkalarının da bu yola girmelerine engel oldular.

سَاءَ	Ne kötü.
لَا يَرْقُبُونَ	Gözetmezler.
اِلًّا	Yeminler. Bağlar. İlişkiler. Allah bu ayetlerde, kâfirlerin ne akrabalık bağlarını ne de andlaşma hükümlerini gözetmedikleri bildirilmiştir.
فَإِنْ تَابُوا	Eğer tevbe ederlerse. Şirkten ve müslümanlara karşı savaşmaktan vazgeçerlerse.
نَكَثُوا	Bozdular, çiğnediler. Ahitlerini bozar ve andlaşmalarını çiğnerlerse.
وَ طَعَنُوا فِي دِينِكُمْ	Dininize iftira ettiler. İslâm'ın inanç sistemini, ibadet biçimini ve insanlar arası ilişkileri düzenleyen hükümlerini eleştirirlerse.
أَئِمَّةُ الْكُفْرِ	Küfrün önderleri. Şirk, kötülük ve bozgunculukta taklit edilen, izlenen liderler. Küfrün elebaşları.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı, müşriklerin durumlarını, onlara karşı takınılacak tavırları beyan ederek sürüyor: "Allah'ın âyetlerine karşılık az bir değeri satın aldılar." Yani imanı satıp karşılığında küfrü aldılar; mutluluk ve erdeme ulaştıran biricik hayat sistemi olan İslâmdan kendileri yüz çevirdikleri gibi izleyicilerinin de İslâm dinine girmelerine engel oldular. Bu yüzden Yüce Allah onların bu davranışlarını şu şekilde yeriyor: "Onların yaptıkları gerçekten ne kötüdür."

Yine Yüce Allah'ın bize haber verdiğine göre, bir mü'minin aleyhine onların eline fırsat geçerse, akrabalık bağlarını, aralarındaki sözleşme hükümlerini gözetmezler. Hiç bir andlaşmanın onlar nezdinde geçerliliği yoktur. "Onlar bir mü'mine karşı ne akrabalık bağlarını, ne de sözleşme hükümlerini gözetip-tanırlar. İşte bunlar, haddi aşmakta olanlardır." Yüce Allah'ın onları haddi aşanlar şeklinde nitelendirmesi gösteriyor ki, herhangi bir andlaşmaya saygı duymazlar; hiç bir hususta Allah'tan korkup sakınmazlar. Çünkü içinde yaşadıkları küfür ve günah dolu hayat biçimi kalplerini karartmıştır. Bu yüzden müslümanlar her nerede karşılaşırlarsa onları öldürmeli, tutsak almalı, yerleşim birimlerini kuşatma altında tutmalı, dış dünya ile bağlantılarını kesmeliler. Belki böylece silahlarını bırakıp Allah'a veya mü'minlere teslim olurlar; iman etmek ve İslâm'a girmek suretiyle tevbe ederler.

"Eğer onlar tevbe edip namazı kılarlarsa ve zekâtı verirlerse, artık onlar sizin dinde kardeşlerinizdir." ... "Bilen bir toplum için âyetleri böyle birer birer açıklarız." Bu âyetler, Allah'ın birliğine ilişkin kesin deliller içerir ve Rasûlüllah'ın (s.a.v.) peygamberliğini isbat eder. Şeriatın savaş ve barışla ilgili hükümlerini kapsarlar. "Bilen bir toplum için." Çünkü cehalet ehli bu âyetlerden yararlanamaz, kalpleri koyu bir karanlık içindedir, onların akılları şirkin saptırmasıyla bozulmuştur. Gösteriş ve tutkularının esiridirler.

"Ve eğer andlaşmalarından sonra, yine yeminlerini bozarlarsa ve dininize hınç besleyip saldırırlarsa..." Kendileriyle andlaşma imzaladığınız bu müşrikler yeminlerini bozarlarsa, sözleşme ve andlaşmanın hükümlerini çiğnerlerse, İslâm'a kusur bulup hınçla eleştiri odağı haline getirirlerse, bu durumda onlar küfrün önderleri, kâfirlerin başkanlarıdırlar. O zaman hiç vakit kaybetmeden onlara karşı savaş ilan edin; sizin yanınızda ettikleri yeminlere itibar etmeyin. Çünkü onlar yeminleri olmayan kimselerdir. Belki küfre, ihanete ve dönekliğe son verirler; Allah'ı tanır, müslüman olur ve tıpkı sizin gibi Allah'ın düşmanları değil, dostları olurlar.

SONUÇ

1- Kâfirlerin hayat biçimleri, çarpık uygulamaları, hakka karşılık batılı, hidayete karşılık sapıklığı satın almaları yeriliyor.

2- Her kim "haddi aşan," aşırılık niteliğine sahipse, hiç bir şeyde ona güvenilmez; sözlerine itibar ve itimad edilmez. Çünkü böyle birinin kişilik onuru kalmamıştır.

3- İslâm kardeşliği iman esasına dayanır.

4- Dini eleştirmek küfürdür; dinden dönmedir. Böyle yapan kimse Allah'a ve mü'minlere savaş açtığında onları öldürmek, onlara savaş açmak farzdır.

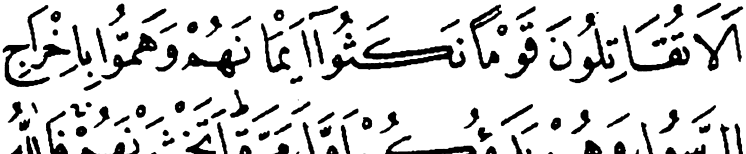

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَّكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُم بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ أَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَوْهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾
قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ ۗ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾
أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِن دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

13- Andlarını bozan, Elçiyi Mekke'den çıkarmaya yeltenen ve ilk önce kendileri sizinle savaşa başlamış olan bir kavimle savaşmayacak mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçekten inanan insanlar iseniz, kendisinden korkmanıza en lâyık olan Allah'tır.

14- Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onlara azap etsin, onları rezil etsin; sizi onlara üstün getirsin ve inananlar toplumunun göğüslerine şifa versin;

15- Yüreklerinin öfkesini gidersin. Allah, dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

16- Yoksa siz, Allah içinizden cihad eden ve Allah'tan, Elçisinden ve mü'minlerden başkasını kendisine sırdaş edinmeyenleri bilmeden, bırakılacağınızı mı sandınız? Allah yaptıklarınızı haber almaktadır.

SÖZLÜK

أَلَا Dikkat edin. Teşvik edatıdır. Yani sevindirmek ve teşvik et-

mek manasındadır.

نَكَثُوا اَيْمَانَهُمْ Yeminlerini bozdular, yeminlerinin gereklerini yerine getirmediler.

هَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ Peygamberi çıkarmaya kalkıştılar. Daru'n-Nedve'de toplanmış ve onu tutuklama, sürgün etme veya öldürme seçeneklerinden birini gerçekleştirmeye karar vermişlerdi.

أَوَّلَ مَرَّةٍ İlk önce. Bedir'de ve Hecir'de ilk önce size savaş açanlar onlardır. Hecir denilen bölgede Kureyşliler Huzaa kabilesine karşı Benu Bekir kabilesine yardım etmişlerdi.

وَ يُخْزِهِمْ Onları aşağılık kılar, alçaltır.

وَ يَشْفِ صُدُورَ Kalplere şifa verir. Kalplerindeki zalim müşriklere yönelik kini dindirir.

اَنْ تُتْرَكُوا Eğer terkederseniz. Cihad gibi zorluklar aracılığı ile sınavdan geçirilmeden bırakılacağınızı mı sandınız?

وَلِيجَةً Casus. Onlardan olmadığı halde, bir kavmin arasına karışan, sırlarını ve gizli işlerini öğrenen kimse.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı müşriklerden ve onlara karşı takınılacak tavırlardan söz ederek devam ediyor. Müşriklere yukarıda sözü edilen dört aylık durum değerlendirme süresi tanındıktan sonra, değişen bir şey olmadı. Bu yüzden geriye, müşriklere savaş açmak, onları tutsak almak, birlikteliklerini dağıtmak, Allah'ın hakimiyeti altındaki İslâm diyarlarında şirke savaş açmaktan başka seçenek kalmamıştı. Bu yönde, Yüce Allah mü'minleri teşvik edici, heyecanlandırıcı mahiyette şu âyetleri indirdi: "Yeminlerini bozan bir toplulukla savaşmayacak mısınız?" Bu suçu işlemiş olmaları, öldürülmeleri için yeterli bir gerekçedir.

Müşriklerin ikinci çabaları da Rasûlüllah'ı aralarından, Mekke'den çıkarmaktır.

Üçüncüsü, Bedir'de ilk defa size savaş açanlar onlardır. Çünkü kervanları kurtulmuştu, ama onlar sizinle savaşmaktan vazgeçmemişlerdi. Öyleyse niye onlarla savaşmıyorsunuz? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Bu yüzden mi onlarla savaşmaktan kaçınıyorsunuz? Eğer savaşmamanızın gerekçesi buysa, biliniz ki "eğer inanıyorsanız, kendisinden korkmanıza Allah

daha layıktır." Çünkü Allah'ın katındaki azap, müşriklerde yoktur. Şu halde kendisinden korkulmaya Allah daha layıktır. "Yeminlerini bozan, elçiyi yurdundan sürmeye kalkışan ve sizinle ilk defa savaşa başlayan bir toplulukla savaşmaz mısınız? Korkuyor musunuz onlardan? Eğer inanıyorsanız, kendisinden korkmanıza Allah daha layıktır."

Bundan sonraki âyette ise, Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Onlarla çarpışın." Açık bir savaş emridir bu. Kâfirlere savaş açmanın onlar için bir ceza olduğu da vurgulanıyor: "Allah, onları sizin ellerinizle azaplandırsın, hor ve aşağılık kılsın ve onlara karşı size zafer versin; mü'minler topluluğunun göğsünü şifaya kavuştursun." Burada kastedilenler Huzaa kabilesidir ki, Kureyş destekli Benu bekir oğullarına karşı besledikleri kin dinsin. Bunlar Hudeybiye barış andlaşmasından sonra Huzaa kabilesine savaş ilân etmişlerdi.(1)

"Allah dilediğinin tevbesini kabul eder." Bu, şayet savaşa ilişkin emrin işaret ettiği ceza değilse de, ilâhî evrensel yasalar sisteminin bir kuralıdır. Bütün savaşlarda, insanlar düşmanlarının kendilerine üstünlük sağladıklarını görünce onlara meyleder, dinlerini kabul eder ve onların sahip oldukları niteliklere bürünürler. Nitekim mü'minlerin kâfirlere savaş açmaları ve onları yenilgiye uğratmaları bir çok kâfire müslüman olma fırsatını doğurur. "Allah dilediğinin tevbesini kabul eder," âyeti ile kastedilen anlam budur. "Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Savaş emrini ve olumlu sonuçlarını pekiştirici bir ifadedir bu. Sonuçlardan biri de Yüce Allah'ın dilediği kimsenin tevbesini kabul buyurmasıdır.

"Yoksa siz, bırakılıvereceğinizi mi sandınız?" Hiç bir sınavdan geçirilmeden, doğru sözlü mü'minlerle, yalancı münafıklar birbirlerinden ayrılmadan öylece bırakılacağınızı mı sandınız? Bu ifadeden anladığımız kadarıyla münafıklar savaşmak istemiyorlardı. Mekke fethedildi, İslâm bölgede egemenlik kurdu; artık müşriklerin kırıntılarını kovalamanın bir anlamı yoktur, diyorlardı. Aslında onlar, müslümanlar için gerçekleşmiş her zaferin neticesiz kalması temennisi içindeydiler. Bu anlamı âyet-i kerimenin akışından anlamak müm-

(1) Benu Bekir kabilesinden bir adam bir şiir okumuş ve şiirinde Rasûlüllah'a hakaret etmişti. Huzaa kabilesinden bazı adamlar: "Eğer bu şiiri bir daha tekrarlarsan burnunu keseriz!" demişlerdi. Adam şiiri bir kez daha okumuş, onlar da adamın burnunu kesmişlerdi. Bunun üzerine iki kabile arasında savaş patlak vermişti. Kureyşliler Benu Bekir kabilesine arka çıkmışlardı. Huzaa kabilesinden Amr bin Salim Rasûlüllah'a gelerek yardım istemişti. Bunun üzerine Rasûlüllah harekât emri vererek Mekke'yi fethetmişti.

kündür: "Yoksa siz," içinizden cihad edenleri; Allah'tan ve Rasûlünden ve mü'minlerden başkasını dost ve sırdaş edinmeyenleri Allah bilip ortaya çıkarmadan "bırakılıvereceğinizi mi sandınız?" Allah Rasûlü ve mü'minleri bir yana bırakarak başkalarını sırdaş edinenler vardı. Böylece onları müslümanların çalışmalarından haberdar ediyorlardı. Bu dostluklarını aralarında gizliyorlardı. Bunu âyetin son cümlesi de vurguluyor: "Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

SONUÇ

1- İnsanların cihada çıkmaları için heyecanlandırıcı, teşvik edici konuşma yapmak ve şiirler okumak güzeldir.

2- Allah'a itaat etmek ve günahları terk etmek sûretiyle Allah'tan korkmak farzdır.

3- Cesur olmak imanın gereğidir. Cesareti zayıf olanın imanı da zayıftır.

4- Savaşın sonuçlarından biri de, insanların Allah'ın dinine girmelerine uygun bir ortam oluşturmasıdır.

5- Cihad mü'minlerin saflarını ve kalplerini tasfiye etmeye ve temizlemeye dönük bir eylemdir.

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا
مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ۚ أُولَٰئِكَ
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ
اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى
الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ
الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾

17- Allah'a ortak koşanlar nefislerinin küfrünü göre göre Allah'ın mescidlerini şenlendiremezler. Onların yaptıkları işler boşa çıkmıştır. Ve onlar, ateşte sürekli kalacaklardır.

18- Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı kılan, zekatı veren ve Allah'tan başka kimseden korkmayanlar şenlendirirler. Onların, doğru yolu bulanlardan olacakları umulur.

SÖZLÜK

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ — Müşrikler için olmadı. Müşriklerin yapacağı iş değildir. Onlara yaraşmaz.

حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ — Amelleri boşa gitmiştir. Bu amellerine karşılık sevap kazanmazlar, hiç bir başarı elde etmezler.

يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ — Allah'ın mescidlerini yenileyip güzelleştirirler, kalkındırırlar. İçlerinde namaz kılarak, onları koruyarak ve temizleyerek süslerler.

وَ لَمْ يَخْشَ اِلاَّ اللّٰهَ — Allah'tan başka kimseden korkmadı. Yalnız Allah'tan korkanlar.

فَعَسَى — Umulur. 'Asa' kelimesi, Yüce Allah ile ilgili olarak kullanıldığı zaman kesinlik bildirir. Buna göre onların doğru yola erişmeleri muhakkaktır.

اَلْمُهْتَدِينَ — Hidayete erenler. Hüsrana uğramaktan kurtulup kalpleri ile doğruyu bulan kimseler.

AÇIKLAMA

Bazı müşrikler, bakımını yapmak, örtüsünü yenilemek, ziyaretçilere su dağıtmak suretiyle Mescid-i Haram'ı kalkındırdıklarını, güzelleştirdiklerini iddia ediyorlardı. Bunlardan biri de Bedir savaşında müslümanların eline tutsak düşen peygamberimizin amcası ve sonradan müslüman olan Hz. Abbas'tı.(1)

(1) Rivayete göre Hz. Abbas tutsak olunca kâfirliğinden ve akrabalık bağlarına riayet etmemekten dolayı suçlandı. Bunun üzerine kendisini suçlayana, kötülüklerimizi sayıyorsunuz ama iyiliklerimizden sözetmiyorsunuz, dedi. Hz. Ali ona, sizin iyilikleriniz de mi var, dedi. Evet, dedi. Mescid-i Haram'ı onarıyoruz."Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi. Dolayısıyla, müslümanların mescidlere ilişkin yükümlülükleri üstlenmeleri gerekir.

Fakat Yüce Allah müşriklerin bu iddialarını reddetti: "Şirk koşanların Allah'ın mescidlerini mâmur etmeye hak ve yetkileri yoktur." Böyle bir şey onlara yaraşmadığı gibi, yapmaları da beklenemez. Hem nasıl olsun ki; onlar kâfirdirler ve kendi küfürlerine bizzat kendileri şahittirler. Allah'ı inkâr eden, O'nun evini mâmur eder mi? Hem nasıl mamur hale getirecek? Bir yahudiye "sen nesin?" diye sorulduğunda "Ben yahudiyim" der. Bir hristiyana "sen nesin?" diye sorulduğunda "ben hristiyanım" der. Bir putpereste "sen nesin?" diye sorulduğunda "putperestim" der. İşte bu, bizzat kendilerinin kâfir olduklarına tanıklık etmeleridir. "İşte bunlar" koyu bir küfür ve sapıklık içinde olan bu insanlar "yaptıkları boşa gitmiş olanlardır." Amelleri, ihlâstan, samimiyetten yoksun olduğu için geçersiz olmuştur, zayi olmuştur. "Ve bunlar ateşte süresiz kalacak olanlardır." Oraya girdikten sonra, artık ebediyen çıkamazlar. Çünkü kendilerinin ateşten çıkmalarını sağlayacak, şefaatçilik edecek bir amelleri olmaz.

Ardından Yüce Allah bir gerçeği vurguluyor: Mescidleri gerçekten ve samimi olarak mamur edenler, Allah'ı bir ve ortaksız bilen, namaz kılan, zekât veren, Allah'tan korkan ve O'ndan başkasından korkmayan mü'minlerdir. Mescidleri namazla, zikirle, eğitim ve öğretimle mâmur edip güzelleştirmek, şenlendirmek onlara yaraşır. Kuşkusuz mescidlere ek binalar yapmak, onları temizlemek ve korumak da mâmur etmenin kapsamına girer. İşte her türlü erdeme ve hayra ulaşmak bunların özelliğidir. Bunlardır hidayete layık olanlar. Şu ifade bunun tanığıdır: "İşte, hidayete erenlerden oldukları umulanlar bunlardır." Bunların hakka ve doğruya ulaşmaları, ateşten kurtulup cennete kavuşmaları umulur.

SONUÇ

1-Kâfirlerin zarar vermek için mescidlere girmeleri haramdır. Ancak bir ihtiyaçtan dolayı ya da bir müslümanın izin vermesi durumunda girebilirler.

2- İçlerinde ibadet etmek, onları temiz tutmak ve korumak suretiyle mescidleri yenileyip mâmur hale getirmek, güzelleştirmek büyük bir fazilettir.

3- Müslümanın, Allah katında üstün bir yeri, onurlu bir makamı vardır. Çünkü onun dışında, her kimden dini sorulsa, kendi küfrünü itiraf anlamına gelen bir cevap verir. Ama müslümanın bu soruya verdiği cevap "ben müslümanım" yani "Allah'a teslim olmuşum" şeklindedir. Şu halde sadece o, mü'mindir; onun dışındakiler kâfirdir.

4- Allah'a ve ahiret gününe iman etmek, namaz kılmak, zekât vermek ve Allah'tan korkmak gerekir.

5- Ateşe karşı güvencede olmayı hakedenler, âyette işaret edilen bu dört niteliğe sahip olanlardır.

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ
عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ آمَنُوا
وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾
يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ
فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾

19- Ey müşrikler! Siz, hacılara su verme ve Mescid-i Haram'ı şenlendirmeyi Allah'a, âhiret gününe inanan ve Allah yolunda cihad edenin eylemiyle bir mi tuttunuz? Bunlar, Allah katında bir olmazlar. Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez.

20- İnanan, hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşanların, Allah katında dereceleri daima büyüktür. İşte kurtuluşa erenler onlardır.

21- Rableri onlara, kendisinden bir rahmet, rıza ve içinde sürekli kalacakları nimeti bol cennetleri müjdeler.

22- Orada ebedi kalacaklardır. Şüphesiz, büyük mükâfat Allah katındadır.

SÖZLÜK

سِقَايَةَ الْحَجِّ — Hacılara su dağıtılması. Mescid-i Haram içinde, üzerine su kabı konulan ve hacıların hiç bir karşılık ödemeksizin su içtikleri yer.

وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ — Mescid-i Haram'ı yenilemek, güzelleştirmek, tehlikelere ve âfetlere karşı korumak, içinde hizmet etmek.

لاَ يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللّه — Allah katında bir olmazlar. Çünkü şirk ve küfürle birlikte Mescid-i Haram'ı onarmak, hayır açısından bir değer ifade etmez.

وَ اللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظّالِمِينَ — Allah, zalim kavmi doğru yola iletmez. Allah, müşrikleri kemal ve mutluluk verici bir akibete ulaştırmaz.

وَ رِضْوَانٌ — Razı olmak. Yüce Allah'ın hoşnutluğu.

نَعِيمٌ مُقِيمٌ — Devamlı nimetler. Daimi, sonu gelmez, kesintiye uğramaz.

AÇIKLAMA

Âyetlerin akışı, hacılara bedava su dağıtmak ve Kâbe içinde ziyaretçilere hizmet etmek suretiyle Mescid-i Haram'ın bakım ve hizmetini yaparak mâmur hale getirmeyi imandan, hicretten ve cihaddan daha üstün görenlerin bu iddialarının yersizliğini vurguluyor ve iddia sahiplerini kınayarak devam ediyor: "Hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Haram'ı mâmur etmeyi Allah'a ve ahiret gününe iman eden ve Allah yolunda cihad edenin yaptıkları gibi mi saydınız? Bunlar Allah katında bir olmazlar." Hiçbir şekilde Allah'ın hüküm ve yargı sisteminde aynı derecede olmazlar. Müşrikler zalim kimselerdir. Onların Mescid-i Haram'a hizmetlerinin bir ağırlığı, sözü edilecek bir kıymeti olabilir mi? "Allah zulmeden bir topluluğa hidayet nasib etmez."

Bu kınayıcı ve meseleyi olanca netliğiyle ortaya koyucu değerlendirmeden sonra Yüce Allah şöyle buyuruyor: "İman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler, Allah katında" iman etmekle beraber bu dört sıfatı taşımayanlardan daha "büyük derecelere sahiptirler." Yüce Allah, onların cehennemden kurtulup cennete girmekle büyük bir ödül elde ettiklerini haber veriyor. Bunda daha büyük bir ödül de şu ifade içinde dile getiriliyor: "Rableri onlara katından bir rahmet" yani cenneti "bir

hoşnutluğu" ödüllerin en büyüğünü "ve cennetleri" yüce melekût âleminin bahçelerini "müjdeler."... "onlar için sürekli bir nimet var." Bu nimetler tükenmez, yok olmaz. Ebediyen çıkmamak üzere, cennette bu nimetler içinde kalırlar. "Şüphesiz Allah, büyük mükâfat katında olandır." Bu ödülün değerini ölçmeye beşerin akıl ve hayal gücü yetmez. Allah bizi bu ödüle lâyık kullardan eylesin; bizi bu mutlu kimselerle birlikte haşretsin. Amin...

SONUÇ

1- Mü'minin en mükemmeli, en üstün derecelisi ve makam olarak Allah'a en yakın olanı 20. âyette işaret edilen "iman, hicret ve Allah yolunda mal ve canla cihad" niteliklerine sahip olanıdır.

2- İslâmi hayat tarzında hicret ve cihadın büyük bir yeri ve üstünlüğü vardır.

3- Cennet ehli, dereceler bakımından birbirlerinden farklılık gösterirler.

4- Zulümde aşırı giden zalimler, Allah'ın hidayetinden yoksun kalırlar.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ
وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ
وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ إِنْ كَانَ
آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا
وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ

وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

23- Ey inananlar! Eğer imana karşı küfrü seviyorlarsa babalarınızı ve kardeşlerinizi dost edinmeyin. Sizden kim onları veli tanır, dost tutarsa işte zalimler onlardır.

24- De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, düşmesinden korktuğunuz ticaretiniz, hoşlandığınız konutlar, size Allah'tan, Elçisinden ve O'nun yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, o halde Allah emrini getirinceye kadar gözetleyin başınıza gelecekleri, göreceksiniz! Allah, yoldan çıkmış topluluğu doğru yola iletmez."

SÖZLÜK

اَوْلِيَاءُ	Veli'nin çoğuludur. Dostlar. Yardımcılar. Sevgi beslemek ve yardım etmek suretiyle dost edindiğin ve sana karşı aynı duygu ve tavır içinde olan kimse.
اسْتَحَبُّوا	Tercih ettiler. Küfrü imandan çok sevip tercih ediyorlarsa.
اَلظَّالِمُونَ	Zalimler. Zulüm, birşeyi kendisine ait olmayan, lâyık olmadığı bir yere koymaktır. Sevilmesi uygun olmayan birini seven kimse de, bir şeyi lâyık olmadığı bir yere koymuş olur; dolayısıyla, o zalimdir.
وَ عَشِيرَتُكُمْ	Aşiretiniz. Amcalar ve çocukları gibi, aranızda kan bağı bulunan uzak-yakın akrabanız.
اقْتَرَفْتُمُوهَا	Kazandığınız.
كَسَادَهَا	Az kâr getirmesinden, zarara uğramasından.
فَتَرَبَّصُوا	Bekleyin. Şu halde bekleyedurun.
حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ	Allah emrini getirinceye kadar. Allah bu günahınıza ilişkin azabın gerçekleşmesi emrini verinceye kadar. Burada özelde işaret edilen, Mekke'nin fethi dolayısıyla müşriklerin uğradıkları azaptır.

AÇIKLAMA

Bu, Yüce Allah'tan mü'minlere yönelik bir uyarıdır. Mü'minlerin kâfir babalarını ve kardeşlerini dost edinmelerini, sevmelerini, yardım etmelerini, müslümanların sırlarından ve gizli işlerinden haberdar etmelerini yasaklıyor. Yüce Allah buyuruyor ki: "Ey iman edenler!" Allah'a, Rasûlüne, Allah ile buluşmaya, müjde ve tehditlerine inananlar! "Eğer imana karşı küfrü sevip tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi dost edinmeyin..."

Sonra Yüce Allah, emrine uymamaları, küfrü sevip imana tercih eden babaları ve kardeşleri ile ilişkilerini kesmemeleri durumunda, başlarına neler geleceği hususunda onları tehdit ediyor: "Sizden kim onları dost edinirse, işte bunlar zulmeden kimselerdir."(1) Bu hususta zulmün niteliği açıktır; sevgiyi buğzun yerine, yardımı yardım etmemenin yerine koymak... Zulüm de, bir şeyi başka bir şeyin yerine koymaktır.

Sonra Yüce Allah, Rasûlüne onlara seslenmesini emrediyor (Yüce Allah'ın doğrudan onları muhatab almayıp mesajını Rasûlü aracılığı ile duyurması, hoşnutsuzluğunun, öfkesinin, azap ve tehdidinin ifadesidir): "De ki: Eğer babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, az kâr getireceğinden korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden evler, sizlere Allah'tan, O'nun Rasûlünden ve O'nun yolunda cihad etmekten daha sevimli ise, (bu yüzden hicret etmekten kaçınıyor, cihad görevini terk ediyorsanız) artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyedurun." Allah'ın emrini bekleyin, Mekke'nin fethini, dolayısıyla tepenize bir azabın inmesini bekleyin. "Allah fasıklar topluluğuna hidayet etmez." Onları kurtuluş ve mutluluk yollarına iletmez.

SONUÇ

1- Baba, oğul ve kardeş gibi en yakın akrabalar da olsa kâfirlere sevgi beslemek onları dost edinmek haramdır.

2- Allah'a, Rasûlüne ve mü'minlere düşmanlık besleyenleri dost edin-

---

(1) İbn-i Abbas der ki: "Kim küfrü tercih eden baba ve kardeşleri dost edinirse, müşrik olur. Çünkü şirke rıza şirktir." Ancak kâfir akrabalara bağışta bulunmak, iyilik etmek, müşriklerle ilişkileri kesme ilkesinin kapsamına girmez. Çünkü Hz. Esma bir gün Rasûlüllah Efendimize şöyle demiştir: "Benim annem istekli olarak yanıma geliyor. Ama müşriktir. Ben onunla görüşüp ilgileneyim mi?" Rasûlüllah: "Annenle ilgin bulunsun," buyurdu. (Buhari)

mek korkunç bir zulümdür.

3- Allah'ı, Rasûlünü ve O'nun yolunda cihad etmeyi, Allah'ın sevdiği diğer hususları sevmek ve Allah'ın sevmediği inanç, amel, durum, kişi ve nitelikleri sevmemek fârzdır.

4- Aşırı giden fasıklar hidayetten yoksun olurlar. Yüce Allah onları erdem ve mutluluk yollarına iletmez.

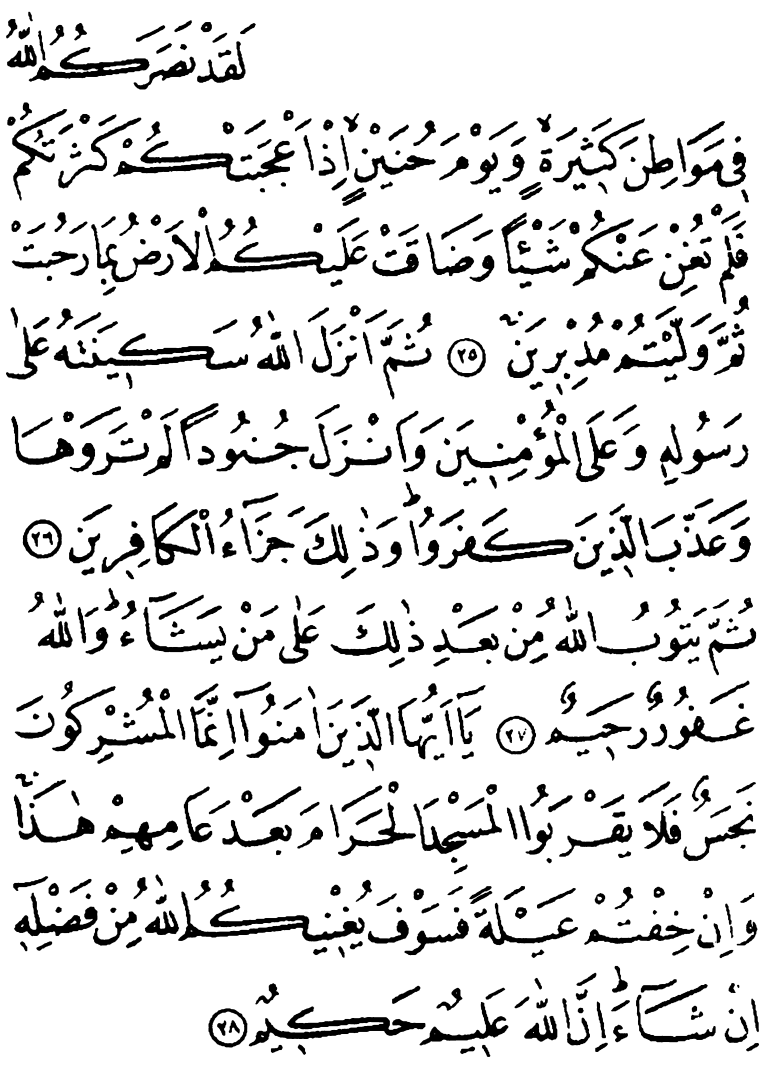
لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ
فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ
فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ
ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ
رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا
وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾
ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ
نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا
وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ
إِن شَاءَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾

25- Andolsun Allah size birçok yerde, Huneyn gününde de yardım etmişti. Hani o gün çok kalabalık oluşunuz sizi böbürlendirmiş, fakat size hiçbir yarar da sağlamamıştı. Bütün genişliğine rağmen yeryüzü başınıza dar gelmişti; nihayet bozularak arkanızı dönmüş kaçmaya başlamıştınız...

26- Sonra Allah, Rasûlünün ve mü'minlerin üzerine sükûnetini, güven veren rahmetini indirdi; sizin görmediğiniz askerler indirdi ve kâfirlere azab etti, onları bozguna uğrattı. İşte kâfirlerin cezası budur.

27- Sonra Allah, bunun ardından yine dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

28- Ey inananlar! Allah'a ortak koşanlar necistir; (manen temiz değildir.) artık bu içinde bulundukları yıldan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer onların hacca gelmemeleri sonucu iktisadi hayatınız bozulup yoksulluğa düşmekten korkarsanız, biliniz ki Allah dilerse yakında sizi kendi lûtfundan zengin edecektir. Şüphesiz Allah, bilendir, hikmet sahibidir.(1)

SÖZLÜK

فِى مَوَاطِنَ — Vatan'ın çoğuludur. Vatanlar. Yani, insanın yaşadığı yer, demektir.

حُنَيْنٌ — Huneyn, Taif'e bir kaç mil uzaklıktaki bir vadi.

اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ — Kalabalık oluşunuz sizi hayrette bıraktı. Sayınızın çokluğu sizi böbürlendirmişti. Öyle ki içinizden bazıları, bu gün şu az sayıdaki orduya kesinlikle yenilmeyiz, diyordu.

فَلَمْ تُغْنِ عَنْهُمْ شَيْئًا — Sizden hiç bir şeyi gidermedi. Sizin açınızdan hiç bir olumlu sonuç sağlamadı. Çünkü çatışmanın başlangıcında hezimete uğradınız.

وَ ضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ — Yer size dar geldi. Nereye gideceğinizi bilemediniz. Daracık bir yerde kıstırılmış gibi nasıl da dönüp duruyordunuz!

بِمَا رَحُبَتْ — Bunca genişliğine ve açıklığına rağmen.

اَنْزَلَ اللّٰهُ — Allah, huzurunu indirdi. Allah, gönüllerine güven duygusu indirdi. Korku, sıkıntı ve kararsızlık bir anda kayboluverdi.

(1) Gerçekten o yıldan sonra zaferler birbirini takip etmiş, müslümanlar çok yerleri fethetmişlerdir.

سَكِينَتَهُ Ve ordular indirdi. Yani melekler indirdi.

وَ اَنْزَلَ جُنُودًا Pisliktir. Çünkü müşriklerin ruhları şirk ile kirlenmiştir.

نَجَسٌ Bu yıllardan sonra; yani hicretin dokuzuncu yılından sonra.

بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا عَيْلَةً Yoksulluk. Muhtaç duruma düşmekten korkarsanız.

AÇIKLAMA

Bundan önce Yüce Allah mü'minlere, akrabaları da olsa kâfirleri dost edinmelerini yasaklamış, hicret ve cihad yükümlülüğünden kaçınmamalarını emretmişti. Cihad ve hicretten kaçınanlar büyük ölçüde korkaklıktan dolayı böyle davranırlar. İşte bu âyetlerde Yüce Allah kendilerini destekleyeceğini, yardım edeceğini vurgulayarak, korkaklıktan dolayı hicret ve cihad yükümlülüklerinden geri durmamaları gerektiğini belirtiyor: "And olsun, Allah birçok yerde (Bedir'de, Nadir ve Kureyze oğulları seferlerinde ve Mekke fethinde) ve Huneyn gününde size yardım etti."

O sırada mü'minler Havazin kabilesiyle çarpışıyordu. Yüce Allah burada, bazılarının hatası dolayısıyla mü'minlerin uğradıkları hezimeti hatırlatıyor. Bazı mü'minler sayısal çoğunluğa sahip oluşlarıyla övünerek, "Bu gün şu az sayıdaki orduya kesinlikle yenilmeyiz." demişlerdi. Çünkü İslâm ordusunun sayısı on iki bin, düşman ise sadece dört bindi. Müslümanlar henüz vadinin iki yamacının ortasına girmemişken, düşman onları korkunç bir ok ve mızrak yağmuruna tuttu. Nereye gideceklerini bilemez hale geldiler. Bunca genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar geldi. Çok geçmeden dağılıp kaçmaya başladılar. Sadece Rasûlüllah (s.a.v.) düşman karşısında sebat gösterdi. "Düldül" isimli beyaz atının sırtında savaşmaya devam etti. Yanında da Hz. Abbas ve amcasının oğlu, Abdulmuttalib oğlu Haris'in oğlu Ebû Süfyan yeralıyordu. Sonra Rasûlüllah'ın görevlendirdiği birisi şöyle seslendi: "Ey Bakara Suresi ashabı, yani Bâkara Sûresindeki âyetlerin inmesine sebep olan sahabeler koşun gelin! Ey ağacın altında Peygambere biat ettiklerinde Allah'ın kendilerinden razı olduklarını bildirdiği kimseler koşun, gelin!" Bunun üzerine mü'minler yeniden toparlanıp savaşa başladılar; böylece savaşın seyri de değişti. "Sonra Allah, Rasûlü ile mü'minlerin üzerine 'güven duygusu ve huzur' indirdi, sizin görmediğiniz orduları indirdi." Melekler mü'minlerin kalplerini okşuyor, onlara cesaret, sabır ve direnç ruhunu aşılıyorlardı. Böylece mü'minler savaşın zorluklarına karşı sabrettiler; kahramanca çarpıştılar. Bir saat geçmemişti ki, tüm düşman ordusu esir olarak ellerindeydi. Bu kadar çok ga-

nimet elde ettikleri başka bir gün olmamıştı. Ganimet aldıkları deve sayısı on iki bindi. Koyunlarınsa haddi, hesabı yoktu. İşte âyet-i kerimede vurgulanmak istenen nokta budur. "Ve Hüneyn gününde size yardım etti. Hani çok sayıda oluşunuz sizi böbürlendirip gururlandırmıştı; fakat (bu gurur) size bir şey sağlayamamıştı. Yer ise, bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti; sonra arkanıza dönüp gerisin geri gitmiştiniz! (Düşmandan kaçmıştınız.) Sonra Allah, Rasûlü ile mü'minlerin üzerine 'güven duygusu ve huzur indirdi, sizin görmediğiniz orduları indirdi! (Melekleri yardımınıza gönderdi.) İnkâr edenleri azaplandırdı. (Sizinle savaşan müşrikleri öldürmenizi, tutsak almanızı sağladı.) Bu, (Allah ve Rasûlüne inanmayan) inkârcıların cezasıdır."

"Bunun ardından Allah dilediği kimsenin tevbesini kabul eder." Kâfirlerle savaşıp, bir kısmını öldürmenizden sonra, Allah, geride kalanlardan dilediği kimsenin tevbesini kabul eder. "Allah bağışlayandır, esirgeyendir." Tevbe eden müşriklerin geçmişte işledikleri şirk ve benzeri günahlarını bağışlar, onlara merhamet eder; sadık, içi dışı bir mü'minlerle birlikte cennetine koyar.

"Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktirler: Öyleyse bu yıldan sonra artık Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar." Bu âyet-i kerimede yüce Allah mü'minlerin, müşrik erkek ve kadınlarının, Mescid-i Haram'a girişlerini yasaklamalarını emrediyor. Çünkü müşrikler mânen temiz sayılmazlar. Mescid-i Haram'a, Mekke ve çevresine girişleri helâl değildir.(•) O günden sonra hiç bir müşrik Mekke'ye giremedi. Eğer ihtiyaç içinde kalmaktan korkarsanız, yani, bu Mekke yasağı yüzünden onlardan sağlanan ticaret gelirinin kesilmesi yüzünden yoksullaşmak endişesi içindeyseniz, bilmelisiniz ki: Allah sizi kendi fazlından zengin ediverir. Şu halde müşrikleri Mekke'ye sokmayın ve bu yüzden yoksul düşeceğinizden sakın korkmayın. "Eğer Allah dilerse sizi zengin kılar. Şüphesiz Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."

Yukarıda "eğer dilerse" şeklinde bir istisnaya yer veriliyor. Bu, mü'minlerin kalplerinin umut ve korkuyla karışık olarak Allah'a bağlı kalmasını sağlamaya, kendinden emin olup gaflete düşmesini önlemeye dönüktür. Yüce Allah'ın bilen ve hüküm ve hikmet sahibi olması da söz konusu anlamı açıklayıcı bir değerlendirme ifadesi olarak yer alıyor. Çünkü her şeyi bilen ve her yaptığı bir hikmete dayanan, her şeyi yerli yerine koyar ve her yaptığı yerindedir.

Şu halde Allah'ın rahmetini veya fazlını dileyen kimse, iman ile genel ve özel nitelikli emir ve yasaklara uyma ile buna lâyık olmaya çalışmalıdır.

(•) Müşrikler o mübarek yere, zarar vermek için giremezler. Ancak görmek ve bilgi edinmek için girebilirler. (Ziya Eryılmaz)

SONUÇ

1- Kendini beğenme, yaptıklarıyla böbürlenme haramdır. Çünkü kurtuluşa ve başarıya ulaşmanın önündeki en büyük engellerden biri kendini beğenip böbürlenmedir.

2- Yüce Allah mü'min kullarına büyük lütuflarda bulunur.

3- Âyetlerin akışı içinde, Allah yolunda cihadın hikmeti açıklanıyor.

4- Kâfirlerin manen pis oldukları belirtiliyor.

5- Kim olursa olsun bir müşrikin Mekke'deki Mescid-i Haram'a girmesi yasaktır. Ama diğer mescidlerde, bir maslahat umuluyorsa, müslümanların izni olması şartıyla kâfirler oralara girebilirler.(•)

6- Bir mü'min yoksul düşmek korkusuyla Allah'ın emirlerine uymazlık etmemelidir. Çünkü Yüce Allah dilerse zengin kılacağını vaadediyor.

قَاتِلُوا الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّىٰ يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ
وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

29- Kendilerine Kitab verilenlerden Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve gerçek dini din edinmeyen kimselerle, küçülüp boyun eğerek elleriyle cizye verecekleri zamana kadar savaşın.

(•) Bu durum, kâfirlerin mescitlere zarar verme durumu sözkonusu olduğunda böyledir. Aksi takdirde girebilirler. (Ziya Eryılmaz)

SÖZLÜK

لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ لَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ	Allah'a ve âhiret gününe inanmıyorlar. Hakka uygun olarak, sahih bir imanla inanıp da O'nu hoşnut kılmıyorlar.
وَ لَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ	Allah ve Rasûlünün haram ettiklerini haram saymıyorlar. İçki, faiz ve benzeri haramları haram saymayanlar.
وَ لَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ	Hak din olarak kabul etmiyorlar. Hak din olan İslâm'ı din edinmeyenler. Çünkü Allah İslâm'dan başka dini kabul etmeyecektir.
مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ	Kendilerine kitap verilenlerden. Yahudi ve hristiyanlardan.
الْجِزْيَةَ	Cizye. Zimmilerin yılda bir kere İslâm idaresine ödedikleri, bilinen bir çeşit vergi.
عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ	Küçülmüş olarak,elden. Bu vergiyi kendi elleriyle sunarlar. Araya aracılar koymadan. Böylece küçük düşürülsünler. İslâm'ın hükmüne boyun eğsinler.

AÇIKLAMA

Bundan önceki âyetler grubunda Yüce Allah, Rasûlüne ve mü'minlere, şirkten vazgeçene, Allah'ı bir ve ortaksız bilene ve yalnız Allah'a kulluk yapana kadar müşriklerle savaşmaları emrini vermişti. Şimdi ise ehli kitap (yahudi ve hristiyanlar)la savaşmalarını emrediyor. Savaşın sona ermesinin tek koşulu, aşağılanmışlar olarak kendi elleriyle cizye vermeleridir. Çünkü ehl-i kitaba önce müslüman olmaları önerisi götürülür. Kabul ederlerse herhangi bir yaptırıma gerek yoktur. Bu öneriyi reddedecek olurlarsa, müslümanların zimmetine cizye (vergi) ödemek suretiyle müslümanların himayesine girmeleri istenir. Ehl-i kitab'ın cizye vermesi, müslümanların himayesini ve Allah'ın yasalarıyle (şeriatıyle) yönetilmeyi kabul ettiklerinin sembolik ifadesidir. Yani İslâm devletinde yaşayan müslüman olmayanlar, ister kendi inançlarına göre yargılanırlar, isterlerse de İslâm hukukuna göre yargılanırlar. Bu durumda kanları ve malları dokunulmazlık kazanır. Maddi ve manevi hayatları güvencede olur. Şu âyet-i kerimeden bu bilgiyi öğreniyoruz: "Kendilerine kitap verilenlerden, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasûlünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini din edinmeyenlerle, küçük düşürülüp

cizyeyi kendi elleriyle verinceye kadar savaşın."(1)

Şayet, Yahudi ve hristiyanlar Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa. nasıl oluyor da âyet-i kerimede böyle bir inancın olmadığı ifade edilebiliyor? şeklinde bir soru yöneltilecek olursa, şöyle bir cevap verebiliriz: Yahudilerin Allah inancı, O'nu yaratıklara benzetme ve cisimlendirme şeklindedir. Yüce Allah'ı O'na yaraşmayacak sıfatlarla nitelerler. Hristiyanlar ise Yüce Allah'ın Hz. İsa'nın şekline girdiğine inanırlar. Ve, Allah üçün üçüncüsüdür, derler. Halbuki Yüce Allah bu yakıştırmadan münezzehtir. Öyleyse yahudi ve hristiyanların gerçek ilah olarak Allah'a inandıkları söylenemez. Buna göre inançları geçersizdir. Eğer Allah'a inanmış olsalardı, hiç kuşkusuz O'nun elçisi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) de inanacaklardı. Eğer âhiret gününe inanmış olsalardı, Allah'a ve Rasûlüne itaat edeceklerdi. Çünkü âhiret gününün dehşet verici azabından kurtulmaları ve cennetin mutluluğuna erişmeleri buna bağlıdır. Gerçekten inanmadıklarına göre ve gerçek inancın gereği salih ameller işlemediklerine göre kâfirdirler. Mü'minler sınıfına giremezler. Dolayısıyla Yüce Allah, onların Allah'a ve âhiret gününe inanmadıklarını belirtirken gerçeği ifade etmiştir. Allah yarattıklarının durumunu, ne tür özelliklere sahip olduklarını, herkesten daha iyi bilir.

SONUÇ

1- Müslüman olmayanlara karşı tutumumuz temelde barış içerisinde yaşamaktır. Bu durumda müslüman olmayanlar, İslâm devletine kendilerini koruma karşılığı vergi verirler. Bu vergiden de kaçınarak müslümanlarla savaşılırsa o zaman onlarla savaşırız.(2)

2- Doğru olmayan bir inanç, insanı azaptan kurtarıcı, mutluluğa eriştirici bir inanç olarak değerlendirilemez.

3- Yüce Allah'ın haram kıldığı yiyecekleri, içecekleri ve nikâh türlerini mübah görmek, Allah'ın yasağını nazarı itibara almamak, açık küfürdür.

4- Ehl-i kitaptan cizye almak şeriatın öngördüğü bir uygulamadır. Bunun miktarı fıkıh kitaplarında açıklanmıştır. Burada esas olan zimminin ekonomik durumudur; yoksul veya zengin oluşudur. Çünkü fakirden alınmaz.

---

(1) Âyet-i kerime açıkça yahudi ve hristiyanların Allah'a ve âhiret gününe inandıklarına ilişkin iddialarını reddediyor. Şayet inanmış olsalardı, bu inancın gereklerini yerine getirirlerdi.

(2) Âyet-i kerimede mecusilerden ve sabiilerden sözedilmiyor. Ancak fıkıh bilginlerinin büyük çoğunluğu, cizye ve zimmilik açısından ehl-i kitaba uygulanan hükmün onlar için de geçerli olacağı görüşündedir.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ
وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَٰلِكَ قَوْلُهُمْ
بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَبْلُ
قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ
وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ
مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَٰهًا وَاحِدًا
لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾
يُرِيدُونَ أَن يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ
إِلَّا أَن يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذِي
أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ
كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

30- Yahudiler: "Uzeyr Allah'ın oğludur." dediler; Hristiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur." dediler. Bu, onların ağızlarıyla geveledikleri sözleridir. Sözlerini, önceden inkâr etmiş olan müşriklerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin; nasıl da haktan batıla çevriliyorlar!

31- Hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan ayrı rabler edindiler; Meryem oğlu Mesih'i de öyle. Oysa kendilerine yalnız tek

İlah olan Allah'a ibadet etmeleri emredilmişti. O'ndan başka İlah yoktur. O, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.(1)

32- Allah'ın nûrunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Halbuki, kâfirler hoşlanmasa da Allah, mutlaka nûrunu tamamlamak ister; bundan başka bir şeye razı olmaz.

33- O, Elçisini hidayetle ve hak din ile gönderdi ki Allah'a ortak koşanlar hoşlanmasa da o hak dini, bütün dinlerin üstüne çıkarsın.

SÖZLÜK

عُزَيْرٌ — Üzeyr (a.s.). Yüce Allah'ın canını alıp yüz yıl beklettikten sonra tekrar dirilttiği zat. Yahudiler ona "Ezra" derler.

اَلْمَسِيحُ — Mesih (a.s.). Meryemoğlu İsa (selam ikisinin üzerine olsun).

يُضَاهِئُونَ — Benziyorlar.

---

(1) Tefsirlerdeki rivayete göre yahudiler, Tevrat hükümleriyle amel etmeyi bırakınca Yüce Allah, Tevrat'ı ihtiva eden Tabut'u ortadan kaldırdı. Tevrat'ın yazılı metni ellerinden gittiği gibi hafızalarındaki âyetler de büsbütün silindi. Tevrat'ın kalkmasına çok üzülen Uzeyr (Kitab-ı Mukaddes'e göre Ezra), Tevrat'ın kendisine verilmesi için Allah'a çok yalvardı. Nihayet namazını kılarken Allah'tan inen bir nur, içine doldu ve Tevrat, olduğu gibi kalbine doğdu. Uzeyr, Allah'ın Tevrat'ı kendisine verdiğini kavmine duyurdu ve kutsal kitabı onlara öğretti. İşte bunun için İsrailoğulları: "Uzeyr, Allah'ın oğlu olmasaydı Tevrat kendisine verilmezdi" dediler. (Taberi X. III)
İsrailoğullarından alınmış olan bu rivayetin, Tevrat'a sağlamlık kazandırmak için yahudilerin uydurması olduğu anlaşılıyor. Gerçek şu ki yahudilerin kutsal kitaplarını taşıyan sandık bir kaç kez düşmanlarının eline geçmiş, kutsal kitap saldırıya uğramış, bizzat Hz. Musa'ya verilen levhalar ortadan kaybolmuştur. Yahudi din adamları, hafızalarında kalan âyetleri parça parça yazmışlar, Babil esaretinde iyi bir yazıcı olan kâhin Ezra, bu şifai ve kısmen yazılı rivayetleri bir araya toplayıp Yahudi Kutsal Kitabını bir bütün halinde ortaya çıkarmıştır. Bu hizmetinden dolayı Ezra, İsrailoğullarının takdir ve saygısını kazanmış; bu saygı zamanla o kadar aşırı bir noktaya varmış ki yahudiler, Ezra'yı Allah'ın oğlu saymışlar. (Ezra hakkında, Kitabı Mukaddes, Ezra, s. 466-76'ya bakınız.) İşte Kur'an-ı Kerim, yahudilerin bu yanlış inançlarını reddetmektedir.

قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا	Kâfirlerin sözü. Bundan önce inkâr eden kâfir atalarının sözlerini.
قَاتَلَهُمُ اللَّهُ	Allah onları kahretsin. Kâfir oldukları için Allah onlara lanet etsin.
أَنَّى يُؤْفَكُونَ	Nasıl da haktan çevriliyorlar!
أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ	"Ahbar" "Habr"un çoğuludur. Yahudi bilgini demektir. "Ruhban" ise, "Rahib"in çoğuludur ve hristiyan zahidi demektir.
أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ	Allah'tan başka rabler. Kendileri için yasalar koyan ilâhlar edindiler. Onların helâl ve harama ilişkin hükümlerini uyguladılar.
نُورَ اللَّهِ	Allah'ın nûru. İslâm dini. Çünkü İslâm, insanı dünya-âhiret mutluluğuna ve erdemliliğe ulaştırır.
بِأَفْوَاهِهِمْ	Ağızlarıyla. Hakkında yalan söyleyerek, eleştirerek, insanları ona yönelmekten alıkoyarak.
رَسُولَهُ	Rasûlü. Hz. Muhammed (s.a.v.)

AÇIKLAMA

Bundan önce Yüce Allah, müslümanlara, ehli- kitaba savaş açmaları emrini vermişti. Çünkü onlar kâfirdirler; insanı ateşten kurtaran gerçek bir imana sahip değildirler. Şimdi ele almakta olduğumuz bu üç âyette ise, küfürlerini ortaya koyup, kesin olarak vurgulayan hususlara dikkat çekiyor. "Yahudiler: Üzeyr Allah'ın oğludur, dediler." Allah'a evlat yakıştırmak Allah'ın yüceliğini ve noksansızlığını inkâr anlamına gelir. "Hristiyanlar da: Mesih Allah'ın oğludur, dediler." Allah'a oğul isnad etmek, O'nu, hakimiyetini, yüceliğini ve kemal sıfatlarını inkâr demektir. "Bu, onların ağızlarıyla söylemeleridir." Hakikatte bir geçerliliği yoktur. Çünkü Allah evlat edinmemiştir. Bu, sadece ağızlarında geveledikleri, fakat gerçekle hiç ilgisi olmayan bir sözdür.

"Onlar bundan önceki inkâr edenlerin sözlerini taklid ediyorlar." Önceki inkârcılara benziyorlar. Yahudileri ve başka sapık toplulukları taklit ediyorlar. "Allah onları kahretsin; nasıl da çevriliyorlar!" Bu, lanete uğramalarına, Allah'ın rahmetinden uzak kalmalarına ilişkin bir bedduadır. "Nasıl da çevriliyorlar!" Nasıl da haktan çevriliyorlar. İnsanı hayrete düşürecek bir ahmaklık örneği sergileyerek doğru yoldan uzaklaşıyorlar.

"Onlar, Allah'ı bırakıp bilginlerini ve rahiplerini Rabler edindiler."(1) Bu da yahudi ve hristiyanların küfrüne ve şirkine ilişkin bir diğer delildir. Çünkü bilginlerinin ve rahiplerinin sözlerini kabul etmeleri, boyun eğmeleri ve teslim olmaları, yani haramı helâl, helâli de haram kılacak olsalar buna tereddütsüz uymaları şirktir, küfürdür. Allah bizi böyle bir sapıklıktan korusun.

"Ve Meryemoğlu mesihi de..." Hıristiyanlar onu rab ve ilah edindiler. "Oysa onlar, tek olan bir ilaha ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar." Musa, İsa gibi peygamberler onlara, sadece tek olan Allah'a ibadet etmelerini emretmişlerdi. Çünkü Allah'tan başka ilah, O'nun dışında rab yoktur. "O, bunların şirk koştukları şeylerden yücedir." Yüce Allah şirkten münezzeh olduğunu kesin bir ifadeyle vurguluyor. "Ağızlarlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar." Yahudi ve hristiyanlar, Allah'ın nuru olan İslâm'ı yalanlarıyla, iftiralarıyla, ayıplamalarıyla, eksiklik yakıştırmasıyla söndürmek istiyorlar. "Oysa kâfirler istemese de Allah, kendi nurunu tamamlamaktan başkasını istemiyor." Gerçekten de Yüce Allah nurunu tamamladı. O'na hamdu senalar olsun. İslâm bütün batıl dinlere üstünlük sağladı.

Bundan sonraki (33.) âyette ise, Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Rasûlünü (Muhammed'i) hidayetle (Kur'an'la) ve hak dinle (İslâm'la) gönderen O'dur. Müşrikler istemese de o dini (hak din İslâm'ı) bütün dinlere üstün kılmak için." Nitekim Yüce Allah bu vaadini gerçekleştirdi. Bütün dünyada İslâm açık ve belirgindir. Yeryüzünün doğusu da, batısı da İslâm'ı duydu. Doğudan batıdan yüz milyonlarca insan İslâm'a bağlandı, onu benimsedi ve Allah'ın izniyle bir gün gelecek müslümanlar bütün dünyaya egemen olacaklardır.

SONUÇ

1- Bu âyetlerde, yahudi ve hristiyanların sapık inançları gündeme getirilerek kâfir oldukları vurgulanıyor.

---

(1) Tirmizî, Hatem'in oğlu Adiy'in şöyle dediğini rivayet eder: Bir gün boynumda altından bir haç olduğu halde Rasûlüllah'ın yanına geldim. Bana: "Ey Adiy! Bu da ne?! At şu putu boynundan!" dedi ve sonra "Allah'ı bırakıp bilginlerini ve rahiplerini rablar edindiler." âyetini okudu. Orada bulunan Huzeyfe: "Hristiyanlar bilgin ve rahiplerine ibadet ediyorlar mı?" diye sordu. Rasûlüllah: "Hayır, ama Rahipler ve bilginler Allah'ın haram kıldığını helal, helal kıldığını da haram kılıyorlar; hristiyanlar da buna uyuyorlar," şeklinde cevap verdi. Yani bu durum Rahipleri ve bilginleri Rabler edinmektir.

2- Alimlere, din adamlarına körü körüne itaat etmek, bir şeyi helâl veya haram kılacak olsalar, buna uymak şirktir; küfürdür.

3- Yahudi ve hristiyanlar İslâm'ın amansız düşmanlarıdır. İslâm'ı ve müslümanları bozup ziyana uğratma hususunda birbirlerine destek olurlar.

4- Bu âyetlerde müslümanların bir gün dünyaya liderlik edecekleri, dünyada tek hayat ve ibadet sisteminin İslâm olacağı müjdesi veriliyor. "Din bütünüyle Allah'ın oluncaya kadar," ifadesi bunun delilidir. Yüce Allah bunun gerçekleşmemesini dileseydi, bir hedef olarak sunmaz ve insanlardan bu hedefe ulaşmalarını istemezdi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ
أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۗ
وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمَىٰ
عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ
وَظُهُورُهُمْ ۖ هَٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنتُمْ
تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

34- Ey inananlar! Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler ve insanları Allah yolundan çevirirler. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harca-

mayanlar var ya, işte onlara acı bir azabı müjdele.

35- O gün cehennem ateşinde bunların üzeri ısıtılıp pullanır; bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanır: "İşte nefisleriniz için yığdıklarınız, yığdıklarınızı tadın!" denilir.

SÖZLÜK

بِالْبَاطِلِ — Batıl. Haksız yere. Yemeleri mübah olmaksızın.

وَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ — Allah'ın yolundan alıkoyuyorlar. Hem kendilerini, hem de başkalarını, insanı Allah'ın hoşnutluğuna ulaştıran İslâm dinini benimsemekten alıkoyuyorlar.

يَكْنِزُونَ — Biriktiriyor. Koruyup çoğaltmak amacı ile biriktiriyor ve bu konuda yapmaları gereken infak görevini yerine getirmiyorlar.

اَلذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ — Altın ve gümüş.

فِى سَبِيلِ اللّٰهِ — Allah yolunda. Fakirler ve yoksulları doyurma gibi Allah'ın rızasını elde etmeye dönük ameller.

فَبَشِّرْهُمْ — Onları müjdele! Onlara elem verici bir azabı haber ver. Buradaki müjde onlarla alay için kullanılmıştır.

يُحْمَى عَلَيْهَا — Üzerleri dağlanır. Biriktirip yığdıkları altın, gümüş v.b. cehennem ateşinde kızdırılacak ve onların alınları bunlarla dağlanacaktır.

هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ — İşte bunlar biriktirdikleriniz. Dağlandıkları sırada, bunlar sizin kendiniz için yığıp sakladıklarınızdır, diye azarlanırlar; rencide edilirler.

AÇIKLAMA

Yahudi ve hristiyanların İslâm'a ve müslümanlara yönelik amansız düşmanlıkları, ebediyen Allah'ın nûrunu ağızlarıyla söndürme çabası içinde olacakları gündeme getirilmişken, Yüce Allah açık bir işaretle onların maddeperest olduklarını, tek düşüncelerinin mal ve liderlik tutkusu olduğunu vurguluyor. Onların bu belirleyici özelliklerini müslümanlara şu şekilde haber veriyor: "Ey iman edenler! Gerçek şu ki, yahudi bilginlerinden ve hristiyan rahiplerinden çoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler." Rüşvet alırlar; toplumlarının bilgisiz ve cahil kesiminden olanlara "Allah tarafından bağışlanmışlık vesi-

kası" vererek karşılığında para alırlar. Din adına bunun gibi daha bir sürü dolap çevirirler. "Ve Allah'ın yolundan alıkoyarlar." Bu ifade yahudi ve hristiyan topluluklarının üzerinde bir egemenlik aracı olarak kullandıkları dinî konumlarını korumak için her zaman İslâm'a savaş açtıklarının kesin kanıtıdır; delilidir.

"Altın ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanlar..." Bu ifade geneldir; yahudi bilginleri ve hristiyan rahipleri ile birlikte, müslüman olan ve olmayan herkesi kapsar. Şu kadarı var ki, ifade, öncelikle yahudi bilginleriyle hristiyan rahiplerini kapsar. Çünkü insanların mallarını haksız yere yiyen, insanları Allah'ın yolundan alıkoyan bir kimse, altın ve gümüşü Allah yolunda infak etmeksizin yığıp-saklamaya, karakter olarak, diğer insanlara nazaran daha yakındır. Ardından Yüce Allah, Rasûlüne şu buyruğu veriyor: "Onlara acı bir azabı müjdele!" Bu azap haberini, bir müjde şeklinde bir an önce onlara ulaştır; azabın acı olduğunu da belirt. Altın ve gümüşün "üzerlerinin cehennem ateşinde kızdırılacağı gün, onların alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak." Dört bir yanları cehennem ateşinde kızdırılmış altın ve gümüşlerle dağlanacak ve psikolojik bir işkence türü olarak: "İşte bu, kendiniz için yığıp-sakladıklarınızdır; yığıp sakladıklarınızı tadın, denilecek."

SONUÇ

1- Bu âyetler grubunda Kur'an, yahudi bilginleri ile hristiyan rahiplerinin iç yüzlerini açıklıyor. Buna göre yahudi ve hristiyan din adamları maddecidirler; âhireti satıp karşılığında dünyayı almışlardır. Liderliklerini korumak ve İslâm düşmanlığı kampanyası ile ceplerini doldurmak için sürekli İslâm'la savaş halinde olurlar; insanların müslüman olmalarına engel olurlar.

2- İnsanların mallarını haksız yere yemek haramdır.

3- Malının zekatını vermemek haramdır.

4- Her yıl zekâtı verilen bir mal için, yığılıp saklanmış denilemez; bu mal yer altına gömülmüş olsa bile.

5- Allah yolunda infak etmeksizin mal yığıp saklayan kimseyi korkunç bir akibet beklemektedir.

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِندَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا
فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا
أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ
أَنفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ
كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾
إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا
يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِّيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ
فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

36- Gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre Allah'ın katında ayların sayısı onikidir. Bunlardan dördü haram aylarıdır. İşte doğru din budur. O aylar içinde konulmuş yasağı çiğneyerek kendinize zulmetmeyin ve Allah'a ortak koşanlar nasıl sizinle topyekün savaşıyorlarsa, siz de onlarla topyekün savaşın ve bilin ki Allah günahlardan korunanlarla beraberdir.

37- Haram ayı içinde savaşmak yasaklanmıştır. Bu ayda savaşmak için haram ayını başka bir aya ertelemek, küfürde daha ileri gitmektir. İnkâr edenler, onunla saptırılır. O haram ayını bir yıl helal sayarlar; bir yıl haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığının sayısını denk getirip, Allah'ın haram kıldığını helal yapsınlar. Yaptıkları işin kötülüğü, kendilerine süslü gösterildi.

Allah, kâfirler toplumuna yol göstermez.(1)

SÖZLÜK

عدّة	Sayı.
اَلشُّهُورُ	Aylar. "eş-şehr"in çoğulu. Bir Kameri ayı, yirmi dokuz veya otuz gündür.
فِى كِتَابِ اللّٰهِ	Allah'ın kitabında. Kaderler kitabında, yani levh-i mahfuz'da.
اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ	(Aylardan) dört tanesi haramdı. Bunlar Recep, Zilkaade, Zilhicce ve Muharrem. Tekil "haram," çoğul da "hurum"dur.
اَلدِّينُ الْقَيِّمُ	Dosdoğru din. İçinde eğrilik ve çarpıklık bulunmayan dosdoğru şeriat, yasa.
فَلاَ تَظْلِمُوا فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ	Bu aylarda kendinize zulmetmeyin. Günah işlemeyin. Çünkü bu aylarda günah işlemek şiddetle haramdır.
كَافَّةً	Topluca. Bu durum haram-helal tüm aylar için geçerlidir.
مَعَ الْمُتَّقِينَ	Takva sahipleriyle birlikte. Allah takva sahipleriyle beraberdir. Desteği ve yardımıyla onların yanındadır. Muttakiler, günah işlemeyen, Allah'a isyan etmeyen kimselerdir.
اِنَّمَا النَّسِيءُ	Ancak ertelemek. Meselâ, Muharrem ayının haramlık niteliğini Safer ayına devretme.
يُحِلُّونَهُ عَامًا وَ يُحَرِّمُونَهُ عَامًا	Ertelemeyi bir yıl helal, bir yıl da haram kılıyorlar.
لِيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ	Allah'ın haram kıldığı dört aya, sayı bakımından uymak için.
زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ عَمَلِهِمْ	Yaptıklarının kötülüğü kendilerine süslü gösterilmiştir. Şeytan, haram ayı erteleme işini onlara çekici göstermiştir. Oysa bu kötü bir uygulamadır. Kanun koyucunun iradesini alaya almadır. Haramı helal kılmaya yönelik bir düzenbazlıktır.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı içinde, ehl-i kitaba yönelik bir parantez açıldıktan sonra,

(•) Nesi' savaşmanın yasak edildiği ayı, başka bir aya ertelemektir. Haram ayda boğazlaşmaları gerektiği zaman o ayı helal yapar, başka bir ayı onun yerine haram sayarlardı. Haram aylarda savaş yasağı, İslâm'da kaldırılmıştır.

söz yeniden müşriklere dönüyor.

"Gerçek şu ki, Allah katında ayların sayısı on ikidir." Bu sayı ne eksilir, ne de artar. Levh-i Mahfuz'da da böyle kayıtlıdır. Bu durum Allah'ın "gökleri ve yeri yarattığı günden beri" böyledir. On iki ayın dördü haramdır. Bunlar, Recep, Zilkaade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Yüce Allah bu aylarda savaşmayı haram kılmıştır ki, araplar hiç kimseden korkmadan ticaret, hacc ve umre amaçlı seferler düzenleyebilsinler. İslâm gelip müslümanların egemenliği pekişince, Yüce Allah bu aylardaki savaş yasağına ilişkin hükmü yürürlükten kaldırdı. "İşte dosdoğru olan din budur." Bu ayların haram nitelikli oluşları, bu aylarda savaşmanın yasaklanması, dosdoğru bir düzenlemedir. "Öyleyse bunlarda kendinize zulmetmeyin." Haram aylarda günah işlemeyin; Allah'ın emir ve yasaklarına muhalefet etmeyin. Çünkü bu, Allah'ın öfkesini ve azabını gerektirir. Öyleyse kendinizi böylesine dehşet verici bir duruma maruz bırakmayın.

"Müşriklerle savaşın" Burada Yüce Allah mü'minlere, müşriklere karşı savaş ilan etmelerini emrediyor. Ama bu emir, müşriklere tanınan dört aylık değerlendirme süresinin sona ermesinden itibaren geçerlidir. "Topluca" savaşın; hiç kimse bu savaştan geri durmasın. Çünkü onlar sizinle savaşmak için yediden yetmişe birleşiyorlar. Siz de onlara karşı genel seferberlik ilân edin.

"Ve bilin ki Allah takva sahipleriyle beraberdir." Onlar ki, şirk ve günahtan sakınırlar. Bu demektir ki, Allah, günahkâr müşriklere karşı size yardım edecektir.

"Haram ayları ertelemek ancak inkârda artıştır." Cahiliye döneminde müşriklerin, haram ayda savaş yasağını kaldırmak için, şeytani bir fetvayla, Muharrem ayının haramlık niteliğini Safer ayına ertelemeleri, kâfirin inkârını arttırıcı bir uygulamadır. Çünkü bu, Allah'ın koyduğu kanuna savaş açmak demektir. Bu ise, kesin olarak küfürdür. "Bununla kâfirler şaşırtılıp, saptırılır." Haram ayın, haramlığını erteleme ile kâfirlerin sapıklığı arttırılıp pekiştirilir. "Onu bir yıl helal, bir yıl haram kılıyorlar." Savaşma imkanı doğsun diye, haram ayı veya haramlık niteliğini ertelemeyi bir yıl helal, bir yıl da haram sayıyorlar. Böylece haram ayların sayısında bir arttırmaya veya eksiltmeye gitmemiş oluyorlar! Bu şeytani fetva ile günahlarını gizlediklerini sanıyorlar! "Yaptıklarının kötülüğü kendilerine çekici ve süslü gösterilmiştir." Bâtılı çekici ve süslü gösteren kesinlikle şeytandır.

"Allah, inkârcı bir topluluğa hidayet vermez." Yüce Allah kâfir bir topluluğu hak ve hayır olan bir şeye iletmeyeceğini vurguluyor. Bu, onların Allah'ı

ve Rasûlünü inkâr etmelerinin ve bu fikirlerinde ısrar etmelerinin cezasıdır.

SONUÇ

1- Kameri yılın aylarının sayısı onikidir. Kameri yılın gün sayısı da üçyüz elli beştir.

2- Haram aylar dörttür. Bunları Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz açıklamıştır: Recep, Zilkaade, Zilhicce ve Muharrem.

3- Haram aylar dokunulmazdır. Mecbur kalınmadıkça bu aylarda savaş yapılmaz.

4- Allah'ın beraber olma sıfatı, takva sahiplerini destekleme, onlara yardım etme şeklinde özel bir beraberliktir.

5- Haramı helâl kılmak için bâtıl fetvalarla hile-i şeriye yapmak haramdır. Bu davranış sadece günahı arttırır.

6- Bâtılın çekici ve süslü görünmesi şeytanın bir hilesidir.

7- Yüce Allah kâfirlere ve fasıklara azgınlıklarına devam ettikleri sürece hidayeti haram kılmıştır. Onları, durum ve akibet olarak hakka ve hayra ulaştırmaz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ
إِذَا قِيلَ لَكُمُ انفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ
إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُم بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ
فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ
﴿٣٨﴾ إِلَّا تَنفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ

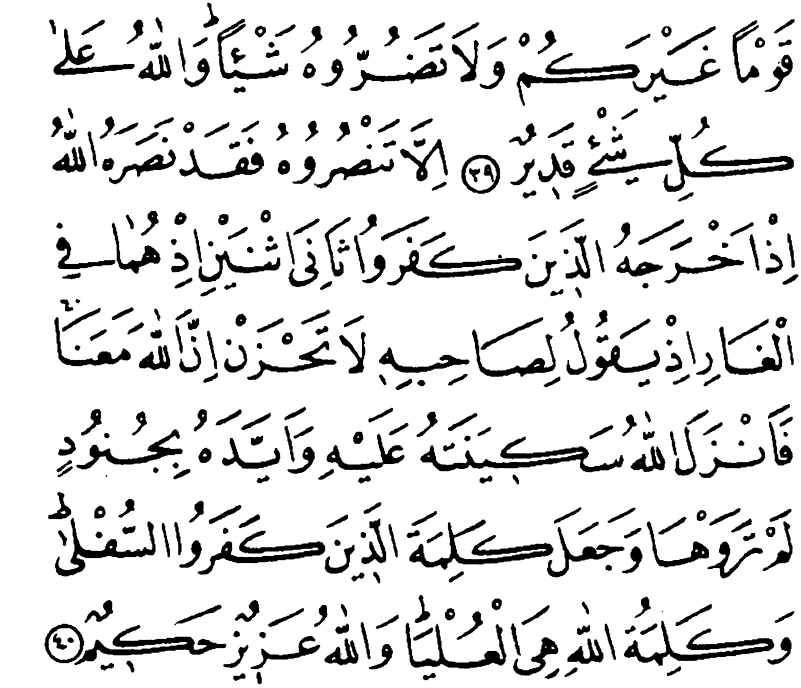

38- Ey inananlar! Size ne oldu ki, "Allah yolunda topluca savaşa çıkın!" dendiği zaman yere çakılıp kaldınız? Ahirettense dünya hayatına mı razı oldunuz? Ama dünya hayatının geçimi, âhiretin yanında pek azdır.

39- Eğer topluca savaşa çıkmazsanız, Allah size acı bir şekilde azabeder ve yerinize sizden başka bir topluluk getirir; O'na hiçbir zarar veremezsiniz; Allah herşeyi yapabilendir.

40- Eğer siz o Hak Elçisine yardım etmezseniz, iyi bilin ki, Allah ona yardım etmiştir: Hani yalnız iki kişiden biri olduğu halde, inkâr edenler kendisini Mekke'den çıkardıkları sırada ikisi mağarada iken arkadaşına: "Üzülme, Allah bizimle beraberdir." diyordu. İşte o zaman Allah ona yardım etti onun üzerine sükûnet, huzur ve güven duygusunu indirdi ve onu, sizin görmediğiniz askerlerle destekledi; inanmayanların sözünü alçalttı. Yüce olan, yalnız Allah'ın sözüdür. Allah daima üstündür; hüküm ve hikmet sahibidir.

SÖZLÜK

مَا لَكُمْ	Size ne oldu? Ne gibi bir mazeretiniz var?
انْفِرُوا	Aceleyle kuşanıp savaşa koşun.
اثَّاقَلْتُمْ	Ağırlaştınız. Ağır bir yük taşıyormuş gibi yavaşladınız.
اِلاَّ تَنْصُرُوهُ	Eğer ona, yani Allah'ın elçisi Muhammed'e (s.a.v.) yardım etmezseniz.
ثَانِىَ اثْنَيْنِ	İkiden biri. Yani Hz. Ebûbekir (r.a.)
فِى الْغَارِ	Mağarada. Mekke'deki Sevr dağında bulunan bir mağarada.
لِصَاحِبِهِ	Arkadaşına, Ebûbekir es-Sıddik'a (r.a.)
سَكِينَتَهُ	Sükûnetini. Huzurunu. Güvenlik duygusunu.
كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا	Kâfirlerin sözü dediği. Şirk çağrısı.
اَلسُّفْلَى	Aşağı. Bayağı. Yenilmiş ve alçalmış. Sesi duyulmaz olmuş.
وَ كَلِمَةُ اللّٰهِ هِىَ الْعُلْيَا	Allah'ın sözü dediği ise yücedir. Yani tevhid çağrısı olan: "Lailahe illallah Muhammedurrasûlüllah: Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın elçisidir" sözü en yüce, galip ve belirgin olandır.

AÇIKLAMA

Bu âyetler Tebük seferi hakkında nazil olmuştur. Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.), Roma kralı Herakliyus'un ordusunu toplayıp kendisiyle savaşmak üzere yola çıktığını haber aldı. Bunun üzerine Peygamberimiz genel seferberlik ilân etti. Mevsim yaz idi. Kavurucu bir sıcaklık, kuraklık ve açlık hüküm sürüyordu. Tarih hicretin dokuzuncu yılının Şevval ayını gösteriyordu. Bu sefere 'çetin sefer' adı verildi. Yüce Allah mü'min kullarını, Peygamberin çağrısını özyurdunda boğmak üzere harekete geçen düşmana karşı elçisi ile birlikte savaşa çıkmaları hususunda teşvik ediyordu: "Ey iman edenler! Size ne oldu ki, Allah yolunda savaşa kuşanın denildiği zaman..." Peygamber size: "Allah yolunda savaşa kuşanın," cihada çıkın dediği zaman... Allah rızasını ve katındaki sonsuz nimetleri elde etmek için savaşa hazırlanın çağrısında bulunduğu zaman "size ne oldu ki" kuşanıp savaşa çıkmıyorsunuz?! Oysa siz dünya-âhiret mutluluğunu isteyen mü'minlersiniz. "Yerinizde ağırlaşıp kaldınız." Evlerinizde ve memleketinizde kalmaya razı olup, cihada çıkma hususunda ağır davrandınız. "Âhiretten vazgeçip dünya hayatına mı razı oldunuz?!" Yüce Allah böyle bir şeyin olmaması gerektiğini vurguluyor. Sonra şu

gerçeğe dikkat çekiyor: "Âhirettekine göre," oradaki kalıcı nimetlere göre "bu dünya hayatının yararı," çeşitli dünya nimetleri, "pek azdır," değersizdir; geçicidir. Nasıl oluyor da azı çoğa, geçiciyi kalıcıya tercih edebiliyorsunuz?! Ardından Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Eğer savaşa kuşanıp çıkmazsanız," ona yardım etmekten vazgeçerseniz, kafirlerle savaşında onu yalnız bırakırsanız "O sizi pek acıklı bir azapla cezalandıracak ve yerinize bir başka topluluğu getirecektir. Siz O'na hiç bir şeyle zarar veremezsiniz. Allah, herşeye güç yetirendir." Bu ifadede mü'minlerin kalplerini titreten bir tehdit vardır.

"Siz O'na yardım etmezseniz..." Eğer siz ondan desteğinizi çekerseniz ve bu zor zamanda onunla birlikte sefere çıkmazsanız, ne olacak ki!... Yardımsız mı kalacak? Allah bundan daha zor zamanlarda ona yardım etmiştir. Kâfirlerin onu "ikiden biri" olarak, Ebûbekir'le birlikte Mekke'den çıkardıkları zaman da Allah ona yardım etti. "İkisi mağaradayken" Sevr dağındaki mağarada gizleniyorken "arkadaşına şöyle diyordu:" "Şayet biri ayaklarının dibine bakacak olsa bizi göreceklerdir ya Rasûlüllah!" diyen Ebubekir'e şöyle diyordu: "Hüzne kapılma, elbette Allah bizimle beraberdir! Böylece Allah ona huzur ve güvenlik duygusunu indirmişti."Nefsi sukûnete kavuştu, huzur ve güven duygusu kalbine egemen oldu, içindeki korku uçup gitti. "Onu sizin görmediğiniz ordularla destekleyip, inkâr edenlerin çağrısını," şirk davetini "alçaltmıştı," yenilmiş, hezimete uğramışlardan kılmıştı. "Oysa Allah'ın sözü, (Lailahe illallah, Muhammedurrasûlüllah: Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın elçisidir) çağrısı en "yüce olandır." Galip ve egemendir. "Allah üstün ve güçlüdür," yenilmez galiptir; "hüküm ve hikmet sahibidir." tasarruf ve tedbirleri bir hikmete dayanır. Dilediğine yardım eder; hiç kimse buna engel olamaz. Dilediğini de hezimete uğratır; hiç kimse bu yenilgiyi önleyemez.

SONUÇ

1- İslâm devletinin başkanı genel çağrı yaptığı zaman cihada çıkmak farzdır. Buna, genel seferberlik ilânı, denir.

2- Genel seferberlik ilânı, Allah yolunda cihad için olmalıdır. Başkasının yolunda, başka amaçlar uğruna savaşa çıkmak şeriata uygun değildir.

3- Âhiretin nimetleri karşısında dünya hayatı ve dünya varlığı basit ve önemsizdir.

4- Dinine, ümmetine ve sünnetine destek olmak suretiyle Rasûlüllah'a

ve ondan olan emir sahiplerine yardım etmek farzdır.

5- Ebûbekir (r.a.)'a büyük bir şeref ve fazilet bahşedilmiştir.

6- İslâm çağrısı, en yüce çağrıdır. Hiç bir çağrı ondan yüce değildir. Eninde sonunda üstünlük İslâm'ındır.

41- Gerek hafif, gerek ağır olarak silahlı, silahsız; binekli, bineksiz; kolay, zor hangi halde olursa olsun topluca savaşa çıkın; mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

42- Yakın bir dünya menfaati (kısa bir zamanda elde edilecek geçici bir dünya menfaati) ve orta bir yolculuk olsaydı savaşa katılmayan o münafıklar, elbette sana tâbi olurlardı. Fakat güç, aşılacak mesafe, kendilerine uzak geldi. Bir de, "Gücümüz yetseydi, sizinle beraber çıkardık!" diye Allah'a yemin edecekler. Boşuna kendilerini mahvediyorlar. Allah, onların yalancı

olduklarını biliyor.

43- Allah seni affetsin; doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalan söyleyenleri bilmezden önce niçin onlara izin verdin?

SÖZLÜK

خِفَافًا وَ ثِقَالاً — Hafif ve ağırlıklı. "Hifaf" "Hafif"in çoğuludur. Güçlü, iyi donanımlı, binekli, savaşçı genç demektir.

ثِقَالٌ — Yaşlı, hasta ve savaş donanımı olmayan yoksul demektir.

ذَلِكُمْ — Bu. Bu mal ve can ile cihad, yere yapışıp kalmaktan ve cihadı terketmekten sonuç itibariyle daha hayırlıdır.

عَرَضًا قَرِيبًا — Yakın bir yer.

أَوْ سَفَرًا قَاصِدًا — Normal bir yolculuk.

الشُّقَّةُ — Zorluk. Meşakkatle aşılabilen uzun yol.

عَفَا اللَّهُ عَنْكَ — Allah seni affetsin; seni sorumlu tutmasın.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı içinde, Romalılarla savaşmak üzere Şam'a yapılan seferle ilgili konu devam ediyor. Burada Yüce Allah, şartlar ne olursa olsun, her halükarda, zayıflıkta, güçlülükte mü'minlerin cihada çıkmaları gerektiğini vurguluyor; zengin-fakir, yaşlı-genç herkes sefere katılmalı... "Hafif ve ağır, savaşa kuşanıp çıkın ve Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad edin." Allah'ı ve Rasûlünü inkâr eden Allah düşmanlarıyla, onlar İslâm'a girene veya İslâm'ın egemenliğini kabul edip kendi elleriyle cizye verene kadar savaşın.

"Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır." Cihad için kuşanıp sefere çıkmanız, kâfirlerle savaşmanız, iki hedeften birini gerçekleştirmek üzere cihad etmeniz sizin için yere çakılıp kalmaktan, az bir yararlanmadan ibaret olan dünya hayatına razı olmaktan daha hayırlıdır; keşke bunu bilebilseniz.

"Eğer yakın bir menfaat ve orta bir sefer olsaydı, onlar mutlaka seni izlerlerdi. Ama zorluk onlara uzak geldi." Yüce Allah Rasûlüne buyuruyor ki: Şu cihaddan geri kalan münafıkları ve zayıf imanlıları yakın bir menfaate, zahmetsizce elde edilecek bir ganimete ve orta bir sefere davet etseydin, kesinlikle sana uyacaklardı. Oysa sen onları sıcak bir mevsimde, sıkıntılı bir dönemde Tebük Savaşı'na davet ettin. Bu yüzden zorluk onlara uzak geldi. Bunun için çeşitli bahaneler ileri sürerek sefere katılmaktan kaçındılar.

"Allah adına yemin edecekler (size gelip yemin edecek ve diyecekler-dir) ki: Eğer güç yetirseydik muhakkak seninle birlikte savaşa çıkardık! Kendi nefislerini helâka sürüklüyorlar." Allah'ın öfkesini ve azabını üzerlerine çekiyorlar. "Allah onların gerçekte yalan söylediklerini biliyor." Savaşa katılmamak için ileri sürdükleri tüm mazeretler yalandır.

Bundan sonraki âyette ise, Yüce Allah, sefere katılmaktan ve Tebük Savaşı'na gitmekten geri duranlara izin veren Peygamberini azarlıyor. Sağlam bir liderliğin ve doğru bir kumandanlığın gereği, kimseye izin vermemekti. Çünkü yalancılarla doğrular böyle durumlarda belli olur.

"Allah seni affetsin." Hatanı bağışlasın; seni sorumlu tutmasın. Yüce Allah bu ifadeyi Peygamberine yönelttiği azarın başına koyuyor: "Niye onlara izin verdin?!" Onu bağışladığını ifadenin başına koyması Peygamber Efendimizi bir an önce sevindirmeye yöneliktir. Eğer bu ifadeyi cümlenin sonuna bıraksaydı, Efendimizde bir korku, bir hüzün oluşacaktı. "Doğru söyleyenler sana açıkça belli oluncaya ve yalancıları da öğreninceye kadar niye onlara izin verdin?" Tebük seferine katılmayan münafıklara verilen iznin azarı gerektiren bir husus olduğunun gerekçesi de böylece belirtilmiş oluyor.

SONUÇ

1- İslâm devletinin başkanı genel seferberlik ilan ettiği zaman cihaddan kaçmak, geri durmak haramdır. Ama bir sebep varsa ve bu sebepten dolayı katılmama izni verilirse, bu da caizdir.

2- Cihad can ile olduğu gibi mal ile de olur. Cihada katılmak, sonuç ve gidişat bakımından cihadı terk etmekten daha hayırlıdır.

3- Hakkı geçersiz kılıp bâtılı etkinleştirmeye yönelik göstermelik iman, Allah'ın öfkesini ve gazabını gerektirir.

4- Sevilen bir kimseyi azarlamak meşru bir eğitim yöntemidir.

5- Allah'ın henüz kendisine bildirmediği bir hususta, ilk adımda Rasûlüllah'a muhalefet etmek caizdir.

لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ
يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ

وَأَنفُسِهِمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ
فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ
لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَٰكِن كَرِهَ اللَّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ
وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾

44- Allah'a ve âhiret gününe inananlar, mallarıyla, canlarıyla cihad etmekten geri kalmaları için senden izin istemezler. Allah korunanları bilir.

45- Ancak Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, kalpleri kuşkuya düşmüş ve şüpheleri içinde bocalayıp duranlar, geri kalmak için senden izin isterler.

46- Eğer cihada çıkmak isteselerdi, onun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların davranışlarından hoşlanmadığı için onları durdurdu: "Oturan kadın ve çocuklarla beraber oturun!" denildi.

SÖZLÜK

لَا يَسْتَأْذِنُكَ	Senden izin almazlar. Cihaddan kaçınmak için senden izin istemezler.
وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ	Onların kalpleri şüphe etti. Senin davet ettiğin hak dinin doğruluğu hakkında kalpleri kuşku içine düşenler.
فِي رَيْبِهِمْ	Şüpheleri içinde.
يَتَرَدَّدُونَ	Tereddüt ediyorlar. Şaşkınlar. Bir türlü karar veremezler.
لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً	Onun için hazırlık yaparlardı. Onun için gerekli olan silah, azık ve binek gibi techizatı hazırlarlardı.

انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ

Savaşa çıkmadan. Sizinle birlikte savaşa çıkmaları.

Onları sabitleştirdi. Yüreklerine geride kalma duygusunu düşürdü. Savaşa çıkmamayı onlara sevdirdi. Bu yüzden tembellik edip savaşa katılmadılar. Yani onlar kendi nefislerine uyduklarından Allah da onları kendi seçeneklerinde hür bıraktı.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı, Tebük seferi ile ilgili olarak devam ediyor. Seferberlik ilânına muhatab olanların emre uymaları gereği vurgulanıyor. Başta, Rasûlüllah'ın geride kalmak için izin isteyenlere izin vermesi dolayısıyla işittiği azarın ardından, gerçek mü'minlerin, canları ve malları ile cihad etme yükümlüğünden kaçınmak için izin istemedikleri dile getiriliyor. "Senden, yalnızca Allah'a ve ahiret gününe inanmayan," Allah'a, Rasûlüne, müjde ve tehdidine inanma hususunda "kalpleri kuşkuya kapılıp" şaşkınlar gibi "kuşkularında kararsızlığa düşen," nereye gideceğini bilmeyen kimseler "izin ister." Bu, her münafığın derinden yaşadığı bir inanç ve duygu tutarsızlığıdır. Bu arada Yüce Allah, münafıkların ileri sürdükleri mazeretlerin tümüyle yalan olduğunu haber veriyor. Çünkü cihada çıkma niyetinde olsalardı, bunun için önceden hazırlık yaparlardı; silah, azık ve binek gibi gerekli donanımı temin ederlerdi. Ama onlar kesinlikle cihada çıkmama kararındaydılar. Sen onlara izin vermeseydin, bu sefer sana muhalefet edip geride kalacaklardı; emrine uymayacaklardı. Bunun altında yatan neden, Yüce Allah'ın onların cihada çıkmalarını kendi hür iradelerine bırakmasıdır. Emrettiği halde zorlamamasıdır. Çünkü cihada çıkmaları bir çok yönden zararlı ve tehlikeliydi. Bu yüzden yüreklerine isteksizlik duygusunu attı. Ağır bir tembellik çöktürdü üzerlerine. Sanki onlara: "Oturun oturanlarla beraber." denildi. Âyet-i kerime bu durumu net biçimde ortaya koymaktadır: "Eğer savaşa çıkmak isteselerdi, herhalde ona bir hazırlık yaparlardı. Ancak Allah savaşa gitmelerini çirkin gördü de ayaklarını doladı; ve onlara, siz de oturanlarla birlikte oturun, denildi."

44. âyetin sonunda yer alan değerlendirme cümleciğinde ise Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Allah takva sahiplerini bilir?" Bu ifade, Yüce Allah'ın kullarının nefislerinin her türlü halini bildiğini ortaya koymaya yöneliktir. Buna göre O'nun haber verdiği herşey, gerçeğin, doğrunun kendisidir. Şu halde, gerçek mü'minler, inançlarının sağlamlığından ve kalplerinin derinliklerinde hissettikleri iman duygusundan dolayı cihaddan kaçınmak için izin istemezler. Cihad yükümlülüğünden kaçınmak için ancak münafıklar izin isteyebilirler.

Bunun nedeni, içlerini yiyip bitiren kuşku ve günahkârlıktır. Allah onların durumunu herkesten daha iyi bilir. Hiç kimse, herşeyden haberdar olan Allah gibi sana gerçeği bildiremez.

SONUÇ

1- İman ve Allah'ın emirlerine göre hareket etme, bir kişide bulunması gereken büyük faziletlerdir. Öyle ki, bu niteliklere sahip bulunan bir kimse, mal ile ve can ile cihaddan kaçınma girişiminde bulunmaz.

2- İnançta kuşku büyük bir tehlikedir. Şaşkınlık ve ne yapacağını bilmemezlik, kararsızlığın başlıca sebebidir. Kuşkular içinde bocalayan bir kimse mal ve can ile cihad yükümlülüğünü yerine getiremez.

3- Kişinin geçmişte işlediği kötülükler, onun hayırlı bir iş yapmasına engel değildir.

لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ
إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ
وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾
لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ
حَتَّىٰ جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾

47- Sizin içinizde sefere çıkmış olsalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı. Sizi birbirinize düşürmek için hemen aranıza sokulurlardı; içinizde de onlara kulak verenler vardı. Allah zalimleri bilir.

48- Onlar önceden de fitne çıkarmak istediler ve sana nice işleri ters çevirdiler. Nihayet hak geldi, onlar istemedikleri hal-

de Allah'ın emri galebe çaldı.(1)

SÖZLÜK

لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ	Sizinle birlikte çıksalar. Cihada çıkarlarsa.
إِلاَّ خَبَالاً	Ancak bozgunculuk. Görüş ve taktik hususunda bozgunculuk yaparlar.
وَ لاَأَوْضَعُوا خِلاَلَكُمْ	Aranızda dolaşmazlar. Sadece aranızda laf götürüp getirme, kırıcı laflar yayarak sizi birbirinize düşürme amacından başka bir amaçla aranızda dolaşmazlardı.
وَ فِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ	Aranızda onlara çokça kulak veren var. Onların bozguncu ve kışkırtıcı sözlerinden etkilenen zayıf inançlı, zayıf karakterli kimseler vardır.
مِنْ قَبْلُ	Senin Medine'ye hicret etmenden önce.
وَ قَلَّبُوا لَكَ الأُمُورَ	Senin hakkında işler çevirdiler. Sana karşı bir takım işler çevirmişlerdi. Tuzaklar hazırlamış, komplolar kurmuşlardı. Yahudiler ve müşriklerle işbirliği içine girerek onlara yardım etmişlerdi.
وَ ظَهَرَ أَمْرُ اللّه	Allah'ın emri ortaya çıktı. Üstünlük sağladı. Mekke fethedildi. Bunun sonrasında insanlar akın akın Allah'ın dinine girdi.
وَهُمْ كَارِهُونَ	Ve onlar nefret ederler. Hakkın gelmesini, Allah'ın emrinin üstünlük sağlamasını, dininin zafere ulaşmasını istemiyorlar.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı içinde bu iki âyet, münafıkların niyetlerini açıkça göstermeye, gizli yönlerini, ilişkilerini ortaya çıkarmaya ilişkindir. Bu yönde Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Sizinle birlikte çıksalardı..." Ey Rasûl ve Ey mü'minler! Eğer bu münafıklar sizinle birlikte Tebük seferine katılsalardı "size kötülük ve zarardan başka bir şey etmezlerdi." Size zarar verirlerdi; bozgunculuk yaparlardı. Mü'minlerin kafalarını karıştırıcı söylentiler yayarak, zehirli

---

(1) Bu âyetler, Tebük Savaşı'ndaki olayları anlatmaktadır. Münafıklar bu çetin günlerde İslâm ordusuna katılmamışlar, bahaneler uydurarak Allah'ın elçisinden izin almışlar, savaşa gitmemişlerdi. Allah'ın Rasûlü de bunlara izin vermişti. Çünkü gönülsüz savaşa katılan insanlardan bir hayır gelmeyeceğini biliyordu. İşte âyetler, onların bu kötü davranışlarını mü'minlere anlatmaktadır.

fikirler taşıyarak saflarda bozulma ve dağılmaya yol açarlardı. "Aranıza," saflarınız arasına "fitne sokmak üzere," maneviyat bozucu sözlerle "içinizde uğraşırlardı." Birliğinizi parçalar, aranıza düşmanlık tohumlarını serperlerdi. Bu da her zaman ve mekandaki münafıkların hoşlandığı davranış biçimidir; onların içlerindeki özelliktir.

"İçinizde onlara kulak verenler var." Aranızda zayıf imanlı ve zayıf tabiatlı kimseler vardır. Sizden duydukları sözleri ve gizli sırlarınızı onlara aktarırlar. Yine içinizde onları dinleyip emirlerine uyan kimseler de vardır. İşte bu ve benzeri şeylerden dolayı onların sizinle birlikte gelmelerini Allah (c.c.) çirkin gördü de kadınlarla, çocuklarla, düşkünlerle birlikte oturdular.

"Allah, zulmedenleri bilir." Dinini geçersiz kılmak ve dostlarını hezimete uğratmak için çaba yürütenleri bilir. Bu yüzden Romalılardan ve hristiyanlaşmış Suriye Araplarından oluşan düşmanlarınıza karşı çıktığınız bu seferinizde onların aranızda olmalarına izin vermedi. "Andolsun daha önce onlar fitne çıkartmak istemişlerdi." Senin Medine'ye hicret edip orada bir İslâm toplumunu oluşturduğun günden beri, onlar senin ashabın arasına fitne tohumlarını serpiyorlardı ki, amaçlarına ulaşsınlar. Nitekim Uhud savaşında İbn-i Selul, üç kişilik Beni Seleme ve Beni Harise kabileleri mensuplarıyla birlikte bozuşarak, savaştan çekildi. Allah sizi güvencede tutmasaydı, onların bu geriye çekilişleri büyük zararlara yolaçacaktı. "Ve sana karşı bir takım işler çevirmişlerdi." Senin mesajını ortadan kaldırmak için türlü hile ve tuzaklara giriştiler. Bir çok yerde yahudilere, müşriklere destek oldular. Bu onların özellikleridir; vazgeçilmez alışkanlıklarıdır.

"Sonunda hak geldi," Mekke'nin fethi ile birlikte "Allah'ın emri üstünlük sağladı." Arapların büyük çoğunluğu Allah'ın dinine girdi. "Onlar istemedikleri halde." Bu durum, onların üzülmelerine, hüzne kapılmalarına neden oldu. Bu yüzden ey mü'minler! Sizinle birlikte sefere çıkmadılar diye üzülmeyin; çok da önemsemeyin. Yüce Allah'ın onları sizinle birlikte sefere çıkmaktan alıkoyması, size yönelik rahmetinin ve şefkatinin bir sonucudur. Zaferle dönmenizi istediğinin ifadesidir. Şu halde O'na yaraşır biçimde O'na hamd edin.

Allah'a hamd-u senalar olsun.

SONUÇ

1- Mü'minlerin saflarında münafık kimselerin bulunması büyük bir tehlikedir ve zarar vericidir. Bu yüzden onları önemli bir işe katmamak gerekir.

Önemli ve riskli konularda onlara başvurulmamalıdır.

2- İslâm ve müslümanlar açısından hayati etkinliğe ve öneme sahip meselelerde gerekli tedbiri alıp, adımları büyük bir titizlikle atmak farzdır.

3- Münafıklar, İslâm ve müslümanların üstünlük sağlamasını istemezler. Bu, onlar için büyük bir üzüntü kaynağıdır.

4- Yüce Allah'ın dostlarına ilişkin plânı, her türlü tedbir ve plândan daha hayırlıdır. Bu yüzden Allah'ın kader, kaza ve tavsiyelerine uymak, O'nun planlamasına teslim olmak farzdır.

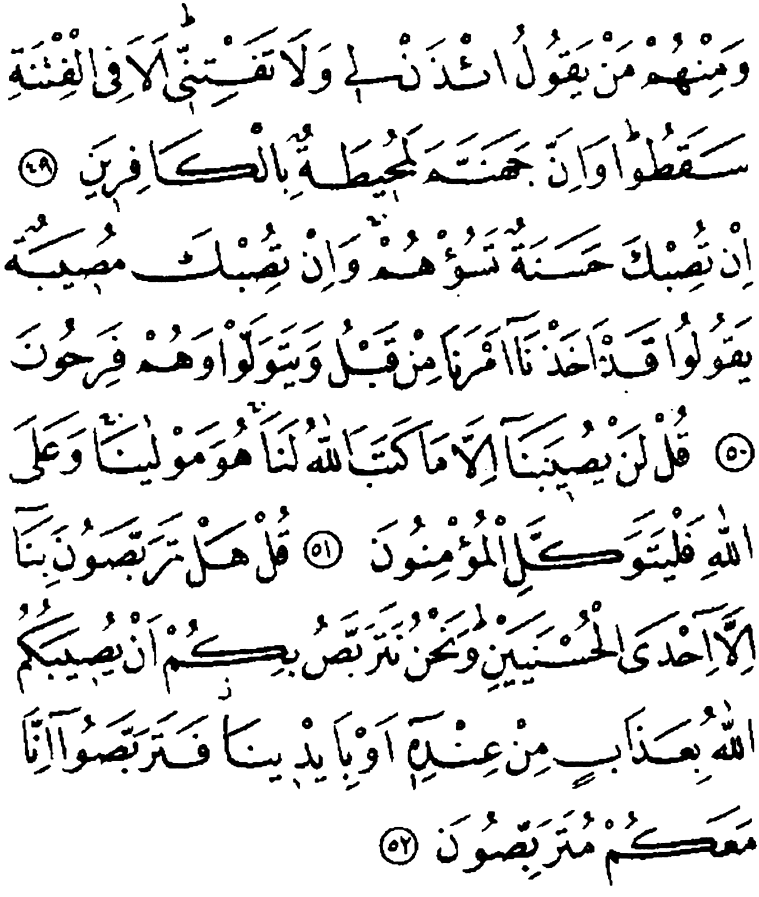
وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ ائْذَن لِّي وَلَا تَفْتِنِّي أَلَا فِي الْفِتْنَةِ
سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾
إِن تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ
يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِن قَبْلُ وَيَتَوَلَّوا وَهُمْ فَرِحُونَ
﴿٥٠﴾ قُل لَّن يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى
اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا
إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَن يُصِيبَكُمُ
اللَّهُ بِعَذَابٍ مِّنْ عِندِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا فَتَرَبَّصُوا إِنَّا
مَعَكُم مُّتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾

49- İçlerinden öylesi var ki: "Bana izin ver, beni fitneye düşürme." der. İyi bilin ki, onlar zaten fitneye düşmüşlerdir. Ce-

hennem de kâfirleri kuşatacaktır.

50- Sana bir iyilik ulaşsa, bu onların hoşuna gitmez ve eğer sana bir kötülük ulaşsa: "Biz önceden sefere katılmamakla başımızın çaresine bakmışız." derler; sevinerek döner giderler.

51- De ki: "Allah, bizim için ne yazmış, ne takdir etmiş ise ancak o bize ulaşır; bizim sahibimiz O'dur. İnananlar Allah'a dayansınlar."

52- De ki: "Bize yalnız iki iyilikten, ya gazilik veya şehidlikten birini beklemiyor musunuz? Bundan başka ne olabilir? Ama biz, Allah'ın size ya kendi tarafından veya bizim ellerimizle bir azap ulaştırmasını gözetliyoruz. Haydi gözetin, biz de sizinle beraber gözetenleriz."

SÖZLÜK

وَ مِنْهُمْ	Onlardan bir kısmı. Ced b. Kays gibi olanlar.
اِئْذَنْ لِی	Bana izin ver. Cihaddan geri durma hususunda bana izin ver, derler.
وَ لَا تَفْتِنِّی	Beni fitneye düşürme. Beni fitneye katma. İddiası da şudur: "Bizans kadınlarını gördüğümde nefsime hakim olamıyorum."
حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ	İyilik onları kötü eder. Zafer, ganimet ve afiyet gibi her türlü güzellik, onları fenalaştırır. Bundan dolayı hüzne kapılırlar.
قَدْ اَخَذْنَا اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ	Önceden işimizi aldık. Önceden tedbirimizi aldık; bu yüzden onlarla birlikte sefere çıkmadık.
اِحْدَی الْحُسْنَیَیْنِ	İki güzellikten biri. Zafer ve cennete varis olmak demek olan şehadet.
فَتَرَبَّصُوا	Bekleyin. Bekleyedurun. Kuşkusuz biz de sizinle birlikte bekleyenleriz.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı, Tebük seferine katılmayan münafıklarla ilgili olarak devam ediyor. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Onlardan bir kısmı: Bana izin ver, der." Cihada gitmemek için bana izin ver "ve beni fitneye katma." Beni sefere katılmak zorunda bırakma.

Rivayete göre, Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.) yukarıdaki gerekçeyi ileri süren şahsa şöyle demiştir: "Bizanslıların ülkesine sefer düzenlemeye ne dersin?" Adam: "Ben kadınlara düşkün biriyim; Bizanslıların kadınlarını gördüğümde, kendime hakim olamayıp fitneye düşmekten korkuyorum." diye cevap vermiştir. Bu sözü söyleyen şahıs Medine münafıklarının liderlerinden Kays oğlu Ced'dir. Yüce Allah onun bu iddiasının gerçekle ilgisinin olmadığını bildiriyor: "Haberin olsun, onlar fitnenin ta içine düşmüşlerdir." En büyük fitne olan şirk ve nifakın içine düşmüş bulunuyorlar. "Hiç şüphesiz cehennem, o inkâr edenleri mutlaka çepeçevre kuşatıcıdır." Cehennem, bu ve benzeri kâfirleri ve münafıkları kuşatmıştır.

50. âyette ise, münafıkların bir özelliği ortaya konuyor: Bunlar içlerinde bazı fikirler kuruyorlardı. Rasûlüllah'a ve mü'minlere herhangi bir iyilik, zafer ve ganimet gibi bir kazanç isabet etse, onları üzer, hüzne kapılmalarına neden olur. Şayet mü'minler yenilgiye uğrasalar, öldürülüp şehid düşseler, derler ki: "Biz önceden tedbirimizi almıştık." Tedbirli davranarak onlarla birlikte sefere katılma gafletine düşmedik, derler. Ve "dönüp giderler". Gururla evlerine ve ailelerine "sevinç içinde" dönüp giderler. Âyeti bir kez daha okuyacak olursak, onların tavırlarını daha açık bir biçimde algılayabiliriz: "Sana iyilik dokunursa, bu onları fenalaştırır. Bir zarar ve kayıp isabet edince ise, biz önceden tedbirimizi almıştık, derler ve sevinç içinde dönüp giderler."

51 ve 52. âyetlerde ise, Yüce Allah, Rasûlüne, bu münafıkların öfkelenmesine, derin bir karamsarlığa kapılmasına neden olacak buyruklar veriyor: "De ki: Allah'ın bizim için yazdıkları dışında, bize kesinlikle" herhangi bir iyilik veya kötülük "isabet etmez." Rabbimizin bizim için yazdığı da, kesinlikle bizim için hayırdır. Çünkü O, bizim koruyup gözetenimizdir. "Ve mü'minler, yalnızca Allah'a tevekkül etmelidirler." Biz mü'miniz ve sadece Rabbimize güvenip dayanıyoruz. "De ki: Siz bizim için iki güzellikten(1) birinin dışında başkasını mı bekliyorsunuz?" Bizim için, şirk, küfür ve nifak ehline karşı zafer kazanmamızdan, üstünlük sağlamamızdan veya Allah yolunda şehid düşmemizden başkasını mı bekliyorsunuz?.. Bu beklentiniz boşunadır. Biz ya sizi ağır bir yenilgiye uğratıp zafere ulaşacağız, ya da şehid olup Yüce Allah katındaki cennetin kalıcı nimetlerine kavuşacağız. "Öyleyse siz bekleyedurun, kuşkusuz biz de sizlerle birlikte bekleyenleriz." İleride karşılaşacağımız

(1) Şehidlik veya zafer.

akibet, kesinlikle bizi sevindirecek, sizi ise üzecektir.

SONUÇ

1- Kays oğlu Ced'in işlediği ayıp, lâneti hakedişi ve cehennemle müjdelenişi(!) gündeme getiriliyor.

2- Mü'minlere zarar veren bir şey kâfirleri ve münafıkları sevindirir. Müslümanları sevindiren bir şeyse onların üzülmelerine neden olur. Bu, her münafığın belirgin ve değişmez özelliğidir.

3- Münafıkların sözlerine önem vermemek ve yalnızca Allah'a güvenip dayanmak, farzdır.

4- Cihada çıkan mü'minler için iki güzel sonuç sözkonusudur: Zafer ya da şehadet.

5- Gerektiğinde düşmanı öfkelendirecek, hüzne kapılmasına yolaçacak sözler söylemek İslâm'a uygundur.

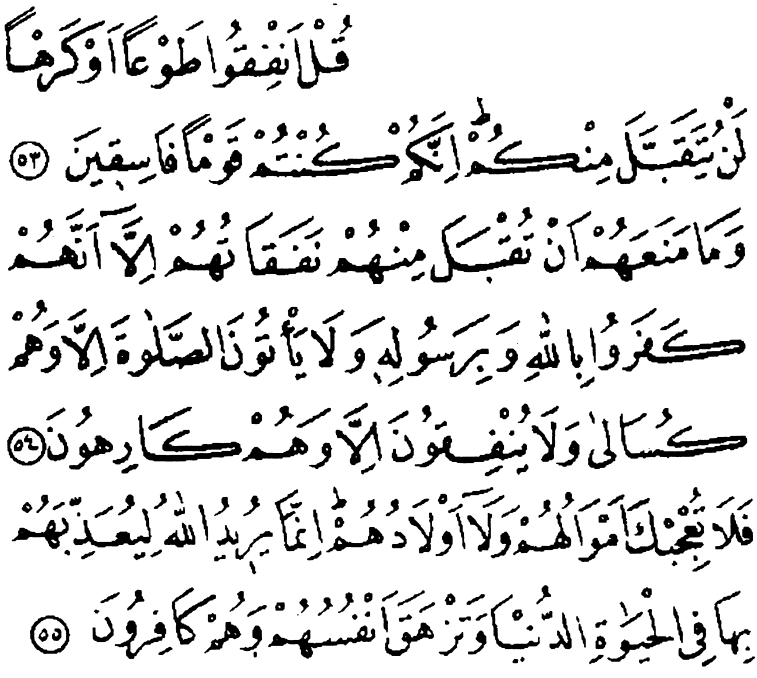
قُلْ أَنفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا
لَّن يُتَقَبَّلَ مِنكُمْ إِنَّكُمْ كُنتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾
وَمَا مَنَعَهُمْ أَن تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ
كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ
كُسَالَىٰ وَلَا يُنفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾
فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُم
بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾

53- De ki: "İster gönüllü, ister gönülsüz sadaka verin; sizden kabul edilmeyecektir. Çünkü siz yoldan çıkan bir kavimsiniz."

54- Sadakalarının kabul edilmesine engel olan sadece şudur: Onlar Allah'a ve Elçisine karşı nankörlük ettiler; namaza da üşene üşene gelirler ve istemeye istemeye sadaka verirler.

55- Onların ne malları, ne de evlâtları seni imrendirmesin. Allah bunlarla onlara dünya hayatında azabetmeyi ve kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor.

SÖZLÜK

طَوْعًا اَوْ كَرْهًا İsteyerek veya istemeyerek.

اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ Muhakkak ki siz fasıklar (bozuk ve bozguncu) topluluğu oldunuz. Yardımlarının kabul edilmeyişinin gerekçesini açıklayıcı bir ifadedir bu.

كُسَالَى Ağırdan almak. İçlerinden namazın faydasına inanmadıkları için isteksizce ve ağırdan alarak namaza gelirler.

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ Onların malları seni hayrete düşürmesin. Ey müslümanlar! Münafıkların sahip oldukları şeylere imrenmeyin. Malları ve evlatları size çekici gelmesin.

وَ تَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ Canları zorlukla çıkar. Ölürken işkence çeke çeke ölürler.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, Rasûlüne, münafıklara nasıl karşılık vereceğini öğretiyor ve şöyle buyuruyor: "İsteyerek veya istemeyerek infak edin..." Gönüllü veya gönülsüzce yardımlarda bulunun... "sizden kesin olarak kabul edilmeyecektir."(1) Yüce Allah Rasûlüne şunu bildirmiş oluyor: Onlara de ki: Tebük seferi için ve diğer zamanlardaki kamu harcamaları için yaptığınız harcamaları, gönüllü de, gönülsüz de yapsanız, bu sizden kabul edilmeyecektir. Çünkü siz, Allah'ı ve Rasûlünü inkâr etmekle, onlara itaat etmemekle fasık bir topluluk oldunuz.

(1) Bir münafığın tevbe ettikten sonra infak etmesi bir mü'minin infakı gibidir. Kabul edilmeyen ise Allah için değil de şahsi menfaatlerinden dolayı gönüllü olarak yaptıklarıdır. Onlar bu infaktan menfaat umarlar. Bundan dolayı da kabul edilmez.

54. âyete gelince, burada Yüce Allah, yardımlarının kabul edilmeyişinin başlıca sebeplerini açıklıyor. Buna göre sebeplerin başta geleni, Allah'ı ve Rasûlünü inkâr etmeleridir. İkincisi, istemeyerek ve gönülsüzce namaza kalkmalarıdır. Üçüncü sebep, Allah yolunda yardım etmenin hoşlarına gitmemesidir. "İnfak ettiklerinin kendilerinden kabulünü engelleyen şey Allah'ı ve Elçisini tanımamaları, namaza ancak isteksizce gelmeleri(1) ve hoşlarına gitmiyorken infak etmeleridir."

55. âyette ise, Yüce Allah, Elçisinin ve mü'minlerin, güzellikte ve çoklukta hangi boyutlarda olursa olsun, münafıkların mal ve çocuklarına imrenmelerini yasaklıyor: "Şu halde onların malları ve çocukları seni imrendirmesin." Bunları imrenilecek bir durum olarak algılamayın. Ardından Yüce Allah, Rasûlüne münafıklara bol evlad ve mal bahşedişinin sebebini açıklıyor: "Allah bunlarla ancak onların dünya hayatında azap çekmesinin çoğalmasını ve canlarının inkâr içindeyken zorlukla çıkmasını ister." Dünyada çekecekleri azabın niteliğini şöylece tesbit edebiliriz: Zekât verirken ve cihada mali destek amacı ile harcadıkları her maldan (kuruştan) dolayı tarifsiz bir elem duyarlar. Çünkü bu harcamanın kendi lehlerine değil, bilâkis aleyhlerine olduğunu düşünürler. Onlar İslâm'ın zafer kazanmasını, üstünlük sağlamasını istemezler... Çocuklarının onlar için bir azap kaynağı oluşuna gelince, bu münafıklar, çocuklarının İslâm'a girdiğini, onun emirlerini yerine getirdiklerini görür, ama buna engel olamazlar. Bir insan için, öz çocuğunun kalkıp babasının dinini terkederek bir başka dine bağlanmasından daha acı ne olabilir? Üstelik o çocuğun kalkıp kâfir babasına, annesine, kardeşine, kızkardeşine, en yakın akrabalarına düşman kesilmesinden daha ıstırap verici birşey olur mu?.. Bütün bunların yanında bu adamlar, kâfir olarak ölüyor ve dünyada çektikleri azaptan daha şiddetli bir azaba çarptırılıyorlar...

Yüce Allah işte bu şekilde, münafıklara bahşettiği mal ve evladın onlar için bir azap unsuru olduğunu, mutlu olsunlar diye bunları bahşetmediğini vurgulayarak Elçisini ve mü'minleri teselli ediyor.

SONUÇ

1- Ameli boşa çıkaran şirk gibi, riya da yani Allah rızasının dışında gös-

(1) İbn-i Abbas der ki: Münafık kimse bir topluluk içinde olduğu zaman namaz kılar. Yalnız kalınca kılmaz. Çünkü münafık namaz kıldığı zaman sevabı, terkettiği zaman cezası olduğuna inanmaz. Bütün ibadetlere karşı sergilenen tembelliğin altında bu inançsızlık yatar.

teriş için yapılan ameller de yapılan ibadetin sevabını geçersiz kılan bir unsurdur.

2- Burada kâfirler için "fasık" sıfatı kullanılıyor. Buna göre, her kâfir kesin olarak fasıktır (Allah'ın ölçülerinden dışarı çıkan). Bunun yanında her fasık da kafir değildir.

3- Kul, Allah yolunda zekat ve benzeri şekillerde harcamada bulunurken nefsi bundan hoşnut olmalıdır.

4- Namaz kılma hususunda tembellik göstermek iyi değildir. Çünkü bu, münafıklığın alâmetlerinden sayılmaktadır.

5- Bir müslümanın fasık ve münafıkların sahip oldukları mal ve eşyaya imrenmesi doğru değildir.

وَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ وَمَا هُم مِّنكُمْ وَلَٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ
يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلًا
لَّوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾ وَمِنْهُم مَّن يَلْمِزُكَ
فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِن لَّمْ يُعْطَوْا مِنْهَا
إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ
وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِن
فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

56- Sizden olduklarına Allah'a yemin ediyorlar. Oysa onlar sizden değiller; fakat onlar korkak bir topluluktur.

57- Eğer sizden korunmak için sığınacak bir yer, yahut barınacak mağaralar, ya da girecek bir delik bulsalardı, hemen oraya doğru koşarlardı.

58- Onlardan kimi de sadakaların bölüştürülmesi hususunda sana dil uzatır. Eğer o sadakalardan kendilerine pay verilirse hoşlanırlar, verilmezse hemen kızarlar.

59- Ne olur onlar, Allah'ın ve Elçisinin kendilerine verdiğine razı olup: "Allah bize yeter; yakında Allah bize de bol lûtfundan verecek; Peygamberi de. Biz sadece Allah'a rağbet ederiz; yalnız O'ndan umarız." deselerdi.

SÖZLÜK

وَ مَا هُمْ مِنْكُمْ	Onlar sizden değildirler. Çünkü kâfirdirler, yüzleri ve kalpleri kâfirlere dönüktür.
يَفْرَقُونَ	Korkuyorlar. Sizden çok korkuyorlar.
مَلْجَأً	Sığınak. Sığınabilecekleri sağlam bir yer.
اَوْ مَغَارَاتٍ	Mağaralar.
اَوْ مُدَّخَلاً	Girilen yer. Korkup kaçan bir kimsenin gizlenebileceği yer.
يَجْمَحُونَ	Koşuyorlar. Durdurması, karşı konulması imkansız bir hızla koşarlardı.
يَلْمِزُكَ	Sana dil uzatıyorlar. Sadakaları dağıtman konusunda seni eleştiriyorlar.
اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ	Onlar o zaman öfkelenirler. Hoşnut olmazlar.
حَسْبُنَا اللّٰهُ	Allah bize yeter. Her hususta, Allah bize yeter ve kâfidir.
اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ	Allah'a rağbet edenler. Bizler O'nun lûtfunu isteyenleriz.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı, münafıkların gizli-saklı yönlerini gözler önüne sermek suretiyle devam ediyor. Bunda amaç: içlerinde Allah'ın lûtfuna mazhar olanlar hatalarını anlayıp tevbe etsinler.

"Gerçekten sizden olduklarına dair Allah adına yemin ederler." Dininize ve ümmetinize bağlı olduklarını ileri sürerler. "Oysa onlar sizden değildirler." Gerçekte onlar münafıklık eden kâfirlerdir. "Ancak onlar ödleri kopan bir topluluktur." Sizden çok korkuyorlar. Bu yüzden, size karşı mallarını ve canlarını güvenceye almak için, sizden olduklarına dair yemin ederler. Bu, aynı zamanda sizden ne kadar korktuklarının da bir ifadesidir. "Eğer onlar bir

sığınak.." sağlam bir kale, "veya mağaralar.." dağlarda kalacak mağaralar, "veya girebilecekleri bir yer bulsalardı.." yerde bir sığınak bulsalardı, "hızla oraya yönelip koşarlardı." Sizden korunmak için can havliyle oraya atılırlardı.

58 ve 59. âyetlere gelince, burada Yüce Allah, bazı münafıkların Hz. Peygamberin sadakaları dağıtış yöntemini eleştirdiklerini, onu adaletsizlikle suçladıklarını haber veriyor. "Onlardan sadakalar konusunda seni yadırgayacaklar vardır. Ondan kendilerine verilirse hoşlanırlar." Rasûlüllah'tan ve paylaşım yönteminden razı olurlar. "Kendilerine verilmediği zaman bu sefer öfkelenirler." Ardından Yüce Allah, aslında nasıl davranmaları gerektiğini ifade buyuruyor: "Eğer onlar, Allah'ın ve Elçisinin verdiklerine razı olsalardı..." kendilerine sadakalardan verilen paya razı olsalardı " ve: Allah bize yeter; Allah pek yakında bize fazlından verecek; O'nun Elçisi de..." Allah bize bol bağışlarda bulunacak; Elçisi de Allah'ın bahşettiği sadakaları aranızda bölüştürecektir. "Biz gerçekten ancak Allah'a yönelenleriz ve ona gönül verenleriz, deselerdi ya!.." Sadece Allah'ın lûtfunu umuyoruz, deselerdi; bu, kendileri için daha hayırlı olurdu ve ihtiyaçları da giderilirdi.

SONUÇ

1- Sahte inanç, münafıkların en büyük özelliğidir. Hadiste, münafıkların alâmetlerinin üç tane olduğu belirtilir: "Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verince sözünü tutmaz. Emanete ihanet eder."

2- Korkaklık, ödleklik, zayıflık ve pısırıklık küfrün ve münafıklığın gerekleridir.

3- Salih kimseleri ayıplamak, eleştirmek, bunu yapan kimsenin kalbinin ve niyetinin bozukluğunu ortaya koyan bir delildir.

4- İlâhi rahmetin bir belirtisi de münafıklara nasihat ile yol göstermesi, kendilerini dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştıracak yola yöneltmesidir.

5- İnsana sadece Allah yeter. Başkasına değil sırf O'na yönelmek ve gönül vermek gerekir.

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ
لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ

وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ
فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾

60- Sadakalar, zekâtlar Allah'tan bir farz olarak ancak fakirlere, düşkünlere, onlar üzerinde çalışan zekat toplayan memurlara, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlara, kölelik altında bulunanlara, borçlulara, Allah yoluna ve yolcuya mahsustur; toplanan zekât, ancak bu sayılan yerlere verilir. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

SÖZLÜK

اَلصَّدَقَاتُ	Sadakalar. "Sadaka"nın çoğulu. Burada kastedilen, mali bir yükümlülük olarak zekattır.
لِلْفُقَرَاءِ	Fukara için. "Fakir"in çoğulu ve fakirler demektir. Yeterli yiyeceği olmayan, buna karşın insanlardan istemeyen kimseler.
وَ الْمَسَاكِينِ	Ve miskinler. "Miskin"in çoğulu. Yoksullar demektir. Yeterli yiyeceği olmayan, bu ihtiyacını gidermek için insanlardan isteyen ve dilenmek suretiyle şahsiyeti kırılan kimse.
وَ الْعَامِلِينَ عَلَيْهَا	Ve onun üzerinde çalışanlar. Zekat toplama işinde çalışan görevliler.
وَ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ	Ve kalpleri ısındırılanlar. Bunlar, müslüman olmaları veya böyle kalmaları umulan kimselerdir. Toplumsal mevki olarak büyük öneme sahiptirler. Müslüman olurlarsa, büyük yararlıklar gösterirler.
وَ فِي الرِّقَابِ	Ve kölelikte olanlar. Kölelikten kurtulmak için, efendileriyle özgürlük sözleşmesi imzalayan kölelere, ihtiyaç duydukları malî yardım zekattan sağlanır.
وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ	Ve Allah yolunda. Cihad için. Ordunun hazırlanışı, mücahidlerin techizatı için gerekli destek sağlanır.
وَ ابْنِ السَّبِيلِ	Ve yolda kalmış. Yöresinden uzak düşmüş bu kimse, zengin bile olsa, bu halinde ona zekattan pay verilir.
فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ	Allah'tan farzdır. Allah bunu mü'min kullarına farz kılmıştır.

AÇIKLAMA

Münafıkların Rasûlüllah Efendimizi (s.a.v.) eleştirmeleri, sadakaların paylaşım tarzını adaletten yoksun olarak nitelemelerinden söz edilmişken Yüce Allah, zekât ve benzeri mali gelirlerin dağıtılacağı grupları açıklıyor. Âyette geçen sadaka kavramı ile zekâtın ve gönüllü bağışların kastedildiği unutulmamalıdır: "Sadakalar, Allah'tan bir farz olarak" şu sekiz insan grubuna mahsus kılınmıştır:

1- Fakirler: Yiyecek, içecek, giyecek ve barınak gibi hususlardaki ihtiyaçlarını giderecek bir şey bulamayan mü'minler.

2- Miskinler: İhtiyacını giderecek birşey bulamamakla beraber, insanlardan istemekten kaçınmayan, dilenen, yoksullukları ve muhtaçlıkları hallerinden anlaşılan kimseler.

3- Zekât işinde çalışan toplayıcılar, zekat mallarının güvenliğini üstlenen kimseler, zekat mallarını kayıtlara geçiren yazıcılar ve dağıtıcılar, bu çalışmalarına karşılık olarak maaşları zekattan ödenebilir. Ücret belirlemede emsal devlet memurları ölçü alınır.

4- Kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlar: Bunlar çevresinde etkinliğe sahip oldukları için İslâm'a ve müslümanlara yararlı olacakları umulan kimselerdir. Bu gibi kimselerin kalplerini İslâm'a ısındırmak, İslâm'ı onlara sevdirmek, İslâm ve müslümanların zafere ulaşmasını sağlamak için bir miktar mal verilir. Bazen bunlardan biri henüz müslüman olmamıştır, yine de onun İslâm'a yönelik eğilimini pekiştirmek, veya müslüman olmuştur ama imanı zayıftır, bunun da inancını sağlamlaştırmak ve dolayısıyla İslâm'ın etkinliğini güçlendirmek için zekâttan bunlara pay ayırmak zorunluluk kazanır.

5- Köleler: Efendisiyle özgürlük sözleşmesi imzalayan kölelere, özgürlüklerini elde etmeleri için zekattan pay ayırmak gerekir. Fakat zekât malıyla köle alıp satmak caiz değildir. Çünkü sonuçta zekatı veren yararlanmış olur. Çünkü kölelik sözleşmesi onun lehinedir.

6- Borçlular: Allah'ın kendisine ve ailesine getirdiği yükümlülükler hususunda Allah'a itaat etmesi dolayısıyle borç altına giren ve borcunu ödemesi için gerekli olan mala, nakit paraya ve eşyaya sahip olmayan kimselere zekattan pay ayırmak lazımdır.

7- Allah yolunda: Allah için cihada çıkan mücahidlerin silah, binek, azık ve giysi gibi donanımlarını zekât malından temin etmek gerekir.

8- Yolda kalmışlar: Bir memlekete konuk olup da nafakaları tükenen, dolayısıyla muhtaç duruma düşen kimseler. Bunlar memleketlerinde zengin de olsalar, zekâttan pay alabilirler.

"Allah'tan bir farz olarak" sadakaların bu şekilde dağıtılması, Allah'ın mü'min kullarına yüklediği bir farzdır. "Allah bilendir..." Yarattıklarını ve hallerini bilir. "Hüküm ve hikmet sahibidir." Koyduğu yasalar bir hikmete dayanır. Zekatın bu şekilde dağıtılması da ilahi adaletin öngördüğü bir husustur. Bu yüzden, hiç bir zaman bu paylaşım biçimine karşı çıkmamak gerekir. Bu âyette sözü edilmeyen herhangi bir kimseye zekât verilmez. Ama zekâtı bu grupların tümüne birden vermek şart değildir. Kişi tüm zekâtını cihad için harcayabilir veya fakir ve miskinlere verebilir ya da borçlulara ve sözleşmeli kölelere dağıtabilir. Bununla beraber, imkân varsa, zekâtı bu grupların tümüne birden vermek daha uygundur. Ancak bu grupların tümünü her zaman bir arada bulmak mümkün olmayabilir.

SONUÇ

1- Zekât vermenin farz olduğu vurgulanıyor.

2- Zekâtın dağıtılacağı gruplar sekiz ana başlıkla bildiriliyor.

3- Allah'ın açıkladığı zekât paylaşımına teslim olup bunun dışına çıkmamak şarttır.

4- Burada Yüce Allah'ın "ilim" ve "hikmet" sıfatlarına dikkat çekiliyor. Yüce Allah kullarının durumlarını ve ihtiyaçlarını herkesten daha iyi bildiğine göre ve koyduğu yasalar ve tasarrufları bir hikmete dayalı olduğuna göre, emrine teslim olmak, hükmüne boyun eğmek, itaat edip koyduğu yasayı uygulamak bir zorunluluktur.

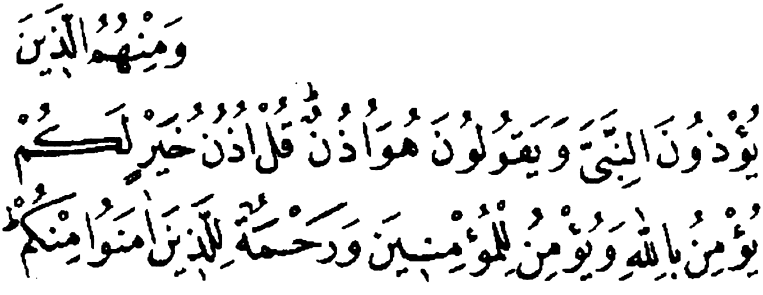
وَمِنْهُمُ الَّذِينَ
يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾
يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ
أَنْ يُرْضُوهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ
مَنْ يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا
ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾

61- İçlerinden bazıları da Peygamberi incitirler: "O, her söyleneni dinleyen bir kulaktır." derler. De ki: "O, sizin için hayır kulağıdır. Allah'a inanır, mü'minlere inanır. Sizden inananlar için de bir rahmettir. Allah'ın Elçisini incitenlere acı bir azap vardır."

62- Gönlünüzü hoş etmek için size gelip Allah'a yemin ederler. Halbuki inanmış olsalardı, Allah'ı ve Elçisini hoşnut etmeleri daha uygundu.

63- Bilmediler mi ki kim Allah'a ve Elçisine karşı koymaya kalkarsa onun için sürekli kalacağı cehennem ateşi vardır. İşte, büyük rezillik budur.

SÖZLÜK

يُؤْذُونَ النَّبِيَّ	Nebiye eziyet ediyorlar.
هُوَ أُذُنٌ	O kulaktır. O söylenen her sözü dinleyen bir kulaktır. Bu, insana eziyet veren bir sözdür.
قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ	De ki: Sizin için hayırlı olan bir kulaktır. Kendisine söylenen herşeyi dinler, büyüklenmez. Fakat sadece hakkı onaylar.
وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ	Ve mü'minlere inanıp onlara güvenir. Muhacir ve ensar'dan olan sadık mü'minleri tasdik eder. Diğerlerine gelince, onları dinlese bile tasdik etmez. Çünkü onlar günahkâr yalancılardır.

وَ اللّٰهُ Allah. Hoşnut kılınmaya lâyık olan Allah ve Rasûlüdür.
مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ Kim Allah ve Rasûlüne karşı sınırlamalar koymaya kalkışırsa.
وَ رَسُولَهُ Onlara düşmanlık ederse.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı münafıkların içyüzlerini gösterip kaypak tutumlarını sergilemeye devam ediyor.

"İçlerinden Peygamberi incitenler var." Münafıklar arasında bazı kimseler vardır ki, bunlar Peygamberimize laf dokundurmalarla, onun uzak olduğu kusurları isnat ederek, Efendimizi incitiyorlar. Burada Yüce Allah ona nasıl eziyet ettiklerini açıklıyor: "O her sözü dinleyen bir kulaktır, diyorlar." Her söylenene kulak veriyor. Oysa Peygamberimiz bâtıl, şer ve fesad nitelikli sözler dinlemekten uzaktır. Asıl olarak yalancı, ama sözü güzel olan bir münafık söylese bile, o, ancak hayır nitelikli sözler dinler. Yüce Allah ifadenin bu yerinde Rasûlüne, münafıklara şu cevabı vermesini emrediyor: "De ki: O sizin için bir hayır kulağıdır." Sizin için hayırlı olan şeyleri dinler. Size kötülüğü dokunacak sözleri dinlemez.

Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.) münafıkların kötü davranışlarını, çirkin'işlerini yüzlerine vurmadığı halde, onlar bu soylu davranışı, "o her sözü dinleyen bir kulaktır." diyerek, dokundurucu biçimde, onu inciterek karşıladılar.

Yüce Allah, münafıkların bu çirkin tavırlarına bu cevabı vermesini Rasûlüne emreder: O, rab ve ilah olarak "Allah'a inanır, mü'minlere inanıp, güvenir." Müslümanların sözlerini doğrular. Bu, onun hayırlı bir kişi olduğunun ifadesidir. "Sizden iman edenler için bir rahmettir." Onun hayırlılığının bir diğer göstergesi, bir diğer sonucu da içinizde iman eden, getirdiği yolgösterici aydınlığa uyan, böylece iyi huylar edinip mutlu bir hayat sürdüren kimseler için bir rahmet olmasıdır.

"Allah'ın elçisine eziyet edenler..." Az veya çok, herhangi bir şekilde Allah'ın Rasûlünü incitenler var ya, "onlar için acı bir azap vardır." Bu azap kesinlikle tepelerine inecektir. Onu tatmaları kaçınılmazdır.

Bundan sonraki âyette ise, Yüce Allah, münafıkların gelip mü'minlere yemin ettiklerini, Rasûlüllah'ı incitmediklerini belirttiklerini ifade buyuruyor. Bununla güttükleri amaç, mü'minleri razı etmektir ki, Rasûlüllah'ın saygınlığına yönelik bu tavırlarından dolayı kendilerinden intikam almasınlar: "Sizi hoşnut kılmak için Allah'a yemin ederler; oysa mü'min iseler, hoşnut kılın-

maya Allah ve Elçisi daha layıktır." Eğer mü'minlik iddiasında doğru idiyseler, mü'minleri hoşnut kılmaya çalışacaklarına, tevbe etmek suretiyle Allah'ı, iman edip, Rasûlüllah'a da itaat ederek hoşnut kılmaları gerekirdi.

Bundan sonraki âyette ise, Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Bilmiyorlar mı, kim Allah'a ve Elçisine karşı koymaya çalışırsa..." Onlara düşman olur, muhalefet ederse, onun düşmanlığının, Allah ve Rasûlüne savaş açmışlığının cezası, sonsuza dek cehennem ateşinde kalmaktır. "İşte en büyük aşağılanma budur." Allah ve Rasûlüne karşı koyanın, bir daha çıkmamak üzere cehenneme girmesi en büyük aşağılanmadır.

SONUÇ

1- Her ne şekilde olursa olsun Rasûlüllah'a eziyet etmek haramdır.

2- Hz. Peygamber mü'minler için bir rahmettir; imana ve İslâm'a çağıran bir davetçidir.

3- Yüce Allah'ın Rasûlüllah Efendimizi (s.a.v.) incitenleri acı bir azapla tehdit etmesi, Rasûlüllah'ı incitenlerin kâfir olduklarının delilidir.

4- Münafıklar, Rasûlüllah'ı incitmediklerine mü'minler yanında yemin etmişler, oysa fiilen incitmişlerdi. Mü'minlerin öfkelenip kendilerinden intikam almalarından korktukları için yalan yemine başvurma gereğini duymuşlardı.

5- Yüce Allah'ın sevdiği şeyleri yapmak ve gazabını gerektirici şeylerden kaçınmak suretiyle O'nun rızasını elde etmeye çalışmak gerekir .

6- Allah'a ve Rasûlüne karşı çıkanlar acı bir azaba çarptırılacaklardır.

كُنتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ
إِيمَانِكُمْ إِن نَّعْفُ عَن طَائِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً
بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

64- Münafıklar, kendileri hakkında, kalplerinde bulunanı kendilerine haber verecek bir sûrenin indirileceğinden çekiniyorlar. De ki: "Siz alay edin, Allah çekindiğiniz şeyi ortaya çıkaracaktır."

65- Eğer onlara sorsan, "Biz sadece lafa dalmış, şakalaşıyorduk." derler. De ki: "Allah ile, O'nun Âyetleriyle ve O'nun Elçisi ile mi alay ediyorsunuz?"

66- Hiç özür dilemeyin, siz inandıktan sonra inkâr ettiniz. Sizden bir kısmını affetsek bile suç işlediklerinden dolayı bir kısmına azab edeceğiz.

SÖZLÜK

يَحْذَرُ الْمُنَافِقِينَ	Münafıklar korkuyorlar, çekiniyorlar. Kin ve nefretlerini ortaya koyacak bir âyetin inmesinden korkup çekiniyorlar.
تُنَزَّلُ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ	Üzerlerine bir sûrenin inmesi. İç yüzlerini ortaya çıkaran bir sûrenin aleyhlerine inmesinden.
تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ	Nefislerinde gizledikleri şeyleri kendilerine haber verir.
قُلِ اسْتَهْزِئُوا	De ki: Alay edin. Bu ifade, tehdit içermektedir.
مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُونَ	Çekindiklerinizi açığa çıkartıcıdır. Sakındığınız şeyi, içinizde gizlediğiniz şeyi ortaya çıkarıp insanlara gösterir.
نَخُوضُ وَ نَلْعَبُ	Dalıyor ve oynuyoruz. Âdetimiz olduğu üzere lafa dalmış oyalanıyorduk. Amacımız sövmek ve laf dokundurmak değildi.
تَسْتَهْزِئُونَ	Alaya alıyorsunuz. Küçümsüyordunuz.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı münafıkların maskelerini düşürücü darbelerini indirmeye devam ediyor. Açıklanan gerçekler kimlikleri üzerindeki perdeyi aralıyor ve iç yüzlerini aydınlatıp, herkesin görebileceği şekilde sergiliyor. Ki, Yüce Allah'ın içlerinde tevbelerini kabul edebileceği kimseler tevbe etsinler.

"Münafıklar, kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûrenin aleyhlerinde indirilmesinden çekiniyorlar." İçyüzlerini ortaya koyan bir sûrenin Rasûlüllah'a ineceği endişesi içinde yaşıyorlar. "Kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûre..." Kendilerine, içlerinde olanı haber verecek, kendilerini asıl kimlikleriyle teşhir edecek bir sûrenin inmesinden korkuyorlar. Bu sûreye "el-Fadiha=teşhir eden" adı da verilmektedir.

Ardından Yüce Allah, Rasûlüne şöyle hitab ediyor: "De ki: Alay edin. Şüphesiz, Allah kaçınmakta olduklarınızı açığa çıkarandır." Burada Yüce Allah, onların gizli yerlerde Rasûlüllah ve İslâm aleyhine sarfettikleri sözleri, içlerinde besledikleri duyguları açığa çıkarıp herkese duyuracağı tehdidinde bulunuyor. "Onlara sorarsan," neden bu sözleri söylediniz? diye. "Biz dalmış, oyalanıyorduk," sadece eğleniyorduk. Başka bir amacımız yoktu diyeceklerdir. Ey Rasûlüm! Onlara de ki: "Allah ile, O'nun âyetleriyle ve elçisiyle mi alay ediyordunuz?"

Tebük seferi sırasında bir grup münafık bir yerde oturmuş, aralarında şöyle konuşuyorlardı: "Şu Kur'an okuyanlarımızdan (Kurralar) daha obur, daha yalancı ve savaş anında daha korkak kimse görmedik..." Bu konuşma Efendimize ulaştı, bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. Sonra münafıklar gelip Rasûlüllah'a özür beyan ettiler. Ardından şu âyet indi: "Özür belirtmeyin! Siz imanınızdan sonra inkâra saptınız!" Bu tavrınızla ve sözlerinizle küfre girdiniz. Çünkü Allah ile, Rasûlüllah ile ve Allah'ın âyetleri ile alay etmek insanı dinden çıkarır, küfürdür. "Sizden bir topluluğu bağışlasak da (Mahşi b. Himer gibi tevbe eden bazılarınızı affetsek de), bir topluluğunuzu gerçekten azaplandıracağız (tevbe etmeyenlerinizi azaba çarptıracağız), gerçekten suçlu günahkâr oldukları için." Azaba çarptırılmalarının sebebi, küfürleri ve mü'minlerle alay etme suçunu işlemiş olmalarıdır.

Diğer bir çirkin sözleri de şuydu: Rasûlüllah Efendimizi (s.a.v.) işaret ederek: "Bu adam Suriye kalelerini ve saraylarını fethedeceğini sanıyor!" diyorlardı. Yüce Allah onların bu sözlerini Elçisine duyurdu, Rasûlüllah onları çağırdı ve olayı açtı. Bunun üzerine mazeretler belirterek: "Biz zaman geçirmek için söze dalmıştık. Bıkkınlığımızı, can sıkıntımızı gidermeye çalışıyor-

duk." dediler. Bunun üzerine: "Allah ile, ayetleriyle ve elçisiyle mi alay ediyordunuz?" âyeti indi.

SONUÇ

1- İslâm toplumu içindeki münafıkların yaşadıkları korku ve telaşın boyutları açıklanıyor.

2- Allah ile, O'nun âyetleriyle veya Elçisiyle alay etmenin küfür olduğu vurgulanıyor.

3- Küfre girmiş bir insan tevbe ederek o küfürden kurtulmalıdır.

4- Yüce Allah'ın haber verdiği gibi onların bir kısmı azaba uğradılar. Bu kişiler, sırt kısmında başlayan ağrısı göğse doğru yayılma gösteren, kişiyi kesinlikle öldüren bir hastalıkla helâk olup gittiler.

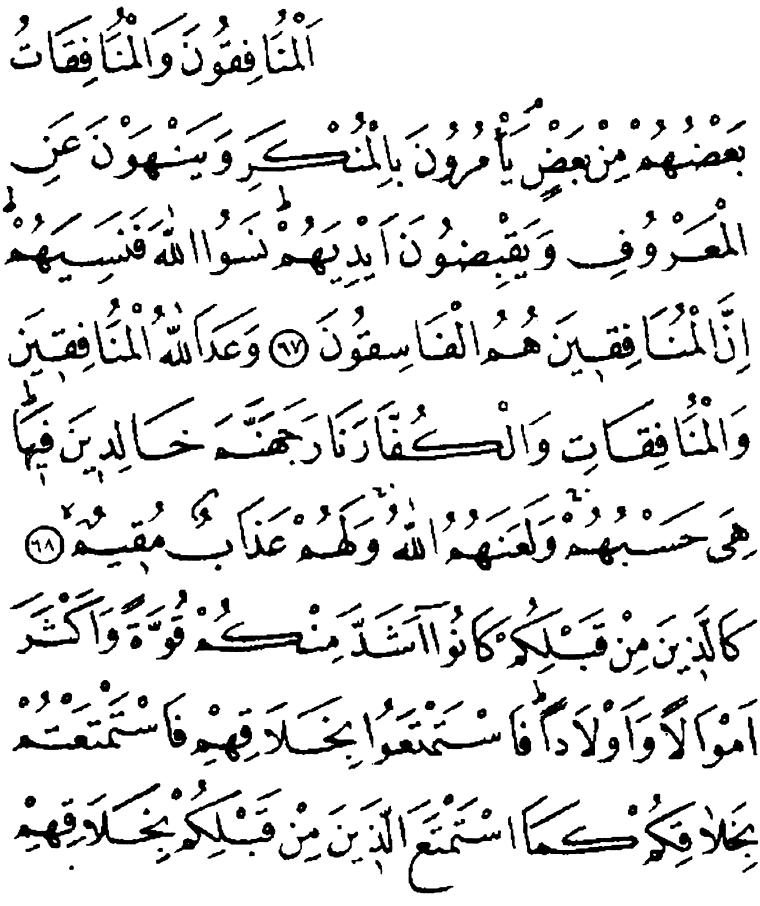

كَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ كَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ
أَمْوَٰلًا وَأَوْلَٰدًا ۚ فَٱسْتَمْتَعُوا۟ بِخَلَٰقِهِمْ فَٱسْتَمْتَعْتُم
بِخَلَٰقِكُمْ كَمَا ٱسْتَمْتَعَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُم بِخَلَٰقِهِمْ
وَخُضْتُمْ كَٱلَّذِى خَاضُوٓا۟ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ
فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٦٩﴾
أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَؤُا۟ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ
وَقَوْمِ إِبْرَٰهِيمَ وَأَصْحَٰبِ مَدْيَنَ وَٱلْمُؤْتَفِكَٰتِ ۚ أَتَتْهُمْ
رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟
أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

67- Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerindendir. Kötülüğü emreder, iyilikten meneder ve ellerini sıkı tutarlar. Allah'ı unuttular; O da onları unuttu. Münafıklar; işte yoldan çıkanlar onlardır.

68- Allah münafık erkeklere ve münafık kadınlara ve kâfirlere içinde ebedi kalacakları cehennem ateşini vaadetmiştir. O, onlara yeter. Allah onları lânetlemiştir. Onlar için sürekli bir azap vardır.

69- Siz de, sizden öncekiler gibi yaptınız. Onlar kuvvetçe sizden daha yaman, mal ve evlatça sizden daha çok idiler. Onlar, dünya malından kendi paylarına düşenle zevklerine baktılar. İşte, sizden öncekilerin dünyadan kendi paylarına düşenle zevk-

lerine baktıkları gibi, siz de kendi payınıza düşenle zevkinize baktınız ve sapık yollara dalanlar gibi siz de sapıklığa daldınız. Onlar, eylemleri dünya ve ahirette boşa gitmiş kimselerdir ve ziyana uğrayanlar da onlardır.

70- Onlara, kendilerinden öncekilerin, Nuh, Ad, Semud kavminin, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve başları üstüne ters dönen şehirlerin haberi gelmedi mi? Elçileri, onlara açık deliller getirmişti. Ama inanmadılar; bundan dolayı Allah'ın gazabına uğradılar. Allah onlara zulmedecek değildi, onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

SÖZLÜK

اَلْمُنَافِقُونَ — Münafıklar. Dilleriyle iman ettiklerini söyleyen, içlerindeyse küfür inancını gizleyen iki yüzlüler.

بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ — Bazısı bazısındandır. Birbirlerindendir; birbirlerini tutarlar. İnanışları, sözleri ve davranışları birbirinin aynısıdır. Tek bir tavır içinde birlikte hareket ederler.

بِالْمُنْكَرِ — Münkeri, kötüyü, inkârı, zararı. Zararlı veya pis olduğu için şeriatın kötü olarak nitelediği. Burada işaret edilen, münafıkların Allah'ı ve Rasûlünü inkâr etmeleridir.

عَنِ الْمَعْرُوفِ — Maruftan. Hayırdan. Şeriatın yararlı olarak tanımladığı ve uyulmasını emrettiği iman ve salih amel.

يَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْ — Ellerini kaparlar. (Elisıkılık, cimrilik ederler.) Allah yolunda harcama yapmaktan kaçınırlar.

نَسُوا اَللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ — Allah'ı unuttular; O da onları unuttu. Allah'ı terkettiler; O'na ve Rasûlüne inanmadılar. Bu yüzden Allah da onları terketti; onları yol göstericiliğinden, hidayetinden yoksun bıraktı.

عَذَابٌ مُقِيمٌ — Sürekli azap. Sonu gelmez, bitip tükenmez azap.

بِخَلَاقِهِمْ — Dünyadan paylarına düşen.

وَ خُضْتُمْ — Ve daldınız. Yalana ve bâtıla daldınız.

وَ الْمُؤْتَفِكَاتِ — Yerle bir edilmiş, alt-üst olmuş yerleşim birimleri. Bunlar üç kenttir.(1)

(1) Sodom, Gomore ve Erme.

بِالْبَيِّنَاتِ Delillerle. Kendilerine sundukları öğretinin doğruluğunu ortaya koyan açık belgelerle.

AÇIKLAMA

Sûrenin, münafıkların maskelerini düşürüşü ve belki tevbe ederler diye iç yüzlerini teşhir edişi devam ediyor. "Münafık erkekler ve münafık kadınlar, biribirlerinin tarafını tutarlar." Bir bütünün parçaları gibidirler. Çünkü aralarında amaç ve hareket birliği vardır. İnanç, konuşma ve tavır olarak birbirlerinden ayrılmazlar. Yüce Allah, münafıkların içyüzlerini sergilemeye devam ediyor: "Kötülüğü emrederler, iyilikten alıkoyarlar." Bu onların kalp ve akıllarının bozulmuş olduğunun besbelli ifadesidir. Çünkü onların bu tutumları, aklı başında olan insanların tutumlarına tamamen zıttır. Onların emrettikleri, önayak oldukları kötülük ise, küfür ve günahtır. Yasakladıkları, önünü kesmeye çalıştıkları iyilikten maksat da, Allah'a ve Rasûlüne iman, ve itaate engel olmak.

"Ellerini sımsıkı tutarlar." Cimridirler. Allah yolunda hayır amaçlı harcamalarda bulunmazlar.

"Onlar Allah'ı unuttular." Allah'a ve Rasûlüne inanmadılar; itaat etmediler.

"O da onları unuttu." Onları her türlü rahmetten, hidayetten ve lûtuftan yoksun bıraktı.

"Şüphesiz, münafıklar sapık yollara sapanlardır," ifadesi, "Onlar Allah'ı unuttular; o da onları unuttu," ifadesini pekiştirici niteliktedir. Çünkü onları Allah'ın hidayetinden yoksun bırakan şey, Allah'ı ve Rasûlünü inkâr etmeleridir. Böylece fıska saptılar, yoldan çıktılar. Bu yüzden "fasıklar" denmeyi hakettiler. Fasıklığın en açık örnekleri oldular.

"Allah, erkek münafıklara, kadın münafıklara ve bütün kâfirlere, içinde ebedi kalmak üzere cehennem ateşini vaadetti. Bu, onlara yeter." ... "Allah onları lanetlemiştir ve onlar için sürekli bir azap vardır." Bu azap daimidir; sonu gelmez, bitmez, tükenmez. Bu âyet-i kerime kâfirlere ve münafıklara yönelik en sert tehdidi içermektedir. Yüce Allah her iki grubu cehennem ateşiyle tehdit ediyor. Burada sonsuza dek kalacaklardır. Bu, sürekli ve hiçbir zaman sonu gelmeyen bir azaptır. Bir an bile onlardan ayrılmayacaktır. Bundan önce de Allah onları lânetleyecek, rahmetinden uzaklaştırıp hayırdan yoksun bırakacaktır.

Bundan sonraki âyette Yüce Allah, Rasûlüne, Allah ile, O'nun ayetleri ile ve Elçisi ile alay eden münafıklara şöyle demesi buyuruyor: Ey münafıklar! Siz de tıpkı sizden önce mala ve evlâda kanarak Allah'ı inkâr eden, rasûllerini yalanlayan topluluklar gibisiniz. Nihayet Allah'ın azabı onların başına geldi; bu tür toplumların helâk edilmesine ilişkin değişmez ve önlenemez yasa yürürlüğe girdi. "Sizden önceki münafıklar ve kâfirler sizden kuvvet bakımından daha güçlü, mal ve çocuklar bakımından daha çoktular. Onlar kendi paylarıyla zevklenmeye baktılar (dünyadaki paylarından istifade etmeye çalıştılar). Siz de (bu dünya hayatında sizin için ayrılan) kendi paylarınızla zevklenmeye baktınız."

Tıpkı sizden öncekilerin kendi paylarıyla zevklenmeye dalmaları gibi, siz de bâtıla, kötülüğe, küfre, Allah'ın âyetlerini yalanlamaya, dünyaya ve zevke daldınız. Aranızda hiç bir fark yoktur.

"İşte onların dünyada ve âhirette bütün yapıp ettikleri boşa çıkmıştır." Toz zerrecikleri gibi uçuşup gitmiştir. Onlara hiç bir fayda sağlamamıştır. "Ve işte onlar kayba uğrayanlardır."

Ey münafıklar! Küfür ve Allah'ın âyetlerini yalanlama hususunda, mal ve evlatla böbürlenmede, bu kâfirlerin yolunda yürüdüğünüz için, sizin akibetiniz de onlarınki gibi olacaktır: Apaçık hüsran, kesin bir yıkım...

"Onlara, kendilerinden öncekilerin; Nuh, Ad, Semud kavminin, İbrahim kavminin, Medyen ahalisinin ve yerle bir olan şehirlerin haberi gelmedi mi? Onlara Rasûlleri apaçık deliller getirmişlerdi."

Ey münafıklar! Elçimiz Muhammed (s.a.v.) apaçık delillerle size geldiği gibi, sizden öncekilere de peygamberler, Allah'ın birliğine, Rasûlünün doğruluğuna, öğretisinin gerçekliğine ilişkin deliller getirmişlerdi. Siz bu delilleri yalanladınız. Nitekim onlar da yalanlamışlardı. Bunun üzerine Allah'ın azabı tepelerine indi. Nuh kavmi tufanla, Ad kavmi şiddetli bir kasırgayla, Semud kavmi yıldırımla, İbrahim kavmi(1) nimetlerden yoksun bırakılma ve türlü felâketlerle, Medyen halkı sarsıntı ve karanlık azabıyla, yerle bir edilen kentler(2) yağmurla, (sel ile), alt-üst oluş azabıyla yokedildiler. Yüce Allah bu şekilde onları cezalandırırken, zulmediyor değildi. Fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı. Ve siz ey münafıklar! Rabbinize tevbe etmezseniz, sizden

(1) Nemrud b. Kenan ve topluluğu.
(2) Sodom, Gomore ve Erme.

öncekilerin başına gelen sizin de başınıza gelecektir, veya daha ağır bir azaba çarptırılacaksınız. Çünkü şiz, geçmişten ders almıyorsunuz.

SONUÇ

1- Bütün münafıkların hastalığı aynı olduğu, hepsi gizli küfür illetine mübtelâ olduğu için, davranışları da birbirinin aynısıdır. Hastalık her yerde aynı belirtileri gösterir.

2- Kötülüğü emredip iyiliği yasaklamak münafıklığın alameti, küfrün belirtisi ve akıl ve duygu (kalp) bozulmuşluğunun ifadesidir.

3- Mal ve evlatla böbürlenme, hakkı kabul etmenin, hakka teslim olmanın önündeki en büyük engeldir.

4- İnsanlar bâtıla, fesada ve kötülüğe uyma hususunda birbirlerine benzer, ortak tavırlar sergilerler.

5- İslâm'a zıt olan inanç ve ameller iyi amelleri boşa çıkarır. İslâm dışı inançlara sahip olanlar tevbe etmedikleri müddetçe helâk olmaları kaçınılmaz bir gerçektir.

6- Geçmiştekilerin durumlarından ibret dersleri çıkarmak, kâfirlerin uğradıkları azaptan öğüt almak bir zorunluluktur, vaciptir.

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ
أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ
﴿٧١﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا

أَلَا إِنَّهُمْ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ
وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

71- İnanan erkekler ve inanan kadınlar, birbirlerinin velisidirler. İyiliği emrederler, kötülükten menederler; namazı kılarlar, zekatı verirler, Allah'a ve Elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Allah daima üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir.

72- Allah inanan erkeklere ve inanan kadınlara, altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vaadetmiştir. Allah'ın onlardan razı olması ise hepsinden büyüktür. İşte büyük başarı (kurtuluş ve mutluluk başarısı) budur.

SÖZLÜK

وَالْمُؤْمِنُونَ	Mü'minler. Allah'a, Rasûlüne, Allah'ın vaad ve tehdidine ilişkin inançlarında samimi olanlar.
أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ	Birbirlerinin dostudurlar. Yardım, himaye, sevgi ve destek açısından dayanışma içindedirler.
وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ	Namazı kılarlar. Namazı huşu içinde, şartlarını, rükünlerini, sünnet ve âdabını eksiksiz yerine getirmek suretiyle kılarlar.
وَيُؤْتُونَ الزَّكَاتَ	Zekâtı verirler. Aynî ve nakdî mallarının, dirhem, dinar gibi değerlerinin, deve, sığır ve koyun gibi hayvanların zekâtını verirler.
فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ	Adn cennetlerinde. (Onlar sürekli olarak orada kalırlar; hiç bir zaman oradan çıkarılmazlar.)
وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ	Allah'ın rızası ise daha büyüktür. Allah'ın kendilerine yönelik hoşnutluğu, cennetin tüm nimetlerinden daha büyüktür.

AÇIKLAMA

Münafıklardan, benzer tavır ve davranışlarından, kendilerini bekleyen

akibetten sözedilmişken, Yüce Allah, mü'minlerden, tavır ve davranışlarından kendilerini bekleyen mutluluk verici güzel akibetten de söz açıyor: "İmanlı erkekler ve imanlı kadınlar (Allah'a, Rasûlüne, Allah'ın müjde ve tehdidine iman eden erkek ve kadınlar) birbirlerinin velileridirler." Birbirlerinin dostudurlar; sevgi ve yardım hususunda dayanışma içindedirler, birbirlerine destek olurlar. "İyiliği emreder..." Şeriatı hak ve hayır olarak, iman ve salih ameli emrederler. ".. kötülükten sakındırırlar." Şeriatın bâtıl, zararlı ve bozguncu olarak nitelediği şirk ve diğer fena işleri yasaklarlar.

Şu halde imanlı erkek ve kadınlar, münafık erkek ve kadınların tam aksi bir tavır içindedirler: "Namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler." Oysa münafıklar namaza üşenerek kalkarlar. Onlar namazı dosdoğru kılmazlar, sadece geçiştirirler. Elisıkılık eder, Allah yolunda harcamalarda bulunmazlar. Oysa inananlar Allah'a ve Rasûlüne itaat ederler. Münafıklar ise, Allah'a ve Rasûlüne karşı çıkarlar. Allah ileride inananlara rahmet edecek, münafıkları ise ağır bir azaba çarptıracaktır.

"Şüphesiz Allah üstün ve güçlüdür." Müjde ve tehdidini gerçekleştirecek güce ve üstün iradeye sahiptir. "Hüküm ve hikmet sahibidir." Her yaptığı yerindedir, tam da lâyık olduğu yere koyar herşeyi. Dolayısıyla inanana azap edip münafığı ödüllendirmez. Aksine inananı nimetlerle ödüllendirir, münafığı ise ağır bir azaba çarptırır.

"Allah, imanlı erkeklere ve imanlı kadınlara altından ırmaklar akan cennetler vaadetmiştir." Köşklerinin ve ağaçlarının arasında ırmaklar akar. "İçinde ebedi kalırlar." "Onlara güzel meskenler vaadetmiştir." Tertemiz ve hoş kokulu köşkler bahşedecektir. "Adn cennetlerinde" kalacaklardır. "Allah'tan olan hoşnutluk ise, ne büyüktür." onlar için Allah'ın hoşnutluğu cennetlerden, köşklerden ve diğer nimetlerden daha büyük bir ödüldür. "İşte büyük kurtuluş ve mutluluk budur." İçindeki nimetlerle birlikte cennet ve Allah'ın hoşnutluğu en büyük kurtuluştur.

Kurtuluş, istenmeyenden kurtulup istenene ulaşmadır. Bu doğru ve gerçek vaad, imanlı erkek ve kadınlara yöneliktir. Bunun tam karşısında da Yüce Allah'ın önceki âyetlerde, münafıklara ve kâfirlere yönelttiği tehdit yer alıyor: "Allah, erkek münafıklara da, kadın münafıklara da ve bütün kâfirlere, içinde ebedi kalmak üzere cehennem (ateşini) vaadetti. Bu, onlara yeter. Allah onları lânetlemiştir ve onlar için sürekli bir azap vardır."

SONUÇ

1- İmanlı erkeklerle imanlı kadınların sıfatları açıklanıyor. Bu sıfatların onların imanlarının göstergeleri ve delilleri olduğu vurgulanıyor.

2- İman ehlinin sıfatlarının önemi dile getiriliyor. Bu sıfatlar şunlardır: Birbirlerinin dostu olmak, iyiliği emredip kötülüğü yasaklamak, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, Allah'a ve Rasûlüne itaat etmek.

3- İman ehlinin ahiretteki ödülleri, esenlik yurdu olan cennetteki kalıcı ve bitimsiz nimetlerdir.

4- Allah'ın rızası, her türlü nimetten daha üstündür.(1)

5- Kurtuluş, iman edip salih amellerle ateşten uzaklaşıp cennete kavuşmadır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ
وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ مَا قَالُوا۟
وَلَقَدْ قَالُوا۟ كَلِمَةَ ٱلْكُفْرِ وَكَفَرُوا۟ بَعْدَ إِسْلَٰمِهِمْ وَهَمُّوا۟
بِمَا لَمْ يَنَالُوا۟ ۚ وَمَا نَقَمُوٓا۟ إِلَّآ أَنْ أَغْنَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ مِن
فَضْلِهِۦ ۚ فَإِن يَتُوبُوا۟ يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۖ وَإِن يَتَوَلَّوْا۟ يُعَذِّبْهُمُ ٱللَّهُ

(1) Buhari ve Müslim ve Malik 'Muvatta'ında Ebu Said el-Hudri'den şöyle rivayet ederler: Rasûlüllah buyurdu ki: Yüce Allah cennet ehline şöyle der: "Ey cennet ehli!" Onlar: "Buyur, Rabbimiz, saadetler dileriz, hayır senin elindedir..." derler. "Razı oldunuz mu?" Derler ki: "Niye razı olmayalım, ey Rabbimiz! Hiç kimseye vermediğini bize bahşettin!" Allah der ki: "Bundan daha iyisini bahşedeyim mi?" Derler ki: "Ya Rab, bundan daha üstün olan nedir?" Buyurur ki: "Sizden hoşnut olurum ve ebediyen size gadaplanmam."

عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٦﴾

73- Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et, onlara sert davran; onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir gidiş yeridir o!

74- Senin aleyhinde söyledikleri yakışıksız sözleri söylemediklerine Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü söylediler. İslâm olduktan sonra İnkâr ettiler; başaramadıkları bir şeye yeltendiler. Sırf Allah ve Elçisi, Allah'ın lûtfuyla kendilerini zengin etti diye şimdi öc almaya kalktılar. Allah ve Elçisinin iyiliğine karşı böyle nankörlük ettiler. Eğer tevbe ederlerse kendileri için daha iyi olur. Yok eğer inkâr yoluna dönerlerse, Allah onlara dünyada da, âhirette de acı bir biçimde azabedecektir. Yeryüzünde onların ne velisi, ne de yardımcısı vardır.

SÖZLÜK

جَاهِدِ الْكُفَّارَ — Kâfirlerle Cihad et. Kâfirler ve münafıklarla savaş yolunda elinden gelen çabayı son noktasına kadar sarfet.

وَ اغْلُظْ عَلَيْهِمْ — Onlara sert ol. Onlara karşı söz ve eylem olarak sertlik yolunu tut. Yumuşak davranma.

كَلِمَةَ الْكُفْرِ — Küfür sözü. İnsanı küfre götüren söz. Süveyd oğlu Cilas'ın şu sözü gibi: Eğer Muhammed'in getirdiği din hak ise, biz eşeklerden daha kötüyüz.

وَ هَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا — Beceremedikleri bir şeye yeltenmişlerdi. Tebük seferi dönüşü, Rasûlüllah'ı (s.a.v.) öldürmek üzere aralarında sözleşmişlerdi.

وَ مَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ — Sadece onları zengin etti diye intikam aldılar. İslâm'ı ve Rasûlüllah'ı inkâr etmelerinin sebebi, Yüce Allah'ın yoksulluktan sonra onları zengin kılmasıdır. Yoksa bunun için mi Rasûlüllah'ı öldürmek istiyorlar?!

AÇIKLAMA

Yüce Allah, elçisi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kâfirlere ve münafıklara karşı fiili cihad hareketi başlatması buyruğunu veriyor ve diyor ki: "Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et." Kâfirlerle cihad söz ve silahla, münafıklarla cihad ise sözle olur.(1)

"Onlara karşı sert ve caydırıcı davran." Tavırların ve sözlerin sert ve kararlı olsun. Allah'ı ve Rasûlünü inkâr edenlerle, mü'minlere ve Rasûle karşı iki yüzlü davranan, görünüşte inanmış, esasta ise kâfir olan münafıklarla uzlaşma olmaz; iyi ilişkiler, dostane tavırlar sergilenmez.

"Onların barınma yerleri cehennemdir. Ne kötü bir yataktır (gidip kalma yeridir) o!.." Yüce Allah burada diyor ki: Öldürme ve uslandırma amaçlı cihad alanında elinden gelen çabayı sarfet. Bu, onların dünyadaki cezalarıdır. Âhirette ise, barınma yerleri cehennemdir.

"Allah'a and içiyorlar ki o sözü söylemediler. Oysa andolsun, onlar inkâr sözünü söylemişlerdir ve mü'min olduktan sonra inkâra sapmışlardır ve beceremedikleri bir şeye yeltenmişlerdir." Bu söz, cihad ve sert tavır içerikli buyruğun gerekçesi niteliğindedir... Cilas b. Süveyd'in: "Eğer Muhammed'in getirdiği din hak ise, biz eşeklerden daha kötüyüz!" şeklindeki sözünü bir müslüman duymuş ve Rasûlüllah'a haber vermişti. Bunun üzerine Cilas gelmiş ve Allah adına yemin ederek, böyle bir söz söylemediğini belirtmişti. Fakat Yüce Allah şu âyeti indirerek onu yalanladı: "Allah'a yemin ediyorlar" ki o sözü söylemedik diye. "Oysa andolsun, onlar inkâr sözünü söylemişlerdir. Mü'min olduktan sonra inkâra sapmışlardır." Ayrıca âyet-i kerime, bu tür çirkin sözleri sık sık tekrarladıklarını da ortaya koymaktadır.

"Ve beceremedikleri bir şeye yeltenmişlerdir." Münafıklar, Tebük seferi dönüşünde yol üzerinde bulunan dar bir geçitte Rasûlüllah'ı öldürmeyi plânlamışlardı. Ancak Yüce Allah onları ve plânlarını ortaya çıkardı, tuzaklarını başlarına geçirdi; Peygamberini bu tuzaktan kurtardı. Amaçları, devesinin sırtında bulunan Rasûlüllah'ı sözkonusu dar geçitte sıkıştırıp uçuruma yuvarlanmasını sağlamaktı. Ancak Rasûlüllah Efendimiz Yasir oğlu Ammar'ı üzerlerine göndermiş, o da develerine vurarak onları birbirinden ayırıp kaçmalarını sağlamıştı. Böylece Rasûlüllah'ı öldürme planları sonuçsuz kaldı. (Allah onları kahretsin!)

---

(1) Kendilerine sert ve etkili ifadeler kullanılır.

Oysa intikama kalkışmalarının, Rasûlüllah'tan ve İslâm'dan nefret etmelerinin sebebi, Allah ve Rasûlünün onları zengin kılmalarıdır. Fakirlikten sonra zengin olma, intikam almayı mı gerektirir? Hayır, ama küfür ve nifak, zevki, fıtratı ve aklı bozar; harab ve hasta eder.

Bu küfre, bu kötülüğe ve bu bozgunculuğa rağmen Rahim olan yüce Allah tevbe kapısını yüzlerine açıyor: "Eğer tevbe ederlerse..." Bu küfürden, bu nifaktan, bu bozgunculuktan, sana karşı tasarladıkları bu suikastten pişmanlık duyup tevbe ederlerse, bu "..kendileri için hayırlı olur." Gidişat ve sonuç bakımından hem dünyada, hem de âhirette kendileri için daha iyi olur. "Eğer yüz çevirirlerse," Bu öneriyi reddederlerse, açılan tevbe kapısını ellerinin tersiyle iterlerse, küfür ve nifak esaslı hayat biçimlerini ısrarla sürdürürlerse "..Allah onları dünyada da, âhirette de acı bir azapla cezalandırır!" Dünyada öldürülme ve aşağılanma acısını tattırır. Âhirette ağır bir azaba, ateş azabına çarptırır. "Onlar için yeryüzünde bir koruyucu-dost ve bir yardımcı yoktur." Kendilerine yardım edecek bir dost bulamazlar. Yüce Allah'ın kendileri için dilediği azabı püskürtecek bir güç bulamazlar dünyada. Yüce Allah onları yardımsız yüzüstü bıraktıktan sonra kimse onların elinden tutamaz.

SONUÇ

1- Savaş âyeti açıklanıyor: "Ey peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et."

2- Bir müslüman küfür sözünü söylerse mürted (dinden dönmüş) olur: İslâm'ı eleştirmek, Allah'a ve Rasûlüne küfretmek, Allah'ın emrettiği şeyleri yalanlamak gibi.(1)

3- Her türlü günah için tevbe kapısı açıktır. Tevbe edenin tevbesi kabul olunur.

4- Allah'ın en büyük azap tehdidi küfürde ısrar eden ve küfür üzere ölen içindir.

---

(1) Hz. Ali der ki: Allah'ın dört kılıcı vardır. Biri müşriklere karşı kullanılır: "Müşriklerle savaşın." (Tevbe, 36) Biri kâfirlere karşı kullanılır: "Allah'a ve âhiret gününe inanmayanlarla savaşın." (Tevbe, 29) Biri münafıklara karşı kullanılır: "Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et." (Tevbe, 73) Biri de şeriat yönetimine karşı çıkanlara karşı kullanılır: "Azgınlarla Allah'ın buyruğuna (şeriata) dönünceye kadar savaşınız." (Hucurat, 9)

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا
مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا آتَاهُمْ
مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعْقَبَهُمْ
نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ
مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَأَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

75- Onlardan kimi de: "Eğer Allah, lûtfundan bize verirse elbette sadaka vereceğiz ve yararlı insanlardan olacağız!" diye Allah'a and içti.

76- Ne zaman ki Allah lûtfundan onlara verdi, O'nun verdiğinden cimrilik ettiler ve yüz çevirerek sözlerinden döndüler.

77- Kendisine verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar onların kalplerine iki yüzlülük sokmuştur.

78- Bilmediler mi ki Allah, onların sırlarını ve gizli konuşmalarını bilir ve Allah gizlileri bilendir.

SÖZLÜK

وَ مِنْهُمْ	Onlardan, yani münafıklardan.
لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ	Eğer bize kendi zenginliğinden verirse.
بَخِلُوا بِهِ	Onda cimrilik ettiler. Malı alıkoydular. Malda bulunan zekat ve benzeri hakları hak sahiplerine vermediler.

فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا Sonunda nifakla cezalandırıldılar. Bu cimrilik onlara nifak'ı miras bıraktı. Nifak (iki yüzlülük ve insanlarla aranın bozukluğu), Allah ile karşılaşacakları güne kadar kalplerinin ayrılmaz bir özelliği oldu.

بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ Allah'a hıyanetlik yaptıklarından. Allah'a verdikleri sözü tutmadıkları için.

سِرَّهُمْ وَ نَجْوَاهُمْ İçlerinde gizledikleri ve aralarında fısıldaştıkları.

عَلَّامُ الْغُيُوبِ Gaypların bilicisi. Yerde ve gökteki her türlü bilinemez gizliyi bilir.

AÇIKLAMA

Münafıklar meselesi, sûrenin akışı içindeki yerini koruyor ve biz çeşitli münafıklık tipleriyle karşı karşıya bulunuyoruz. Bu âyetlerde sözü edilen münafık tipi, Yüce Allah'a söz vermiştir:(•) Eğer Allah onu bol dünyalık verip zenginleştirirse, çok mal ve servet sahibi biri olursa, mutlaka malının bir kısmını sadaka olarak dağıtacaktır; hayır ve iyilik yolunda infak edecektir. Ama, Allah istediği gibi bol mal verince de cimrilik eder. Daha önce verdiği sözden cayar; uyarılara sırt çeviren biri olarak, önceki takva niyetini kulak ardı eder. Bu cimrilikten, sözünü tutmamazlıktan ve yalancılıktan miras olarak Allah "kalplerinde nifakı yerleşik kıldı." Bu özellikleri, tevbe etmedikleri sürece, kıyamet günü Allah'ın huzuruna çıkana kadar kendilerinden ayrılmaz. Âyet-i kerimeleri bir kez daha okuduğumuzda bu gerçeği daha net kavrarız: "Onlardan kimi de: Andolsun, eğer bize zenginliğinden verirse gerçekten sadaka vereceğiz ve salihlerden olacağız, diye Allah'a söz vermiştir. Allah onlara kendi zenginliğinden verince bu sefer de, onunla cimrilik ettiler ve yüz çevirdiler; onlar böyle sırt dönenlerdir. Böylece Allah da kendisine verdikleri sözü tutmamaları ve yalan söylemeleri nedeniyle, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar, kalplerinde nifakı yerleşik kıldı."

"Onlar bilmiyorlar mı ki, elbette Allah, onların gizli tuttuklarını da, fısıldaştıklarını da biliyor? Gerçekten Allah, gaybın bilgisine sahip olandır." Bu ifade, Yüce Allah'tan münafıklara yönelik bir azar, bir tehdit niteliğindedir. Yüce Allah'ın hem gizli tuttuklarını, hem de aralarında fısıldaştıklarını bil-

(•) Bu söz verme kişinin "Allah bana bol para verse ben de o zaman düşkünlere yardım ederim" şeklindeki düşüncesi veya teleffuzu ile olur.

diğini bilmiyorlarmış gibi, Allah'ın tüm gaybı bildiğinden haberleri yokmuş gibi, Bu münafıklar, Allah'a söz vermiş, sonra da sözlerinden dönmüşlerdi. Başka türlü, O'na söz verip de sözlerini tutmamaları mümkün mü? Yoksa Allah'ın gizli tuttukları ve aralarında fısıldaştıkları şeyleri duymadığını mı sanıyorlar? Bu tutumları çok kötüdür. Yazıklar olsun onlara! Bu tutumları onlara çok kötü bir miras bırakacaktır; münafıklık ölene kadar onların belirtici özellikleri olacaktır. Böylece kendi tutumlarından dolayı tevbe kapısı yüzlerine kapatılıyor ve ötekilerle birlikte helâk olmalarına hükmediliyor.

SONUÇ

1- Verilen sözü tutmak, özellikle Allah ile yapılan ahde sıkı sıkıya bağlı kalmak farzdır.

2- Cimrilik ve cimriler Allah'ın kitabında yerilmiştir.

3- Kötülükten kötülük doğar, kuralı bir kez daha vurgulanmıştır.

4- Bâtıl ehline sitemde bulunmak, onları ayıplamak caizdir.

5- Yüce Allah'ın rızasını her zaman gözetmek gerekir. Çünkü şu münafıklar Allah'ın rızasını gözetmiş olsalardı, O'na yönelik itaatın çerçevesinin dışına çıkmış olmazlardı.

الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ
وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ
سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾
اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً
فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

79- Sadakalar hususunda gönülden veren mü'minleri çekiştiren ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlarla alay edenler yok mu, Allah onlarla alay etmiştir. Onlar için acı bir azap vardır.

80- Onlar için ister af dile, ister dileme; onlar için yetmiş defa af dilesen, yine Allah onları affetmez. Böyledir, çünkü onlar Allah'ı ve Elçisini tanımadılar; Allah, yoldan çıkan kavmi yola iletmez.

SÖZLÜK

يَلْمِزُونَ	Dillerine doluyorlar. Çekiştiriyorlar. Ayıplıyorlar, dil uzatıyorlar.
اَلْمُطَّوِّعِينَ	Farz olan zekâtın dışında mallarını Allah yolunda infak edenler.
اِلاَّ جُهْدَهُمْ	Ancak gayretleri. Emeklerini ve başka neye güç yetiriyorlarsa onu getiriyorlar.
فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ	Onlarla alay ediyorlar. Onları küçümseyerek alay ediyorlar.
اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ	Onlar için istiğfar et. Onlar için ister bağışlanma dile, ister dileme.
لاَ يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ	Fasık kavmi hidayete ulaştırmaz. Allah fasıklar topluluğunu hayır ve mutluluk olan şeye iletmez. Çünkü onlar günahta aşırı giden ve sınır tanımayan kimselerdir.

AÇIKLAMA

Sûrenin münafıkları kınayıcı, maskelerini düşürücü akışı devam ediyor: "Sadakalar hususunda gönülden veren mü'minleri çekiştiren ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlarla alay edenler yok mu, Allah onlarla alay etmiştir. Onlar için acı bir azap vardır." Yüce Allah, sadaka veren müslümanlarla alay etmelerinin cezası olarak münafıkları alay konusu kılacağını bildiriyor ve korkunç bir azabın kendilerini beklediğini haber veriyor.

Farz zekâtın dışında, gönüllü infakta bulunanlarla alay etmeleri şu şekilde gelişmişti: Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.) insanları sadaka vermeye davet etmişti. Her hangi bir müslüman çok mal infak etse, münafıklar onunla

alay ediyor ve 'gösteriş yapıyor' diyorlardı. Biri de az mal bağışlasa, onu da alaya alıyor ve 'Allah'ın senin bir gramlık malına ihtiyacı yoktur.' diyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah onlar hakkında bu âyeti indirerek, bu iğrençliklerini ifşa etti; onları alay konusu kıldı ve kendilerini acı bir azabın beklediğini haber verdi. Bu arada elçisine de, kendisinin onlar hakkında bağışlanma dilemesi ile, dilememesinin hiç bir şeyi değiştirmeyeceğini bildirdi: "Sen, onlar için ister bağışlanma dile, istersen dileme; onlar için yetmiş kere bağışlanma dilesen de, Allah onları kesinlikle bağışlamaz."

Yüce Allah bu kesin kararının gerekçesini de şöyle açıklıyor: "Bu, gerçekten onların Allah'a ve Elçisine karşı nankörlük etmeleri dolayısıyladır." Onların bağışlanmamaları için bu yeterli bir gerekçedir. Çünkü bu tavır küfürdür. Kâfir ise, ateşte sürekli kalır.

Bu arada münafıkların kendi nefislerine zulmederek hidayete sırt çevirdiklerini, âdeta hidayeti kendi kendilerine haram kıldıklarını, dolayısıyla, tevbe etmeyeceklerini duyuruyor: "Allah fasıklar topluluğuna hidayet vermez." Çünkü fasıklık, yoldan çıkmışlık, artık onların ayrılmaz nitelikleri, belirgin özellikleri haline gelmiştir. Bu yüzden tevbe etmezler. Sonuçta da Allah'ın yol göstericiliğinden, hidayetinden yoksun kalırlar.

SONUÇ

1- İnançlı insanları ayıplamak, kusurlarını arayıp yüzüne vurmak ve onlara suç isnad etmek haramdır.

2- Mü'minle alay etmek haramdır.

3- Yüce Allah dostlarını himaye eder; zekattan başka gönüllü infakta bulunanları alaya alanları, kendisi alay konusu kılar.

4- Küfür üzere ölen biri hakkında bağışlanma dilemek, bir yarar sağlamadığı gibi, caiz de olmaz.

5- Bozgunculukta, kâfirlikte veya zalimlikte aşırı gidenler, kendi kendilerine hidayet yollarını kapatmış olurlar.

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ
خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ
حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إِلَىٰ طَائِفَةٍ مِنْهُمْ
فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا
مَعِيَ عَدُوًّا إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا
مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾

81- Allah'ın Elçisinin arkasından, oturmakla sevindiler; mallarıyla ve canlarıyla cihad etmekten hoşlanmadılar: "Sıcakta sefere çıkmayın." dediler. De ki: "Cehennemin ateşi daha sıcaktır," Keşke anlasalardı!

82- Artık kazandıkları işlere karşılık az gülsünler, çok ağlasınlar!

83- Eğer Allah, seni onlardan bir topluluğun yanına döndürür de onlar savaşa çıkmak için senden izin isterlerse: "Asla benimle çıkmayacaksınız, benimle beraber düşmanla savaşmayacaksınız! Siz ilk önce oturmaya razı olmuştunuz. Öyle ise geri kalanlarla beraber oturun; kadınlar gibi evde durun." de.

SÖZLÜK

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ Geride kalanlar sevindi. Rasûlüllah'a muhalefet edip cihada katılmayanlar sevindiler.

وَ قَالُوا لاَ تَنْفِرُوا فِى الْحَرِّ Dediler ki: "Sıcakta savaşa çıkmayın." Münafıklar birbirlerine: "Sıcakta savaşa çıkmayın." dediler.

لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ Keşke anlasaydılar. Keşke olayların sırrını, akibetlerini ve sonuçlarını derinden kavrasalardı; o zaman, "Sıcakta savaşa çıkmayın." demezlerdi. Ne var ki, idraksiz bir topluluktur onlar.

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلاً وَ لْيَبْكُوا Az gülüp çok ağlasınlar. Dünya için az gülsünler, âhiret için çok ağlasınlar.

فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلَى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ Allah seni onlardan bir gruba (münafık bir grubun yanına) döndürürse.

فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ Geri kalanlarla birlikte oturun. Tebük seferine katılamayan kadınlar, çocuklar ve özürlü kimseler ile birlikte oturun.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı içinde münafıklar asıl konuyu oluşturmaya devam ediyor. Burada Yüce Allah onların bir diğer özelliklerine dikkatimizi çekiyor: Allah'ın Elçisine muhalif olup geride kalanlar, bu oturup kalma durumlarına sevindiler. Rasûlüllah'ın çıkmasından sonra Medine'de oturmaları onları sevince boğdu. "Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad etmeyi hoş olmayan bir yük, gereksiz bir eziyet olarak gördüler." Cihada çıkmayı kötü görmeleri, kâfirliklerinin, münafıklıklarının semeresidir. Bir diğer etken de şudur: "Bu sıcakta savaşa çıkmayın, dediler."

Tebük seferi, sıcaklığın en şiddetli olduğu bir dönemde gerçekleşmişti. Münafıklar birbirlerine, "Bu sıcakta sefere çıkmayın." demişlerdi. Burada Yüce Allah, Rasûlüne şöyle buyuruyor: "De ki: Cehennem ateşinin sıcaklığı daha şiddetlidir!" Öyleyse neden bundan sakınıp da Allah yolunda cihada çıkmıyorlar?! "Bir kavrayıp, anlasalardı." O zaman cihaddan geri kalmazlardı. Çünkü cehennem ateşinin sıcaklığı daha şiddetlidir. Ama onlar bunu kavrayacak firasetten yoksundurlar. "Öyleyse, az gülsünler!" Şu halde, şu dünya hayatında, sevindirici olaylar karşısında az gülsünler. "Çok ağlasınlar!" Kıyamet günü karşılaşacakları yoksunluk ve azaptan dolayı da çok ağlasınlar. Bunun

nedenine gelince; bu: "Kazandıklarının cezasıdır." Şer, fesat ve kötülüklerinin karşılığıdır bu.

"Bundan böyle, Allah seni onlardan bir topluluğun yanına döndürür de: (Allah seni Tebük'ten selametle Medine'ye, münafıklardan bir grubun yanına döndürürse) yine savaşa çıkmak için senden izin isterlerse (Cihada çıkmak istediklerini sana iletirlerse) de ki: Kesin olarak benimle hiç bir zaman savaşa çıkamazsınız ve kesin olarak benimle bir düşmana karşı savaşamazsınız!" Bunun gerekçesine gelince: "Çünkü siz oturmayı önce hoş gördünüz; öyleyse geride kalanlarla birlikte oturun!" Kadınlarla ve çocuklarla birlikte oturmaya devam edin... Bu onların pişmanlıklarını arttıran, onları daha utandıran bir tutumdur. Allah'ın Rasûlüne muhalefet etmenin, Allah yolunda mal ile ve can ile cihad etmeyi nahoş bir yük gibi görmelerinin cezası budur.

SONUÇ

1- Allah ve Rasûlüne itaat etmemiş olmaktan dolayı sevinmek münafıklık ve küfürdür.

2- Allah ve Rasûlüne itaat etmeyi gereksiz görmek, hoş karşılamamak münafıklık ve küfürdür.

3- Gülmek, özellikle çok gülmek mekruhtur; hoş karşılanmamıştır.(1)

4- Allah ve Rasûlüne itaatı reddederek terketmek küfürdür.

وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ
عَلَىٰ قَبْرِهِۦٓ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾

(1) Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.) buyuruyor ki: "Allah'a andolsun, eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz, kesinlikle çok az güler, çok ağlardınız; dağların başına çıkar, yüksek sesle Allah'a yakarırdınız!.."

وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا
فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

84- Ve onlardan ölen birinin üzerine asla namaz kılma; onun kabri başında durma. Çünkü onlar, Allah'ı ve Elçisini tanımadılar ve yoldan çıkmış olarak öldüler.

85- Onların malları ve evlatları seni imrendirmesin; Allah onlara dünyada, bunlarla azabetmeyi ve kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor.

SÖZLÜK

وَ لَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ	Hiçbirinin cenaze namazını kılma.
وَ لَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ	Mezarının başında (yanıbaşında) durma. Gömülmesi işine karışma; kabrin başında dua etme.
وَ مَاتُوا وَ هُمْ فَاسِقُونَ	Fasık kimseler olarak öldüler. Allah'a ve Rasûlüne itaat etmenin dışına çıktılar.
وَ تَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ	Canları zorla çıkar. Onlar kâfir oldukları için canları zorlukla çıkar.

AÇIKLAMA

Bu âyetlerde de konu, Tebük seferine katılmayan münafıklardır. Gerçi bu âyetler, münafıkların elebaşı Abdullah bin Ubey bin Selul hakkında inmiştir. Bu adam ölünce, Rasûlüllah Efendimizin "Abdullah" ismini verdiği oğlu Habbab gelip şöyle demişti: "Ya Rasûlüllah, babam öldü; gömleğini ver ki, onunla babamı kefenleyeyim; belki bereketine nail olur. Babamın cenaze namazını kıl ve ona bağışlanma dile." Bunun üzerine Rasûlüllah Efendimiz gömleğini verdi ve, işinizi bitirince beni çağırın, buyurdu. Rasûlüllah onun cenaze namazını kılmak üzereyken, Hz. Ömer yaklaştı ve: "Allah, senin münafıkların cenaze namazını kılmanı yasaklamadı mı?" dedi. Rasûlüllah: "Hayır, beni serbest bıraktı ve 'ister bağışlanma dile, ister dileme' buyurdu." şeklinde cevap verdi. Ardından Rasûlüllah Abdullah b. Ubey b. Selul'un ce-

naze namazını kıldı. Daha sonra şu âyet-i kerime indi. "Onlardan ölen birinin namazını hiçbir zaman kılma; mezarı başında durma." Defin işlemlerine karışma; kabir suali esnasında şaşırmaması için dua etme. Yüce Allah bu yasağın gerekçesini de şöyle açıklıyor: "Çünkü onlar, Allah'a ve Elçisine karşı inkâra saptılar ve fasık kimseler olarak öldüler."

"Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin." Bunu onlara bir saygınlık unsuru, bir üstünlük olarak vermedim; bilakis bununla onları azaplandırmak istiyorum; mal ve evladı dünyada onlar için tasa ve hüzün nedeni kılmak diliyorum. "Ve canlarının onlar inkâr içindeyken zorluk içinde çıkmasını istiyor"um. Sonunda onlar, sonsuz azabın içine yuvarlanacaklardır ve oradan ebediyyen çıkamayacaklardır. Allah'ı ve Rasûlünü inkâr edenin akibeti budur.

SONUÇ

1- Kâfirin cenaze namazını kılmak kesinlikle haramdır.

2- Ölmüş bir kâfiri yıkamak, kabrinin başında durmak, defin işlerini yürütmek ve onun için dua etmek haramdır.

3- Kâfir olmayıp da günaha sapmış olanların namazını kılmak caizdir.

4- Kâfirlerin maddi hallerine (zenginliklerine) imrenmek haramdır.

وَإِذَآ أُنزِلَتْ
سُورَةٌ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَجَٰهِدُوا۟ مَعَ رَسُولِهِ ٱسْتَـْٔذَنَكَ
أُو۟لُوا۟ ٱلطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا۟ ذَرْنَا نَكُن مَّعَ ٱلْقَٰعِدِينَ ﴿٨٦﴾
رَضُوا۟ بِأَن يَكُونُوا۟ مَعَ ٱلْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لَٰكِنِ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ جَٰهَدُوا۟

بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلْخَيْرَٰتُ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ
هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا
ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾ وَجَآءَ
ٱلْمُعَذِّرُونَ مِنَ ٱلْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟
ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۚ سَيُصِيبُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ عَذَابٌ
أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾

86- "Allah'a inanın, Elçisiyle beraber cihad edin!" diye bir sûre indirildiği zaman içlerinden servet sahibi olanlar, senden izin istediler: "Bizi bırak, oturanlarla beraber oturalım" dediler.

87- Geride kalan kadınlarla beraber olmaya razı oldular. Kalpleri mühürlendi; artık onlar anlamazlar.

88- Fakat Elçi ve onunla beraber inananlar, mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve işte başarıya erenler onlardır.

89- Allah, onlar için altlarından ırmaklar akan, içlerinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük başarı budur.

90- Özür bahane eden bedevi araplar, kendilerinin savaşa katılmamasına izin verilmesi için geldiler; Allah'a ve Elçisine yalan söyleyenler oturdular. Onlardan inkâr edenlere, acı bir azap erişecektir.

SÖZLÜK

اسْتَئْذَنَكَ Senden izin istediler. Geride kalıp savaşa katılmamalarına izin vermeni istediler.

أُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ Onlardan zengin ve servet sahibi olanlar.

ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ — Bizi bırak oturanlarla birlikte olalım. Bizi bırakıver; düşkünlerle, hastalarla, çocuklarla ve kadınlarla birlikte oturalım.

مَعَ الْخَوَالِفِ — Kadınlarla birlikte. "Halifa"nın çoğulu. Erkeğin yokluğunda, onun yerine baktığı için kadına böyle denmiştir.

طُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ — Kalplerinin üzeri mühürlendi. Günahlarının etkileri kalplerinin üzerinde katmerleşmiş ve onları mühürlemiştir. Bilgiye karşı kilitli hale getirmiştir.

لَهُمُ الْخَيْرَاتُ — Onlar için hayırlar vardır. Dünyada zafer ve ganimet, ahirette ise cennet ve saygınlık elde ederler.

وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ — Onlar kurtulanlardır. Korkudan emin olmak ve istenene ulaşmak suretiyle kurtuluşa erenler onlardır.

اَلْمُعَذِّرُونَ — Özür belirtenler.

وَ قَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ — Allah ve Rasûlüne yalan söyleyenler oturdular. Allah'a ve Rasûlüne yalan söyleyen münafıklar gelip izin istemeden oturup kaldılar. İzinsiz olarak savaşa katılmadılar.

AÇIKLAMA

Sûre-i celile münafıkların maskelerini düşürmeye, tipik tutumlarını sergilemeye devam ediyor. Allah'a iman etmeyi, Allah Rasûlü ile birlikte cihada çıkmayı emreden bir veya bir kaç âyet vahiy yoluyla sana bildirildiği zaman, münafıkların zenginleri savaşa katılmamak için senden izin isterler ve: Düşkünler, kadınlar ve çocuklar gibi savaştan muaf olan kimselerle birlikte evlerimizde oturmamıza izin ver, derler.

Bundan sonraki ifade, onları kınayıcı, ayıplayıcı niteliktedir: "Savaştan geri kalanlarla birlikte olmayı seçtiler." Kadınlarla birlikte kalmayı tercih ettiler. Korkaklığın, ruhsal hezimetin apaçık bir ifadesidir bu. "Onların kalpleri mühürlenmiştir." Kalpleri üzerinde yığılıp tortu bağlayan günahları yüzünden Allah onların kalplerini mühürlemiştir. Bu yüzden sözlerin anlamını kavramaktan uzaktırlar. Yoksa, utanç damgasını yemeye razı olmazlardı. Kadınlarla birlikte evlerde oturma utancını taşımazlardı.(•) İşte münafıkların hali budur; iman ve cihadı öngören âyetlerin indiği zamanki telaşları böyledir. Utan-

(•) Buradaki utanç kadınların değil, kendisine verilen görevi terkedip savaştan muaf olanlarla oturup kendi görev ve sorumluluklarını inkâr edenlerin utancıdır.

madan, sıkılmadan, gelip Rasûlüllah'tan kadınlarla birlikte kalmalarına izin vermesini isteyebiliyorlar!

"Ama Rasûl ve onunla birlikte olan mü'minler, mallarıyla ve canlarıyla cihad ettiler." Mü'minler, savaşa katılmamak için izin istemediler; bu yüzden kurtuluşa erdiler, dünya ve âhirette onurlu bir makama yükseldiler: "İşte bütün hayırlar onlarındır." Dünyada zafer ve ganimet kazanırlar, âhirette ise cennete, sonsuz nimetlere ve Allah'ın hoşnutluğuna kavuşurlar. "Kurtuluşa erenler onlardır." Her türlü zarardan emin olan ve her türlü güzelliğe kavuşanlar onlardır. Yüce Allah bu hayırları ve kurtuluşu şöyle açıklıyor: "Allah, onlar için, süresiz kalacakları, altından ırmaklar akan cennetler hazırladı." Bu kalıcı nimetlerin büyük bir kurtuluş ve mutluluk olduğunu duyuruyor: "İşte büyük kurtuluş ve mutluluk budur."

Bundan sonraki âyete gelince, burada Yüce Allah bedevi münafıkların tavırlarına değiniyor: "Bedevilerden (özür) belirtenler, kendilerine izin verilmesi için geldiler." Açlık ve bitkinliği ileri sürerek izin istediler. İçlerinde gerçekten mazur olanlar olduğu gibi, hiç bir mazereti olmayanlar da vardı. "Allah'a ve Rasûlüne yalan söyleyenler de oturup kaldı." Bunlar Allah'a ve Rasûlüne inanma iddiasında samimi değildiler. İnanmamışlardı. Kâfirdiler ve münafıklık ediyorlardı. Bu yüzden Yüce Allah onlar hakkında şöyle buyuruyor: "Onlardan inkâr edenlere pek acı bir azap isabet edecektir." Dünyada acı bir azaba, onur kırıcı bir hayata mahkum olacaklardır; eğer küfür üzere ölürlerse, onlar korkunç bir ateşin içinde olacaklardır.

SONUÇ

1- İlahi kuralları belirlemenin, hükümler çıkarmanın birinci kaynağı Kur'an, ikinci kaynağı da sünnet (Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatı ve söyledikleri –hadisler–)dir.

2- Haklı bir mazeret varsa, cihada çıkmamak için izin istenebilir.

3- Bir kimsenin gücü ve imkânı olduğu halde, cihada katılmamak için izin istemesi haramdır.

4- İslâm devletinin yetkili makamından (imamdan) izin almaksızın cihada katılmamak haramdır.

5- Allah yolunda mal ile ve can ile cihad etmek büyük bir farziyettir.

6- İman ve cihad ehli olanların ecri ve mükâfatı büyük olur.

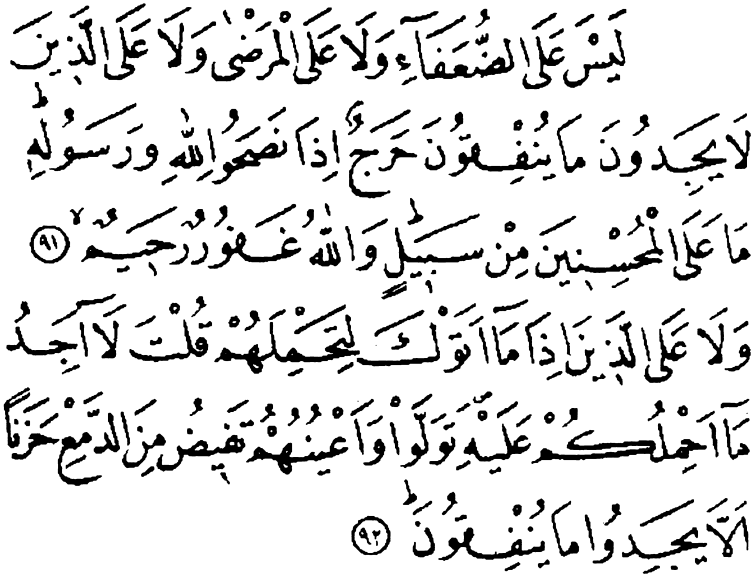

91- Zayıflara, hastalara, harcayacak bir şey bulamayanlara, Allah ve Elçisi için bağlılık beyan ve çağrısında bulundukları takdirde sefere katılmamalarından ötürü bir günah yoktur. İyilik edenlerin aleyhine bir yol yoktur. Onlar kınanmazlar. Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

92- Kendilerini binek sağlayıp bindirmen için sana geldikleri zaman, sen: "Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum," deyince harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözlerinden yaş akarak dönen kimselerin aleyhine de yol yoktur; onlar da kınanmazlar.

SÖZLÜK

عَلَى الضُّعَفَاءِ Zayıfların üzerine. Zayıf-güçsüzler, yaşlılar.

حَرَجٌ Beri kaldıkları için bir günah yoktur.

وَلَا عَلَى الْمَرْضَى Hastaların üzerine de yoktur. Hastalara, kör ve yatalak hastalara.

اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ Allah ve Rasûlü için öğüt verdiklerinde. Allah ve Rasûlüne bağlı kalarak hayra çağırdıkları sürece; Allah ve Rasûlüne

itaat ettikleri sürece ve gevşeyip sarsılmadıkları sürece, onlara bir sorumluluk yoktur.

مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ — İyilik edenlerin aleyhinde, onları sorumlu tutmak için bir yol yoktur.

لِتَحْمِلَهُمْ — Onları taşıman için. Savaşa katılacakları bir bineğe bindirmen için.

تَوَلَّوْا — Döndüler. Evlerine dönerler.

تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ — Yaşlar boşanır. Savaşa katılamamanın üzüntüsüyle gözlerinden yaşlar boşanır.

AÇIKLAMA

Bundan önceki âyetlerde Yüce Allah, mazeretsiz olarak cihada katılmayanları azarlayarak, acı bir azabın onları beklediğini vurgulamıştı. Burada ise, mazeret sahibi güçsüz-zayıflar için bir sorumluluk olmadığını belirtiyor. Yaşlıların, hastaların, körlerin, sakatların ve savaş techizatı için harcayacak bir şey bulamayan yoksulların, sefere çıkmamalarının bir sakıncası olmadığını haber veriyor. Ama bu saydığımız grupların bu süre içinde, Allah'a ve Rasûlüne içten bağlı kalarak insanları İslâm'a davet etmeleri, nasihat görevini yerine getirmeleri şartıyla... Bu yönde Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Allah'a ve Elçisine karşı içten bağlı kalıp hayra çağıranlar oldukları sürece, güçsüz zayıflara, hastalara ve yardım etmek için birşey bulamayanlara bir sorumluluk" bir günah "yoktur." Hayra çağırma ifadesi, Allah'a ve Rasûlüne itaat etme, emir ve yasaklarına uyma, Allah Rasûlü, mü'minler ve cihad aleyhinde konuşma yapmama, insanlara iyilik yönünde nasihat etme anlamında kullanılmıştır. "İyilik edenlerin aleyhinde bir yol yoktur." İyilik edenlerin, muhsinlerin cihada katılmamalarının bir sakıncası yoktur. Çünkü onların öncelikle şer'i mazeretleri vardır; ikincisi, onlar, Allah ve Rasûlüne itaatte kusur işlemezler; üçüncüsü, bir mazeretten dolayı bedenen geri kalsalar da, kalpleri ve yüzleri Allah'a ve Rasûlüne yöneliktir. Bunlara eziyet etmeye veya noksanlık yakıştırmaya bir sebep yoktur.

"Bir de savaşa katılabilecekleri bir bineğe bindirmen için sana gelenler..." seninle birlikte cihada çıkmak için, bir binek istediklerinde, sen onlara "sizi bindirecek bir şey bulamıyorum, dediğin ve infak edecek birşey bulunmayıp hüzünlerinden dolayı gözlerinden yaşlar boşana boşana geri dönenler..." ağlayarak evlerine gidenler üzerinde de bir sorumluluk yoktur. Bunlar

seninle birlikte sefere çıkmak için gerekli techizatı temin edemedikleri için üzülürler. (Bunlar, Urbas b. Sariye, Benu Makrun ve Muzeyne kabilelerinden bazı kimselerdi. Allah tümünden razı olsun.)

SONUÇ

1- Özür sahibi olan kimselerin cihada katılmamalarının bir sakıncası yoktur. Yüce Allah bunlardan şöyle söz eder: "Kör olana sorumluluk yoktur, topal olana sorumluluk yoktur, hasta olana da sorumluluk yoktur." (Fetih, 17) Yukarıdaki (Tevbe) 92. ayette, bunlara fakirleri ekler: "İnfak edecek bir şey bulamayanlar için de bir sorumluluk yoktur." Ancak mazeret sahibi olanların Allah'a ve Rasûlüne gönülden bağlı olarak itaat etmeleri, söz ve amel olarak hayra davet etmeleri, şarttır. Yani, İslâm ve müslümanlar aleyhine propaganda yapmamaları, cephe gerisinde moral bozucu, yıkıcı faliyetlerde bulunmamaları lâzımdır.

2- Burada Hz. Muhammed'in (s.a.v.) inananlara karşı ihsanının, iyiliğinin, merhametinin ve mütevaziliğinin mükemmelliği gözler önüne seriliyor.

3- Ayrıca Rasûlüllah Efendimizin (s.a.v.) Muhacir ve Ensardan oluşan ashabının ne yüce bir imana, yakini inanca sahip oldukları, duydukları emirlere tereddütsüz itaat ettikleri, sevgi, dostluk, incelik ve saflık örneği oldukları belirtiliyor.

Allahım biz onları seni sevmenin gereği olarak seviyoruz. Şu halde sen de onları sevdiğin gibi bizi de sev. Bizi cennette, ikramlar yurdunda onlarla bir araya getir! Amin...

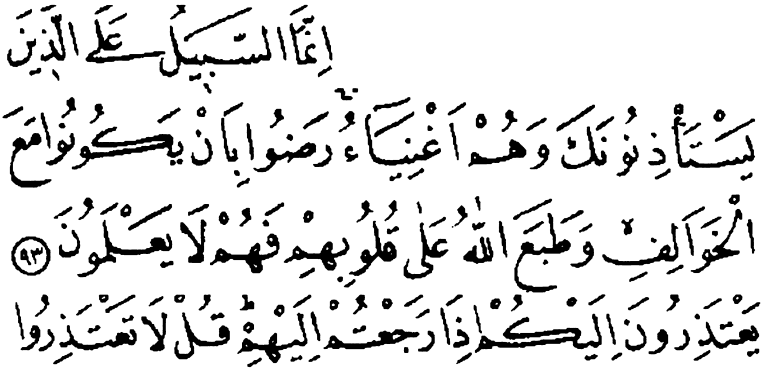
إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ
يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ
الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾
يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا

لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ
عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ
لَكُمْ إِذَا انقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا
عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِن تَرْضَوْا عَنْهُمْ
فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾

93- Ancak şu kimselerin kınanmasına yol vardır ki, zengin oldukları halde geri kalmak için senden izin isterler. Geri kalan kadınlarla beraber olmaya razı oldular. Allah da onların kalplerini mühürledi; artık onlar bilmezler.

94- Seferden geri dönüp onların yanına geldiğiniz zaman sizden özür dilerler. De ki: "Hiç özür dilemeyin; size inanmayız! Allah bize sizin haberlerinizden, bize karşı cvirdiğiniz entrikalardan birçok şey bildirdi. Yaptığınızı Allah da görecek, Elçisi de. Sonra görülmeyeni ve görüleni bilenin huzuruna döndürüleceksiniz; O size yaptıklarınızı haber verecek."

95- Siz yanlarına geldiğiniz zaman kendilerinden vazgeçesiniz diye Allah'a yemin edecekler. Onlardan vazgeçin; çünkü onlar murdardır. Kazandıkları işlerin cezası olarak varacakları yer de cehennemdir.

96- Size yemin ediyorlar ki kendilerinden râzı olasınız. Siz onlardan râzı olsanız bile Allah yoldan çıkan topluluktan razı olmaz.

SÖZLÜK

اِنَّمَا السَّبِيلُ	Ancak yol. Onları cezalandırmaya giden yol. Gerekçe.
اَغْنِيَاء	Zenginler. Bedensel bir özürleri olmadığı gibi cihada harcayacak malları da bulunanlar.
اَلْخَوَالِفُ	Geride kalan kadınlar, çocuklar ve güçsüzler.
اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ	Onlara döndüğünüz zaman. Tebük seferi sonrası, sayıları sekseni bulan bu adamların yanına geri döndüğünüz zaman.
لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ	Size asla inanmıyoruz. Söylediklerinizi doğru bulmuyoruz.
ثُمَّ تُرَدُّونَ	Sonra döndürüleceksiniz. Kıyamet günü döndürüleceksiniz.
اِذَا انْقَلَبْتُمْ	Döndüğünüzde. Tebük'ten geri geldiğiniz zaman.
لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ	Onlardan vazgeçmeniz için. Cezalandırmamanız için.
رِجْسٌ	Pislik. İçleri şirkten dolayı pis olduğu için kendileri de pisliktirler.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışının bu aşamasında, münafık olanlardan ve olmayanlardan, savaşa katılmayanların durumu ele alınıyor. "Yol, ancak..." Geride kalanları cezalandırma yolu, ancak, zengin ve sağlam oldukları halde mazeretsiz olarak sefere çıkmama hususunda senden izin isteyenler için sözkonusudur. "Bunlar geride kalanlarla birlikte olmayı seçerler." Kadınlar gibi evlerde kalmayı tercih ederler. "Allah, onların kalplerini mühürlemiştir." Bu onların günahkâr oluşlarının bir sonucudur. Bu yüzden, Rasûlüllah'la birlikte sefere çıkmamış olmalarının kendilerine bir yarar sağlamayacağını, tam tersine güç yetiremeyecekleri musibetlere neden olacağını bilmezler. Bu tür kimseleri sorumlu tutabilir, cezalandırabilirsiniz. Yardım edecek bir şey bulamayanları, gelip senden binek isteyen ve senin de size verecek binek yok dediğin ve üzüntüden ağlayarak evlerine dönenleri ise kimse sorumlu tutup cezalandıramaz.

Bundan sonraki âyette ise, Yüce Allah, savaşa mazeretsiz katılmayan münafıklardan sözediyor: "Onlara (yanlarına) geri döndüğünüzde size özür belirttiler." Tebük seferinden sonra, Medine'ye geri döndüğünüzde, gelip size mazeretler ileri sürerek, sefere katılmayışlarının haklı gerekçelere dayandığını söylemeye başladılar. "De ki: özür belirtmeyin." Çünkü biz "size kesin olarak inanmıyoruz." Sözlerinizi doğru bulmuyoruz. Çünkü Yüce Allah "bize

durumunuzu haber vermiştir. Yaptıklarınızı Allah görecektir, O'nun elçisi de." Eğer yaptığınızdan pişmanlık duyarsanız, tevbe ederseniz dininizi Allah'a has kılmış olursunuz; yahut, küfrünüz ve münafıklığınızı ısrarla sürdürürsünüz. Siz, ölümünüzden sonra, gözle görülür ve görülmez âlemleri bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O, kıyamet günü, diriltildikten sonra yaptığınız iyilik ve kötülükleri size haber verecektir. Sizi buna göre, adalet ilkesi doğrultusunda yargılayacaktır.

"Onlara geri döndüğünüzde kendilerinden vazgeçmeniz için Allah'a and içecekler." Burada Yüce Allah Elçisine ve mü'minlere şu haberi veriyor: Sefer sonrası Medine'ye geri döndüğünüzde, kendilerine ilişmeyesiniz diye, savaştan geri kalan bu adamlar Allah adına yemin edeceklerdir. "Artık siz onlara sırt çevirin." Onlarla irtibat kurmayın. Onlara ilişmeyin. Çünkü onlar pistir. Kazandıklarının, küfür, nifak ve günahlarının cezası olarak cehennem onların barınaklarıdır. "Size yemin ederler." Kendilerinden hoşnut kalasınız diye, türlü bahaneler, mazeretler ileri sürerler. Siz onlardan hoşnut olsanız da, bu onlara bir yarar sağlamayacaktır. Çünkü onlar fasıktırlar. Allah ise, fasıklar topluluğundan hoşnut olmaz. Madem ki onlardan hoşnut değildir, şu halde onlara kızgındır. Allah'ın kızdığı ise helâk olmuş, azaba çarptırılmış demektir. Bu yüzden sizin onlardan hoşnut olmanız veya olmamanız, akibetlerinde bir değişikliğe yol açmayacaktır.

SONUÇ

1- Sefere katılamayan samimi mü'minlere eziyet etmemek gerekir. Çünkü onların mutlaka geçerli bir mazeretleri vardır. Ama sefere çıkacak bedensel ve maddi güce sahip olduğu halde, içindeki nifak hastalığından dolayı sefere çıkmayan zenginler sorumlu tutulurlar.

2- Kişi samimi olduğu sürece, savaşa çıkmamak için mazeret belirtmesi meşru bir davranıştır.

3- Münafıklar da tıpkı müşrikler gibi pistirler. Çünkü iç dünyaları şirk ve küfürle pislenmiştir. Gizli davranışları da pistir. Çünkü iç dünyaları, müslümanlar aleyhine komplolar kurma, onları tuzağa düşürme ve hile yapma üzerine kuruludur.

4- Günahları açıkça belli olan günah ehlinden hoşnut olmak haramdır. Böyle birine buğzetmek gerekir. Hoşnut olmak ve sevmek asla doğru olmaz.

الأعراب

أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنزَلَ
اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ
مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ ۚ عَلَيْهِمْ
دَائِرَةُ السَّوْءِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ
مَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَاتٍ
عِندَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ ۚ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ۚ
سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٩﴾

97- Bedevi Araplar, küfür ve iki yüzlülükçe daha yaman ve Allah'ın elçisine indirdiği şeylerin sınırlarını tanımamaya daha müsaittirler. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

98- Bedevi Araplardan kimi var ki, verdiğini ağır yük sayar ve sizin başınıza belalar gelmesini gözetler. Kötü bela onların başına gelsin. Allah işitendir, bilendir.

99- Bedevi Araplardan kimi de var ki Allah'a ve ahiret gününe inanır; verdiğini Allah'a yakın dereceler kazanmaya ve Elçinin dualarını almaya vesile sayar. Gerçekten o verdikleri, kendileri için yakın derecelere vesiledir. Allah onları rahmetinin içine sokacaktır. Muhakkak ki Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

SÖZLÜK

اَلْاَعْرَابُ	A'rabi'nin çoğulu. Çöl sakinleri. Bedeviler.(1)
اَشَدُّ كُفْرًا وَ نِفَاقًا	Küfür ve nifak bakımından daha şiddetlidir. Şehirli münafık ve kâfirlerden daha şiddetlidirler.
وَ اَجْدَرُ	Daha yatkın, daha lâyıktırlar.
حُدُودَ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ	Allah'ın indirdiği sınırları. İslâm şeriatı.
مَغْرَمًا	Bir kayıp ve hüsran.
وَ يَتَرَبَّصُ	Bekler.
اَلدَّوَائِرُ	Musibetler. "Daire"nin çoğulu. İnsanı sarıveren musibet veya felaket demektir.
دَائِرَةُ السَّوْءِ	Kötü felaket, kendilerini sevindirmeyen, bilakis üzen helak.
قُرُبَاتٍ	"Kurbet"in çoğulu. Övülen makam, menzil.
وَ صَلَوَاتِ الرَّسُولِ	Peygamberin duaları. Peygamberin kendileri hakkındaki hayır duası.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı, münafıkların hainliklerini birer birer gözler önüne sererek, onları ya tevbe etmek ya da işlerini nihai olarak bitirmek şıklarıyla karşı karşıya getiriyor. Tefsirini sunduğumuz bu âyetler grubunun ilk âyetinde Yüce Allah, çöl bedevilerinin küfür ve nifak bakımından şehirli münafık ve kâfirlerden daha şiddetli olduklarını ve Allah'ın indirdiği hudutlara, hüküm ve yasalara uymamaya daha yatkın olduklarını haber veriyor. Çünkü yerleşim birimlerinden uzak yaşamaları onlara böylesine olumsuz bir özellik kazandırmıştır. "Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Yarattıklarını ve özelliklerini herkesten daha iyi bilir; koyduğu yasalar bir hikmete dayanır. Bu yüzden O'nun haber verdiği şey hakkın ta kendisidir; verdiği hüküm, gerekli ve âdildir. O'nun her yaptığı yerindedir.

"Bedevilerden öyleleri var ki, infak ettiğini bir yük sayar." Bazı bedeviler, herhangi bir şey infak etmek zorunda kaldıklarında bunu, bir cereme ve mallarına musallat olmuş bir zarar olarak kabul eder. Çünkü bunların, âhiretteki sevap ve azap gerçeğine inançları yoktur. Allah'a ve O'nunla buluşmaya inanmazlar. "Ve sizi bir felaketin sarıvermesini bekler." Ey müslü-

(1) Bunlar günümüzde şehirlerde de yaşar.

manlar! Bu nifak ve küfürde, şehirlilere oranla çok daha ileride olan bedeviler sizi sarıverecek bir felaketin beklentisi içindedirler. Böylece sizden kurtulmuş olacaklar ve bir daha size infak etme durumunda kalmayacaklar. Âyetin orjinalinde geçen "ed-devair", "ed-daire"nin çoğuludur ve insanın başına gelen felaket ve musibet demektir. "Kötü felaket onları sarsın." Bu onlara yönelik bir bedduadır. Mü'minler için felaket beklentisi içinde olmalarının cezasıdır. "Allah işitendir, bilendir." Onların sözlerini işitir, niyetlerini bilir. Bu yüzden onlara hakettikleri karşılığı verecektir.

"Bedevilerden öyleleri de vardır ki, onlar Allah'a ve ahiret gününe iman eder ve infak ettiğini Allah katında bir yakınlaşmaya ve Elçinin dua ve bağışlama dileklerine bir vasıta sayar." Burada Yüce Allah, bütün bedevilerin aynı anlayış ve tutuma sahip olmadıklarını, içlerinde Allah'a ve âhiret gününe iman edenlerin bulunduğunu haber veriyor. Bu yüzden bunlar, cihad için harcadıkları malların Allah katında bir yakınlaşma aracı ve Elçinin hayır duasının vesilesi sayarlar. Çünkü bir müslüman Rasûlüllah'a zekâtını ve sadakasını sunduğu zaman, Rasûlüllah onun için dua ederdi. Söz gelimi Abdullah b. Ebu Evfa için şöyle dua etmiştir: "Allahım Ebu Evfa'nın ehline, soyuna rahmet et."

"Haberiniz olsun, bu gerçekten onlar için bir yakınlaşmadır." Yüce Allah, sadakalarını kabul ettiğini haber vererek, bunun bir yakınlaşma vesilesi olduğunu vurguluyor. "Allah da onları kendi rahmetine sokacaktır." Cennete gireceklerine ilişkin müjdedir bu. "Şüphesiz, Allah bağışlayandır, esirgeyendir." Burada yüce Allah, kendilerini rahmetinin kapsamına alacağına, yani cennete koyacağına ilişkin vaadini pekiştiriyor. Allah öncelikle günahlarını bağışlar, sonra onları cennetine koyar. Bu, O'nun dostlarına ilişkin bir yasasıdır. Önce onları arındırır, sonra katındaki yüce makamlara eriştirir.

SONUÇ

1- Çöl halkı bir çok görgü kuralından, davranış bilgisinden yoksun olur. Bu yüzden fitne ve kargaşadan uzak durmaya çalışanları hariç, bedeviler pek makbul sayılmazlar.

2- Tıpkı şehirliler gibi, bedeviler arasında da mü'minler, kâfirler, iyiler, itaat edenler, isyankârlar ve günahkârlar vardır. Ancak bedevilerin kâfirleri ve münafıkları daha şiddetli olur. Bunda çöl ortamının etkisi büyüktür.

3- Allah yolunda, sırf O'nun rızasını gözeterek, içtenlikle, gönüllülükle infakta bulunmak büyük bir fazilettir.

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ
اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ
لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ
وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ
سَنُعَذِّبُهُم مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾ وَآخَرُونَ
اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ
أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

100- Muhacirlerden ve Ensardan İslâm'a girmekte öne geçenler ile bunlara güzelce tâbi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur; onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah onlara, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur.

101- Çevrenizdeki bedevi Araplardan ve Medine halkından iki yüzlülüğe iyice alışmış münafıklar vardır. Sen onları bilmezsin; onları biz biliriz. Onlara iki kere azabedeceğiz; sonra da onlar, büyük azaba itileceklerdir.

102- Başka bir kısmı da günahlarını itiraf ettiler; iyi işle kötü işi birbirine karıştırdılar. Belki Allah, onların tevbesini kabul eder. Çünkü Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

SÖZLÜK

وَ السّابِقُونَ	Önde olanlar. İman, hicret, yardım ve cihad hususunda öne geçenler.
اتَّبَعُوا بِاحْسَانٍ	Salih amelleriyle onları güzellikle izleyenler.
رَضِيَ اللّهُ عَنْهُمْ	Allah onlardan hoşnut olmuştur. Allah'a itaat ettikleri, O'na yöneldikleri, O'ndan korktukları ve O'nun katındaki nimetleri arzuladıkları için Allah onlardan razı olmuştur.
وَ رَضُوا عَنْهُ	Onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Göz kamaştırıcı nimetlerinden, görkemli lütuflarından memnun kalmışlardır.
وَ مِمَّنْ حَوْلَكُمْ	Ve çevrenizdekilerden. Medine çevresinde ikamet eden Arap kabilelerinden.
مَرَدُوا	İki yüzlülük. Nifak. Münafıklığı bir uğraşı, bir alışkanlık edinmişlerdir.
سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ	Onları iki kez azaplandıracağız. Birincisi, müslümanlar arasında teşhir edilmeleri; ikincisi, kabirde görecekleri azap.

AÇIKLAMA

"Öne geçen Muhacirler ve Ensar..." Bunlar, herkesten önce iman eden, Mekke'den Medine'ye hicret eden ve hicret edenlere yardım eden, hep birlikte Allah yolunda cihad eden öncü müslümanlardır. ".. ve onlara güzellikle uyanlar," salih ameller işleyerek onları izleyenler... (Salih amel, Yüce Allah'ın yasalaştırdığı, Hz. Peygamberin de açıkladığı davranışlara, uygulamalara denir.) Yüce Allah bunların tümünün imanlarından ve salih amellerinden hoşnut olmuştur. Onlar da Allah'ın kendilerine bahşettiği nimet ve lütuflardan memnun olmuşlardır. Onlar için Allah, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Orada ebediyen kalacaklardır. Kendileri için hazırlanan cennetleri onlara müjdele...

"İşte büyük kurtuluş ve mutluluk budur." Yüce Allah'ın kendilerinden, onların da Allah'tan hoşnut olmaları ve kendileri için cennetin hazırlanmış olması büyük kurtuluştur. İstenmeyenden kurtulup, istenene ulaşmadır; ateşten kendini kurtarıp cennete girmedir. Asıl kurtuluş budur.

Bundan sonraki âyette ise Yüce Allah, Medine çevresinde ikamet eden Bedeviler arasında ve Medineliler içinde bazı münafık tiplerin bulunduğunu haber veriyor. Ancak Medine münafıkları, bu işte adeta ustalaştıkları için, ni-

fak onların uzmanlık alanı olduğu için tanınmıyorlardı. Ama Yüce Allah onları bilir. "Çevrenizdeki bedevilerden münafık olanlar vardır ve Medine halkından da nifakı alışkanlığa çevirmiş olanlar vardır. Sen onları bilmezsin; biz onları biliriz." ... "Biz onları iki kere azaplandıracağız; sonra onlar büyük bir azaba, cehennem azabına döndürüleceklerdir." Bu tehdidi kaçınılmaz olarak tadacaklardır. Allah onları dünyada iki kez cezalandıracak; önce onları teşhir edecek, sonra da kabirde onları azaplandıracaktı. Sonra kıyamette diriltip onları büyük cehennem azabına mahkum edecektir.

"Diğerleri günahlarını itiraf ettiler, onlar iyi bir ameli bir başka kötüyle karıştırmışlardır." Bunlar da cihaddan geri kalan bir başka gruptur. Cihaddan geri kalışları ise, hiç bir mazerete dayanmıyordu. Bu kastedilenler Ebu Lubabe ve altı veya yedi arkadaşıdır. Bunlar, cihaddan geri kalanlar hakkında inen, tehdit içerikli âyetleri duydukları zaman kendilerini mescidin direklerine bağlamış ve: "Rasûlüllah bizi çözmedikçe biz kendimizi çözmeyeceğiz." demişlerdi. Salih bir ameli, imanı, cihadı ve İslâm'ı, kötü bir amele, özürsüz Tebük seferine katılmama cürmüne karıştırmışlardı. "Umulur ki Allah tevbelerini kabul eder." Bu, Yüce Allah'ın tevbelerini kabul ettiğinin duyurusudur. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) gelmiş ve onları kendi elleriyle çözmüştür. Onlar da: "Ya Rasûlüllah, işte bizi seninle sefere çıkmaktan alıkoyan mallarımız, onları al ve Allah yolunda harca; bizim için bağışlanma dile!" demişlerdir. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizin mallarınızdan herhangi bir şeyi alma emrini almadım." buyurmuştur.

SONUÇ

1- Hayırda öne geçmek ve öncü olmanın mutluluğuna ve kurtuluşa nail olmak büyük bir lütuftur.

2- Rasûlüllah Efendimizin (s.a.v.) ashabı, genel olarak kendilerinden sonra gelen kuşaklardan takvaca üstündürler.

3- Rasûlüllah Efendimizin (s.a.v.) ashabına güzellikle uyanlar büyük bir fazilete sahiptirler.

4- Kalplerde olanı bilme yetkisi Allah'a aittir. Hiç kimse gaybı bilemez. Ancak Yüce Allah'ın bildirdiği kimseler, Allah'ın bildirdiği kadarını bilebilirler.

5- Tevhid inancına bağlı olup da salih bir amele, bir başka kötü ameli karıştıranların Yüce Allah tarafından bağışlanmaları, merhamet edilmeleri umulur.

خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ
صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَوٰتَكَ
سَكَنٌ لَّهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ اللَّهَ
هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِۦ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَٰتِ وَأَنَّ اللَّهَ
هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ ٱعْمَلُوا۟ فَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمْ
وَرَسُولُهُۥ وَٱلْمُؤْمِنُونَ ۖ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ
فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ وَءَاخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ ٱللَّهِ
إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

103- Onların mallarından, kendilerini temizleyeceğin, yüceltteceğin bir sadaka al ve onlara dua et; çünkü senin duan, onlara huzur verir. Allah işitendir, bilendir.

104- Bilmediler mi ki, kullarından tevbeyi kabul eden, sadakaları alan Allah'tır. Ve Allah, tevbeyi çok kabul eden, çok esirgeyendir.

105- De ki: "Yapın yapacağınızı; yaptığınız işleri Allah da görecek Elçisi de, mü'minler de. Sonra görülmeyeni ve görüleni bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O size yaptıklarınızı bir bir haber verecek!"

106- Başka bir grup da var ki Allah'ın emrine bırakılmışlardır. Allah ya onlara azabeder, ya da onları affeder. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

SÖZLÜK

صَدَقَةً	Sadaka. Allah'a yakınlaşmak amacı ile, O'nun yolunda sarfedilen mal. Sadaka.
تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكِّيهِمْ بِهَا	Onları günahlarından arındırır ve duan sayesinde onları temizlersin.
وَ صَلِّ عَلَيْهِمْ	Onlar için hayır dua et.
اِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ	Senin duan onlar için rahmettir. Huzurdur.
وَ يَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ	Sadakalarıdır. Yani kabul eder.
مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ	Durumları Allah'ın hükmüne ve kararına kadar ertelenmiştir.
عَلِيمٌ حَكِيمٌ	Yarattıklarının niyetlerini, mali ve ameli eğilimlerini bilir; yargı ve şeriatı, yasaları bir hikmete dayalıdır.

AÇIKLAMA

Bundan önceki âyetin tefsirini sunarken, cihaddan geri kalanların, Rasûlüllah'ın yanına gelerek tüm mallarını sadaka olarak sunduklarını belirtmiş, ama Rasûlüllah'ın: 'Ben böyle bir emir almadım,' diyerek mallarını kabul etmediğini söylemiştik. Şimdi ise, Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Onların mallarından sadaka al; bununla onları temizlemiş, arındırmış olursun. Onlara dua et. Doğrusu, senin duan, onlar için bir sükûnet ve huzurdur; Allah işitendir, bilendir."

Yüce Allah, bu âyet-i kerimede Rasûlüne, işledikleri hatadan dolayı tevbe edenlerin mallarından sadaka almasını emrediyor. Çünkü sadaka nefislerini günahlardan ve cimrilik tortularından arındırır.

Onlara dua et. Senin duan onlar için rahmet ve huzurdur. Onları sükûnete kavuşturur. Hiç kuşkusuz onlar sadaka sunarlarken Allah onların sözlerini işitir. Diyorlardı ki: "Ya Rasûlüllah, bu mallarımızı sadaka olarak kabul et!" Aynı zamanda Allah, onların niyetlerini, onları bu davranışa iten iç duyguları, gerçekten tevbe etme niyetine sahip olduklarını bilir.

"Onlar bilmiyorlar mı ki, gerçekten Allah kullarından tevbeleri kabul eder!" Buradaki soru, vurgulamaya dönüktür. Yani, onlar bunu kesin olarak biliyorlar.

"Sadakalarını alacaktır." Sadakalarını kabul edecektir. "Şüphesiz Allah tevbeleri kabul eden," pişmanlık duyanların tevbelerini çokça kabul eden ve

"esirgeyendir." Mü'min kullarını merhametinin altına alır.

Ardından Yüce Allah, Rasûlüne onları salih ameller işlemeye teşvik etmesini, böylece onları günahlardan arındırıp temizlemesini emrediyor. "De ki: Yapıp-edin. Allah sizin yapıp-ettiklerinizi görecektir; Allah'ın Elçisi ve mü'minler de" sizin iyiliğinizi kabul edecek, Rasûlüllah ve mü'minlerin övgüsüne mazhar olacaksınız. "Yakında açık ve gizliyi bilene döndürüleceksiniz." Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. "Ve O, size yaptıklarınızı haber verecektir." İyiliğinizin karşılığını iyilik ve kötülüğünüzün karşılığını da aynen ceza olarak verecektir.

"Diğer bir kısmı Allah'ın emri için ertelenmişlerdir. O, bunları, ya azaplandıracak veya tevbelerini kabul edecektir." Bu da, Tebük seferinden geri kalan bir üçüncü gruptur. Birinci grup münafıklardı; ikinci grup tevbe edenlerdi; üçüncü grup ise, bu âyette özellikleri ve tavırları konu edinilen kimselerdir. Bunlar üç kişiydiler. Ka'b b. Malik, Mevare b. Rebi ve Hilal b. Umeyye. Bunlar samimiyetle tevbe eden ve mallarını tümden sadaka olarak sunan Ebu Lababe ve arkadaşları gibi Rasûlüllah'a gelip özür belirtmemişlerdi. Bu yüzden Rasûlüllah bu üç kişiyle her türlü ilişkinin kesilmesini emretti. Haklarında Yüce Allah bir hüküm verene kadar onları tecrit etti (dışladı, yapayalnız kaldılar). "Allah'ın emri için ertelenmişlerdir. O, bunları, ya azaplandıracak veya tevbelerini kabul edecektir. Allah, bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Yüce Allah onlara azabedecek veya onların tevbesini kabul edecek olursa, hiç kuşkusuz bu, O'nun bilgisinden ve hikmetinden kaynaklanır. Nitekim onlara uygulanan boykot bir süre devam etti. Öyle ki yeryüzü olanca genişliğiyle onlara dar gelmişti. Sonra Yüce Allah tevbelerini kabul ettiğini duyurdu: "Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve esirgeyendir."

SONUÇ

1- Sadaka günahları yok eder, ruhları cimrilik ve pintilik kirlerinden arındırır.

2- Müslüman bir kimsenin verdiği sadakayı alanın şöyle dua etmesi hoştur: "Allah verdiğinden dolayı seni ödüllendirsin ve geride bıraktığını da bereketlendirsin."

3- Büyük günahlardan tevbe eden bir kimsenin bundan böyle sadaka verme ve salavat getirme gibi salih amelleri çokça işlemesi gerekir.

4- Sürekli korku ve ümit duygularını birlikte yaşamak büyük bir faziletir. Çünkü korku, insanı günahları terketmeye; ümit de, salih amel işlemeye yöneltir.

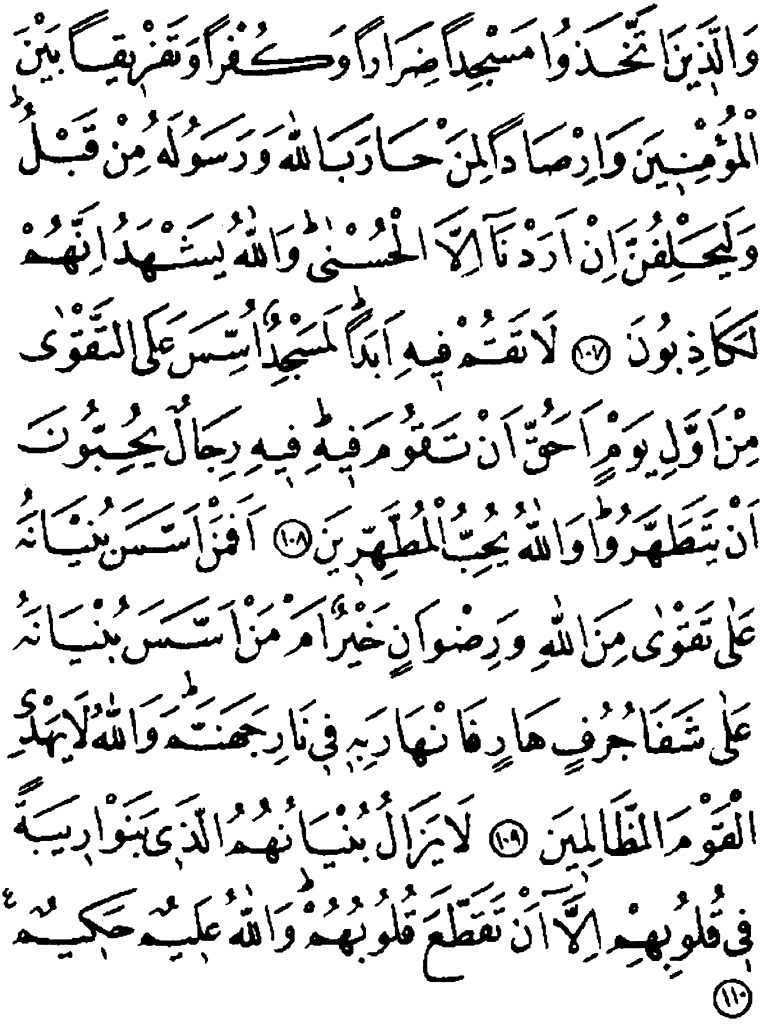

107- Seferden geri kalanlar arasında zarar vermek, nankörlük etmek, mü'minlerin arasını açmak ve önceden Allah ve Elçisiyle savaşmış olan adamın gelmesini gözetlemek için bir mes-

cid yapanlar da var. "İyilikten başka bir niyetimiz yoktu!" diye de yemin edecekler. Oysa Allah onların yalan söylediklerine şahittir.

108- Orada asla namaza durma. Ta ilk günden takva üzere kurulan mescid, elbette içinde namaza durmana daha uygundur. Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da temizlenenleri sever.

109- Yapısını, Allah'tan korku ve rızâ üzerine kuran mı hayırlıdır; yoksa yapısını bir yarın kenarına kurup onunla birlikte cehennem ateşine yuvarlanan mı? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

110- Yaptıkları bina, kalpleri parçalanıncaya dek yüreklerinde bir kuşku olarak kalacaktır; Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

SÖZLÜK

ضِرَارًا	Zarar vermek için.
وَ اِرْصَادًا	Ve gözetlemek için.
اِلاَّ الْحُسْنَى	Güzel halden başka.
لاَ تَقُمْ فِيهِ اَبَدًا	Orada hiç bir zaman namaz kılmak için durma.
أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى	Takva temeli üzerine bina edilmiş; Kuba Mescidi.
فِيهِ رِجَالٌ	Orada adamlar vardır. Burada kastedilenler, Amr. Avf oğullarıdır.
عَلَى تَقْوَى مِنَ اللّٰهِ	Allah'tan takva üzere. Allah'ın ölçülerine göre hareket etmek.
وَ رِضْوَانٌ	Allah'ın hoşnutluğu.
عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ	Göçecek bir yarın kenarı. (Mescid-i Dırar.)
رِيبَةً فِى قُلُوبِهِمْ	İçlerinde bir şüphe olarak.
اِلاَّ اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ	Kalplerinin göğüslerinden ayrılıp ölmelerinden başka.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı içinde münafıkların teşhir edilmeleri sürüyor ve münafıklık edebilecekleri alanların kapıları birer birer yüzlerine kapanıyor. Dolayısıyle

önlerinde iki seçenek kalıyor: Ya, tevbe edip Allah'a yönelecekler ya da kâfir olarak öleceklerdir. Bu meyanda Yüce Allah içlerindeki bir grupla ilgili olarak şöyle buyuruyor: "Zarar vermek, inkârı pekiştirmek, mü'minlerin arasını açmak ve daha önce Allah'a ve Elçisine karşı savaşanı[1] gözlemek için mescid edinenler..."

İslâm'a zarar vermek ve küfrü egemen kılmak amacı ile mescid edinenlerden maksat, Medineli oniki şahıstır. Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.) Tebük seferine çıkmak üzereydi. Bunlar gelip dediler ki: "Ya Rasûlüllah, biz, yağmurlu gecelerde zayıflarımız ve hastalarımız için namaz kılabilecekleri bir mescid yaptık. Orada bizim önümüzde namaz kıl." Peygamber Efendimiz (s.a.v): "Şu anda sefere çıkmak üzereyim, inşallah dönüşte, orada sizin önünüzde namaz kılacağım." dedi. Tebük dönüşü Medine'ye yakın bir yere geldiklerinde, Zavavan adı verilen bir yerde konakladı. Burası Medine'ye bir saatlik uzaklıktaydı. O sırada Peygamberimize (s.a.v.) Mescid-i Dırar (zarar amaçlı mescid) ile ilgili vahiy indi. Ardından Peygamberimiz Salim b. Avfoğullarının akrabası Malik b. Dehşem ile, Aclanoğulları'nın akrabası Muin b. Adiy veya kardeşi Asım'ı önceden Medine'ye göndererek onlara şu buyruğu verdi: "Gidin şu zalimler topluluğunun mescidini yıkın, ateşe verin!" Bunun üzerine ikisi hızla yola çıktılar. Malik b. Dehşem'in akrabası olan Salim b. Avfoğulları'nın semtine geldiklerinde Malik, Muine: "Beni bekle, gidip şunlardan ateş alayım." dedi ve gidip hurma dallarından tutuşturulmuş bir ateş getirdi. Sonra sözkonusu mescide gittiler. Bozguncular da içinde bulunuyordu. Mescidi ateşe verip yıktılar. İçindekilerin herbiri bir yana kaçtı. Ardından onlar hakkında bu ayet-i kerime indi.

"Zarar vermek," çevre sakinleri gelene kadar Mescid-i Nebevi'ye ve Kuba Mescidine zarar vermek "inkârı pekiştirmek," Allah ve Rasûlünü inkâr etmek; "mü'minlerin arasını ayırmak," Mescid-i Dırar'ın kuruluş amaçlarından üçüncüsü mü'minlerin arasını ayırmaktı. Semt halkı, Kuba mescidinde toplanırdı. Bunlar iki mescid arasında halkı bölmeyi amaçlamışlardı. Böylece münafıklar kuşkularını yaymak, yıkıcı eleştiriler yöneltmek ve "böl-yönet" ilkesini uygulamak için müsait bir ortam bulacaklardı.

"Ve daha önce Allah'a ve elçisine karşı savaşanı gözlemek için mescid edinenler." Burada işaret edilen kişi, müslümanlar tarafından "fasık" olarak

(1) Rahip Ebu Amir. Rahip diye anılmasının sebebi, hristiyanlığı benimsemiş olmasıdır. Sahifoğulları yenilince Bizanslılara sığındı ve kâfir olarak öldü.

adlandırılan Rahip Ebu Amir'dir. Münafıklara bu mescidi yapmalarını bu melun emretmişti. Böylece İslâm karşıtı tuzakları için bu mescidi bir merkez olarak kullanacaklardı. Bu fasık, Peygamberimize: "Nerede sana karşı savaşan bir topluluk bulduysam, ben de onlarla birlikte sana karşı savaştım!" demişti. Gerçekten, müşriklerin müslümanlara karşı başlattıkları tüm savaşlara katılmıştı. Müşrikler Hevazin'de ağır bir yenilgiye uğrayınca, bu mel'un hayal kırıklığına uğrayarak Bizans'a sığınmış, bu sefer onları Rasûlüllah'a karşı kışkırtmıştı. İşte oradan münafıklara haber göndererek, Yüce Allah'ın işaret ettiği, kötü amaçlara hizmet amacı ile Mescid-i Dırar'ı yapmalarını istemişti. Sonunda kendisi de kışkırttığı Bizans orduları ile birlikte gelip oraya konacaktı. Ama mel'un amacına ulaşamadan Şam'da öldü ve cehennemi boyladı. Orası ne kötü bir barınaktır.

"Daha önce Allah'a ve Elçisine karşı savaşanı gözlemek için" ifadesinde kastedilen anlam budur. Yani bu adam, Mescid-i Dırar'ın yapımından önce Allah'a ve Rasûlüne savaş açmıştı. O Mescid-i Dırar ki, müslümanlar tarafından yakıldı; yıkıldı, içinde barınan kalleş münafıklar çil yavrusu gibi dağıtıldı. Dirar Mescidi'nin yerinde yeller esiyor.

"Biz iyilikten başka bir şey istemedik, diye yemin ederler." Yaptıkları mescid tepelerine yıkılıp ateşe verilince, gerçek niyetleri ortaya çıkarılınca, bu mescidi yapmakla sadece iyilik yapmayı amaçladıklarına, kötülük yapmak niyetinde olmadıklarına dair yemin etmişlerdi. Biz burayı, yağmurlu gecelerde zayıflar ve hastalar namaz kılsınlar diye yaptık, demişlerdi.

"Allah onların şüphesiz yalancı olduklarına şahidlik etmektedir." Sözlerinin asılsızlığına şahitlik etmektedir. Yalancılar olduklarını ilân etmektedir.

"Sen bunun içinde hiç bir zaman durma." Burada Yüce Allah, Peygamber Efendimizin (s.a.v.), Tebük'e giderken söz verdiği gibi gidip bu mescid içinde namaz kılmasını yasaklıyor.

"Daha ilk gününden takva temeli üzerine kurulan mescid, senin içinde durmana daha uygundur." Takva temeli üzerine kurulan Mescid-i Nebevi ve Kuba Mescidi kastediliyor. Bu iki mescid, daha ilk günden, Allah korkusu ve rızâsı temeli üzerine kurulmuşlardı. Bunların temelini Allah korkusu ve rızâsı oluşturmaktadır. "Onda, arınmayı içten arzulayan adamlar vardır; Allah arınanları sever." Bu ayette, Kuba Mescidi ehlinden övgüyle sözediliyor. maddi ve manevi kirlerden arınmak istedikleri vurgulanıyor. Kuba halkı, def-i hacet esnasında, taş ile istinca yapmayı ve su ile temizlenmeyi birlikte yaparlardı. Bu yüzden Yüce Allah'ın övgüsüne mazhar olmuşlardı. "Binasının

temelini Allah korkusu ve hoşnutluğu üzerine kuran kimse mi hayırlıdır..." yoksa "binasının temelini göçecek bir uçurumun kenarına kuran kimse mi?" Vadilerde, seller tarafından altı oyulan ve göçmek üzere olan yarlardan birinin kenarına bina kurup da "kendisi de cehennem ateşi içine yuvarlanan kimse mi?" Göçmek üzere olan bu yarın kenarında kurulu bina ile birlikte cehenneme yuvarlanan kimse mi daha hayırlıdır? (Böyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınırız.) İşte Mescid-i Dırar'ı yapan münafıkların durumu tam da bu örneğe uygundur.

"Allah, zulmeden bir topluluğa hidayet vermez." Onları mutluluğa ve erdemliliğe giden yola iletmez. Onları hidayetten yoksun bırakır. Hem dünyada, hem de âhirette hüsrana uğrarlar. "Kurdukları bina kalplerinde bir şüphe olarak sürüp gidecektir." İçlerinde bir kuşku ve kararsızlık olarak kalacaktır. "Onların kalpleri parçalanmadıkça..." içlerindeki bu şüpheyle ölmedikçe aynı durumları devam eder. Çünkü bu zulüm amaçlı bina, nifak ve küfrün kalplerinde kök salmasına neden olmuştur. Böylece kâfir olarak ölmek durumundadırlar.

"Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Bu anlatılanları pekiştirici, onaylayıcı ve kökleştirici bir değerlendirme ifadesidir. Buna göre, Yüce Allah'ın 'bilen' olması, şu zalim münafıkların hidayetten yoksun kalmalarını, kâfir olarak ölüp cehenneme gitmelerini gerektirir. Bu zulüm, şer ve bozgunculukta aşırı gitmelerinin cezasıdır.

SONUÇ

1- Fasık olarak bilinen Rahip Ebu Amir'in yol göstericiliği ile münafıkların İslâm aleyhine kurdukları büyük bir tuzağın ortaya çıkarılışı gündeme getiriliyor.

2- Üstünlük kurma ve şeref elde etme amaçlı mücadele, insanın büsbütün yıkıma uğramasına, her türlü şerefi yitirmesine sebep olur. Abdullah b. Übeyy, Medine'ye hakim olmak istediği için İslâm'a savaş açmıştı. Çünkü İslâm onun krallık şansını kaybetmesine neden olmuştu. Yine Rahib Ebu Amir de Medineliler üzerinde manevi nüfuz elde etmek için ruhbanlığı seçmişti. Bu nüfuzunu kaybettiği anda, kaybına sebep olan kişiye savaş açtı. Öyle ki Rasûlüllah'ın (s.a.v.) yüzüne karşı: "Sana savaş açan her toplulukla birlikte sana karşı mutlaka savaşacağım!" demişti. Nitekim, sonunda Bizans İmparatorluğu'na sığınmış, İmparatoru, Rasûlüllah'a karşı savaşmaya kışkırtmıştı.

Yahudilerin İslâm'a savaş açmaları da bütünüyle İsrail memleketinde arzuladıkları otoritelerini korumaya yönelik bir tepkidir.

3- Münafıkların sözlerine kanmamak gerekir. Çünkü onların sözleri bütünüyle yalandan ibarettir.

4- Nerede zarar vermek ve müslümanların arasını açmak amacı ile bir mescid kurulmuşsa, onu yıkmak ve içinde namaz kılınmasını yasaklamak farzdır.

5- Temizlenmek, bir fazilettir. Ruhsal ve bedensel arınmaya özen göstermek gerekir.

6- Zulümden ve aşırı derecede zulme sapmaktan kaçınmak gerekir. Çünkü bu durum kişiyi Allah'ın hidayetinden mahrum bırakır. Dolayısıyla zalim olarak öleceği için dünya ve ahirette hüsrana uğrar.

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم
بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ
وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ
وَالْقُرْآنِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ
الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١١﴾
التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ
السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ
عَنِ الْمُنكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

111- Allah mü'minlerden canlarını ve mallarını karşılığında cennet kendilerinin olmak üzere satın almıştır. Allah yolunda savaşırlar; öldürürler ve öldürülürler. Bu, Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da üstlendiği gerçek bir sözdür. Kim Allah'tan daha çok sözünde durabilir? O halde O'nunla yaptığınız bu alışverişinizden ötürü sevinin; Gerçekten bu, büyük başarıdır.

112- Tevbe edenler, ibadet edenler, hamdedenler, seyahat edenler, rüku edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten menedenler ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar... İşte o mü'minleri müjdele; ne mutlu onlara!

SÖZLÜK

اَلْجَنَّةُ	Cennet. Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına uyanlar için hazırladığı barış ve esenlik yurdu.
يُقَاتِلُونَ	Savaşırlar. Kâfir ve müşriklere karşı savaşırlar.
وَعْدًا	Vaadetmek. Onlara verdiği bu vaad haktır, gerçeğin ifadesidir.
فِى التَّوْرَاةِ	Tevrat'ta. İncil'de ve Kur'an'da bu vaadden sözedilmiştir.
وَ مَنْ اَوْفَى بِعَهْدِهِ	Hiç kimse Allah'tan daha çok ahdine vefa gösteremez.
ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ	İşte bu büyük kurtuluş ve mutluluktur.
اَلتَّائِبُونَ	Tevbe edenler. Şirkten, münafıklıktan ve günahlardan tevbe edenler.
اَلْعَابِدُونَ	İbadet edenler. Allah'ı severek, O'nu yücelterek, derin saygı içinde boyun eğerek Allah'a itaat edenler.
اَلسَّائِحُونَ	Seyahat edenler. Âyette seyahat edenler sıfatı, oruç tutanları gösterdiği gibi, cihad edenler ve yeryüzünde Allah'ın güzel eserlerini görmek, bilgi kazanmak veya gönlünce ibadet ve taatini yapabilmek için seyahat edenler, anlamına da gelir.
الآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ	İyiliği emredenler. Allah'a ibadet etmeyi, O'nu bir ve ortaksız bilmeyi emredenler.
اَلنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ	Kötülükten alıkoyanlar. Şirke ve günahlara engel olanlar.

وَ الْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ — Allah'ın hükümlerini korurlar, onları uygularlar.

وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ — Mü'minleri müjdele. Esenlik yurdu cennete gireceklerini müjdele.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, cihaddan geri kalanların durumunu açıklayınca, bütünleyici bir açıklama olarak ve cihada teşvik edici bir uslupla cihadın faziletini ve mücahitler için hazırlanan ödülleri gündeme getiriyor: "Hiç şüphesiz Allah mü'minlerden, karşılığında onlara mutlaka cenneti vermek üzere canlarını ve mallarını satın almıştır." Allah'ın bedel olarak cenneti verdiği alış-veriş konusu olan şey, mü'minlerin canları ve mallarıdır. "Onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler." Allah düşmanı müşrikleri öldürürler. "ve öldürülürler." Savaş meydanlarında müşriklerle savaşıp şehadet mertebesine erişirler. "Bu, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da O'nun üzerine gerçek olan bir vaaddir." Bunu onlara söz vermiştir. Hak olarak üç kitapta, yani Tevrat, İncil ve Kur'an'da zikretmiştir. Bu hakkı pekiştirmiştir.

"Allah'tan daha çok ahdine vefa gösterecek olan kimdir?" Bu soru olumsuzluk bildirir niteliktedir. Yani, hiç kimse söz verdiğinde, Allah'tan daha çok sözünde duramaz. "Şu halde yaptığınız bu alışverişten dolayı sevinip, müjdeleşin!" Ey mü'minler! Allah ile yaptığınız bu kârlı alış-verişten dolayı sevinin, müjdeleşin! İşte bu alış-veriş ve müjdeleşme büyük bir mutluluktur, kurtuluştur. Ondan büyük iyilik düşünülemez.

"Tevbe edenler..." diye başlayıp "Allah'ın sınırlarını koruyanlar" diye biten ifadede, bu alış-verişe taraf olanların niteliklerinden söz ediliyor. Alış-verişin kârlı tarafı olmaya kimlerin lâyık olacakları belirleniyor. Bunlar dokuz niteliğe sahiptir: 1– Tevbe edenler: Şirkten ve günahlardan tevbe edenler. 2– İbadet edenler: Allah'a itaat edenler. Bu itaatin itici gücü Allah'a yönelik büyük sevgi ve O'na duyulan korku esaslı saygıdır. 3– Hamd edenler: Bollukta ve darlıkta, her durumda Allah'ı övgüyle tesbih edenler. 4– Seyahat edenler: Hadiste belirtildiği gibi, bu âyette oruç tutanlar kastedilmiştir.(1) Ayrıca

(1) Taberani, Hz. Aişe'nin (r.a.) şöyle dediğini rivayet eder: "Bu ümmetin seyahati oruçtur." Yani Allah-u Teâlâ müminlerden İslâmî ölçülerde seyahat edenlere nafile oruç tutmuş gibi sevap vermektedir. Ebu Hureyre, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Ümmetimin seyahati oruçtur." Bir başka hadiste: "Ümmetimin seyahatı Allah yolunda cihaddır." buyurmuştur.

Allah yolunda ilim elde etmek ya da savaşmak veya ilim öğretmek yahut insanları Allah'a kulluk etmeye, O'nu birlemeye, emir ve yasaklarına uymaya davet etmek amacı ile yeryüzünde seyahate çıkanlar da bu niteliğin kapsamına girer. 5– Rükû edenler; 6– Secde edenler: Namaz kılanlar. Sürekli rüku ve secde halindeymişler gibi nafile namaz kılanlar. 7– İyiliği emredenler: Allah'a inanmayı, Allah'ı bir ve ortaksız bilmeyi, O'na ve Rasûlüne itaat etmeyi emredenler. 8– Kötülükten sakındıranlar: Allah'ı inkâr etmeyi, O'na yönelik olması gereken ibadete başkasını O'na ortak koşmayı yasaklayanlar. O'na ve Rasûlüne karşı çıkma girişimlerini engelleyenler. 9– Allah'ın sınırlarını koruyanlar: Allah'ın belirlediği sınırları gözetip, koyduğu hükümlere uyanlar. Bilerek hükmüne tâbi olanlar.

"Sen mü'minleri müjdele!" Bu niteliklere sahip olanlar eksiksiz ve doğru imana sahiptirler. Rasûlüllah'ın dünyada zafer ve ahirette kurtuluş müjdesine lâyıktırlar. Kıyamette ateşten kurtulup cennete gireceklerdir. (Ey âlemlerin Rabbi olan Allah! Bizi kıyamette bu sadık mü'minlerin arasına kat.)

SONUÇ

1- Yüce Allah mü'min kullarına sayısız lütuflar ve nimetler bahşetmiştir. Onlara can ve mallar vermiş, sonra da bunları sonsuz nimetler yurdu cennet karşılığında onlardan satın almıştır.

2- Allah yolunda cihad etmenin ve şehadet mertebesine erişmenin fazileti büyüktür.

3- Mü'min, bedeninin ve malının Allah'a ait olduğunun bilincinde olmalıdır. Bunları gözetip korumak durumundadır ki, cihad bayrağı açıldığında, müslümanların imamı mal ve can ile cihad çağrısında bulunduğunda, canını ve malını derhal bu uğurda feda edebilsin. Çünkü can ve mal Allah'ın ona teslim ettiği emanetleridir. Emaneti asıl sahibinin isteği doğrultusunda kullanmak bir zorunluluktur.

4- Bir mü'min kendi canına ve malına zarar vermekten kaçınmalıdır. Çünkü bunlar Allah'a aittir.

5- Bir mü'min, bu dokuz niteliğe sahip olup olmadığını sık-sık kontrol etmelidir. Eğer bir eksiklik görürse tamamlaması, eksiklik görmezse Allah'a hamd etmesi ve bu durumunu özenle koruması gerekir.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ
وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ
الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا
عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ
مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ اللَّهُ
لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ
إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

113- Akraba bile olsalar, cehennem halkı oldukları belli olduktan sonra Allah'a ortak koşanlar için mağfiret dilemek, ne Peygamberin, ne de inananların yapacağı bir iş değildir.

114- İbrahim'in babası için mağfiret dilemesi, sadece ona verdiği bir sözden ötürü idi. Senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim, diye söz verdiği için ona dua etmişti. Fakat onun, bir Allah düşmanı olduğu kendisine belli olunca ondan uzak durdu. Gerçekten İbrahim, çok içli ve yumuşak huylu idi.

115- Allah, bir kavmi doğru yola ilettikten sonra, sakınmaları gereken şeyleri kendilerine açıklamadıkça onları saptıracak değildir. Allah her şeyi bilendir.

116- Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Yaşatan, öldüren O'dur. Sizin, Allah'tan başka ne bir dost, ne de yardımcınız vardır.

SÖZLÜK

اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ	Müşrikler için Yüce Allah'tan bağışlanma dilemeleri.
أُولِي قُرْبَى	Baba, oğul veya kardeş gibi yakın kimseler dahi olsalar.
مَوْعِدَةً	Söz vermek. Verdiği bir söz.
تَبَرَّأَ مِنْهُ	Ondan yüz çevirdi. Yani: "Ben senden uzağım" dedi.
أَوَّاهٌ حَلِيمٌ	Evvah; Allah'a çok dua eden, O'na şikayette bulunan. Halim ise; Öfkelenmez, günahtan dolayı hemen cezalandırmaz.
مَا يَتَّقُونَ	Allah için korkup-sakınacakları şeyler. Yaparken veya yapmazken Allah korkusunu gözönünde bulunduracakları şeyler.
مِنْ وَلِيٍّ	Veli; işleri üstlenen, koruyan ve yardım eden demektir.

AÇIKLAMA

Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.) ölüm döşeğinde olan amcası Ebu Talib'e, tevhid kelimesini, yani "Allah'tan başka ilah yoktur" demesini önerdi. Ama o, bundan kaçındı ve kendisi için: "O Abdulmuttalib'in dini üzerinedir." dedi ve küfür üzere öldü. Bunun üzerine Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.): "Engellenmediğim sürece senin için Allah'tan bağışlanma dileyeceğim." dedi. Bazı mü'minler de, şirk üzere ölen akrabaları için bağışlanma diliyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah, bu âyet-i kerimeyi indirdi: "Kendilerine onların gerçekten çılgın ateşin arkadaşları oldukları açıklandıktan sonra, –yakınları dahi olsa– müşrikler için bağışlanma dilemeleri Peygambere ve iman edenlere yaraşmaz." Çünkü onların şirk üzere öldükleri kesinleşmiştir. Şirk üzere ölen bir kimsenin de, ateşte olduğuna Yüce Allah, hükmetmiştir. Peygambere ve mü'minlere, ateş ehli oldukları kesinleşen müşrikler için bağışlanma dilemek yaraşmaz; doğru da olmaz.

Bazıları: "Ama Hz. İbrahim'de müşrik babası için bağışlanma dilemişti." deyince, Yüce Allah, cevap olarak şu âyeti indirdi: "İbrahim'in babası için bağışlanma dilemesi. yalnızca ona verdiği bir söz dolayısıyla idi." Bir ara

İbrahim babasına: "Senin için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim, çünkü O, bana pek lütufkardır."(1) şeklinde bir söz vermişti. Bununla, Hz. İbrahim'in (a.s.) babası için bağışlanma dilemesinin gerekçesi açıklanıyor. Çünkü Hz. İbrahim, çok dua eden, çok yakaran, çok duygulu, yumuşak huylu bir kimseydi. Bu yüzden babasına, kendisi için bağışlanma dileyeceğine ilişkin bir söz vermişti.

"Bir topluluğa Allah hidayet verdikten sonra, korkup-sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar, onları sapıklığa sürükleyecek değildir." Bu âyet-i kerime, müslümanlar arasında yaşanan bazı dalgalanmalardan sonra inmiştir. Diyorlardı ki: "Biz müşrik akrabalarımız için bağışlanma diledik. Şimdi bizim halimiz ne olacak?" Allah tarafından bir azaba çarptırılmaktan korkuyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah onlara şu açıklamayı yaptı: Allah korkup sakınacakları şeyleri açıklamadan, doğru yola ilettiği bir topluluğu sapıklığa sürüklemez. Siz, bunun haram olduğu size bildirilmeden, akrabalarınız için bağışlanma dilediniz. Ancak Allah, bir kavmi saptırmak istediği zaman, önce o kavme sakınması gereken şeyleri gösterir. Eğer sakın-mazlarsa onları sapıklığa sürükler.

"Şüphesiz Allah, herşeyi bilendir." Sadece hakedenleri saptırır. Yine sadece lâyık olanları doğru yola eriştirir. Çünkü O, herşeyi bilir.

"Gerçek şu ki, göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır." Gökleri ve yeri yaratan, göklere ve yere sahip olan, göklerin ve yerin egemenliği elinde olan O'dur. O, dilediğini doğru yola eriştirir, dilediğini sapıklığa sürükler; yani hidayet isteyene hidayet verir. Sapıtmak isteyeni de kendi iradesine bırakıp asla zorlamaz. Dilediğini diriltir; dilediğini öldürür. İmanla diriltir; küfürle öldürür. Ölüleri diriltir; dirileri öldürür. Çünkü O, sonsuz bir kudrete, olağanüstü bir egemenliğe sahiptir.

"Sizin Allah'ın dışında veliniz ve yardımcınız yoktur." Allah sizi yüzüstü bıraktığı zaman kimse size dost olamaz; işlerinizi çekip-çeviremez, düzenleyemez. Sizi ortada bırakırsa da, kimse size yardım edemez. Şu halde O'na itaat etmek, O'na dayanıp güvenmek, O'ndan başkasına iltifat etmemek gerekir.

SONUÇ

1- Şirk üzere ölen bir kimse için bağışlanma dilemek haramdır. Çünkü

(1) Meryem Suresi, 47.

Allah, kendisine şirk koşulmasını affetmez. Dolayısıyla, yapmayacağını bildirdiği bir şey O'ndan istenmez.

2- Vaadlere ve ahitlere vefa göstermek farzdır.

3- Yapmaları ya da sakınmaları gereken şeyleri bildirmeden, kullarını sapıklığa sürüklemesi Allah'ın âdaletinden değildir.

4- Kulun Allah'tan başka dostu, işlerinin yönlendiricisi ve yardım edeni yoktur. Bu yüzden, Allah'a itaat etmek ve tevekkül ile O'na sığınmak suretiyle O'na dost olmak gerekir.

لَقَدْ تَّابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ
وَالْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ فِيْ سَاعَةِ
الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيْغُ قُلُوْبُ فَرِيْقٍ
مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ اِنَّهٗ بِهِمْ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١٧﴾
وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِيْنَ خُلِّفُوْا حَتّٰۤى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ
بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوْۤا اَنْ لَّا مَلْجَاَ
مِنَ اللّٰهِ اِلَّاۤ اِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوْبُوْا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ
التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿١١٨﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُوْنُوْا
مَعَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١١٩﴾

117- Andolsun Allah, peygamberi ve o zor anda ona uyan muhacirleri ve ensarı affetti. O zaman içlerinden bir kısmının kalpleri kaymaya yüz tutmuş iken yine de onların tevbesini ka-

bul buyurdu. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

118- Ve seferden geri bırakılan o üç kişinin de tevbesini kabul buyurdu. Bütün genişliğiyle beraber dünya başlarına dar gelmiş ve canları sıkıldıkça sıkılmış ve Allah'tan, yine kendisine sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Allah, onların tevbesini kabul buyurdu ki tevbe etsinler. Çünkü Allah, tevbeyi çok kabul eden, çok esirgeyendir.

119- Ey inananlar! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.

SÖZLÜK

اَلْمُهَاجِرِينَ	Muhacirler. Mekke ve diğer beldelerden hicret edip Medine'de Rasûlüllah'a katılan kimseler.
اَلْاَنْصَارُ	Yardım edenler. Medine'nin Evs ve Hazreç kabilelerine mensup yerli halkı. Allah Rasûlüne inanmış, ona yardım ettikleri için Ensar adını almışlardı.
سَاعَةِ الْعُسْرَةِ	Güçlük saati. Tebük seferi sırasında, açlık, susuzluk ve kavurucu sıcakla iç-içe geçen meşakkatli günler.
يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ	Kalpler kayıyor. Durumun şiddetinden ve konumun dayanılmazlığından kalpleri haktan sapmak üzereyken.
اَلثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا	Geri kalan üç kişi. Savaştan geri bırakılan üç kişi. (Malik oğlu Ka'b, Rebi oğlu Merare ve Ümeyye oğlu Hilâl.)
بِمَا رَحُبَتْ	Genişliğine ve rahatlığına rağmen.
اَنْ لَا مَلْجَأَ	Sığınacak, kaçıp saklanacak bir yer yoktur.
اَلصَّادِقِينَ	Sadıklar. Niyetleri, içleri ve işleri doğru olanlar.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı, Tebük seferi sırasında yaşanan olayları anlatmaya devam ediyor. Bu üç âyette, Rasûlüllah'ın, seçkin ashabının, Ensar ve Muhacirinin Allah katındaki gözde konumlarına dikkat çekiliyor: "Andolsun Allah, Peygamberin, Muhacirlerin ve Ensarın üzerine, tevbe ihsan etti." Tevbe etmelerini sağladı ve tevbelerini kabul etti. "Ona güçlük saatinde tabi oldular."

Kavurucu bir sıcaklığın, şiddetli bir sıkıntının hüküm sürdüğü Tebük seferi günlerinde Peygambere tâbi oldular.

"İçlerinden bir bölümünün kalbi neredeyse kaymak üzereyken..." Çünkü yolculuk ağır koşullar altında devam ediyordu. Şiddetli bir susuzluğun hüküm sürdüğü günlerden birini Hz. Ömer (r.a.) şöyle anlatır: "İçimizden birisi devesini keser, işkembesini sıkar, suyunu içer, bir kısmını da saklardı. O sırada bazı insanların kafasında yanlış düşünceler, olumsuz yaklaşımlar belirdi. Neredeyse kalpleri haktan sapacaktı. Fakat Allah yüreklerini ve inançlarını pekiştirdi de, kötü bir şey söylemediler; yanlış bir tavır, bir amel sergilemediler." Bundan dolayı Yüce Allah bu âyet-i kerimede onların üstünlüklerini, makamlarının yüceliğini dile getirmiş, tevbe etmelerini sağladıktan sonra, onların tevbelerini kabul etmiştir. Çünkü O, tevbeleri çok kabul eden, çok esirgeyendir.

"Savaştan geri bırakılan üç kişiyi de bağışladı." Ka'b b. Malik'in, Merare b. Rebi'in ve Hilal b. Ümeyye'nin de tevbelerini kabul etti. Âyette geçen "Hullifu" kelimesinin anlamı, durumları daha sonraya bırakılanlar, demektir. Çünkü bunlar evlerde yalnız bırakılıp bekletilmişlerdi. Bundan önce Yüce Allah: "Diğer bir kısmı Allah'ın emri için ertelenmişlerdir." buyurmuştu. Nitekim, tevbelerinin kabulü elli gün ertelenmişti. "Öyle ki, bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmişti; nefisleri de kendilerine dar gelmişti ve O'nun dışında, yani Allah'tan başka sığınacak hiçbir şeyin olmadığını iyice anladılar." Zorluklara sabrettiler. Rasûlüllah'ın, Allah'ın emri gelinceye kadar kendilerine karşı uygulamaya koyduğu boykotun neden olduğu sıkıntılara katlandılar. Çünkü mazeretsiz olarak, Rasûlüllah ile birlikte Tebük seferine çıkmaktan geri kalmışlardı. Bu yüzden Rasûlüllah seferden dönünce, geride kalanlar gidip ona özür beyan ettiler. Rasûlüllah da özürlerini kabul etti. Yüce Allah özür beyan eden mü'minlerin tevbelerini kabul etti. Ama bu üçü, gidip özür beyan etmediler; çünkü özürleri yoktu. Doğruyu söylemeyi tercih ettiler. Yüce Allah onlara, sosyal boykotun acılarını tattırdı; sonra da tevbelerini kabul ederek, onları doğruluğun numuneleri olarak gösterdi ve mü'minlere: "Onlarla beraber olun," çağrısında bulundu. "Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun." Allah'ın emir ve yasaklarına uyarak O'ndan sakının, niyeti, sözü ve ameli doğru olanlarla birlikte olun. Böylece ahirette de doğrularla, Hz. Peygamberle, Ebubekir ve Ömer'le, diğer peygamber, şehit ve salihlerle beraber olursunuz.

SONUÇ

1- Rasûlüllah Efendimizin (s.a.v.) ashabının fazileti anlatılıyor.

2- Zor zamandaki zorlu seferlerin, diğer seferlere göre daha faziletli olduğuna işaret ediliyor. Burada kastedilen 'zorlu sefer,' Tebük seferidir.

3- Zorluk ve şiddet anında, kalplerinin kaymasını önlemek suretiyle Yüce Allah'ın mü'minlere büyük bir lütufta bulunduğuna işaret ediliyor.

4- Malik oğlu Ka'b ve iki arkadaşının sabırlarına, doğruluklarına ve Allah'a sığınışlarına işaret edilerek, Allah katındaki faziletleri vurgulanıyor. Sonunda Yüce Allah, içine düştükleri sıkıntıdan kurtarmış ve tevbelerini kabul etmiştir. Onlar doğruluğun timsaliydiler.

5- Niyet, söz, durum ve tavırlarda Allah'tan korkup doğruluğu şiar edinmek farzdır.

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ
مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا
بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا
نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا
يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ
بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾
وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ
وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾
وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ

فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا
قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

120- Ne Medine halkının, ne de onların çevresinde bulunan bedevi Arapların, Allah'ın Elçisinden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarının kaygısına düşmeleri, onlara yakışmaz. Böyledir; çünkü Allah yolunda uğrayacakları hiç bir susuzluk, yorgunluk, açlık, kâfirleri öfkelendirecek bir yeri çiğneyip zaptetmeleri ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları yoktur ki, mutlaka bunlarla kendilerine iyi bir amel yazılmış olmasın. Allah güzel davrananların ecrini zayi etmez.(1)

121- Küçük, büyük bir masraf yapmaları, bir vadiyi geçmeleri, mutlaka onların lehine yazılır ki, Allah onları, yaptıklarının en güzeliyle mükafatlandırsın.

122- İnanların hepsi toptan sefere çıkacak değillerdi. Ama her kabileden bir cemaatin dini iyice öğrenmeleri ve kavimleri dönüp geldiğinde, sakınmaları umuduyla onları uyarmaları için sefere çıkmaları gerekmez miydi?(2)

---

(1) Yani mü'minler Allah yolunda açlık ve susuzluğa, sıkıntıya uğradıkça, bir yeri zaptettikçe veya düşmana karşı başarı kazandıkça kendilerine sevap yazılır.

(2) Bu âyet, bir milletin, savaş zamanında dahi ilmi faliyetlerini sürdürmesini ve ilimle uğraşacak bir zümrenin görevlendirilip onların sadece bu işle ilgilenmesini öngörmektedir. Öyle ya, savaş yıllarca sürebilir. Bir milletin ayakta durabilmesi için din adamlarının, ilim adamlarının bilgi, iman ve teknik bakımdan savaşan zümreyi beslemeleri gerekir. Zaruret olmadan yetişmiş elemanların, din ve ilim adamlarının savaş alanına götürülmesi doğru değildir. Onlar cephe gerisinde çalışacaklar, bilgilerini ilerletecekler, milletin çocuklarına iman ve ilim aşılayacaklar, sanat öğretecekler, fabrikalarını çalıştıracaklar, eğitim-öğretimi besleyeceklerdir. Ancak bu suretle o milletin ordusu arkadan güç alır, azimle çarpışır. Bazı kimseler, İslâm'da din adamı olmadığını söylerler. İşte bu âyet, onlara da cevaptır. Gerçi İslâm'da Allah ile kul arasında aracı yoktur; ruhbanlık yoktur ama din adamı, yani din işlerinde ihtisas sahibi kimselerin bulunması, bu âyet ile farz kılınmaktadır. Milletten mutlaka bir grubun bu işle görevlendirilmesini bu âyetin manası farz-ı kifaye kılmıştır. Şayet cemiyet içinde dini görevleri öğretecek ve yönetecek hiç kimse bulunmazsa, bütün cemiyet günahkâr olur.

SÖZLÜK

مَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ — Çevrelerindeki bedeviler. Muzeyne, Cüheyne, Eşca, Gıfar ve Eslem kabileleri.

وَ لَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِه — Kendi nefisleri için rahatlık, Rasûlüllah'ın nefsi için de yorgunluk ve meşakkat istemeleri.

ظَمَأٌ — Susuzluk.

وَ لَا نَصِيبٌ — Yorgunluk.

وَ لَا مَخْمَصَةٌ — Dayanılmaz açlık.

يَغِيظُ الْكُفَّارَ — Kâfirlerin içlerinde öfkelenip üzülmelerine yolaçar.

نَيْلاً — Düşmanı esir almaları, onları öldürmeleri, hezimete uğratmaları.

وَادِيًا — Vadi. İki dağ veya tepe arasındaki su yolu.

لِيَنْفِرُوا كَافَّةً — Hep birlikte sefere, cihada çıkmaları.

طَائِفَةٌ — Belli sayıda bir topluluk.

لِيَتَفَقَّهُوا فِى الدِّيْنِ — Dinin hükümlerini ve şeriatın sırlarını derinden kavramaları için.

وَ لِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ — Allah'ın şeriatı ile amel etmeyecek olurlarsa, cehenneme girecekleri hususunda kavimlerini uyarsınlar.

لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ — Umulur ki sakınırlar. İlim öğrenerek ve öğrendikleriyle amel ederek Allah'ın azabından sakınırlar.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışında yine Tebük seferi ile ilgili gelişmeler üzerinde duruluyor. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Medine halkına..." Medine'de yaşayan Ensar ve Muhacirlere, "ve çevresindeki bedevilere... (Müzeyne, Cüheyne, Gıfar, Eşca ve Eslem gibi, Medine çevresine yerleşen bedevi kabileler) Allah'ın elçisinden geri kalmaları..." Rasûlüllah cihada çıktığı, genel seferberlik ilan ettiği zaman onların çağrıya olumlu karşılık vermeyip yerlerinde kalmaları yakışmaz. Bu ifade, Tebük seferine katılmayanlara yönelik sert bir kınama niteliğindedir. "..kendi nefislerini onun nefsine tercih etmeleri yakışmaz!" Kendi rahatlarını düşünüp de, Rasûlüllah için bunu düşünmemeleri olacak iş değildir. "Bu," yani bu yasak, (Yasak olduğunu "Mâkane li ehlil Medineti" ifadesinden anlıyoruz ve bu tür bir yasaklama "la" (yasaklama) ifade-

siyle vurgulanan yasaklamadan daha etkili olur.) hiç bir zaman çiğnen-memelidir. "Bu, gerçekten onların Allah yolunda bir susuzluk, bir yorgunluk, dayanılmaz bir açlık çekmeleri..." Allah'ın kelimesi İslâm en yüce olsun diye kâfirlerle cihad ederken bu tür şeylere katlanmaları, "..kâfirleri kin ve öfkeyle ayaklandıracak yeri ele geçirmeleri..." Kâfirleri öfkelendirecek şekilde bir yere ayak basmış olmaları, "..düşmana karşı bir başarı kazanmaları karşılığında..." düşmanı esir almaları, öldürmeleri, ganimet elde etmeleri veya hezimete uğratmaları karşılığında, "mutlaka onlara bununla salih bir amel yazılmış olması nedeniyledir." Bu yüzden Rasûlüllah'tan geri kalmaları, dolayısıyla bu büyük ödülü kaçırmaları olacak iş değildir.

"Şüphesiz Allah, iyilik yapanların ecrini kaybetmez." Bu ifade, kendilerine yönelik ödülün kesinliğini vurgulamaya dönüktür. Demek isteniyor ki: Eğer onlar, Rasûlüllah ile beraber sefere çıkarlarsa, onun yanında güzel bir amel ve arkadaşlık içinde bulunurlarsa, bu ödülü kazanacaklardır.

"İnfak ettikleri her nafaka..." cihad için yaptıkları her harcama, "büyük olsun, küçük olsun..." az veya çok olsun, "Allah yolunda aştıkları her vadi..." düşman üzerine giderken veya düşmanla savaşmaktan dönerken aştıkları her vâdi, "mutlaka onlar adına sevap olarak yazılmıştır." Yaptıkları hayır amaçlı harcamalar ve Allah yolunda vadiler aşmak, onların hanesine birer iyilik olarak kaydedilmiştir. "Allah'ın, yaptıklarının daha güzeliyle onlara karşılığını vermesi içindir." Bu, onların, cihada çıkmadan önce işledikleri en güzel bir amel karşılığıdır.

"Onlardan her bir topluluktan bir grup..." her kabileden bir topluluk, "dinde derin bir kavrayış edinmek için," Rasûlüllah'ı dinlemek, onun yanında eğitim almak suretiyle dinde fakihleşmek için "ve kavimlerini uyarmak için..." şirkin, kötülüğün ve bozgunculuğun korkunç akibetlerine karşı uyarmak için, geride kalabilirler. "Umulur ki onlar da kaçınıp-sakınırlar." Böylece dünyada rezil olmaktan, âhirette de azaptan kurtulmuş olurlar.

Bu âyet, müslümanların, Tebük seferinden geri kalmanın akibetini görmelerinden sonra, 'sağ kaldığımız sürece bir daha Rasûlüllah'ın çıktığı hiç bir seferden geri kalmayacağız' demeleri üzerine indi. Bu âyette Yüce Allah en uygun tavrı onlara göstermektedir: "Öyleyse onlardan, her bir topluluktan..." her kabile ve aşiretten, "bir grup çıktığında, bir grup da dinde bilgi edinmek ve bilgilendirmek için geride kalabilir." Rasûlüllah'la birlikte çıkan da, onunla birlikte Medine'de kalan da dinde derin bir kavrayışa sahip olur.

Çünkü her iki durumda da Peygamberle birlikte olmuş ve ondan dini ölçüleri öğrenmiştir.

Bu dönüşümlü uygulama onlar için daha yararlıdır. Çünkü Rasûlüllah'la birlikte olanlar dinlerini daha iyi ve derinden kavrama imkanını bulurlar. Dinde derin kavrayışa sahip olanlar edindikleri bilgileri ve şeriatın sırlarını seferden dönenlere aktarırlar. Sefere katılanlar da, geride kalan kardeşlerini kâfirlerin küfür ve fesat nitelikli hayat biçimlerine karşı uyarırlar; böyle bir duruma düşmekten sakındırırlar. Ki bu, her iki taraf için de hayırlı bir faaliyettir.

"Ve kavimlerine geri döndüklerinde onları uyarırlar. Umulur ki onlar da kaçınıp-sakınırlar."

SONUÇ

1- Her hayırda, hayatın tümünde Rasûlüllah'ı kendine tercih etmek farzdır.

2- Allah yolunda cihada çıkmak büyük bir fazilet ve farzdır. Allah yolunda cihada çıkan kimse büyük bir sevap kazanır.

3- Hayır işleyenler Allah katında üstün bir makama sahiptirler.

4- Niyet salih olduktan sonra ilim elde etmek için sefere çıkmak ile cihad için sefere çıkmanın fazileti birdir. İlim elde etmeye çalışan kişi öğrenmek, amel etmek ve Allah rızâsı için karşılıksız olarak başkalarına öğretmek için çabalamadığı sürece sevaba nail olamaz. Cihada çıkan mücahidin amacı, sadece Allah'ın dinini yüceltmek olmadığı sürece ecir kazanmaz.

5- Ümmet, cihada ve mücahitlere muhtaç olduğu gibi ilme ve âlimlere de ihtiyaç duyar.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ ٱلْكُفَّارِ
وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً ۚ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾

123- Ey inananlar! Yakınınızda bulunan kâfirlerle savaşın; onlar sizde bir katılık bulsunlar. Bilin ki Allah, korunanlarla beraberdir.

SÖZLÜK

آمنُوا	İman edenler. Allah'a, Rasûlüne, müjde ve tehditlerine iman edenler.
اَلَّذِينَ يَلُونَكُمْ	Size yakın olanlar. Ülkenize, ülkenizin sınırlarına en yakın olanları.
مِنَ الْكُفَّارِ	Kâfirlerden. Âyetteki "min" beyaniyedir. Yani "kâfirleri..."
وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً	Caydırıcı bir güç ve sertlik bulsunlar. Sizden korkup karşınızda yenilgiye uğrasınlar.
مَعَ الْمُتَّقِينَ	Muttakilerle birlikte. Yardımı ve desteğiyle muttakilerle beraberdir. Muttakiler, şirkten ve günahlardan sakınan, Yüce Allah'ın zafer ve hezimete ilişkin olarak koyduğu evrensel yasaları gözardı etmekten kaçınan kimselerdir.

AÇIKLAMA

Rasûlüllah Efendimizin (s.a.v.) hayatının sonlarına doğru, Tebük seferinin sonucunda Arap Yarımadası şirkten bütünüyle temizlendi; bir islâm yurdu (Daru'l-İslâm) haline geldi. Ardından Yüce Allah, mü'minlere, Elçisinin vefatından sonra da cihadı sürdürmelerini emretti. Bunun için nasıl bir yol izleyeceklerini de bildirdi. En yakın kâfir topluluğuna daveti götürecekler ve imanı veya eman dileyip tâbi olmayı kabul etmeyene, savaş ilân edeceklerdi.

En yakın kâfirlerden maksat, O günkü konumda İslâm yurdunun komşusu konumundaki Suriye ve Irak gibi ülkelerdi. Bu ülkelere yakın bir yerde karargâh kuracak, onları şu üç şeyden birini kabul etmeye çağıracaklardı: a) İslâm dinine girmek. b) Müslümanların himayesini ve ülkelerine girişlerini kabul etmek; yani içlerinden gücü yetenlerin cizye vermesi. Buna karşılık müslümanların onları himaye etmesi, eğitimlerini üstlenmesi, kendilerini İslâm'ın adalet ve rahmetiyle yönetmesi. c) Ya da savaş... Aramızda Allah hükmünü verinceye kadar savaş hali devam edecektir, diyeceklerdi.

Bir ülkeyi topraklarına kattıktan sonra, sıra bir başkasına gelecekti. Bu süreç, yeryüzünde müslümanlara yönelik dinden döndürme amaçlı baskı (fitne) kalmayıncaya ve egemenlik tümüyle Allah'ın dininin oluncaya kadar devam edecekti. Sonuçta insanlık âlemi dünya ve âhiret mutluluğuna kavuşacaktı.

Ayrıca Yüce Allah şunu da bildirdi. Siz cihad ettiğiniz sürece, sizin

yardımcınız olacağım. Ama O'nun emir ve yasaklarına uymak şartıyla.

"Ey iman edenler! İnkâr edenlerden size en yakın olanlarla savaşın; sizde bir güç ve caydırıcılık görsünler." Sizde sertlik ve caydırıcılık görsünler. "Bilin ki Allah" yardım ve desteğiyle "takva sahipleriyle beraberdir."

SONUÇ

1- Cihad etmek ve fitne ya da şirk yahut mü'minlere yönelik baskı kalmayıncaya, din ve hakimiyet bütünüyle Allah'ın oluncaya kadar cihadı sürdürmek farzdır.

2- Cihad hareketine, İslâm yurduna en yakın olan küfür memleketlerinden başlamak şeriatın öngördüğü bir yöntemdir. Çünkü, "İyilik yapma hususunda akrabalar öncelik hakkına sahiptirler. "

3- İslâm ülkesi geniş bir coğrafyayı kapsadığı zaman, sınır bölgelerinde yaşayan müslüman toplulukların kendilerine en yakın olan küfür beldelerine cihad ilân etmeleri gerekir ve bu süreç kesintisiz devam eder.

4- Yüce Allah genel ve özel anlamda takva sahiplerine yardım etmeyi, onları desteklemeyi vaadetmiştir.

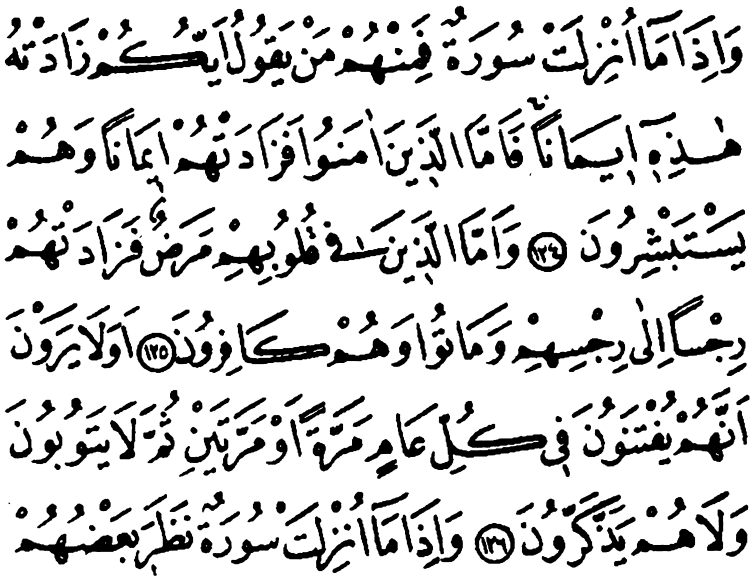

إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَىٰكُم مِّنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُوا ۚ صَرَفَ اللَّهُ
قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾

124- Ne zaman bir sûre indirilse onlardan kimi: "Bu hanginizin imanını artırdı?" der. Bu inananların imanını artırır; onlar sevinirler.

125- Fakat yüreklerinde hastalık olanlara gelince bu, onların pisliklerine pislik katar. Ve onlar kâfir olarak ölürler.

126- Kendilerinin her yıl bir iki defa sınandıklarını görmüyorlar mı? Yine de tevbe etmiyor, öğüt almıyorlar.

127- Bir sûre indirildiği zaman: "Sizi birisi görüyor mu?" diye birbirlerine bakar, sonra sıvışırlar. Anlamaz bir topluluk oldukları için Allah onların kalplerini çevirmiştir.

SÖZLÜK

سُورَةٌ	Sûre. Kur'an'dan bir bölüm veya bir tam sûre.
زَادَتْهُ إِيمَانًا	İmanı artar. Bu inen sûre imanını pekiştirdi ve arttırdı. Çünkü inen sûre faydalı bir yardım gibidir.
يَسْتَبْشِرُونَ	Müjdeliyorlar. Yüce Allah'ın kendilerine yönelik lütuflarından dolayı sevinç içinde müjdeleşirler.
فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ	Kalplerinde hastalık var. Şüphe, nifak ve şirk içinde bocalayanlar.
فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا	Onların pisliğini artıran. Kalplerinde ve nefislerinde olan iğrençliğe iğrençlik katar.
يُفْتَنُونَ	Sınavdan geçiriliyorlar.
وَ لَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ	Kalplerinin duyarlılığını yitirmiş olmalarından dolayı öğüt almıyorlar.
صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ	Allah onların kalplerini çevirmiştir. Bu bir bedduadır. Yani: onlar haktan yüz çevirdikleri için, bir daha hakka dönmesinler.
لَا يَفْقَهُونَ	Anlamıyorlar. Kalpleri koyu bir karanlık, nefisleri de iğrençlik

içinde olduğu için kendilerine yönelik hitabın sırlarını derinden kavrayamazlar.

AÇIKLAMA

Münafıkların maskelerini indiren Tevbe sûresinde son kez münafıklardan sözediliyor: "Bir sûre indirildiğinde..." Sayıları yüzondördü bulan Kur'an sûrelerinden biri, münafıkların bulunmadığı bir toplantı esnasında indirildiği ve bu sûre dinleyicilere okunduğu zaman, münafıklardan bazısı: "Bu, hanginizin imanını arttırdı?" der. Bu sözleri kibrin ve kendini beğenmişliğin ifadesidir. Buna karşılık Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ancak iman edenlere gelince..." gerçekten ve içtenlikle inananlara gelince, "onların imanını arttırmıştır." Çünkü inen sûre, onların daha önce bilmedikleri hükümleri ve haberleri kapsamaktadır. Bu yüzden sûre indiğinde hemen ona inanırlar; böylece imanları artar. İnen âyetler aracılığı ile inançları pekişir. "Ve onlar müjdeleşmektedirler." Kur'an'ın, bütünüyle hayır nitelikli haberinden dolayı sevinirler. İnançlarının pekişmesi, yakini inançlarının artması dolayısıyla müjdeleşirler.

"Kalplerinde hastalık olanların ise..." şüphe ve nifak içinde bocalayanların ise, "pisliklerine..." şüphe ve münafıklıklarına, "pislik ekleyip arttırmış ve onlar kâfir kimseler olarak ölmüşlerdir."

"Görmüyorlar mı ki, gerçekten onlar her yıl, bir veya iki defa belâya çarptırılıyorlar." Kalplerinde hastalık bulunan bu insanlar, münafıklıkları yüzünden yılda bir veya iki kere çeşitli yükümlülükler ve teşhir etmeler aracılığı ile sınandıklarını anlamadan, münafıklar olarak hayatlarını sürdürecekler mi? Ve "sonra tevbe etmiyorlar." nifaktan vazgeçmiyorlar "ve öğüt alıp düşünmüyorlar!" Gerekli dersi çıkarıp tevbe etmiyorlar.

Bundan sonraki âyete gelince, bu âyet sözkonusu münafıkların kötü hallerini, nahoş davranışlarını konu ediyor ve kıyamet gününe kadar onların yüzlerine utanç ve rezillik yaftasını yapıştırıyor. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "bir sûre indirildiğinde..." Onların da içinde bulunduğu bir mecliste, orada bulunanlara bir Kur'an sûresi okunduğu zaman, "birbirine bakar..." kendi aralarında ve korku içinde, yüzümüzün kızaracağı, ayıplarımızın yüzümüze vurulacağı bu meclisten nasıl çıksak acaba, derler. "Sizi kimse görüyor mu?" Muhammed'in (s.a.v.) arkadaşlarından sizi gören var mı, diye birbirlerine sorarlar. Eğer cevap: Hayır, bizi kimse görmüyor ise, birbirlerini siper ederek o meclisten uzaklaşırlar. Yüce Allah onlara yönelik bir beddua olarak şöyle

buyuruyor: "Allah onların kalplerini çevirmiştir." Onları hidayetten uzaklaştırmıştır.

"Gerçekten onlar, kavramayan bir topluluk olduğu için..." âyetlerin sırlarını ve yol göstericiliklerini kavrayamazlar. Onların sorunu kötü anlayışlarıdır; kötü anlayışlarının sebebi ise, kalplerinin kararmış olmasıdır; kalplerinin kararmasının nedeni ise kuşku, şirk ve nifaktır. Bundan Allah'a sığınırız.

SONUÇ

1- İman kuvvetlenir, zayıflar. İmanın kuvvetlenmesi itaat ile, zayıflaması da günah iledir.

2- İman ve salih amellerden dolayı sevinmek caizdir.

3- Kalbinde hastalık bulunanın hastalığının artması ve kalbi sağlam olanın bu iyiliğinin artması, Yüce Allah'ın kulların hayatına egemen kıldığı evrensel yasalardan biridir.

4- Geniş boyutlarıyla münafıklık sorununu ele alan Tevbe sûresinin bu son âyetlerinde münafıkların alçaklıkları ve çirkin yüzleri gözler önüne seriliyor.

5- İfade etme açısından "Namazdan veya dersten döndüm" yerine "namazı veya dersi tamamladım" demek daha uygundur.

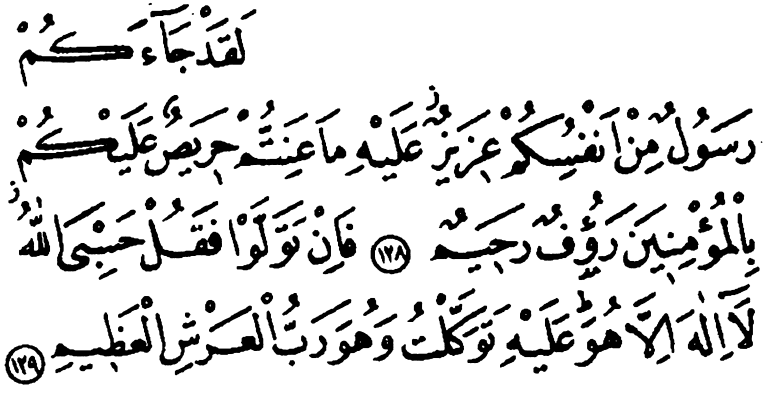
لَقَدْ جَآءَكُمْ
رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم
بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ
لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

128- Andolsun, içinizden size öyle bir Elçi geldi ki, sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir; size düşkün, mü'minlere şefkatli, merhametlidir.

129- Eğer yüz çeviririlerse de ki: "Allah bana yeter! O'ndan başka ilah yoktur. O'na dayandım, O büyük Arş'ın sahibidir!"

SÖZLÜK

رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ	Kendinizden bir peygamber. Soydaşınız, Arap kökenli Muhammed b. Abdullah elçi olarak size gelmiştir.
عَزِيزٌ عَلَيْهِ	Onun gücüne gider. Ona ağır gelir.
مَا عَنِتُّمْ	Sizi sıkıntıya düşüren, size ağır gelen.
حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ	Size pek düşkündür. Sizin doğru yolu bulmanızı, sizin için hayırlı ve mutluluk verici olan şeyleri çok ister.
رَؤُوفٌ	Şefkatlidir.
رَحِيمٌ	Esirgeyicidir, merhametlidir.
فَاِنْ تَوَلَّوْا	Eğer yüz çevirirlerse. Eğer Allah'ın dininden ve senin sunduğun yol gösterici öğretiden yüz çevirecek olurlarsa.
حَسْبِيَ اللّٰهُ	Allah bana yeter.
لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ	O'ndan başka ilah yoktur. Tek hakiki mabud O'dur.
تَوَكَّلْتُ	İşimi O'na havale ettim. O'na güvenip dayandım.
رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ	Yüce arşın Rabbi. Yüce Allah'ın Arşı. Kürsüsünün genişliği gökler ve yeri kuşatmıştır. Kürsü ise, Arş karşısında uçsuz bucaksız bir çöle düşmüş küçücük bir halka gibidir.

AÇIKLAMA

Tevbe sûresinin sonunda Yüce Allah tüm Araplara sesleniyor: "Size bir elçi gelmiştir..." şerefli ve büyük bir peygamber size gelmiştir; "sizin içinizden." O da sizin gibi Adnan'ın soyundan gelir. Kureyş kabilesine mensuptur. Haşimoğulları'nın Muttalibi kolundandır. Onu, soyluluğu, doğru sözlülüğü ve güvenilirliği ile tanıyorsunuz. "Sıkıntıya düşmeniz onun gücüne gider." Size ağır gelen onun ağırına gider; sizi inciten onu incitir. Çünkü o sizdendir. Bir soydan gelen kimsenin kendi soydaşlarına öğüt vermesi gibi size içtenlikle öğüt veriyor. "Size pek düşkündür." Sizin doğru yolu bulmanızı, erdemliliğe

ve mutluluğa erişmenizi içtenlikle arzular. "Mü'minlere..." sizin içinizdeki ve diğer kavimler içindeki mü'minlere karşı "şefkatli ve esirgeyicidir." Mü'minlere şefkatlidir; onlara acır, rahmete ve hayra kavuşmalarını ister. Şu halde ona inanın; onun sunduğu aydınlığa tâbi olun ki, doğru yolu bulasınız; mutluluğa erişesiniz. Onu inkâr etmeyin; yoksa sapıklığa düşer, bedbaht olursunuz...

"Eğer onlar yüz çevirirlerse..." sunduğun mesaja öğretiye (dine) karşı burun kıvırırlarsa, sakın karamsar olma ve de ki: Rabbim olan Allah bana yeter, her hususta O bana kâfidir. O'ndan başka ilah yoktur. O'nun dışında ibadete layık gerçek bir mabud yoktur. Bu yüzden ben O'na kulluk ederim; insanları da O'na kulluk etmeye davet ederim. Ben O'na tevekkül ettim. Her işimde O'na güvenip dayandım. Ve büyük Arşın Rabbi O'dur. Ne dilerse olur. Dilemediği şey kesinlikle olmaz. O'nun gücü herşeye yeter.

SONUÇ

1- Burada, Yüce Allah'ın son peygamber Hz. Muhammed'i (s.a.v.) gönderişinin özelde Araplara, genelde de tüm insanlığa yönelik büyük bir lütuf olduğu vurgulanıyor.

2- Hz. Muhammed'in (s.a.v.) mükemmel ahlâkına dikkat çekiliyor.

3- Kulun her işinde Allah'a tevekkül etmesinin, O'na güvenip dayanmasının gerekliliği vurgulanıyor.

4- Rahman olan Allah'ın arşının büyüklüğü dile getiriliyor.

İÇİNDEKİLER

Düşünce ve İmana Davet 7
Samimi Olarak Allah Rızasını Arayanlara Karşı Tavır 14
Gaybın Anahtarları Allah'ın Yanındadır 21
İnsanın Zor Durumda Kaldığında Yaratana Yönelmesi 24
Allah'ın Âyetleri Hakkında
Uygunsuz Davrananlara Karşı Müslümanın Tavrı 28
Allah'tan Başka Ne Fayda, Ne Zarar Verebilmeye
Güçleri Olmayanlara Yalvarma Şirki 31
İbrahim (a.s.)'ın Babası Azer'i Tevhide Davet Etmesi 34
İbrahim (a.s.)'ın Kavmiyle Tartışması 38
İbrahim (a.s.)'ın Nesli 41
Allah'ın Hidayet Vermesi 43
Allah'ı Hakkı ile Tanımaya Çalışmak 46
Allah'a İftira Edenler 49
Allah'ın Yaratıcı Sıfatı 52
Allah'a Ortaklar Edinmek 57
Alemlerin Rabbinden Gelen Gerçekler 60
Müslüman Olmayanların İnançlarına Karşı Mü'minlerin Tavrı 63
Allah'a ve Âhirete İnanmayanların Peygamberlere Karşı Tutumları 66
Allah'ın Hükümlerinden Başka Hükümlerle Yaşamanın Sonuçları 69
Besmelesiz Kesilen Hayvanın Durumu 72
Aydınlık İçinde Olanlar ve Karanlıktakiler 75
Günahları Sebebiyle Nefislerine Zulmedenler 82
Allah'ın Rahmetinin Sonsuzluğu 85
Cennet ve İçindeki Nimetler 94
Helal ve Haramlar Konusu 99
Allah'a Ortak Koşanların Bahanelerinden 103
Haram Kılınan Şeyler 107
Kitapların İndirilişindeki Hikmetlerden Bazıları 113
Kâfirlerin Allah'a İnanmamak İçin Ortaya Attıkları İddialardan Bir Kısmı ... 117
Tebliğci Bir Mü'minin Bazı Özelliklerinden 119

A'RÂF SÛRESİ

A'râf Sûresine Giriş 125
Ahirette Peygamberlere ve Kavimlerine Sorulacak Soru 127

Şeytan'ın Hileleri ... 131
Adâletle Emrolunduk ... 141
Cin ve İnsanlardan Olan İnkarcıların Âhiretteki Durumları ... 148
İnananların Mükafatları ... 152
Cennetliklerle Cehennemliklerin Âhiretteki Karşılıklı Konuşmaları ... 154
A'râf Halkının Durumları ... 157
Ahirette Pişmanlık Duyanlar ... 159
Allah'a Dua Etme Âdaplarından Bazıları ... 163
Nuh (a.s.)'ın Allah'a Daveti ... 167
Hud (a.s.) ve Kavmi ... 171
Salih (a.s.) ve Semud Kavmi ... 177
Lût (a.s.)'ın Daveti ... 182
Şuayb (a.s.)'ın Kavmini Daveti ... 185
Peygamberlere Karşı Düşmanlık Besleyen Kavimlerin Durumları ... 193
Musa (a.s.)'ın Fravun'u ve Kavmini Daveti ... 200
Kavminin Musa (a.s.'dan Kendileri İçin Allah'a Dua Etmelerini İstemeleri ... 217
Denizin Yarılarak İsrailoğullarına Yol Olması ... 220
Musa (a.s.)'ın Allah'la Konuşması ... 224
Yeryüzünde Büyüklük Taslayanların Durumu ... 228
İsrailoğullarının Buzağıyı İlah Edinmeleri ... 230
Musa (a.s.)'ın Kavminden Yetmiş Kişiyi Kendisine Seçmesi ... 237
Peygamberlerin Temel Görevleri ... 242
İsrailoğullarının Avlanma Konusunda Hileler Yaparak
Allah'a İsyan Etmeleri ... 247
Allah- Teâlâ"ın Âdem'in Neslinden Söz Alması ... 255
Allah'ın Âyetlerini Yalanlayanların Durumu ... 265
Kıyamet Günü Hakkında Sorulan Sorular ve Cevapları ... 268
İslâm'da Eşlerin birbirlerine Karşı Olan Davranışları ... 271
İslâmi Tebliğde Genel Esaslar ... 277

ENFÂL SÛRESİ

İslâm'da Savaş ve Savaş Ganimetlerinin Hükmü ... 285
Allah'ın Melekler Vasıtasıyla İnananlara Savaşta Yardım Etmesi ... 292
Düşmanla Savaş Alanında Karşılaşma Durumu ... 297
Allah ve Peygambere İtaatın Farziyeti ... 301
Allah ve Peygambere Karşı Hainlik Etmek ... 307
İnkarcıların İnananlara Karşı Tuzakları ... 309
Ganimetlerin Paylaştırılması ... 320
Savaş Anında Mü'minlerin Davranışları ... 325
İnsanların Allah katındaki Değerleri ... 334

Düşmanlara Karşı Kuvvet Hazırlığı İçinde Olmak 338
İslâm'da Savaş Esirlerinin Durumu 345
Allah Yolunda Hicret ve Cihadın Önemi 350

TEVBE SÛRESİ

İnananların Müşrikler Karşısındaki Tavrı 357
Savaşın Yasak Olduğu Ayların Durumu 361
Menfaat Elde Etmek İçin Allah'ın Âyetlerini Saptıranlar 365
Andlaşmaları Bozan ve Mü'minleri
Yurtlarından Çıkartmaya Kalkışanlara Karşı Tutum Belirleme 367
Allah'ın Mescitlerini Onarma 371
Allah'ın Yolunda Cihad ile Diğer Amellerin Durumu 374
Anne-Baba Dahi Olsa Allah Düşmanı Olanları Dost Edinmenin Durumu 376
Allah'ın Mü'minlere Pek Çok Yerde Yardım Etmesi 379
İslam'da Cizye'nin (gayrimüslimlerdan alınan bir çeşit vergi) Durumu 383
Allah'ı Bırakarak İdareci ve Din Adamlarını Rab Edinenler 386
Bir Yılda Kaç Tane Ay Olduğu 393
Allah Yolunda Cihada Çağrıldığında 396
Cihada Katılmamak İçin Bahane Edenler 408
Zekatın Verildiği Yerler 416
Peygamberi İncitme 420
Münafıkların Kur'an Âyetleri Karşısındaki Durumları 423
Mü'minlerin Birbirlerine Karşı Yardımcı ve Mesul Olmaları 431
Kafir ve Münafıklara Karşı Tavırlarımız 434
Cihaddan Geri Kalmakla sevinenlere Karşı Tutum 442
Allah'a İman ve Onun Elçisiyle Birlikte Cihada Çıkma 447
Bedevilerin Genel Özelliklerinden 456
Muhacir ve Ensardan Olan İlk Mü'minler 459
Allah'ın Dinini Saptırmak ve
Mü'minlere Zarar Vermek İçin Mescit Yapanlar 465
Mü'minlerin Mal ve Canlarını Allah Yolunda Harcamaları 470
Küfrüyle Öldüğü Açıkça Bilinenlere Asla Dua Edilemiyeceği 474
Tebük Savaşı Zamanında Yaşanan İbret Dolu Bazı Olaylar 477
Münafıkların İleri Geri Söylenmeleri 487
Peygamberin Ümmetine Karşı Şefkati 490